

PROSPERI
FAGNANI
COMMENTARIA
IN SECUNDUM LIBRUM
DECRETALIU.

VENETIIS,
EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.
MDCCXLII.

Superiorum Permissu, ac Privilegiis.

PROSPER
FAGNANI
COMMENTARIA
IN SECUNDUM LIBRUM
DECRETALIU

VENETIS
EX TYPOGRAPHIA VALLEONIANA
MDCCXII

Superiorum Petri et Pauli

R U B R I C Æ, ET CAPITULA HUIUS SECUNDI LIBRI DECRETALIU M.

de <i>Appellationibus, recusationibus,</i> <i>& relationibus.</i> pag. 189	Licet. 62
A D nostram. 189	Nullus. 42
C onstitutis, il secon- do. 198.	Proposuiſti. 78
Cum causam. 204	Si Clericus. 51
De Priore. 195	Significasti. 75
Pastoralis. 201	Si quis. 34
Super eo. 190	Verum. 59
de <i>Causa possessionis, & proprie-</i> <i>tatis.</i> 108	de <i>Judiciis.</i> 5
C Um Ecclesia. 108	C Eterum. 5
de <i>Confirmatione utili, vel</i> <i>inutili.</i> 206	C um non ab homine. 8
S I quis. 206	Cum venissent. 17
de <i>Feriis.</i> 88	Decernimus. 5
C Apellanus. 88	Venerabilis. 30
C onquestus. 90	de <i>Jurejurando.</i> 164
de <i>Fide instrumentorum.</i> 161	E Go N. 164
G . Perpetuus. 161	E Veniens. 172
de <i>Foro competenti.</i> 34	de <i>Litis contestatione.</i> 81
C Um contingat. 68	O Lim. 81
E x parte. 73	de <i>Ordine cognitionum.</i> 98
	I Ntelleximus. 98
	I Tuam. 101
	de <i>Prescriptionibus.</i> 174
	A Uditis. 174
	A Cum olim. 177
	A 2 de

de Probationibus. 124

de Testibus, & attesta-
tionibus. 145

EX Epistolæ. 124
In præsentia. 131
Per tuas. 142
Post cessionem. 129
Sicut. 127

de Restitutione spoliatorum. 112

Conquerente. 112
Gravis. 112
Literas. 123

de Sententia, & re judicata. 181

Cum inter vos. 186
Cum olim. 183
Non potest. 181

Constitutis, il primo. 152
In nomine Domini. 145
Intimavit. 149
Licet universis. 150
Non debet. 158
Præsentata. 153
Venerabili. 154

de Testibus cogendis,
vel non. 158

Pervenit, il primo. 158

PROSPERI FAGNANI COMMENTARIA

In Secundum Librum DECRETALIUM.

DE JUDICIIS.

Ex Synodo Eugenii Papæ.

CAPUT II.

Decernimus, ut laici Ecclesiastica tractare negotia non præsumant. Sed Episcopi, Abbates, Archiepiscopi, & alii Ecclesiarum Prælati de negotiis Ecclesiasticis (maxime de illis quæ spiritualia esse noscuntur) laicorum iudicio non disponant: Nec propter eorum prohibitionem, Ecclesiasticam dimittant iustitiam exercere.

Decernimus. Laici negotia Ecclesiæ tractare non possunt, Bald. vel non debent, Butr. & Card. vel magis perfecte secundum Aret. Laicus non intromittat se in negotiis Ecclesiasticis; nec ejus iudicio, nec præcepto debent

Judices Ecclesiastici iustitiam ministrare. Hoc dicit: & sunt tres partes. Secunda ibi, *Sed Episcopi*. Tert. ibi, *Nec propter*. Pro intelligentia hujus textus vide quod scripsi in cap. *Cum contingit*, n. 29. de arbitr.

DE JUDICIIS.

Alexander III.

CAPUT V.

Ceterum quia in eos, quos ab Ecclesia tua constat possessiones tenere in feudum, occasione ipsarum, excommunicationis seu interdicti sententia promulgatur: Nos id districtius inhibemus, quandiu parati fuerint super his in tua præsentia iustitiam exhibere.

S U M M A R I U M.

- ¹ Vassallus paratus coram domino respondere; coram alio super feudo conveniri non debet.
- ² Feudi causam inter vassallos cognoscit solus dominus quandiu potest, vel non negligit exhibere iustitiam, n. 34.
- ³ Vassallus coram domino fundi conveniendus est. Declaratur primo, si feudum proveniat ab Ecclesia, sive a laico, n. 5. Declaratur secundo, si questio feudalis sit inter duos vassallos consentientes rem esse feudalem, num. 11. Secus si questio sit super dominio directo inter Fagnan. in II. Lib. Decretal.

dominum, & vassallum negantem feudum, n. 13. Et quid, si questio sit super dominio utili, vel alio jure ad vassallum pertinente, n. 18. Declaratur tertio, nisi inter dominum, & vassallum, vel inter vassallos agatur personali actione, qua non sit de jure feudali, n. 24. Declaratur quarto, nisi questio sit inter vassallum, & alium non vassallum actorem, n. 25. Declaratur quinto, ut habeat locum in iudicio petitorio, non autem possessorio, n. 26. Nisi victoria possessorii adminiculetur proprietati, num. 28. Declaratur sexto, nisi contra Clericum vassallum agatur criminaliter, n. 29.

Declaratur septimo, nisi Clericus vassallus fuerit spoliatus, n. 31.

Declaratur octavo, dummodo vassallus coram domino feudi possit iustitiam consequi; alias secus, n. 34.

4 *Feudi dominus habet jurisdictionem ordinariam in vassallos respectu causae concernentis feudum, num. 5.*

6 *Clericus habens feudum a Principe laico in questione feudali, coram eo conveniendus est. Idem in Ecclesia, n. 8.*

7 *Feudi dominus etiam laicus in causa feudali est iudex ordinarius Clerici.*

9 *Feudales iudices sunt dominus feudi, Pares Curiae, & Arbitri, quilibet tamen in suo casu; & in causa appellationis jurisdictio non revertitur ad istos, sed appellatur ad eum, ad quem appellaretur a sententia Ordinarii.*

11 *Feudi controversia si sit inter duos vassallos, cognitio spectat ad dominum.*

12 *Licet dominus alias jurisdictionem non habeat.*

13 *Feudalis questio coram Ordinario rei tractanda est, si dominus dicat rem esse feudalem, & reus neget, n. 15.*

14 *Et ubi constiterit rem esse feudalem, causa rei remittitur ad dominum.*

15 *Feudi Regalis questio inter Regem, & Episcopum, coram Metropolitano tractari debet, si Rex actor pretendat rem esse feudalem, & Episcopus neget.*

16 *Vassallus negans feudum si convincatur, eo ipso cadit a jure feudi.*

17 *Nisi negaverit per ignorantiam, vel errorem juris, vel facti.*

18 *Feudi controversia inter dominum, & vassallum super dominio utili, vel alio jure ad vassallum spectante, coram Paribus Curiae terminari debet, n. 20.*

Et quid, si dominus Pares Curiae non habeat, n. 22. & 23.

19 *Pares Curiae qui sint, & unde dicantur.*

21 *Et a quo eligendi.*

23 *Jurisdictio feudalis tanquam superinducta, & praedudicans jurisdictioni ordinariae est restringenda.*

24 *Feudalis causa tractari debet coram Ordinario rei, si inter dominum, & vassallum, vel inter duos vassallos agatur personali actione, quae non sit de jure feudali.*

26 *Feudalis questio in possessorio sive sit inter dominum, & vassallum, sive inter duos vassallos, sive inter vassallum, & non vassallum, tractari debet coram Ordinario, non autem coram domino feudi.*

Et quid, si victoria possessorii adminiculetur proprietati, n. 28.

27 *Possessorii questio est facti, non juris, nec tangit substantiam feudi.*

29 *Vassalli Clerici causa criminalis, vel civilis criminaliter intentata non cognoscitur per dominum feudi, sed per Ordinarium ipsius Clerici.*

30 *Laicus nec directe, nec indirecte potest de crimine Clericorum cognoscere.*

31 *Vassallus Clericus si fuerit spoliatus, non cognoscit dominus feudi, sed Ordinarius. Etiam si dubium sit de spoliatione, n. 33.*

32 *Spoliator violentus Clerici est sacrilegus. Sacrilegii crimen est Ecclesiasticum, ibid.*

34 *Jurisdictionem a se excutit, qui eam denegat exhibere.*

1 **C**eterum. Vassallus paratus coram domino respondere, coram alio super feudo conveniri non debet. Hoc dicit Jo. Andr. Bald. Bellam. Ancharan. Imol. & Joan. de Anan. Vel sic, cognitio feudi inter vassallos principaliter spectat ad dominum feudi, Anton. de Butr. Vel secundum Aret. De causa feudi inter vassallos cognoscit solus dominus, quandiu potest, vel non negligit exhibere iustitiam: Vel aliter, & plenius: Vassallus coram domino feudi conveniendus est, etiam si dominus feudi sit Ecclesiastica persona, dummodo ibi actor possit suam iustitiam consequi, alias loci Ordinarius posset adiri: & secundum hoc est ca-

sus notabilis, Abb. Sicul. Felin. Dec. & Alex. de Navo: & tria facit, narrat, prohibet, & moderatur, ut hic per Joan. Andr.

Ex textu, & ex glossa, & ex dictis Innocentii nota 3 regulam cum quibusdam declarationibus, ex quibus habebis intellectum Decretalis, & explicationem materiae.

Regula est, vassallus coram domino feudi conveniendus 4 est, Abb. Antiqu. Card. Abb. Sicul. & sequaces in summ. text. Nam etsi regulariter Ordinarius sit iudex, l. Nemo, C. de jurisd. omn. judic. tamen fallit in feudis propter ipsius rei feudalis naturam, id est privilegium, Bald. hic num. 1. quia dominus habet jurisdictionem ordinariam in vassallos respectu causae concernentis feudum, cum ei tribuatur a lege, ut cap. Imperialem, §. Præterea si inter duos, de prohib. feud. alien. per Frider. in usus feudorum, & hic, & in cap. Verum, ubi Abb. nu. 5. infra de foro compet. Lex autem confert jurisdictionem ordinariam, ut notat Innoc. in cap. Cum ab Ecclesiis, n. 3. vers. Et quia lex, supra de offic. Ordin. secundum Abb. hic in 1. notab. Felin. & Aretin. in princ. inferentes ex hoc ad prorogationem jurisdictionis feudalis de persona ad personam.

Declara primo hanc regulam, ut locum habeat, sive 5 feudum proveniat ab Ecclesia, sive a laico, ut hic per Hostiens. n. 10. circa finem in ver. Prohibemus, Joan. Andr. num. 2. in ver. Ecclesia sua, Bald. eodem num. Abb. Felin. & Alexand. de Navo in summario text. & per eundem Abbatem in dicto cap. Verum num. 12. Unde si duo vassalli Archiepiscopi Bononiensis litigarent ratione rerum existentium in Diocesi Mutinensi, & unus eorum alterum impeteret coram Mutinensi Episcopo, licet alias foris ipsius Episcopi esset competens ratione rei sitae; tamen in causa 6 feudali reus non cogetur respondere, nisi coram Archiepiscopo Bononiensi domino feudi: & ita hic format casum Bald. n. 1. vers. Casus. Et e converso si Clericus habeat feudum a Principe seculari, licet in aliis causis conveniri non possit nisi coram Ordinario Ecclesiastico, ut cap. Si quis cum Clerico, 11. quest. 1. & cap. Cum sit generale, infra de foro compet. tamen in questione feudali tenebitur respondere coram domino feudi, ut sunt jura clara in cap. Verum, & in cap. Ex transmissa, eodem tit. & utrobique tradunt unanimiter Doctores, & Innocen. 7 in cap. Ex parte B. num. 3. eodem tit. nam hoc casu dominus feudi etiam laicus dicitur iudex Ordinarius Clerici, Mar. Socin. in d. cap. Ex transmissa, in 5. limit. Felin. in dict. cap. Verum, num. 3. vers. Et tenent moderni, Curtius Junior in tract. de sandi in 7. part. reg. 2. in quest. Jacobin. eodem tract. in ver. Et dicti vassalli, numer. 3. ex communi, Clar. §. Feudum, quest. 90. num. 6. Et idem 8 juris est, si Ecclesia sit feudataria; nam & ipsa erit convenienda coram iudice laico domino feudi, Baldus in l. Sed si hac, §. Si libertus in fin. ff. de in jus vocan. Paris. de Put. in tract. de reintegr. feud. cap. 198. num. 3. Felin. in capit. Ecclesia S. Mariae, num. 6. circa medium de constitut. Afflict. super constitutionem, Si quis Clericus num. 5. rubr. 66. de Cleric. convenien. lib. 1. Curtius Jun. tract. de feud. part. 1. in 2. quest. princ. numer. 5. & alii apud Carol. de Grass. dict. effect. 1. num. 719. Et quod dixi, coram domi- 9 no feudi, intellige, vel coram ipsomet domino in capite, vel coram Paribus Curiae, vel coram Arbitris; nam hi tres sunt iudices feudales in causa principali, quilibet tamen in suo casu, ut hic per Baldum num. 1. & patebit in sequenti declaratione: sed in causa appellationis non revertitur jurisdictio ad istos, sed appellatur ad eum, ad quem appellaretur a sententia iudicis Ordinarii, secundum Bald. hic d. num. 1. post Innoc. eodem num. vers. Hoc salvo, ubi quod si Pares Curiae Ecclesiam gravarent, 10 posset Ecclesia appellare ad proximum superiorem, vel ad Papam, ut cap. Si quis nostrum 2. qu. 6. & cap. Romana, §. Debet, de appellat. lib. 6.

Declara secundo propositam regulam, dummodo quæ- 11 stio feudalis sit inter duos vassallos, quia scilicet uterque se asserit vassallum, nec revocatur in dubium, quominus res sit feudalis, sed solum controvertitur, quis eorum sit prior in feudo; tunc enim questio agitari, & terminari debet coram domino feudi, ut cap. Imperialem, §. Præterea si inter duos, de prohib. feud. alien. per Frider. ubi ad literam dicitur: Si inter duos vassallos de feudo sit controversia, domini sit cognitio, & per eum controversia terminetur: & hic notat glol. post medium, vers. Si vero inter duos vassallos, Innocent. n. 2. vers. Si vero inter duos vassallos, Host. n. 6. vers. Si ergo inter duos vassallos, Bald. nu. 14. Etiam

- 12 Etiam si dominus sit talis, ut alias jurisdictionem non habeat, ut notat Vincentius in cap. Novit, infra eodem, Joan. Andr. hic n. 3. vers. Etiam si alias, Bald. n. 2. vers. Secundo oppono, & Bellam. n. 4. col. 2. ad finem, vers. In quarto casu. Et ita intelligas hoc cap. secundum Bernardum, Bald. & Abb. in figuracione casus, Butr. & Aretin.
- 13 in Summaria textus, & nullus discrepat. Verum si quaestio feudalis sit inter dominum, & vassallum, tunc distinguitur secundum Bellam. hic nu. 4. col. 3. ad fin. vers. Circa quintum casum: nam aut est dubium, seu quaestio de jure, seu dominio directo ad dominum spectante, ut quia Rector asserit se dominum feudi, & reus negat dicens rem esse allodiam; & tunc coram loci Ordinario est agendum, non autem coram illo, qui dicit se dominum, quia alias esset judex in causa propria, quod esse non debet, ut l. Unica, C. Ne quis in sua causa: nec quaestio agitari debet hoc casu coram Paribus Curiae, quia qui negat dominium, negat & Pares, facit textus in l. Qui jurisdictioni, ff. de jurisdictione omn. judic. & quia negato dominio, causa desinit esse feudalis, nec debet esse in potestate domini alterius subditum suae jurisdictioni subigere: & eo ipso quod reus conventus negat rem esse feudalem, haec quaestio tanquam praedjudicialis prius terminanda est coram loci Ordinario, argum. cap. Titium, infra de Ordin. cognit. & §. Praedjudiciales, institut. de action. qui si cognoverit, rem esse feudalem, causam remittet ad dominum feudi. Et ita in hoc primo membro determinat Innoc. hic n. 2. circa finem vers. Et eodem modo, Hostiens. in princ. n. 6. vers. Alii tamen dicunt, Joan. Andr. n. 2. & 4. vers. Nam si reus, Bellam. n. 4. col. 4. post medium, vers. In secundo casu, & paulo supra, ubi ait certum esse, quod si de feudo regali esset quaestio cum Episcopo, & tertio, Rex esset judex competens: sed si esset quaestio inter Regem, & Episcopum, & Episcopus negaret rem esse feudalem, Rex actor conveniret Episcopum coram Metropolitano, Butr. n. 9. col. 3. in fin. vers. Potest secundo esse dubium, Abb. n. 20. circa fin. vers. Aut negatur, & alii communiter, Goffredus in Summa tit. de foro compet. vers. Et nota, Host. in Summa tit. de feud. §. fin. vers. Et tamen Goffredus, Angel. in l. 1. in fin. C. Si a non compet. judic. Bero conf. 82. num. 1. & 2. lib. 1.
- 16 Adverte tamen, quia negans feudum, si vincatur, eo ipso cadit a jure feudi, arg. cap. Quo jure, 8. dist. leg. final. ff. de rei vendicat. secundum Innoc. hic in fin. vers. Et hoc ipso; & est expressum in cap. Si vassallus feudum, in tit. Si feudum controversum fuerit, & in cap. Si fuerit in tit. de legat. Corrad. in usibus feud. secundum Hostiens. hic n. 1. Jo. Andr. n. 2. Abb. n. 21. & Bald. n. 6. qui limitat, nisi negaverit per ignorantiam, vel per errorem juris, vel facti, quia tunc ei parcitur. Et ita debet intelligi, quod solemniter notatur in Authen. de trien. & semisse, §. penult. in leg. fin. ff. de rei vendicat. & in §. Item mixta est actio contra eos, instit. de action. & hoc egregie dicit text. cap. Vassallus feudum, si de feud. fuerit controvers. Ubiunque enim in feudis sit mentio de amissione feudi, intelligitur culpa, & convictio judiciario ordine, ut in c. Quicunque advocatur, de pace tenend. & cum hac limitatione concordat Abb. d. n. 21. Aut inter dominum, & vassallum non est quaestio super jure, seu dominio directo feudi spectante ad dominum, quia vassallus non negat rem esse feudalem; sed solum est quaestio super dominio utili vel alio jure spectante ad vassallum, ut quia inter dominum, & vassallum controversatur, utrum feudum sit devolutum, & vassallus debeat illud perdere, vel retinere, seu habere; vel utrum debeat tributum, vel aliud simile. Et tunc si dominus habeat Pares Curiae, hujusmodi quaestio coram illis agi, ac terminari debet, ut d. cap. Imperialem, §. Praterea si inter duos, in secundo responso, de prohib. feud. alienat. & de investitura apud Pares Curiae terminanda; & de milite vassallo, qui contumax est, cap. 1. Et ita intelligas gloss. hic vers. Et nota super hoc, dum dicit in hoc casu, in quo vertitur in dubium, an vassallus debeat feudum habere, vel non, causam esse terminandam per alios vassallos, scilicet per Pares Curiae; nam vassalli ejusdem domini Pares Curiae dicuntur, ut d. §. Si inter duos, & dicuntur Pares a paritate feudorum, quia debent habere consimilia feuda, secundum Innoc. hic n. 2. in fin. Hostiens. n. 10. & Abb. n. 14. vers. Qui autem dicantur Pares. Et ita hic firmat eidem Innoc. n. 1. dicens: Si quaestio feudi inter dominum vertitur, & vassallum consentientem rem, ad quam agitur, esse feudalem, Fagnan. in II. Lib. Decretal.

lem, scilicet ut de ea reddat tributum, vel aliud simile coram Paribus Curiae agitur. Et cum eo concordat Hostiens. n. 3. vers. Sed & dominus noster scripsit hic, Joan. Andr. n. 3. vers. Scripsit autem, Bellam. num. 4. col. 3. ad fin. vers. Circa quintum, ubi etiam prosequitur, quomodo Pares Curiae sint eligendi, post Host. n. 9. vers. Sed quos intelligimus Pares, & in Summa titulo de feud. §. finali, vers. Pares, de quo etiam gloss. in d. l. Imperialem §. Praterea si inter duos, in ver. Per Pares Curiae, & Abb. hic n. 14. Si vero dominus feudi Pares Curiae non habeat, eligentur Arbitri ad similitudinem Judicis suspecti, cap. Cum speciali, de appellat. cap. Si Clericus adversus, 11. q. 1. secundum Innoc. hic n. 3. vers. Dominus autem, & vassallus. Quod verum putant Host. n. 9. & Joan. Andr. n. 13. quando dominus est actor; secus si vassallus, quia tunc aget coram Ordinario domini, arg. d. cap. Si Clericus, 11. q. 1. Sed gloss. praedicta alleg. & Jacob. de Belvis. in d. §. Praterea inter duos, dicunt agendum coram Ordinario rei indistincte. Et hanc opinionem dicit esse veriorum Abb. hic num. 14. vers. Quid autem si non sunt Pares Curiae: quia ex quo modus a lege inductus servari non potest, debet res, & jurisdictio redire ad naturam suam; & quia haec jurisdictio tanquam super inducta, & praedjudicans jurisdictioni ordinariae videtur esse restringenda, ut in Clem. fin. de offic. ordinari. in gloss. penult. Idem firmat Aretin. hic numer. 28. dicens ita tenere communiter Doctores, & hanc quaestionem determinari per textum, quem ipse solus ponderat, in cap. 1. circa medium, Si de invest. fuer. contr. inter Dom. & Vassall. Facit text. in cap. 1. circa med. de controvers. feud. apud Pares terminan. ubi textus dicit, quod inter dominum, & vassallos cognoscunt Pares, si Pares habeat; Ergo si Pares non habeat, quaestio remittitur ad dispositionem juris communis, ut per eum.

Declara tertio, supradictam regulam, nisi inter dominum, & vassallum, vel inter vassallos agatur personali actione, quae non sit de jure feudali, licet contra rem feudalem agatur, puta pignoratitia, vel depositi, vel alia consimili, quia tunc non coram domino feudi, sed coram Ordinario rei semper est agendum, secundum Innoc. n. 2. vers. Et idem dico & n. 4. Hostiens. n. 10. vers. Quid si ante dominum, & vassallum.

Declara quarto, nisi quaestio sit inter vassallum, & alium non vassallum actorem, quia tunc dominus non cognoscit, ne sit judex in sua causa; sed Ordinarius vassalli, ut hic, & in d. cap. Imperialem, §. penult. de prohib. feud. alienat. cap. Ex transmissa, & cap. Verum, infra de foro compet. gloss. hic in fin. vers. Si vero inter vassallos, Innoc. num. 2. circa medium vers. Alii tamen dicunt, Host. num. 3. vers. Et idem est si non vassallus a vassallo, & n. 6. vers. Alii tamen dicunt, Joan. Andr. n. 3. col. 2. in fin. vers. Alii dicunt, Bellam. nu. 16. vers. Circa septimum, in secundo membro, ibi, Aut alter eorum negat: & probatur in cap. Unio, in tit. de controvers. inter vassall. & alium col. 10. in usib. feudor.

Declara quinto, ut locum habeat, si agatur judicio petitorio, secus si possessorio; quia tunc si sit quaestio inter dominum, & vassallum, si inter duos vassallos, si inter vassallum, & non vassallum, indistincte cognoscit Ordinarius rei, non autem dominus feudi, in c. Ex parte B. infra de foro compet. nam exceptio illa, quod Regina esset feudataria, & ideo agendum esset coram domino feudi, locum habet in petitorio tantum, ut ibi dicitur circa finem in vers. Non obstantibus exceptionibus aliis, quae in petitorio potius, quam in possessorio, &c. & ibi notat gloss. ult. Sed si agatur judicio possessorio, tunc cognitio non spectat ad dominum feudi, sed ad Ordinarium, gloss. hic ante medium, vers. Sed in judicio possessorio, Host. in fin. Bald. ante n. 1. vers. Et quia causa feudi, & n. 2. vers. Tertio oppono. Ratio est, quia quaestio possessoria non est feudalis. Facit ad hoc Clem. final. de judic. Nam quaestio nude possessionis est quaestio facti, & non juris, unde non tangit substantiam feudi, sed quandam superficalem, & materiale possessionem, quae non tangit jus domini, ut inquit Bald. hic d. n. 2. in 3. opposit. vers. Ex quo notat talem conclusionem. Item causa feudi est in rem, causa possessionis est in personam, ut idem ait ante n. 1. Facit text. in l. Naturaliter, §. Nihil commune, ff. de acquir. possess. Curt. Jun. in tract. de feud. part. 7. n. 23. qu. 6. ubi asserit hanc esse communem opinionem, & alii apud Carol. de Grasis, de effect. Cler. effect. 1. n. 732.

- 28 Pro concordia sic potest distingui; nam aut ratione possessionis propter dominium, vel injuriam illatam in sua possessione vassallus agit ad injuriam, vel ad poenam, vel ad interesse simpliciter, vel pro possessione, qua est spoliatus, vult agere criminaliter; & tunc cognoscit iudex Ordinarius, & non feudi, quia hic non vertitur quaestio feudi. Aut agitur possessorio, cujus victoria adminiculatur proprietati, veluti si peto mihi possessionem ablatam restitui, vel si peto te privari jure, quia propria auctoritate occupasti rem a me possessam, vel si ago interdicto *uti possidetis*, petens pronunciari me esse possessorem; hinc enim paratur magnum commodum iudicio proprietatis, ut in §. *Commodum institut. de interdict. & l. Sicuri*, §. *Sed si queratur, ff. si servitus vendicet*. & in his casibus cognitio pertinet ad dominum, quia negari non potest, quin ista quaestio sit de pertinentibus ad causam proprietatis, Bald. in §. *Inter pares*, n. 2. de l. *Corrad. in usibus feudor.* quem sequitur, & pluribus confirmat Aretin. hic n. 23. vers. *Baldus autem*, dicens hanc esse veritatem.
- 29 Declara sexto, eandem regulam, ut respectu Clericorum habeat locum, si causa feudalisis sit mere civilis; secus vero si contra Clericum vassallum agatur ad amissionem feudi criminaliter, vel civiliter propter crimen, quia tunc non potest de hoc cognoscere dominus feudi, sed remittenda est cognitio ad Praelatum ipsius Clerici, etsi feudum sit paternum. Ita Innoc. in cap. *Verum* num. 2. ad fin. vers. *Licet dixerimus*, infra de foro compet. Et ratio est secundum eum n. 3. quia de crimine Clericum nec directe, nec incidenter potest laicus cognoscere, sicut nec de legitimitate, argum. cap. *Ex transmissa*, eodem tit. & est simile in cap. *Tuam*, infra de Ordin. cognit. cap. *Lator*, qui filii sint legit. cap. *Postulasti de foro compet.* & cum Innocent. concordant in
- 30

d. cap. *Verum*, Hostiens. num. 2. in fin. vers. *Licet autem*, Joan. Andr. num. 4. Bellam. num. 7. in 5. qu. Butr. num. 11. col. 4. post medium, vers. *Si autem causa est criminalis*, Imola n. 6. Abb. num. 17. vers. *Et procedunt hac*, Alex. de Navon. 15. & 16. & reliqui omnes, Marian. Socin. in cap. *Ex transmissa* n. 32. vers. *Hac tamen conclusio, de foro competen.* Paris de Put. in tract. de integrit. feud. cap. 198. n. 3. & 8. Aufser. in tract. de potest. judic. laic. super person. Ecclesiast. reg. 2. n. 2.

Declara septimo, ut non procedat in vassallo Clerico spoliato, quia non cognoscit dominus feudi, sed statim spoliator per iudicem Ecclesiasticum est cogendus restituere Clerico quod rapuit; nam violentus est facilegus, quod crimen Ecclesiasticum est, cap. in canonibus, 16. q. 1. & patet in cap. *Conquestus*, infra de foro compet. etiam si sit dubium de spoliatione, quia nihilominus cognoscit Ecclesia, arg. cap. *De potentibus* 23. q. 2. & cap. *Relatum*, ubi de hoc, de iurepatr. secundum Innoc. hic n. 2. vers. *Si autem fuerit Clericus spoliatus*, Hostiens. num. 4. & 5. & Joan. Andr. num. 3. eodem vers.

Declara ultimo propositam regulam, dummodo vassallus coram domino feudi possit iustitiam consequi, alias enim Ordinarius rei erit adeundus, ut hic patet in vers. *Quandiu parati fuerint*, & notant gloss. in princ. Abb. Aretin. & sequaces, in Summ. text. & idem Abb. n. 12. Quamobrem si dominus malitiose differat procedere, tunc coram Ordinario agatur, Innoc. hic in fin. nam ut inquit Bald. n. 2. jurisdictionem a se excutit, qui eam denegat exhibere. Et idem est, si dominus feudi sit negligens, quia Ecclesia iustitiam facit, cap. *Ex transmissa*, cap. *Licet*, & cap. *Ex tenere* infra de foro compet. Hostien. hic n. 11. Bald. d. num. 2. vers. *Concedo*, quod propter negligentiam redit jurisdictionis ad Ordinarium, Imola num. 4. & Abb. d. num. 12.

DE JUDICIIS.

Celestinus III.

CAPUT X.

CUm non ab homine: & infra. A nobis fuit ex parte tua quaesitum, utrum liceat regi vel alicui seculari personae judicare Clericos cujuscunque Ordinis, sive in furto, sive in homicidio, vel perjurio, seu quibuscunque fuerint criminibus deprehensi. Consultationi tuae taliter respondemus, quod si Clericus in quocunque Ordine constitutus, in furto, vel homicidio, vel perjurio, seu alio crimine fuerit deprehensus legitime atque convictus, ab Ecclesiastico iudice deponendus est. Qui, si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari debet, deinde contumacia crescente anathematis mucrone feriri: postmodum vero si in profundum malorum veniens, contempserit, cum Ecclesia non habeat ultra quid faciat, ne possit esse ultra perditio plurimorum, per secularem comprimendus est potestatem; ita quod ei deputeretur exilium, vel alia legitima poena inferatur.

SUMMARIUM.

- 1 Clericus depositus incorrigibilis per Curiam secularem comprimitur, n. 35. & 29.
- 2 Ecclesia optat hominis salutem, & non interitum; ideo gradatim emendando procedit, & non fulminat degradando.
- 3 Rex est secularis persona.
- 4 Responsio debet congruere interrogationi, n. 29.
- 5 Alternativa quando ponitur inter genus, & speciem, stat restrictive, & exponitur pro, id est.
- 6 Quando statuit plura circa idem factum, ponitur pro conjuncta.
- 7 Laicis, quantacunque, & qualicunque fulgeant dignitate, non licet Clericos judicare.
- 8 Dignitas nulla seculari Sacerdotio adequatur.
- 9 Rex non ungitur chrismate in capite, sed oleo delinitur in brachio, sive umero, vel in armo.
- 10 Episcopus chrismate consecratur in capite.
- 11 Clerici etiam prima Tonsura non possunt a seculari potestate judicari.
- 12 Familia Episcopi gaudet privilegio fori.
- 13 Clericus etiam minorum Ordinum ratione delicti est deponendus.
- 14 Clericus pro furto, homicidio, vel perjurio deponi potest.
- 15 Depositus etiam pro crimine irregularitatem inducente non perdit ipso jure privilegium fori.
- 16 Degradatus actualiter est ipso facto nudatus omni privilegio Ecclesiastico, nec requiritur actualis traditio Curiae seculari, n. 90. & 91.
- 17 Irregularis ex homicidio non est depositus ipso jure, sed deponendus.
- 18 Deprehensus in fraganti crimine non potest statim condemnari, nisi etiam sit convictus vel confessus.
- 19 Si tamen factum sit notorium, statim condemnari potest.
- 20 Clericus in crimine deprehensus non potest capi a Curia seculari, nisi auctoritate Prelatorum.
- 21 Excommunicatio, & anathema an, & in quo differant, n. 13.
- 22 Excommunicationis verba major excommunicatio intelligitur.
- 23 Depositio includit in se suspensionem.

- 24 Anathematis solemnitas quæ sit.
- 25 Clericus depositus, & incorrigibilis, an statim efficiatur de foro seculari ante actualem degradationem, & traditionem, & n. seqq.
Et quid, si notoria constet de incorrigibilitate, numer. 27.
- 26 Clericus etiam non depositus, qui tertio monitus ingreditur scenormitatibus, perdit ipso jure privilegium Clericale.
- 28 Incorrigibilis an sit Clericus, cognosci debet per Judicem Ecclesiasticum.
- 29 Clericus depositus, & incorrigibilis ita demum comprimendus est per Curiam secularem, si Ecclesia de facto non habeat ultra quid faciat, & n. 97.
Et quis dicatur incorrigibilis, ibid. & n. 33. & 34. & 96.
- 30 Pœna canonica quæ sint.
- 31 Exilii pœna est canonica.
- 32 Brachii secularis auxilium Ecclesia potest implorare, & iudex laicus illud præstare tenetur.
- 34 Clericus incorrigibilis ut tradi possit Curie seculari, qui gradus sint servandi, quando pœna incipit a crimine.
- 35 Et quid, si pœna incipiat a contumacia.
- 36 Clericus an pro crimine atrocissimo, vel pro pluribus criminibus depositione dignis statim sit degradandus, & tradendus Curie seculari, licet non sit incorrigibilis, & n. seqq. usque in fin.
- 37 Referuntur Authores & fundamenta opinionis affirmativa, & n. 38. & seqq. usque ad n. 65.
Item Authores, & fundamenta opinionis negativæ, a n. 65. usque ad n. 104.
Item Authores hoc relinquentes arbitrio Judicis, num. 104.
Et consulto Romano Pontifice, & n. 105.
- 38 Intellectus c. 1. de homicidio, & nu. seqq. usque ad num. 47.
- 39 Moriatur, verbum in dubio intelligitur de morte naturali, & non de civili.
- 40 Lex, vel Canon habens plures intellectus, allegari non potest ad decisionem causarum.
- 41 Homicida proditorius non gaudet immunitate Ecclesiastica.
- 42 Depositiō habetur instar mortis.
- 43 Moriatur, verbum ad Ecclesiam relatum non intelligitur de morte corporali, sed de spiritali.
- 44 Mors duplex.
- 45 Gladius spiritalis Ecclesia non est ad mortem, sed ad medelam.
- 46 Ecclesia tradendo Clericum iudici seculari, debet efficaciter interdiceret, ut citra mortem sententia morderetur.
- 47 Intellectus cap. Novimus de verb. significat.
- 48 Degradatio Clerici, & traditio Curie seculari fit pro quolibet flagitio damnabili, & damnofo, & num. seqq.
Declaratur, n. 50.
- 49 Aliud, dictio est repetitiva, similium, & n. seqq.
- 52 Delicti ob frequentiam severius aliquid statuitur.
- 53 Lex pœnalis, & exorbitans non extenditur ex identitate, vel majoritate rationis, & n. 81. & 82.
- 54 Lex tribuens potestatem laico super juribus, & personis Ecclesiasticis, etiam ex majoritate rationis non extenditur, & n. 82.
- 55 Flagitia quædam sunt, quæ potius per iudices seculares, quam per Ecclesiasticos vendicantur.
- 56 Degradationis pœna & traditionis Curie seculari secundum Canones succedit in omnibus delictis, pro quibus secundum leges imponitur pœna mortis naturalis.
Contrarium, n. 62.
- 57 Pœna debent commensurari delictis.
- 58 Et augentur ex delicti iteratione.
- 59 Iteratio peccati transit in consuetudinem peccandi.
- 60 Carceris perpetui pœna proportionatur pœna mortis naturalis.
- 61 Pœna minor est statim mori, quam diu affligi, & salutem non sperare.
- 63 Adulterii pœna secundum leges in laico est mors naturalis; secundum Canones in clerico est depositio, & detrussio in Monasterium.
- 64 Raptus pœna quæ sit secundum Leges, & Canones.
- 66 Clericorum exemptio a seculari potestate non tantum Canonicis sanctionibus, sed etiam Divina ordinatione fuit constituta, & n. 79.
- 67 Et Papa solus potest huiusmodi exemptionem limitare, seu declarare.
- 68 Degradationis pœna imponitur tantum in casibus in jure expressis, n. 79. id est.
- 69 Hæresis.
- 70 Falsificationis literarum Apostolicarum.
- 71 Conspirationis in proprium Episcopum.
Incorrigibilitatis, n. 75.
Vitii nefandi, n. 76.
Missarum celebrationis, & auditionis Confessionis a non ordinato in Presbyterum, n. 77.
Falsificationis moneta, n. 78.
- 72 Assassinus absque ulla depositione, vel sententia, statim relinquitur Curie seculari.
- 73 Nec requiritur sollemnis degradatio.
- 74 Requiritur tamen declaratio iudicis Ecclesiastici.
- 80 Exceptio non excludit casus similes.
- 81 Ratio ubi est eadem, non dicitur extensio, sed comprehensio.
- 82 Fallit.
- 83 Degradatio non fit extra casus in jure expressos, etiam ex identitate, vel majoritate rationis, etiam ubi lex civilis imponit aliquam pœnam ex severissimis, & n. 90.
- 84 Monetam Principis falsantes, de jure civili igne comburuntur.
- 85 In Gallia in aqua fervente suffocantur.
- 86 Aruspices, & sortilegi de jure Canonico deponuntur, & detruduntur in Monasterium.
- 87 Et quid in laicis de jure civili.
- 88 Rebellantes Sedi Apostolica non traduntur Curie seculari, nisi secuta incorrigibilitate.
- 89 Nefandi criminis rei, secundum Canones deponuntur, & in Monasterium detruduntur.
- 90 Degradandus non exiit privilegio fori, antequam ab Episcopo fuerit actualiter degradatus, & traditus Curie seculari, & n. 102.
- 91 Traditio Curie seculari quomodo fieri intelligatur.
- 93 Quæcunque, dictio facit venire majora expressis, non obstante verbo, alia.
- 94 Furtum cum sacrilegio non punitur pœna degradationis.
- 95 Homicidia, vel furti iterata non sufficiunt ad tradendum Clericum Curie seculari non data incorrigibilitate, & n. seqq.
- 96 Incorrigibilis quis dicatur.
- 98 Clericus incorrigibilis non est tradendus Curie seculari, nisi prius Ecclesia sit experta omnes modos correctionis.
- 99 Duo ubi copulative requiruntur, non sufficit alterum adimpleri.
- 100 Intellectus cap. Tuæ, de pœnis.
- 101 Latrocinium est delictum gravius, quam furtum.
- 103 Intellectus cap. Ut famæ, de sentent. excommunicationis.
- 106 Sacerdos Regularis apostata, qui decem furta qualificata commisit, ex voto Congregationis a Sanctissimo deputatus ad triremes in perpetuum transmissus fuit.

Cum non ab homine. Clericus depositus incorrigibilis i per Curiam secularem comprimitur. Hoc dicit Abb. Antiq. Joan. Andr. Bald. Bellam. Butr. Cardin. Anchar. Imol. & Joan. de Anan. Sed communis hæc summario non placet Abbati Siculo, quia videtur contra text. unde ipse summat sic: Clericus depositus incorrigibilis excommunicandus est, & successive anathematizandus, & si sic non resipuerit, per iudicem secularem comprimendus est. Hoc dicit: & concordat Barbat. Felin. Aretin. & Hippol. Riminald. Sed dici potest Joan. Andr. & sequaces habuisse bonum intellectum; dum enim dixerunt incorrigibilem esse comprimendum per Curiam secularem, intellexerunt de incorrigibili secundum gradus hic præscriptos, & sic non statim post depositionem, sed post excommunicationem, & anathema, ut fusiùs patebit infra in ult. notab. Itaque Ecclesia optat hominis salutem, & non

- & non interitum; & ideo gradatim emendando procedit, & non fulminat degradando; & hoc secundum Bald. intendit ista Decretalis. Communis divisio ibi, *Consultationi*.
- 3 Nota primo ibi, *Regi, vel alicui seculari personae*, argumentum quod Rex dicitur secularis persona, ut videtur inuere particula disjunctiva, *vel*, ad text. in *c. Inter ceteras supra de rescript. in l. Periculis, §. Argento, ff. de aur. & arg. legat. & in l. Cum quidam in princ. C. de verbor. significat. & pro hoc facit, quia Rex inungitur, *c. Unico, §. Unde in veteri supra de Sacram. Unct.* Oppositum tamen firmiter hic Dec. n. 1. & 2. & Hippol. Riminald. n. 3. in 3. vol. repet. fol. 88. vere enim Reges sunt laici, ut probat text. in *d. §. Unde in veteri*, & ibi notat Abb. & satis probatur hic in illis verbis, *Per secularem comprimentus est potestatem*; cum enim quaestio proponatur de Rege, & seculari persona, ut responsum quaestioni conveniat, arg. *§. Præterea instit. de inutil. stipul.* dicendum est prædicta verba in decisione posita Regem quoque comprehendere, & ita ipsum veluti secularem personam censi.*
- 5 Et ad objectum respondet Dec. alternativam hic poni inter genus, & speciem: & male secundum Hippol. Riminald. ubi supra, quia verum non est illam alternativam, *vel*, hic poni inter genus, & speciem; nam dictio, *Rex*, specialis est, non autem genus: sed recte Dec. pro genere intellexit secularem personam, & pro specie Regem; ex alio tamen capite Dec. non videtur bene loqui, quia quando alternativa ponitur inter genus, & speciem, stat restrictive, & exponitur pro, *id est*, ut *l. Ubi pactum, & ibi gloss. 2. & Bart. C. de transact. & l. 2. & ibi etiam gloss. in verb. vel pecudem, ff. ad l. Aquil.* Quod hic non bene adaptari potest, quia decisio, ut secularis persona non iudicet Clericos, non restringitur ad Reges; unde Riminald. *loc. cit.* aliter solvit objectum, videlicet quod ubi alternativa statuitur plura circa idem factum, ut in hoc casu; tunc ponitur pro conjuncta, ut notat Bart. in *l. Si is qui dicentia, §. Utrum in 5. oppositione, ff. de rebus dub.*
- 7 Ego vero existimo alternativam hic stare proprie pro disjuncta, quia text. dicit, *Regi, vel alicui seculari personae*, dictio autem, *Alicui*, ostendit, ut nullus laicorum sive sit Rex, sive quæcunque alia persona possit Clericos punire: & est simile quod hic subjicitur paulo infra, ibi, *In furto, vel homicidio, vel perjurio*, seu aliquo crimine; nam dictio, *Aliquo*, habetur in alia compilatione. Et propterea, ut bene ex hac Decretali deducunt Abb. Dec. & Riminald. in 1. notab. laicis quantacunque, & qualicunque fulgeant dignitate non licet Clericos iudicare: & rationem reddunt, quia nulla Dignitas secularis Sacerdotio adæquatur, *c. Duo sunt 96. dist. c. Solius de majorit. & obed. & ideo Rex oleo delinitur in brachio,*
- 9 sive humero, vel in armo: Episcopus vero cujus est Clericos discutere, & iudicare, *c. Si Imperatore ead. dist.*
- 10 Christumate consecratur in capite, ut ostendatur, quanta sit differentia inter auctoritatem Sacerdotalem, & Regiam potestatem, ut legitur in *d. c. Unico, §. Unde in veteri de Sacram. Unct.*
- 11 Secundo nota ibi, *Cujuscunque Ordinis*, Clericos non posse a seculari potestate iudicari in quocunque Ordine sint constituti, & sic etiam si sint prima tantum Tonsura initiati, per id quod legitur, & notatur in *c. Cum contingat supra de atat. & qual. & hic notant Host. in princ. in verb. Cujuscunque Ordinis, & n. 4. in fin. in verb. Et ab Ecclesiastico*, Joan. Andr. n. 1. in fin. in verb. Ordinis,
- 12 Imol. in 1. notab. & plerique alii. Quinimo verb. *Clericos*, hic sumitur large pro quacunque persona Ecclesiastica, quæ eodem privilegio gaudet, *c. Si quis suadente 17. qu. 4. c. Porro de sentent. excomm.* Unde idem dicendum de familia Episcopi, arg. *c. fin. §. 1. in fin. supra de offic. Archid.* secundum Hostien. hic in princ. in verb. *Clericos*, & Joan. Andr. n. 2. Sed certe hæc conclusio licet sit in se vera, tamen non bene probatur hic, quia verba illa, *Qui si depositus*, non conveniunt nisi habenti Ordinem, ut accurate observat Abb. hic in 2. not. Nec obstat text. in *c. Si quis Episcopus 16. qu. 7.* quem Andreas Barbatia dicit esse contra Abbatem. Quoniam verba illa, *Omnesque cui illi communicant*, non referuntur ad verbum, *Deponatur*, cui non adaptantur, sed ad verbum, *Segregetur*, ut patet in *c. Omnis electio*, ibi, *Et segregetur ab Ecclesia omnes, qui illi communicant*, 63. dist.
- 13 Tertio nota in eisdem verbis, *Cujuscunque Ordinis*, ratione delicti esse deponendum Clericum non modo in Sacris constitutum, sed etiam si sit inferioris gradus, secundum Hostien. hic num. 3. Cardin. numer. 2. & Abb. in 3. notab. facit secundum eos cap. 2. & quod ibi notatur infra de *Cler. excomm. ministr.* Adde tu etiam in Clerico primæ Tonsuræ hoc apertius probari in *c. Degradatio, de pæn. lib. 6.* inducendo illud, ut scripsi in *d. c. Cum contingat a num. 62. de atat. & qual.* ubi etiam n. 64. adduxi Pontificale Romanum in tit. *De degradatione a prima Tonsura*.
- Quarto nota ibi, *Sive in furto, &c.* textum expressum, 14 quod pro furto, homicidio, vel perjurio, potest Clericus deponi, Abb. Antiq. hic in verb. *Perjurio*, qui licet loquatur de degradatione, tamen intelligi debet de degradatione verbali, juxta text. in *d. c. Degradatio in princ. de pæn. lib. 6.* & concordant hic Hostien. n. 1. Joan. Andr. n. 3. Butr. cod. n. Abb. Siculus in 4. notab. & alii communiter.
- Quinto nota ibi, *Vel homicidio*, Clericum depositum 15 etiam pro crimine irregularitatem inducente, quale est homicidium, non perdere ipso Jure privilegium fori, sed adhuc remanere sub jurisdictione Ecclesiæ, *c. Sacerdos cum multis seqq. 81. dist. Butr. hic num. 13. Imol. num. 4. vers. Item nota quod licet Abb. in 5. notab. & alii communiter*; secus est si fuerit actualiter degradatus, quia ipso facto nudatus est omni privilegio Ecclesiastico, ut in *d. cap. Degradatio de lib. 6.* Joan. Andr. hic num. 10. Abb. ubi supra; neque hoc casu requiritur traditio Curie seculari: & est communis opinio, ut hic testatur Alciar. num. 108. prout illum refert Villalob. in sua *Collect. comm. opinion. litera C. n. 71. & Jul. Clar. in pract. crim. §. fin. q. 3. vers. Scias autem*; nam traditio intelligitur fieri in actu ipsius degradationis, juxta formam *c. Novimus in fin. de verb. signific.* & sic non requiritur traditio manualis, sed bene requiritur verbalis, ut ibi dixi numer. 5. & 6. post Joan. Andr. num. 3. & Abbatem n. 7. & tangam infra n. 91.
- Sexto nota in eodem verbo, *Homicidio*, juncto verbo, 17 *Deponendus est*, Clericum irregularem etiam ex homicidio voluntario non esse depositum ipso jure, sed deponendum; nec pro tali crimine esse actualiter degradandum, nisi sit incorrigibilis, ut hic patet aperte, secundum Anton. de Butr. n. 15. Imol. n. 5.
- Septimo nota ibi, *Fuerit deprehensus legitime, atque 18 convictus*; ad deponendum Clericum non sufficere, ut fuerit deprehensus in crimine, nisi cum hoc concurrat, ut aliter de crimine vincatur, gloss. in *c. Tue infra de pæn. & hic notant Abb. Antiq. in verb. Atque convictus*, Goffred. & Hostien. num. 4. in eodem verb. dicens non sufficere solam deprehensionem, nisi quoad infamiam inducendam, ut *l. Palam, §. Que in adulterio, ff. De ritu nupt.* Imo exigitur, ut hoc confiteatur, vel inde vincatur, ut in *cap. Si quis Diaconus 50. dist. Joan. Andr. hic num. 4. Butr. in 3. notab. & Imol. num. 2. in fin. Ad hoc leg. capite quinta, ff. de adulter. & l. Quomodo, §. fin. ff. de edilit. edict.*
- Hoc tamen declara, nisi factum sit notorium per evidentiā facti, quia tunc deprehensus in crimine statim condemnari potest, *l. Defensores, C. de defens. civitat. & arg. c. m. infra de cohabit. Clericor. & mulier. & c. De manifest. 2. qu. 1. & notat præcitata gloss. 1. in c. Tue, de pæn. de quo dic plenius*, ut hic per Imol. n. 6. vers. *Et secundum hoc non est necesse*, & Abb. n. 19. Exigitur tamen, 20 ut deprehensus Clerici sit legitima, ut hic in gloss. 2. nec fiat a ministris laicis, nisi auctoritate Prælatorum, ne ultra se extendat violentia, quam exegerit defensio Clericorum, *c. Et fame infra de sentent. excomm.* alias essent excommunicati, ut ibi, & firmat d. gloss. 1. hic, & in *d. c. Tue*. Quod latius prosequere, ut per Abb. hic a num. 10. & Aretin. a n. 9. usque ad n. 19. maxime n. 15. ubi concludit.
- Octavo nota ibi, *Excommunicari debet, deinde contumacia crescente anathematis mucrone feriri*, aliud esse excommunicationem, aliud anathema: excommunicatio enim hic non sumitur pro minori, ut voluerunt Goffred. & Innoc. in fin. quia excommunicationis verbo major excommunicatio intelligitur, *c. Si quem infra de sentent. excomm.* nec debet exponi pro suspensione, prout exposuit gloss. hic in verb. *Excommunicari*; nam quomodo suspendi posset jam depositus, cum depositio includat in se suspensionem? *c. At si Clerici sup. eodem*, Abbas hic n. 23. sed debet intelligi de majori excommunicatione, quæ fertur sine solemnitate: anathema vero de illa, quæ

- fertur cum solemnitate, de qua in c. *Debent* 11. q. 3. Ad hoc Clem. *Siquis suadente vers.* Et quia, de pœn. De anathemate enim loquitur Apostolus ad Galatas 1. & ad Corinth. ultim. & habetur in §. fin. 13. q. 4. & dicunt Derivatores, anathema derivari ab *Ana*, quod est fursum est, & *Thera*, quæ est quædam figura ad formam literæ E. cum tractatu, quæ frontibus damnatorum imprimebatur. Itaque anathema dicitur quasi *Anathera*, id est, superna maledictio, de qua c. *Guilifarius* 23. q. 4. Solemnitas autem talis anathematis est, quia hanc fulminat Episcopus cum duobus Presbyteris præsentibus, cum candelis accensis, quas debent in fine anathematizationis in terram projicere, & pedibus conculcare, ut moris est Romani Pontificis in publicatione Bullæ in die Cœnæ Domini. Et hanc differentiam inter excommunicationem, & anathema, rejectis aliorum expositionibus, constituunt hic Abb. Antiqu. in verb. *Excommunicari*, Hostiens. n. 6. in eodem verb. Joan. Andr. n. 6. in verb. *Anathematis*, Butr. n. 32. Cardin. n. 3. circa fin. vers. In gloss. & Abb. n. 23. Quomodo autem fiat absolutio ab anathemate vide in c. *Cum aliquis* 11. quest. 3.
- 25 Nonno nota ibi, *Postmodum vero si in profundum malorum*, &c. Clericum depositum, etiam si sit incorrigibilis, secundum unum intellectum non esse sub potestate seculari, nec perdere privilegium Clericale ante actualem traditionem, gloss. ultim. hic, Hostiens. n. 8. Butr. n. 7. & 17. idque securius esse dicit Henrich. Boich. n. 8. vers. *Sed securius*. Sed secundum alium intellectum Clericus quando est depositus, & incorrigibilis, sine alia degradatione, & traditione statim efficitur de foro seculari: & ita hic est casus singularis, secundum Cardinalem n. 2.
- 26 vers. *Item ibi comprimendus*. Intellige secundum intellectum, quem sequitur Joan. Andr. num. 10. & 11. rationem reddit a fortiori, qui si absque depositione Clericus tertio monitus ingerens se enormitatibus, perdit privilegium Clericale, ut c. *Contingit*, il secundo, cap. *In audientia*, & c. *Perpendimus infra de sentent. excommunic.* multo magis perdet jam depositus, qui tertio monitus postea se non correxit. Neque hic dicitur quod tradatur seculari potestati, sed quod secularis potestas eum comprimit. Hoc tamen intelligunt Cardin. n. 6. vers. *Hoc tamen*, Imol. eodem n. vers. *Et secundum hoc*, quando de incorrigibilitate notorie constat, ut quia incedit armatus, & spernit monitiones Episcopi: tunc enim non est necesse, ut convincatur ordine judiciario servato, cum in notorio talis probatio non requiratur, c. *Ad nostram*, il terzo infra de jurejur. c. *Manifesta*, & c. *De manifesta* 2. quest. 1. Alioquin, si non constaret de incorrigibilitate, & iudex laicus eum comprehenderet, & Clericus negaret se esse incorrigibilem, de huiusmodi articulo an esset incorrigibilis prius cognoscendum esset per Iudicem Ecclesiasticum, arg. c. *Si iudex laicus*, de sentent. excommun. lib. 6.
- 27 Decimo nota ibi, *Cum Ecclesia non habeat ultra quid faciat*, ita demum Clericum depositum incorrigibilem esse comprimendum per Curiam secularem, si Ecclesia non habeat ultra quid faciat, scilicet de facto, prout intelligunt Doctores, non autem de jure, quia certum est, Ecclesiam de jure ultra pœnas depositionis, excommunicationis, & anathematis, habere etiam alias pœnas, cum multæ sint, ut notat gloss. 2. in cap. *Ad reprimendam*, de offic. Ordin. & Joan. Andr. in c. *Pro humani*, n. 4. col. 3. circa finem in verb. *Excommunicationis*, de homicid. lib. 6. & fusius in c. *Qualiter*, & quando, il secundo, n. 18. vers. *Secundum Canones autem*, infra de accusat. Potest enim omnia bona temporalia confiscare, ut ibi, & in c. *Excommunicamus*, §. *Damnati infra de heret.* Item habet pœnam verberum citra sanguinis effusionem, ut c. *In Archiepiscopatu*, de raptor. Item imprimit characterem etiam in facie, licet non ita profunde, ut sanguis eliciatur, sed cutis superficiens deformetur in signum maleficii, ut c. *Ad audientiam*, juncta gloss. ult. de crimin. fals. Item inducit servitutem, c. *Ita quorundam*, de Judæis, ubi Christiani deferentes merces prohibitas ad Saracenos, capientium servi efficiuntur. Item potest diffidare Clericum cum omnibus bonis suis, ut a quocunque possit impune offendi, ut in præalleg. c. *Pro humani*. Item potest detrudere in Monasterium ad tempus, vel in perpetuum, c. *De lapsis* 16. quest. 6. cap. *Novimus*, §. 1. de verbor. significat.

& in specie habet pœnam exilii, ut c. *Accusatoribus* 3. q. 5. c. *Probinum*, & ibi gloss. fin. 16. quest. 6. cap. *Accedens* 50. distinct. c. 1. de calumniator. cap. ult. de pœn. idque per omnes exilii species, de quibus notat gloss. in Extravag. *Ad nostri*, Joannis XXII. in verb. *Banniti*, de privileg. Cum ergo hic text. dicat Clericum incorrigibilem post depositionem, excommunicationem, & anathema, esse comprimendum per secularem potestatem, itaut ei pœna exilii deputetur, eo quod Ecclesia non habeat ultra quid faciat; & tamen Ecclesia possit eandem quoque pœnam exilii infligere per omnes ejus species: utique cogimur fateri ea verba non esse intelligenda de jure, itaut Ecclesia non habeat ultra quid faciat ex defectu pœnarum, vel ex defectu potestatis; sed de facto propter potentiam istius criminosi, qui ab Ecclesia corrigi, & comprimi non potest; & ita hunc text. intelligit Abb. Antiqu. ante num. 1. in verb. *Ultra quid faciat*, dicens hoc cap. intelligi de nobilibus, & potentibus, ad quorum correctionem non sufficit Episcopus, vel Prælatus: & cum eo concordant Jo. Andr. n. 8. in verb. *Ultra*, Bald. n. 2. in verb. *Quid faciat*, Bellam. n. 3. in verb. *Ultra*, Butr. n. 18. Cardin. n. 5. vers. *Secus*, si incorrigibilis, & Anchar. n. 6. vers. *Adverte tamen*: ex quibus patet hanc esse communem lectionem ad istum text. prout etiam testatur Abb. Siculus nu. 24. Nec refragatur, quod Ecclesia possit invocare Iudicis secularis auxilium, isque teneatur illud præstare tanquam Ecclesiæ minister, c. *Administratores* 23. qu. 5. c. 1. de offic. Ordin. c. *Petimus* 11. qu. 1. & eo invocato possit Ecclesia imponere pœnam exilii, vel aliam canonicam, ut in cap. *Ut fama de sentent. excommunic.* ubi Clericos incorrigibiles Ecclesiasticus Iudex detrudat in arctam custodiam. Quoniam, ut bene respondet Abb. hic nu. 25. circa med. vers. *Et ad contrarium*, forte de facili capere non poterat per familiam Potestatis fortasse ad hoc sæpe, ac sæpius adhibitam; unde Ecclesia non vult amplius habere curam ipsius, sed dimittit eum Iudici seculari, qui poterit habere majorem solertiam in capiendo eum, cum agnoverit illum esse de foro suo; vel forte, ut sæpe de facto contingit, iste Clericus captus multoties capturam illius effringendo carceres, & deteriora committendo; & ita Ecclesia non potuit eum condigne castigare, cum pœnam mortis non habeat; quare ipsum relinquit Curia seculari, quæ legitimam pœnam infligat. Et dic, legitimam, id est a legibus secularibus impositam, & sic mortis, vel mutilationis membri, secundum qualitatem delicti, ut hic per Abb. Antiqu. in verb. *Legitima*; & hunc dicit esse verum intellectum Abb. Sicul. ubi supra, quem etiam posuit Archid. in c. *Si quis Sacerdotum*, n. 5. 6. & 7. 11. q. 1. relatus a Bellam. hic n. 3. in verb. *Ultra*, ubi ait, tunc demum Clericum tradendum esse Curia seculari, id est permittendum esse; imo præcipiendum Iudici seculari, ut eum capiat, & coerceat, si per Ecclesiam corrigi non possit propter illius potentiam, vel malitiam, vel quia detentus utendo arte necromantiæ illudit carcerem, & ibi in pace esse non vult. Et concordat Cardin. hic n. 5. circa med. vers. *Secus*, si incorrigibilis, dum ait, Clericum esse incorrigibilem cum non vult pœnitere, nec potest capi per Iudicem Ecclesiasticum: & tunc esse coercendum per Iudicem secularem, cum Ecclesia non habeat ultra quid faciat. Et ex hoc intellectu notabiliter collige Clericum depositum, & incorrigibilem, quandiu, ut vulgo dicitur, est in fortis Curia Ecclesiasticæ, nullatenus esse tradendum Curia seculari, cum Ecclesia possit eum punire pœnis Canonicis, de quibus supra. Quod singulariter nota, quia multi in hoc decipiuntur.

Ultimo nota ex hoc textu, & memoriæ commenda-
practicam procedendi contra Clericum criminofum. Servandi sunt enim quatuor gradus, ut hic per Host. n. 5. & 9. in verb. *Potestatem*, Joan. Andr. an. 6. ad 9. Bald. n. 2. Imol. num. 3. & alios communiter. Constito enim de delicto, si delictum est depositione dignum, Clericus deponitur; & hic est primus gradus pœnæ infligendæ: & si se corrigat, quia non iterat, nec continuat delicta, & depositionem servat, & pœnitentiam injunctam adimpler, non proceditur ulterius, sed si sit incorrigibilis prædicta non servanda, & similia, vel deteriora crimina perpetrando, excommunicatur; & hic est secundus gradus. Crescente vero contumacia anathematizatur: & hic est tertius gradus. Demum, si non respiciat, quin potius in profundum malorum devenerit, ne sit per-

perditio plurimorum, scilicet per malum exemplum, vel etiam plurimos damnificando, mutilando, vel occidendo: tunc demum cum Ecclesia non habeat ultra quid faciat, non ex defectu pœnarum, vel potestatis, sed quia propter illius potentiam de facto non potest eum comprimere, & coercere, relinquet eum comprimendum per secularem potestatem: qui est quartus gradus pœnæ infligendæ, & est simile in c. *Distum* 81. dist. cap. *Clericus* 3. q. 4. c. *Si quis Sacerdotum* 11. q. 1. c. *At si Clerici* supra eod.

35 Ceterum adverte, quia hæc procedendi forma locum habet, quando pœna incipit a crimine, seu quando proceditur propter crimen: tunc enim Clericus criminolus primo deponitur, secundo excommunicatur, tertio anathematizatur, & quarto loco per Curiam secularem comprimitur, ut dictum est. Secus vero si pœna incipiat a contumacia, quia tunc procedendum est de ordine inverso; nam primo, Clericus contumax suspenditur, secundo excommunicatur, tertio deponitur, quarto & ultimo traditur Curiae seculari. Et hunc ordinem respiciunt jura pro, & contra hic allegata, videlicet cap. *Forte* 23. q. 4. c. *Quorundam* 23. dist. c. *Honoratus* 74. dist. c. *Quoniam*, §. *fin. infra ut lit. non constat*. Et hic declarant gloss. ultim. Innocent. n. 1. Hostiens. n. 9. vers. *Et hoc verum est*, quando pœna incipit a crimine, & n. 11. vers. *Ubi vero pœna incipit a contumacia*, Bald. n. 2. Henric. Boich. in fine, vers. *Si pœna incipiat a contumacia*, Butr. nu. 33. & reliqui omnes.

36 Expeditis notabilibus, venio ad celebrem quæstionem, an Clericus non servatis gradibus pœnarum hic præscriptis statim sit degradandus, & tradendus Curiae seculari, quando commisit crimen aliquod atrocissimum, puta homicidium cum proditione, vel parricidium, vel homicidium cum latrocinio seu spoliatione, vel homicidium cum sacrilegio, ut in eo, qui occidit Presbyterum, vel personam Sacram, vel aliud simile, propter quod de jure civili, laico esset imponenda aliqua pœna ex atrocissimis, verbi gratia pœna ignis, pœna discerptionis, quæ infligitur, cum reus secatur in plura frusta, & pœna traditionis ad bestias, vel aliæ, de quibus in l. *Pœna parricidii*, ff. ad leg. *Pompe de Parricid.* in l. *Sacrilegii*, ff. ad leg. *Jul. Peculia* & in l. *Capitalium per totam*, ff. de pœn. & quid si Clericus commiserit plura homicidia, plures falsitates, vel plura latrocinia, ex quorum singulis esset depositione dignus.

37 Petrus de Ancharano hic a n. 10. vers. *Et quia super illa materia, usque ad n. 16. vers. Tertio opponitur*, & in repetitione c. *Ea qua sub n. 22. vers. Decimonono quero*, de reg. jur. lib. 6. & in conf. 158. ex narratis in facto a n. 5. in publica disputatione, quam habuit Bononiæ, & Abb. Siculus qui tunc erat illius Scholaris, repetita disputatione in c. *At si Clerici* a n. 39. usque in fin. supra eodem, concluderunt hunc text. qui pro homicidio, vel furto imponit tantum pœnam depositionis, non autem degradationis, & traditionis Curiae seculari, debere intelligi, & restringi ad homicidium, vel furtum non qualificatum, quod non transeat in aliam speciem criminis graviorem. Item debere intelligi de uno homicidio, vel falsitate, vel furto, non autem de pluribus diu frequentatis, quorum unumquodque esset dignum depositione. His enim casibus putarunt non vindicare sibi locum hoc cap. nec communes theoricas DD. sed tales statim esse per Episcopum degradandos, & tradendos Curiae seculari, ut luan pœnam ultimi supplicii; & hanc opinionem Ancharani, & Abbatis postea probaverunt Joan. de Anani in c. 1. n. 5. post med. vers. *Sed in foro contentioso etiam secundum Canones*, infra de iis qui fil. occider. & in c. 1. n. 4. & 5. de homicid. Felin. in c. 1. n. 49. ante med. vers. *Et quid etiam emergentia casus*, de Constitution. in c. *Inquisitionis*, n. 5. de accusat. Dec. in d. c. *At si Clerici*, n. 251. vers. *Postremo*, Abbas usque in fin. qui licet hanc opinionem non sequatur; tamen concludit eam habere magnam æquitatem, ut delicta puniantur debita pœna, & se vidisse illam servari Florentiæ per unum Commissarium. Quam pariter Silvest. Aldobrand. in addit. ibi lit. *E. verb. Enormi*, fatetur veriore, ac late tuentur Mantica nu. 64. & Hippolyt. de Marfil. in repetit. a nu. 336. vers. *Et refert usque ad nu. 342. vers. mihi autem*, ubi dixit sibi placere dicta Abbatis per jura, & rationes, quas ipse adducit, & in conf. 9. n. 17. Guilielm. de Benedict. in c. *Raynuius part. 3. quæst. de homicidio an. 40. vers. Item* & per consequens usque in fine de testam. dicens eam com-

muniorem, prope fin. dist. num. 40. vers. *Et per consequens*, Alciat. hic a n. 22. ad 26. qui non solum putat hanc opinionem veriore esse in puncto juris, sed amplius inquit servari de facto in pluribus locis, Brunell. in repet. dist. c. 1. de homicid. par. 5. n. 6. vers. *Ego sequor*, & in tractat. de Conciliis lib. 9. art. 12. n. 3. Alex. de Nævo conf. 59. num. 21. vers. *Ad hoc facit*, Andr. Barbat. sibi contrarius conf. 64. n. 8. in fin. vers. *Sed jura*, & n. 9. vol. 1. Angel. de malific. vers. *Et ibi caput a spatulis amputetur*, n. 38. vers. *Adde quod notat Abbas*, subdens se eam vidisse de facto servari Ferratiæ, & ibi Augustinus n. 43. vers. *Et in quantum*, dicens communem, & ita vidisse praticari Soccin. Sen. de reg. jur. lit. C. reg. 16. vers. *Quinto fallit*, Bossius tit. de foro competent. n. 135. vers. *Et in certis aliis delictis qualificatis*, & n. 141. vers. *Scias quod in qualificatis*, Tiraquell. de pœn. temperand. c. 49. n. 36. & 37. Diaz. in pract. criminal. canonica c. 90. alias 96. referens duos casus, alterum Parisiis 1530. in Sacerdote, qui animo deprædandi necaverat Rectorem cujusdam Oppidi: alterum Hispali anno 1536. in quatuor Religiosis, qui Provinciale laqueo suffocatum in lecto interfecerant, Decian. tractat. criminal. lib. 6. c. 28. n. 14. dicens communem, & lib. 9. c. 16. n. 35. vers. *Tamen fallit*, ubi loquitur de Clerico parricida, & lib. 7. c. 38. n. 11. ubi de reo læsæ majestatis, Franch. dec. 571. qui non solum num. 4. vers. *Pro fisco*, refert Neapoli subisse pœnam ultimi supplicii Clericum, qui furtum commiserat in Monte Pietatis, cum fuerit degradatus per Curiam Ecclesiasticam, & traditus Curiae seculari: sed n. 1. testatur etiam pœna mortis animadversum fuisse in Clericum in sacris constitutum, quia una cum aliis decem furibus ingressus cum armis domum honestæ mulieris sitam in Suburbio sancti Antonii, accepta ab eadem clave unius capse, illa & filiabus inclusis in quadam camera inferiori, subripuit ducatos septingentos, & quædam mobilia; nam prævia consultatione Sac. Congregationis Cardinalium negotiis Episcoporum præpositæ degradatus fuit, & traditus magnæ Curiae. Et sequuntur plerique ex Junioribus. Et videtur ex mente Innocent. hic in verb. *Deponendus est*, dum ait: *Ubi Clericus deponitur pro crimine, sufficit depositio, nisi enormitas criminis aliud inducat*, & Bald. ante n. 1. vers. *Secus alternative*, ubi similiter limitat hunc text. nisi enormitas causæ aliud inducat.

Pro hac opinione Anchar. & Abb. inducitur primo text. 38 in c. 1. de homicid. ubi refertur illud, *Exodi c. 21. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo evelles eum, ut moriatur*. Nam dicendo, *Evelles eum ab altari*, ostendit se intelligere de Clerico homicida per insidias, & sic qualificato, qui servit altari; non autem de laico, qui non servit, imo stare debet ab altari remotus, ut c. 1. de vit. & honest. Clericor. nam privatio, sicut est evellere, præsupponit habitum c. *Ad dissolvendum de dispensat. impuber. l. Decem*, ff. de verbor. obligat. & evelli proprie dicitur quod est impressum; & infixum, sicut est Clericus respectu servitii altaris, c. *Cum secundum de preb.* Intelligit ergo, *Evelles*, scilicet per depositionem, seu degradationem Judicis Ecclesiastici, itaut moriatur per executionem Judicis secularis: idcirco enim litera dicit, *Moriatur*, in tertia persona, quasi non per Episcopum, qui evellit ab altari, cum Ecclesia non proferat sententiam sanguinis, c. *Sententiam, ne Cler. vel Monach.* sed per alium pœna mortis sit imponenda, quia verbum, *Moriatur*, in dubio intelligitur de morte 39 naturali, & non civili, in c. *Suscepti*, de rescript. lib. 6. & in l. *Ex ea parte*, §. *In insulam*, ff. de verbor. obligat. Et aliæ expositiones ibi positæ per Jo. Andr. n. 1. in verb. *Moriatur*, videntur contra mentem legis Exodi, quæ homicidas simpliciter morte puniebat, & modo redacta est illa lex inter Ecclesiasticas Constitutiones, ut servetur, non ut frustra membranas occupet, c. *Si Romanorum* 19. dist. Et eo magis hæc interpretatio videtur recipienda, quia concordat cum jure civili, ut in Auth. *Ut Clerici apud propr. Episcop.* ante fin. & in Auth. *Clericus*, C. de Episcopi, & Cler.

Ceterum advertendum est, d. c. 1. de homicid. habere 40 varios intellectus, ac proinde allegari non posse ad decisionem causarum, ut notat Bart. in l. *In ambiguo*, n. 2. ff. de reb. dub. Alex. l. 1. col. 2. ff. sol. matrim. Felin. in c. 1. circa fin. de Constitut. præsertim ad limitandam Clericorum exemptionem, ex iis, quæ dicam infra num. 66. & 79. Mul-

- 41 Multi enim intelligunt illum text. in laico, qui proditorie homicidium commisit; & hoc magis consonat Scripturæ Sacræ, quæ ibi ponitur: & sensus est, ut si occidens confugiat ad Ecclesiam, & teneat altare, debeat tamen inde evelli, quia proditorie occidit, nec gaudet immunitate, de qua in c. *Inter alia*, de *Immunit. Ecclesiast.* Verbum enim, *Evelles*, ibi significat abstractionem facti, non autem separationem Clerici ligati Ecclesiæ. Et hunc intellectum ponit ibi gl. in verb. *Per insidias*, & Hostiens. in princ. in verb. *Altari meo*, Alexan. cons. 145. *Visorhemate*, n. 5. lib. 7. & Aretin. hic n. 59. & videtur hodie approbatus in *Constitutione* 7. Gregorii XIV. de *immunitat. Ecclesiast.* ut dixi in dicto c. *Inter alia* n. 31. &
- 42 51. Plerique autem exponunt verbum, *Moriatur*, ibi positum, id est, deponatur, quod habetur instar mortis, §. *Quia ergo* 2. *quæst.* 7. Et hæc est communis sententia, ut attestatur Aretin. *dicto* n. 59. Quamvis enim verbum,
- 43 *Moriatur*, regulariter sit intelligendum de morte naturali; tamen hoc fallit, quando refertur ad Ecclesiam, quæ hanc pœnam non infligit, cum non habeat vindictam sanguinis, ut dictum est. Et est simile in c. *Per venerabilem rationibus infra qui fil. sint legit.* ubi verba illa Deuteronomii, *Decreto Judicis morietur*, quæ in veteri testamento intelligebantur de morte naturali, in lege nova ab Ecclesia sic exponuntur: *Mori præcipitur*, id est, per excommunicationis sententiam velut mortuus a communione fidelium separari; nam ut inquit Host. ibi num. 35. duplex est mors, scilicet corporalis, quam exercet Iudex secularis cum gladio materiali, per quem animadvertit in facinorosos homines, lib. 3. ff. de *jurisd. omn. judic. c. Ille gladium* 24. q. 4. id est, fundendo sanguinem, animam, quæ dat vitam corpori, extra corpus vertit, & sic anima separata a corpore remanet ipsum corpus mortuum. Alia est mors spiritualis, quam exercet Princeps Ecclesiasticus gladio spirituali, c. *Visti* 16. q. 2. quo animadvertit in facinorosos, scilicet expellendo, & separando gratiam Dei, quæ est vita, sive spiritualis anima animæ humanæ; & hac anima spirituali ab anima humana separata, remanet anima humana mortua, ut c. *Si quis Presbyterorum*, de reb. Eccl. non alien. c. *Corripiantur* 24. q. 3. c. *Si quis*, de major. & obed. Unde Augustinus 10. 9. 17. 49. in Joannem: *Est mors, quam homines timent, scilicet separatio anime a corpore, & est mors, quam non timent, scilicet separatio Dei ab anima, qui est vera vita animarum.* Et de morte spirituali, scilicet depositionis, communiter intelligitur illa Decretalis prima de homicid. ut prædixi. Et quamvis lex Exodi ibi posita loqueretur de morte naturali, tamen illud præceptum, cum sit judiciale, fuit evacuatum per adventum Christi, ut docet S. Thomas in 1. 2. q. 103. art. 4. & q. 104. art. 3. & cum sit hodie redacta inter Constitutiones Canonicas, non debet intelligi secundum rigorem, quo intelligebatur in lege veteri, sed secundum mansuetudinem Ecclesiæ in lege Evangelica, quæ utitur gladio spirituali non ad mortem, sed ad medelam, c. *Multi in princ.* 2. q. 1. c. *Audi* 11. q. 3. & cap. *Cum medicinalis*, de sentent. excomm. lib. 6. Nec satisfacit ponderatio Ancharani, & Abbatis, quod verbum, *Moriatur*, ibi ponatur in tertia persona, scilicet per executionem Judicis secularis: quia Ecclesia dum tradit reum seculari potestati, non debet adjicere, ut moriatur; imo debet efficaciter intercedere, ut citra mortis periculum circa eum sententia moderetur, quæ sunt verba text. in cap. *Novimus*, de verbor. significat. & hic notant Host. num. 8. in verb. *Comprimentus*, Joan. Andr. n. 9. in eodem verb. Nec refragatur text. in c. *Delatori* 4. q. ult. quia intelligitur mystice, ut ibi notant Archid. & Turrecrem. & scripsi plenius in d. c. 1. n. 4. de homicid.
- 47 Secundo igitur loco pro opinione Ancharani, & Abbatis inducitur text. in dicto c. *Novimus*, de verbor. significat. ubi Papa occasione explicandi contenta in Canonibus antiquis, & in suo Decreto contra falsarios promulgato super forma degradationis, & traditionis faciendæ seculari potestati, sic ait, *Ut Clericus propter hoc, vel aliud flagitium grave non solum damnabile, sed damnosum fuerit degradatus, tanquam exutus privilegio Clericali, seculari foro per consequentiam applicetur*; nam vis alternativæ ostendit regulam degradationis, & traditionis Clerici facinorosi non esse restringendam ad solum crimen falsi, sed generaliter infligendam pro quolibet crimine gravi damnabili in se, & damnoso quoad exem-

plum aliorum. Nec satisfacit responsio Aret. hic n. 59. *vers. Non obstat text. inc. Novimus*, & aliorum dicentium, delictum grave, & damnosum intelligi, quando delinquens est incorrigibilis propter scandalum, seu malum exemplum. Quoniam huic interpretationi obstat natura dictæ alternativæ; nam sicut qualitas incorrigibilitatis non requiritur in prima parte alternativæ pro crimine falsi; ita nec in altera super alio flagitio gravi, quia res dubia in una parte alternativæ declaratur habito respectu ad positam in alia, secundum Bart. in l. 1. n. 1. & Soccin. sen. eod. num. 1. ff. de reb. dub. Tum quia dictio, *Aliud*, ostendit Summum Pontificem intellexisse de si nili gravi quidem, sed citra requisitum incorrigibilitatis sicut in falso, quia ponitur comparative ad illud, secundum gl. in l. *Si fugitivi*, in ver. *Alia pœna*, C. de serv. fugitiv. & Bald. in l. fin. n. 1. C. de his qui non domin. Et ita præallegatum c. *Novimus*, intellexit Innoc. ibi n. 1. dum generaliter ait, *Nota quod pro quolibet crimine, dummodo sit damnabile, & damnosum, potest aliquis tradi Curie seculari.*

Sed ad textum in d. c. *Novimus*, ego respondeo, verba illa, *Vel aliud flagitium grave*, esse intelligenda de criminibus, pro quibus est expressum in jure Clericum esse degradandum, & tradendum Curie seculari; nam cum prima pars alternativæ loquatur de falsario literarum Apostolicarum, de quo est in jure expressum, ut debeat degradari, & c. ut in c. *Ad falsarium*, de crim. fals. utique dum text. dicit, *propter hoc*, scilicet crimen falsi, & postea subjungit, *vel aliud flagitium grave*, debet intelligi de alio flagitio similiter in jure expresso, ponderando dictionem, *Aliud*, quæ est repetitiva similium, juxta præcitatam gl. in dicto l. *Si fugitivi*. Inter casus autem in jure expressos non reperitur homicidium qualificatum, nec homicidium, vel furtum iteratis vicibus repetitum, ut latius dicitur infra n. 68. & seqq. & n. 83. Innocentius vero in dicto c. *Novimus*, n. 1. non residet in illa opinione, quod pro quolibet crimine damnabili, & damnoso possit quis degradari; sed subjungit, *Vel aliter*, ut dicimus in c. *Excommunicamus supra de heret.* ibi autem n. 1. tenet pro tribus tantum criminibus in jure expressis posse fieri degradationem, & traditionem Curie seculari; & ita Innocen. potius allegari potest pro contraria sententia: & similiter dum dicit hunc textum non procedere, si enormitas criminis aliud inducat, allegat textum in d. cap. *Ad falsarium*; & sic loquitur incautus exceptis in jure.

Tertio, pro eadem opinione Abb. in d. c. *At si Clerici* n. 41. col. penult. ante med. ver. *Allego etiam textum supra eodem*, inducitur text. in c. *Pro humani*, de homicid. l. 6. ubi cum Clerici mandantes, seu facientes hominem Christianum interfici per assassinum, & receptantes, defendentes, seu occultantes assassinum, habeantur ab omnibus diffidari: ex hac perpetua diffidatione ex verisimili mente innuitur Ecclesiam nolle graviter delinquentes in suo foro retinere, sed juxta delicti qualitatem puniendos dimittere Curie seculari.

Verum ut respondet Aretin. hic n. 59. circa fin. ille casus specialis habuit causam, & occasionem a frequentissimis cadibus, & magnis periculis, quæ immincebant propter illos assassinos; unde in aliis delictis, quantumcunque enormibus, non videtur militare eadem ratio; nam propter delicti frequentiam aliquid severius statuitur, ut l. *Aut facta in fin. ff. de pœn.* Et nihilominus etiam vigeret eadem ratio; quia tamen lex ista est pœnalis, & exorbitans, non deberet fieri extensio, text. est notabilis in l. *Sed sciendum*, ff. ad l. *Pompe de Parricid.* & benefacit gloss. notab. in Clem. *Ut sic qui*, in verb. *Eisdem*, de etat. & qualit. Nec obstat text. in c. de multa, de Præbend. quia dici potest ibi fieri extensionem propter favorem publicum Ecclesiarum: vel dicas, licet alias fieret extensio, non tamen fieri posse, ubicunque potestas conceditur laico super juribus, vel personis spiritualibus, quia cum hæc sit odiosa, non extenditur etiam per majoritatem rationis, ut in cap. *Tua*, it primo infr. de decimis, juncto cap. *Cum in tua eod. tit.* secundum Aretin. hic num. 60. & 61.

Quarto, pro hac parte allegatur text. in c. *Sunt quedam* 23. q. 5. ubi dicitur: *Sunt quedam enormia flagitia, quæ potius per mundi judices, quam per Antistites, & Rectores Ecclesiarum vendicantur*; & in fine subjungitur, *illos maxime constitutos esse propter latrones, homicidas, raptos, & ut illos damnent, & alios suo timore compescant.*

Sed

Sed ille textus non loquitur de Clericis, sed de laicis, qui, ut ibi dicitur, interficiant Pontificem Apostolicum, Episcopum, Presbyterum, sive Diaconum. Tales enim vindicantur a secularibus potestatibus, licet puniri possint etiam per Ecclesiam, cum crimen sacrilegii sit mixti fori, ut notatur in c. Cum sit generale infra de foro compet. alioquin, si textum de Clericis intelligeremus, & de omnibus delictis ibi expressis, sequeretur, ut Clerici pro quolibet homicidio, furto, vel raptu puniendi essent per Judicem secularem, quod est de directo contra hoc cap. & c. Tue infra de pen.

Quinto, ad idem inducitur text. in cap. At si Clerici in fine supra eodem, ibi, Non debet quemlibet pro suis excessibus Judici tradere seculari. Quæ verba innuunt, Episcopum posse hoc facere etiam non data incorrigibilitate, licet facere non debeat indifferenter, & quodocunque, sed tantummodo cum delictum hoc exigit, vel ob sui gravitatem, vel frequentationem, secundum Abb. ibid. col. penult. post medium, vers. Item induco.

Verum hic intellectus desumitur ex illis verbis, Non debet quemlibet, exponendo, Non quemlibet, id est, Nullum; sed alii melius exponunt, Quemlibet, id est, depositum: & hoc modo ille text. potius facit pro hac parte, secundum Aretin. hic d. num. 61.

36 Sexto & ultimo (quod est præcipuum fundamentum pro hac opinione) in hujusmodi delictis atrocissimis, quæ requirunt pœnam excessivam, non invenitur aliqua pœna Canonica, qua reus possit condigne puniri, ex theoria Innocentii in Qualiter & quando, il secundo, num. 6. vers. Secundum Canones autem, & ibi etiam Joan. Andr. num. 18. eodem vers. infra de accusat. ubi æquiparando per modum regularem pœnas Canonicas legalibus pœnis, tradunt regulam, quod in omnibus delictis, in quibus per leges seculi imponitur pœna mortis naturalis, secundum Canones succedit pœna degradationis, & traditionis Curiae seculari; ergo contra Clericum, qui homicidium qualificatum perpetravit, vel plura homicidia, falsitates, vel latrocinia, Ecclesia uti poterit hac pœna degradationis, & traditionis Curiae seculari, quia non habet ultra quid faciat, ut hic dicitur, cum secundum Canones nunquam imponatur pœna mortis corporalis, c. Clericis, & c. Sententiam infra, ne Clerici, vel Monach. c. 1. & 2. 51. distin. Cum enim pro simplici homicidio, vel furto procedat ad depositionem, & detractionem in Monasterium, ut hic, & in c. Tue, de pœnis; quique pro qualificato, vel iterato, cum gravior pœna ei condigna non reperiatur inter Canones, recurrendum erit ad vindictam secundum leges seculi mediante degradatione, & traditione judici seculari, ut plenius ratiocinatur Abb. ut supra nu. 39. vers. Item pramittendum cum duob. seqq.

37 Et confirmatur, quia pœnæ ita debent adæquari, & commensurari delictis, ut quod sceleratius est commissum, gravius vindicetur, c. Non offeramus 24. q. 1. cap. Quæsit de his que sunt a major. par. Cap. cap. fin. in fin.

38 de excess. Pralat. & ex iteratione delicti pœnæ augeantur, secundum glos. in l. Quicumque in verb. Vel tertio in fin. C. de serv. fugitiv. & in l. Servus in verb. Sapius, Cod. ad l. Jul. de vi publ. vel privat. quia iteratio transit in consuetudinem peccandi, l. 3. in fin. C. de Episcopal. audien. At si homicidium, & furtum qualificatum, vel iteratum citra incorrigibilitatem puniretur eadem pœna Canonica depositionis, seu detractionis in Monasterium, qua punitur simplex, & unicum, non servaretur justitia adæquationis; ergo pro illius observatione dicendum est in qualificato, seu iterato locum esse degradationi, & traditioni Curiae seculari. Quod primo loco animadvertit Abb. d. num. 39. vers. Et prima, & Anchar. dist. conf. 158. numer. 2.

39 Ceterum hoc fundamentum principale destruitur manifeste ex eo, quia pro atrocissimis delictis, pro quibus secundum leges imponenda esset pœna mortis, Ecclesia habet pœnam carceris perpetui, quæ proportionatur pœnæ mortis naturalis, saltem quando sic detrusus debet sustentari pane & aqua; nam ut inquit Cardin. hic nu. 4. vers. Oppono, eo casu, quo Clericus detruditur in Monasterium ad agendam perpetuam pœnitentiam, ut sustentetur pane doloris, & aqua angustiae, juxta text. in cap. Novimus, §. Pro illo vero falsario scelerato infra de verbor. significat. hujusmodi pœna est loco ultimi supplicii:

60 sic ergo non est Clericus delinquens impunitus, imo acius affligitur, quia minor pœna est statim mori, quam, diu affligi, & salutem non sperare. Ita Cardin. cum quo concordat Aretin. hic num. 53. & facit text. in c. Nihil enim, il secundo de consecrat. dist. 5.

Nec adversatur doctrina Innocentii in dicto cap. Quali- 62 ter & quando, nu. 6. vers. Secundum Canones autem, de accusat. quia non dicit id, ad quod Anchar. eum allegat: ejus enim verba hæc sunt, Secundum Canones autem nunquam imponitur pœna corporalis mortis, sed est quadam, quæ quasi similis ei habetur, scilicet quia relinquitur seculari judici puniendus: allegat cap. Ad falsarios, de crimin. fals. & alia jura, in quibus expressum est Clericum esse comprimendum a seculari potestate; atque ita Innoc. non constituit illam regulam, quam ex eo elicit Anchar. quod in omnibus casibus, in quibus lex civilis imponit pœnam mortis naturalis, secundum Canones succedat pœna degradationis, & traditionis Curiae seculari: hoc enim est manifeste falsum, quia lex civilis in multis casibus pro magnis flagitiis imponit laico pœnam ultimi supplicii; & tamen lex Canonica non imponit pœnam degradationis actualis, nec traditionis Curiae seculari, ut in c. Tue infra de pœnis, & hic ponderat Aretin. num. 61. vers. Nec est verum quod semper Canon imponat pœnam Clerico, quæ possit proportionari pœnæ civili, quæ imponitur laico. Ideoque lex civilis pro adulterio imponit laico pœnam mortis corporalis, ut in l. Quamvis, la secunda, C. de adult. de communi, Alex. conf. 13. post num. 3. lib. 7. & tamen Clericus pro adulterio secundum Canones non degradatur, sed deponitur, & in Monasterium detruditur ad agendam perpetuam pœnitentiam, cap. Si quis Episcopus 81. distin. gloss. 1. in cap. Lator 2. quest. 7. de communi, Clarus in §. Adulterium, vers. Sed quæro. Item pro raptu lex civilis imponit laico pœnam ultimi supplicii, l. unic. C. de rapto virgin. & tamen lex Canonica non imponit Clerico pœnam actualis degradationis, nec traditionis Curiae seculari, sed depositionis, ut cap. De puellis 36. qu. 2. & notat Archid. in cap. Lex illa in fin. 36. q. 1. & idem in raptu Monialis, ut l. Si quis non dicam rapere, C. de Episcop. & Cleric. juncto c. Nullus 36. q. 2. Quinimo in pluribus delictis atrocissimis, pro quibus lex civilis imponit pœnam excessivam, secundum Canones non fit degradatio, ut dicam infra n. 83. & seqq.

63 Destructis igitur fundamentis opinionis Anchar. & Abb. magis placet contraria opinio, quæ proculdubio validioribus fulcitur rationibus, & magnis est auctoritatibus roborata; nam pro illa allegari possunt antiqui fere omnes, qui tenuerunt non esse locum degradationi, nec traditioni Curiae seculari, nisi in casibus in jure expressis, de quibus dicam infra n. 68. & seqq. eamque tueretur in specie, & communem dicit Aretin. hic a num. 51. ad 62. Barbatia in cap. At si Clerici a num. 120. usque ad num. 158. præsertim vers. 138. in fin. & seqq. supra eodem, & ibi etiam Dec. nu. 258. vers. Alia tamen opinio, dicens hanc veriore de jure, Bero. n. 181. & 182. & Anton. Burgos. num. 126. vers. Tu autem cum tribus seqq. Arnold. Albas. in repetit. c. Quoniam q. 11. an. 37. usque ad 75. de heret. lib. 6. Riminald. Jun. conf. 685. num. 30. & seqq. vol. 6. Berett. conf. 76. n. 12. Plaza in Epitom. delict. lib. 1. cap. 21. n. 7. & 13. & cap. 22. num. 43. Villalob. commun. opinion. littera C. num. 83. & littera I. num. 8. Bonacoss. commun. opinio crimin. lib. 1. in verb. Clerici si per insidias, & alii recentiores. Et eam tenuit aperte Host. in c. 1. num. 2. de homic. ubi firmat Clericum pro homicidio ex insidiis, seu cum proditiōe, etsi qualificato de quo loquitur illud cap. ita demum esse tradendum Curiae seculari, si sit incorrigibilis, & non alias, juxta text. hic. Item Clericum pro homicidio depositum, si postea committat alia homicidia, non tamen esse tradendum Curiae seculari, nisi sit incorrigibilis, secundum gradus hic præscriptos, sensit clare Cardin. hic nu. 4. vers. Oppono.

64 Principale fundamentum hujus opinionis est, quia Ecclesiastica libertas, & Clericorum exemptio a seculari potestate non tantum Canonicis sanctionibus, sed etiam Divina ordinatione fuit constituta, c. Si Imperator, & ibi gl. in verb. Et discuti, Turrecrem. & Præpos. n. 1. 96. dist. in Conc. Trid. dist. sess. 25. de reform. c. 20. & scripsi plenius in c. Ecclesia Sancta Maria n. 10. & seqq. supra de Constitut. & est communis opinio, ut dixit Rota inferius citanda n. 79. Ergo solus Papa potest hujusmodi exemptionem 67

- imitare, seu declarare, præscribendo, in quibus casibus Clerici sint per Ecclesiam degradandi, & comprimendi per Curiam secularem, quia cum non puri hominis, sed veri Dei vice fungatur in terris, jus Divinum non humana, sed divina potius auctoritate distinguit, seu declarat, ut in cap. *Quanto supra de translat. Episcop.* & plene declarat Hostiens. in summ. de rescript. §. *Quas vires, vers. Potest autem, & seqq.* Jo. Andr. in cap. *Actus legitimi n. 50. in fin. versic. In contrarium allegatur in Evangelio, de regul. jur. lib. 6. Anchar. conf. 373. versic. Revocatur in dubium, & conf. 239. vers. Parum dubitationis, Præpositus in cap. Latorem n. 17. l. q. 1.*
- 68 Certi autem sunt casus, in quibus Romani Pontifices per Constitutiones suas, velin corpore juris insertas, vel Extravagantes, ordinaverunt Clericos esse degradandos, & tradendos Curiae seculari, quorum primus est in crimine hæresis, cap. *Excommunicamus, §. damnati, & cap. Ad abolendam, §. 1. de heret. cap. 1. & cap. Super eo, eod. tit. lib. 6.* Secundus est in crimine falsificationis literarum Apostolicarum, cap. *ad falsarium, de crimin. fals.*
- 70 Tertius in crimine insidiarum, & conspirationis contra proprium Episcopum, *Si quis Sacerdotum 11. quest. 1.* De quo dic plenius, at scripsi in dict. cap. *Ad abolendam num. 44. de heretic.* Et pro his tribus criminibus duntaxat de jure communi Clericum posse degradari, & tradi Curiae seculari, aliam vero tuendum esse per Ecclesiam, determinat Innocent. in dict. cap. *Excommunicamus num. 1.* Gloss. in dict. capit. *Ad abolendam in versic. Relinquatur;* cum qua concordant ibi Hostiens. num. 5. versic. *Ab hac regula excipiuntur casus* Joann. Andr. num. 5. versic. *In glossa tribus,* Henric. Boich. num. 21. versic. *Fallit,* ubi etiam Joannem, & Tancredum in hanc sententiam citat Butr. num. 20. versic. *Fallit in tribus casibus,* Cardinal. num. 7. & Abb. num. 11. versic. *Sed fallit primo,* Glossa in dict. cap. *Si quis Sacerdotum, in ver. Mox depositus 11. quest. 1.* ubi etiam Archidiac. num. 1. Turrecrem. num. 5. versic. *Ad secundam questionem,* Geminian. num. 4. & Præpos. num. 5. Gloss. in cap. *Novimus, in verb. Tradatur, de verbor. significat.* & ibi etiam Innoc. num. 1. dnm se remittit ad ea, quæ dixit in dict. cap. *Excommunicamus,* Hostiens. num. 1. in verb. *Seculari traditur Curie, & Cardinal. num. 4.* & hic notat idem Hostiens. num. 11. Ex quibus patet hanc esse unanimes Canonistarum sententiam; & ita hanc esse communem theoricam Doctorum, affirmat Guilhelm. de Benedict. *Post tertiam partem repet. cap. Raynuitius de testam. in questione de homicid. num. 3. & seqq.* quem refert Foller. in practic. crim. Canon. fol. 272. num. 23. & Jul. Clar. in praxi crimin. §. fin. quest. 36. vers. *Scias etiam.* In aliis autem criminibus utcumque atrocissimis sufficit sola depositio, nec debet actualiter degradari, si paratus sit se corrigere; sed debet detruhi in perpetuum carcerem, ut tenent omnes supracitati, & hanc dicit esse communem opinionem Boss. in tit. de foro compet. num. 136.
- 72 Quartus casus est in Clerico assassino, qui tanquam publice diffidatus, absque ulla depositione, vel sententia, ipso jure, & facto relinquitur Curiae seculari, ut in capit. *Pro humani, de homicid. lib. 6.* Unde tradendus est Curiae seculari non expectata incorrigibilitate, & est communis opinio, ut attestatur Guilhelm. de Benedict. in dict. quest. de homicid. quam posuit post repetitionem cap. Raynuitius fol. 41. in fin. & Clar. dict. quest. 36. versic. *Quæro etiam,*
- 73 Neque in hoc crimine assassinii requiritur sollemnis degradatio, ut dicit Cassan. in consuetud. Burgund. in tit. des rustiques rubric. 1. in verb. *Si aucun, fol. 193. in 2. fallent.* & alii apud Clar. dict. quest. 36. versic. *Sed quæro tu scis,*
- 74 Franch. decis. 571. num. 7. Requiritur tamen declaratio Judicis Ecclesiastici, qua pronunciet ipsum esse assassinum; & hæc est communis opinio, ut dicit Capyc. decis. 112. num. 2. & alii apud eundem Clar. loc. citat. Quintus casus est in Clerico incorrigibili, qui servatis gradibus poenarum præscriptis in hoc cap. cum Ecclesia non habet ultra quid faciat, prævia degradatione traditur Curiae seculari secundum unum intellectum, vel secundum aliam per Curiam secularem comprimitur, ut dixi supra num. 25.
- 76 Sextus est in Presbyteris, & Clericis secularibus, & Regularibus, crimen nefandum contra naturam exercentibus; nam ex Constitutione 72. S. Pii V. incipien. *Horrendum illud scelus, in Bullar. tom. 2. pag. 269.* omni privilegio Clericali, omnique officio, Dignitate, & beneficio Ecclesiastico illius Canonis auctoritate privantur, & ita ut per Judicem Ecclesiasticum degradati, potestati statim
- seculari tradantur, quæ de eis illud idem capiat supplendum, quod in laicos hoc in exitio devolutos legitimis reperitur sanctionibus constitutum. Quod etiam de perperantibus hoc scelus, idem Pontifex prius statuerat in Constitutione 5. incip. *Cum primam, §. 1. eodem tom. pag. 180.* de cujus Bullæ intellectu, vide quod scripsi in c. *A falsariorum in 5. not. infra de crimine falsi.* Septimus & octavus est in his, qui ad Ordinem Presbyteratus minime promoti, Missarum celebrationem reperti fuerint usurpasse, vel sacramentalem confessionem audivisse. Ab Inquisitoribus enim, & locorum Ordinariis, ab Ordinibus, si quos habuerint, degradari, statim Curiae seculari traduntur debitis poenis plectendi, ex Bulla 81. Clementis VIII. incipien. *Etsi alias, in Bullar. tom. 3. pag. 128.* Nonus & ultimus est in personis Ecclesiasticis tam secularibus, quam Regularibus quæ in Provinciis, Regnis, Civitatibus, & Locis in Italia duntaxat existentibus, aureas, vel argenteas monetas rondent, fabricant, colorant, vel alias adulterant, aut adulteratas scienter erogant, vel exponunt; nam prævia degradatione Curiae seculari puniendæ traduntur, ex Constitutione Urbani VIII. incipien. *In suprema, edita Idibus Novembris anno 1627.*
- Cum igitur regula stet pro exemptione Clericorum a seculari potestate ante omnem humanam Constitutionem a jure Divino inductam, ut dicit præcitata Glossa in c. *Si Imperator 96. dist. & Bald. in Auth. Statuimus, in prin. C. de Episcopis, & Clericis,* & a prædicta regula certi tantum casus reperiantur excepti, ut dictum est: utique in aliis non exceptis firmatur regula in contrarium, ut non sit locus huic poenæ degradationis, nec traditionis Curiae seculari, l. *Quæsum, §. Denique, ff. de foud. instruet. leg. Nam quod liquide, §. fin. ff. de poen. legat. cap. 2. de conjugat. leprof. & notat Dyn. in rubr. de regul. jur. lib. 6. & in propriis terminis raciocinatur Rota in Lucana juris patronatus 4. Junii 1607. coram Coccin. impress. post conf. Prosp. Fatinac. decis. 241. ubi n. 3. dicit, Clericos jure Divino exemptos esse a jurisdictione laicorum ex præcitata Glossa, quam Doctores communiter sequuntur, & n. 7. firmat, Episcopum non posse devenire ad actualem degradationem Clerici, neque eum tradere Curiae seculari, nisi in casibus a jure Canonico, & ex jure novo, ut supra, expressis, quos sigillatim commemorat, licet mentionem non faciat de ultimo casu Clerici monetarii, quia tunc temporis nondum edita fuerat Constitutio Urbani VIII.*
- Neque obstat, quod exceptio non excludat casus similes, imo similia, & æquiparata exceptis censeantur exceptuata, ut notat Gloss. in l. 1. in v. *Judicati, C. de condit. indebit. & Abb. in c. Quoniam frequenter n. 6. v. Si ergo eadem ratio, ut lit. non contest. & quando in uno casu est per omnia eadem ratio, non possit dici ampliatio, vel extensio, sed exclusio, seu comprehensio sub eodem casu disposito, ut in his terminis advertit Anch. hic n. 13. vers. *Non obstat si dicatur,* & post eum Franch. decis. 370. n. 2. Quoniam, ut ex Aretin. dixi supra n. 53. hoc non procedit, quando lex est simul poenalis, & exorbitans, quia tunc non proceditur de similibus ad similia ex identitate, vel majoritate rationis. Item non procedit, quando agitur de limitanda exemptione Clericorum a jurisdictione laicali, ut per eum.*
- Et quod non sit deveniendum ad actualem Clerici degradationem extra casus in jure expressos, etiam si in aliis sit eadem, & major ratio, sic ostendo apertissime. Nam laici euentes falsam monetam, committunt crimen læsæ majestatis, & per leges civiles imponitur poena excessiva, quia traduntur flammis exurendi, & eorum bona publicantur, l. 2. *Cod. de fals. monet.* secundum interpretationem, quam dicit esse communem Vivius comm. opin. in verb. *Monetam falsam Imperatoris, Covarr. Veterum collatio Numismatum, cap. 8. num. 3. & in Gallia falsificantes monetam Regis, in aqua fervente, sive bulliente suffocantur, ut refert Igne. in repet. §. Non alias num. 597. ff. ad Sillanian. & Jul. Clar. in prax. crim. §. Falsum, versic. Dixi etiam;* & tamen Clerici monetarii ante dictam Bullam Urbani VIII. non tradebantur Curiae seculari, ut in Extravag. unic. de crimin. fals. inter communes, cum hoc esset speciale in falsariis literarum Apostolicarum, ut in dict. cap. *Ad falsariorum, de crimin. fals.* nec post Bullam traduntur, nisi in Italia. Similiter Clerici Idolorum cultores, Aruspices, & Sorilegi, de Jure Canonico deponuntur, & detruuntur in

- Monasterium, ut c. *Si quis Episcopus cum c. seqq. usque in fin. 26. q. 5.* Et tamen de jure civili laici concremantur, & eorum bona publicantur, saltem in casu l. 3. C. *De malefic. & mathematic.* Item Episcopi, & Clerici rebellantes Sedi Apostolicæ, non traduntur Curia seculari, nisi secuta incorrigibilitate, cap. *De Liguribus 23. q. 5.* & tamen committunt crimen atrocissimum læsæ majestatis in primo capite, ut l. 1. in princeps. & quod ibi notatur, ff. *ad leg. Jul. majest.* & in Clem. *Pastoralis, de re judicat.* Aretin. hic n. 58. & servatur ubique, ut scindantur in frustra, teste Julio Claro in §. *Læsæ majestatis, v. Sed quæro quæ sit pœna.* Et eodem modo Clerici contra naturam incontinentes, secundum Canones non traduntur Curia seculari, sed deponuntur, & in Monasterium detruduntur, ut c. *Clerici, de excess. Prælat.* licet hoc crimen sit atrocissimum; & Bulla S. Pii V. restringitur ad exercentes, ut dictum est supra n. 76.
- Ex quibus patet, verum non esse, quod tradit Abb. inc. *At si Clerici n. 41. supra eodem,* ubi ait, posse circa hoc dari novam doctrinam, quod ubicunque per leges imponitur pro crimine atrocissimo aliqua pœna ex sævissimis, puta, ut reus damnetur ad bestias, vel igne comburatur, aut in frustra scindatur, contra Clericum talia committentem possit iudex laicus procedere super tali crimine atrocissimo, & Episcopum in sententia, & processu prævenire, & eo degradato, legali pœna afficere: patet enim ex prædictis etiam, ubi lex imponit aliquam ex prædictis pœnis sævissimis, & excessivis, nihilominus non esse locum degradationi, & multo minus præventioni iudicis laici, quia etiam casibus, in quibus expressum est in jure, ut Clericus degradetur, nihilominus non efficitur de foro seculari, nisi postquam degradatio fuerit celebrata seculari potestate præsentem, ac pronunciatum eidem, cum fuerit celebrata, ut in suum forum recipiat degradatum: & sic intelligitur tradi Curia seculari, ut est expresse inc. *Novimus, de verbor. signific.* & ibi dixi n. 5. & 6. facit c. *Degradatio in fin. de pœn. lib. 6.* Cavendum est igitur ab hac nova doctrina, secundum illud Apostoli 13. *ad Hebræos 9. Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci.* Ad hoc cap. *Qui nesciat 11. dist. & quod notat gloss. ult. in cap. Cum consuetudinis supra de consuetudin.*
- Secundo principaliter pro hac opinione inducitur multipliciter hoc c. Nam Papa hic fuit consultus, an Regibus liceat Clericos judicare, sive in furto, sive in homicidio, vel perjurio, seu quibuscunque fuerint criminibus deprehensi: & quamvis in responsione simpliciter dicat, pro furto, vel homicidio, vel perjurio, seu alio crimine, tamen illa dictio, *quibuscunque*, censeri debet reposita, ut responsio congruat interrogationi, l. *Ut responsum, C. de transact. §. Præterea instit. de inutil. stipul.* Et ita intelligit hunc text. gl. infiguratione casus, dum dicit: Papa respondet, quod si Clericus in furto, vel alio quocunque crimine deprehensus fuerit, &c. Dictio autem, *quocunque*, facit venire majora, non obstante verbo, *alio*, adnotata per Aretin. in l. *Quicumque*, per illum text. *C. qui admitt. & gl. juncto text. in c. Si sibi absenti in v. Quicumque alius, de præben. lib. 6.* & firmavit Rota coram Crescentio dec. 1. alias 32. *de privileg.*
- Præterea hic text. comprehendit homicidium, & furtum sub unica verborum structura, & determinatione; ergo debet utrumque casum æqualiter determinare, leg. *Jam hoc jure, §. Si autem, & ibi Bart. n. 1. ff. de vulgar. & l. fin. C. de sentent. cum similib.* Sed pro furto qualificato, scilicet rei sacræ, & cum sacrilegio, Canones non imponunt hanc pœnam traditionis Curia seculari, ut c. *fin. de furt.* ergo nec pro homicidio cum sacrilegio, vel alias qualificato.
- Uterius, quod plura furti, vel plura homicidia non sufficiant ad tradendum Clericum Curia seculari non data incorrigibilitate secundum gradus hic præscriptos, probatur hic evidenter; Nam dicit text. depositum pro homicidio, vel furto, seu perjurio, non statim esse comprimendum per secularem potestatem, sed si sit incorrigibilis, prius esse excommunicandum, & crescente contumacia anathematizandum. Dicitur autem incorrigibilis, qui similia, vel deteriora crimina committit, nec vult pœnitere secundum Ant. de Butr. hic n. 22. Ergo iteratio delictorum non sufficit ad tradendum Curia seculari, nisi deveniat in profundum malorum, & sic sequatur ultima incorrigibilitas, quæ succedit post anathema. Tunc enim Ecclesia non ha-

bet ultra quid faciat, & ideo ne ille sit perditio plurimorum, relinquit eum seculari potestati puniendum. Quod bene observat Hostiens. hic prope fin. & Decian. in d. cap. *At si Clerici n. 185. supra eodem,* & latius dictum est supra in ult. notab.

Ad hæc Clericus non est tradendus Curia seculari, nisi quando Ecclesia non habet ultra quid faciat, id est, quando de facto propter illius potentiam non potest eum comprimere, ut ostensum est supra in 10. notab. Ergo non debet attendi ad effectum traditionis, quale sit delictum, quod Clericus commisit, sed an pro illo delicto possit per Ecclesiam coerceri de facto: & consequenter nec pro homicidio qualificato, vel iterato, erit locus huic pœnæ, quandiu Ecclesia de facto non impeditur pœnis Canonicis in eum animadvertere.

Sed esto illa verba essent intelligenda de jure, & non de facto: nihilominus ut bene considerat Aretin. hic n. 52. quod hic dicitur, non tantum respicit pœnam criminis, sed etiam remedium corrigibilitatis, & conversionis; & intendit Pontifex, ut quando Ecclesia est experta omnes modos conversionis, & non profuit, tunc demum Clericus comprimatur per secularem potestatem. Quamvis ergo contra Clericum, qui homicidium qualificatum, vel iteratum commisit, Ecclesia non habeat ultra quid faciat ad puniendum, habet tamen ultra quid faciat ad corrigendum: & hoc ponderat text. noster, qui fortissime facit contra opinionem Ancharani, & sequacium: Nam, ut vides, Clericus non traditur Curia seculari, nisi his duobus concurrentibus, videlicet, ut Ecclesia non habeat ultra quid faciat, & Clericus sit incorrigibilis, quod perinde est ac dicere, ut quoad pœnam, & quoad correctionem Ecclesia non habeat ultra quid faciat ad conversionem, maxime si Clericus sit paratus culpam fateri, & pœnitere, vel non neget se velle pœnitentiam subire. Igitur cum hæc duo copulative requirantur, non sufficit alterum ad inducendum hunc effectum, ut l. *Si hæredi plures, ff. de condit. instit. & notatur in c. 2. supra de rescript.*

Tertio principaliter pro hac opinione est text. in c. *Tue infra de pœn.* ubi Pontifex requisitus, qualiter puniri debeant Clerici in latrocinis, vel aliis magnis sceleribus deprehensi, respondet eos a suis Ordinibus degradatos esse detrudendos in arcta Monasteria ad pœnitentiam peragendam; nam latrocinium est delictum gravius, quam furtum, c. 1. in fin. *de homic.* unde secundum Host. in d. cap. *Tue in princ. & Jo. Andr. n. 1.* ille textus loquitur de iis, qui se immiscent enormitatibus, juxta c. *Perpendimus, de sentent. excomm.* Et sic loquitur de furibus qualificatis, & non de simplicibus, qui tamen & ipsi a suis Ordinibus sunt deponendi, ut hic patet, & degradatio, de qua in d. cap. *Tue*, intelligitur de verbali, scilicet depositione, non de actuali, secundum Jo. Andr. ibi n. 2. alias non congruerent, quæ ibi sequuntur de pœna detractionis in Monasterium; nam actualiter degradatus exiit omni privilegio Clericali, & statim efficitur de foro seculari, ut c. *Degradatio, de pœnis lib. 6. & c. Novimus, de verbor. signific. & latius dictum est supra n. 16. 90. & 91.* Item verba illa in latrocinis, vel aliis magnis sceleribus, apta sunt comprehendere etiam plura latrocinia, vel magna scelera; ergo est ibi text. expressus, quod pro furto etiam qualificato, vel iterato, Ecclesia non imponit pœnam actualis degradationis.

Quarro, & ultimo, aliis omissis, ad idem est textus apertus in c. *Ut fama infra, de sent. excommunic.* ubi dicitur, ut Clerici, qui graviter excedentes a Prælatibus suis in Monasterium detrusi carcerem claustrum effugiunt, & prioribus se sceleribus scelestius immiscent, ab iisdem Prælatibus possint, ac debeant arctæ custodiæ mancipari, ne aliter ad similia, vel deteriora labantur; nec Curia secularis possit illos capere, nisi de mandato eorundem Prælatorum, quia tunc non sua, sed illorum autoritate id facere videntur. Pondera illa verba, *graviter excedentes*, junctis verbis, *prioribus sceleribus*, quæ ostendunt hos Clericos gravia, seu magna scelera commisisse; & sic homicidia, vel furti, & similia, de quibus loquitur hoc c. & d. c. *Tue, de pœnis.* Item pondera verba, *prioribus se sceleribus scelestius immiscentes*, nec non illa, *ad pejora*, quæ demonstrant eos deinde iterata, & graviora scelera commisisse: Et nihilominus a suis iudicibus Ecclesiasticis sunt comprimendi, vel per seipsos, vel si necesse fuerit, invocato brachii secularis auxilio. Ergo est ibi casus expressus, quod pro magnis sceleribus iteratis, & pro homicidio qualificato, vel iterato Clericus non traditur Curia seculari non data incorrigibilitate,

litate. Ex quibus puto hanc opinionem verissimam, & non esse tutum ab ea recedere in iudicando, vel consulendo.

- 104 Porro in hac opinionum contrarietate alii considerantes etiam cessante incorrigibilitate a Clericis perpetrari posse talia flagitia, quæ non valeant condigne puniri sola depositione, vel detractione in Monasterium, cujus loco successit transmissio ad triremes, nunc vero in ergastulum; existimant hoc relinquendum esse arbitrio Judicis Ecclesiastici, qui juxta qualitatem facti, & personarum decernat, an delinquens sit degradandus, & Curia seculari tradendus, necne: inter quos Covarr. pract. qu. lib. 2. q. 20. n. 7. ubi ait: *Nec tamen inficior posse contingere homicidium, aliudve crimen ita perniciosum Reipublica inspectis loci, temporis, & personarum qualitatibus, quod arbitrio discretorum judicum hanc traditionem iustissime patiatur.* Et ex illa idem repetunt Plaza in Epitom. delict. lib. 1. c. 21. n. 13. vers. *Nec me latet*, Didac. Perez. tom 3. comm. in ordin. regul. Cassell. lib. 8. tit. 4. l. 3. sub vers. *Utrum autem degradatus*, Clar. in §. fin. dist. quest. 36. vers. *Pariter etiam*, ubi postquam dixit opinionem Ancharani, & Abbatis servari in practica, ut scilicet propter homicidium proditorium, vel aliud enorme, & gravissimum delictum, Clericus degradatus tradatur Curia seculari non expectata incorrigibilitate, seque etiam vidisse aliquando ita observari: concludit in hujusmodi casibus enormibus hoc relinquendum esse arbitrio ipsius Judicis Ecclesiastici degradantis, qui secundum qualitatem facti, & personarum decernat, an sit tradendus Curia seculari, vel non; subdit tamen in dubio non esse faciendam traditionem Clerici delinquentis, qui non est incorrigibilis, nisi natura rei, & circumstantiæ criminis aliud suadeant: & idem dicunt Scaccia de judic. lib. 1. c. 11. n. 66. vers.
- 105 *Alii tamen sunt, & 67. Farinac. q. 8. n. 81. vers. Ego, & alii recentiores.* Addunt nonnulli hujusmodi arbitrium non aliter explicandum esse, quam consulto prius Summo Pontifice, secundum ea, quæ tradit Episcopus Scradensis in tract. de censur. & irregularit. tit. de deposit. & degradat. c. 14. Qui pluribus exemplis ostendit

in multis mundi partibus sæpius servatam fuisse dictam opinionem Ancharani, & Abbatis, accedente tamen Summi Pontificis autoritate, & non alias. Quod etiam admittit Greg. Lopez in leg. Partit. Hispan. l. 61. verb. *Homicidio tit. 6. par. 1. & Farinac. d. q. 8. n. 81. circa fin. ibi, Et tamen semper Pontifice consulto*, qui propterea cons. 143. n. 1. in fin. vol. 2. respondit, Presbyterum, qui occidit Præpositum Villæ Cerenaschi, & bonis expoliavit, de jure potuisse etiam non expectata incorrigibilitate, prævia reali degradatione, tradi Curia seculari, saltem Papa consulto: & hoc similiter rutilius esse dixit Martinus del Rio disquisit. magicar. lib. 5. sect. 16. sub vers. *Si queras.*

Sed quidquid dicant isti, cum jura in hoc articulo sint clara, non relinquitur locus arbitrio judicis, c. de Causis supra de offic. deleg. & ideo tenendum quod primo dixi.

Et ita die 16. Novembris 1650. in Congregatione a Sanctissimo specialiter deputata actum fuit de causa cujusdam Marii Capponetti Siculi solemniter professi in Religione Fratrum Capuccinorum Sancti Francisci, qui in eadem commiserat furtum excedens summam scutorum centum, & loco triremium, ad quas damnatus fuerat, septennium manserat in carcere; ac deinde ad Sacerdotium promotus, habitu Religionis temere dimisso, apostatavit, & per annum extra Religionem vagatus in habitu Clericali, tandem Romæ anno Jubilæi patravit decem magna furta in Palatiis diversorum Magnatum cum portarum, & scriniorum fractura, in quorum ultimo deprehensus, & carceribus mancipatus omnia singillatim confessus fuit; & cum dubitaretur, an propterea esset degradandus, & tradendus Curia seculari, ut lueret pœnam ultimi supplicii, articulo de mandato Sanctissimi accurate discusso, resolutum fuit contra opinionem Ancharani, & Abbatis non esse locum huic pœnæ degradationis, nec traditionis Curia seculari, sed tantum detractionis in perpetuum carcerem, vel ad triremes. Quam Congregationis sententiam Sanctitas Sua ad se relatam approbavit. Et ita prædictus reus in effectu ad triremes in perpetuum fuit transmissus, &c.

DE JUDICIIS.

Innocentius III. Sancti Sergii, & Sancti Georgii Abbatibus.

CAPUT XII.

Cum venissent: & infra. Cum super privilegiis Sedis Apostolicæ causa vertatur; nolumus de ipsis per alios judicari.

S U M M A R I U M.

- 1 Concilii Trid. Decreta an & quibus liceat interpretari, n. 9. usque in finem.
Interpretationum quatuor sunt species, Principis, Consuetudinis, Judicis, & Magistrorum; & in quibus differant, ibid. & n. seqq.
- 2 Interpretatio, quam Princeps facit non ut Legislator, sed ut Magister, probabilis est, non necessaria.
- 3 Interpretatio translativa quæ sit.
- 4 Interpretatio argumentalis, & extrinseca, propria non inest legi.
- 5 Interpretatio impropria quoduplex sit.
- 6 Interpretatio quid sit.
- 7 Verba legis cum exponimus, legem non interpretamur, sed declaramus.
- 8 Interpretatio alia est literalis, alia quæ in obscuritate sensus, seu dubietate verborum consistit.
- 9 Bulla Pii IV. circa prohibitionem interpretationis Concilii Trid. refertur.
- 10 Bulla Pii IV. prohibens Trident. Concilii interpretationem, de qua interpretationis specie sit intelligenda.

Fagnan. in 11. Lib. Decretal.

- 11 Concilii Trident. Canones, & Decreta nemo potest per modum legis universalis interpretari, nisi solus Papa, & n. seqq.
- 12 Canones, & Leges interpretari iis potest tantum, qui potest condere.
- 13 Declaratio dubiorum emergentium ex Decretis Generalium Conciliorum a Sede Apostolica petenda est.
Cognitio quæ tendit ad destructionem, vel confirmationem actus, debet ab eo procedere, qui potest actum celebrare, ibid. vers. Quæ conclusio.
- 14 Papa potest Concilium Trident. interpretari tam per seipsum, quam per eos, quibus id munus specialiter demandaverit.
- 15 Legatus non modo suam Constitutionem, sed etiam rescriptum Papæ potest interpretari.
- 16 Interpretatio Papæ, vel habentes auctoritatem ab ipso habet vim generalis Constitutionis, etiam si in aliquo speciali casu ad consultationem alicujus edita fuerit.
- 17 Congregationis Concilii declarationes sigillo, & subscriptione munita, etiam si edita fuerint in aliquo speciali casu, faciunt jus quoad omnes, perinde ac si a Papa edita fuissent.

B

18 Con-

- 18 *Congregatio Episcoporum, & Regularium non habet jus Trident. Concilii Decreta interpretandi, & num. seqq.*
Jurisdictio Papæ reservata non comprehenditur in concessione jurisdictionis quantumcunque generali, ibidem.
- 19 *Interpretanda potestas coheret personæ, & in alium non transit.*
- 20 *Legatus de Latere Tridentini Concilii Decreta interpretari non potest absque speciali facultate.*
- 21 *Episcopi in suis Decretis, & Constitutionibus, & Judices in suis sententiis, & interlocutionibus interpretari non possunt Decreta Concilii Trident. & num. seqq. usque ad n. 52.*
- 22 *Judicibus an & quomodo liceat jura interpretari, & n. seqq. usque ad n. 25. & n. 38. usque ad n. 44.*
- 23 *Episcopi prohibentur generalium Conciliorum dubia interpretari.*
- 24 *Intellectus l. fin. C. de legib. l. 2. §. Si quid vero, C. de veter. jur. enucl. & l. Non possunt, ff. de legib.*
- 25 *Bulla Pii IV. dum prohibet, ne quis audeat statuere super Decretis Concilii Tridentini, intelligitur de statutis declaratoriis, & n. seqq.*
- 26 *Episcopis tanquam executoribus Concilii Trident. in sua diocesi licet pro hujusmodi executione edicta proponere.*
- 27 *Reges efficere debent, ut custodiantur leges, & precepta Dei.*
- 28 *Prætextus, seu color quid sit.*
- 29 *Verbum, Statuere, necessitatem inducit, & in materia declaratoria non importat, nisi interpretationem autoritativam.*
- 30 *Congregatio Concilii a Pio IV. ad Concilium Trid. non interpretandum, sed exequendum assumpta, hesitavit, an ab initio ei licuisset Concilium interpretari.*
- 31 *Rota Romana decisiones sunt Magistrales, & probabiles tantum, licet magnum habeant pondus autoritatis.*
- 32 *Rota Romana decisiones prævalent communi opinioni.*
- 33 *Item faciunt jus in Curia ad instar styli, saltem si secundum eas fuerit sæpius judicatum.*
- 34 *Rota Romana in suis decisionibus non licet Tridentini Concilii Decreta interpretari absque speciali facultate, & n. seqq.*
- 35 *Signatura Justitiæ cum in genere, & confuse petitur commissio causæ, debet in commissione addere clausulam, Dummodo non agatur de interpretatione Decretorum Concilii Trident.*
- 36 *Judex Delegatus in causâ sibi commissâ fungitur vice Papæ, & est major Ordinario.*
- 37 *Episcopis si in suis diocesis, & judicibus in causis pendentibus liceret Concilium Trident. interpretari, quæ incommoda sequerentur.*
- 38 *Judicem oportet Legum, & Canonum sensus, & mentem scrutari, etiam posthabita verborum proprietate, quod sine interpretatione fieri non potest.*
- 39 *Judex super paucis tantum, quæ juridica sententia decidi non possunt, debet Principem consulere. Declaratur, n. 51.*
- 40 *Interpretationis prohibitio non afficit, ubi copia Principis haberi non potest.*
- 41 *Judices super dubiis literarum Apostolicarum nullatenus possunt judicare, seu pronunciare, sed tantum cognoscere incidenter.*
- 42 *Judex de dubio arduo, & inexplicabili super literis Apostolicis etiam incidenter cognoscere non potest, sed debet Papam consulere.*
- 43 *Interpretatio dubiorum super literis Apostolicis emergentium indistincte petenda est a Papa, si sit præsens in loco.*
- 44 *Judex cum incidit dubium concernens interpretationem Conc. Trid. quomodo se gerere debeat in cognitione, & expeditione causæ.*
- 45 *Interpretationi locus non est, ubi verba sunt clara.*
- 46 *Judex cum directe, & principaliter vertitur dubium super intellectu alicujus Decreti Concilii Trident. omnino abstinere debet ab interpretatione.*
- 47 *Judex etiam incidenter de dubiis super Decretis Conc. Trident. cognoscere non potest, si commode pateat aditus ad Congregationem.*
- 48 *Judices, qui ob locorum distantiam, vel aliud legitimum impedimentum nequeunt ad Congregationem Concilii recurrere, possunt, si periculum sit in mora, de dubiis non arduis Decretorum Concilii incidenter cognoscere, & super negotio principali pronunciare.*
- 49 *Impedimentum justitiæ publicæ honestatis, quod oritur ex matrimonio contra formam Concilii contracto per verba de presenti, & non consummato, non fuit a Concilio sublatum, & durat usque ad quartum gradum.*
- 50 *Episcopi & Judices, etiamsi difficilis sit accessus ad Sedem Apostolicam, dubium arduum, & difficile super Decretis Conc. Trident. etiam incidenter decidere non debent.*
- 51 *Judex in dubiis decidendis quem ordinem servare teneatur.*
- 52 *Doctores, & Magistri prohibentur glossas, commentarios, adnotationes, & scholia super Decretis Conc. Trid. typis mandare, atque impressa edere, & n. seqq. usque ad n. 63.*
- 53 *Bulla S. Pii V. prohibens, ne quis edat ullum genus interpretationis super Decretis Conc. Trid. includit etiam interpretationem probabilem, & n. seqq.*
- 54 *Judices seculares minime possunt leges Canonicas, & Conciliares interpretari.*
- 55 *Verba universalis includunt etiam ea, quæ alias in dispositione generali non includerentur.*
- 56 *Canonum statuta Principum Constitutionibus adjuvantur.*
- 57 *Jurisperitus, qui edidit glossam impressam Hispano idiomate super Conc. Trid. declaratur excommunicatus a S. Congregatione.*
- 58 *Remissiones Augustini Barbosa Indici librorum prohibitorum adjectæ ex sententia S. Congregationis Concilii.*
- 59 *Legumlatores fere omnes suarum legum interpretationem prohibuerunt.*
- 60 *Consuetudo contra Constitutionem Apostolicam habentem Decretum irritans, & infligens pœnam excommunicationis, valide introduci non potest.*
- 61 *Septimi libri Decretalium compilatio sub Gregor. XIII. inchoata, & sub Clemente VIII. absoluta, cur publicata non fuerit, & n. seqq.*
- 62 *Decretalium quot compilationes fuerint, & qui illarum glossatores.*
- 63 *Doctoribus, & Magistris non licet glossas, commentarios, adnotationes, aut scholia super Decreto Conc. Trid. manuscripta evulgare, & n. seqq. Declaratur, n. 71. & 76.*
- 64 *Verbum, Edere, quid importet proprie.*
- 65 *Typographiæ usus quo tempore incæpit.*
- 66 *Librorum impressio, & evulgatio etiam in materia pœnali pari passu ambulant.*
- 67 *Communis usus loquendi prævalet verborum proprietati.*
- 68 *Declaratur.*
- 69 *Statutum imponens pœnam pro homicidio quocunque parrato, an comprehendat etiam homicidium casuale, & sine dolo.*
- 70 *Dictio, Quocunque modo, extendit dispositionem etiam ad impropria, & alias comprehensa in dispositione generali.*
- 72 *Opera etiam manuscripta consueverunt allegari, licet minus frequenter, quam impressa, & cur, & num. seqq.*
- 73 *Vincentius profundissimæ scientiæ pater dictus a Joanne Andrea.*
- 74 *Doctores antiqui mittebant sibi invicem libros manuscriptos propter illorum penuriam.*
- 75 *Rationis finalis reliquiæ satis sunt ad sustinendam dispositionem.*
- 76 *Doctores, qui glossas, & commentarios manuscriptos super Decretis Conc. Trid. non evulgant, sed ad usum suum sibi reservant, non incurrunt in pœnas Constitutionis Pii IV.*
- 77 *Glossæ Cardinalis Antonii Carafæ, & Episcopi Theani super Decretis Conc. Trid.*
- 78 *Congregationis Concilii Ministri an includantur in Bulla Pii IV. de non interpretandis Decretis Conc. Trid.*

- 79 Ratio expressa per gerundium censetur finalis.
- 80 Doctores, & Advocati, qui aliquod Tridentini Concilii Decretum incidenter interpretantur, eamque interpretationem scriptam, aut impressam edunt, excusantur a censuris Bullæ Pii IV.
- 81 Verba, Quocunque modo, includunt omnem modum tam principalem, & directum, quam incidentem.
- 82 Navarri consilia multa contra declarationes Sacrae Congregationis Concilii.
- 83 Bulla Pii IV. accipit interpretationem ex communi observantia, ut non comprehendat editiones interpretationum, quas faciunt obiter Magistri, & Doctores super aliquo Decreto Concilii Tridentini.
- 84 Verba universalis, quocunque modo, restringuntur ad subjectam materiam.
- 85 Verba obscura propter eorum generalitatem ex observantia veniunt declaranda.
- 86 Constitutio tollens consuetudinem, non tollit interpretativam.
- 87 Consuetudo in legibus interpretandis primo loco spectanda est, deinde propria significatio verborum.
- 88 Interpretatione prohibita, non censetur prohibita interpretatio, quæ fit obiter, & incidenter.
- 89 Magistri, & Lectores licite possunt in scholis Tridentini Concilii Decreta oretenus interpretari, & num. seqq. usq. in fin.
- 90 Concilium Tridentinum in Græcam, Arabicam, Chaldaeam, aliasque exteras linguas versum.
- 91 Literalis expositio absolute necessaria est ad intelligentiam legum.
- 92 Doctores, & Magistri de jure communi facultatem habent Leges, & Canones interpretandi.
- 93 Interpretandi licentia, quæ in Doctoratu confertur, quid operetur.
- 94 Bulla Pii IV. non sustulit facultatem, quam Doctores habent publice interpretandi Concilium Trid. & n. seqq. usq. in fin.
- 95 Extensio in pœnalibus non est facienda de casu ad casum.
- 96 Interpretatio legum naturaliter necessaria est, & ideo per Constitutionem, vel Statutum tolli non potest.
- 97 Statutum prohibens interpretationem, intelligitur de extrinseca.
- 98 Argumentis frequenter, & collationibus latens veritas aperitur.
- 99 Concilii Trid. Decretum in c. 2. sess. 25. de reform. expenditur.
- 100 Interpretatio Canonum ad dogmata pertinentium aliter fieri debet a lectoribus Theologiæ, atque a Professoribus Juris Pontificii.
- 101 Canonum disciplina est Theologia subalternata.
- 102 Inducta ad majorem confirmationem actus, non debent ejus infirmationem operari.
- 103 Intellectus l. Nemo Clericus, c. de Summa Trinit. & Fide Cathol. & c. 2. §. Inhibemus de hæretic. in 6. Disputare publice, vel occulte de articulis Fidei, an liceat Clericis, vel laicis, ibid.
- 104 Doctoribus, & Magistris an liceat interpretationes super Decretis Concilii scholaribus scribentibus publice dictare.

Cum venissent. De dubiis privilegiorum Apostolicæ Sedis solus Papa cognoscit, & non inferior. Hoc dicit secundum Anton. de Butr. & Abb. Vel secundum Bald. & Cardin. De privilegiis Apostolicis non judicat alius a Papa. Vel sic secundum Aretin. Interpretatio privilegii pertinet ad conditorem, non ad alium. In hoc habes jura concordantia infra n. 12. & seqq. Breve est, & non dividitur; & est pars Decretalis, quæ habetur supra in cap. Cum venissent de in integr. restitut. secundum Goffred. Hostien. & Joann. Andr. quod plenius explicat Abb. Antiq.

QUÆRO, an & quibus liceat Tridentini Concilii Decreta interpretari.

Ad evidentiam præmittendum est primo, respectu efficientis, seu interpretantis quatuor esse species interpretationum, quam recenset glossa inc. 1. in ver. Interpretatus: & ibi etiam Doct. supra de postul. Prælator. Fagnan. in II. Lib. Decretal.

item gloss. fin. in c. Sicut, §. Ex his 11. q. 1. gloss. in l. Si de interpretatione, ff. de legib. & in l. 1. in vers. Jusque, C. eod.

Prima interpretationis species est generalis, necessaria, & in scriptis redigenda, ut Principis, c. Inter alia infra de sent. excomm. & cap. fin. de concess. præben. lib. 9. cum concord. de quibus infra in prima conclusione; quam interpretationem appellat autoritativam Cardin. Jacob. in tract. de Concil. cap. 16.

Secunda species est generalis, & necessaria, sed non in scriptis redigenda, ut consuetudinis, l. Minime, ff. de legib. & d. l. Si de interpretatione.

Tertia species est quidem necessaria, & in scriptis redigenda, sed non generalis, ut Judicis, l. Non possunt, & l. Nam ut ait, ff. de legib. not. Innoc. in d. c. 1. n. 6. in fin. de postol. Prælat. & Silvest. in ver. Opinio n. 2. vers. Quia Judex potest interpretari. Et hæc interpretatio inter partes similiter dici potest autoritativa, quia res judicata pro veritate habetur, l. Ingenuum, ff. de stat. homin. & judicium redditur in invitum, l. Inter stipulantes, §. 1. ff. de verbor. oblig. Quamvis generalis dicit non possit, quia jura litigatorum non egreditur, ut declarat Innoc. inc. Cum speciali n. 4. in fin. de appell.

Quarta species interpretationis est, quæ nec generalis, nec in scriptis redigenda, nec necessaria est, sed probabilis tantum, quam nonnulli doctrinalem appellant, sicut est interpretatio Glossarum, & Magistrorum, l. Unica, Cod. de profess. qui in urb. Constantin. lib. 12. cum aliis, de quibus infra in 6. conclus. n. 92. Quod habet locum etiam si hanc interpretationem faciat Princeps, seu Legislator, sed ut Magister, seu Doctor, ut de apparatu Innocentii IV. notat Joan. Andr. in Addit. ad Specul. in rubr. ne Sede vacan. Felin. in c. 2. de rescript. Jas. in l. 1. ff. si cert. pet. & docet idemmet Innoc. in c. Per tuas: il secundo sub n. 4. vers. Si tu dicas de Simon. & Navarr. conf. 11. incip. Quibus signis cognoscitur.

Præmittendum secundo, respectu formæ, seu naturæ ipsius interpretationis, secundum Cardin. in cap. Cum dilectus n. 11. vers. Octavo quero de consuet. interpretationem duplicem esse: quædam enim est translativa, per quam scilicet unum idioma in aliud transfertur, juxta text. in l. 1. in fin. ff. de verbor. oblig. Et sic dicuntur Septuaginta interpretes S. Bibliæ. Et Hieronymus itidem dicitur interpres. Et hos etiam mediatores appellamus, ut per Card. ubi supra.

Quædam vero est interpretatio, quæ non fit per translationem unius idiomatis ad aliud, sed circa idem idioma. Et hæc rursus subdividitur: alia enim interpretatio est argumentalis, & extrinseca, quæ proprie non inest legi, ut inquit Bald. in c. 1. n. 52. de Constitut. Et hanc dicit triplicem esse Card. loc. c. videlicet abrogativam, extensivam, & restrictivam. Quæ divisio colligitur ex gloss. 2. in l. 1. ff. orig. jur. dum dicit interpretationem largius poni pro correctione, pro arctatione, & prorogatione. Ad idem est gloss. in l. 1. §. Qui operas in vers. Interpretatione, ff. ad Tertull. & notat Paul. de Castr. conf. 338. Quia exceptiones, & n. 2. lib. 1. dicens interpretationem sumi posse etiam pro omnimoda correctione, & pro modificatione, quæ in augmento, vel diminutione consistit. Nec dissentit Bart. in leg. Gallus, §. Etiam si, ff. de liber. & posthum. corrupte enim legitur ibi interpretationem quandoque sumi pro declaratione; & legendum videtur pro correctione cum Bartolus ad hoc alleget text. in d. §. Qui operas, qui loquitur de interpretatione illa, quæ dicitur correctio, ut ibi per gloss. in ver. Interpretatio, nisi large, & improprie, secundum gloss. præalleg. in d. l. 1. de orig. jur. sed potius correctio, vel modificatio, ut per Paul. de Castr. d. conf. 338. n. 2. lib. 1. & de hac vide late per Card. in d. cap. Cum dilectus a n. 14. usque in fin. de consuet.

Alia vero interpretatio, ut idem Bald. ait in d. cap. 1. n. 52. de Constit. est substantialis, & intrinseca, & inseparabilis a lege. Et hoc modo accipitur interpretatio proprie pro congrua verbi dubii declaratione, secundum Paul. de Castr. ubi supra: de qua scripserunt Bart. in l. Omnes populi, in 3. q. sexta questionis principalis, n. 56. ff. de just. & jur. Salyc. in l. 2. in 1. C. de noxal. action. Ludovic. Roman. in repet. l. Si vero, §. De viro, circa princip. ff. solut. matrim. & Petr. de Anchar. in repet. c. Canonum statuta, in decima quarta questione principali de Constitut.

Præmittenda est tertio diffinitio interpretationis pro-

- prie sumptæ, quæ secundum Bald. in *pœnam Decretal. num. 95.* est sermonum difficultum, vel perplexorum expositio, vel secundum Silvest. in *ver. Interpretatio in princ.* est uni verbi per aliud, vel unius sententiæ per aliam declarationem: propterea tamen cum verba legis exponimus, legem non interpretamur, sed declaramus, ut scripsi Batt. in d. l. Gallus, §. *Etiamsi n. 1. ff. de liber. & posthum.* licet interpretationis verbum sæpe accipiat pro declaratione, ut in *leg. 1. ff. si cert. pet.* & alibi passim.
- 8 Præmittendum quarto, interpretationem, seu declarationem, ut proponitur, diffinitam, iterum subdividi secundum Abb. in *cap. Super questionum n. 8. vers. Et declarari de offic. Deleg.* Alia enim est literalis, per quam scilicet verbum, vel verbi sensus, seu constructio, quasi grammaticaliter ad litteram exponitur, juxta text. in *c. Exiit qui seminat, §. Itaque sub pœna, de verbor. signific. lib. 6. in l. 1. §. fin. ff. de verbor. obligat. & in l. Prospexit, ff. Qui, & a quibus.* Et hanc appellat corium litteræ Oldrad. *conf. 9. Posito sine præjudicio n. 4. ver. Præterea.* Item verborum corticem, *Clem. un. §. Verum de jurejur.* Item superficiem, & sermonum folia Hieron. in *Epist. ad Galat. c. 1.* ut referetur in *c. Marcion. 1. qu. 1.* Item verbum ex verbo Greg. in *c. Præterea de verbor. significat.* Item interpretationem linguarum, ut cum dicimus Eucharistia, id est, bona gratia, Abb. *loc. cit.* Et grossum modum intelligendi Bald. in *leg. Lege n. 7. Cod. de legit. hered.* Alia est interpretatio, ut inquit ibidem Abb. quæ in obscuritate sensus, seu dubietate verborum consistit, quæ scilicet non nudam litteram, & verborum corticem explicat, sed verba, & sensum simul, juxta text. in d. *leg. Nominis & rei, §. Verbum ex legibus, juncta gloss. ff. de leg. aut certe sensum, seu intellectum, qui legi intrinsece, & essentialiter inest, ut in c. Intelligentia, de verbor. significat. in l. Contra legem, vers. In fraudem, & in l. Scire leges, ff. de legib. cum concordat. de quibus per Oldrad. *loc. cit.* Et hanc jura, & Sacri Canones appellant legis rationem intellectum, sententiam, mentem, animam, vim, robur, spiritum, medullam, radicem, &c. ut in d. *Clement. 1. §. Verum de jurejur. & in d. c. Marcion. 1. qu. 1. cum simil.* de quibus ibi per gloss. in *ver. Sed in sensu, Frider. de Sen. consil. 4. Testator n. 7. vers. Multum est, & Abb. conf. 75. Primo est videndum n. 7. vers. Nam mens legis lib. 1.**
- 9 Ultimo, præmittenda sunt verba Bullæ Concilii a Pio IV. editæ 7. Kalend. Februarii 1564. incipien. *Benedictus Deus, in fin. Concilii,* quæ sic se habent: *Ad vitandum præterea perversiorem, & confusionem, que oriri posset, si unicuique liceret, prout eiliberet, in Decreta Concilii commentarios, & interpretationes suas edere; Apostolica autoritate inhibemus omnibus tam Ecclesiasticis personis cujuscunque sint Ordinis, conditionis, & gradus, quam laicis quocunque honore, ac potestate prædatis. Prælati quidem sub interdicto ingressus Ecclesiæ; aliis vero quicunque fuerint sub excommunicationis lætæ sententiæ pœnis, ne quis sine autoritate nostra audeat ullos commentarios, glossas, annotationes, scholia ullumve omnino interpretationis genus super ipsius Concilii Decretis quocunque modo edere, aut quidquam quocunque nomine, etiam sub prætextu majoris corroborationis, aut executionis, aliove quæsito colore statuere. Si cui vero aliquid in eis obscurius dictum, & statutum fuisse, eamque ob causam interpretatione, aut decisione aliqua egere visu fuerit, ascendat ad locum, quem Dominus elegerit, ad Sedem videlicet Apostolicam omnium fidelium magistrum, cujus auctoritatem etiam ipsa S. Synodus tam reverenter agnovit. Nos enim difficultates, & controversia, si quæ ex eis Decretis ortæ fuerint, nobis declarandas, & decidendas, quemadmodum ipsa quoque S. Synodus decrevit, reservamus.*
- 10 His præcognitis, quidam opinati sunt, in Constitutione Pii IV. non prohiberi nisi interpretationem generalem, & necessariam, seu autoritativam, quæ in scriptis redigitur; & sic primæ speciei, de qua in principio primi suppositi num. 1. ut Salas de legib. tract. 14. quest. 97. disput. 21. sect. 11. vers. *Neque obstante prioris partis fundamenta, & vers. Quantum ad primam,* post Henric. lib. 7. de Indulg. cap. 29. nu. 4. & Emman. Rodriq. tom. 1. regul. quest. in 11. quest. art. 3. §. *Ad vitandum:* sed hæc sententia est nimis laxa, & reddit Constitutionem Pii IV. prorsus inanem, & frustratoriam; nam cum interpretatio hæc autoritativa, & generalis

Decretorum Conciliorum fieri non possit, nisi a Summo Pontifice, ut patebit infra in prima conclusione; inepte Pius IV. illam tam distincte prohibuisset omnibus tam Ecclesiasticis personis, quam laicis. Et verba Bullæ universalis, & prægnantia, & tam crebro inculcata, violentam hanc restrictionem non patiuntur, & similiter patebit infra in 4. conclus. n. 54. vers. *Quinto expedienda sunt verba.*

Alii e converso forte religiosius, quam par est, existimant, Pium IV. interdixisse generaliter, & indistincte quamcunque interpretationem etiam probabilem Decretorum Concilii Tridentini. Sed hæc opinio est nimis rigida, & facile potest injicere laqueum conscientis ob censuras in prædicta Constitutione inflictas, easque patitur difficultates, quæ inferius subjiciuntur in quinta, & sexta conclusione.

Quamobrem pro veritate statuendæ sunt conclusiones infrascriptæ.

Prima conclusio est, Decreta, & Canones Concilii Tridentini nemo potest authoritative, ac per modum legis universalis interpretari, nisi Romanus Pontifex. Hæc conclusio est manifesta.

Primo, quia generaliter ille solus habet jus interpretandi Canones, qui habet potestatem condendi eos: quæ sunt verba text. in §. *Ex his omnibus 11. qu. 1.* Et unde jus prodiit, interpretatio quoque debet procedere, *cap. Inter alia infra de sent. excomm. c. Constitutionem eod. tit. in 6. c. Cum venissent de judic. l. 1. l. Leges Sacratissima, & leg. fin. Cod. de leg. ibi, Si enim leges condere soli Imperatori concessum est, & leges interpretari solo dignum Imperio esse oportet.* Et intra: *Quis legum enigmata solvere, & omnibus aperire idoneus esse videbitur, nisi is, cui soli Legislatorem esse concessum est?* Qui jura, ut vides loquuntur taxative, ita ut excludant omnem potestatem inferiorem a Principe. Et a gloss. & DD. communiter intelliguntur de interpretatione primæ speciei, quæ scilicet in scriptis redigitur, ad differentiam juris non scripti, quæve generalis, & necessaria est, & facit jus quoad omnes, juxta text. in *c. fin. de constitut.*

Deinde patet hæc conclusio, quia interpretatio generalium Conciliorum, quæ per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem & fiunt, & robur accipiunt, *cap. 1. & seqq. 17. dist. c. Ideo 2. q. 6. & 22. dist. per tot. c. Significasti de elect.* omnino pertinet ad Summum Pontificem, *c. Ne licuit 17. dist. ibi: Sed quoties aliqua de universali Synodo aliquibus dubitatio nascitur, ad recipiendum de eo, quod non intelligunt, rationem, ad Apostolicam Sedem convenient, cap. Dilect. de concess. præb. in 6. utrobique gloss. & DD. not. gloss. in Extravag. Cum inter nonnullos in ver. Declaramus de verb. signif. Præpos. in c. Sicut n. 1. 15. dist. Turrecrem. in Summa de Ecclesia l. 3. c. 53. Card. Jacob. de Conc. c. 10. Ideoque in Constitutione Sixti V. edita 11. Kalend. Februarii 1587. quæ incipit, *Immensa, in §. Deo autem Patri,* super institutione Sac. Congregationis Concilii, dicitur: ad singularem tantummodo Summi Pontificis auctoritatem spectare, generalia Concilia indicere, confirmare, interpretari.*

Ac demum, quia in individuo ipsummet Concilium Tridentin. in Decreto de recipiend. Decret. Concil. sess. 25. de reformat. declarationem eorum, quæ in eodem Concilio statuta, ac diffinita fuerunt, remisit ad Romanum Pontificem. Et Pius IV. in antedicta Constitutione Decretorum Concilii Tridentini interpretationem sibi, ac Sedi Apostolicæ specialiter reservavit, ac ceteris omnibus interdixit. Quæ conclusio maxime procedit quoad interpretationem correctivam, seu modificativam, de qua supra in secundo supposito n. 5. Explorati enim juris est, inferiores a Summo Pontifice nequaquam posse Decreta universalium Conciliorum abrogare, vel modificare, *c. inferior 21. dist. c. Cum inferior, de major. & obed. Clem. Ne Romani de elect. & habetur expressius in Extravagan. Joan. XXII. Sancta Romana, §. Quadam autem de relig. domib. ubi id notat gloss. in ver. Concilii, item gloss. in c. Cum dilectus in ver. In etate, & ibi etiam Abb. col. 5. de elect. gloss. in c. Nec licuit in ver. Particularem 27. dist. Felin. in c. 1. de sponsal. Naturalem rationem reddit hic Petr. de Anchar. in 2. notab. nu. 1. quia cognitio, quæ tendit ad destructionem, vel confirmationem actus, debet ab eo procedere, qui potest actum celebrare, ut in regula, *Nihil tam naturale, ff. de regul. jur.**

14 Secunda conclusio, Quemadmodum Romanus Pontifex potest Decreta Tridentini Concilii per seipsum authoritatively interpretari, ita & per eos, quibus id munus interpretandi specialiter demandaverit, eorumque interpretatio habebit legis authoritatem perinde, ac interpretatio Papæ, *l. Non ambigitur, ff. de legib. l. 1. §. fin. ff. Aquib. appellat. non lic. §. Lex est institut. de jure natural. & l. Formam ff. de offic. Præf. Prætor. Quæ jura ad hoc propositum adducit glos. magna in l. 1. in fin. glos. se, vers. Item contra, ff. de leg. Sed melior text. est in l. 1. §. His itaque collectis, juncto §. Sed neque, C. de veter. jur. enucleat. ponderando eum, ut diximus in c. Quoniam n. 8. vers. Ad idem est textus formalis sup. de constit.*

15 Sic Legatus non modo suam Constitutionem, ut in c. Ex parte, il terzo de verbor. signific. sed etiam rescriptum Papæ potest interpretari, cap. 1. de postul. Præl. gl. in d. c. Ex parte in verbor. Interpretatione, & gl. in fin. in cap. Sicut, §. Ex his omnibus 11. q. 1. Et in Prætoris stipulationibus si ambiguus sermo acciderit, Prætoris est interpretatio, *l. In Prætoris, ff. de Prætor. stipul.*

16 Porro interpretatio, quam facit Papa, vel generalem authoritatem habens ab ipso, habet vim generalis Constitutionis, & facit jus quoad omnes, etiam si non generaliter, & per modum legis, sed in aliquo speciali casu, & ad consultationem alicujus edita fuerit. Hic est textus in leg. final. in princ. C. de leg. cujus hæc sunt verba, *Si Imperialis Majestas causam cognitionaliter examinaverit, & partibus cominus constitutis sententiam dixerit omnes omnino judices sciant hanc esse legem non solum illi causæ, pro qua producta est, sed & omnibus similibus.* Quem textum ad hoc ponderat ibi Bald. n. 1. Ad idem est casus in c. Ex multa de voto. Per quem textum ita tenet gl. in c. Extua in verb. Consultationem de fil. Presbyt. & Felin. qui alios adducit in c. 1. n. 17. de Constit.

17 Ex duabus conclusionibus ut supra firmatis inferitur primo, ut Sacra Congregatio Concilii possit Decreta Tridentini Concilii ita interpretari, ut illius declarationes sigillo, & subscriptione munitæ, etiam si editæ fuerint in aliquo particulari casu, habeant vim Constitutionis generalis, earumque, ut ipsamet Congregatio declaravit, eadem habenda sit ratio, ac si a Papa editæ essent, cum authoritatem interpretandi Conc. habeat ex Constitutione Sixti V. proxime relata, quam propositionem latissime probavimus in d. c. Quoniam sup. de constit. a n. 6. usq. ad n. 69.

18 Inferitur secundo, ut Sacra Congregatio Episcoporum, ac Regularium, quamvis habeat a Papa authoritatem respondendi illorum consultationibus proindeque ejus responsa etiam in casibus particularibus edita faciant in similibus casibus jus generale quoad omnes ad instar declarationum Sacræ Congregationis Concilii; tamen facultatem non habeat Trid. Concilii Decreta interpretandi: tum quia in generali commissione respondendi ad dubia Episcoporum, & Regularium non comprehenditur facultas interpretandi Concilium, quæ ex Bulla Pii IV. est Romano Pontifici specialiter reservata, c. 2. de pæn. & remiss. in 6. c. ult. de offic. Vicar. eod. lib. cap. Nuper, vers. Quia tamen conditor Canonis, de sent. excomm. in antiq. & in specie in concessione jurisdictionis quantumcunque generali non comprehendit jurisdictionem reservatam Summo Pontifici, est casus in cap. Quod translationem, & ibi gloss. & DD. not. de offic. leg. Dec. cons. 197. in casu inquisitionis n. 1. Rota dec. 119. Legatus, vel Nuncius in novis, & dec. 36. nota Legatus in antiq. ubi propterea decidit in concessione conferendi beneficia qualitercunque vacantia facta Legato non venire beneficia Papæ reservata. Potestas autem interpretandi coheret personæ, adeo ut non transeat in alium, ut inquit Innoc. inc. fin. de success. ab intest. & notat gloss. in l. Idem Pomponius in ver. Appareat, ff. de rei vendic. Ideoque Greg. XIII. dixit nunquam suæ intentionis fuisse committere Episcoporum Congregationi, ut de iis, quæ ad interpretationem Concilii pertinerent, aut de ipsis Congregationis Concilii Decretis cognosceret. Illud autem se recte meminisse ait Sanctitas Sua commisisse Congregationi Concilii ea omnia, quæ ad Concilium interpretandum pertinent, ut est adnotatum in libris publicis ejusdem Congregationis Concilii to. 10. fol. 557. Tum quia, & multo clarius in præallegata Bulla Sixti V. incip. Immensa, in §. Et nos quidem 19 Super Institutione S. Congregationis Episcoporum; dum Fagnan. in II. Lib. Decretal.

eidem Congregationi facultas tribuitur, Episcoporum; aliorumque Prælatorum, & Ordinariorum petitiones audiendi, eorumque consultationibus respondendi; causas item, & controversias inter Prælatos de jurisdictione aliave de causa exortas: item inter Capitula, aut obtinentes dignitates, ac inter quascunque singulares personas, & universitates, aut locorum in temporalibus dominos examinandi, expresse interseritur exceptio illa, *Præter eas, quæ Tridentini Concilii interpretationem exigunt.* Et similiter in eadem Bulla in §. Nec sane minus super institutione S. Congregatione Regularium, disertis verbis statuitur, ut Cardinales hujus Congregationis cum inter Episcopos, & Regulares dubitationes inciderint, quæ sub Decretorum Concilii dispositione, aut interpretatione comprehendantur, eas ad eandem Congregationem Concilii remittant. Et ex hac secunda illatione satis clare subinfertur, nec Legatum de Latere posse interpretari Decreta Concilii Tridentini, cum hæc facultas sit Papæ specialiter reservata; ideoque non includatur in facultatibus Legati quantumcunque generalibus, juxta text. in dist. c. Quod translationem, de offic. leg. & prædictam decisionem Rotæ 119. in novis.

Tertia conclusio, Archiepiscopis, & Episcopis, ceterisque locorum Ordinariis in suis Decretis, & Constitutionibus tam in Conciliis Provincialibus, vel diocesanis, quam extra: item in iudiciis quibuscunque in eorum sententiis, & interlocutionibus prohibitum est Trid. Conc. Decreta interpretari.

Probatio autem hujus conclusionis si petenda esset a jure communi, esset satis dubia; non enim constat apud omnes, an & quomodo liceat Ordinariis, & iudicibus jura interpretari; nam in c. Nec licuit 16. dist. prohibetur Episcopis generalium Conciliorum interpretatio, dum eis præcipitur, ut quoties de universali Synodo dubitatio nascitur pro decisione convenient ad Sedem Apostolicam. Qui textus in Polycarpo citatur ex Gregorio, & in margine est additum: Ad Episcopos Mauritanie. Item de iudiciis loquuntur verba illa Deuteronomii c. 17. *Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem, & sanguinem, &c. & iudicium intra portas tuas videris verba variari, &c. veniens ad iudicem, qui fuerit illo tempore, id est, ad Papam, ut exponit Innocent. III. in c. Per venerabilem, §. Rationibus, qui fil. sint legit.* Ad idem sunt text. in l. fin. C. de leg. ibi, *Et quare omnes ambiguitates iudicium, quas ex legibus oriri evenit aures accipiunt nostræ, si non a nobis interpretatio procedit, & in l. 2. col. ult. C. de veter. jur. enucl. ibi, Si quid vero ambiguum visum fuerit, hoc ad Imperialem culmen per Iudices referatur.* Nec dicamus ea jura procedere in interpretatione generali, quæ facit jus quoad omnes, quoniam id verum quidem est in ea parte, in qua decidunt solum, Principem legis conditorem posse jura interpretari: at dum prohibent, ne iudices interpretentur leges, sed Principem consulant, intelligi non debent, nisi de interpretatione in causis particularibus. Indubitatum est enim iudices, quorum jurisdictio ad certos limites territorii, vel personarum restricta est, nequaquam posse interpretationem facere per modum legis universalis, l. fin. de jurisdict. omn. judic. Et lex non fertur nisi in casu dubio, l. Labeo, ff. de Carbonian. edito: & in prop. not. hic Dec. n. 1.

Non obstat textus in l. Non possunt, ff. de legib. quia habet locum, quando dubium est super negotio, non autem super verbis legis, ubi gloss. & Doctores notant. Non enim eodem loco haberi debet quæstio facti, & quæstio juris. Quia ut dicitur in leg. Non statim, ff. ad l. Flaviam de plagiar. cum incidit quæstio facti, non Principem consultare de ea re oportet, sed quod verissimum in re præsentis cognoscitur, sequi iudicem oportet.

Non obstat l. Neque leges, & l. Nam ut ait Papius, ff. eod. quia procedunt in interpretatione Jurisconsulti seu Principis, ut in d. l. Neque leges, declarat gl. in ver. Scribi possunt.

Non obstat c. 1. de postul. Prælat. quia habet locum in Legato, quia mandatum Apostolicum interpretatur ex commissione Papæ, ut notant DD. hic.

Innocentius tamen in eodem c. 1. de postul. Prælat. in 6. in fin. simpliciter dicit, quemlibet Iudicem posse in causa legem interpretari. Et eidem Innocentius in c. Cum spe-

giali sub n. 4. de appellat. posteaquam dixit inferioribus iudicibus non licere jura condere, neque interpretari, nec etiam inter jus scriptum, & æquitatem, cum id solum Principibus liceat; fatetur tamen in causis, quas coram se habent inferiores iudices, bene posse quantum ad jus litigatoris pertinere; super iuribus, & interrogationibus etiam inter jus, & æquitatem interpretari; Et dictum Innoc. sequitur ibi Jo. Andr. col. 3. *vers. Quidam dicunt*, dicens inferiores iudices in causis, quas habent coram se, in præjudicium litigantis posse interpretari jus scriptum, & æquitatem, sed talem interpretationem jus non facere, nisi inter partes, Ant. de Butr. num. 11. *vers. Dicit tamen Innocentius*, & Petr. de Anchar. in *repet. Canonum statuta sub n. 35. vers. Et vide quod notat Jo. Andr. de constitut.*

Communiter tenetur, iudicem super dubia legum, & Canonum non posse directe, & principaliter judicare, sed tantum posse cognoscere indirecte, & incidenter, ita ut super illis non pronunciet, sed super negotio principali duntaxat, ut patet infra in hac ipsa conclusione n. 41. & seqq. Et hoc intelligunt Innoc. & Jo. Andr. super præcitati, dum dicunt, iudicem posse interpretare leges in præjudicium litigatoris.

25 Ceterum quicquid sit de jure communi, quod pertinet ad Decreta Concilii Tridentini, has alterationes omnes diremit Constitutio Pii IV. Ad cuius veritatis evidentiam, Quia Eman. Rodriq. tom. 1. *Regular. quest. in 11. qu. art. 3. §. Ad vitandum*, Henric. lib. 7. de *Indulgent. c. 29. num. 4.* & Salas de *legib. tract. 14. qu. 97. disp. 21. sect. 11. vers. Ad secundum respondet*, perperam opinati sunt Constitutionem Pii IV. non procedere quoad iudices in tribunalibus; supponendum est, dum Pius IV. in 2. part. §. *Ad vitandum*, inhibet, ne quis audeat super Decretis Concilii Tridentini quidquam quocunque nomine etiam sub prætextu majoris corroborationis, aut executionis statuere, verbum illud, *Statuere*, esse intelligendum de statutis declaratoriis tantum. Patet tum ex clausula, quæ immediate subsequitur, ibi, *Si cui vero aliquid in eis obscurius dictum, & statutum fuisse, eamque ob causam interpretatione, aut decisione aliqua egere visum fuerit, accedat ad Sedem Apostolicam*; nam adversativa illa, *Vero*, & singula verba hujus clausulæ non congruerent, nisi prius egisset de statutis declaratoriis: tum ex ratione processuali ejusdem §. vitandæ scilicet perversionis, & confusionis, quæ oriri posset, si unicuique liceret in Decreta Concilii interpretationes suas edere, quæ indicant se inferius agere nolle, nisi de materia interpretationis, ad Clem. 1. cum ibi not. de *offic. Ordin. Lap. alleg. 101. In civitate n. 24. vers. Circa secundum statutum*; tum denique, quia illud verbum, *Statuere*, intelligi non potest de statutis correctoriis Concilii, quia illis non conveniunt, imo adversantur illa verba Constitutionis, *Etiā sub prætextu majoris corroborationis*. Nec intelligi potest de statutis, & edictis mere executoriis: absurdum enim esset, ut locorum Ordinariis non liceret edicta proponere pro observatione, & executione Concilii, cum in eadem Constitutione Pii IV. in §. *Mandamus*, districtè eis præcipiatur, ut ejusdem Conc. Decreta, & statuta in Ecclesiis suis, civitatibus, & diocesis in iudicio, & extra iudicium diligenter observent, & a subditis quisque suis inviolabiliter faciant observari, & contraditores, &c. Et propterea passim videmus in Synodis Provincialibus a S. Congregatione recognitis, & emendatis, & in Synodis diocesis inferi statuta, & Ordinationes pro executione Decretorum Concilii Trid. prorsus tamen absque ulla illorum interpretatione. Quinimo in Decreto de *recip. & observat. Decret. Conc. sess. 25. de reform.* admonentur etiam Principes omnes ad operam suam ita præstanda, ut quæ a S. Synodo decreta sunt, ab omnibus recipiantur, & observentur. Ad Reges enim spectat, ut custodiri faciant leges, & præcepta Dei, & Ecclesiæ, ut Augustinus docet *epist. 48. 50. & 156.* Et fecerunt pii Imperatores, Constantinus, Theodosius, Martianus, & alii, ut observat Card. Bellam. to. 1. lib. 1. de *Conc. cap. 20.* & constant ex l. *Cunctos populos*, C. de *Summ. Trin. & Fid. Cathol. cum concord.*

Cum igitur verbum, *Statuere*, positum in Constitutione Pii IV. nec referri possit ad statuta correctoria, neque ad executoria, superest, ut referri debeat ad declaratoria, ita ut sensus Constitutionis sit, ne sub prætextu

majoris corroboracionis, vel executionis quisquam audeat super Decretis Concilii quidquam statuere, id est statuendo declarare, quod est authoritative interpretari; nam prætextus, seu color est simulatio, quæ sita ad faciendum id, quod alia via prohibetur, c. *Avaritia de elect. lib. 6. c. Eos qui de temp. ord. l. Sub prætextu*, C. de *transact. & not. in l. Illicita, ff. de offic. Præsid.*

Atque hoc pro constanti supposito, tertia hæc conclusio probatur primo, quia illud verbum, *Statuere*, nullatenus referri potest ad interpretationem probabilem Jurisperitorum, sed ad necessariam, & authoritative duntaxat; verbum enim, *Statuere*, necessitatem inducit, c. *In his de verb. signific. gl. in Extravag. Excecrabili Joannis XXI. in ver. Statuimus*, & in materia declaratoria non importat, nisi interpretationem authoritative, ut de verbo, *Decernere*, quod idem est, ac statuere, l. 1. ff. *Quod quisque juris*, est text. in c. *Constitutionem*, ibi, *Declarantes decernim. de sent. excomm. in 6. & in c. 1. & ibi Gem. in 2. not. de Clerico agrot. eod. lib.* Rursus illud verbum, *Statuere*, referri non debeat ad interpretationem authoritative primæ speciei, id est generalem, quæ facit jus quoad omnes; hanc enim indubitatum est super Decretis Conciliaribus facere non posse, nisi solum Papam, neque in hoc erat opus prohibitione Pii IV. alioquin Constitutio esset super casu indubitabili, quod esse non debet, l. *Labeo*, ff. de *Carbon. edict.* Reliquum est igitur, ut referri debeat solummodo ad interpretationem authoritative, quam circumscripta prohibitione facere potuissent Episcopi in suis diocesis, & iudices in causis in eorum tribunalibus pendentibus.

Secundo loco id ipsum probatur, quia interpretationem probabilem quartæ speciei jam Pius IV. prohibuerat in prima parte illius, §. *Ad vitandum*, ut dicemus infra in quarta conclusione n. 53. usque ad 63. Unde nisi postea egisset de interpretatione necessaria, & speciali; secunda pars illius §. abundaret, & esset omnino superflua, quod non esset dicendum, ut ibidem patebit.

Tertio, Sacra Congregatio Episcoporum, & Regularium authoritatem non habet interpretandi Concilium, ut ostensum est supra in secunda conclusione, *vers. Inferitur secundo*, n. 18. & seqq. Quinimo in eadem Bulla Pii IV. confirmationis Concilii, *Ullumve omnino interpretationis genus*, propterea verba sunt dubitatum a Sacra Congregatione Concilii, an ex quo Pius IV. in erectione dictæ Congregationis videretur tantum deputasse eam ad executionem Decretorum Concilii, non autem ad interpretationem, amplius ibi mandavit, ut si aliqua dubietas emergeret, ad Sanctitatem suam referret; & in hac Bulla hanc facultatem interpretandi etiam sibi reservavit: an Congr. ipsa inciderit in istam censuram decidendo multos casus propositos ad interpretationem Concilii pertinentes absque eo, quod ullam relationem Sanctissimo fecerit. Et cum Congreg. hac de re consulisset S. Pium V. Sanctitas Sua dixit se non credere Congregat. incidisse in huiusmodi censuras, quoniam opinabatur hanc prohibitionem eos tantum comprehendere, qui proprio ausu interpretari præsumpissent, ut indicant illa verba, *Audeant interpretari*; tamen pro futuro dixit se tribuere facultatem Congregationi, ut absque alia delegatione posset decidere casus, quos Congr. tanquam claros putaret decidendos; quos vero tanquam dubios putaret referendos, Sanctitati suæ referret, prout postea fecit, ut disertis verbis est adnotatum in libris publicis S. Congr. manu Cardinalis Carasæ. Si igitur supremis Urbis tribunalibus fas non est Decreta ipsius Concilii interpretari, idque ne ipsi quidem Congr. Conc. licuit ab initio, nisi quoad casus, quos tanquam claros putasset decidendos, pro quibus etiam opus fuit speciali Sanctissimi facultate; quanto minus id licebit Ordinariis, & iudicibus inferioribus?

Quarto, quamvis Rotæ Romanæ decisiones sint probabiles tantum, seu Magistrales secundum Gem. in *cap. Dnibus col. 5. n. 9.* & ibi etiam Franc. n. 10. de *rescript. in 6.* & fatentur quatuor insignes Rotæ Auditores, nempe Felin. in c. *Pastoralis col. fin. n. 10. vers. Et idem est de decisionibus Rotæ de fide instrum.* Præpos. in c. *Nemo 9. dist.* dicens Decisiones nostræ non sunt jura, & ideo possunt reprobari, Bellam. dec. 42. *si in causa de lite contestata*, Cassad. dec. 17. numer. 7. de *præbend.* magnum tamen habent pondus authoritatis, ut per Christophorum Cassad.

- 32 *still. conf. 7. Viss prius col. fin. n. 20. & 21.* Et prævalent communi opinioni, secundum Imolam *in c. 1. de lit. con-*
- 33 *test.* quidquid ibi contra scripserit Barbat. *col. 15.* Quini-
mo Joann. Franc. Pavinus similiter Rotæ Auditor *in præ-*
ludis Extravag. Joan. XXIII. col. 3. vers. Decisiones Ro-
tæ, affirmat eas facere jus in Curia ad instar styli, saltem
si secundum eas fuerit sæpius judicatum, cum ad Rotam
spectet interpretari verba & mentem Papæ in rescriptis,
& in hac quasi possessione existat sciente & patiente, imo
volente, & mandante Summo Pontifice, allegat *c. Sic-*
ut, de re judic. & notata per Joann. Andr. post Hostien.
in c. 1. de postul. Prælat. Extra Curiam vero dicit eas si-
dem facere sicut responsa Prudentum, & redarguit Ge-
min. & Petr. de Ancharan. qui contra Rotam consule-
runt. Quamobrem Rotæ interpretatio in suis decisio-
nibus videtur autoritativa, & consequenter prohibita
est quoad Concilium Tridentinum in Constitutione Pii
IV. Hinc Gregor. XIII. die 4. Aprilis 1581. dixit esse
admonendam Rotam super decisionibus, quas facit in
materia Concilii. Et propterea in causa Gadicen. adun-
ctorum die 14. Februarii 1582. Rota dixi se tractasse
de ordine Sanctissimi de intellectu duorum Decreto-
rum Conc. Trident. ut habetur in impressis *dec. 143. p. 1.*
divers. & die 31. Junii 1602. in Rota propositum fuit du-
bium ad eam transmissam a Sacra Congregatione Concilii
super intellectu *c. 15. sess. 25. ex Ordine Sanctissimi*, ut
apud Seraph. *decis. 1442.* Et quod magis est, in Cala-
guritan. & Calaciaten. Jurisdictionis 27. Maji 1580. co-
ram Bubalo, sic legitur: Proposui dubium, an Episco-
pus possit visitare suas Cathedrales Ecclesias Calaguri-
tan. & Calaciaten. juxta Decretum Sacrosancti Conci-
lii Tridentini *sess. 6. c. 4. & sess. 25. c. 6.* pro cujus inter-
pretatione in hac causa sufficiens facultas mihi attributa
erat vigore specialis commissionis, ut in impressis *decis.*
328. part. 2. divers. Et fere usu receptum est, ut si quan-
do in Rotam incidat quæstio concernens interpretatio-
nem Concilii, & casus sit dubius, & a Sacra Congre-
gatione non decus, vel Rota ipsa Congregationem con-
sulat, vel significet partibus, ut adeant Congregationem,
a qua ubi declarationem obtinuerint, redeant cum ipsa
ad Rotam, quæ deinde procedit ad causæ expeditionem,
juxta decisionem Sacræ Congregationis, ut in specie
colligitur *ex decis. 482. & decis. 750. part. 1. & decis.*
325. part. 2. divers.
- 35 Quinimo idem Gregorius XIII. die 7. Junii 1574.
audita Congregatione jussit significari Cardinali Aqua-
vivæ, ut quando in supplicationibus non exprimitur ar-
ticulus certi juris, super quo cognoscendum est, sed in
genere, & confuse petitur commissio causæ, addatur
semper hæc clausula: *Dummodo non agatur de interpreta-*
tione Decretorum Concilii: ut idem Cardinalis Carafa
adnotavit. Habemus ergo expressam declarationem in-
tentionis Papæ nolentis, ut Judices, quibus causæ com-
mittuntur, se ullatenus immisceant in interpretatione
Concilii. Quod si id non licet Judicibus Delegatis a Sede
Apostolica, longe minus licebit Ordinariis, quia Dele-
gatus in causa sibi, ut præfertur, commissus, fungitur
vice Papæ, & est major Ordinario, *c. Sane, de off. del.*
glos. 2. in c. Pastoralis, §. Præterea, de off. ordin.
- 37 Quinto, & ultimo, si Episcopis, Ordinariis, Judi-
cibus Ecclesiasticis liceret Concilium Tridentinum autho-
ritative in eorum diocæsis, vel in causis pendentibus
interpretari, reservatio interpretationis, quam sibi, &
Sedi Apostolicæ fecit Pius IV. redderetur omnino elu-
soria; nam quoties incideret quæstio spectans ad intelli-
gentiam Concilii, satis esset, ut partes adirent Episco-
pum, aut Judicem causæ pro interpretatione obtinen-
da, nec oporteret ascendere ad locum, quem Dominus
elegit, ut in Constitutione Pii IV. præcipitur. Præterea
inanis esset institutio S. Congregationis Cardinalium
Concilii Tridentini interpretum, si quilibet Episcopus
posset interpretari Concilium in sua diocæsi: nemo enim
fere consuevit, S. Congregationem consulere ea intentio-
ne, ut obtineat declarationem per modum legis univer-
salis, sed tantum ut ea uti possit in aliquo suo particu-
lari casu vel controversia tunc pendente; pro cujus de-
claratione si pateret aditus ad Judices, & Ordinarios,
quid opus esset ad Sacram Congregationem confugere?
Præterea multoties contingeret, ut unus Episcopus in-
terpretaretur Concilium uno modo, & alius alio; unde
sequerentur gravissima incommoda. Finge enim virum
Fagnan. in II. Lib. Decretal.

contradixisse matrimonium in Parochia mulieris alterius
diocæsis, & Episcopum Ordinarium viri declarasse ma-
trimonium esse nullum, veluti contractum in aliena Pa-
rochia, vel coram Parocho contradicente: & e conver-
so Episcopum diocæsanum mulieris pronunciasse matri-
monium validum, eo quod sola præsentia Parochi, viri,
vel mulieris, ubique locorum sufficiat ad validitatem
matrimonii, nec requiratur consensus; utique hæc mu-
lier in sua Parochia habebitur pro legitima uxore, & in
Parochia viri habebitur pro concubina. Qui sane casus
atque alii consimiles, qui frequenter acciderent propter
naturalem hominum ad dissentendum facilitatem, ut
Ulpianus ait *l. Item si unus, §. Principaliter, ff. de arbitr.*
vix esse possent sine scandalo. Sæpe etiam contingeret, ut
Episcoporum interpretationes adversarentur declaratio-
nibus S. Congregationis, atque ita undique oriretur
perversio illa, & confusio, quam Pius IV. sua Consti-
tutione vitare voluit. Quin varietas interpretationum
posset accidere etiam circa Canones pertinentes ad dog-
mata, contra id quod habetur ad Corinth. 1. *Idipsum*
dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, in c. Lo-
quitur Dominus, & per tot. 24. qu. 1. & in Extravagan.
Bonifacii VIII. *Unam Sanctam de major. & obed.*

Sed prædictis objicies; oportet Judicem scire leges & 38
statuta Canonum, cum teneatur ad illorum præscriptum
sententiam ferre, *c. Judices, 3. qu. 7. c. 1. de constitut.*
cum multis similibus; & de Decretis Concilii Tridentini
patet ex eadem Constitutione Pii IV. Confirmationis
ipsius Concilii. Id autem sine interpretatione fieri non
potest, quia scire leges non est verba earum tenere, sed
vim, ac potestatem habere, *leg. Scire leges, ff. de leg.*
Quinimo verba legis, & Constitutionis ostendere licet,
ut mens fervetur *cap. Sedulo, 38. dist. glos. in Extravag.*
Quorundam, Joann. XXII. in ver. Convertens, quia dum
plerumque attenditur verborum proprietas, veritatis sen-
sus amittitur, *c. Is autem, 22. q. 2.* unde Hieronym. *in*
c. Marcion, 1. quæst. 1. Nec putemus, inquit, *in verbis*
Scripturarum esse Evangelium, sed in sensu: non in su-
perficie, sed in modula; non in sermonum foliis, sed in
radicationis. Hinc dici solet verba Scripturarum non
esse Judaice intelligenda; *Litera enim occidit, spiritus*
autem vivificat, 2. ad Corinth. 3. Frider. de Sen. *conf. 4.*
n. 7. vers. Multum est. Ergo cum legum interpretatio
absolute sit necessaria, ut etiam patebit infra in 6. &
ultima conclusione n. 96. quomodo Ordinarii, ac Judi-
ces poterunt controversias, & lites dirimere ad præscri-
ptum Decretorum Concilii Tridentini, si eis non liceat
etiam posthabita verborum proprietate illius mentem,
ac sensum scrutari, & partibus aperire, atque uti inter-
pretatione illa, quæ tantopere ad legum intelligentiam
conducit, & veritatis manifestationem; ut in Extravag.
Quia nonnunquam, de verb. signif. Præterea Constanti-
nus Imperator Plotiano rescripsit *in l. 1. C. de relat. in* 39
Codice Theodosiano: Super paucis, qui juridica senten-
tia decidi non possunt, nostram debes consulere Majesta-
tem, ne occupationes nostras interrumpas, cum litiga-
tionibus legitimum maneat arbitrium a sententia provocan-
di. Et plura in hac re cumulat Brisson. *lib. 3. de form.*
apag. 342. Et sane vix ad praxim reduci potest, ut Or-
dinarii, ac Judices saltem ex remotioribus regionibus
consulant Sedem Apostolicam super omnibus dubiis
emergentibus circa intelligentiam Concilii. Et cum cau-
sarum instantia ex ejusdem Concilii Decreto *c. 20. sess.*
24. ad annum, & ex causa ad biennium restricta sit,
quomodo fieri poterit, ut Judices in Indiis expectent
responsum ab urbe in causis vertentibus coram eis? Hinc 40
etsi legem interpretatio etiam de jure communi judici-
bus sit interdicta; tamen prohibitio hæc non afficit eos,
ubi copia Principis haberi non potest, *glos. unic. & DD.*
in l. Non possunt, ff. de legib.

Verum ad hæc respondet gloss. singularis *hic in ver. Ju-*
dicari; nam cum hæc Decretalis disponat, ut solus Papa
cognoscat de dubiis privilegiorum Apostolicæ Sedis, non
autem inferior; quærit gloss. sed nunquid incidenter pot-
est alius cognoscere, quam Papa? Videtur quod sic, *C. de*
Jud. l. Quoties, & de in integ. restit. c. Causa in fin. Inspi-
ciendum privilegium; & si verba sunt manifesta, Judex
potest dicere, non obstat privilegium, *arg. infr. de fid. in-*
strum. c. Accepimus. Deinde subdit gloss. non obstat *leg.*
Quos prohibet, ff. de postul. c. Exceptionem, in fin. de except.
& c. Lator, qui fil. sint legitimi, quia habent locum, cum

verba obscura sunt & ambigua: quia tunc ejus est interpretari, cujus est condere; ubi vero aperta sunt, & clara potest judex dicere, obstat privilegium, non obstat privilegium, arg. prædicta Decretalis, *Accepimus*. Similiter Innocentius ibi in *ver. Judicari*, dicit judicem posse cognoscere incidenter, an privilegia juvent causam, & iis non obstantibus judicare super questione sibi proposita, ita tamen, ut privilegii non faciat mentionem. Item dicit judicem non posse judicare de privilegiis Sedis Apostolicæ quando agitur de illorum interpretatione tantum, scilicet cum de ipsorum verbis dubitatur; & sequitur totidem verbis. Host. n. 1. Sed & Jo. Andr. in *ver. Privilegiis*, affirmat judicem non posse de privilegiis cognoscere, cum agitur de interpretatione dubiorum in eis contentorum, Anton. de Butr. n. 3. *Si verba*, inquit, *privilegii sint aperta, & clara, ita ut nulla ibi cadat dubitatio probabilis cognoscit inferior, & dicere potest, obstat, vel non obstat, quia hoc non est cognoscere, aut examinare, seu interpretari, cum talia cadant super dubio. Si enim privilegium dicat, Sub protectione recepimus, clarum est quod non inducit exemptionem, & sic poterit judicare. Secus si privilegii verba sunt dubia.* Et infra: *Si vertitur dubium de privilegii intentu, si dubium non est probabile, quia apparet casus apertus, vel tale dubium est per glossas communes, vel communes opiniones decidibile, satis puto inferiorem de hoc posse cognoscere, sicut videmus quotidie Judices de talibus judicare, quando incidenter venit. Secus si principaliter super hoc adeatur, quia tunc Papa est ad eundem, ut dicit hic Innocentius. At si ibi cadat probabilis dubitatio, quia non potest per regulas bene decidi, ita quod omnino sensus privilegii est obscurus, & dubitatio sit solum circa verba privilegii, tunc solus Papa interpretatur, maxime si queritur de interpretatione generali, que omnibus præjudicet; inferior autem non, nisi fiat de mandato Papæ.* Hæc Butrius. Henric. Boich. post med. vers. *Aut querit, an alius, similiter dicit, inferiorem non posse principaliter, & directe cognoscere de privilegiis Papæ, si sit dubium de interpretatione dubiorum in eis contentorum, sed indirecte, & incidenter, ut si queratur, an juvent causam, de qua agitur, posse cognoscere, & eis non obstantibus judicare super causa principali pendente coram eo, ita ut de privilegiis non faciat mentionem; & sic de incidenti cognoscat, & de principali pronunciet, secundum Innocentium, & Hostiensem.*

Habes ex prædictis secundum communem Canonistarum sententiam, inferiores a Summo Pontifice super dubiis literarum Sedis Apostolicæ nullatenus posse judicare seu pronunciare, sed cognoscere tantum posse incidenter, præterquam in duobus casibus, in quibus etiam incidenter de dubiis privilegii cognoscere non possunt.

42 Primus est, si dubium esset arduum, & inexplicabile, ut notat Abb. inc. 1. in 1. notab. de Juram. calum. & Dec. hic n. 20. & docuit Bart. in 1. Omnes populi in 3. qu. 6. quest. principalis n. 56. vers. *Ubi vero statutum, ff. de Just. & jur.* Secundus est, cum Papa est præsens in loco: quia tunc etiam in illis casibus, in quibus judex potest interpretari, recurrendum est ad ipsum Apostolicum pro interpretatione. Ita post Bald. in 1. Cum de novo in fin. Cod. de legib. declarat hic Felin. n. 1.

44 Itaque applicando prædicta ad propositum nostrum, quoties in negotiis, & causis insurgit questio super intelligentia alicujus Decreti Concilii Tridentini, si verba sint clara, Ordinarius & Judex procedat juxta illorum tenorem ad expeditionem negotii, vel causæ; omnino autem absterneat ab interpretatione, ut notat Bart. in 1. Cum ab executore in princip. col. penult. de appellat. & alii apud Dec. hic n. 19. Ubi enim verba sunt clara, non est interpretationi locus, 1. Ille, aut ille, §. Cum in verbis, ff. de legat. 3. l. Continuus, §. 1. ff. de verb. obligat.

46 Quod si verba Concilii sint dubia; tunc duo casus sunt distinguendi. Primus est cum directe, ac principaliter vertitur questio super intellectu alicujus Decreti Concilii. Et hoc primo casu oportet Ordinarios, & judices omnino abstinere ab interpretatione tam in cognoscendo, quam in pronunciando, & Sedem Apostolicam consulere, & in hoc jura, & DD. omnes conveniunt hic, & passim alibi. Neque vero tunc subest ullum inconveniens expectandi responsum ab Urbe etiam ex longinquis partibus, cum dubitatio non oriatur occasione alicujus

negotii, vel causæ pendens, quæ celerem expeditionem requirat; sed principaliter, & in genere quaratur de intelligentia Concilii pro futuris casibus. Et mos Episcoporum est de pluribus dubiis Sacram Congregationem consulere, præsertim occasione visitationis liminum, ut illorum decisione postea opportune uti possint pro Ecclesiarum suarum regimine. Memini inter alios Archiepiscopum Goanum in Indiis Occidentalibus in visitatione liminum pro quarto decennio consuluisse Sacram Congregationem super dubiis fere ducentis, & super plerisque responsum obtinuisse per literas Sacre Congregationis.

Secundus casus est, cum occasione alicujus negotii, 47 vel causæ pendens, obiter, & indirecte incidit dubitatio super aliquo Concilii Decreto; & tunc si commode pateat aditus ad Sacram Congregationem, illa omnino est consulenda, & interim abstinendum a decisione, secundum doctrinam Baldi, & Felini, quos retuli supra n. 43. Sin autem non sit facilis aditus ad Sac. Congregationem ob locorum distantiam, vel aliud legitimum impedimentum, & periculum sit in mora; tunc subdistinguendi sunt alii duo casus. Primus est, cum dubium, de quo incidenter dubitatur, non est admodum difficile, & arduum, 48 sed ut ait Butr. hic sub n. 3. decidibile per communes glossas, vel communes opiniones; & hoc casu Judex poterit super eo dubio cognoscere, & juxta intellectum, quem veriore judicaverit, super negotio principali sententiam ferre: dummodo tamen super intellectu Concilii non pronunciet, & sic cognoscat super incidenti, & pronunciet super principali, secundum Innoc. Host. & Boich. supracitados n. 41. Ut si questio principalis sit, an matrimonium sit validum, necne, & incidenter, & per modum exceptionis objiciatur nullitas ex eo, quod celebratum fuerit coram Parocho non Sacerdote, Judex poterit stante difficultate recurrendi ad Urbem pro declaratione, cognoscere & examinare, an Decretum Concilii c. 1. sess. 24. de reformat. matrim. qua parte statuit, ut matrimonium non aliter valeat, quam si celebratum fuerit coram Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi licentia, requirat necessario, ut Parochus sit Sacerdos; sed post hujusmodi cognitionem non debet pronunciare super intellectu Concilii, declarando Decretum illud non requirere, ut Parochus sit Sacerdos; sed simpliciter super negotio principali decidendo matrimonium esse validum. Similiter si pro validitate matrimoni 49 obiter incidat dubitatio, an Decretum c. 3. sess. 24. de reformat. matrim. dum publicæ honestatis impedimentum ex sponsalibus nullis prorsus tollit, ex validis vero restringit ad primum gradum, vendicat sibi locum in impedimento publicæ honestatis, quod oritur ex matrimonio contra formam Concilii Tridentini contracto per verba de præsentis, & non consummato: judex stante difficultate recursus poterit de hujusmodi incidenti cognoscere, & pronunciare matrimonium esse nullum; sed non poterit in sententia declarare Decretum d. c. 3. non habere locum in matrimonio nulliter contracto: quia hæc declaratio, quamvis in se vera sit, & ad mentem Sac. Congregationis, tamen ad judices inferiores non pertinet, sed tantum ad Summum Pontificem, vel ad Cardinales Tridentini Concilii, Sanctitatis Sux auctoritate, interpretes.

Secundus vero casus est, cum dubium est arduum, & 50 difficile; & tunc etiam si de eo incidenter agatur, & non sit facilis recursus ad Sedem Apostolicam, nihilominus oportet Episcopos, ac Judices abstinere ab illius decisione, & Sacram Congregationem consulere: quia ut dictum est supra n. 42. etiam in illis casibus, in quibus Judex potest literas Apostolicas interpretari; hoc tamen non habet locum, si agatur de dubio arduo, & inexplicabili. Et hoc consilium dedit Judicibus Matr. Matthesil. in suo 51 Opuscul. elect. var. opinion. ut scilicet ubi res est prorsus ambigua, & omnia utrinque sunt paria, omnino absterneant a judicio, & Principem consulant. Hæc etiam est theoria glossæ unice in 1. Non possunt, ff. de legib. ubi docet, Judicem, in causis dubiis legum primo recurrere debere ad interpretationem consuetudinis; Secundo, ad verborum propriam significationem; Terrio, ad partem benigniorem; Quarto, ad similia; Quinto, quando omnia sunt dubia, ad conditorem Legum, & Canonum. Et sequuntur in c. 1. de constit. Petr. de Anchar. n. 34. vers. *Quedam autem sunt commissa*, & Abb. n. 14. & in his terminis

minis loquitur text. in d. l. 1. Cod. de relat. Codice Theodos. in illis verbis: *Super paucis, quæ juridica sententia decidi non possunt, nostram debes consulere Majestatem.* Et in cap. *Per venerabilem*, §. *Rationibus*, vers. *Si difficile, & ambiguum, qui fil. sint legit.* Quæ omnia, si procedunt de jure communi, multo magis vendicat sibi locum in terminis Concilii, stante stricta prohibitione cujusvis generis interpretationum, de qua in antedicta Constitutione Pii IV.

52 Quarta conclusio, Magistri & DD. prohibentur glossas, commentarios, Adnotationes, & scholia super Decretis Concilii Tridentini typis mandate atque impressa edere. Nec excusantur a censuris ex eo, quod eorum interpretatio probabilis sit, & non necessaria, seu autoritativa.

53 Pro cujus conclusionis evidentia observanda sunt verba Constitutionis Pii IV. quæ in §. *Ad vitandum*, tres habet partes. In prima inhibet, ne quis audeat ullos commentarios, glossas, Adnotationes, scholia, ullumve omnino interpretationis genus super ipsius Concilii Decretis quocunque modo edere. In secunda, quæ incipit ibi, *Aut quidquam*, similiter inhibet, ne quis audeat super iisdem Decretis quidquam quocunque nomine etiam sub prætextu majoris corroborationis, aut executionis, aliove quæsito colore statuere. In tertia, quæ incipit ibi, *Si cui vero*, Pius IV. interpretationem dubiorum super Decretis Concilii emergentium sibi, ac Sedi Apostolicæ reservat.

Quibus suppositis, in 1. part. ejusdem §. prohiberi editionem interpretationis probabilis Doctorum, ac Magistrorum, clare probatur ex infrascriptis.

Et primo, cum in 2. par. d. §. prohibita sit interpretatio necessaria, & autoritativa, ut probatum est supra in præcedenti conclusione, num. 25. vers. *Ceterum quidquid sit*, si prima pars non includeret interpretationem probabilem, abundaret, & verba adeo prægnantia, & inculcata nihil operarentur. Et tamen in lege, vel Constitutione nec sillaba debet esse superflua, & sine mysterio aliquid operandi, ut dicit gloss. in l. 1. ff. *Quod met. cau.* & Alex. conf. 52. circa hanc num. 22. lib. 4. Etiam ad correctionem juris communis, Cravet. conf. 95. n. 5.

Secundo, in eadem prima parte prohibetur editio glossarum, & commentariorum: at hæc verba referri non possunt ad Principem, vel Judices, qui non edunt commentarios ad leges, vel Constitutiones; ergo necessario referri debent ad Jurisperitos, & Glossatores, quorum interpretatio probabilis est secundum glossas initio citatas in 1. supposito sub n. 1.

Tertio, Constitutio in prima parte ejusdem §. *Ad vitandum*, prohibet, ne quis edat quodcunque interpretationis genus super Decretis Concilii; Ergo comprehendit etiam interpretationem probabilem Magistrorum, quæ est una ex quatuor speciebus interpretationum, ut constat ex dictis in eodem primo supposito, quia sub prohibitione generi, vere & proprie includitur quælibet ejus species, l. *Semper in generalibus*, ff. de reg. jur. & notat Bald. in l. 2. C. de jur. aur. annull. sicut in toto proprie & pars continetur, l. *Si quis cum toto in princip.* & ibi Soc. ff. de except. rei judic. notat Dec in reg. In toto in princ. ff. de reg. jur.

54 Quarto, prohibitio editionis hujusmodi fit in eo §. pariformiter personis tam Ecclesiasticis, quam laicis. At certum est respectu laicorum prohibitionem non esse intelligendam de interpretatione necessaria autoritativa, sed de probabilitantum; supervacaneum enim fuisset, & præter intentionem Pontificis in ea Constitutione prohibere iudicibus laicis interpretationem autoritativam in Decretorum Concilii, cum indubitati juris sit, iudices seculares non posse leges Canonicas, & Conciliares autoritative interpretari, gloss. 1. in c. *Ne licuit* 18. dist. 18. Hinc cum Monasterium Monialium quosdam hæredes coram seculari convenisset, & egeretur de interpretatione Concilii: Sacra Congregatio rem ad se perlatam, ad Sanctissimum retulit, qui dixit, scribendum Nuncio, ut sciscitetur a Iudicibus secularibus, de quo dubitent super interpretatione Concilii, & Congregationem consulant, illisque suggerentibus, scribat dubitationem ad Congregationem; Ergo etiam respectu Ecclesiasticorum ea prohibitio intelligenda est de interpretatione probabili, quia una de-

terminatio respiciens plura determinabilia; debet ea pariformiter determinare l. *Jam hoc jure*, §. *fin. de vulgar. cap. Majores de Baptis. cum simil.* Et ea, quæ reguntur ab eodem verbo, eandem recipiunt qualitatem, Bart. & alii in l. *Talis scriptum*, ff. de legat. 1. DD. in cap. *Secundo requiris de appell.* Seraph. decis. 559. n. 5.

55 Quinto, expendenda sunt verba prohibitionis universalis, ac multoties repetita tam respectu personarum, quibus fit prohibitio, quam respectu interpretationis inhibita. Et quidem respectu personarum, ibi, *Si unicuique liceret*, & ibi, *Omnibus Ecclesiasticis personis, cujuscunque sint Ordinis, &c. quam laicis quocunque honore, &c.* Respectu vero interpretationis, ibi, *Ullumve omnino interpretationis genus &c.* Quæ quidem verba restringi non possunt ad iudices tantum, & ad solam interpretationem necessariam, absque eo, quod vis manifesta inferatur literæ: cum de natura verborum universalium sit potius omnia includere, & comprehendere etiam ea, quæ alias in generali dispositione non comprehenderentur, ut de dictione, *Quodcunque*, est text. in c. *Solita*, vers. *Quodcunque ligaveris*, & ibi Abb. in ult. notab. de majorit. & obed. cum concord. de quibus per Roman. conf. 31. Visis his, n. 2. & notat gloss. in c. *Pastoralis in ver. Temporaliter de donat.* Dec. in c. *Sedes col. penult. in fine de rescript.* Seraph. decis. 980. n. 8. Et de verbis illis, *Cujuscunque sint conditionis, &c.* est text. in c. *Quamvis*, & ibi notat Archid. de off. Ord. lib. 6. Et eo magis, quia hoc casu verba non solum sunt universalis, sed etiam geminata, & sæpius inculcata, Crav. conf. 294. *Verba transac. n. 1. & seq.*

56 Sexto, ad hoc ponderandus est text. in l. §. *Nostram autem consummationem*, Cod. de veter. jur. enucl. nam quemadmodum Pius IV. ad vitandam perversionem, & confusionem inhibuit, ne quis ederet commentarios super Decretis Concilii Tridentini; ita & Justinianus ob eandem rationem confusionis inhibuit, ne ad suum Codicem applicarentur commentarii: sed prohibitio Justiniani habet locum præcipue in interpretatione probabili jurisperitorum, ut patet ibi, *Nalli Jurisperitis*, necnon ibi, *Cum per contrarias Interpretationum sententias totum pene jus conturbatum est*; Ergo idem dicendum de prohibitione Pii IV. quia verba Constitutionum ad intellectum juris communis sunt referenda, c. *Cum adeo*, & c. *Causamque de rescript.* Anchar. conf. 153. *Pro fratribus*, n. 3. Sicut enim leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum, Principum Constitutionibus adjuvantur, c. *Intelleximus*, & ibi gloss. & Joan. Andr. in ver. *Adjuvantur de novi oper. nunciat.* nam Leges & Canones ex uno utero, vel fonte divino processerunt, ut Bald. inquit in conf. *schismatis posito post rubr. Cod. de edit. D. Adrian. tollen. num. 3.* Ad hoc cap. 1. de juram. calum.

57 Septimo & ultimo, corroborantur prædicta ex ob servantia subsecuta; nam cum olim quidam jurisperitus edidisset glossam typis excusam Hispano idiomate ad integrum corpus Concilii Tridentini, S. Congregatio declaravit eum incidisse in excommunicationem in Constitutione Pii IV. inflictam.

58 Et meo tempore, cum in Sac. Congregatione examinatum esset, quid agendum de remissionibus, quas typis impressas edidit Augustinus Barbosa, ad universa Decreta Concilii Tridentini; quamvis proprie remissiones illæ Concilium non interpretentur, sed simpliciter referant suo quæque loco Authores, qui singula Decreta interpretati sunt: tamen cum relatum sit in referente, & negari non possit, quin hæc sit implicita interpretatio ex aliorum sententia, & species quædam adnotationum ad Concilii Decreta: Sac. Congregatio die 27. Aprilis 1621. de mandato Gregorii XV. decrevit hujusmodi remissiones Indici librorum prohibitorum esse adjiciendas, prout fuerunt adjectæ.

59 Atque ita non obstat, quod omnes fere legumlatores suarum legum interpretationem, & commentationem prohibuerint, Deuter. 4. in princ. & c. 5. in fin. l. 1. §. *Nostram autem consummationem*, & l. 2. §. *Hoc autem prope finem*, C. de veter. jur. enucl. l. 14. tit. 1. partit. 1. l. 4. tit. 4. lib. 1. ordinam. & tamen contrarium postea obtinuerit.

60 Nam præterquam quod contra Constitutionem Pii IV. quæ habet Decretum irritans inficiens possessionem, & imponit ipso facto pœnam excommunicationis, non potest valide introduci consuetudo, quia contrasacientes

tes statim incidunt in pœnam, & in factum damnatum, cap. *Adivimus* 24. *quest.* 1. Hostienl. in cap. 1. num. 7. de *irregu. & pac.* Alphons. a Castro de *potestate legis pœnalis*, lib. 2. cap. 12. *post primam conclusionem*; certe hoc casu objectum tollitur ex facto; quia hujusmodi consuetudo applicandi commentarios, & Glossas ad Decreta Concilii Tridentini, minime viget. Nemo enim hactenus id attentare præsumpsit, præter unum Hispanum, qui propterea fuit denunciatus excommunicatus, & Authorem adnotationum, quæ Indici librorum prohibitorum adjectæ fuerunt, ut supra proxime dictum est.

- 61 Imo quod est memoria dignissimum; cum Gregorius XII. commisisset prius Flavio Ursino, Francisco Alciato, & Antonio Catafa, S.R.E. Cardinalibus, licentiam compilandi septimum librum Decretalium, multaque ipse manu sua exarasset, ac monuisset, sed e vivis ereptus inchoatum opus dimisisset: Sixtus V. ejus successor eam curam imposuit Dominico Cardinali Pinello anno 1587. eique collegas adjunxit Cardinales Aldobrandinum, Mattheum, Columnam. Ex quibus Cardinali Aldobrandino post obitum Sixti ad Pontificatum assumpto, & creatis Cardinalibus ex Prælati ipsius Congregationis Lucio Saxo, Laurentio Blanchetto, & Pompejo Arrigonio; extremo anno 1593. factus est finis ea undequaque feligendi, & recognoscendi, quæ inferenda in
- 62 Canonum corpus essent. Magnopere autem hæsitatum est, num in extrema hac compilatione inseri deberent cœcumenicorum Conc. Florent. ac Trid. Canones etiam ad dogmata pertinentes: & tandem optimis rationibus in eam itum est sententiam, ut infererentur, licet Collectiones tam Gregorii IX. Bonifacii VIII. & Clementis V. quam in antiquioribus Isidori, Burchardi, Anselmi, Photii, & aliorum, paucissimis dogmatibus sint resperse. Itaque volumen Pontificia jura, & Conciliorum Decreta trecentorum prope annorum in quinque libros disposita, suis propriis distributa titulis, compendiarie quadam summa complectens, extremam manum accepit die 25. Julii anno 1598. Sed cum typis jam excussum sub nomine septimi libri Decretalium Clementis VIII. propediem esset publicandum, gravis emerfit difficultas, quod cum Decreta fere omnia Concilii Trident. in eo inserta jam in corpus Juris Canonici redacta essent, negandum non erat, quin jurisperitis liceret eis applicare glossas, & commentarios; ita enim in præcedentibus compilationibus factum videmus; nam ut missas faciamus vetetes Græcorum collectiones, quibus suas addiderunt interpretationes, non modo Alexius Aristenus, Joannes Zonaras, & Theodorus Balsamon, verum etiam Joannes Scholasticus, & Photius, ambo Constantinopolitani Antistites, & Matthæus Bastens Monachus, Constantinusque Hartenopolus, atque Arsenius; apud Latinos prima Decretalium compilatio, quam tempore Alexandri III. ex Decretis antiquorum Conciliorum, & Summorum Pontificum Constitutionibus a Gratiano omissis fecit Bernardus Præpositus Papiensis, mox Faventinus Episcopus, & Breviarium Extravagantium inscripsit, licet privato ejus nomine edita fuerit; Glossatores tamen habuit Vincentium, Alanum, Tancredum, Laurentium, & Rogerium. Similiter ad secundam privatam compilationem Gilberti, & Alabi, quam suo nomine edidit Joannes Galensis eorum discipulus, glossata fecerunt idem Joannes, Hugo Ferrariensis Episcopus, & Bernardus major Compostellanus. Quemadmodum & ad tertiam, quæ a Bernardo Archidiacono Compostellano propria auctoritate Romæ confecta, & ideo Romana appellata, ac deinde omnium prima Liber Decretalium conscripta fuit, glossas fecerunt idem Vincentius, Alanus, Rogerius, Jacobus, & omnium copiosissime Tancredus, ut constat ex vetusto Codice antiquorum compilationum ab Anagnina civitate in Bibliothecam Vaticanam delato, licet Jo. Andr. putaverit glossas ad hanc compilationem composuisse Paulum Hungarum. Quartæ itidem compilationi, cui addita fuerunt capita septuaginta, & unum Generalis Concilii Lateranensis paulo ante celebrati, glossæ fuerunt applicatæ, licet de Authoribus variæ sint opiniones; alii enim illas tribuunt Joanni, alii Roberto, sive Rogério. Et prætermissa quinta, quam idem Tancredus compaginavit ex Constitutionibus Honorii III. ad sextam itidem compilationem, quam Gregorius IX. ex quinque compilationibus præcedentibus in quinque Libris Decretalium disposuit, opera scilicet Raymundi tunc ejus Ca-

pellani, & Pœnitentarii, mox Tertiæ Ordinis Prædicatorum Magistri Generalis, glossas edidit Bernardus de Boto Parmensis, & Canonicus Bononiæ. Sed & ad sextum Librum Decretalium Bonifacii VIII. quæ septima fuit compilatio, Jo. Andr. Bononiensis applicuit glossas, quæ in hoc prævaluerunt glossis Joani. Monachi Cardinalis; fuerunt enim concurrentes, ut idemmet Joan. Andr. testatur in *præfatione ejus libri*. Ac demum ad compilationem Clementinarum Clementis V. a Joanne XXII. publicatam, glossas confecit idem Jo. Andr. Et ad Extravagantes, quæ una cum Decretalibus Gregorii IX. Sexto, Clementinis, corpus Juris Canonici constituunt, ut declaravit Gregor. XIII. in Constitutione, quæ incipit: *Cum pro munere*, Zenzelinus de Cassanis, & Guilielmus de Monte Lauduno glossas applicaverunt, & Apostillas Joannes Franciscus de Pavinis Rotæ Auditor. Itidem veterum Canonum Expositores, Ruffinum, Silvestrum, Jo. Hispanum, Joannem Faventinum, Goffredum, Melendum, Bartholomæum Brixien. Joannem de Deo, & alios quamplures recenset Guilielmus Durand. in *proem. Spec. num.* 14. & ibi fusius Jo. Andr. in *editione incipien. B. Parm. litera M.*

Quod igitur ad veteres Canonum Collectiones factum est, nulla ratio suadebat, cur non idem esset permittendum ad extremam hanc compilationem septimi libri Decretalium. Id vero ex diametro adversabatur Constitutioni Pii IV. prohibentis, ne super Decretis Concilii Tridentini edantur glossæ, & commentarii, ullumve omnino interpretationis genus. Tanti autem hujusmodi prohibitio habita fuit, ut hanc unam ob causam substituerit hujus voluminis publicato miris elucubrata laboribus, ac vigiliis, & Præsulum, Gymnasiorum, totiusque Ecclesiæ vocibus efflagitata; ita ut propterea nullus restet dubitandi locus, quin Constitutio Pii IV. interdicit etiam probabilem Glossatorum interpretationem.

Sed hic quæritur, an conclusio ut supra firmata procedat etiam in his, qui glossas, & commentarios ad universa Concilii Decreta non typis excussos, sed scriptis evulgant.

Et quidem cum Pius IV. in 1. part. d. §. *Ad vitandum*, 64 prohibeat, ne quis audeat super Decretis Concilii glossas, & commentarios edere; expendenda est propria hujus verbi, *Edere*, significatio. Cum enim glossæ super Decretis Concilii nec scripto evulgari consueverint, ideoque recurri non possit ad consuetudinem interpretativam, secundum ea, quæ dicuntur infra in sequenti conclusione, n. 83. spectanda est primo loco propria verbi significatio, juxta theoricam glossæ in leg. *Non possunt*, ff. de legib. & Abb. in cap. 1. n. 14. de *Constit.*

Inspecta vero juris communis dispositione, verbum *Edere*, 65 referri non posse ad impressionem typographorum, quæ nunc utimur, convincitur hoc uno argumento, quod typographiæ usus, teste Polydoro Virgilio de *Inventor. rer. lib. 2. c. 7.* initium duxit Moguntia, anno salutis 1542. vel ut alii maluerunt, 1451. a Joanne Cuthembergio nobili Alemanno, qui etiam inventor fuit atramenti, quo ad hæc usque tempora utuntur typographi; indeque post annos sexdecim delatus est in Italiam, & primi libri Romæ typis excussi, ut refert Volterranus, fuerunt Augustini de Civitate Dei, & divinæ Institutiones Lactantii Firmiani.

Igitur ex juris veteris significatione, *Edere*, est copiam 66 feribendi facere, vel dictare, ut alter scribendo excipiat, vel proferre scriptum, ut legatur, l. 1. in prin. & l. si quis ex argentariis, §. si initium, ff. de eden. & ibi Budæus, & Simon Sipardus in Lexico Juris, in verbo, *Edere*. Et secundum hoc prohibitio Pii IV. complectitur etiam eos, qui glossas manuscriptas evulgant. Præterea in hunc sensum accipitur verbum, *Edere*, etiam postquam libri cœperunt prælo committi, ut patet ex Decreto Conc. Trid. de *Editione*, & us. sac. lib. sess. 4. nam rubrica simpliciter ibi inscribitur, *De Editione librorum*; & deinde in corpore S. Synodus quasi explicans significationem illius verbi, *Editione*, statuit, ut qui scripto sacræ Scripturæ libros communicant, vel evulgant, nisi antea examinati, probatique fuerint, eisdem pœnis subjaceant, quibus impressores: & probatio in fronte libri, vel scripti, vel impressi, authenticæ appareat. Ex quo contextu duo colliguntur. Primum, editionis verbo contineri non solum impressionem, verum etiam evulgationem, seu communicationem in scriptis: & sic nigrum declarat rubricam, ut per Alex. conf. 13. *Circa priimum*, n. 8. vers. *Et sicut per rubricam lib. 3.* Secundum, in

materia prohibitionis etiam pœnalis impressionem, & evulgationem hujusmodi pari passu procedere. Atque ita non obstat, quod materia sit pœnalis, & stricte accipienda propter Censuras Constitutionis Pii IV. Etenim in materia etiam pœnali, & odiosa sit lata interpretatio, quatenus patitur verborum proprietates, *l. Cum lege*, & ibi Aretin. *ff. de testam. cum aliis adductis per Cagnol. in l. 1. num. 41. Cod. qui adm.* Quemadmodum nec obstat, quod ubi agitur de librorum editione, de impressis, & non de aliis sit intelligendum, ex communi usu loquendi, qui praevallet verborum proprietati, *leg. Librorum, §. Quod autem Cassius, ff. de l. 3. Anchar. in repet. Canonum statuta, n. 64. in fin. de Constit.* cum vulgari usui non solum verba, sed & mentem accomodare Legislatores semper in dubio præsumentur, Alciat. *presumpt. 4. Duenn. reg. 56. Covarr. lib. 3. var. resol. cap. 5. n. 1.*

67 Cessat enim objectum tum ex Decreto Concilii superius ponderato; tum quia quod dicitur, communem usum loquendi praevalere proprietati verborum, non habet locum in verbis legis, Bart. *in l. Ita vulneratus, vers. Item nota, quod verba legis, ff. quod met. cau.* tum quia Constitutio non loquitur nominatim de editione librorum, sed glossarum, & cujusvis generis interpretationis; tum denique quia Pius IV. ibi non prohibet simpliciter, ne quis audeat edere; sed adjectis verbis universalibus, *Quocunque modo*, &c. quæ extendunt dispositionem ad editionem, quæ sit in scriptis, etiam si hujusmodi editio alias sub simplici editionis verbo non comprehenderetur, ex singulari doctrina Salyc. *in l. 2. C. de noxal. ubi determinat statutum imponens pœnam pro homicidio quocunque modo patrato habere locum etiam in homicidio casuali, & sine dolo. Et cum sequuntur Jas. in l. 1. num. 19. & seq. & presertim n. 25. ff. de legib. Socin. Jun. conf. 113. n. 29. lib. 1. Ruin. conf. 87. n. 8. lib. 2. alias citat Menoch. de recuperand. poss. remed. 5. n. 63. Et quidquid sit de doctrina Salyceti, de qua plene per Cravettam conf. 294. n. 2. certe propositio illa, quod dictio, *Quocunque modo*, seu *Quovis modo*, vel *Quomodocunque*, extendat dispositionem etiam ad impropria, & non comprehensa in dispositione generali, verissima est; ut ibi per Cravett. & eam pluribus exemplis confirmant Ruin. conf. 32. nu. 5. & seqq. lib. 2. Alex. conf. 95. num. 2. & seqq. lib. 4. & fusius Mandos. *ad Rom. 31. n. 2.**

68 Concludendo, aut quis glossas, seu commentarios super Decretis Concilii scriptos ita aliis communicat, seu evulgat ut ad omnium manus pervenire possint; & non videtur excusandus a censuris Constitutionis Pii IV. tum quia hoc casu verificatur propria, & germana illis verbi, *Edere*, significatio, ut patet ex dictis, *n. 64. vers. Igitur ex Juris veteris*; tum quia in hujusmodi evulgatione viget eadem ratio perversionis, & confusionis in Bulla considerata, atque in impressione.

69 Nec refragatur, quod libri impressi duntaxat consueverint allegari, non autem manuscripti, ut observat Salas *de legib. tract. 14. qu. 97. disp. 21. sess. 11. vers. Nec obstat, si dictando*. Quandoquidem in prohibitione Pii IV. non consideratur allegatio, sive citatio Authorum, sed edictio, seu evulgatio interpretationum.

70 Ac præterea verum non est, libros non impressos non allegari; nam ante usum impressionis Authores omnes allegabantur; & etiam nunc allegamus multos, quos impressos non habemus, ut in specie Vincentium, testimonio Joan. Andr. *in præm. Decretal. profundissimæ scientiæ patrem*, cujus glossa super Decretalibus in insignem Bibliothecam Francisci Cardinalis Barberini nuper delata, speratur in pullicam utilitatem propediem impressum iri. Item ex manuscriptis nondum impressis hodie sæpe numero allegamus Dynum super Digesto Veteri, Infort. & Digesto Novo, Jacobum de Belvis super Digesto Veteri, Raynerium de Forlivio super Infort. Signorollum de Homodæis super Cod. Angelum Aretinum super Digesto Novo, Baldum Novellum super Infort. Paulum de Eleazaris super Clement. & alios plures. Et ante impressionem solebat allegari Lopus Abbas S. Minari super 6. libr. Decret. cujus Glossam manuscriptam nostris temporibus commisit prælo Dominicus Cardinalis Tuschus, ut legitur in ejus Epistola in princ. operis. Idemque servabatur de volumine manuscripto Consiliorum Cardinalis Zabarellæ: quæ triginta annos latuerunt apud Felinum Sandæum Rotæ Auditorem, ejusque studio fuerunt excussa, ut ipsemet testatur ejusdem voluminis initio. Ita etiam sæpe ad-

ducimus Codices manuscriptos Bibliothecæ Vaticanæ, & aliarum celebriorum Bibliothecarum.

74 Quod vero id munus frequenter fiat, duplicem habet rationem. Altera est, quia Codices manuscripti non ita facile multiplicantur, sicut impressi; ideoque propter librorum penuriam antiqui Doctores nonnunquam mittebant libros, quos allegabant, ut patet ex Frider. de Sen. *conf. 166. 255. & 265. & Bald. conf. 122. Verba testamenti, circa princip. lib. 1. ubi de lectura Odoffredi, & conf. 477. Punctus questionis, n. 6. in fin. & n. 7. lib. 4. ubi ait: Si mihi non credis, crede Jacobo de Belviso, qui hoc dicit: & si vis illius disputationem, mittam illam tibi; & crede etiam Bartolo hoc dicenti; scio tamen, quod tanta est sapientia tua, quod non cures de istis Doctorellis.*

Altera ratio, cur opera manuscripta minus frequenter allegentur, est, quia in manuscriptis adhuc refinetur antiquus mos, ut non citentur nisi opera clariorum Scriptorum. Utinam idem mos servaretur etiam in impressis: mirum enim est, quam parvo delectu hoc seculo allegentur Authores, quotquot typis fuerunt excussi, etiam ad decisionem causarum, quasi imprimendi licentia æqualem infundat omnibus auctoritatem.

75 Major vero, vel minor frequentia librorum, & sic major, vel minor ratio perversionis, & confusionis, diversitatem dispositionis hoc casu non inducit. Imo satis est ad sustinendam dispositionem, ut remaneant reliquæ rationis finalis, *l. Unius, §. Servus, ff. de quæst. l. fin. ff. de decur. & l. 2. & 3. ff. rer. amotar.* Bart. *in l. 2. §. fin. ff. de donat. & habetur magistraliter per Dyn. in reg. Decet, & per Jo. Andr. in Mercurial.*

76 Aut quis glossas, & commentarios super Decretis Concilii scriptos compositos sibi reservat ad usum, & commoditatem suam duntaxat: & non videtur incidere in pœnas Constitutionis, quia nec illius ratio, nec verba huic casui applicari possunt; non enim proprie dici potest edidisse, qui nec typis mandavit, nec aliis communicavit.

77 Atque ita his non adversantur duæ glossæ super Concil. Tridentino compositæ, altera a Cardinali Antonio Carafa, olim Præfecto Sacræ Congregationis Concilii, altera a Marincola Episcopo Theani; tum quia credendum est eos non composuisse hujusmodi glossas, ut evulgarentur, & per manus omnium deferrentur: sed ut asservarentur ad usum ipsorum, vel ipsius S. Congregationis; tum quia quatenus fuisset opus, verisimile est eos id egisse ex speciali licentia, & facultate; tum denique, quia ipsi tanquam Congregationis Ministri non videntur comprehensi in prohibitione Pii IV. Neque enim in eis, qui veros & germanos sensus S. Synodi ex ipsius Congregationis oraculis perceperunt, viget ratio illa prohibitionis, vitandi scilicet perversionem, & confusionem, quæ oriri posset, si unicuique liceret prout liberet super Decretis Concil. interpretationes suas edere. Neque illis conveniunt illa verba: *Interpretationes suas, prout ei liberet*; neque illa: *Proprio ausu*, quæ ad hoc propositum olim ponderavit Pius IV. ut dictum est *supra nu. 30.* Quin potius obtandum esset, & ad mentem Constitutionis propius accederet, ut quæ ipsi hauserunt ex propriis S. Congreg. fontibus, ceteris quoque communicarent: inde enim præberetur occasio rejiciendi interpretationes illas, quæ adversus sententiam S. Congregationis apud Scriptores aliquando irreperunt, ut dicam *infra n. 82.*

78 Ratio autem illa Constitutionis cum sit expressa per illud gerundium, *Ad evitandum*, censetur finalis, Bart. *in Extrav. Ad reprimendum, vers. Nec ex eorum absentia, n. 13. & n. 14. vers. Et hoc apparet*; ac proinde ea cassante, cessat dispositio *c. Etsi Christus, §. Quedam*, & ibi gl. *in ver. Cessat, de jurejur.* cum multis similibus.

80 Quinta conclusio, Magistri, Doctores, & Advocati, qui aliquod Tridentini Concilii Decretum non principaliter, & directe, sed occasione solutionis, seu dilucidationis alicujus quæstionis, aut causæ expeditionis, obiter, & indirecte interpretantur, atque hujusmodi interpretationes scriptas, aut typis excussas edunt, non incidunt in censuras, & pœnas Constitutionis Pii IV.

Hæc conclusio prima fronte videtur satis dubia. Primo, quia prohibitio Pii IV. includit etiam quartam speciem interpretationis probabilis Magistrorum, ut ostensum est *supra in 1. concl. a n. 53. ad n. 63.* Quod cum sit indubitatum quoad glossas, & commentarios, qui non sunt nisi a Doctoribus & Magistris: idem videtur dicendum quoad aliud quodcunque interpretationis genus; quia in §.

in §. *Ad vitandum*, hæc omnia indifferenter prohibentur sub eadem clausula, & verborum structura: ideoque eodem jure censeri debent, ut patet ex dictis n. 53. *vers. Quarto prohibitio editionis*. Nec videtur asserri posse sufficiens ratio diversitatis inter interpretationem necessariam judicium, & probabilem jurisperitorum; imo magis digni excusatione videntur Judices, qui necessitate expeditionis causæ quasi coacti interpretantur Concilium, quam Magistri, & Doctores, qui interpretationes edunt; ex mera voluntate, ex his quæ late cumulat Felin. in cap. *Querelam*, in gloss. in *ver. Necessitate*, de *jurejur.* præsertim ad vitandam pœnam excommunicationis, cap. *Inter alia*, de *sent. excommunicationis*. Sed iudicibus non licet interpretationes suas edere super Decretis Concilii, ut patet ex dictis an. 21. usq. ad 52. Ergo nec Magistris.

Secundo, quia Bulla Pii IV. prohibet, ne quis super Decretis Conc. edat ullum omnino interpretationis genus. At negari non potest, quin magistri, & Doctor. hoc casu edant aliquod genus interpretationis super Decretis Concilii, licet non super universis, nec primo, & per se principaliter, sed incidenter tantum, ponderando negativam universalem, *Nec ullum omnino &c.* quæ omnia negat possibilia, Rom. *conf.* 199. *Præsens in princ. n. 2. vers. Secundo quia*, cum multis congestis per Cravett. *conf.* 481. in *princ.* & excludit etiam ea, quæ sub latissima vocabuli negativi significatione continentur, Dec. *conf.* 12. n. 12. & seq. lib. 1.

81 Tertio, quia Bulla prohibet non solum, ne quis edat ullum interpretationis genus; sed adjicit etiam verba, *Quocunque modo*, &c. quæ includunt omnem modum, tam principalem, & directum, quam incidentem, & indirectum, ut scripsit Gemin. *conf.* 29. nu. 2. *vers. Item addit quovis modo*, & nu. 3. Plura cumulat Alex. *conf.* 95. *Requisitus*, num. 12. & seq. *vers. Præterea esset violare lib. 7.*

82 Quarto, ratio expressa in Bulla: Ad vitandam perversionem, & confusionem, &c. æque viget in interpretationibus, quæ fiunt obiter, atque in his, quæ fiunt principaliter: utroque enim casu Decreta Concilii pervertantur quod etiam docuit experientia, & non multorum annorum spatio experti sumus multos in errores graves fuisse prolapsos ex pravis interpretationibus, quas hauserunt ex libris impressis: videmus enim Navarrum, virum alioquin doctum, & pium, & versatum in Curia, sæpe tamen consuluisse in casibus contingentibus, & Decreta Concilii exposuisse contra declarationes Sacre Congregationis, licet igno-
83 ranter, & forte rarius, quam alii, ut in calce plurimum illius consiliorum est adnotatum, & præsertim *conf.* 42. de *tempor. ord. conf.* 9. De *iis*, quæ *vi met. caus. conf.* 11. de *jurejur. conf.* 15. de *Cleric. non resid. conf.* 20. de *præb. conf.* 81. de *regul. conf.* 6. & 14. de *statu Monach. conf.* 9. de *consanguin. & affin.* & sæpe alibi. Itaque cum editioni harum interpretationum, quæ obiter fiunt, conveniant verba & mens Constitutionis Pii IV. illius quoque dispositio convenire debet *l. Hominis*, & *rei*, §. *Verbum ex legibus*, ff. de *verb. significat.* l. 4. §. *Torius*, ff. de *damn. infect. cum vulg.*

Neque vero huic casui applicari possunt rationes, quod interpretatio legum sit necessaria, & per legem vel statutum tolli non possit; quod Doctores possint, imo debeant Tridentini Concilii Canones & Decreta interpretari; atque aliæ hujusmodi, de quibus proxime in sequenti conclusione. Siquidem illæ vigent in interpretatione; nulla enim necessitas, vel naturalis ratio impellit Magistros, & DD. ad impressionem earum interpretationum, quas faciunt in Scholis, seu Academicis.

83 Sed in oppositum urget communis usus, & observantia, quæ dicitur optima legum interpretes, c. *Cum dilectus*, de *consuet. l. Si de interpretatione*, ff. de *leg.* & est secunda interpretationis species, de qua supra in *princ. primi suppositi*, n. 1. Plena enim sunt volumina harum interpretationum Concilii Tridentini obiter factarum in operibus impressis tam Theologorum, quam Jurisperitorum. Et durum videtur condemnare, aut censuris irretitos judicare tot pios, & religiosos viros, qui de materiis moralibus scripserunt; cum præsertim hujusmodi editiones non solum procefferint scientibus, & patientibus Superioribus, sed aliquando

iisdem consentientibus, & approbantibus; nam videmus multos ex hujusmodi libris fuisse impressos in Urbe prævio examine, & approbatione Magistri Sacri Palatii Apostolici. Et in Sacra Congregatione sæpius vidi observatum, ut in aliquo articulo allegata fuerit sententia Navarri, Medina, vel alterius Scriptoris aliquod Decretum Concilii Tridentini interpretantis, & Congregationem non solum non redarguisse Authores, quod ausi fuerint hujusmodi interpretationes typis excussas edere, sed illorum etiam sententiæ adhæsisse, ita ut aliquando etiam de illorum autoritate mentionem fecerit in ipsismet decisionibus, non quidem iis, quæ eduntur in forma authentica, sed quæ in libris publicis ad usum ipsius Congregationis asservantur. Et tamen si existimasset, hujusmodi interpretationes inhiberi in Constitutione Pii IV. illas potius rejecisset una cum earum authoribus tanquam excommunicatis ex facto notorio, & permanenti, sicut fecit de Glossa edita Hispano idiomate, ut dictum est sup. n. 57.

Quæ quidem observantia usque adeo inolevit, ut propterea nonnulli ex recentioribus Theologis, & in specie Salas d. *sect. 11. vers. Ad secundum respondet* non dubitaverit affirmare Bullam Pii IV. hac in parte aut non fuisse usu receptam, aut per contrarium usum fuisse abrogatam, Papa sciente, & tolerante.

Sed hæc assertio multiplices, & intricabiles habet difficultates. Unde verius dicendum est, consuetudinem hoc casu non derogasse Constitutioni Pii IV. sed tantum interpretatam fuisse illa verba: *Ullumve omnino interpretationis genus super Decretis Concilii quocunque modo edere*, ut intelligantur de illa tantum editione, quæ sit super corpus Concilii per modum Glossæ, aut Scholii, seu adnotationum, ut contingeret, si quis imprimeret Concilium cum adnotationibus in margine ad singula Decreta, aut commentarios eis applicaret, secundum ea, quæ dicta sunt in 4. *conclus. n. 52.* Ita enim intelligendo non infertur vis literæ; quia 84 verba universalis, *Ullum omnino interpretationis genus*, retinent propriam naturam, ita ut includant quamcunque formam interpretandi. Et similiter verba, *Quocunque modo*, retinent proprium significatum, ita ut comprehendant quemcunque modum editionis, sive fiat per evulgationem in scriptis, sive per impressionem; sed tamen omnia restringuntur ad limites illorum verborum, *Super Decretis Concilii*, & ad subjectam materiam, ut de hac ipsa dictione, *Quocunque modo*, seu *Quovis modo declarat* Gemin. *conf.* 29. n. 3. in *sine vers. Nec obstant*, & Ang. *conf.* 288. n. 3. *vers. Hoc etiam coadjuvatur*. Cum autem ea verba; *Super Decretis Concilii*, referri possint tam ad aliquot Decreta distributive, quam collective ad universa, secundum ea, quæ notantur in *l. Qui filiabus*, §. 1. de *l. 1.* & dubitari possit, an infinita æquipolleat universali, ut in *c. Genesi*, cum ibi not. de *elect. gl. in c. Venerabili*, in *ver. vices de offic. deleg.* & an pluralis locutio resolvatur in singularitates, secundum ea, quæ notantur in *c. Omnis*, in *gl. 1. dist. 1.* & in *Clem. 1. in gloss. in ver. Alios de renunc.* bene potuerunt ea verba interpretationem accipere a consuetudine, ut non includant interpretationem obiter factam extra corpus Concilii. Verba enim obscura propter eorum generalitatem ex observantia veniunt declaranda, Abb. *conf.* 27. in *fin. n. 4. lib. 2. Seraph. dec.* 964. n. 4. Bulla enim 85 Pii IV. esto tollat consuetudinem, non tamen tollit interpretativam, Decian. *conf.* 24. n. 28. lib. 3. Dec. in cap. *Cum M. n. 7. de Constit.* Deinde quatenus huic interpretationi repugnaret verborum proprietas; tamen in legibus interpretandis primo loco recurrendum est ad consuetudinem, deinde ad verborum propriam significationem, ut dicit *gl. unic. in l. Non possunt*, ff. de *legib.* est communis Doctorum theoricæ in *c. 1. de Constit.* ubi in specie Anchar. n. 34. *vers. Quadam autem sunt commissa*, & Abb. n. 14. Matthæil. in *suo opusc. elect. verior. opin.* Silvest. in *ver. Opinio n. 2.* Non enim ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu nomina exaudiri debent, *l. Labeo*, de *supplect. legata*; unde magis statuit usui, quam significationi vocis, *l. Uxori in princ. ced. gl. in ver. Ultra duas dietas*, & Host. n. 20. in cap. *Nonnulli*, & ibi dixi nu. 18. supra de *rescriptis*.

88 Quæ quidem interpretatio hoc casu eo rationabilior videtur, quod regulariter prohibita interpretatione, non censetur prohibita interpretatio, quæ sit obiter & incidenter, ut

ut hic per glos. Innoc. Host. Jo. Andr. Butr. & DD. de quo
latius dictum est *sup. n. 41. & seqq.*

Et per hæc cessat ratio superius considerata *nu. 83.* quia
quoad Judices non viget usus, & observantia, ut in eo-
rum sententiis interpretentur verba Concilii Trident. sic-
ut viget quoad Magistros & Doctores in eorum disputa-
tionibus, & consiliis. Præterea non licet inferre ab in-
terpretatione judicis, quæ inducit parendi necessitatem,
ad interpretationem Magistrorum, quæ tantum probabilis
est, ut in primo supposito. Ac demum in iudiciis vigent
aliæ considerationes, de quibus *supra a n. 21. usq. ad n. 52.*

- 89 Sexta, & ultima conclusio, Lectores, & Magistri li-
cite possunt in scholis Tridentini Concilii Decreta orete-
nus interpretari. Et quidem quoad interpretationem trans-
lativam, de qua *supra in secundo supposito n. 3.* hæc con-
clusio procedit absque difficultate; quia interpretatio hu-
jusmodi ad Concilii intelligentiam omnino est necessaria
90 saltem rudibus, & illiteratis. Hinc jam pridem curatum
fuit, ut idem Concilium in Græcam, Arabicam, Chal-
dæam, aliasque exteras linguas verteretur. Et in Consti-
tutione Clementis VIII. edita 31. Augusti 1695. super ali-
quibus tribus Græcorum pro Episcopis Latinis, in quo-
rum diocæsis Græci, vel Albanenses Græco ritu viven-
tes degunt, Ordinarii locorum jubentur curare, ut ipsius
Concilii Decretum de refor. matrim. vertatur in linguam
Græcam vulgarem, & in locis, & Parochiis Græcorum,
& Albanensium evulgetur, & publicetur, *ut in Bullar.*
rom. 3. pag. 48. Alioquin sequeretur, ut cum Episcopi in
examine promovendorum ad Ordines, & beneficia injun-
gunt, ut Tridentini Concilii Decreta materno idiomate
exponantur; & cum Magistri Grammatices in scholis ea-
dem Decreta explicant, aut a Scholaribus explicari ju-
bent alia lingua, juxta text. *in l. 1. §. fin. ff. de verb. oblig.*
omnes in pœnas Constitutionis inciderent; quod absur-
dum esset asserere.

Generaliter tamen proposito articulo de ordine San-
ctissimi Domini Nostri a Congregatione de propag. fide
remisso, an translationes Sacri Concilii Tridentini in
alias linguas sint permittæ, an potius comprehendantur
in Constitutione fel. rec. Pii IV. prohibente illius interpre-
tationes, & glossas: *die 2. Junii 1629.* S. Congregatio
Cardinalium Concil. Tridentini interpretum censuit,
translationes ejusdem Sacri Concilii Tridentini de lingua
Latina in Gallicam, vel alias linguas, esse prohibitas;
ideoque significandum Sacri Congregationi Indicis, ut
omnino prohibeat translationes hujusmodi factas, quæ
absque auctoritate hujus Sanctæ Sedis Apostolicæ impres-
sæ sint. Et eadem Sacri Congregatio Indicis illas prohi-
buit 5. *Novembris ejusdem anni 1629.* Specialis tamen
versio alicujus Decreti sine impressione non videtur pro-
hibita, ut superius dictum est.

- 91 Et idem concludendum de interpretatione, seu decla-
ratione literali, de qua *supra in quarto supposito, num. 8.*
nam hæc quoque declaratio, & expositio literæ absolute
necessaria est ad intelligentiam Concilii. Ideoque Pius
IV. non est censendus hujusmodi interpretationes, seu de-
clarationes voluisse prohibere; quemadmodum nec Nico-
laus IV. prohibuit, imo expresse præservavit, *in c. Exiit*
qui seminat, §. Itaque sub pœna, de verb. signif. lib. 6. ibi:
Super ipsa Constitutione non fiant, nisi forsan per quas ver-
bum, vel verbi sensus, seu constructio, vel ipsa constru-
ctio quasi grammaticaliter ad literam, vel intelligibiliter
exponatur.

- 92 Probat, quia circumscripta Principis reservatione,
seu prohibitione, Lectores & Magistri facultatem habent
leges interpretandi, *cap. 1. vers. At vero, & ibi gloss. in*
vers. Magistrorum de Decim. l. 1. ff. de orig. jur. l. Si ne-
gotium, ibi, Ita accepi; ubi gl. exponit, id est, a Præ-
ceptoribus, *ff. de privil. cred. leg. 1. & ibi gloss. ff. si cert.*
per. & habetur in proem. Decret. Sexti, & Clem. Propter-
ea enim publicæ Universitates fuerunt institutæ, *l. unic.*
C. de studiis liberal. Urb. Roman. lib. 11. cap. 2. de privil.
in 6. Ideoque inter alias qualitates, quas habere debent
Lectores, jura recensent interpretandi subtilitatem, *ut*
in l. unic. C. de Profess. qui in Urb. Constantin. lib. 12. &
93 *notat Abb. in cap. 1. n. 5. de Magistr.* Et mos est in publi-
cis Universitatibus, ut in Doctoratu conferatur autori-
tas, seu licentia legendi, & interpretandi; quæ quidem
licentia operatur, ut hæc possint publice fieri, quod alias
non liceret, ut dicit glos. *in §. Responsa Prudentum in*
ver. publice, Instit. de jure natur.

Hanc autem interpretandi facultatem non fuisse a Pio 94
IV. sublatam, ex infrascriptis suaderi potest. Et primo,
quia *in 1. parte, §. Ad vitandum,* inhibetur tantummo-
do interpretationis editio necessaria; & in secunda non
interdicitur nisi interpretatio necessaria, & autoritativa,
ut ostensum est *supra in quinta conclusione nu. 25. & seqq.*
At Magistri, & Lectores, qui Concilium in scholis ore-
tenus interpretantur, neque id faciunt autoritative, cum
nemo sit adstrictus stare verbis Magistri, *l. 2. C. de Profess.*
lib. 10. gloss. in l. 1. in ver. Jusque de legibus; nec interpre-
tationes suas edunt. Ad hoc leg. *Lex Cornelia, §. Si quis*
librum, ff. de injur. & patet ex dictis supra in 4. conclus.
vers. Sed & hic queritur, n. 3. & seqq. Ergo verba Con-
stitutionis hos non comprehendunt, & consequenter nec
ejus dispositio, vulgata *l. 4. §. Tories, ff. de damn. infect.*
Quod enim quis verbo non expressit, mente non videtur
cogitasse, Oldrad. *conf. 266. Quod autem n. 10.* Et cum 95
versetur in materia pœnali, & correctoria juris commu-
nis, ut mox dicemus, non est facienda extensio de casu
ad casum, *cap. Pœna, de pœn. dist. 1. cap. Statutum de*
elect. l. 6. cap. Odia, cum concor. de quibus ibi per gloss. &
Dyn. de regul. jur. eod. lib. Oldrad. d. conf. 266.

Secundo id ipsum suaderi potest, quia legum interpre- 96
tatio naturaliter necessaria est, ut est text. *in leg. 2. §. His*
legibus, ff. de orig. jur. & ibi præter ordinarios adnota-
runt Zas. & Cujac. Sed illud, quod est naturaliter necessa-
rium, per leges Civiles tolli non potest, *§. Sed naturalia,*
Instit. de jur. natur. alioquin ex ista generali prohibitione
multæ sequerentur absurditates, ut ibi per eum. Et con-
sequenter per Constitutionem, seu statutum tolli non pot-
est, *arg. dist. §. Sed naturalia,* quod tenet expresse Bald.
in d. §. His legibus, n. 30. & sequuntur Cujac. & Zas. ibi-
dem, & Dec. hic n. 27. inferens propterea statutum pro- 97
hibens interpretationem, esse intelligendum de intrinse-
ca, & non de extrinseca: ad quod allegat eundem Bald.
in l. 3. circa fin. C. de lib. præterit.

Idem docuit Bart. *in l. Omnes populi in ultima questione*
sextæ questionis principalis, n. 65. ff. de justit. & jur. ubi
dicat, statutum prohibens interpretationem, glossatio-
nem, vel extraneum intellectum statutorum, nihil, aut
modicum operari; nam per dicta verba solum frivola in-
terpretatio videtur remota, *leg. 1. §. fin. C. de veter. jur.*
enuecl. At iusta interpretatio bene debet, & potest fieri,
l. 1. Cod. de leg. Item hujusmodi interpretationes sunt ne-
cessariæ naturaliter, d. §. His legibus.

Tertio ad idem assertur textus in Extrav. *Quia nonnun-* 98
quam de verb. signif. ubi Constitutionem *cap. Exiit,* in
qua Nicolaus IV. sub certis pœnis interdixit, ne concor-
dantiæ, seu contrarietates, seu adversæ vel diversæ opi-
niones ab ipsius Constitutionis Lectoribus, seu Exposito-
ribus aliquatenus inducerentur, nec super ea glossæ fie-
rent, nec intellectus ipsius distorqueretur ad aliud, quam
litera ipsa sonat, Joannes XXII. ea ratione suspendit,
quia argumentis frequenter & collationibus latens veritas
aperitur, ac sub eadem litera sæpe latet multiplex intelle-
ctus; & quia difficile est volentibus Constitutionem præ-
dictam perfecte legere & intelligere, pœnas adjectas in
Constitutione hujusmodi devitare: Et propterea voluit
per suspensionem dictæ prohibitionis viam veritatis aperi-
re, & periculis, quæ possent literatæ personæ, & præci-
pue scholasticæ incurrere, salubriter obviare; Ergo ob
easdem rationes Pius IV. præsumi non debet voluisse hanc
interpretationem Lectoribus interdiceret: & eo magis,
quod censuræ & pœnæ in ejus Constitutione inflictæ sunt
lata sententiæ, cum tamen appositæ in Constitutione Ni-
colai IV. sint comminatoria tantum.

Quarto, & ultimo pro prædictis adducitur Decretum 99
ipsiusmet Concilii Tridentini *in cap. 2. sess. 25. de reform.*
in §. Ad hæc, ibi: Præcipitur, ut omnes ii, ad quos Uni-
versitatum & studiorum generalium cura pertinet, dili-
genter curent, ut ab iisdem Universitatibus Canones, &
Decreta Concilii integre recipiantur, ad eorumque normam
Magistri & Doctores ea, quæ Catholica fidei sunt, do-
ceant, & interpretentur, seque ad hoc institutum initio
cujuslibet anni solemniter juramento adstringant. Et quam-
vis Concilium non dicat expresse, ut Magistri, & Docto-
res interpretentur Canones & Decreta Concilii; sed tan-
tummodo, ut interpretentur ea, quæ Catholicæ fidei
sunt; tamen cum id jubeat fieri ad normam Canonum,
& Decretorum S. Synodi, sub hoc præcepto videtur sal- 100
tem implicite contineri hujusmodi interpretatio. Quæ
tamen

tamen aliter fieri debet a Theologis, atque a Canonistis, ut olim perpendit Sac. Congregatio septimi libri Decretalium sub Clemente VIII. Nam juris Pontificii Professoribus non proponuntur ista dogmata, ut ea speculative, vel ex professo in scholis legant, aut de illis tanquam de suis axiomatibus disputent, quia cum ex articulis fidei deducantur, ut talia ad Theologum pertinent. Jurisperitus vero debet ea scire, & præsupponere tanquam certa, & ex purissimis Sacre Theologiæ fontibus emanata, cum Sacrorum Canonum disciplina sit subalternata sacre Theologiæ, & illam præsupponere debeat, ut Medicina præsupponit Philosophiam naturalem, & Musica Arithmetica. Quapropter sicut juris Canonici Professor, qui in Gymnasis librum Decretalium legit, non interpretatur titulum de Summ. Trinit. & fid. Cathol. prout objectum est fidei, & principium a Theologo acceptum; ita cum inciderit in materias de Justificatione, Prædestinatione, libero Arbitrio, & alias id genus in Canonibus S. Synodi diffinitas, non sumet eas explicandas secundum propria principia, sed relinquet Theologis declarandas.

102 Hanc autem facultatem, seu potius obligationem, quam habent Sacre Theologiæ, ac juris Pontificii Lectores, interpretandi ut supra Canones Concilii ad fidem pertinentes, absurdum videtur, ut Pius IV. voluerit eis adimere: est enim inverisimile, & ab illius mente prorsus alienum, ut in ipsamet Constitutione, in qua omnia, & singula Oecumenici Concilii Decreta confirmavit, & ab omnibus suscipienda, ac servanda esse decrevit, voluerit primus Concilium vulnerare, & Decretum d. cap. 2. sess. 25. sua Constitutione abrogare; facit regula l. Legata inutiliter, ff. de adimen. legat. l. Si judex, ff. de minor. l. Quod favore, C. de leg. & quod not. Alex. cons. 79. Circa primum n. 8. vers. Circa septimum libr. 1. dum dixit, inducta ad majorem confirmationem non debere infirmationem operari.

103 Sed prædictis videtur ob stare text. in l. Nemo Clericus, C. de Summa Trinit. & fid. Cathol. ubi districte interdicitur, ne quis de fide Christiana publice turbis coadunatis & audientibus tractare conetur impofterum. Et mox subnectitur ratio; quia & injuriam facit judicio Synodi, si quis semel judicata, ac recte disposita resolvere, & publice disputare contenderit.

At responderetur, ibi non prohiberi nisi disputationem illam, quæ publice suscipitur ad errores diffeminandos, & excitandos tumultus, ut indicant illa verba: Turbis coadunatis; & clarius illa: Perfidia, & tumultus occasionem requirens; non autem illam, quæ sit gratia addiscendi in scholis, vel ad errores confundendos, ut declarat ibi gloss. in ver. Requirens, Innoc. in cap. 2. de Summa Trinit. & fid. Cathol. & Franciscus Penia in Director. Inquisit. p. 1. schol. 5. & in effectu consentit D. Thom. in 2. 2. qu. 10. art. 7. ad 2. dum dicit, d. l. Martiani Augusti per Canones confirmatam prohibere publicam disputationem de fide, quæ procedit ex dubitatione fidei; non autem illam, quæ est ad fidei confirmationem.

Fortius obstat textus in cap. 2. §. Inhibemus de hæ-

ret. libr. 6. ubi Alexander IV. prohibet, ne cuiquam laicæ personæ liceat publice, vel privatim de fide Catholica disputare; qui vero contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur.

Glossa infiguratione casus, & in ver. Laica persona, recenset duas opiniones. Prima est eorum, qui pro laicis intelligunt illiteratos, juxta vulgare Gallicorum, qui hominem literatum appellant magnum Clericum: absurdum enim videtur, ut Clericus ruralis disputando de fide non incidat in hanc pœnam, & laicus Decretorum Doctor incidat; ut ibi per gloss. Unde Cajetanus in 2. 2. d. q. 10. art. 7. dicit, ideo disputare de fide laicis prohiberi, quorum ut plurimum sunt illiterati, & leges de illis feruntur, quæ communiter contingere solent, l. Nam ad ea, ff. de legibus; si tamen reperirentur laici literati, possent de fide disputare. Sed hanc opinionem reprobat gloss. præalleg. & Franc. n. 1. quia infert vim literæ illius Decretalis. Et Albert. in tract. de agnoscent. assert. q. 13. num. 5. & seqq. tenet indistincte laicos prohiberi de fide disputare, non quia illiterati sunt, sed quia laici sunt ad eum modum, quo laicis universis interdicitur prædicationis officium in cap. Cum ex injuncto, & in cap. Sicut, il 2. de hæret. Et huic sententiæ adhæret Penia in direct. Inquisit. p. 1. Schol. 23. col. 4. in fin. vers. Sed illud est hic inquirendum, ex rationibus per eum adductis, nisi quando disputatio de fide susciperetur honoris & exercitationis causa, ut ibi per eum in 5. colum. vers. Secundo potest, post Cajet. d. art. 7. id enim laudabile est, ut ait ibid. D. Th. & Emeric. in director. part. 1. qu. 10.

Et quidquid sit de aliis generibus disputationum, certe quod pertinet ad propositum nostrum, nulli prohibetur disputatio illa, quæ sit ad majorem Scripturarum intelligentiam, gloss. in Extravag. Cum inter nonnullos, Joannis XXII. in ver. Scriptura de verb. signific. per text. in Can. Satis evidenter 96. dist. nam ut legitur in d. cap. Cum ex injuncto de hæret. desiderium intelligendi divinas Scripturas, & secundum eas studium adhortandi, reprehendendum non est, sed potius commendandum.

Ex quibus hæsitandum non videtur, quin Magistris, & Lectoribus liceat Decreta, & Canones Concilii Tridentini verbotenus interpretari.

104 Sed QUÆRES, an liceat eis dictare has interpretationes Scholaribus scribentibus. Respondeo, licere, si id fiat obiter pro explicatione alicujus difficultatis: quia hoc casu nedum dictatio, & evulgatio interpretationis, sed ipsa quoque impressio permissa est, ut abunde ostensum est supra in præcedenti conclusione, num. 83. Secus verus si id fiat principaliter, & directe per modum glossæ, vel scholii, seu commentarii: quia cum ex propria significatione vocabuli, Edere, sit etiam dictare, ut alter scribendo excipiat, l. 1. §. Edere, §. de eden. qui ejusmodi glossas dictat, offendit verba, & mentem Constitutionis Pii IV. ut patet ex dictis in quarta Conclus. num. 63. Facit enim id quod Constitutio prohibet, & sententiam ejus circumvenit, l. Contra legem, ff. de legib.

DE JUDICIIS.

Honorius III. Magistro Tancredo Canonico Bononiensi.

CAPUT XX.

Venerabilis frater noster Archiepiscopus Ravennas proposuit coram nobis, quod, cum decisio causæ, quæ inter ipsum & communitatem Cerviæ, super jurisdictione civitatis Cerviæ, & quibusdam aliis articulis vertitur, sit per subterfugia, & cavillationes eorum per triennium prorogata, dicti Cervienses, asserentes instantiam judicii per decursum triennii periisse, respondere sub tuo examine recusaverunt: & infra. Mandamus, quatenus exceptione hujusmodi non obstante, in negotio ipso procedas, juxta traditam tibi formam.

S U M M A R I U M.

- 1 Instantia iudicii non perit per lapsum triennii de jure Canonico; secus de jure Civili, & n. seq. Et quæ sit ratio diversitatis, n. 3. & seqq.
- 2 Differentia ut inducatur inter jus Civile, & jus Canonicum, satis est, ut in foro Canonico jus Civile non fuerit usu receptum.
- 3 Solutum perfecte non est quod reiterari, & redivari potest.
Litium brevitati magis consulitur per Canones, quam per leges, & cur, ibid.
- 4 Instantia perempta, omnia acta pereunt, datur novus libellus, lis iterum contestatur, & omnia sunt de novo, & n. 12.
- 5 Appellatio non datur secundum leges nisi a diffinitiva, sed secundum Canones appellatur a quocunque gravamine.
Et quid ex Concilio Trid. n. 12.
- 6 Instantia non perit triennio secundum Canones in causis tam ordinariis, quam delegatis.
Delegatus lapsu triennii non obstante potest causa procedere, ibid.
- 7 Nisi Princeps delegans prefixisset instantiam triennio minorem.
- 8 Instantia in causa appellationis tam secundum leges, quam secundum Canones perit lapsu unius anni, vel ex causa biennii.
- 9 Criminalium causarum instantia an de jure Canonico pereat per lapsum biennii, sicut perit de jure Civili.
- 10 Instantia perit etiam de jure Canonico, quando reus absolvitur propter irreptum iudicium.
- 11 Causæ omnes ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, ex Concilio Trid. infra biennium terminari debent, quo elapso liberum est partibus Judices superiores adire.
- 13 Tridentinum Concilium in quo discrepat a jure Civili in prefixione instantiæ, & n. seqq.
Instantia de jure Civili perit biennio, sed non perit jurisdictio iudicis, ibid.
- 14 Instantia ex Concil. Tridentino per lapsum biennii perit iudici, cujus jurisdictio expirat, sed non perit partibus, nec pereunt acta.
- 15 Causæ tam Civiles, quam Criminales ex Concil. Tridentino coram Ordinario infra biennium sunt terminandæ.
- 16 Quod non procedit in Ordinario Commissario.
- 17 Et quid, si causa Ordinario fuerit delegata ad jurisdictionem excitandam.
- 18 Conservatores Religionum an ex Conc. Tridentino teneantur infra biennium causas terminare.
- 19 Instantia ex Conc. Trid. an currat, cum non stat per Judicem, quo minus causa infra biennium terminetur, sed vel ob qualitatem causæ, vel ob partium cavillationes, & n. seq. usque in fin.
- 20 Instantia non currit, si lis protrahatur ultra prefixum tempus ob causæ magnitudinem.
- 21 Iudex non impartitur officium suum nisi volenti, & petenti, & n. 26.
- 22 Instantia non currit, cum causa protrahitur partium cavillationibus.
Contrarium, n. 27.
- 23 Iudex debet litium brevitati studere, & artibus litigatorum occurrere.
- 24 Sententia lata post instantiam peremptam nulla est.
- 25 Dictio, omnino, importat necessitatem præcisam.

Venerabilis. Legitur sex modis, ut hic per Abbatem a n. 2. post medium, vers. Oppono expediendo glossam. Et ideo summatur varie pro varietate lecturæ, ut per Bero. in princ. Communiter tamen sic summatur: Instantia iudicii non perit per lapsum triennii. Hoc dicit, Joan. Andr. Bellam. Butr. Card. Anchar. Imol. Abb. Joan. de Anan. Aretin. & Bero. Et ita ex textu collige differentiam esse quoad peremptionem instantiæ inter jus Civile, & jus Canonicum; nam de jure Civili instantia iudicii perit lapsu triennii post litem contestatam, ut l. Properandum, C. de Judiciis, & tenent communiter Doctores, ut attestatur Joann.

Andreas in Addit. ad Speculat. in tit. de Judic. Deleg. §. Restat. in ver. Triennii litera D. De jure Canonico secus, ut probatur in cap. final. de probat. nam lis illa fuit mota tempore Cælestini Papæ, ut ibi observat Hostien. n. 1. & tamen durabat tempore Gregorii Authoris illius Decretalis, & consequenter instantia per lapsum triennii non perierat, cum ab obitu Cælestini III. usque ad Gregorium IX. anni viginti novem intercessissent; & ita illum textus ad hoc ponderat Henr. Boich. n. 3. in fin. vers. Quæ opinio, Felin. in princ. Idem probatur in cap. Tum ex literis, de in integrum restit. nam, ut ibi notat glossa secunda, a tempore Eugenii, quo lis fuit introducta, usque ad tempus Cælestini, affluerant 45. anni. Ad idem inducitur textus in cap. Cum olim, §. Judices de privileg. ubi fuit facta condemnatio in expensis factis per quadriennium, quo duravit iudicium, & sic instantia ibi non perierat per lapsum triennii. Ad quod etiam facit hoc cap. ubi Communitas Ceryensis assererat, instantiam iudicii periisse per lapsum triennii; & ideo recusabat sub Judicis examine respondere: & nihilominus Papa hujusmodi exceptione rejecta, mandat Judicibus, ut in negotio ad ulteriora procedant: & ita innuit instantiam non periisse. Et quamvis neque hæc Decretalis, neque præallegata capitula per modum novæ Constitutionis decernant instantiam durare etiam lapso triennio, pro ut videbatur necessarium ad hoc, ut induceretur differentia inter leges, & Canones, ut cap. 1. de nov. oper. nunc. & ibi notant Abb. Antiq. n. 2. Jo. Andr. n. 5. & alii communiter; tamen satis est, ut jura in casibus contingentibus passim supponant, & admittant instantiam causarum durare etiam post triennium, licet super hoc nullum jus reperiatur expresse conditum: id enim potuit contingere, quia jus Civile, de quo in prædicta lege Properandum, C. de judiciis, non fuit in foro Ecclesiastico receptum moribus, ut clare innuitur in iuribus superius allegatis, arg. c. In istis, §. Leges, 4. dist. & considerat Abb. hic n. 6. circa finem vers. Sed dubium est. Tene igitur, conclusionem superius firmatam, videlicet instantiam de jure Canonico non perire per lapsum triennii, quam tenet hic glossa unica, & apertius gloss. 1. in c. final. de dolo, & contum. quæ expresse dicit usque ad triennium restringi lites secundum leges, ne immortales existant; sed secundum jura Canonica non fieri instantiam iudicii elapso triennio: & cum illa glossa concordat ibi Hostiensis n. 1. dicens, secundum leges spatio triennii perire instantiam iudicii, sed secundum Canones lites esse mortales, quia & invitis iudicibus protelantur, Jo. Andr. n. 11. Bald. n. 1. Butr. n. 15. vers. Glossa 1. est clara, & alii communiter, Glossa in c. Anteriorum, §. Ad hæc in ver. Imperator ad fin. 2. qu. 6. item gloss. juris Civilis in d. l. Properandum in Princip. in vers. Triennii in fin. C. de judiciis, & ibi Bart. n. 1. dicens, illam legem fuisse correctam de jure Canonico, quia instantia litis non perit triennio, & ideo eam non servari in terris Ecclesiæ, sed in terris Imperii duntaxat. Innoc. in cap. Consuluit, n. 2. in fin. vers. Alio etiam modo, de offic. Deleg. licet hic vacillaverit Speculat. in tit. de Jud. Deleg. §. Restat. n. 10. vers. Item si instantia, & vers. Sed secundum Canones. Et hic firmant Hostiens. n. 3. vers. Sed non placent hæc solutiones, Abb. Antiq. n. 1. in fin. dicens hanc opinionem esse inter omnes probabiliorē: & communiter DD. moderni, ut inquit Abb. Siculus hic n. 5. Hanc etiam dicit esse communem conclusionem Felin. in princ. Alex. conf. 23. Viss. scripturis, n. 2. lib. 3. Jas. in d. l. Properandum, n. 27. Roman. conf. 220. num. 11. Et quamvis ipse putet, communem opinionem esse falsam, eo quod nullibi reperiatur cautum de jure Canonico, ut instantia causarum sit perpetua; & Papa nihil magis cordi habeat, quam ut lites abbrevientur, ut cap. Finem litibus, de dolo, & contum. & c. Venerabilis de appellat. & idem conetur hic tueri Andreas Siculus adversus id, quod consulerat inter consilia Alex. conf. 64. Circa presentem, n. 3. vers. Moto in proposito lib. 4. tamen hæc ratio parum stringit, quia, ut inquit Bald. in cap. fin. n. 1. de dolo, & contum. relatus a Felin. hic n. 1. quamvis impo-
nendus sit finis litibus, ne immortales existant, & hæc sit ratio, quare secundum leges pereat instantia, ut in d. leg. Properandum; tamen secundum Canones ideo non perit, quia esset potius instantiam reiterare, quam

- quam finem imponere litibus terminalem: non enim est perfecte sopitum quod iterari, & recidivari potest, ut l. *Maritus*, ff. *Locati*, & l. *Quod ita servatur*, ff. *de edilit. edic.* Et ideo, ut subdit Felin. per jus Canonicum melius consulitur immortalitati litium, quam per leges, cum per illas lites efficiantur prolixiores propter tempus in reitendo consumptum, ut per eum. Perempta enim instantia omnia acta pereunt, datur novus libellus, lis iterum contestatur, & omnia fiunt de novo, ut in d. l. *Properandum*, §. 1. & §. *Plerumque*, & notat gloss. 1. hic in princ. Innoc. n. 1. & Abb. n. 2. in fin. vers. *Secunda lectura*, & n. 8. vers. *Venio nunc*, Speculat. in tit. de *Judic. Deleg.*
- §. *Restat n. 10. vers. Sed nunquid omnia acta pereunt?* Adde quod cum secundum leges regulariter non appelletur ante sententiam diffinitivam, l. *Ante sententia tempus*, C. *Quor. appell. non rescinden.* & l. *Si Clericus*, C. de *Episcop. aud.* diligentia Judicis bene potest infra triennium causa finiri, cum ejus jurisdictio per appellationem non impediatur, & nullus ipso invito possit causam ultra triennium protelare, ut dicitur in d. l. *Properandum*, in 1. *responsio*. Sed secundum Canones potest a quolibet interlocutoria, & a quolibet gravamine appellari, & causa durare per annum, & quandoque per biennium, cap. *Super eo*, il 2. de *appellat.* Unde quemadmodum ipsa vi Judice invito appellatur, ita & ipso invito instantia prorogatur, quia propter frequentes appellationes non potest Judex infra præscriptum tempus causam terminare: quare secundum leges perit instantia decursu triennii, secundum Canones non; & hanc rationem diversitatis inter leges, & Canones assignant hic Petr. de Sampson, & Abb. Antiquus n. 2. vers. *Sed quæ est ratio*, Hostien. nu. 3. vers. *Et si queras rationem*, Jo. Andr. n. 8. vers. *Sed quæ erit ratio*, Henric. Boich. n. 4. Abb. Sicul. n. 6. in fin. & plerique alii.
- 6 Procedit autem communis conclusio superius firmata in causis tam ordinariis, quam delegatis, in quibus secundum Canones non perit instantia per lapsum triennii, ut in iuribus supracitatis num. 1. & in hoc textu, quem sic summat Abbas Siculus: Lapsu triennii non obstante potest Delegatus in causa sibi commissa procedere; & hic tenet gloss. 1. & idem Abb. nu. 8. vers. *Venio nunc ad secundam lecturam*, & Felin. nu. 3. licet secus sit secundum leges, ut in d. l. *Properandum in princ.* vers. *Sed omnes Judices*, & de *Judic.* quæ promiscue loquitur de iudicibus tam Ordinariis, quam Delegatis. Si tamen Princeps delegans præfixisset instantiam ipsi iudici, & illa esset minor triennali, tunc bene periret iudici, licet non partibus; & ideo ex eisdem actis factis coram ipso posset causa illi expediri. Ita Bald. in d. l. *Properandum*, in princ. C. de *Judiciis*, & Felinus hic n. 3.
- 8 Fallit primo, communis conclusio in causa appellationis, in qua tam secundum Canones, quam secundum leges ex lapsu unius anni vel ex causa biennii instantia finitur & perit, & appellans cadit a causa, ut c. *Cum sit Romana* infra de *appellat.* & in Auth. *Ei qui*, C. de *tempor. appell. cum similib.* Felin. hic num. 1. in fin. vers. *Fallit autem*, & Bero. eod. n. & dicitur infra in proxima fallen.
- 9 Fallit secundo, in causis criminalibus, in quibus secundum aliquos instantia iudicii perit per lapsum biennii a tempore lites contestatæ tam de jure Civili, ut l. 2. C. *Ut infra certum temp.* quam de jure Canonico. Et in hac opinione fuit Henric. Boich. n. 4. Et potest esse ratio, quia cum d. l. 2. non reperiatur per jus Canonicum correctæ, vel immutata, servari debet etiam in foro Canonico, arg. cap. 1. cum ibi notat, de *nov. oper. nunciat.* l. *Præcipimus in fin.* C. de *appellat.* & l. *Sancimus*, C. de *testam.* Sed certe contrarium probat hæc Decretalis, in qua Archiepiscopus crimen sacrilegii Civibus opponebat; & tamen nec per lapsum triennii instantia perit juxta communem intellectum, ut bene hic per Bero. nu. 2. Item si dicta ratio valeret, etiam lex *Properandum*, in foro Canonico servanda esset, cum nullibi reperiatur expresse correctæ per jus Canonicum; & tamen oppositum est verius, & communius, ut ostensum est supra n. 2. & 3.
- 10 Fallit tertio, ubi reus absolvitur propter irreptum iudicium, juxta c. *Examinata*, cum ibi traditis sup. eodem, Felin. hic n. 3. vers. *Fallit secundo*.
- 11 Fallit quarto, notabiliter in omnibus causis ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus, quæ in prima instantia ex jure novissimo Concilii Tridentini omnino infra biennium sunt terminandæ; ita ut post id spatium liberum sit partibus, vel alteri illarum iudices superiores

adire, qui causam in statu, quo fuerit, assumere debent; & quam primum terminare, ut sess. 24. de *reformat. c. 20. in princ.* Quippe post Concilium Tridentinum cessat ratio a Doctoribus considerata, cur secundum Canones instantia iudicii non pereat per lapsum triennii, videlicet quod cum liceat appellare ab interlocutoria, & quocunque gravamine, appellationum frequentia sæpe sæpius impedit iudices, quo minus possint infra id spatium causa definire: quod non contingit de jure Civili, secundum quod ante sententiam diffinitivam non appellatur, ut dictum est supra num. 5. Etenim ex Decretis Concilii in appellationibus recipiendis jus Canonicum exæquatum est juri Civili; nam S. Synodus advertens reos criminis plerumque ad evitandas pœnas, & subterfugienda iudicia Episcoporum gravamina simulare, & appellatione diffugio iudicis processum impedire, in cap. 1. sess. 13. statuit, ut in causis visitationis, & correctionis, sive habilitatis, & inhabilitatis, nec non criminalibus, ab Episcopo, seu illius Vicario ante diffinitivam sententiam ab interlocutoria, vel alio quocunque gravamine non appelletur, nisi gravamen hujusmodi per diffinitivam sententiam reparari, vel ab ipsa diffinitiva appellari non possit. Et postea hoc Decretum extendendo ad causas omnes ad forum Ecclesiasticum pertinentes, in d. cap. 20. vers. *Neque appellationes* sess. 24. decrevit, ut appellationes per Superiores quoscunque non recipiantur, nisi a diffinitiva, vel diffinitivæ vim habente, & cujus gravamen per appellationem a diffinitiva reparari nequeat. Quamobrem cum appellationum diffugium jam nullum præstent iudicibus impedimentum, jure optimo sancta Synodus causis expediendis biennium præfixit, sicut jus Civile ob eam causam præfixerat triennium, ut scripsi latius ut cap. *Super eo il secundo*, num. 3. & 29. cum multis seqq. usque ad num. 51. infra de *appellation.* In hoc tamen discrepat Concilium a jure Civili, quod instantia iudicii secundum leges perit omnino per lapsum triennii, sed non perit jurisdictio iudicis, quia est perpetua; ut d. l. *Properandum*, C. de *Judic.* l. 2. C. de *Constit. pecun. l. ult.* C. de *prescript.* 30. vel 40. annorum, l. *Falsa*, Cod. de *divers. rescript.* & hic notat Innocentius n. 1. Hostien. n. 6. circa finem, in ver. *In negotio ipso*, Joan. Andr. num. 5. & Abb. num. 8. vers. *Venio nunc ad secundam lecturam*. Et ideo iterantur acta, & omnia fiunt de novo; indeque provenit, ut lites fiant prolixiores, ut ex Bald. & Felin. superius ostendimus num. 2. At ex Concilio instantia perit quidem iudici, cujus jurisdictio expirat per lapsum biennii, arg. l. *Cum non eo die*, & quando provocat. non est necess. & constat ex dictis supra n. 7. & ex notatis per Joann. Andr. in addit. ad Speculat. in tit. de *Judic. Deleg.* §. *Restat*, in magna addit. in ver. de *Fano*, litera K. sed non poterit partibus; imo liberum est eis, vel alteri illarum adire superiores iudices, qui causam quam primum terminare debent; nec pereunt acta, cum iidem iudices superiores debeant causam reassumere in statu, in quo reperitur, ut disertis verbis cavetur in d. cap. 20. in princ. ubi etiam in §. *Præterea* disponitur, *Ut si quis ob lapsum biennii ad alium iudicem recurrerit teneatur acta omnia coram primo iudice gesta ad iudicem ad quem expensis suis transferre*. Et sic acta ipsa non pereunt per lapsum biennii, sicut pereunt de jure Civili perempta instantia triennali. Et cessat illud inconveniens consideratum a Baldo, quod per reiterationem actorum coram eodem iudice lites efficiantur recidivæ & immortales.

Complectitur autem Decretum Concilii in d. cap. 20. sess. 24. tam causas Civiles, quam Criminales, cum utatur verbis universalibus, & geminatis, ibi *Causæ omnes ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes*, ut sæpius fuit resolutum; & in hoc se conformavit cum jure Civili, quod similiter causis criminalibus terminandis præfixit biennium, ut in l. ult. C. *Si infra certum tempus*, & ita æquavit causas Civiles, & Criminales, cum tamen jus Civile causis Civilibus triennium, Criminalibus biennium præfixerit, ut in d. l. *Properandum in princ.* Cod. de *judic.*

Porro cum dubitatum esset in Sac. Congregatione, an cap. 1. sess. 24. disponens causas in prima instantia coram locorum Ordinariis biennio terminandas, habeat locum in Ordinario etiam Commissario: Sac. Congregatio censuit non habere. Quid tamen si esset causa, quæ alias jure ordinario potuisset cognosci, & delegatio videatur tantum facta causa excitandæ jurisdictionis: Sac. Congregatio nihil decedit.

Rursus proposito dubio, an idem c. 20. sess. 24. in princ. 18 lo.

locum habeat in iudiciis conservatoribus Religio-
num, ut lapsa coram ipso biennio liberum sit partibus
adire Iudices superiores: Sac. Congregatio dissensit; nam
quatuor ex septem Cardinalibus affirmarunt comprehen-
di, tres negarunt. Itaque res ad Sanctissimum delata
est: Sanctissimus respondit, non comprehendi, cum De-
cretum sit editum in favorem jurisdictionis ordinariæ.

19 Sed queritur, an c. 20. sess. 24. Concilii Tridentini
disponens causas a locorum Ordinariis intra biennium
terminari debere; alioquin liberum sit partibus, vel al-
teri illarum Iudices superiores adire; habeat locum, cum
non stetit per Iudicem, quo minus intra d. tempus cau-
sam definiret, sed vel ob qualitatem causæ, vel ob par-
tium cavillationes.

De jure civili causæ debent terminari intra tempus
statutum, in l. *Properandum*, C. de judiciis; sed de jure
Canonico causæ non habent instantiam limitatam, &
possunt decidi quodcumque, ut late ostensum est su-
pra n. 1. & seqq. Concilium Tridentinum occurrere vo-
lens immortalitati litium, tempus decidendi causas in-
tra biennium conclusit, statuens, post illud tempus li-
berum esse partibus, vel alteri illorum Iudices superio-
res adire, ut in decreto d. c. 20. Cujus capitis dispositio
non videtur habere locum quoad primam partem dubii,
nempe cum causæ qualitas impedimento fuit ne intra
20 biennium decideretur. Ita clare sentit Abb. hic n. 10. & in
conf. 16. in presenti questione n. 2. lib. 2. ubi vult, ut si lis
protrahatur ultra terminum statutum a jure communi,
vel municipali, non ob impedimentum alicujus, sed ob
causæ magnitudinem, possit etiam post terminum ex-
pediri, exemplificans in casu, quo statutum præfigit ter-
minum duorum mensium ad lites finiendas, & actor pe-
tit remissorias ad testes ultra mare examinandos cum di-
latione longiori, quam sint termini totius instantiæ.
Idem tradit post Dynum, & Cynum Baldus in leg. Si
cum ipse n. 2. motus eo textu, juncta l. *Præcedenti*, ff. de
excus. tutor. Jas. in d. l. *Properandum*, n. 2. Cod. de Judic.
Maranta in *Praxi in ver. Et omnia fiant durante instan-
tia*, n. 18. Et ratio est, quam reddit Abbas ubi supra,
quia cum non possit imputari partibus, vel Iudici dila-
tio decisionis causæ, terminus a Constitutione præfixus
est intelligendus, si causa intra illum terminum potuerit
expediri: ad hoc bonus textus in l. *final. in fin. Cod. de
adult. in d. leg. Si cum ipse, juncta leg. Præcedenti*, ff. de
excusat. tutor. facit text. in l. *Ita autem*, ff. de administ.
tutor.

21 Dubitari magis potest de secunda parte dubii, cum
Iudex partium subterfugiis impediens intra biennium
finem liti imponere nequivit, an ipsis partibus liberum
sit Iudices superiores adire.

Pro ratione dubitandi primo adducitur, quod Iudex
non impartitur officium suum nisi volenti, & petenti,
l. 4. §. *Hoc autem iudicium*, ff. de damn. infect. ubi Ripa
n. 6. dicit statutum mandans Iudici, ut litem finiat in-
tra sex menses, esse intelligendum, si fuerit petitum;
unde cum Iudex a partibus non requisitus, ut terminet
causam, non potuerit eam terminare, non est dicendus
sue jurisdictioni præjudicium fecisse.

22 Secundo, quia cum subterfugiis, & cavillationibus
partium causa in longum protrahitur, instantia non cur-
rit, sentit gloss. 1. hic, item gloss. in leg. *Intra utiles*, in
v. *Intra atatem*, ff. de minoribus, & fuit opinio Philip-
pi, qui ita hoc cap. interpretatur, ut hic referunt Joan.
Andr. n. 7. & Abb. n. 9. in qua videtur etiam residere
Innoc. hic in fin. cum eam recitet ultimo loco.

23 Contrarium videtur esse verius; nam Iudex partium
subterfugia, & dilationes restringere debet, ut intra tem-

pus a Concilio statutum causa possit finem accipere,
Innoc. in c. *De causis in princ.* & ibi etiam Abb. n. 6. de
off. deleg. & idem Innoc. in cap. *In causis*, n. 3. & 6. de
appell. Nullus enim tam audax invenitur, qui possit invi-
to Iudice causam protelare, d. leg. *Properandum in fin.* 24
princ. Unde Iudex, qui hujusmodi cavillationibus indul-
gendo finit labi tempus instantiæ, est in culpa, & as-
pernatur Concilium, quod c. 10. sess. 25. in fin. ipsum ju-
dicem cohortatur, ut causis terminandis, quanta fieri
potest brevitate, studeat, & litigatorum artibus modis
omnibus occurrere: merito igitur adeundus est Iudex
superior, arg. c. *Nullus de jurepatr.*

Confirmatur prædicta, quia tempus a Concilio præ- 25
figitur instantiæ, non Iudici, cum loquatur in rem, in
illis verbis, *Causa omnes, &c. omnino saltem infra bien-
nium a die moræ litis terminentur*, ut hic per Felin. n. 19.
& quamvis instantia non pereat partibus, perit tamen
ipsi Iudici, ut supra ostendimus n. 14. Ergo quidquid
geritur a Iudice post instantiam sibi peremptam, nullius
est roboris, vel momenti, Abb. dict. conf. 16. n. 7. post
med. v. *Non obstant alia motiva lib. 2.* & Felin. hic n. 15.
v. *De sententia lata post instantiam*, dicens post Paulum
de Castro, in hoc Doctores omnes concordare. Quod
multo magis apparet ex illa dictione, *Omnino*, posita
in d. c. 20. ibi: *Atque omnino saltem infra biennium, &c.*
quæ inducit necessitatem præcisæ, cap. *Cum ex eo*, ibi,
Omnino adstringi volumus, cum ibi notatis per Archid.
& Joan. Andr. de elect. lib. 6. Alex. conf. 38. in causa in
princ. lib. 4. Dec. conf. 582. Pro fundamento n. 2. Gram-
mat. in terminis nostris, vot. 31. n. 3. cum seqq.

Non obstant adducta in contrarium. Ad primum e- 26
nim respondetur, imo Iudicem cum videt prope esse fi-
nem instantiæ, posse ex officio suo pervenire ad senten-
tiam, Bart. in l. *Sejus*, & *Agerius*, ff. ad l. *falcid. prope
fin. v. Quero, an istud pactum*.

Ad secundum respondetur, si subterfugia partis in 27
causa sint, nec causa decidatur, verius esse instantiam
currere, licet contra partem subterfugientem competat
actio de dolo, l. *Arbitrio*, §. *Dolo*, ff. de dolo, Alex.
conf. 72. *Videtur prima consideratione*, n. 16. lib. 3. dicens
glossam, quæ hic tenuit oppositum a Doctoribus repre-
hendi, Abbas hic n. 9. gloss. & Bart. d. §. *Dolo*, ubi ait
nec etiam competere restitutionem in integrum adver-
sus lapsum instantiæ: & Roman. ex communi in conf.
220. Circa primum n. 9. alioquin eluderetur Decretum
Concilii, quod emanavit favore publicæ utilitatis, sic-
ut in terminis leg. *Properandum*, considerat Abbas ubi
supra. Secundo respondetur, quatenus verum sit instan-
tiam ob partis cavillationem non currere, id tamen pro-
cedere in favorem partis, quæ non est in culpa, ut in-
telligunt Doctores in locis supra citatis. At nos loqui-
mur respectu Iudicis, qui semper est in culpa non rese-
cando dilationes inutiles, ut dictum est; quod casu par-
ti nullum infertur præjudicium, si ab eo ad superiorem
devolvitur jurisdictio, ut declarat Innoc. in c. *de causis
n. 5. de offic. jud. deleg.* ubi etiam Abb. n. 6.

Et ita proposito in S. Congregatione Concilii supra-
scripto dubio, videlicet, an cap. 20. sess. 24. quo cave-
tur, causas a locorum Ordinariis esse intra biennium
terminandas; alioquin post id spatium liberum esse parti-
bus, vel alteri illarum Iudices superiores adire: habeat
locum, si non stetit per Iudicem, quo minus intra di-
ctum tempus causam definiret, sed vel ob qualitatem
causæ, vel partium cavillationes: S. Congregatio cen-
suit non habere locum, quando non stetit per Iudicem,
sed ob qualitatem causæ: quod ab ipso Iudice docendum
est; secus, si per cavillationes & subterfugia partium.

Ex Concilio Calcedonensi.

C A P U T I.

SI quis Clericus adversus Clericum negotium habeat, non deferat proprium Episcopum; sed prius apud ipsum actio ventiletur, vel consilio ejusdem apud alios, quos utraque pars voluerit, iudicium obtinebunt.

S U M M A R I U M.

- 1 **C**lericus coram suo Episcopo conveniri debet, & n. 9.
- 2 Negotii appellatione venit causatam civilis, quam criminalis.
- 3 Actionis verbum quandoque refertur ad simplicem petitionem in iudicio factam.
- 4 Clericus non potest prorogare jurisdictionem alterius iudicis etiam Ordinarii absque consensu Episcopi proprii, & n. 7.
- 5 Consilium accipitur pro consensu, quando exigitur ab eo de cuius superioritatis praesidio agitur.
- 6 Et prolatum a iure importat necessitatem.
- 7 Iudex an dari debeat de partium consensu.
- 8 Et quid servet Curia.
- 9 Clericus an generaliter, & indistincte coram proprio Episcopo sit conveniendus, & n. seqq. usque ad n. 27.
- 10 Episcopus proprius quis dicatur quoad hoc, ut Clericus coram ipso conveniri debeat.
- 11 Forum domicilii cum ceteris omnibus concurrat, ibid.
- 12 Forum qualiter sortiatur Clericus ratione beneficii.
- 13 In foro originis propriae, vel paterna Clericus conveniri potest, dummodo ibi sit praesens, licet alibi domicilium habeat.
- 14 Forum an Clericus sortiatur ratione Ordinis collati.
- 15 Prelatus inferior habens in loco jurisdictionem quasi Episcopalem, venit appellatione Episcopi proprii quoad hoc, ut Clericus coram ipso sit conveniendus.
- 16 Clericus conveniendus est coram proprio Episcopo, sive conveniatur a Clerico, sive a laico.
- 17 Et in causis tam civilibus, quam criminalibus.
- 18 Etiam si sit Clericus prima Tonsura, & n. 19.
- 19 Vel suspensus, excommunicatus, interdictus, depositus, aut irregularis.
- 20 Clericus ut fori privilegio gaudeat, quae requirantur ex Concilio Tridentino.
- 21 Clericus si habitum a se gestari solitum aliqua occasione ad breve tempus deposuerit, non ideo fori privilegium amittit.
- 22 Habitus an sit clericalis, iudex Ecclesiasticus cognoscit.
- 23 Monitio non requiritur, ut Clericus carens qualitatibus a Concilio Tridentino requisitis, fori privilegium amittat, ibid.
- 24 Clericus in minoribus habitum & Tonsuram deferens, & Ecclesiae inserviens, licet sine mandato Episcopi, gaudet fori privilegio, & n. seqq.
- 25 Idem si inserviat alteri Ecclesiae quam cui Episcopus mandavit.
- 26 Clericus beneficio privatus ex Bulla Sixti V. eo quod habitum, & Tonsuram non detulerit, fori privilegium non amittit ante latam a iudice Ecclesiastico declaratoriam super facto, & n. seqq.
- 27 Declaratoria facti semper requiritur, quantuncumque lex imponat poenam ipso iure.
- 28 Clericus beneficiatus solitus incedere in habitu, & Tonsura, licet aliquando talem gestationem intermiserit, non incidit in poenam privationis beneficii ex bulla Sixti V.
- 29 Clericus prima Tonsura de Capella Sacerdotali institutus, an gaudeat privilegio fori, licet illius possessionem ob litem sibi motam non adquisierit, & n. seqq. usque ad n. 46.
- 28 Ad beneficium Ecclesiasticum constituendum quae requirantur.
- 29 Beneficium nullius redditus obtinens non dicitur beneficium habere.
- 30 Beneficii sola collatio, aut institutio ius tribuit etiam sine possessione.
- 31 Beneficia equiparantur ultimis voluntatibus.
- 32 Beneficium vacat per obitum provisi, licet solam supplicationem signatam habeat.
- 33 Verba cum effectu sunt intelligenda.
- 34 Verbum, habere, quid importet, & n. 37.
- 35 Episcopi Titulares, & Comites Palatini non dicuntur proprie tales, sed abusive.
- 36 Declaratur, n. 39.
- 36 Verba sunt accipienda in potentiori significato.
- 38 Intitulatus plene non dicitur in beneficio, si alius percipit fructus.
- 39 Possessor beneficii habetur, qui titulum obtinet quoad honorem, & ministerium, licet beneficium ab alio possideatur.
- 40 Clerici ante Concilium Tridentinum an deberent esse in Ecclesia intitulati, aut illius servitio adscripti, ad hoc ut fori privilegio gauderent, & n. seq. & n. 60.
- 41 Milites olim non gaudebant privilegiis militaribus, nisi in numeros essent relati.
- 42 Clericus Ecclesiae deputatus, qui ad Sacrificium quotidianum non accesserit, pro Clerico non habetur ex Concilio Toletano.
- 43 Impetrans certo modo, qui litem infra praescriptum tempus non movit, tanquam beneficio privatus, ex vi regulae de annali non gaudet fori privilegio, & num. seqq.
- 44 Beneficiati duo in eodem beneficio simul esse non possunt.
- 45 Clericus non beneficiatus solitus Ecclesiae inservire, & in habitu, & Tonsura incedere, si noctu, vel interdum in habitu laicali deprendatur cum armis, an fori privilegio gaudeat, & num. seqq. usque ad num. 59.
- 46 Clericus beneficiatus ex Concilio Tridentino fruitur fori privilegio, licet habitum & Tonsuram non deferat.
- 47 Clerici calibes de iure communi etiam non beneficiati ante monitionem gaudent privilegio fori licet in habitu non incedant; Clerici conjugati secus.
- 38 Sed haec differentia sublata est a Concilio Tridentino.
- 49 Clericis non habentibus requisita Concilii Tridentini non adimitur perpetuo privilegium fori, sed suspenditur ad tempus.
- 50 Animi iudicium ex perseverantia dijudicatur.
- 51 Habitus Clericalis non prodest ei, qui antea publice se gerebat pro laico.
- 52 Verba legis civiliter, & non amare sunt intelligenda.
- 53 Continue habitare in civitate quis dicitur, etiam si tempore messium non permaneat.
- 54 Unitas orationis regulata ab eodem verbo operatur, ut equalis sit determinatio quoad omnes.
- 55 Religiosus, qui iocosa levitate ad horam dimittit habitum, & alium assumit, non incidit in poenam Apostasiae.
- 56 Clericus deferens ad breve tempus vestes virgatas, & paritas, non incidit in poenam Clementinam. Quoniam, de vit. & honest. cleric.
- 57 Tempus delicti attenditur quoad poenam imponendam, non quoad competentiam iudicis.

- 58 *Judex laicus retinens in carcere Clericum deprehensum in habitu laicali, an, & quando excusetur a censuris.*
- 59 *Consuetudo, qua Clerici habitum, vel Tonsuram deferentes fori privilegio gaudent, licet beneficium non habeant, nec alicui Ecclesie inserviant, an sit observanda, & n. seqq. usque ad n. 72.*
- 60 *Clerici incedentes in habitu, vel Tonsura, de jure communi gaudebant privilegio fori, licet Ecclesie non inservirent.*
- 61 *Consuetudo juri communi conformis sublata intelligitur eodem jure sublata.*
- 62 *Consuetudo cur fuerit sublata a Concilio Tridentino sess. 23. c. 6. quoad Clericos conjugatos tantum.*
- 63 *Consuetudo, quod Clerici conjugati gaudeant privilegio fori licet habitum, & Tonsuram non deferant, an valeat de jure communi.*
- 64 *Consuetudo disponens idem, quod jus antiquum correctum, praesumitur rationalis, & n. 68. & 73.*
- 65 *Consuetudo contra Concilia generalia non potest valide introduci, & n. seqq.*
- 66 *Concilia generalia censentur habere clausulam derogatoriam ad sequentes dispositiones contrarias.*
- 67 *Et quid Concilio Tridentino.*
- 69 *Constitutiones Papales censentur effectum sortita, cum primum sunt promulgata.*
- 70 *Et quando censeantur abrogata per contrarium usum.*
- 71 *Exceptio quod non fuerint usu recepta, non admittitur.*
- 72 *Canonis privilegium an fuerit ademptum Clericis non habentibus qualitates c. 6. sess. 23. Concilii Tridentini, & n. seqq. usque in fin.*
- 73 *Fori privilegium quas ob causas a Concilio Tridentino fuerit limitatum.*
- 74 *Canonis privilegium facilius amittitur de jure communi, quam privilegium fori.*
- 75 *Clericis, quamvis fori privilegio non gaudeant, tamen puniri possunt ab Episcopo praeveniente, si pro Clericis adhuc publice se gerant.*

Si quis. Clericus coram suo Episcopo conveniri debet. Hoc dicit. Et ponit duo dicta alternative. Secundum ibi, *Vel consilio.*

Nota primo ex textu, Clericum esse conveniendum coram proprio Episcopo. Dicitur autem Episcopus proprius, vel suus, ut habent aliae editiones, relatæ ab Antonio Augustino in *notis ad primam Collectionem Decretal. lib. 12. tit. 2. c. 1.* tum ad exclusionem Episcopi alieni, qui non debet falcem mittere in alienam messem, *c. Scriptum, 6. q. 3. c. 3. infra de Paroch. & 9. q. 2. per totum* tum ad exclusionem Judicis secularis, ut *c. Inolita, & c. Placuit, 11. q. 1. c. Prox. & c. Si diligenti, infra eod.* tum denique ad exclusionem inferioris Prælati; nam de jure communi Episcopus solus fundat intentionem super jurisdictione ordinaria in tota diœcesi, *c. Cum Episcopus, & ibi gloss. in ver. Habere, & Doctores notant. de off. Ordin. lib. 6. cum concord.* De quo tamen plenius dicam infra in prima quæstione, in qua explicabo in specie, quibus modis dicatur proprius Episcopus.

2 Secundo nota ibi, *Negotium*, appellatione negotii venire causam, seu quæstionem, secundum Innoc. & Abb. Antiq. hic in princ. Host. in ver. *Negotium*, & Jo. Andr. n. 2. Unde & differt a negotiatione, quia negotium in causis, negotiatio in commerciis dicitur, ut legitur in *c. Forus, §. Negotium, infra de verbor. signific.* Alius Codex habet; Si quis Clericus cum Clerico causam habuerit, ut refert Anton. Augustin. loco citato.

3 Tercio nota ibi, *Actio ventiletur*, actionis nomen quandoque referri ad simplicem petitionem in judicio factam; nam secundum Canones Clericus non tenetur actionem proponere, sed satis est, ut quoquomodo de sua petitione in libello appareat, *c. Dilecti, & c. Examinata, supra de judic. & hic per gloss. in ver. Actio, Host. in eod. v. & Butr. n. 3.* Licet secundum Abb. n. 3. Marian. Socin. n. 2. verbum, *Actio*, stet proprie, quia textus non præcipit, ut actio proponatur, sed ut ventiletur, scilicet ipsum jus competens; nam actio est jus prosequendi in judicio, quod sibi debetur, ut *instit. de act. in princ. & ideo dicimus sine actione neminem experiri, l. Si pupilli, §. Videamus, ff. de negot. gest.* Sed magis plausibile est, in *II. Libr. Decretal.*

cet prima expositio glossæ, quia illud jus non ventilatur in judicio sub formalitate actionis, sed tanquam simplex, & nuda petitio. Et quamvis sine actione de jure Civili nemo experiatur, tamen de jure Canonico non est necesse, ut hoc faciat per modum actionis, ut in iuribus præallegatis. In prima compilatione Decretalium non habetur illud verbum, *Actio*, sed legitur, *Accusatio ventiletur*, ut refertur ab Antonio Augustino in *c. 1. hoc tit.*

Quarto nota ibi, *Vel consilio*, Clericum non posse prorogare jurisdictionem alterius judicis etiam Ordinarii absque consensu Episcopi proprii, & ita consilium hic accipitur pro consensu, seu licentia; nam solum consilium non sufficit, *cap. Proximo, infra eod. & cap. Romana, eod. tit. lib. 6.* secundum gloss. tertiam hic, Host. in princ. in vers. *Vel consilio*, Joan. Andr. n. 3. & Butr. n. 2. & 3. Qui inde infert consilium accipi pro consensu, ubi exigitur consilium ab eo de cujus superioritatis præjudicio agitur; unde non sufficit illud petere, & expectare, sed oportet obtinere, ut notat gloss. & DD. in *cap. Si pro debilitate, de offic. deleg.* licet alias ex proprietate vocabuli aliud sit consilium, & aliud consensus, ut notatur in *cap. Cum olim sup. de arbitr.* Sed hic impropriatur consilii verbum propter subjectam materiam, secundum Host. ubi sup. & Abb. n. 3. v. *Nota ex gloss.* Vel dic secundum Petr. de Anch. in 3. notab. consilium includere consensum, & prolatum a jure importare necessitatem, ita ut Clericus necessario teneatur illud sequi, juxta materiam *l. 1. §. Si plures, ff. de exercit. act. & d. c. Cum olim, de arbitr.*

Ulimo nota ibi, *Apud alios, quos utraque pars voluerit*: ad hoc ut prorogari possit jurisdicção judicis non sui, præter licentiam proprii Episcopi requiri etiam consensum utriusque partis; iustum enim, & honestum est, ut judex communiter eligatur, ut hic, & in *cap. Placuit, 2. q. 6.* Hoc declara primo, dummodo prorogatio fiat in judicem Ecclesiasticum, *cap. Significasti, infra eod.* nam judicem laicum Clericus sibi constituere non potest, etiam si Episcopi, & adversarii consensus accedat: nec prorogatio firmatur juramento, *c. Si diligenti, infra eod.* sed ad hoc requiritur auctoritas Papæ, *c. Memnam, 2. quæst. 5. cap. cum devotissimam, 12. quæst. 2. & tenent in cap. Prox. infra eod.* Host. num. 1. in v. *Pontificis*, Joan. Andr. n. 4. in eod. vers. & Butr. n. 7. Declara secundo, dummodo procedatur per viam prorogationis: ad hoc enim formalis delegatio non requiritur, secundum Innoc. in fin. secus si per viam delegationis, quia tunc non exigitur consensus partium, sed Episcopus solus dat judices: & quod hic dicitur: Quos utraque pars voluerit, est de consilio, ne judex possit recusari; sed tamen commissio valet, etiam partibus non consentientibus, dummodo fiat salvo jure recusationis: & ita procedit textus in *cap. Super quæstionum, §. Quem vero, & §. fin. de offic. deleg.* ut hic declarat Jo. Andr. in fin. cum quo Butr. n. 6. & alii transeunt. Sed an hoc procedat post Concilium Tridentinum, plene dicam in *cap. Significasti, infra eodem.* Declara tertio, dummodo utraque pars sit præsens; tunc enim secundum consuetudinem Curie fit convenientia judicium: & si concordent, dantur judices de communi consensu, ut *l. Observandum, ff. de judic.* si discordent, quælibet pars nominat unum, & Curia dat tertium ex officio. Si vero altera pars sit absens, obtinet præsens judices ad voluntatem suam salvo jure recusationis; & in hoc casu potest intelligi textus in *c. Cum R. de offic. deleg.* ubi datur judex ad voluntatem unius partis. Et de hoc stylo Curie Romanæ attestantur hic gloss. ult. Jo. Andr. in fin. Butr. d. num. 6. Abb. n. 4. & Marian. Socin. n. 2. v. *In glossa.*

QUÆRO, an generaliter, & indistincte Clericus sit coram suo Episcopo conveniendus.

Communis regula est, Clericum conveniri debere coram proprio Episcopo, ut hic est casus secundum omnes. Concordat *cap. Si Clericus, ibi, Suum Episcopum*: nec non ibi, *Proprium Episcopum, 11. q. 1. c. Si quis contra Clericum, ibi, Episcopum ipsius adeat, infr. eod. & in Auth. Ut Cler. apud prop. Episc. collat. 6. cum simil.* Et proprius Episcopus dicitur primo, in cujus diœcesi Clericus conveniendus domicilium habet: forus enim domicilii dicitur verus, & naturalis forus, ut notatur in *c. fin. & ibi dixi n. 9.* post Innoc. Host. & alios *infra eod.*

- & cum ceteris omnibus concurrat, ut est tex. in c. *Dilecti*, & ibi gl. in v. *Ubi domicilium infra eod. l. Si fidei commissum*, §. *Sed & rescriptum*, ff. de judic. cum simil.
- 11 Deinde dicitur Episcopus proprius, in cujus diocesi Clericus beneficium obtinet Ecclesiasticum, licet sit alterius diocesis, text. est in c. *Cum nullus*, de tempor. ordin. lib. 6. Et quamvis loquatur respectu Ordinis, tamen idem dicendum respectu jurisdictionis; nam qui potest ordinare, potest & judicare, c. *Nullus primas*, 9. q. 2. & c. 3. de Paroch. Adverte tamen, quia aut beneficium personalem residentiam non requirit; & tunc potest Clericus in loco beneficii conveniri, quando agitur de illo beneficio tantum, & non alias, arg. c. *Sane infra eod. l. fin. C. Ubi in rem act.* & c. *Dilectus*, il 2. sup. de rescript. Aut requirit personalem residentiam, & tunc cum rector beneficii ibi domicilium contrahat, c. *Postulasti infra eod.* & notat Innoc. in c. *Ex ore*, de privileg. idem dicendum, quod superius dictum est de Episcopo domicili, ut scilicet ibi conveniri possit etiam de alibi gestis, secundum Abb. hic n. 6. de quo vide plene per Marian. Socin. in c. *fin. n. 22. infra eod.* Ad hoc Concil. Triden. in c. 11. in fin. sess. 24. ubi privilegia, quæ competunt residentibus in Curia Romana ratione Eugenianæ Constitutionis, aut familiaritatis Cardinalium, non suffragantur beneficiis obtinentibus, quo minus ratione dictorum beneficiorum Ordinarii jurisdictioni subjecti permaneant; & ita ratione beneficii personalem residentiam non requirentis sortitur quis forum Ordinarii, ubi beneficium obtinet, ratione illius beneficii duntaxat, non obstantibus privilegiis. Rursus dicitur proprius Episcopus, in cujus diocesi Clericus habet originem propriam, vel paternam, licet alibi domicilium habeat, ut probatur in d. c. *Cum nullus*, de tempor. ordin. lib. 6. inducendo illud, ut dixi num. præcedenti, & in l. *Assumptio*, cum ibi notat. ff. ad municipal. & in l. 1. & in l. *Origine*, C. de municipal. & origin. lib. 10. Quod tamen ita tempora, ut in loco originis ita demum possit conveniri, si ibi sit præfens, alias secus secundum Abb. hic n. 6. & notat Bart. in d. l. *Assumptio*, §. 1. n. 2. v. *Quarto casu*, per textum in l. *Heres absens in 1. respons. ff. de judic. & in l. Relegatorum*, §. *Dubitatum est*, ff. de interd. & relegat. Præterea dici potest Episcopus proprius ratione Ordinis collati, ut notat gloss. in d. l. *Heres absens*, §. *Proinde*, in v. *Debebit*, v. *Item ratione ordinis*, & illam gloss. dicit singularem Abb. n. 6. *Item potest dici proprius*, qui tamen ea intelligit procedere, quando Episcopus ordinavit nomine proprio; secus si ex commissione alterius, quia tunc ordinatio tribuitur illi cujus nomine sit, arg. c. *Si Episcopus*, de præb. lib. 6. Sed certe quando Episcopus ordinat nomine proprio, jam est Episcopus proprius ante ordinationem, cum alias ordinare non possit, ut est textus in d. c. *Cum nullus*, & 9. q. 2. per tot. ergo non apparet, quomodo efficiatur proprius ratione Ordinis collati. Forte glossa habuit alium intellectum, videlicet, ut ratione Ordinis forum quis sortiat, quia laicus effectus Clericus mutat forum, ac genus fori, & efficitur de foro Ecclesiæ, c. 1. 53. dist. c. *Duo sunt*, 12. q. 1. Sed hoc non provenit propter Ordinis characterem; nam & ordinatus ab alieno sine licentia Episcopi proprii, licet sit suspensus, tamen est effectus de foro Ecclesiæ, c. 1. & seqq. de tempor. ordin. lib. 6. Concilium Tridentinum c. 8. sess. 23. Demum ad effectum prædictum dicitur Episcopus proprius etiam ratione contractus initi, delicti commissi, aut rei sitæ, ut in d. c. *fin. infra eod.* & generaliter omnibus aliis modis, quibus forum quis sortitur, quos enumerat gl. præleg. in d. §. *Proinde*, & ibi Doctores, & latissime Marian. Socin. in eod. c. *fin.* & ibi dixi n. 28. Episcopi autem appellatione in casu hujus cap. venit etiam inferior Prælat, habens in loco jurisdictionem quasi Episcopalem ex privilegio, vel consuetudine, c. *Cum contingat*, in fin. & ibi Doctores, præsertim Abb. n. 18. infra eod. c. *Auditis*, de præscript. & hoc non obstante Decreto Concilii Tridentini sess. 24. c. 20. §. *Ad hac*, ut scripsi latissime in c. *Accedentibus*, a n. 20. usque in fin. de excess. Prælat. Itaque secundum has omnes acceptiones fiat regula, ut Clericus coram proprio Episcopo conveniri debeat.
- 15 Extenditur primo hæc regula, ut locum habeat, si Clericus conveniatur a Clerico, ut hic, si Clericus a laico, ut c. *Si quis contra Clericum*, infra eod. actor enim sequitur forum rei, c. *Experientia*, 11. q. 1. cum simil. secundum Marian. Soc. hic in 1. notab. & tenet Host. Jo. And. Card.

& alii, qui verba, *Si quis Clericus*, suppleant, *Vellaicus*.
Extenditur secundo, ad causas tam civiles, quam criminales, c. *Inclita*, 11. q. 1. Auth. *Statuimus*, C. de Episcop. & Cler. & in Auth. *Ut Cler. apud propter. Episcop. collat. 6.* & probatur hic in ver. *Negotium*, quod ab Innocentio, & aliis exponitur pro causa, siue questione, ut dixi supra in 2. notab.

Extenditur tertio, etiam ad Clericum primæ Tonsuræ, ut probatur in c. *Cum non ab homine*, supra de judic. ibi, *In quocunque ordine constitutus*, juncto c. *Cum contingat*, de erat. & qual. & in c. *Prox. infr. eod.* ibi, *Cleiricum ullum*, & ibi dixi in 2. notab post Host. Butr. & alios.

Extenditur quarto, etiam ad Clericos conjugatos non bigamos, habitum, & Tonsuram deferentes, c. *unic. de Cler. conjug. lib. 6.* Joan. Andr. in c. *Prox. n. 2.* & ibi etiam Abb. n. 2. & 3. infra eodem, Henr. Boich. in c. *Ex literis n. 18. de vita*, & honest. Cler. Vitalin. in Clem. 2. n. 55. & 57. eod. tit. de quo tamen hodie dic, ut scripsi in c. *Proposisti n. 27. & 28. infra eod.*

Extenditur quinto, ad Clericum etiam suspensum, excommunicatum, interdictum, vel depositum etiam pro crimine irregularitatem irrogante; nam ante actualem degradationem remanet sub jurisdictione Episcopi, ut probant jura in cap. *Dictum*, 81. dist. in c. *Cum non ab homine*, & ibi Dec. num. 6. de judic. & in c. *Degradatio*, de pæn. lib. 6. Marian. Socin. in cap. *Ad abolendam n. 21. de heret.*

Extenditur sexto, ad omnes personas Ecclesiasticas, & ad complures alios qui sunt de foro Ecclesiæ, licet Clerici non sint, de quibus scripsi latissime in c. *Prox. infra eod. a n. 16. usque in fin.* post Marian. Socin. hic a n. 4. usque ad n. 24. qui fuse materiam explicat viginti quinque declarationibus.

Extenditur denique centum, & sex modis, quos uberissime cumulant Moderni in tract. de effect. Cleric. effect. 1. a n. 2. usque ad n. 668.

Recipit tamen supradicta regula quamplures declarationes, ut dixi in c. *Prox. n. 3. infra eod.* inter quas illa est præcipua, & usu forensi admodum frequens, quam juri communi adjecit Concil. Triden. sess. 23. c. 6. ubi statuit, ut, *Prima Tonsura initiatus, aut etiam in minoribus Ordinibus constitutus, fori privilegio non gaudeat, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, aut Clericalem habitum, & Tonsuram deferens alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi interserviat, vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua schola, vel universitate de licentia Episcopi, quasi in via ad majores Ordines suscipiendos versetur.* Hæc ibi: & S. Congr. Cardinalium ejusdem Concilii Interpretum declaravit, *Ad hoc ut fori privilegio gaudeat, requiri, & sufficere ea, que aliquo ex infrascriptis capitibus sigillatim sunt adnotata. Ut obtineat beneficium Ecclesiasticum, ut Clericalem habitum, & Tonsuram deferens in aliquo Seminario de licentia Episcopi degat, ut in habitu, & Tonsura incedens in aliqua schola de licentia Episcopi versetur, ut habitum, & Tonsuram gestans in aliqua universitate de licentia Episcopi moretur.* Si vero que in aliquo ex his capitibus comprehensa sunt, in Clerico concurrant, sed aliqua occasione habitum a se gestari solitum ab breve tempore deposuerit, non ideo fori privilegium amittere. An vero habitus sit Clericalis, ad judicis Ecclesiastici cognitionem pertinere. Quibus autem casibus Clericus ex Decreto Concilii fori privilegium non gaudet, nullam requiri monitionem, ut illud amittat. Hactenus S. Congregatio. Adverte tamen ad illa verba Concilii, *De mandato Episcopi, & de licentia Episcopi*, quia ex ipsius Congregationis sententia non sunt substantialia, ut in subjecta declaratione.

Joannes Cuperchinus Clericus Romanus, qui prima Tonsura in urbe initiatus, quatuor Ordines minores Patrum cum dimissoriis Domini Cardinalis Urbis Vicarii suscepit, Romam reversus, & in habitu Clericali incedens studiis incumbens frequentavit Collegium San. Thomæ, ubi Fratrem Donatum publice Logicam tradentem quotidie audivit, prout in fide, quæ datur ejusdem Fratris Donati; & licet nulli esset adscriptus Ecclesiæ, tamen non destitit diebus præcipue festivis, & aliis inservire sacrificio Missæ in Ecclesia S. Jacobi Incurabili, & alibi, prout in fide Sacristæ, quæ similiter datur. Mox tororis infamia commotus, & stimulis incensus honoris, eam pluribus vulneribus confodit, & rem omnem sine difficultate confesus est. Cumque inter alia pro ipsius defensione dicatur, eum uti Clericum pro tali homicidio non

non posse tradi Curie seculari, nec affici ultimo supplicio; opponitur a filco eum non gaudere privilegio fori, quia neque beneficium habet, neque est adscriptus Ecclesie, neque versatur in scholis de licentia Episcopi, ut requirit Conc. Triden. *sess. 22. c. 6.* unde quaeritur quid juris. Die 20. Junii 1609. S. Congreg. Concilii perpendit secundum ea, quae proponuntur, in hoc casu concurrere omnia requisita, ut hic Clericus gaudeat privilegio fori: est enim initiatus prima Tonsura, incedebat in habitu, & Tonsura Clericali, & Ecclesiae inserviebat; imo etiam in schola versabatur, quia publicam Dialectices lectionem in aedibus S. Mariae supra Minervam audiebat. Unus tamen superest scrupulus, quod nec ad inserviendum, nec ad versandum in schola ulla praecessit licentia, nullumque mandatum Vicarii urbis, ut requirit Concilium, dum *c. 6. sess. 23.* statuit hujusmodi Clericum privilegio fori potiri, si inserviat Ecclesiae de mandato Episcopi, vel in schola versetur de Episcopi licentia. Sed hanc difficultatem sustulerunt duae antiquae decisiones Congregationis, quarum altera declaravit privilegio fori gaudere Clericum minorum Ordinum in habitu, & Tonsura incedentem, inservientemque Ecclesiae, tametsi absque ullo Episcopi mandato: altera determinavit talem Clericum inservientem alteri Ecclesiae, quam ei cui mandaverat Episcopus, ut inserviret, nihilominus gaudere privilegio fori nimirum, quia qualitas mandati, vel licentiae est levis, satisque est concurrere, quae potiora sunt, nempe Tonsuram, delationem ipsius cum habitu Clericali, servitium Ecclesiae, vel commorationem in schola aliqua. Ita enim etiam cessante Episcopi mandato, vel licentia satisfit menti Concilii eo tendentis, ut solus Clericus, qui quasi in via ad majores Ordines suspiciendos versabatur, nec causa effugiendi seculare forum vagus huc illuc discurrebat, sed Ecclesiastico servitio insistebat, fori privilegio se juvare posset; quae qualitates in hoc Clerico cum fine Concilii concurrunt, quamvis non afferatur mandatum, vel licentia Episcopi. Itaque pro certo habentes hunc Clericum fori privilegio gaudere, Patres mandarunt Secretario, ut eorum nomine alloqueretur Gubernatorem urbis, ut suspenderet in causa, donec res posset referri ad Sanctissimum.

24 Secundo QUÆRO, posita Constitutione san. mem. Sixti V. *de habitu, & Tonsura Clericorum, &c.* quae incipit, *Sacrosancta*; an Clericus primae Tonsurae, vel minorum Ordinum obtinens beneficium Ecclesiasticum, & habitum, ac Tonsuram nequaquam deferens, tanquam propterea beneficio vigore dictae Constitutionis ipso facto privatus, intelligatur amisisse fori privilegium, adeo ut etiam ante latam a iudice Ecclesiastico declaratoriam super facto, videlicet, quod Tonsuram, & habitum Clericalem non gestaverit, fori privilegio minime debeat gaudere.

25 Certum est, privatum beneficio ipso jure, & sic per sententiam juris non posse amoveri a beneficio, quo privatus est, antequam crimen sit probatum, & declaratum per sententiam hominis: alioquin privatus posset agere spolio, ut pluribus probat Oldrad. *cons. 227. De toto themate, n. 4. v. Secundo objicit*, & Petr. de Anchar. *cons. 189. Tribus de causis, n. 3. & 4.* Quantumcunque enim lex imponat poenam ipso jure, semper tamen requiritur declaratoria iudicis super facto, priusquam poena ipsa possit executioni demandari: casus est apertus in *c. Cum secundum, §. Confiscationis*, & ibi omnes notant, praesertim Gemin. & Franc. *de heret. lib. 6.* Joan. Andr. post Arch. in *c. Felicis, n. 2. de poenis, eod. lib.* Bald. in *c. 1. in fin. quibus mod. feud. amit. Calder. cons. 95. n. 3. in fin. v. Est etiam justum, alias 1. de treg. & pac. Rom. cons. 211. Allegationes n. 4. v. Secundo moveor*, & passim Doctores. Quamobrem die 6. Octobris 1612. in S. Congregatione Concilii, cui interfuerunt S. R. E. Cardinales S. Cæcilie, de Monte, Plattus, Mantica, Arigonius, Millinus, & Lancellotus, proposito superscripto dubio omnes absque ulla discussione censuerunt hujusmodi Clericum nullo pacto excludi a fori privilegio, nisi post latam a iudice Ecclesiastico declaratoriam super facto, seu delicto, id est quod habitum, & Tonsuram Clericalem minime gestaverit, & subinde orta dubitatione, an Clericus beneficiatus non inserviens alicui Ecclesiae, qui habitum, & Tonsuram gestare consuevit, licet aliquoties hujusmodi gestationem intermiserit, incidat in poenam amissionis beneficii Constitutione Sixti V. san. mem. hac de Fagnan. in *11. Libr. Decretal.*

re edita impositam, ita ut lata postea declaratoria super facto, fori privilegio gaudere non debeat; omnes uno ore censuerunt respondendum, hujusmodi Clericum habitum, & Tonsuram gestare solitum, tamen si aliquando talem gestationem intermiserit, nequaquam incidisse in poenam privationis dicta Sixti V. Constitutione impositam, & ex consequenti non amisisse fori privilegium, sed eo tanquam beneficiatum debere potiri ad praescriptum Decreti ejusdem Concilii *c. 6. sess. 23.*

Tertio QUÆRO, an Clericus primae Tonsurae praesentatus a Patrono ad Capellam Sacerdotalem, & a Summo Pontifice vigore praesentationis institutus gaudeat privilegio fori, licet tertio in possessione Capellae intruso, possessionem ejus, super qua litem movit, & introduxit, acquirere non potuerit.

Cum Concilium Tridentinum *d. c. sess. 23.* addendo juri antiquo statuat, ut prima Tonsura initiatus non gaudeat privilegio fori, nisi beneficium Ecclesiasticum habet, aut Clericalem habitum &c. atque ita alternative requirat, ut habeat saltem beneficium Ecclesiasticum, *cap. Inter ceteras, de rescr.* pro solutione quaestio- nis supponendum est dictam Capellam habere illa quatuor requisita, ut constituat beneficium Ecclesiasticum, quae adnotavit Petrus de Anchar. in *c. Beneficium n. 2. de regul. in 6.* quem secutus fuit Dec. in *rubric. de rescript. num. 8.* Item supponendum Capellam, de qua agitur, esse alicujus redditus; cum alias si nullius esset redditus, illam obtinens non esset judicandus beneficium habere, arg. *c. Si quis objecerit, 1. q. 3. & notat Collectar. in c. 2. in 2. col. de concess. prebend. & in c. De multa*, ubi etiam Abb. *de prebend. Sarnen. in reg. de Annaliq. 47. n. 3. & tenet Rota dec. 445. alias 26. tit. de prebend. ibi, Reali commodo, in novis.* Licet ex iis, quae subnectentur inferius, in terminis Concilii quoad fori privilegium aliud videatur dicendum.

Atque his suppositis, non videtur ambigendum, quin hic Clericus ad effectum praedictum obtineat beneficium Ecclesiasticum: ex sola enim collatione, seu institutione sine alia traditione, vel adeptione possessionis, jus in beneficiis tribuitur, *c. Si tibi absenti, de preben. lib. 6.* & notat gloss. in Extrav. Jo. XXII. *Execrabilis in §. Porro, in ver. Competat jus*; beneficia enim aequiparantur ultimis voluntatibus, gl. in *ver. In ultimis voluntatibus, de concess. preben. in 6.* & est textus in *cap. Auctoritate, eodem tit. & lib.* Sed in ultimis voluntatibus dominia, ac jura recta via, ipsoque jure sine traditione aliqua transferuntur, *l. A Titio, in fin. ff. de furt. l. Si tibi homo, §. Cum servus, ff. de legat. 1. l. ult. C. de sacrosanct. Eccl. Jas. in l. 1. n. 13. ff. de legat. 1.* Ergo & in beneficiis Ecclesiasticis. Ad quod facit text. in *cap. fin. §. Sane*, ubi etiam Gemin. hoc adnotavit, *de concess. preben. lib. 6.* Quinimo usque adeo dicitur beneficium illius esse, qui solam collationem obtinuit, licet alius possessionem occupet, ut beneficium dicatur vacare per obitum ipsius, & non possessoris, quamvis tantum supplicationem signatam habuerit, ut decidit Rota *dec. ult. in antiq. sub tit. de rescript. Collectar. in c. Constitutus, ver. Sed quid de quaestione, de concess. preben. & Sarnen. super reg. Cancell. de impetran. benefic. vacan. per obit. familiar. Cardin. q. 23. & est casus expressus in d. cap. Si tibi absenti, de preben. in 6.*

Sed objicies: Verba illa Concilii, *Nisi beneficium Ecclesiasticum habeat*, sunt cum effectu intelligenda, *l. 1. §. Hac verba, ff. quod quisque jur. ibi, Cum effectu, non verbotenus intelligenda, & in cap. Relatum de Clericis non residen. rebus enim, & non verbis jura sunt imposita, cap. Commissa, de elect. in 6.* & ideo verbum, *Habere*, proprium effectum habendi significat, Bald. in *leg. Data opera n. 31. C. de iis, qui accus. non poss. allegat. rextum in leg. Fideicomissa, §. Si filio de legat. 3.* Facit, quod deesse videtur id, quod inutile est, *c. Fraternitatis, de frigid. & malefic.* Et in simili dicitur de Episcopis Nulatenensibus, seu Titularibus, & Comitibus Palatinis, qui non dicuntur proprie tales, sed abusive tantum, ut tradit Jas. in *leg. Id quod num. 25. de legat. 1.* post Bald. in Auth. *Licentiam, Cod. de Episcop. & Cler.* ubi tenet illius Authenticæ dispositionem non habere locum in Episcopis, qui habent Ecclesias apud Saracenos, quarum nullos capiunt fructus; qui enim re privatur, nec nomen habere meretur, glossa in *capitul. Corepiscopi, 18. dist. ut, de Cardinalibus Ecclesiae Ravennatensis* & Com-

- & Compostellanæ, dicit Cardin. post. glossam in Clem. 2. in princ. de celebr. Missar. Abb. in c. Bona, il. 1. n. 3.
- 36 col. 2. de postulat. Pralat. Verba etiam in potentiori significato sunt super intelligenda Abb. in cap. Ex publico, de convers. conjugat. Præpos. in cap. Rursus, in 1. notab. qui Cler. vel voven.
- 37 Verum hæc obiectio tollitur, quia verbum, *Habere*, dum simpliciter profertur a jure, verificatur non solum in eo, qui plenum dominium rei habet, vel proprietatem nudam, sed etiam in eo, qui habet tenutam. Casus est expressus in l. Stipulatio ista §. Hæc quoque, vers. *Habere*, ff. de verb. obligat. & in l. *Habere*, ff. de verborum signific. & in leg. Id apud se, eod. tit. Id etiam quis apud se habere videtur, de quo actionem habet; habetur enim quod peti potest, l. Qui actionem, ff. de reg. jur. Dum enim jura tantum simpliciter de verbo, *Habere*, loquuntur, sufficit dicto modo, vel altero ipsorum habere. Sed ubi requirunt, ut plene, vel pacifice quis habeat, tunc aliud est dicendum, ut est casus in c. Si tibi concessio, de praben. in 6. ubi gloss. in ver. *Vacare*; intitulus enim in beneficio plene non habet, si alius percipit fructus beneficii, ut ibi per gl. Idem procedit in verbis, *Pacifice obtinere*, vel *possidere beneficium*, quia requiritur actualis possessio majoris partis bonorum, vel liberum exercitium animarum, vel alia quæ notata sunt in decisione Rotæ in novis n. 3. sub. tit. de concess. præbend. in c. Gratia de rescr. in 6. in Clem. Gratia eod. tit. & in c. omissa de elect. in 6. ubi sunt casus diversi congruentes supradictæ interpretationi. Dum igitur Decretum Conc. d. c. 6. sess. 23. simpliciter requiri, ut habeat, satis est, ut titulum ex institutione obtinuerit.
- 39 Nec verum est Episcopos Ecclesiarum, quæ sunt apud Saracenos, abusive dici Episcopos, quia quamvis jurisdictionem actu non habeant tanquam Clero, & populo carentes, habent tamen habitum, cap. Pastoralis, 7. quest. 1. c. 2. sess. 14. Concilii Tridentini, & vero sunt Episcopi, & pro talibus judicandi quoad honorem, & ministerium, textus est expressus in c. Si quis Episcopus ordinatus ad Parochiam 92. dist. ubi videtur casus notabilis pro decisione dubii propositi, & ad hoc ponderat illum textum accurate Card. in Clem. Ut hi, §. Illi vero, de a. rat. & qual. post. num. 10. dicens, pro possessore haberi eum, qui obtinuit beneficium, licet ab alio possideatur quoad honorem, & ministerium: & dictum Baldi procedit non ex ratione, quia non possidet, sed quia fructus non percipit ab Ecclesia; quam perceptionem requirit textus illius Authenticæ, ut hodie dicimus de dispositione dist. capit. Si tibi: unde ibi non requirebatur simplex habere, sed plenum, ut Ecclesia succederet Episcopo.
- 40 Præterea, quamvis d. c. 6. sess. 23. restrinxerit privilegium, quod habebant Clerici, vel habitum, vel Tonsuram deferentes, an exemplum Clementis V. in Concilio Vienensis in Clericis, qui sordida officia publice, ac personaliter exercent, ut in Clem. Unica, de vit. & honest. Cler. necnon Clementis VII. in quadam Extravag. edita anno 1533. qua ademit fori privilegium Clericis non incedentibus in habitu, nec Tonsuram Clericalem deferentibus, ut scripsi in c. Ad audientiam, il. 2. n. 122. de rescript. tamen considerandum est, Concilium dum ad fori privilegium requirit, vel beneficium Ecclesiasticum, hoc est intitulationem, vel servitium Ecclesiæ videri aliquo modo consentire cum juris antiqui dispositione. Id enim est ad instar armatæ militiæ. Quamvis enim quis descriptus esset, & inter tyrones deputatus, & alia implevisset etiam nota publica, & stigmate militiæ, quibus milites insigniri erant soliti, ut dignoscerentur, l. Stigmata, C. de fabric. lib. 11. & alia præstisset, quæ notantur per gloss. in leg. penult. ff. ex quibus caus. major. tamen privilegio militari non gaudebat, & præsertim exemptione ab ordinariis iudicibus, nisi in numeros esset relatus, & assignatus sub certo jure, vexillo, & loco, a quo nusquam recedere poterat sine commeatu: textus est in l. Ex eo tempore, ff. de milit. testam. ibi, In numeros relatus est, & in l. seqq. ibi, In comitatu Principem revertens. Quando autem hæc relatio in numeros facta intelligeretur, colligi potest ex text. l. 1. cum seqq. usque in fin. C. de off. magistr. milit. Sic a simili frui non debet Clericus privilegio quoad forum, quamvis per ordinationem in celesti militia sit adscriptus, cap. Cleros, 31. dist. habeatque clericalem coronam, quæ est ejusdem

militiæ stigma, juxta notata per gl. in Clem. Quoniam, §. Idem, in ver. Et Tonsura, de vita, & honestate Cleric. nisi etiam sit relatus in numeros per assignationem beneficii, quod redditur intitulus illi Ecclesiæ, & censetur stipendium habere, & sub stipendio; propter officium enim datur beneficium, c. fin. de rescript. lib. 6. & nisi militet, vel referatur in numeros, ut quia Ecclesiæ servitio deputaretur, in qua serviat in divinis, ad quod fuit ordinatus, & electus, ut scilicet militet Deo, cujus militiæ fuit adscriptus. De beneficiato, & de deputato curæ Ecclesiæ, ut omittantur jura Imperialia, 42 quæ habentur in libro Authent. in tit. Ut si determinatum. Cleric. & in tit. de Sanctiss. Episcop. in quibus hæc eadem fuerunt ordinata; reperi in Concilio Martini Papæ, idem tunc temporis ab Ecclesia observari. Ad quod videatur text. in c. fin. 92. dist. & quæ ibi notat gloss. in ver. Deputatus; illic enim habetur deputatio certæ Ecclesiæ per institutionem, ut de beneficio, & alio modo per assignationem in numerum Clericorum deservientium; & statuitur, ut qui non inservit ad quotidianum psallendi officium, deponatur a Clero: & sic per Concilium videtur aliquo modo potius innovatum jus antiquum, quam novum statutum; licet hunc, & alios similes Canones, qui a Gratiano tribuntur Concilio Martini Papæ, collectos fuisse a Martino Bracharensi ex Synodis sub Honorio I. adnotavit Covarr. in relect. cap. 1. numer. 1. de testam. Illud caput habetur ex Concilio Toletano I. sub Anastasio Papa anno Domini 400. cap. 5. in hæc verba: Presbyter, vel Diaconus, vel Subdiaconus, vel quilibet Ecclesiæ deputatus Clericus, si intra civitatem fuerit, vel in loco, in quo Ecclesia est, aut castello, aut vico, aut villa, & ad Ecclesiam ad Sacrificium quotidianum non accesserit, Clericus non habeatur, si castigatus per satisfactionem veniam ab Episcopo noleat promereri: refertur a Burchardo lib. 2. capit. 152. Trecet. ab Ivo par. 6. capit. 243. & Conciliorum tom. 1. pag. 157. lit. F.

Rursus objicies: Si ad fori privilegium sufficeret solus titulus beneficii absque possessione, sequeretur, ut esset in facultate cujusque impetrare beneficium certo modo, & tenere, ut dicitur in manica supplicationem signatam, ad hoc ut tanquam intitulus se tueretur adversus jurisdictionem iudicis secularis, licet Ecclesiæ non inserviet: quo nimis læderetur justitia, & est contra mentem Concilii.

Ceterum ad hanc objectionem tollendam consulto in dubio superius proposito adjecta sunt verba illa, *Super quo litem movit*; nam alioquin, si provisos litem non intentasset intra præscriptum tempus, possessor esset tutus regula de annali, vel de triannali, & titulus provisi redactus esset ad non titulum, cum duos in eadem tempore insolidum jus habere leges non permittant, l. Si ut certo, §. Si duobus vehiculum, ff. commod. l. 3. §. Ex contrario, & ibi Doctores ff. de acquiren. possess. Bald. in leg. Non solum, post medium, vers. Non obstat, ff. solut. matr. & duos veros beneficiatos in eodem beneficio esse non posse probat textus in capitul. Dilecto, versic. Procurator tuus; & vers. Uno individuo jure vacante, de praben. & scripsit Paris. cons. 101. Si querimus post n. 31. vers. Unde si ponamus, & n. 33. vol. 4. quem refert, & sequitur Mandosa in reg. de annal. q. 48. n. 7. vers. Et in terminis nostris. Quamobrem impetrans, qui litem infra præscriptum tempus contra possessorem non movit, cum beneficio sit ipso jure privatus ex vi regulæ, non potest amplius tanquam beneficiatus fori privilegio gaudere.

Ad extremum proposito dubio, an Clericus primæ Tonsuræ provisos de beneficio possit gaudere privilegio fori, quamvis possessionem beneficii non habeat propter intrusum, contra quem litem movit: Sac. Congregatio censuit posse.

Quarto QUÆRO, posito Decreto Tridentini Concilii c. 6. sess. 23. an Clericus non beneficiatus, solitus tamen Ecclesiæ inservire, & in habitu, & Tonsura incedere, si noctu, vel interdiu in habitu laicali deprehendatur cum armis, gaudeat privilegio fori, necne.

Pro solutione questionis præmittendum est primo, ad privilegium fori alterutrum sufficere, id est, ut Clericus vel beneficium Ecclesiasticum habeat, vel habitum, & Tonsuram deferens alicui Ecclesiæ inserviat, ut jam resolvit S. Congregatio. Siquidem consulta, an Clericus beneficia-

rus, qui non deferens habitum, & Tonsuram, immiscuit se enormitatibus, possit a iudice laico puniri non præcedente monitione: respondit ex cap. 6. sess. 23. Clericum beneficiatum frui privilegio fori, licet Clericalem habitum, & Tonsuram non deferat, quia c. 6. dat privilegium alternative, vel beneficiatis, vel deferentibus habitum. Hactenus verba declarationis; & idcirco in dubio adjecta sunt illa verba, Non beneficiatus; nam si Clericus beneficiatus esset, ex hoc solo fori privilegio gauderet, quod spectat ad Concilii dispositionem, & circumscripta Bulla Sixti V. hac de re edita anno 1589. de qua dictum est supra in secunda quæstione; unde frustra dubitaretur, an fori privilegium amisisset ex eo, quod sine habitu Clericali deprehensus fuisset.

47 Præmittendum est secundo, de jure veteri Clericos in minoribus non conjugatos, & non beneficiatos, nec in habitu incedentes, ante monitionem gaudere fori privilegio, secundum communem opinionem, de qua testatur Clar. in §. fin. q. 36. v. Hac autem, licet secus statutum esset de Clericis conjugatis, per c. un. de Cler. conjug. l. 6. ubi ita tradunt Anchar. Franch. & alii. Hanc differentiam quoad hoc sustulit Concilium d. c. 16. nam Clericus in minoribus non conjugatus, nec beneficiatus, etiam ante monitionem, nisi deferens habitum, & Tonsuram interserviat Ecclesiæ, non gaudet privilegio fori, ut Sac. Congregatio declaravit.

49 Præmittendum tertio, Concilium ita voluisse occurrere Episcoporum conniventia erga Clericos delinquentes, & Clericos incitare ad delationem habitus Clericalis, ut tamen noluerit Clericos plus æquo laicorum potestati subicere: proindeque Clericis non habentibus requisita, fori privilegium non ademit perpetuo, sed suspenditur ad tempus, ad ea, quæ de Clerico conjugato tradunt Arch. Jo. Andr. Anch. & Felin. in d. c. un. quos secuta fuit S. Congregatio, respondens Clericum conjugatum, qui post dimissum habitum Clericalem deliquit, quamvis pro eodem delicto in Curia laicali citatus, & condemnatus fuerit, si deinde (modo non in fraudem) reassumpto habitu & Tonsura Ecclesiæ deserviat, non posse a iudice laico pro eodem delicto personaliter distringi.

Ex his inferitur, ut cum versemur in materia correctoria juris veteris, etiam inspecta mente ipsius Concilii, in favorem Ordinis Clericalis sit pronuntiandum, & inhærendum antiquorum Canonum dispositioni, nisi quatenus expresse sint correcti, cap. Cum expediat, de elect. lib. 6. c. Ecclesia vestra, il. 2. eod. tit. l. Precipimus in fin. C. de appell. cum simil. Quibus permissis, ad dubium videtur respondendum, Clericum, de quo agitur, gaudere fori privilegio ex infra scriptis. Et primo, quia animi indicium apparet ex perservantia; ideoque brevi reversa uxor, nec divertisse videtur, l. Divortium, ff. de divort. l. Quidquid calore, ff. de reg. jur. & non dicitur venisse, qui non stetit, c. Si postquam, & ibi gloss. in v. Mente, & c. Cupientes, §. Si per viginti, ubi gl. in v. Compareant de elect. lib. 6. item non videtur possessionem adeptus, qui eam statim amisit, l. Non videtur, ff. de acquir. possess. gloss. in c. Querenti, in v. Ad integrum, de offic. deleg. nec dicitur versum, quod versum non durat, l. Si pro parte, §. Versum, ff. de in rem verso. Sic qui habitum Clericalem dimisit, illum statim reassumpturus, censetur non dimisisse, confert cap. Ad nostram, ibi, Statim pœnituit, quod habitum induisset, & ibi gloss. de regul. c. Constat, & ibi etiam gloss. in v. Statim, l. q. 1. & quod notat Abb. consil. 69. Videtur n. 2. lib. 1. Roman. cons. 236. Ut præmissa n. 4. v. Primo: & eo magis, quia cum versemur in materia pœnali, & odiosa amissionis privilegii fori, factum non dicitur, quod factum non durat, c. Nam & ego, de verbor. signific. cum concordant. de quibus ibi per gloss. in v. Quasi nunquam esset, Abb. d. consil. 69. n. 1. col. 1. v. Sed his non obstantibus. Animus autem reassumendi colligitur ex ipsa consuetudine habitum jugiter deferendi, ex notat. per glossam in c. 1. in v. Non timore, sup. Quod met. caus. & per Menoch. lib. 6. præsumpt. 37. n. 28. facit textus in §. Pavonum, instit. de rer. divis. & mutatio voluntatis non præsumitur, nisi probetur, l. Qui voluntatem, ff. de probat.

51 Secundo, habitus Clericalis non prodest ei, qui paulo ante capturam publice se gerebat pro laico, c. Si iudex laicus, ubi Doctores hoc notant, de sent. excommunic. lib. 6. ergo multo minus habitus laicalis nocebit ei, qui antea se gerebat pro Clerico; cum in primo casu laici Fagnan. in II. Libr. Decretal.

cus agat de privilegio acquirendo; in secundo autem Clericus de privilegio jam quæsito non amittendo, ac proinde potior sit causa Clerici, l. fin. C. de jur. dor. leg. ult. C. de Cod. Frider. de Sen. cons. 112. Amice carissime, n. 3. v. Sed queritur, & Roman. consil. 179. Amplissime Doctor, n. 17.

Tertio, verba legis intelligi debent civili modo, non 52 amare, ut de continuo commensali, continua residentia, vel continuo servitio, respondit Calder. cons. 88. An sit legatus, alias 8. de offic. leg. ubi allegat illud, Nunquam de manu tua exeat Psalterium, hoc est, horis congruis, Card. post. gloss. in Clem. 1. in 12. q. de foro comp. Ergo, quod dicitur de habitus delatione, sicut & de Tonsura, non ita accipitur, ut cum primum Clericus ex quavis occasione illum exuit, vel negligentia passus est crescentes capillos Tonsuram abscondere, eo ipso fori privilegium amiserit: utrumque enim satis absurdum videtur. Facit tex. in c. Is qui, de sepult. lib. 6. & quod notat Imola cons. 9. in fin. ubi tenet privilegium concessum illis de comitatu, qui per decem annos continue habitaverint in civitate, intelligi, etiam si habitantes civitatem tempore messium, & vindemiarum iverint in comitatum cum familia ad colligendos fructus; quia ex quo reversi sunt ad civitatem, dicuntur continue habitasse. Et quod notat Bart. in l. 4. §. Pretor, ff. de damn. infect. ubi quod habitare quis dicitur in Civitate, licet tres menses 53 ruri permaneat, & sequitur Felin. in c. Quoniam n. 2. de obed. offic. cum simil. adductis per Apostill. ad Rom. cons. 264. Ut is Nursinus, in v. Requiruntur, ver. Circa secundum. Ad quod confert etiam Decretum Concilii Tridentini cap. 1. sess. 23. ibi, Qui aliquantisper tantum abesse, ex veterum Canonum sententia non videntur abesse quia statim reversuri sunt.

Quarto, hæc verba Concilii c. 6. Nisi habitum, & Tonsuram deferens Ecclesiæ interserviat, resolvuntur, nisi habitum, & Tonsuram deferat, & interserviat; sed ex defectu servitii uno, aut altero die Clericum intelligi suspensum a privilegio fori, nemo æquus iudex dixerit; Ergo neque ex prima, aut altera brevi habitus dimissione, ex reg. l. Jam hoc jure, Sed si, & ibi Bart. n. 1. ff. de vulg. & pupill. Unitas enim orationis de pluribus loquens regulata ab eodem verbo operatur, ut æqualis sit determinatio quoad omnes, l. Hereditatem, & l. Quamvis, C. de impub. & aliis substit. Bonus tex. in l. In testamento, C. de sent. & interlocut. om. judic. & notat Bald. in l. In testamento, C. de miliz. testam. Quod pluribus exemplis confirmat Florian. a S. Petro cons. 14. n. 9. & seqq. per tot.

Quinto, habitus regularibus adeo est annexus offibus 55 Monachorum, ut in quocunque loco consistentes, sive in lecto quiescentes, constanter eo uti debeant, c. Vidua, 20. q. 1. & c. Sanctimonialis, 23. dist. adeo ut temere dimittentes, ipso facto excommunicentur, in c. Ut periculosa, ne Cler. vel Monach. lib. 6. & nihilominus Religiosus, qui jocosa levitate ad horam dimittit habitum, ut currat, & lapidem projiciat, in excommunicationem non incidit, nec tanquam apostata amittit privilegia Ordinis, secundum petrum de Palude. Cujus sententiam dicit rationabilem Silvest. in v. Excommunicatio 9. n. 5. ver. Vigesimaquarta, subdens, non censeri Religiosum dimittere habitum, si illum dimittat non dolose, & cum assumptione alterius ad utendum eo, sed ad horam voluptuose nullo alio assumpto; vel assumpto quidem, sed ad solatium ex levitate jocosa, non autem ad utendum. Et fuit opinio Zenzelini asserentis, professum non incidere in pœnas, si habitum dimittat cum assumptione alterius ad horam, non ad notabile tempus, iudicis, aut boni viri arbitrio limitandum, quia non dicitur quis assumpsisse, quod statim est dimissurus; Ergo longe minus ex dimissione habitus ad breve tempus incidere debet in pœnam amissionis privilegii fori Clericus secularis, qui non est adeo adstrictus ad continuam, & nunquam interruptam habitus delationem, sicut Regularis: & propterea idem Zenzelinus in Clem. Quoniam, de vit. & honest. Cleric. tenet Clericum secularem, qui 56 non continue deferret vestem virgatam, vel partitam, nec proprii usus causa, sed ob festum socii, qui uxorem duxit, vel militiam, aut Doctoratum assumpsit, non incidere in pœnam illius Decretalis: quia talia raro occurrunt, & jura coaptantur his, quæ sæpe accidunt, leg. Ex iis, cum duabus l. seqq. ff. de legibus, & sequitur Silvest. loc. cit. Ultimo, si aliter responderetur, consequens

esset, ut Clericus in minoribus nunquam fere in causa criminali gauderet privilegio fori, quia commissurus delictum regulariter non incedit in habitum, atque ita Concilium statuisset de causa minus frequenti, contra jura proxime citata.

57 Non obstat, quod regulariter attendatur tempus delicti, l. i. ff. de pœn. quia procedit quoad pœnam imponendam a suo iudice, non quoad iudicis competentiam, ut declarat Dyn. in l. Idem Ulpianus, ff. de excus. tutor. quem refert Joan. Andr. in cap. un. n. 19. ver. *Quanti dicunt, de oblig. ad ratioc.*

Item non obstat dictum Alex. consil. 8. lib. 1. ex Bald. in l. Affinitati, Cod. commun. de success. quod attendi debeat tempus delicti ad cognoscendum, ad quem forum spectet cognitio, quia negatur Clericum, de quo agitur, deprehensum sine habitu, fuisse etiam pro illo tempore extra jurisdictionem iudicis Ecclesiastici, ex prædictis. Deinde responderetur, hoc dictum procedere in favorem fori Ecclesiastici, ut scilicet is, qui tempore commissi delicti reassumpsit habitum, licet eundem postea dimiserit, non possit a iudice laico condemnari pro eo delicto; & in his terminis loquitur Alex. post DD. ibidem citatos. Quod si acciperetur in alium sensum, adversaretur decisioni Sac. Congregationis in causa Nulcana, quam retuli in d. cap. unic. num. 73. de oblig. ad ratioc. Sicut non obstat, quod de Clerico conjugato videntur sentire Doctores in d. c. unic. de Cleric. conjug. lib. 6. tum quia non loquuntur in terminis illius, qui solitus est habitum deferre; tum quia de Clerico conjugato ad non conjugatum non infertur ad diminutionem privilegiorum, quæ fortius inhærent non conjugato; tum quia in iudicio præjudiciali status attenditur tempus, quod est magis favorabile, argum. §. Sed & si quis instit. de ingen. Ergo prævalebit consuetudo deferendi habitum huic momento, quod deprehensus est, attenda consuetudine, circumscripta alia consideratione, quod Clericorum gravitas nocturnis vagationibus inepta est; neque enim tunc viget ratio illa, ne Clerici vagentur inverecunde non agniti per habitum proprium, quam in Clericis Regularibus considerat text. in d. cap. Ut periculosa, Ne Cler. vel Monach. lib. 6. ut per Silvest. ubi sup. num. 43. in fin. ac magis dedecens est vagatio ipsa,

58 Ceterum, si talis Clericus noctu, aut interdum sine habitu repertus, a iudice seculari ignoranter comprehensus, & in carcerem coniectus esset, excusaretur iudex secundum terminos c. Si iudex laicus, de sent. Excommunic. lib. 6. a sententia excommunicationis; habitus enim facit præsumptionem, ut quis iudicetur talis, qualem habitus, quem deferat, demonstrat, ut ibi, & in l. Item apud, §. Si quis, ff. de injur. Frideric. de Sen. consil. 13. num. 3. ver. Talis nanque; & qualis actus apparet in sui figura, talis præsumitur in sui essentia, Paul. de Castr. consil. 261. Visis, & consideratis, in princip. liber. 2. Ac propterea Clerici incedentes in habitu seculari præsumuntur laici, & offendens eos, & interficiens, non est excommunicatus, quia ignorantia non ligat animam, ut inquit Hieronym. Tort. cons. suo post cons. Anton. de Butr. num. 20. ubi plura ad hoc allegat, & præcipue textum, quem dicit meliorem de mundo, in leg. Si ignorans, ff. locati. At si postea quem cognovit illum esse Clericum, vellet eum invitum retinere, aut recularer ad iudicem Ecclesiasticum remittere sub prætextu, quod talis Clericus gaudere non posset privilegio fori; non evitaret censuras d. c. Si iudex laicus, & cap. Si quis suadente, 17. quæst. 4. Porro, an Clerici reperti cum armis prohibitis ex forma proclamationum Principis secularis possint a iudice laico puniri, & quomodo facienda sit contra eos executio, quærit, & solvit Clar. in §. fin. quæst. 36. & Covarr. præst. quæst. 33. numer. 7. & varir. resol. liber. 2. capit. 20. Sed in hoc dubio, de quo ad præsens non agitur, non videtur immorandum, cum præsertim de eo satis dictum fuerit supra in cap. Ecclesia S. Mariae, de constit.

59 Quinto QUÆRO, utrum consuetudo, secundum quam Clerici habitum, vel Tonsuram deferentes, fori privilegio gaudent, licet beneficium Ecclesiasticum non habeant, nec alicui Ecclesiæ inserviant, vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua Schola, vel Universitate de licentia Episcopi versentur, juxta c. 6. sess. 23. Concilii Tridentini, sit, necne observanda.

Nuper Sac. Congregatio Concilii declaravit, Cleri-

cum convitutum in carceribus Curiae Archiepiscopalis Mediolanen. secundum ea, quæ proponebantur, eo quod qualitates a Concilio requisitas non haberet, privilegio fori minime gaudere. Sed cum postea compertum esset, in eadem facti specie enunciari, ac supponi consuetudinem Mediolani existentem, ut Clerici non beneficiati hoc privilegio fruantur, etiam si Ecclesiæ non inserviant; cuius tamen consuetudinis Sac. Congregatio nullam habuit rationem; ideo iterum quæsitum est, an prædicta consuetudine supposita, dictus Clericus fori privilegio gaudere debeat.

Hæc quæstio potest referri tam ad consuetudinem ante Concilium introductam, quam ad eam, quæ postea inolevit; Si referatur ad consuetudinem introductam ante Concilium, verius videtur illam fuisse sublatam Decreto d. c. 6. sess. 23. nam cum de jure communi Clerici habitum, vel Tonsuram deferentes, gaudent privilegio fori, vel etiam si alicui Ecclesiæ non inservirent, c. Si iudex laicus, de sentent. excomm. lib. 6. Card. post Jo. Andr. in c. Contingit, il 2. in 2. opposit. eod. tit. Capoll. consil. 11. n. 42. Capra conclus. 97. n. 87. v. Aut incedit in habitu Clericali; si quæ vigeat consuetudo, ut Clerici privilegio Clericali gaudent, illa erat conformis dispositioni juris communis: ac propterea cum Decretum d. c. 6. jus commune sustulerit, eodem modo sustulit consuetudinem illi conformem. Sic docet Joan. Andr. in c. un. n. 2. v. Nolumus, de Cler. conjug. lib. 6. ubi probat, consuetudinem, secundum quam Clerici conjugati gaudebant fori privilegio, etiam si carerent qualitatibus ibi requisitis, esse sublatam per illam Decretalem, licet ibi nulla fiat mentio consuetudinis, eo quod cum de jure communi Clericus gauderet privilegio fori absque illis qualitatibus, consuetudo conformis juri communi abrogatur sublato jure communi, quo utentes non videntur voluisse novam consuetudinem inducere: & opinionem Joan. Andr. sequuntur ibi Anchar. Gemin. & alii, Fulgos. consil. 123. Præsuppositis n. 2. Silvest. in verb. Clericus 1. in 7. q. n. 6. Ratio est, quia ubi nova Constitutio sustulit veterem legem, censetur etiam sustulisse consuetudinem tanquam ipsius legis effectum: non enim illa dicenda erat proprie consuetudo, sed legis observantia, quæ extinguitur per legis abrogationem, ut animadvertit Alex. in l. De quibus, in princ. ff. de legib. & Roccus de consuet. numer. 11. nam, ut ait Joan. Andr. loco citato super jure non super consuetudine fundabantur actus præteriti, atque ita deficiebat animus consuetudinis introducendæ. Quod alia etiam ratione probatur: quia si Concilium quoad Clericos non conjugatos sustulisset jus commune, sed non illius observantiam, nihil scilicet; sustulisset enim jus, quod in usu non erat, & quod tollere non oportebat, utpote jam sublatum ex non usu. Atque hanc rationem uti evidentissimam ponit gloss. singularis in cap. 1. in ver. Facti, vers. Item probo id evidentissima ratione, de constit. lib. 6. & sequuntur in materia, de qua agitur, ibidem Gemin. col. 1. in 2. opposit. & Franc. col. 7. vers. In eo gloss. ibi, Eset absurdum.

Neque obstat huic conclusioni, quod cum Decretum dict. capit. 6. sustulerit consuetudinem quoad Clericos conjugatos tantum, ut innuunt illa verba, Quoad hoc; videatur illam præservasse quoad alios Clericos; nam ideo Concilium sustulit consuetudinem quoad Clericos conjugatos tantum, quia illa erat contraria juri communi, nempe Constitutioni Bonifacii VIII. in dict. cap. unic. de Cleric. conjug. lib. 6. Quamobrem dum Concilium ibi innovavit dictam Constitutionem, necesse fuit, ut derogaret contrariæ consuetudini, cum alioquin per innovationem veteris legis non fuisset sublata consuetudo contraria, nisi eidem consuetudini expresse derogatum fuisset, secundum opinionem Jo. Monach. Joann. de Lign. & Prob. in dict. capit. unico. At vero quoad Clericos non conjugatos non fuit opus derogare consuetudini, quia cum illa esset juri conformis, fuit sufficienter sublata per juris abrogationem: & hæc quoad consuetudinem ante Concilium.

Quovero ad consuetudinem, quæ postea introducta est, Rocc. de Curte in tr. de Statut. sect. 6. n. 11. in terminis d. c. unic. putat valere consuetudinem, quod Clerici gaudeant privilegio Clericali, etiam si habitum, & Tonsura non deferant; & in hanc sententiam citat Fulgos. dicto consil. 123. in 1. dub. idemque supponit Bartholom. Thegeus in tract. de crim. par. 15. num. 19. inter tract.

tract. comm. tom. 11. par. 1. & idem Roch. in tract. de consuet. num. 207. asserit, consuetudinem disponentem idem quod jus antiquum correctum, qualis est hæc, secundum quam Clerici habitum, & Tonsuram deferentes gaudent privilegio fori, licet non inserviant alicui Ecclesiæ, præsumi rationabilem. Quod ipsum sentit Gemin. in cap. Accedens in fin. 50. dist.

- 65 Sed his non obstantibus verius videtur, propositam consuetudinem Ecclesiæ Mediolanen. non esse observandam, quia contra Concilia generalia consuetudo valide, ac legitime introduci non potest, ut firman. Hostiens. & Jo. Andr. in cap. Cum laicis prope fin. de rebus Eccles. non alien. ubi per textum in cap. Canones, & capit. Sicut sancti Evangelii 15. dist. asseruit Concilium generale esse observandum, sicut Evangelium, ac propterea contra ipsum non posse consuetudinem valide introduci, & sequitur Bald. in tit. de pace Constantie col. 4. §. Imperialis clementia in ver. Mos Romanorum sub num. 22. in fin. Jas. in leg. De quibus col. 13. num. 54. versic. Adde quod eodem modo nihil valet consuetudo aliquid introducens contra Concilia generalia, ff. de legibus, Roch. in eodem tract. de consuet. n. 546. vers. Secundo limita. Moveretur etiam, quia lex edita in Concilio generali censetur habere clausulam derogatoriam ad sequentes contrarias dispositiones, cap. Ex parte de Capell. Monach. & tradit Archid. in cap. 1. in ver. Noscatur, de Constit. lib. 6. Bald. in leg. Humanum, C. de legibus, Oldrad. cons. 326. & cons. 328. Gemin. cons. 36. n. 2. late Felin. in cap. Nonnulli n. 2. & ibi dixi nu. 21. supra de rescript.

- 67 Neque obstat, quod Concilium Tridentinum non videatur habere huiusmodi clausulam derogatoriam, cum sæpius S. Congregatio declaravit non esse opus, ut Tridentino Concilio specialiter derogetur; sed satis esse, ut Pontifex statuatur contrarium ejus, quod Concilium disponit; nam responderetur id procedere si Pontifex expresse statuatur contra Concilium, non autem si simpliciter permittat, vel tacite consentiat, ut in consuetudine; non enim, ut ait optime Oldrad. dist. consil. 326. sub num. 1. Papa præsumi potest nedum juri publico, sed quasi divino cum solemnitate, videlicet in sacris generalibus Conciliis promulgato, sub tali taciturnitate voluisse derogare. Hæc ille: & requiri consensum expressum probat doctrina Franch. in cap. Cum de beneficio sub. n. 2. vers. Secundo quero de præb. lib. 6. quam secuta est Rota coram Cavalerio in causa Romana Concordiæ S. Petri 12. Februarii 1610.

- 68 Rursus non obstat, quod per hanc consuetudinem reducamur ad jus communem, & quod ea sit in favorem fori Ecclesiastici; Nam vere juris Communis dispositionem Concilium non sustulisset, nisi censuisset hoc in majus Ecclesiæ bonum, & Christianæ Reipublicæ utilitatem redundare, argum. capit. non debet, de consang. & affinit. nimirum, ut Clerici Ecclesiæ promptius inservirent, nec incertis vagarentur sedibus, aut negotiis laicalibus se immiserent in opprobrium Ordinis Clericalis, argum. capit. Neminem, & cap. Sanctorum 70. dist. & cap. 16. sess. 23. ejusdem Concilii, & alias ob causas, de quibus infra n. 73. Ad hoc textus optimus in c. fin. 92. dist. & quod dixi supra in 3. quest. n. 41. & 42.

- 69 Non obstat postremo, quod afferunt Advocati pro dicto Clerico, quod non versetur in consuetudine, sed in non usu, eo quod Concilium in parte non fuerit Mediolani receptum, & quod lex etiam lata in Concilio generali non obliget, nisi recepta fuerit, secundum Abb. in cap. Cum olim, de Cleric. conjug. & in terminis Concilii Tridentini extat consil. Navarri primum de Constitut. Nam responderetur Constitutiones Papæ præsertim latas in Concilio generali censeri effectum sortitas, cum primum sunt promulgatæ, & omnes ligare, cap. 1. de Constitut. gloss. magna in præm. Clemen. & Card. ibid. Nec potest controverti, quominus Concilium Tridentinum quoad omnes sui partes receptum fuerit Mediolani. Sed si quid ibi contra Concilium factum est, potius dici potest consuetudo contra Concilium, quam non acceptatio Concilii. Ac præterea lex ita demum desinit per contrarium usum obligare, si Pontifex sciat, & non contradicat; tunc enim videtur illi contraventioni, & inobedientiæ acquiescere, & mores contrarios approbare, gloss. in cap. De libelis in fin. 20. dist. & Abb. in dist. capit. Cum olim num. 3. Felin. post alios in cap. 1. sub num. 6. versic. Lex nova de treg. & pac. ubi testatur de communi opinione, Covarr. variar. resolut. lib. 2. cap. 16. num. 6. vers. Quinto sunt, Put.

decis. 1. in fin. lib. 1. Quinimo nec sufficit tacitus consensus 70 Papæ, sed requiritur expressus, secundum Franc. in cap. Cum de beneficio num. 4. de præb. in 6. Caputaq. decis. 204. num. 2. par. 3. & Rota in dicta Causa Romana Concordiæ S. Petri 12. Februarii 1610. De hac autem scientia, & aprobatione Pontificis minime constat in casu præsentis. Verum exceptio illa, quod lex usu recepta non fuerit, cum 71 Constitutiones Papæ non pendeant a populi voluntate, sed a potestate Summo Pontifici a Deo attributa, nunquam debet admitti, ut determinat post alios Cardin. in præm. Clemen. §. Universitati num. 2. Itaque videtur respondendum, propositam consuetudinem nequaquam esse observandam, & ita Sac. Congregatio respondit.

Sexto QUÆRO, an Clericus non incedens in habitu, & Tonsura, vel alias non habens qualitates capit. 6. sess. 23. Concilii Tridentini, sicut amittit privilegium fori ex dicto Concilii Decreto, ita etiam privilegium Canonis amittere censetur.

Nostrum non est legem, vel Canonem ultra casum suum extendere, argum. leg. Si vero, §. De viro, ff. sol. matrim. Si enim Concilium voluisset in casu capit. 6. sess. 23. comprehendere etiam privilegium Canonis; sicut statuit de privilegio fori, statuere potuisset de privilegio Canonis, ut dicitur in simili in cap. Ad audientiam de decim. vel saltem communi vocabulo de privilegio Clericali dixisset, juxta capit. Unicum de Cleric. conjug. lib. 6. Quod igitur non est SS. Patrum Decreto sancitum, superstitionis non est adinventionibus præsumendum, capit. Consultasti 2. quest. 5. & capit. Inter corporalia, de translat. Episcop.

Videtur etiam considerandum, limitationem quoad 73 fori privilegium rationabilem esse, cum propter querelas officialium secularium, ad not. per Joann. Andr. in dist. capit. unic. tum ut Clerici in officio contineantur, illorumque malitiis obvietur, capit. Ex parte, leg. ultim. de privileg. tum propter Episcopos, qui merito excluduntur, ne possint repetere Clericos incertis sedibus vagantes; nam cum debuerint illos alicujus Ecclesiæ servitio adscribere, juxta dist. capit. 16. sess. 23. patiuntur etiam habitu dimisso incedere: tum denique, quia ex hoc quod foro seculari supponuntur Clerici, nulla irrogatur injuria, neque Ordini Clericali, cum auctoritate Canonum supponantur, neque ipsis personis, quæ jure merito justitiæ subji-ciuntur. At privilegium Canonis nullius jurisdictionem lædit; refrænât laicos ab injuriis inferendis Clericis, quibus infensi sunt, gloss. in cap. Si quis suadente, 17. quest. 4. Si illo privarentur, id contingeret interdum absque illorum culpa; nam etiam si in habitu, & Tonsura incederent, honestamque vitam ducerent: quia tamen forte alterius culpa, vel impedimento beneficia non obtinerent, vel Ecclesiæ de mandato Episcopi non inservirent; destituerentur privilegio Canonis in favorem Clerici concessio, expositi non quidem judicium judicis, sed privatorum injuriis, ac violentiis.

Accedit, quod judex laicus procedens contra Clericum, si modo violentia abstineat, de jure non est ipso facto excommunicatus, textus est in c. Prox. & ibi dixi n. 13 infra eod. Nec facit actum, qui reparari non possit, ubi cognoverit illum esse talem, qui judici Ecclesiastico remitti debeat, juxta c. Si judex laicus, de sent. excomm. lib. 6. At percutiens eum, quem scit, vel scire debet esse Clericum, incidit ipso facto in excommunicationem; & tamen si limitatio Concilii haberet locum in privilegio Canonis, pœna excommunicationis, etiam si Clericus in habitu, & Tonsura aperte incedens percussus esset, non censeretur irrogata, nisi idem beneficium obtineret, vel Ecclesiæ ut supra inserviret: quod latere facile potest percutientem, & interim injuriam percussio illatam non auferet ultio Canonica. Cum igitur urgentes rationes adsint, cur privilegium fori limitari debuerit, privilegium Canonis minime, non est recedendum a verbis, & mente verisimili ipsius Concilii vulg. l. Non aliter, ff. de legat. 3.

Nec movere debet, quod facilius privilegium Canonis 74 de jure amitteretur, quam fori privilegium, c. Perpendimus, cum ibi notat. de sent. excomm. Quia ex hoc ipso dici potest particulariter providendum fuisse circa privilegium fori, & quoad privilegium Canonis satis provisum antea fuisse. Nec est omittendum communiter Doctores in d. c. Perpendimus, ex eo moveri, quod in textu ibi, Et in d. c. Cum non ab homine, sit mentio solum de privilegio Canonis; unde inferunt non censeri idem dispositum de privilegio fori.

Con-

Considerandum etiam, de jure communi in multis casibus Clericos supponi foro laicali, ut in casu reconventionis, & aliis consimilibus, in quibus non gaudent privilegio fori, ut scripsi in cap. Proxime num. 3. infra eod. & tamen gaudent privilegio Canonis. Ex quo apparet, ad privationem privilegii fori non sequi alterius privilegii privationem: & quidquid esset de jure communi, cum in lege nova specialiter disponatur, de uno privilegio ad aliud non est facienda illatio, præsertim in conclusionibus, seu limitationibus poenalibus, capit. Poena, de poenitent. dist. 1. cum concord. de quibus ibi per gloss. in. ver. Non excedunt.

75 Rursus Clerici hoc casu, quo supponuntur foro seculari, non videntur eximi omnino a foro spirituali, sed solummodo tunc non gaudent illo privilegio; unde hinc licet tantummodo inferre, ut ipsi privilegium exemptionis allegare nequeant ad declinandam judicis secularis jurisdictionem. Sed non licet inferre, quin Episcopus non præventus possit illos judicare, si pro Clericis adhuc publice se gerant: jam enim Sac. Congregatio consultata, an Decretum Concilii cap. 6. vers. Is etiam sess. 23. obstat Episcopo, quominus jure suo animadvertere possit in delinquentem, qui alioquin ex eodem Decreto fori privilegio non gaudeat: respondit, Clericos in minoribus Ordinibus constitutos, nisi beneficium Ecclesiasticum habeant, aut Clericalem habitum, & Tonsuram deferentes Ecclesiæ deserviant, vel in Seminario, aut aliqua schola, vel Universitate de licentia Episcopi versentur, juxta cap. 6. sess. 23. forum judicis laici declinare non posse; non tamen idem Decretum obstat Episcopo, quominus jure suo in hujusmodi Clericos delinquentes, si Clerici adhuc permaneant, possit animadvertere.

Neque obstat, quod alias Concilium eluderetur. Episcopus enim hanc jurisdictionem sibi semper vendicaret,

& sic per indirectum hujusmodi Clerici gauderent fori privilegio; & quod in causa Maceraten. decisum fuerit Clericum, qui non incedebat in habitu, & Tonsura, comprehensum, & detentum in carceribus Curiae secularis non fore remittendum ad Episcopum, qui tanquam suum Clericum repetebat; nam responderetur eo casu inter judicem Ecclesiasticum, & secularem esse locum præventioni, quemadmodum postea resolvit Sac. Congregatio. Atque ita salvatur decisio Maceraten. ubi reus reperiatur in carcere, eratque præventa executio in personam, juxta decisionem Rotæ 3. de sentent. excommunic. in nov. salvatur jurisdictio Episcopi, qui ob culpam Clerici dimittentis habitum non amittit omnino jus in eum; Reipublicæ magis consulitur, quia minus periculi est, ut delicta remaneant impunita, & fraus in fraudolenti caput retorquetur: neque enim tanquam laicus evitabit judicem Ecclesiasticum, neque ut Clericus judicem laicum; nec dispositio Concilii contradicit, quia emanavit in odium dimittentis habitum, non autem in odium Episcopi, & verba diriguntur ad ipsum Clericum, ut non gaudet privilegio fori, non ad judicem Ecclesiasticum, ut illum habeat tanquam exemptum, & alienum a sua jurisdictione; neque mens, neque verba Concilii violantur. Ex quibus patet eo rationabilius Concilium ademisse Clericis tantummodo privilegium fori, quod eo sublato nullum præjudicium inferitur jurisdictioni Ecclesiæ prævenientis, & in eo militant rationes, quæ nullatenus considerari possunt in privilegio Canonis. Denique hanc sententiam olim probavit eadem Sac. Congregatio; nam proposito dubio, an Clerici, qui Decreto Concilii cap. 6. sess. 23. privilegio fori privantur, intelligantur etiam privati privilegio Canonis: Die 16. Octobris 1582. Sac. Congregatio censuit non intelligi privatos.

DE FORO COMPETENTI.

Ex Concilio Parisiensi.

CAPUT II.

Nullius judicium neque Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum ullum, aut minores Ecclesiæ, sine permisso Pontificis, per se distringere, aut condemnare præsumat. Quod si fecerit, ab Ecclesia Dei, cui injuriam irrogare dignoscitur, tandiu sit sequestratus, quousque reatum suum cognoscens, emendet.

S U M M A R I U M.

- 1 Judex secularis si Clericum per se distringit, aut condemnat, excommunicari debet.
- 2 Clerici res spirituales sunt, & ante omnem humanam Constitutionem exempti a jurisdictione Imperatoris, & n. 4.
- 3 Clericus in quatuor casibus hic expressis, & in aliis pluribus coram judice seculari conveniri potest.
- 5 Minores, seu juniores Ecclesiæ qui dicantur, & n. 16. & seqq.
- 6 Argumentum a contrario sensu, quamvis fortissimum in jure, tamen aliquando vacat, & num. seqq.
- 7 Judex laicus non potest Clericum judicare etiam ex delegatione Episcopi.
- 8 Judex Ecclesiasticus, qui sine permisso Episcopi distringit Clericum alterius jurisdictionis, excommunicatus est.
- 9 Papa an possit generaliter concedere, ut judex laicus Clericum distringat, vel condemnet.
- 10 Judex laicus non prohibetur ex delegatione Episcopi cognoscere causam Clerici mere civilem.
- 11 Judices laici, qui Clericos coercent, aut judicant, dicuntur Ecclesiæ Dei injuriam irrogare.
- 12 Excommunicatus potest iterum excommunicari, & n. seqq.
- 13 Judex laicus, qui sine personali distinctione Cle-

ricum condemnat, non est excommunicatus, licet excommunicari debeat.

- 14 Hodie secus ex Bulla Cœne.
- 15 Excommunicatus non debet absolvi, nisi prius de injuria satisfaciatur.
- 16 Fori privilegio quenam persone præter Clericos gaudere debeant, latissime differitur usque in finem.
- 17 Servi Ecclesiarum sunt de foro Ecclesiæ.
- 18 Si perpetuo Ecclesiæ servitio sint adstricti; secus si conductitii.
- 19 Diaconi selvatici quot in singulis Ecclesiis deputari possint, & quibus privilegiis fruantur ex Decreto jussu Gregor. XV. hac de re edito.
- 20 Famuli Clericorum an gaudeant privilegio fori, & n. seqq.
- 21 Familia appellatione qui contineantur.
- 22 Familiaris perpetuus habet privilegium perpetuum sicut dominus, temporalis autem non nisi durante familiaritate.
- 23 Familia Episcopi exempta est a seculari jurisdictione.
- 24 Intellectus cap. fin. de offic. Archid.
- 25 Concubina Clerici an ipsius Clerici forum sortiantur, & n. seqq. usque ad n. 33.
- 26 Concubina Clerici dicitur committere sacrilegium.
- 27 Sacrilegii crimen est mixti fori.
- 28 Statuta laicorum poenalia contra concubinas Clericorum an valeant, & n. 32.

- 29 *Intellectus cap. Eos 32. dist.*
 30 *Forum privilegiati sortitur non privilegiatus in causa individua.*
 31 *Judex laicus instituendo processum contra mulierem super delicto commisso cum tali Clerico incidit in excommunicationem Bulla Cœne.*
 33 *Uxor Clerici an gaudeat privilegio fori, & num. seqq. usq. ad n. 46.*
Quid in uxore Clerici in sacris Ordinibus constituti, n. 37.
Quid in uxore Clerici minorum Ordinum, n. 39.
Et quid in causis civilibus, ibid. & n. 40.
Et quid in criminalibus, n. 41.
 34 *Uxores coruscant radiis maritorum, & ex eorum persona forum sortiuntur, & n. 42.*
 35 *Conjugium non repugnat substantie Ordinis sacri, & prohibitio inducta est Constitutione Ecclesie.*
 36 *Fori privilegium concessum est Clerico propter characterem, qui extra personam non egreditur, & n. 41.*
 37 *Uxores Sacerdotum in Ecclesia Orientali gaudent privilegio fori etiam in civilibus.*
 38 *Uxorem potest Clericus alere ex fructibus beneficii.*
 43 *Uxores Clericorum majoribus privilegiis potiuntur, quam uxores laicorum.*
 44 *Privilegium competens uxori ex persona viri expirat ex mortuo.*
 45 *Canonis privilegium non extenditur ad uxores Clericorum, nec ad alias personas non Ecclesiasticas fori privilegio gaudentes, & num. 58. & 61.*
 46 *Rustici, & coloni Ecclesie, an & quibus casibus sint exempti a jurisdictione seculari.*
 47 *Emphyteuta laici si contendunt de dominio utili, quod habent ab Ecclesia, causa coram iudice Ecclesiastico agi debet.*
Consuetudo dat jurisdictionem, ibid. & n. 64.
 48 *Oblati alicujus Religionis an sint de foro Ecclesie.*
 49 *Religiosi omnes approbatam regulam profitentes, & eorum Conversi, & Novitii fori privilegio gaudent, & n. 54.*
 50 *Eremita an sint persone Ecclesiastica, & exemptæ a seculari potestate, & num. seqq. usque ad n. 65.*
 51 *Eremita quamvis non abrenuncient propriis, tamen annexum habent votum continentie, nec debent esse acephali, & n. 53. & 59.*
 52 *Non sunt tamen vere Religiosi, nisi dent se alicui ex Religionibus approbatis, & n. seqq.*
 53 *Eremita sunt sicut locusta sine Rege.*
Declaratur, n. 63.
 54 *Eremitarum quatuor sunt species.*
 55 *Eremita viventes in Congregatione, & habentes modum vivendi ab Episcopo approbatum, non prohibentur testari.*
 56 *Beguine, & Canonice seculares sunt sub jurisdictione Ecclesie, licet earum status non sit approbatus, & n. 59.*
 57 *Eremiticam vitam ducentes de Superiorum licentia in habitaculis eremi non includuntur in prohibitione de novis domibus non recipiendis.*
 59 *Mulieres Canonice intrantes Monasteria, in quibus Religio non est approbata, gaudent privilegio Canonis ex sententia Rotæ.*
 60 *Concilium Constantinopolitanum de Eremitis comatis ad solitudines rejiciendis expenditur.*
 61 *Eremitæ, & alii existentes in statu Pœnitentium, & habitantes in Oratoriis autoritate Prælati, dicuntur persone Ecclesiasticæ, & eorum caput est Christus.*
 62 *Eremitæ an gaudeant privilegio Canonis.*
 65 *Tertiarii, seu fratres de Pœnitentia, & milites gaudentes, an sint persone Ecclesiasticæ, & fori privilegio gaudeant, & n. seqq. usq. ad n. 72.*
 66 *Tertiarii ex Concilio Lateranensi non potiuntur privilegiis Ordinis, & exemptione ab Ordinario, nisi Collegialiter vivant, seu cum claustralibus habitent. Nisi aliter se habeat consuetudo, n. 70.*

67 *Tertiaria domi sue, vel consanguineorum habitantes nulla exemptione fruuntur, nisi emiserint expressum votum castitatis, vel calibatus, & n. 69.*
Sed etsi id votum emiserint, tamen servari debet consuetudo, qua Ordinarius jus administrandi Sacramenta, vel aliam in eas jurisdictionem acquisivit, n. 69.

68 *Bulla S. Pii V. qua Tertiaria ad clausuram adstringuntur, non comprehendit eas, quæ in suis, vel consanguineorum domibus habitant.*

71 *Servientes militibus, Monasteriis, Hospitalibus, vel Collegiis, an & quando fori privilegio gaudeant.*

72 *Hospitalarii, Leprosarii, & hujusmodi, an sint de foro Ecclesie, & n. seqq.*

73 *Templariorum Ordo extinctus a Clemente V. in Concilio Viennensi.*

74 *Pœnitentes, disciplinati, & consimiles, an sint exempti a jurisdictione seculari.*

75 *Jesuatorum status fuit approbatus a Martino V. & hodie profitentur regulam S. Augustini, & gaudent privilegiis Mendicantium.*

Nullus. Judex secularis si Clericum per se distringit, aut condemnat, excommunicari debet. Hoc dicit: & duo facit. Primo prohibet. Secundo adjicit pœnam, ibi, *Quod si.*

Nota primo, ex textu regulam universalem negativam, videlicet, nullum judicem secularem posse Clericum personaliter distringere, aut condemnare; unde complectitur hæc regula Judices, & magistratus omnes, ac Principes etiam supremos, *cap. Si Imperator 96. dist. & arg. eorum, quæ notat Archid. in c. Nemo in princ. de elect. lib. 6.* & hodie est expressum in Bulla Cœnæ, ut patebit infra n. 14. Clerici enim res spirituales sunt, ex quo ex toto corpus, & animam deputaverunt, & dederunt se in servitium, & sortem Christi, *c. Cui portio 12. q. 2.* & hac ratione exempti sunt a jurisdictione Imperatoris, & sic cujusunque judicis secularis, ut notat Innoc. in c. 2, de major. & obed. & in cap. Significantibus de offic. deleg. cujus dictum sequitur Abb. hic n. 6. & Marianus Socin. in c. Proximo num. 3. supra eodem, plene Alex. conf. 8. incipi. Videtur super primo dubio libr. 1. plene Domini de Rota decis. 10. de consuet. in antiq. Fallit primo hæc regula in causa feudali c. Ceterum supra de judic. cap. Verum, & c. Ex transmissa infra eodem. Secundo, in causa civili reconventionis, c. Cujus in agendo 3. q. 8. & notatur in c. 1. & 2. infra de mut. petit. Tertio, in Clerico incorrigibili, ut in cap. Cum non ab homine supra de judic. Quarto, cum invocat Episcopus brachii secularis auxilium, ut hic: & hos quatuor casus hic ponunt Hostiens. n. 2. Joan. Andr. n. 7. & plerique alii. Complures alios casus recenset idem Host. in summa de sent. excomm. §. Qui possit excommunicare sub §. Super illo autem Canone. Alios ponit gloss. in c. fin. in ver. De jure, de except. lib. 6. Et casus octodecim, in quibus Judex secularis potest manus in personas Clericorum injicere sine metu excommunicationis, enumerat Bernardus Laurentus in tractatu hac de re edito inter tract. comm. tom. 14. pag. 496. Et casum unum, & viginti, in quibus Judex laicus potest procedere contra personas Ecclesiasticas in causis criminalibus, & triginta tres in causis civilibus, late prosequitur Stephanus Auzer. in suo tract. de potest. secular. super person. Eccles. in 1. & 2. reg. eod. tom. 14. pag. 391. & seqq. Triginta duas limitationes ad eandem regulam ponit Marianus Socin. in c. Proxim. a n. 25. usque in fin. supra eod. Et sexaginta septem cumulant Moderni in tract. de effect. Cler. effect. primo a n. 668. usque ad n. 1257. Inter quas omnium frequentissima est, quæ habetur ex jure novissimo Concilii Tridentini c. 6. sess. 23. & plene scripsi supra in c. Proxim. a n. 19. usque ad fin. n. 72.

Secundo nota ibi, *Clericum ullum*, etiam Clericum prima Tonsura initiatum gaudere fori privilegio, prout ex hac litera colligunt Hostiens. Joan. Andr. ambo in princip. & Butr. num. 5. vers. Per literam, Decian. in cap. Ecclesia S. Mariae n. 21. & 22. de Constit. Franc. March. dec. 175. n. 1. lib. 1. Covarr. pract. quest. c. 32. n. 1. ubi testatur hanc opinionem esse communem, & late comprobat Alexand. d. conf. 8. n. 1. lib. 1. ubi pluribus respondit, Clericos etiam primæ Tonsuræ ante omnem humanam Constitutionem esse exemptos a jurisdictione Imperatoris: concordat text. in cap. 11. qu. ubi dicitur: Clericum cujuslibet Ordinis absque Pontificis sui permisso nullus præsumat ad

ad secularem Judicem attrahere, & in capit. Cum non ab homine supra de judic. ibi, In quocunque Ordine constitutus, juncto cap. Cum contingat, de etat. & qualit. Hodie hoc est expressum in præallegat. Decr. Concil. Trident. cap. 6. sess. 23. Unde Episcopus post collatam Tonsuram dicit Clerico ordinato, Hodie de foro Ecclesia factus es, & privilegia Clericalia sortitus es, ut in Pontificali Romano in tit. de Cleric. facien. & scripsi plenius in prædicta Decret. Cum contingat n. 128.

5 Tertio nota ibi, *Minores Ecclesia*, præter Clericos extare alias personas illis minores, quæ fori privilegio gaudent. Petr. de Anchar. in 1. notab. exemplificat hanc litteram in Clericis primæ Tonsuræ, sed non bene; quia tales jam erant comprehensi in verbis universalibus immediate præcedentibus, ibi, *Clericum ullum*; nam Clericorum appellatione certum est venire etiam Clericos prima Tonsura initiatos, ut cap. Cleros 23. distinct. & cap. Duo sunt 12. quest. 1. & notat gloss. in Clement. 2. in ver. Clericus, de vita, & honest. Cleric. Unde qui veniant appellatione minorum, de quibus loquitur hæc littera, latissime dicam infra in 1. qu. an. 16.

6 Quarto nota ibi, *Sine permissu Pontificis*, juncta gloss. 3. aliquando vacare argumentum a contrario sensu; nam ex eo, quod sine permissu Episcopi judex laicus non possit Clericum coercere, & judicare, ut hic dicitur: non licet arguere; Ergo id potest Episcopo permittente. Certum est nanque, judicem secularem non posse Clericum judicare etiam ex delegatione Episcopi, ut capit. Significasti, cum ibi notat. infra, & hic notant gloss. præalleg. Hostiens. num. 1. in ver. Pontificis, & Joann. Andr. num. 3. in eodem ver. Nisi in certis casibus, ut notatur in capit. Ut fama, §. Laici de sentent. excommunicat. & in cap. Cum non ab homine de judic. Unde Innocent. & Hostiens. ambo in ver. Sine permissu Episcopi, suppleant adverbium, *Maxime*: & quamvis argumentum a contrario sensu sit fortissimum in jure ut leg. 1. §. Hujus rei, ff. de offic. ejus, cui mandata est jurisdictio; tamen non procedit in hoc speciali casu: quia hujus argumenti contrarium reperitur in jure statutum, nempe in dict. cap. Significasti, & est simile in capit. Quos constituit 1. quest. 1. cum suis concordantiis: & quod notatur in capit. Si qui a simoniaci in ultim. gloss. eadem causa, & questione, & declarat Joann. Andr. in capit. Publicato num. 18. supra de elect. Qui tamen primus intellectus locum habet, si exponamus litteram ibi, *Nullus Judicum*, idest secularium, prout exponit gloss. & Abb. Antiq. in princip. Verum si exponamus eadem verba, *Nullus Judicum*, idest secularium, vel etiam Ecclesiasticorum extraneorum, juxta secundam expositionem Innocentii, & Hostiensis; argumentum a contrario sensu non vacat respectu Ecclesiasticorum, quia in illos potest prorogari jurisdictio de Episcopi consensu, ut patet in prædicta Decretali, *Significasti*. Sed Episcopo non consentiente judex Ecclesiasticus Clericos alienos judicare non potest, capit. Scriptum 6. quest. 3. cap. 3. infra de Paroch. & 9. quest. 3. per totam: & juxta hunc secundum intellectum etiam judex Ecclesiasticus distringens, aut condemnans Clericos jurisdictionis alterius, est excommunicatus, vel ipso facto si personaliter distringit, vel debet excommunicari si simpliciter condemnat. Quod est singulare, & notatu dignum, secundum Marianum Socin. num. 6. versic. Ex quo singulariter nota, & Felin. in princip. Vel tertio, ut salvetur argumentum a contrario sensu, & verba illa, *Sine permissu Pontificis*, non sint supervacua, exponi potest verbum, *Pontificis*, idest Papæ, qui solus potest concedere, ut judex laicus Clericum distringat, vel condemnet, capit. Meniam 2. quest. 5. capit. Cum devotissimam 12. quest. 2. etiam generaliter, ut notatur in capit. Contingit supra de arbitr. & hic tenet Hostiens. num. 1. in ver. Pontificis, Joann. Andr. num. 3. in eodem ver. & Butr. num. 7. Quod tamen intellige, ut declarat Cardinalis in capit. Perpendimus in 7. opposit. de sentent. excommunicat. ubi probat, Summum Pontificem non posse tollere Clericorum exemptionem a seculari potestate quoad omnes Clericos, & quoad omnes causas in universum, licet possit quoad aliquos Clericos, & quoad aliquas causas; & hanc puto fuisse mentem Hostiens. & Joann. Andr. dum dixerunt, Papam id posse generaliter, id est, concedendo ex causa uni Principi laico potestatem judicandi de Clericis certi loci, vel territorii. Quam declarationem Cardinalis sequuntur & ut supra interpretantur Felin. in cap. 2. col. 1. de majorit. & obedient. Steph.

Aufrer. in Clement. 1. de offic. Ordin. seu in tractat. de potestate seculari super person. Ecclesiast. in 1. reg. num. 1. in 1. fall. & Covarr. pract. quest. capit. 31. num. 4. late Moderni de effect. Cleric. effect. 1. num. 19. & seqq. Vel quæto, salvando idem argumentum, intellige illa verba, *Sine permissu Pontificis*, respectu minorum, seu juniorum Ecclesiæ, qui Clerici non sunt: hi enim possunt judicem secularem adire de Episcopi consensu, secundum Joann. Andr. num. 4. in ver. Condemnare, & Butr. num. 7. Quod ego intelligo, si verbum, *Minores*, accipiat pro servantibus Ecclesiæ; secus si pro Monachis, quia tales etiam de consensu Superiorum privilegiis Ordinis renunciare non possunt, aut alterius judicis jurisdictionem prorogare, ut scripsi latissime in capit. Quod super his de majorit. & obedient. Vel denique intellige verbum, *Condemnare*, in causa mere Civili, quam judex laicus non prohibetur cognoscere, ac diffinire ex delegatione Episcopi, secundum ea, quæ notantur in capit. Bene quidem 96. distinct. & in capit. Decernimus supra titul. prox. & hic tradunt Joann. Andr. num. 6. in gloss. hic vacat, & Butr. n. 7. in fin.

Quinto nota ibi, *Injuriam*, judices seculares, qui Clericos coercent, aut judicant, Ecclesiæ Dei injuriam irrogare: injuria enim Clericorum ad Christum pertinet, cujus legatione funguntur, capit. Accusatio, il primo in fin. 2. quest. 6. Joann. Andr. hic num. 5. Imol. in 1. notab. Abb. Marianus Socin & Alex. de Nævo, omnes in 2. notab.

Sexto nota ibi, *Sequestratus sit*, excommunicatum posse iterum excommunicari, secundum Abb. n. 3. nam judex laicus Clericum distringens est ipso jure excommunicatus cap. Si quis suadente 17. qu. 4. & tamen hic jubetur excommunicati: hoc enim important illa verba, *A commanione Ecclesiæ sequestratus sit*, quæ non sunt latæ sententiæ, sed ferendæ, secundum gloss. fin. & est communis intellectus Joann. Andr. & DD. in summa hujus textus. Sed certe, ut advertit Marianus Socin. dictum Abbatis non probatur hic: quia verba illa, *Sequestratus sit*, licet respectu judicis personaliter distringentis importent excommunicationem ipso jure; tamen secus est respectu condemnantis, qui non est ipso jure excommunicatus, sed excommunicandus, nisi in casu capit. Quoniam de immunit. Eccles. lib. 6. Nec est novum in jure, aut inconveniens, ut unum, & idem verbum ab diversa relatum ratione diversæ subjectionis materiæ diversimode capiatur, ut est gloss. notab. in c. Capitulum sanctæ Crucis in ver. Relaxetis supra de reserv. & gloss. fin. in cap. Si Papa, de privil. lib. 6. dixi in capit. Recolentes infra de stat. Monachorum; dictum tamen Abb. est in se verum, ut patet in c. Engeltruda 3. q. 4. ubi hoc tenet plena gloss. in ver. Anathemate, & similis gloss. in capit. Ita quorundam in ver. Crebra, & solemniter infra de Judicis. Quid autem operetur secunda excommunicatio, & quos habeat effectus, declarant glossæ præallegatæ. Verum hodie sublata est hæc differentia inter distringentes personaliter, & condemnantes per sententiam: utroque enim casu judices seculares procedentes contra personas Ecclesiasticas excommunicantur in Bulla, quæ in die Cæ-næ Domini legi consuevit, ut patet in Bulla Gregorii XIII. Consueverunt in Bullar. tom. 2. pag. 464. & in Bulla Pauli V. Pastoralis tom. 3. pag. 251. Idque tam in causis Civilibus quam Criminalibus; nam in Civilibus §. XV. fertur excommunicatio in hæc verba: *Quive ex eorum pratenso officio, vel ad instantiam partis, aut aliorum quorumcunque personas Ecclesiasticas, Capitula, Conventus, Collegia Ecclesiarum quarumcunque coram se ad suum tribunal, audientiam, cancellariam, consilium, vel parlamentum præter Juris Canonici dispositionem trahunt, vel trahi faciunt, vel procurant directe, vel indirecte quovis quæsito colore.* Hoc caput paucis immutatis habetur etiam in Bulla Pauli III. Consueverunt, §. 11. in Bullar. tom. 1. pag. 630. sed non legitur in Bullis præcedentibus Urbani V. & Julii II. quæ habentur eodem tomo pag. 219. & 441. In Criminalibus vero fertur excommunicatio his verbis: *Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, & quoscunque Magistratus, & Judices, Notarios, Scribas, Executores, Sub-executores quomodolibet se interponentes in causis capitalibus, seu criminalibus contra personas Ecclesiasticas, illas processando, banniendo, capiendo, seu sententias contra illas proferendo, vel exequendo sine speciali, specifica, & expressa hujus Sanctæ Sedis Apostolicæ licentia, quique ejusmodi licentiam ad personas, & casus non expressos ex-*

tendant, vel alias illa perperam abutuntur, etiamsi talia committentes fuerint Consilarii, Senatores, Praesidentes, Cancellarii, aut quovis alio nomine nuncupati, ut in praedictis Bullis Gregorii XIII. & Pauli V. §. 19.

- 15 Ultimo nota ibi, *Emendet*, excommunicatum non esse absolvendum, nisi prius de injuria satisfaciat, ut hic, & in capit. *Ex parte*, il primo, & in capit. *Cum olim*, de verbor. significat. de quo dic late, ut per Marian. Soccin. in capit. *Venerabilis* in 25. articulo principali, de sentent. excommunic.

- 16 QUÆRO, cum textus dicat exemptos esse a iudiciis secularibus non tantum Presbyteros, Diaconos, & Clericos, sed etiam minores Ecclesiarum; qui sint isti, qui Clerici non sunt, & tamen de iurisdictione Ecclesiarum existunt, & fori privilegio gaudent? Præmitto hunc textum legi multipliciter; nam litera in præfenti habet *Minores Ecclesie*, alia litera habet *Juniores Ecclesie*, ut apud Buchar. seu Ecclesie juniores, ut in cap. 2. 11. qu. 1. quod olim habebatur pro palea. Unus ex veteribus Gratiani libris habet *Minores Ecclesie cultores*, & alter *Juniores Ecclesie cultores*, ut refert Anton. Augustinus in notis ad primam Collect. Decretal. lib. 2. tit. 2. cap. 3.

Quibus præmissis investigandum est qui veniant appellatione istorum, qui non possunt distringi a iudice seculari.

- 17 Et primo glossa hic in ver. *Minores*, exemplificat textum in scholaribus, seu servientibus Ecclesiarum ad ejus obsequium deputatis, qui eodem privilegio gaudere debent, argum. cap. *Ecclesiarum servos* 11. quest. 2. cap. final. §. *Petit*, ubi de hoc, supra de offic. Archidiacon. & cap. *Cum contingat* infr. eod. Et in quantum glossa dixit de scholaribus, forte habuit respectum ad nonnullas Ecclesias, maxime in Alemania, ubi sunt scholares servientes Ecclesiarum, & addiscentes, ut Clerici, prout hic observant Cardin. n. 2. Abb. num. 5. Marian. Soccin. & Alexand. de Nævo, uterque num. 6. & idem Socin. supra in cap. *Proximo* num. 8. Facit cap. 1. infra de celebrat. Missar. Itaque Ecclesiarum servi sunt de foro Ecclesiarum, & gaudent privilegio exemptionis a potestate seculari, secundum intellectum glossæ, quem hic sequuntur Hostiens. num. 1. Butr. num. 6. Cardin. & Anchar. ambo num. 2. Abb. num. 5. & alii communiter, Specul. in tit. de compet. iurisdic. §. 1. versic. *Vigessimus septimus*, Marian. Socin. loc. proxime citato. Idem sentit Vincent. dum exemplificat textum in janitoribus Ecclesiarum, & videtur intelligere de illis minoribus, qui Ecclesiarum obsequio sunt sub custodia seniorum, ut adveniente ætate promoveantur ad Ordines, dum allegat c. *Omnis ætas* 12. qu. 1. Vincentium sequuntur hic Jo. Andr. num. 2. Butr. n. 6. & Abb. n. 5.

- 18 Verum hanc conclusionem notabiliter declarat Archid. in c. 2. 11. q. 1. & post eum Frider. de Sen. cons. 11. incipien. *Questio talis est* n. 10. ut procedat in his, qui servitio Ecclesiarum perpetuo sunt adstricti, seu in familia perpetua Ecclesiarum, ita intelligentes jura in dict. cap. *Ecclesiarum servos*, in cap. *Indicatum* 86. distinct. & in leg. 2. Cod. de Episcop. & Cleric. non autem in servis conductitiis: quia licet incedant in habitu Clericali, & inserviant Ecclesiarum in celebratione Missarum, & aliis Divinis Officiis; tamen cum non sint Clerici, non gaudent privilegio fori. Et hæc videtur fuisse mens glossæ secundæ hic, dum dicit, Deputatos Ecclesiarum, & facit text. in Clem. 2. de decim. in cap. *Per exceptionem* in ver. *Perpetuo oblatis*, de privil. lib. 6. Et hanc declarationem probant hic Collectar. num. 5. Cardin. num. 2. vers. *Dic idem de non conversis*, Abb. n. 5. Marian. Socin. in capit. *Proximo* num. 8. supra eodem, & Stephan. Aufrer. in tractat. de potest. secular. super person. Eccles. in 2. reg. num. 36. Hodie in istis servientibus, qui in Regno Neapolitano appellantur Diaconi Selvatichi, servari debet Decretum tenoris infrascripti, videlicet (Sacra Cardinalium Congregatio negotiis Regni Neapolitani Præpositorum certior reddita in nonnullis ejusdem Regni Diocæsis Diaconos, quos vocant Selvatichos, in maximum numerum citra Ecclesiarum necessitatem, aut utilitatem excrevisse, volens eorundem exemptionis causam declarare, & fraudibus quibuscunque occurrere, de SS. D. N. Gregorii XV. mandato vivæ vocis oraculo desuper habito, Diaconos Selvatichos hujusmodi, pro Ecclesiarum, & Episcoporum servitio retineri, vel in locum quomodo deficientium assumi posse in Cathedralibus, seu superioribus Ecclesiis ad summum quatuor, & Collegiatis, vel Parochialibus duos; in aliis vero Ecclesiis, in qui-

bus Divina celebrantur, si Episcopo videbitur, unum; quos quidem Episcopi prorsus gratis, & tales, qui omnino per seipsos, non autem per interpositam personam servitium debitum præstent, nec ullo modo criminolos, aut malæ conditionis, & famæ eligere debeant; alias & hi nullo gaudeant privilegio, & eligentes iudicium Sedis Apostolicæ severum experientur: eos vero privilegio Canonis non gaudere; fori autem privilegio in criminalibus omnino, in civilibus quoad corporis distractionem tantum, & immunitate ab oneribus personalibus, non autem durante servitio frui debere. Sed si alicubi majoribus utantur privilegiis, & immunitatibus ex legitima consuetudine, cujus cognitionem, & declarationem in casu controversiæ eadem Sacr. Congregatio sibi reservat, illam debere attendi; cognitionem vero aliorum præmissorum ad Ordinarios pertinere, hoc præfenti Decreto statuit, præcepit, & declaravit. Romæ 10. Kal. Julii 1623.)

Secundo gaudent fori privilegio servi seu famuli Clericorum, in quibus ponit exemplum Hostiens. hic num. 1. & tenet gloss. 1. in cap. *Clericum*, vers. *Idem dico de servientibus*, & *mancipiis Clericorum* 11. quest. 1. Idem gloss. 1. in cap. *eos*, vers. *Ad hoc potest dici quod cum sit de familia Sacerdotis*, est de foro Ecclesie 32. distinct. & gloss. in cap. *Generaliter*, §. *Juxta in ver. Mancipia* 16. quest. 1. Gemin. in cap. *unico de Cleric. conjug.* lib. 6. & in dict. cap. *Eos*, Abb. consil. 53. incip. *Quidam*, Andr. num. 3. lib. 1. sed ibi tantum recitat opiniones, & nihil firmat. Sed pro hac parte in facti contingentia consuluit Calcan. consil. 71. ubi post num. 3. dicit hanc esse conclusionem secundum omnes, ut famuli Clericorum laici gaudeant ipsorum privilegio, quoad fori declinationem. Hanc etiam esse communem opinionem Legistarum, testatur hic Alexand. de Nævo num. 9. Pro qua inducunt primo textus in leg. 1. & 2. Cod. de Episcop. & Cleric. ubi famuli Clericorum in rebus suis collectarii non possunt; Ergo si res sunt exemptæ, fortius personæ, quibus res accedunt, cap. *Præcipimus* 12. quest. 2. Cardin. in Clement. 1. num. 9. versic. *Item ad hoc de præben.* Sed illa jura intelliguntur de mancipiis, ut in d. l. 1. & sic de perpetuis, secundum Felin. hic n. 1. Secundo inducitur c. fin. §. *Petit. de offic. Archid.* ubi non dicitur esse speciale in Episcopo, ut ejus familia sit de foro Ecclesiarum; nec ulla ratio specialitatis apparet. At respondetur textus loqui in Episcopo, & cum materia sit stricta, ad alios extendi non debet: multa enim conceduntur Episcopo propter dignitatis prærogativam, quæ non aliis, c. fin. de re judic. lib. 6. & c. *Quia periculosum*, de sent. excomm. eod. lib. cum simil. Tertio glossæ præallegatæ inducunt cap. *Indicatum* 86. dist. & cap. *Ecclesiarum servos* 12. q. 2. Sed illa jura intelliguntur de servis Ecclesiarum perpetuis, non autem de temporalibus, & mercede conductis, secundum Archid. & Frideric. de Sen. ut dixi supra num. 18. Vel aliter responde, ut notat gloss. id d. cap. *Indicatum* in ver. *Inter eos*. Quarto Clericorum concubinæ illorum forum sortiuntur, gloss. 1. in cap. *Eos* 32. dist. Ergo multo magis famuli, qui cum Clerico non delinquant. Sed nego assumptum, ut dicam infra n. 29. Tantum enim subsunt Episcopo, ut ab ipso puniantur, ut dicit textus ibi, sed non privative ad iudices seculares. Quinto bona patrimonialia Clericorum gaudent privilegio fori, cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ* supra de Constit. Ergo fortius famulantes. Sed similiter negari potest assumptum, ut per Butr. in cap. *Si diligenti* nu. 18. de præscript. & Felin. hic n. 1. vers. *Tertio bona Clericorum*. Contrariam opinionem in servis Clericorum mercede conductis probant Archid. & Frider. de Sen. locis supracitatis n. 18. & idem Archid. in d. cap. *Ecclesiarum servos* n. 1. 22. q. 2. Et eam amplectitur hic Abb. n. 6. Alex. de Nævo n. 11. & Felin. d. n. 1. dicens opinionem Abb. esse tutiorem. Idem dicit Stephan. Aufrer. supracitatus n. 18. qui etiam testatur eandem de facto servari, & secundum eam fuisse pluries judicatum in Senatu Tauronensi, testatur Thesaur. decis. 22. vers. *Verum in Urbe*, & communem dicunt Capyc. decis. 12. num. 2. in fin. & Julius Clar. in praxi criminali lib. 5. §. fin. q. 35. vers. *Quæronunquid familiares*. Pro hac parte inducitur cap. penult. vers. *Non sic autem*, de privil. lib. 6. ubi privilegium datum Conventui non prodest familiaribus. Item inducitur cap. *Per exemptionem* eod. tit. & lib. ubi oblatis, quamvis eorum vita habeat aliquid spiritualitatis; tamen non sunt exempti a potestate seculari, nisi habeant qualitatem perpetuitatis; Ergo multo minus exempti erunt famuli tem-

- porales, & pretio conducti nihil spiritualitatis habentes:
- 21 facit quod notat Innocent. in cap. Cum olim in princip. de arbit. ubi intelligit illum textum in familia perpetua, & religiosa; licet alias nomine familiae non solum servi proprii, sed etiam alieni, nec non liberti, qui in servitio, & ministerio sunt, sicut etiam mercenarii, & similes contineantur, ut leg. 1. §. Familia, ff. de publican. & vestigal. leg. 1. §. Familia, ff. de vi, & vi armat. secundum
- 22 Innocent. ibi, & Hostiens. num. 1. Item facit quod notat Bald. in leg. 1. num. 5. Cod. de Episcop. & Cleric. ubi quod familiaris perpetuus habet privilegium perpetuum sicut dominus, temporalis autem non nisi durante familiaritate. In hac veritate Albericus de Rosat. leg. 1. Cod. de Episcop. & Cleric. conciliando opiniones dicit primam procedere in his, qui Clericis serviunt mercede dietim pro aliquo parvo tempore, & hos affirmat non gaudere fori privilegio, secundum vero in his, qui serviunt ad annum, vel ad longius tempus; & hoc placet Marian. Socin. supra in cap. Proxim. num. 21. qui ita intelligit dictum Baldi de familiari temporali, ut scilicet ita demum durante familiaritate gaudeat privilegio domini, si sit conductus ad annum, vel ad longius tempus; non autem si dietim serviat. Sequitur Decianus in tract. crimin. par. 1. lib. 4. cap. 9. num. 47. Sed certe hæc distinctio est potius imaginaria, quam vera: nullibi enim reperitur jure cautum, ut familia debeat saltem esse annalis ad hoc, ut gaudeat privilegio domini. Quin potius jura videntur requirere qualitatem perpetuitatis, ut in dict. cap. Per exemptionem. Et Concilium Tridentinum voluit familiares esse triennales in casu speciali cap. 9. sess. 23. Unde non discesserim ab opinione Archidiaconi, quæ communior, & verior videtur, & ubique servatur in praxi. Et est ratio diversitatis inter mancipia, seu servos proprios ipsius Clerici, & famulos conductitios, secundum Alex. de Nævo hic num. 11. vers. Et si dicis: quia quando est servus proprius, & perpetuus ipsius Clerici, quicquid acquirit, ipsi Clerico acquirit, sicut servus ipsius Clerici. Unde potius dicitur conveniri ipse Clericus, ad quem commodum, vel incommodum pertinet, leg. 1. §. In propria, ff. Quando appellan. sit, & cap. Biduum, ver. In propria 2. q. 6. Secus in servo conductitio; quia non est ipsius Clerici, nec illi acquirit. Quod tamen limitabis, nisi alias dominus non posset commode uti suo privilegio, nisi includeretur famulus; quia tunc etiam mercede conductus includeretur, cap. penult. §. Cum conceditur, de privil. lib. 6. Ita Felin. hic n. 2. vers. Tene istam conclusionem, Joan. Anton. de Nigr. in Extravag. unic. n. 9. vers. Adverte, de vit. & honest. Cleric. Menoch. alios adducens de arbit. Judic. cen. tur. 6. casu 562. n. 11.
- 23 Tertio, gaudet fori privilegio familia Episcopi, ut est textus in cap. fin. §. Petiit supra de offic. Archid. ubi hoc tenent omnes, & de communi opinione testantur Abbas hic num. 6. Jo. de Monte Sperello inter cons. Calcan. consil. 72. quod est subscriptio præcedentis consilii, Capyc. decis. 12. n. 1. Thesaur. decis. Pedemont. 22. n. 6. Boss. in tit. de foro compet. post. n. 127. & Clar. in d. §. fin. q. 15. vers. Ab hac tamen conclusionem. Quam etiam servat Curia, ut scripsi in c. Ecclesia Sancta Maria an. 43. supra de Constitutionibus. Et in familia Episcopi intelligi possunt glossæ præallegatæ in casu præcedenti n. 20. secundum Felin. hic n. 1. in fin. Et quamvis Alex. de Nævo hic n. 9. dicat communem opinionem veram non videri in puncto juris, quia text. in d. cap. fin. loquitur de consuetudine, quæ ibi allegabatur
- 24 præscripta: tamen iudicio meo fallitur in intellectu illius Decretalis; nam ille Archidiaconus Senonen quamvis allegaret consuetudinem esse, ut omnes de ditione Senonen. convenirentur prius coram se, quam coram Officiali Archiepiscopi; tamen ab hac regula excipiebat causas Archiepiscopi, & familiae suæ: atque ita rex, fundat se super consuetudine respectu jurisdictionis duntaxat, quam Archidiaconus præscriperat: sed non fundat se super consuetudine in exceptione familiarium Archiepiscopi, qui conveniebantur coram illius Officiali; quin potius admittit eos remansisse sub jurisdictione Archiepiscopi ex juris communis dispositione, cum contra eos nihil præscripsisset Archidiaconus, ut cap. Cum olim de præscript. unde a communi opinione non est recedendum. De familiaribus Papæ, & Cardinalium dic, ut scripsi in c. Ex parte, il secundo a n. 2. usque in fin. infra de privil.
- 25 Quarto, forum Clericorum sortiuntur Clericorum concubinae, ut innuit text. in cap. Eos 32. dist. ubi indulgetur

licentia Principibus secularibus, ut nisi Clerici se correxerint, illorum concubinas mancipent servituti: ubi gloss. 1. tenet uxorem non legitimam, seu concubinam Sacerdotis esse de foro Ecclesiæ; tum quia est de illius familia, tum quia delinquit in persona Ecclesiæ, & ratione delicti efficitur quis de foro alterius, cap. Placuit 6. quest. 3. Idem tenent ibi Archidiacon. & Gemin. præsertim in concubina Clerici in sacris constituti, prout loquitur ille textus: & sequuntur Abb. in cap. 2. de cohabitatione Clericorum, & Mulier. & in cap. Cum sit generale infra eod. Roman. in singular. 665. num. 2. in ver. Concubina, Joan. de Palat. in l. 1. C. de Mulier. & in quo loco lib. 10. Alii vero dicunt, concubinam Clerici committere sacrilegium, cap. Qui Christo, & cap. Virginibus, 27. quest. 1. & notat Hostiens. in Summ. de cohabit. Cleric. & Mulier. §. Quam pœnam, Henric. Boich. & Abb. in cap. 2. eod. tit. & idem Abb. in capit. Ut Clericorum, de vit. & honest. Clericor. Crimen autem sacrilegii est mixti fori; unde contra concubinas Clericorum potest procedere tam Judex Ecclesiasticus, ut capit. Quisquis 17. q. 4. & cap. Cum sit generale infra eod. quam judex secularis; & ita in crimine sacrilegii concludunt omnes, ut testatur Mantica consil. 266. num. 8. Unde Petr. de Anchar. in cap. Ea quæ in 24. quest. de reg. jur. lib. 6. & in consil. suo 196. vers. Super secundo dubio, firmat Principem secularem posse facere statuta pœnalia contra prædictas concubinas Clericorum manifestas, & notorias; nec tunc secundum eum honestas Ecclesiæ maculatur, sed potius defensatur, & sacri Canones melius custodiuntur; licet contra occultas putet non posse judicem laicum ex officio procedere, ne detegat crimen Clericorum, ad hoc quod ait Constantinus in cap. In scripturis 96. distinct. & opinionem Ancharani sequuntur Joann. de Anan. in rubr. de adulter. col. ult. Felin. in dict. cap. Cum sit generale num. 14. infra eodem; eamque dicit fovere maximam æquitatem Stephan. Aufrer. in tract. de potest. secular. super person. Eccles. in 2. reg. num. 34. in fin. inter tractat. commun. tom. 14. pag. 396. Itaque contra concubinas Clericorum, cum

28 crimen hoc sit commune inter judicem Ecclesiasticum, & secularem, erit locus præventioni, prout concludit Marian. Socin. in cap. Proxim. num. 21. versic. Et prædicta supra eod. & in dict. cap. Cum sit generale, Felin. & Aufrer. loc. cit.

Conclude veritatem. Aut quaeritur quis judex possit

29 procedere contra concubinam pro crimine commisso cum persona ipsius Clerici, & potest procedere solus judex Ecclesiasticus: & in hoc casu intelligo textum in d. cap. Eos 32. dist. tribuit enim facultatem Principibus laicis coercendi concubinas pro ipso delicto concubinitus cum Clericis perpetrato, ubi Clerici sunt incorrigibiles: & hoc intendit gloss. 1. dum dicit, uxorem non legitimam propterea Clerici forum sortiri, quia delinquit in persona Ecclesiæ. Et ita procedat prima opinio Arch. & sequacium. Ratio

30 est, quia cum causa concubinitus sit individua inter concubinam, & Clericum, non potest contra ipsam institui processus, quin tangatur persona ipsius Clerici, quæ exempta est a seculari potestate. Unde ratione individuitatis causæ concubina forum Clerici sortitur; quia si non privilegiatus in materia individua concurrat cum privilegiatus, illius privilegio utitur, l. Si communem, ff. Quem admodum servitus amittitur, & c. Per tuas de arbit. quam regulam constituit gloss. in c. unic. in ver. Ecclesiasticus, de jure patron. lib. 6. & pluribus confirmant Alex. cons. 122. n. 16. & seqq. lib. 4. & Jas. in l. si emancipati a n. 5. C. de collat. 16. & seqq. lib. 4. & Jas. in l. si emancipati n. 13. Quamobrem si judex secularis institueret processum contra mulierem in causa fornicationis cum Clerico perpetratæ individuando personam ipsius Clerici, eo ipso incidere in excommunicationem, quæ in Bulla Cœnæ fertur in iudices, qui se interponunt in causis criminalibus contra personas Ecclesiasticas, eas processando, ut dictum est supra num. 14. Et ex his valde dubito de doctrina Ancharani in d. cons. 197.

32 nam cum concubine Clericorum pro delictis cum eis commissis non sortiantur forum secularem, ut ostensum est supra, consequenter nec ligantur statutis illius fori; quia forum sortiri, & statutis ligari a pari procedunt, cap. fin. de

de constitut. lib. 6. Archidiaconus in capit. Quæ contra num. 9. 8. distinct. Speculat. tit. de constitut. §. 1. Butr. in rubric. de consuetud. num. 7. & Decius in capit. Decernimus num. 197. de iudic. Præterquam quod cederet in ignominiam, & infamiam Ordinis Clericalis, ut in Edictis, & legibus publicis Principum secularium notarentur, licet obiter, & per indirectum, crimina Clericorum, argum. cap. In scripturis 96. dist.

Aut quaeritur, quis sit iudex competens contra concubinas Clericorum in delictis per eas commissis cum laicis, vel in causis Civilibus ipsarum; & hoc casu si delicta non sint Ecclesiastica, vel mixti fori, secundum ea, quæ notantur in capit. Cum sit generale infra eod. solus iudex laicus est competens; non enim hoc casu concubinæ gaudent privilegio fori: quia non debent ex earum delicto commodum reportare, ut finaliter concludit Marian. Socin. supra in capit. Proxim. num. 22. in fin. Unde nec relevat, quod sint de familia Clerici, ut dicit gloss. in dict. capit. Eos, quoniam hæc familiaritas prodesse non debet, cum sit turpis, & a jure damnata, capit. 1. & per tot. infra de cohabit. Cleric. & Mulier. Illud est indubitatum, videlicet contra concubinas etiam laicorum, non obstante preventionem iudicis secularis, solum Episcopum posse procedere ad pœnam excommunicationis ex Decreto Concilii Tridentini capit. 8. sess. 24. de reformat. matrim. ut scripsi plene in capit. Perniciosam a num. 18. supra de offic. Ordinarii.

- 33 Quinto, fori privilegio gaudent uxores Clericorum, secundum unam opinionem, quam tenet gloss. 1. in c. Eos 32. dist. & gloss. 1. in c. Clericum 11. qu. 1. Jo. de Imol. & Gemin. in c. unic. de Cleric. conjug. lib. 6. Abb. hic num. 6. vers. Quid de uxore Clerici, Marian. Socin. in c. Proxim. n. 20. supra eod. Angelus in ver. Excommunicatio 7. §. 8. & hanc esse communem opinionem fatetur hic Alexan. de Nævo num. 21. Pro qua allegatur primo textus in l. 2. C. de Episc. & Cleric. ubi uxor, & filius Clerici gaudent illius privilegio. Licet ille textus non loquatur de privilegio fori, sed immunitatis, a collectis, & impositionibus laicalibus. Secundo, allegantur jura, quæ dicunt uxorem sortiri forum ex persona viri, ut l. fin. §. Item rescripserunt, & ibi Bart. ff. ad municipal. l. Cum quedam puella, ff. de iurisd. omn. iudic. l. Exigere, ff. de iudic. & l. fin. C. de incol. lib. 10. Demum allegatur text. in l. Femina, ff. de Senator. ubi uxores coruscant radiis maritorum, & eorum dignitate, & privilegio gaudent. Et procedit hæc opinio, siue matrimonium fuerit contractum ante Clericatum, prout loquitur textus in d. l. 2. & ibi notat gloss. in ver. Conjugia, siue contractum fuerit post Clericatum, secundum Abb. hic n. 7. ver. Et licet loquatur; nam conjugium non repugnat substantiæ Ordinis etiam sacri, sed prohibitio inducta est ex constitutione Ecclesiæ, ut notatur in c. Cum olim infra de Cleric. conjugat. in cap. Quæ ad perpetuam 25. q. 1. & per Innoc. in capit. Placet, de convers. conjug. Non obstat quod uxor non habeat characterem Ordinis, quoniam plures alii gaudent fori privilegio, quibus tamen character non est impressus, ut pater in Monialibus, & Conversis, c. de Monialibus, c. Non dubium, & c. Parochianos infra de sent. excomm. in familia Episcopi, & consimilibus.

- 36 Contrarium tenet Joann. Andr. in dict. cap. unic. num. 3. de Cleric. conjugat. lib. 6. ubi dicit nunquam fuisse usu receptum, ut uxor Clerici gaudeat privilegio Canonis, & fori: absurdum enim esset, ut femina, quæ in civilibus est fori secularis, in criminalibus a seculari iudice puniri non posset. Nec obstat secundum eum, quod hoc contingat in Clerico conjugato, qui in criminalibus gaudet privilegio fori, & non in civilibus, ut in dict. cap. unic. quia hoc operatur character, qui personam Clerici non egreditur. Idem tenet ibi Joann. de sancto Georgio, & quamvis refellat rationem Joann. Andr. dicens hoc privilegium non esse concessum characteri Ordinis Clericalis, cum & Conversi non habentes Ordinem, & Moniales eodem privilegio gaudeant, dict. cap. Non dubium, capit. De Monialibus, & cap. Parochianos, de sentent. excommunic. & cap. at Religioso in 2. respon. eod. tit. lib. 6. vere tamen Joann. Andr. non negat, quin personæ Ecclesiasticæ carentes Ordine gaudeant privilegio fori, & Canonis, sed tamen asserit hoc privilegium in Clerico descendere a characterē Clericali, cum ei competat ratione Ordinis. Unde male reprehenditur a Joann. de sancto Georgio, & Abbate hic num. 8. Eandem opinionem sequitur, & veritatem putat Alex. de Nævo hic nu. 21. cum

qua etiam transit Butr. num. 6. vers. Gaudet etiam uxor Clerici; eamquæ servari de facto testatur Stephanus Aufter. in tractat. de potest. secular. super person. Ecclesiast. in 2. reg. n. 35.

His in utranque partem adductis, pro solutione quaestionis videntur mihi statuendæ conclusiones infrascriptæ.

Prima conclusio est: Uxor Clerici in sacris Ordinibus constituti in omnibus sortitur forum ex persona mariti. Hanc conclusionem sequuntur omnes supracitati num. 33. & est communis opinio, ut testatur hic Alex. de Nævo n. 22. Et quamvis subdat contrarium tenere Joann. Andr. & cum eo transire Anton. de Butr. tamen in hoc videtur falli: quia Butrius loco citato loquitur simpliciter de uxore Clerici, & Jo. Andr. si sedulo expendatur, potius tenet uxorem Sacerdotis gaudere fori privilegio; considerat enim illud inconueniens, quod uxor Clerici, quæ in civilibus est fori secularis, in criminalibus sit fori Ecclesiasticis. Quæ ratio viget tantummodo in uxore Clerici in minoribus constituti, qui cum gaudeat privilegio fori in criminalibus tantum, & non in civilibus, ut in d. c. unic. de Cleric. conjug. lib. 6. si uxor sortiretur illius forum, eodem modo gauderet in criminalibus, & non in civilibus; quod esset absurdum secundum Joann. Andr. Sed hæc ratio non viget in uxore Clerici in sacris, quia is gaudet privilegio fori tam in civilibus, quam in criminalibus. Unde cessat inconueniens, quod uxor esset duplicis fori, quia erit tantum de foro Ecclesiæ. Potest autem hic casus dupliciter contingere. Primo scilicet in Ecclesia Orientali, quia Clerici in minoribus contrahunt, & in maioribus utuntur matrimonio jam contracto, ut cap. Cum olim de Cleric. conjugat. Unde uxores Græcorum gaudent privilegio fori, etiam in civilibus, secundum Jo. de Imol. hic num. 3. vers. Et per hoc videtur, & Stephan. Aufter. in d. tract. de potest. secular. in 2. reg. n. 35. vers. Uxores vero Clericorum in sacris. Secundo, hic casus potest contingere in Ecclesia Occidentali in conjugato, qui ad sacros Ordines promovetur uxore consentiente, & continentiam vovente, juxta textum in c. Conjugatus cum ibi notatis, de convers. conjug. nam & illarum cura non est negligenda: imo Clericus de fructibus beneficii sui potest uxorem alere, sicut Apostoli faciebant, ut in c. Omnino 31. dist. ubi bonus textus cum gloss. & in c. 1. de cohabit. Cleric. & Mulier. secundum Abb. hic n. 9. Et idem est, si Maritus Religionem profiteatur uxore in seculo remanente, & castitatem promittente, c. Cum sis, & c. Sane de convers. cum jun. secundum Marian. Socin. supra in c. Proxim. n. 20.

Secunda conclusio: Uxor Clerici in minoribus Ordinibus constituti, qui in habitu, & Tonsura non incedit, vel inservit Ecclesiæ, nec in civilibus, nec in criminalibus gaudet fori privilegio; nam cum talis Clericus hoc privilegio non gaudeat, ut in d. cap. unic. juncto Decreto Concilii Tridentini cap. 6. sess. 2. longe minus gaudere debet illius uxor, quæ non ex persona propria, sed ex persona mariti sortitur forum: & hoc esse indubitatum affirmat Jo. Andr. in d. c. unic. n. 3. Abb. n. 7. vers. Primo casu, & Alexan. de Nævo n. 16.

Tertia conclusio: Uxor Clerici in minoribus etiam deferentis habitum, & Tonsuram Clericalem, & inservientis Ecclesiæ ad præscriptum d. c. 6. non gaudet privilegio fori in civilibus, ubi non agitur de personali distinctione; nam cum tali privilegio non gaudeat Clericus illius maritus, ut est text. in d. c. unic. & ex sententia S. Congregationis Concilii dixi in c. Proposui n. 28. infra eod. consequenter nec illius uxor gaudere debet, ex theoria Joann. Andr. de qua in præcedenti conclusione.

Quarta conclusio: Uxor Clerici in minoribus incedentis in habitu, & Tonsura Clericali, & inservientis Ecclesiæ, gaudet privilegio fori in criminalibus etiam civiliter intentatis; & hoc secundum unam opinionem, quæ communis est, ut patet ex dictis supra num. 33. & mihi videtur etiam de jure verior; nam & si Alex. de Nævo hic num. 18. asserat contrarium posse defendi probabiliter, & magnam vim faciat in eo, quod privilegium fori in Clerico descendat a characterē Clericali, cum sit de jure Divino, cap. Si Imperator 96. dist. qui quidem character cum inhaereat personæ ipsius Clerici, ad alios extendi non potest: hoc tamen parum videtur urgere, quia privilegium fori in uxore non pervenit ab extensione characteris, sed ex eo, quod uxor sortitur forum mariti. Dicit enim Imperator in l. fin. C. de incol. lib. 10. Mulieres honore maritorum

- rum erigimus, & genere nobilitamus, & forum ex eorum
 43 persona statuimus, & dictum est supra num. 34. Quod si
 hoc procedit indifferenter in uxoribus secularium viro-
 rum, longe magis obtinere debet in uxoribus Clerico-
 rum, quæ majoribus privilegiis decorantur, quam uxo-
 res aliorum, ut patet in leg. 1. & 2. C. de Episcop. & Cler-
 & considerat Abb. hic num. 7. Neque enim ex eo, quod
 maritus sit Clericus, uxor illius debet esse deterioris con-
 ditionis; imo melioris, ut dict. leg. 2. nec alioquin digni-
 tas mariti dedecus uxoris retorqueatur, contra textum in
 dict. leg. final. & leg. Femina, ff. de Senator. Item si est ita
 in uxoribus militum armatæ militiæ, ut forum viri for-
 tiantur, dict. leg. final. Cod. de Incol. lib. 10. cur non idem
 dicendum sit in uxoribus Clericorum, qui sunt milites
 celestis militiæ, cap. Christianis 11. quest. 1. cap. Nullus
 Episcoporum 53. dist. & cap. Degradatio, ibi, Celestis mi-
 litie milites, de poen. lib. 6. Et huic fundamento, quod
 44 mihi videtur irrefragabile, non respondent Alex. de Næ-
 vo, & alii sequaces alterius opinionis. In oppositum ta-
 men stat auctoritas Joann. Andr. & communis observan-
 tia. Sed tenendo supradictam opinionem, eam limita-
 bis, ut procedat, quandiu vivit Clericus conjugatus;
 secus postquam obierit, ut hic per eundem Alex. de Nævo
 vo n. 22. Potro Sac. Congregatio Cardinalium Concilii
 Tridentini Interpretum noluit decidere hunc articulum,
 forte quia ad interpretationem Concilii non pertinet. Nam
 consulta ab Episcopo Nuscano, an uxor conjugati Clerici
 gaudeat privilegio fori, prout ejus maritus: Respondit
 non esse Congregationis id decidere, sed questionem esse
 solvendam ex dispositione juris communis.
- 45 De privilegio Canonis, cum sit annexum clericali cha-
 racteri, nusquam fuit usu receptum, ut extendatur ad
 uxores, secundum Jo. Andr. in d. cap. unic. n. 3. quem ibi
 sequuntur Geminianus, Franc. & alii communiter, Car-
 din. in Clem. Per litteras in 12. q. de præb. & Alex. de Nævo
 hic n. 21.
- 46 Sexto, rustici Ecclesiæ gaudent fori privilegio, secun-
 dum Hostien. in Summ. hoc tit. §. 2. vers. Ex præmissis, qui
 ad hoc allegat c. Inducatum 86. dist. cap. Ecclesiarum servos
 12. q. 1. l. 2. C. de Episc. & Clericis, & l. Si quis, C. ubi
 caus. Fiscal. Verum hoc procedit in duobus casibus, quos
 notat gloss. 1. in d. c. Inducatum, & Jo. Andr. hic n. 6. in
 gloss. 2. Primus est, cum Ecclesia ex privilegio Imperato-
 ris habet jurisdictionem super eos, arg. c. Si duobus de ap-
 pellat. Secundus est, quando rustici habent generalem bo-
 norum administrationem ab Ecclesia, arg. c. Ei qui, §.
 Nulli quoque 2. q. 6. Tertium casum addit Speculator in tit.
 de compet. judic. §. 1. vers. Vigesimo septimo, & Collect. hic
 n. 5. videlicet, quando conveniuntur super re, quam tenent
 47 ab Ecclesia. Quod locum habet, etiam si duo emphyteu-
 tæ laici contendunt inter se de dominio utili, quod habent
 ab Ecclesia; nam causa agi debet coram iudice Ecclesia-
 stico, ut pluribus decidunt Domini de Rota dec. 42. par. 6.
 recent. Sed his casibus exceptis rustici Ecclesiæ generaliter
 in foro seculari conveniuntur, secundum gloss. & Joann.
 Andr. ubi supra, & sequuntur hic Butr. n. 6. Alex. de Næ-
 vo n. 13. & Marian. Socin. in cap. Prox. supra eod. in 5. de-
 claratione n. 8. qui prædictis addit quartum casum, vide-
 licet si extaret consuetudo, ut convenirentur in foro Ec-
 clesiæ. Consuetudo enim dat jurisdictionem, l. Viros,
 C. de divers. offic. lib. 12. cap. Cum contingat infra eodem,
 & ibi latius Doctores.
- 48 Septimo, gaudent privilegio fori Oblati alicujus Reli-
 gionis, in quibus exemplificant hic verbum, Minores,
 Innocent. & Joann. Andr. & alii. Sed de his dic, ut scri-
 psi latissime in cap. Ut privilegia a n. 1. usque in fin. infra de
 privileg.
- 49 Octavo, eodem privilegio gaudent Monachi, & Con-
 versi, ut capit. A Subdiacono 93. dist. capit. Inolita 11.
 quest. 1. cap. Parochianos, & capit. Cum illorum infra de
 sentent. excommunicat. & in his exponunt hanc litteram in
 ver. Minores, Hostien. Joann. Andr. & Butr. num. 6. Et
 idem dicendum de Monialibus, ut d. cap. De monialibus
 eod. tit. Et de Religiosis omnibus approbatam regulam pro-
 fitentibus tradit Marian. Socin. in c. Prox. supra eod. in 7.
 declarat. n. 10.
- Nono, hoc privilegio gaudent Novitii, arg. cap. Re-
 ligioso, §. Quamvis, de sentent. excommunicat. lib. 6.
 quamvis enim cum effectu non sint Religiosi, sunt tamen
 personæ Ecclesiasticæ, gaudent privilegio Canonis, ut
 ibi dicitur, & sunt de foro Ecclesiæ, ut per Cardin. in Cle-

ment. 2. num. 9. vers. Item Novitius de præbend. & scripti
 post Hostien. & alios in cap. Statuimus num. 43. infra de
 regular.

Decimo, Eremitæ quoque dicuntur hoc privilegio gau- 50
 dere, ut notat gloss. ult. in cap. Nulla ratione 93. dist. &
 gloss. in cap. Qui vere, in ver. Vero 16. q. 1. ubi dicunt Ere-
 mitas subesse Episcopo, in cujus territorio degunt. Idem 51
 voluit Innocent. in c. Cum Monasterium num. 1. supra de
 elect. ubi concludit, Eremitas, quamvis possint habere
 proprium, quia non abrenunciant, tamen esse personas
 Ecclesiasticas, & debere continentiam promittere, &
 servare, cap. Scripsit, §. Ecce 27. quest. 2. & cum eo trans-
 eunt ibi Hostien. num. 3. & Joann. Andr. num. 12. Idem
 tenet Archid. in dict. cap. Qui vere num. 3. 16. quest. 1.
 & in cap. 1. num. 1. in ver. Eremiticam, de excess. Pralat.
 lib. 6. ubi asserit, Eremitas, quamvis non renuncient
 propriis, tamen habere annexum votum continentie, gau-
 dere privilegiis Clericorum, & subesse Episcopo, in cu-
 jus territorio consistunt, quia non debent esse acephali,
 dict. cap. Nulla ratione 93. distinct. Licet subdat eos non es- 52
 se vere Religiosos, nisi dent se alicui ex Religionibus ap-
 probatis, secundum ea, quæ notantur in cap. De Viduis
 27. quest. 2. sequitur Abb. in dict. cap. Cum Monasterium
 num. 2. de elect. & Butr. hic num. 6. qui simpliciter ait ta-
 les gaudere fori privilegio; & hanc partem conatur hic
 tueri, & veriore putat Alex. de Nævo n. 27. ubi conclu-
 dit, Eremitas esse personas Ecclesiasticas, & gaudere fo-
 ri privilegio. Movetur primo per text. in capit. Item cum
 Joannes Baptista 2. q. 7. ubi Sanctus Joannes Baptista dici-
 tur vitam Eremiticam duxisse; ergo talis non est vita lai-
 calis, sed Ecclesiastica, ad idem §. Ecce 27. quest. 2. ubi
 Sanctus Macarius, & Sanctus Alexius post contracta
 sponsalia de præsentia elegerunt vitam Eremiticam, ut Deo
 servirent, & sic suas sponsas reliquerunt; Ergo sequitur
 secundum eum, ut non sit vita secularis, sed Ecclesiasti-
 ca, facit d. c. Qui vere 16. q. 1. ubi vita Eremitica lauda-
 tur. Deinde movetur per textum in c. Duo sunt 12. q. 1.
 ubi textus ponderat personas Ecclesiasticas esse, nedum
 Clericos, sed etiam personas Deo devotas, quæ sunt de-
 ditæ orationi, & contemplationi, quæ ab omni strepitu
 temporalium debent cessare. Sed Eremitæ sunt tales;
 Ergo sunt personæ Ecclesiasticæ. Idem firmat Felin. hic n.
 5. vers. Eremitæ sunt de foro Ecclesiæ, ubi alios adducit, &
 allegat textum, quia dicit esse novum, in c. fin. §. Item
 vitas Patrum 15. dist. ubi textus dicit: Vitam Eremitarum
 cum honore suscipimus; & quamvis restringatur ad vitas,
 quas scripsit Hieronymus; tamen ut inquit Felin. hoc ve-
 rum quoad hoc, ut illi dicantur sancti: sed non restat,
 quin ille text. probet vitam illorum religiosam esse. Unde
 ab Ecclesia invocantur Sancti Monachi, & Eremitæ. De-
 mum hanc dicit esse communem conclusionem, & sequen-
 dam favore animæ, Aretin. hic n. 9. & Boer. in tract. de
 stat. & vit. Eremit. n. 13. & 14.

Contrariam opinionem amplectuntur Laud. & Joan. de
 Lignano in Clem. 2. de præbend. Quia tales ex utero matris
 exierunt laici, nec postea supervenit aliquis actus, eri-
 piens eos a jurisdictione Imperatoris, qualis est Ordinis
 receptio, & conversio ad aliquam ex Religionibus appro-
 batis, ut in cap. Si quis suadente 17. q. 4. in c. fin. de relig.
 domib. & in cap. Non dubium, de sent. excommunic. Idem 53
 firmat Abb. hic num. 10. ubi ait primam opinionem æquo-
 rem esse, sed hanc posteriorem esse veriore de jure, quia
 Eremitæ non habent certam regulam, sed vivunt sola vo-
 luntate, & sunt sicut locustæ sine rege, secundum Gui-
 lielm. Nasonem, & notat gloss. in d. cap. Qui vero in verb.
 vero 16. q. 1. Et dictum Innocentii, quod teneantur conti-
 nentiam promittere, non probatur jure, ut idem Abb.
 affirmat in d. c. Cum Monasterium num. 2. & sequitur Ma-
 rian. Socin. in c. Proxim. num. 11. supra eod. ubi dicit hanc
 opinionem sibi magis placere, eamque tenere Guil. de
 Monte Lauduno in d. Clem. 2. & in Clem. Cum ex eo, de
 sentent. excomm. quia proprie loquendo isti non sunt per-
 sonæ Ecclesiasticæ; non enim sunt Clerici, & hoc clarum,
 nec sunt religiosi alicujus religionis approbatæ, nec Con-
 versi, nec Oblati, facit c. Duo sunt 12. q. 2. sed sunt me-
 ri laici, & recedunt ad libitum, nec deputati reperiuntur
 ad aliquem Ecclesiasticum pium usum autoritate Eccle-
 siæ, vel alicujus Prælati, & allegat Petr. de Anc. idem te-
 nentem in d. Clem. 2. de præbend. & in repet. cap. Ea qua 9. 7.
 de reg. jur. lib. 6. qui utrobique refert ita consuluisse Jo. de
 Calder. habetur ejus cons. in tit. de judic. cons. 7. quod incipit,
 An

Anfratres de Pœnitentia. Et hanc opinionem dicit esse jure veriore, quæ etiam servatur in practica, Stephanus Aufser. in *tract. de potest. secul. super person. Eccl. in 2. reg. num. 37.* ubi etiam refert ita judicatum fuisse in Curia Parlamenti in quodam Eremita, qui propter egregia furta, & rapinas, ultimo fuit affectus supplicio; licet ipse quoque subdat primam opinionem esse æquiorē favore Religionis, pro qua in dubio est judicandum, *l. Sunt persone, ff. de Religios. & sumptib. funer.*

Ego vero in hoc articulo conciliando opiniones existimo distinguendas esse quatuor species Eremitarum.

54 Quidam enim sunt Eremitæ, qui emittunt tria vota substantialia in aliqua ex religionibus approbatis, quales sunt Eremitæ Camaldulenses, Montis Coronæ, Montis Senarii, & consimiles: & hos eorumque novitios indubiatum est gaudere non tantum privilegio fori Ecclesiastici, id est exemptionis a seculari potestate, cum sint vere, & proprie Religiosi, ut *c. 1. in fin. de excess. Pralat. lib. 6.* secundum unum intellectum, & *c. Privilegium, ibi, Incellis ad Monasterium spectantibus, de verb. signif. eod. lib. &* hic notat Felin. *n. 6. vers. Et adverte;* & de religionis omnibus, & novitiis dictum est supra *n. 49.* sed etiam privilegio exemptionis a jurisdictione Episcopi, etiam ratione delicti perpetrati, contractus initi, vel rei sitæ extra locum exemptum, ut scripsi latissime in *c. Tuarum infra de privileg. &* hoc planum.

55 Quidam sunt Eremitæ viventes in Congregatione, & habentes modum vivendi ab Episcopo approbatum: & tales licet non sint vere, & proprie Religiosi, quia non profitentur aliquam ex Religionibus approbatis; ideoque nec testari prohibeantur, secundum Archid. in *c. unic. n. 1. in verb. Eremiticam, de excess. Pralat. lib. 6.* Abb. in *rubr. de testam. n. 6.* Præposit. in *cap. Nulli dubium n. 12. 12. quest. Alber. in Auth. Ingressi n. 32. C. de Sacrosanct. Eccles. Navarr. comment. 2. num. 44. de regular. existimo*

tamen esse personas Ecclesiasticas, & subesse jurisdictioni Episcopi diocesani. Moveor primo per text. in *c. Indemnitas, §. penultim. de elect. lib. 6.* ubi patet, mulieres viventes in Congregatione, licet non renuncient propriis, nec professionem faciant, nihilominus instar Monialium esse sub jurisdictione Ecclesiæ; & tamen illarum status, seu regula non approbatur, ut ibi dicitur. Idemque patet de Beguinis in *Extravag. Ratio, Joann. XXII. de religios. domib.* Et in mulieribus, quæ vulgo dicuntur Canonice seculares, ut est text. in *Clem. 2. §. Illas quoque mulieres de stat. Monachor.* unde illas esse conveniendas coram Judice Ecclesiastico, tenent Domini de Rota *dec. 8. de jurepatr. in antiq.* quam sequitur Felin. in

57 *c. Dilecta n. 2. de major. & obed.* Idem Butr. hic *n. 6.* Ergo idem dicendum de Eremitis collegialiter viventibus. Moveor secundo per text. in *d. c. 1. de excess. Pralat. lib. 6.* ubi a probatione Mendicantibus facta de novis domibus non recipiendis, excipiuntur ducentes vitam Eremiticam in cellis, seu habitaculis Eremitarum de majorum suorum licentia. Quæ exceptio esset inepta, nisi Eremitæ saltem largessent Religiosi, *l. Nam quod liquide, §. penultim. ff. de penu legat.* Moveor tertio exemplo virorum Tertiariorum, qui si collegialiter vivant, gaudent privilegio exemptionis, ut dicam infra *n. 6.* Moveor quarto, quia in his Eremitis viventibus in communi auctoritate Prælati non militant rationes, & inconvenientia, quæ considerantur ab auctoribus contrariæ sententiæ; & de his intelligo gloss. in *l. 2. in verb. Non possunt, ff. de in jus vocan.* quæ exemplificat illum textum in Monachis, & Eremitis,

58 id est, collegialiter viventibus. Et de his etiam videtur intelligenda auctoritas Innocentii in *d. cap. Cum Monasterium n. 1. de elect.* dum dicit, hos teneri continentiam servare, & promittere, & subesse Episcopo diocesano, per *§. Ecce 27. q. 2.* Denique hoc videtur ex mente D. Th. in *4. sent. dist. 27. in expositione literæ,* ubi sic ait: *Eremitæ etiam, quamvis obedientiam non promittant, tamen votum continentie habent annexum, & ex mora secundum determinatum tempus eorum votum solemnizatur, &* in *2. 2. quest. 186. art. 5. ad 3.* docet eos non excusari ab obedientia Episcopi. Et expresse hoc tenet Silvest. in *ver. Eremita quest. 1. num. 2. & in verb. Ecclesia 1. dicto 6. numer. 6.* ubi concludit hos Eremitas gaudere privilegio non solum fori, sed etiam Canonis: & contrarium dicit procedere in vagis, & profugis, nulli Superiori, vel regulæ adstrictis; nam ut ipse ait, si laicum viventem in turba, prædicta restrictio facit gaudere hoc privilegio,

Fagnan. in *II. Libr. Decretal.*

cur non Eremitas vacantes Deo penitus in solitudine? & cum refert, & sequitur Navarr. in *Manual. c. 27. n. 79. & alii rec.* Facit quod dicunt Domini de Rota *dec. 1. de regul. in antiq.* ubi contra opinionem Jo. Andr. in *c. Dilecta, de major. & obed.* tenet mulieres alias canonicè intrantes Monasteria, in quibus Religio non est approbata, quandiu sunt in Ecclesia, vel divino servitio, vel habent habitum religiosum, potiri debere privilegio immunitatis, ut illas percutiens ligetur sententia Canonis; quia cum de præsentī religiose vivant, censentur personæ Ecclesiasticæ, & gaudere debent hoc privilegio sicut Clerici simplices aliquo voto non ligati: & hoc tenet Rota; de quo tamen vide, quæ dicta sunt supra *n. 19. & n. 45. &* quod dicam infra *n. 61. &* de talibus Eremitis intelligo auctoritatem sextæ Synodi Constantinopolitane *can. 42. Concil. tom. 3. pag. 242.* cujus DD. nostri mentionem non faciunt: ibi enim sic legitur: *Eos qui dicuntur Eremitæ, qui quidem nigris vestibus induti, & capite comati urbes obeunt, & cum viris secularibus, ac mulieribus versantur, & propriæ professioni faciunt injuriam; statuimus si elegerint quidem tonsis comis reliquorum Monachorum amictum suscipere, eos in Monasterio constitui, & inter fratres referri. Quod si hoc non elegerint, ex Urbibus expelli, & solitudines habitare, ex quibus sibi etiam denominationes confinxere.* Hæc ibi. Quæ verba non ob-

60 scure insinuant, hos Eremitas, quamvis non sint proprie Religiosi, tamen profiteri aliquem vivendi modum ab Ecclesia permissum, & esse personas Ecclesiasticas; alias enim si essent professionis mere laicalis, Concilium non improbarer, ut versarentur cum viris secularibus in injuriam professionis, argum. *c. Innova 16. q. 7. & c. Cum causam, de elect. cum simil.* neque in eos statueret, nisi essent de foro Ecclesiæ, quia forum sortiri, & statutis ligari, a pari procedunt, *cap. 2. de constitut. lib. 6.* Butr. in *rubr. de consuet. num. 7.* nec mere laicos distringit Concilium citra materiam peccati, ut notat Innoc. in *c. Correctam n. 3. vers. Nec sunt ista persona de foro Ecclesiæ de regul. &* DD. in *c. Novit, de judic.*

Quidam vero sunt Eremitæ, qui quamvis nec sint professi alicujus Religionis, nec vivant in communi, tamen sunt auctoritate Episcopi deputati servitio alicujus Ecclesiæ, vel Oratorii, & de Episcopi manibus suscipiunt habitum Eremiticum, & sub illius obedientia vivunt, prout multos vidi in statu Ecclesiastico, & alibi: & in his sequor opinionem Cardinalis in *Clem. Per literas n. 9. vers. Verius tamen dic de præb.* ubi dicit: Eremitas, dummodo auctoritate Prælati habentis potestatem ut Episcopi sint deputati ad aliquem usum perpetuum Ecclesiasticum, vel pium, censei personas Ecclesiasticas, & privilegio Ecclesiastico gaudere: allegat *Clement. 1. de decim. & cap. Per exemptionem, de privileg. lib. 6.* Et ita ex facto consuluit Anton. de Butr. *conf. 19. num. 19. vers. Unde ex hoc satis,* ubi concludit, Eremitas, & alios existentes in statu pœnitentium, & habitantes in Oratoriis etiam privatis, esse suppositos Episcopo, & haberi pro Ecclesiasticis personis, & gaudere privilegio fori Ecclesiastici, quia eorum caput est Christus; & ideo Superiorem non habent nisi Papam, Episcopum, & Parochum: & est ex mente Abbatis, Marian. Socin. & aliorum, quos citavi supra *n. 53.* Subdit tamen Cardinalis

62 loco proxime citato, tales non gaudere privilegio *c. Si quis suadente;* quia locum habet in percutiente Clericum, vel Monachum, ut ibi dicitur, & sic non in aliis, nisi quatenus invenimus in jure expressum, sicut exprimitur de Conversis in *cap. Non dubium, & c. Parochianos, de sentent. excomm.* quia & ipsi sunt Religiosi, & de Novitiis in Religione, qui interim Religiosi censentur, ut *cap. Religioso, §. Quamvis eod. tit. lib. 6.* sed extra casus expressos in jure non est locus *dist. c. Si quis suadente,* secundum eum: quod etiam tenet Joan. Andr. Alex. de Nævo, & alii supracitati *n. 45. &* Marian. Socin. in *c. Proxim. num. 12. vers. Et hoc casu supra eod.* De hoc tamen privilegio Canonis vide quod dixi supra proxime in Eremitis viventibus in communi *n. 59. &* de Diaconis Selvaticis *n. 19. &* de uxoribus Clericorum *n. 45.*

Quidam denique sunt Eremitæ, qui non sunt deputati Ecclesiæ servitio auctoritate alicujus Prælati Ecclesiastici, sed voluntarie suscipiunt, & ad sui libitum deferunt habitum Eremiticum: & in his Doctores videntur convenire, ut non sint personæ Ecclesiasticæ, nec ullo modo gaudeant

deant privilegio Clericali: ita Cardinal. in d. Clement. Per literas num. 9. in fin. vers. Si vero a nemine est facta talis deputatio; nam, ut ipse ait, absonum foret, ut censerentur Ecclesiasticæ personæ, cum sint meri laici, & recedant ad sui libitum, & ad nullum usum Ecclesiasticum, vel pium autoritate Ecclesiæ, id est, Prælati autoritatem habentis, sint deputati; & dicit in hoc ultimo casu procedere opinionem Lauduni: & in his verificatur illius dictum, quod sint sicut locustæ sine Rege. Præterea absurdum esse, ut tales pro sola voluntate possent se eximere a jurisdictione Imperatoris, ut considerat Abb. hic n. 10.

64 & Marian. Socin. in cap. Prox. num. 11. supra eod. & Steph. Aufrer. in d. tract. de potest. secular. & c. in 2. reg. num. 37. Facit optime secundum eos, cap. Duo sunt genera 12. qu. 1. Veruntamen si vigeret consuetudo, ut Eremitæ hujusmodi potirentur privilegio fori, talis consuetudo esset utique observanda, secundum Marian. Socin. d. num. 11. in fin. vers. Sed retenta: conferunt quæ dixi supra num. 47. & quæ dicam infra num. 70.

65 Undecimo, sunt personæ Ecclesiasticæ, & gaudent privilegio fori Fratres, & Sorores de Pœnitentia, seu Terti Ordinis, & Milites S. Mariæ, qui dicuntur Fratres Gaudentes, secundum Bart. in l. 1. in fin. ff. de pœn. & fufius in l. Semper, §. fin. num. 1. ff. de jur. immunit. ubi dicit ita consuluisse multos Advocatos de Curia, & in specie Guidon. Archid. Bononiensem, & Dynum, quorum tamen consilia solum loquebantur in Fratribus Gaudentibus, sed idem dicendum esset in Fratribus de Pœnitentia, seu Terti Ordinis, & consentiunt hic Butr. num. 6. & Alexan. de Nævo num. 31. Paulus in Clem. Cum ex eo, de sentent. excommunicat. dicens ita consuluisse Joan. de Lignano. Idem firmiter Butr. in cap. uni. num. 13. vers. Hoc putat Bartolus, de obligat. ad ratioc. Marian. Socin. in cap. Prox. num. 12. vers. Ego vero pro concordia supra eod. dummodo habitum, & modum vivendi sine fraude assumant, & autoritate Superioris, & Angel. in ver. Excommun. 7. §. 8. Et hanc opinionem dicunt esse tutiorem, æquiorē, & favorabiliorem, Marian. Socin. in dict. cap. Prox. n. 12. vers. Et hanc opinionem, Alex. de Nævo hic num. 31. in fin. & Steph. Aufrer. in dict. tract. de potest. secular. in 2. reg. num. 39. Pro qua facit gloss. 3. in d. Clem. Cum ex eo, ubi refert ejusmodi Ordinem fuisse approbatum per Nicolaum Papam. Quod patet ex Constitutione Nicolai IV. quæ incipit, *Supra montem*: & habetur in Bullar. tom. 1. pag. 126. & per illam glossam dicit se ita pronunciasse, Cardinalis in cap. Si diligenti infra eodem: refert etiam Aufrerius loco citato, hodie hoc esse decisum in Extravag. Sixti IV. quæ incipit, *Sancta Romana*, ubi recitatur, multos solemnissimos Doctores ita consuluisse. Item testatur sic observari in Civitate Tolosana.

Contrarium, id est, Fratres Terti Ordinis esse de foro Ecclesiæ, pluribus consuluit Joan. Calderinus conf. 7. de foro compet. quod incipit, *Questum est a me, an Fratres de Pœnitentia*, Frider. de Sen. conf. 150. incipien. Cum aliqui boni viri in princ. Cardin. conf. 13. In Civitate in fin. Abb. conf. 31. Ad claram decisionem per totum lib. 1. & idem Abb. hic num. 11. vers. Item pro istis Fratribus: quia tales licet habeant modum vivendi a Sede Apostolica approbatum; non tamen sunt vere Religiosi, cum non profiteantur tria substantialia Regulæ, nec sunt Clerici, nec uxores dimittunt. Idem tenent Guil. de Monte Laud. & Petrus de Ancharan. in d. Clement. Cum ex eo num. 6. de sentent. excommun. & ibi etiam Cardin. & plenius in Clem. Per literas in 12. quæst. de præben. Bald. in leg. Placet num. 13. Cod. de Sacrosanct. Eccles. Et hanc partem profitentur esse veriorē Abbas, Marian. Socin. Alex. de Nævo, & Aufrerius locis cit. quia si recte consideraretur illorum status, magis ad laicalem, quam ad Ecclesiasticam vitam accedunt; nam cum tria sint cuiuslibet approbatæ Religionis substantialia, videlicet castitas, paupertas, & obedientia, cap. Cum ad Monasterium infra de statu Monachorum, ipsi nec continentiam servant, cum uxores habeant; nec paupertatem, cum proprium possideant; nec etiam possunt omnimodam servare obedientiam, quia cum sint conjugati, non habent integram sui corporis potestatem, ut in cap. Non debet infra de consangu. & affinit. & ibi eis objicitur, quod non bene concordat cithara cum psalterio, hoc est, vita activa male concordat cum contemplativa, ut dicit text. in cap. Diversis, de Cleric. conjugat. Quare cum ipsi

magis accedant ad statum laicalem, quam ad Ecclesiasticum, debent censeri laici; quia mixtum debet judicari secundum illud simplex, in quo magis incalescit, ut l. Quæritur, ff. de stat. homin. & c. Si testes, §. Hermaphroditus 4. qu. 3. bene facit text. in c. Duo sunt 12. qu. 1. & ita servatur Perusii, ubi Fratres Terti Ordinis solvunt collectas, & conveniuntur coram Iudice seculari, ut de suo tempore testatur Bart. in d. leg. Semper, ff. de jur. immunit.

Hodie tam ingens controversia inter Primarios utriusque juris Interpretes sopita est ex Concilio Lateranensi novissimo sess. 11. in fin. Concilior. tom. 4. par. 2. pag. 123. & Constitutione Leonis X. ut in Decreto S. Congregationis Concilii, tenoris infra scripti, videlicet: *Sacra Congregatio censuit Tertiarios, Mantellatos, Corrigiatis, aliosque similes ita demum Ordinis, cujus tertia regula habitum assumpserunt, privilegiis potiri, & ab Ordinarii jurisdictione exemptos esse, si viricollegialiter vivant, seu cum claustralibus habitent: & mulieres virginalem, seu calibem, aut castam vidualem expresse voto, & sub dicto habitu vitam traduxerint; quemadmodum cavetur Constitutione Concilii Lateranensis sub Leone X. quæ habetur sess. 11. in fin.* Hoc autem voto mulierum alia duo, scilicet paupertatis, & obedientiæ, nequaquam includi: quinimo hujusmodi mulieres, si vitam virginalem, aut calibem simpliciter, expresse quæ voverint, etiam in consanguineorum, & affinium suorum, aut propriis domibus, vel seorsim habitantes, supradictis privilegiis Ordinis, cujus regulæ habitum deferunt, exemptioneque ab Ordinarii jurisdictione frui debere, quemadmodum idem Leo postea declaravit die prima Martii 1518. Constitutionem autem san. mem. S. Pii V. quæ Sorores Terti Ordinis ad perpetuam clausuram obstringuntur, utpote loquentem de his, quæ in communi, & in Congregatione vivunt, ad supradictas Sorores in consanguineorum, vel propriis domibus habitantes, votumque unicum expressum virginalem, aut calibem, vel castæ vidualis vitæ emittentes, de quibus cavetur in dicto Concilio Lateranensi, nihil pertinere; & propterea quoad illas dictam Constitutionem nec Concilium Lateranense correxisse, aut immutasse, nec quicquam novi juris induxisse. Et alias censuit Tertiarias domi suæ, vel suorum consanguineorum habitantes, & habitum Religionis gestantes, nulla exemptione potiri, nisi emiserint expressum votum castitatis, vel calibatus, juxta Decretum Concilii Lateranensis sub Leone X. sess. 11. Ceterum etiam si id votum emiserint, si tamen Ordinarii, vel Parochi jus illi administrandi Sacramenta etiam tempore Paschatis, vel alias in eis jurisdictionem acquisierint; non posse ipsas de cetero adversus Ordinarios, vel Parochos exemptione uti, sed observandam esse consuetudinem. Circa hoc vide quod scripsi in c. Omnis utriusque num. 64. infra de pœnit. & remiss.

Amplius cum oblatus fuisset S. Congregationi supplex libellus sequentis tenoris, videlicet: *Baro Terra Aprocina Lecerina Diœcesis habet nonnullos vassallos Tertiarios nuncupatos Religionis Sancti Francisci, uxoratos tamen, & extra claustra uti alios seculares in propriis aedibus, & de suis artificiis viventes, qui a jurisdictione Oratoris se fore exemptos, nec ad servitia Baronalia, & ad onera universitatis sustinenda compelli posse pretendunt; supplicat igitur Baro præfatus Sac. Congregationi, ut dignetur declarare, & rescribere loci Ordinario, prædictos Tertiarios laicos taliter viventes non debere gaudere privilegio fori Ecclesiastici, sed illos posse per Oratorem, ejusque Officiales ad servitia prædicta, & universitatis onera sustinenda compelli: Sacra Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum respondit, hujusmodi viros Tertiarios in Congregatione non viventes privilegiis Ordinis, cujus habitum gestant, non potiri, quemadmodum diserte cavetur Decreto Generalis Concilii Lateranensis. Sed si ex consuetudine aliquid juris in hoc acquisierint, consuetudinem esse servandam.*

Duodecimo, gaudent privilegio fori Ecclesiastici servientes, seu quocunque alio titulo addicti Militiis, seu Monasteriis, Hospitalibus, vel Collegiis Ecclesiasticis, dummodo tamen tria copulative concurrant. Primum est, ut supradictis locis, aut militis actu serviant. Secundum, ut intra eorum septa, ac domos resideant. Tertium, ut sub eorum obedientia vivant, ut expresse statuitur Decreto Concilii Tridentini, cap. 11. vers. Exceptis sess. 24. & in

& in specie deservientibus Militiæ S. Joan. Hierosolymitani cautum est Constitutione Gregorii XIII. quæ incip. *Circumspecta in Bullar. tom. 2. pag. 448. Facit cap. 11. sess. 25. ne regular. ibi, Præter eas, quæ sunt de illorum Monasteriorum, seu locorum familia persone.*

- 72 Decimotertio, olim controvertebatur, an essent de foro Ecclesiæ Rectores piorum locorum, videlicet Hospitalarii, Leprosarii, & hujusmodi. Et quidem de Templariis nullum dubium, quia profitebantur regulam S. Augustini, ut notat Petr. de Anchar. in Clem. *Cum ex eo num. 6. vers. Non obstat de sent. excomm.* Sed hic Ordo fuit extinctus a Clemen. V. in Concilio Viennensi, ut patet tom. 3. *Concilior. p. 2. pag. 776.* & idem dicendum de Hospitalariis S. Joan. Hierosolymitani, ut notat gloss. 1. in c. *Mulier, 25. dist. & Felin. hic n. 8. de Hospitalariis S. Spiritus in Saxia, B. Joannis de Deo, & consimilibus tria vota substantialia emittentibus.* Sed de aliis Hospitalariis, qui utuntur conjugio, nec renunciant proprio, & aliquod signum deferunt in veste, puta Crucem, vel quid simile, olim non levissimè controversia; nam Joan. de Lignano, & Guiliel. de Monte Laud. in Clem. *Per literas de præbendis*, tenuerunt tales non gaudere privilegio fori Ecclesiastici, neque in persona, neque in bonis, nisi pro bonis, quæ Hospitali obtulissent, quia tales non sunt Clerici, nec Conversi aliqujus approbatæ Religionis, de quibus in c. *Duo sunt genera 12. qu. 1. Sequitur simpliciter Petr. de Anchar. in repet. c. Ea quæ 15. qu. de reg. jur. lib. 6. & in d. Clem. Cum ex eo, n. 6. & ita observari de consuetudine testatur Steph. Aufr. in tract. de potest. secular. super person. Eccles. in 2. reg. n. 38. Verum Host. in Summa de reg. §. 1. vers. Quid de rusticis, videtur distinguere, an ædificaverint Hospitalia propria autoritate, & non gaudeant aliquo privilegio; an vero autoritate Episcopi, & tunc gaudeant, quia videntur Religiosæ personæ. Similem distinctionem facit Cardinalis in d. Clem. *Per literas in 12. qu. n. 9. de præbend.* videlicet, aut Hospitalarii sunt perpetuo deputati ad aliquem Ecclesiasticum, vel pium usum autoritate Episcopi, & tunc gaudeant fori privilegio; alias secus. Host. tamen videtur postea limitare, & restringere suam conclusionem; dummodo in manibus Episcopi promiserint caste vivere, & uxore mortua aliam non ducere: & hæc opinio placet Abbati hic n. 11. & Marian. Socin. in c. *Prox. n. 19. supra eod.* quasi tunc vi-*

deantur Conversi; sed istis non concurrentibus sequuntur primam opinionem Joan. de Lignano, & Laudun. Hodie si Rectores Hospitalium resideant intra illorum domos, hæc quæstio parum videtur habere difficultatis propter Decretum Concilii Tridentini cap. 11. sess. 24. nam si actu intervenientes Hospitalibus, qui intra illorum septa, & sub eorum obedientia vivunt, privilegio exemptionis potiuntur, ut ibi cavetur, & fusiùs dictum est supra num. 72. fortius potiri debent eorundem Hospitalium Rectores. Si vero degant extra septa, tunc teneri potest distinctio Cardinalis, nisi consuetudo sit in contrarium.

Præter superscriptos sunt & alii, de quibus controvertitur, an sint de foro Ecclesiæ, & exempti a jurisdictione Judicis secularis, & in specie ambigitur de Pœnitentibus, qui scilicet ob aliquod crimen a Judice Ecclesiastico damnati sunt ad agendam solemnem, vel publicam pœnitentiam, per text. in cap. *Aliud 11. qu. 1. qui duplicatur in cap. Aliud, de pœnit. dist. 1. & de his consule Marian. Socin. in c. Proximo supra eodem in 10. declaratione, n. 13. & Covarr. late de hoc articulo differentem Pract. qu. c. 34. an. 3. Communis opinio videtur esse, ut tales sint sub protectione Ecclesiæ tanquam miserabiles personæ, sed non sint exempti a seculari potestate. Similiter dubitari solet de Disciplinatis, seu societatibus Disciplinatorum. Et de his vide eundem Marianum Socin. loc. cit. in 12. declaratione, n. 15. & Alex. de Nævo hic num. 36. post Bart. in l. *Sub prætextu, C. de Sacrosanct. Eccles.**

A nonnullis idem controvertitur de Jesuatis, an scilicet sint personæ Ecclesiasticæ, & de foro Ecclesiæ, ut per Abb. n. 11. vers. *Et ex his concludo*, Alex. de Nævo num. 33. & alios hic, & Marian. Socin. ubi supra in 11. declaratione, n. 14. Sed male, quia illorum status fuit approbatus a Martino V. & tunc conveniri non poterant, nisi coram Papa, vel ejus Delegatis, aut Ordinariis locorum, ut in ejus Constitutione, quæ incip. *Pia postulatio voluntatis in Bullar. tom. 1. pag. 262.* Sed postea obtinuerunt a Julio II. facultatem emittendi tria vota substantialia, & solemniter profitendi regulam S. Augustini. Unde hodie sunt vere, & proprie Religiosi, & gaudent privilegiis Ordinum Mendicantium, ut patet in Bulla Clementis VII. incipen. *Sacra, eodem tom. 1. pag. 604. & in alia S. Pii V. Romanus Pontifex tom. 2. pag. 245.*

DE FORO COMPETENTI.

Alexander III.

C A P U T V.

SI Clericus laicum de rebus suis vel Ecclesiæ impetierit, & laicus res ipsas non Ecclesiæ aut Clerici, sed suas proprias asseverat: debet de rigore juris ad forenses Judicem trahi: cum actor forum rei sequi debeat. Licet in plerisque partibus aliter de consuetudine habeatur.

S U M M A R I U M.

- 1 **L**aicus an, & quando pro rebus Ecclesiæ, vel Clerici conveniri possit coram Judice Ecclesiastico.
- 2 **L**itis contestatio an, & quando inducatur per negationem rei conventi.
- 3 **N**egatio facit rem dubiam.
- 4 **S**i sit verisimilis; alias secus.
- 5 **N**otorium non inficitur ex sola negatione, & num. seqq.
- 6 **C**lericus pro possessione Præbendæ potest Laicum convenire coram Judice Ecclesiastico.
- 7 **Q**ualitatem non sufficit in libello allegare ad fundandam Judicis jurisdictionem, si probabiliter negetur, & num. seqq.
- 8 **J**udex, ubi negetur qualitas jurisdictionem tribuens, potest de qualitate illa summarie cognoscere, ut videat, an sua sit jurisdictio, & num. 10.
- 9 **O**pinio Bartoli, & Jacobi de Arena, quod sufficiat so-
- 10 **N**egatio qualitatæ, in qua jurisdictio fundatur, non excludit funditus jurisdictionem, sed tamen impedit processum super principali, donec Judex de qualitate illa summarie cognoverit.
- 11 **J**udex, cujus jurisdictio negetur, cognoscere potest, an sua sit jurisdictio.
- 12 **R**es si negetur feudalis, de hoc ante omnia cognosci debet.
- 13 **J**udex debet prius cognoscere, an quis contraxerit, vel deliquerit in suo territorio; si hoc negetur ad ejus jurisdictionem declinandam.
- 14 **C**onservator, si offensa negetur notoria, debet super hoc prius probationes recipere ad suam jurisdictionem fundandam.
- 15 **N**egatio qualitatæ jurisdictionem tribuentis quid operetur.
- 16 **J**urisdictio si fundetur super sola dubietate qualitatæ jurisdictionem tribuentis, negatio qualitatæ nihil operatur, sed satis est illam in libello allegare.

- 17 Ut si negetur Clericatus, vel contractus usurarius, aut matrimonialis.
- 18 Iudex Ecclesiasticus cognoscit, si laicus neget raptum, vel invasum in bonis Ecclesie.
- 19 Clericus si alleget oppressionem, vel fraudem, aut contractum minus legitimum, vel spoliū, & laicus neget, procedit Iudex Ecclesiasticus.
- 20 Actor sequitur forum rei.
- 21 Clericus agens contra laicum, potest & debet litigare coram Iudice seculari, & potest ab eo condemnari in expensis.
- 22 Regulares convenire debent laicum coram Iudice seculari, non autem coram suis Conservatoribus, nisi hoc habeant ex indulto Sedis Apostolicæ.
- 23 Accusator in criminalibus forum rei sequi debet.
- 24 Reus, si vigore sue exceptionis agat preveniendo actorem, vel imploret officium Iudicis, sequi debet forum actoris.
- 25 Laicus pro rebus Clerici, vel Ecclesie, si id non neget, conveniri potest coram Iudice Ecclesiastico.
- 26 Laici detinentes res Ecclesie, vel Clerici, dicuntur quasi sacrilegi, & malefactores Ecclesiarum.
- 27 Clericus agens rei vindicatione pro rebus suis, vel Ecclesie, potest convenire laicum in foro Ecclesiastico, etiam cessante allegatione sacrilegii.
- 28 Et quid, si agatur actione personali, ut ex legato, vel locato.
- 29 Actio ex locato, quamvis non sit in rem scripta, tamen propter concursum realis trahitur ad ejus naturam.
- 30 Clericus in causa mere civili potest convenire laicum coram Iudice Ecclesiastico, si ita se habeat consuetudo.
- 31 Consuetudo in ordine judiciorum potest disponere contra jus commune.
- 32 Consuetudo trahendi laicos ad forum Ecclesiasticum ex qua causa fuerit introducta.
- 33 Clerico ex stylo Curie indistincte dantur literæ contra laicum super quacunque questione, siue Iudices seculares sint negligentes, siue non.
- 34 Et laico opponenti declinatoriam fori, & appellanti non dantur literæ in causa appellationis.
- 35 Nec Iudex secularis potest inhibere laico, ne respondeat coram Ecclesiastico.
- 36 Religiosi Societatis Jesu, & eorum familiares Clerici obtinuerunt literas Conservatorias in omnibus causis siue actores, siue rei forent.
- 37 Laico contra laicum Papa non concedit literas, nisi in certis casibus.
- 38 Regularibus an liceat in eorum causis civilibus petere Iudices, vel Conservatores a Magistratu seculari.
- 39 Constitutio Clementis VIII. de Conservatoribus an sit innovanda, & cum quibus additionibus, & clausulis.
- 40 Iudices in causis civilibus ut deputari possint Regularibus a Magistratu seculari, que debeant concurrere, & num. 45.
- 41 Regularium objecta ad Constitutionem Clementis III. de Conservatoribus.
- 42 Conservatores an possint vices suas alteri committere.
- 43 Constitutio de Conservatoribus compilatur in Sacra Congregatione Concilii.
- 44 Regulares agentes contra laicum an & quando teneantur sequi forum Iudicis laici.
- 45 Regulares quibus concurrentibus possint petere Iudices in suis causis civilibus a Magistratu seculari.
- 46 Universitates generales an sint comprehendenda in Bulla de Conservatoribus.
- 47 Conservatores Regularium an possint procedere per censuras contra Ordinarium.
- 48 Et an possint exercere jurisdictionem extra locum, in quo sunt deputati.
- 49 Post Bullam de Conservatoribus an sint iterum eligendi.
- 50 Et eorum mutatio qualiter sit permittenda.
- 51 Regulares, conservatoribus ab officio suspensis, coram quo conveniri debeant.

- 52 Episcopi, & eorum Vicarii an possint eligi in Conservatores Regularium.
- 53 Constitutio Clementis VIII. de Conservatoribus an sit contra Concilium Tridentinum.
- 54 Regularia loca in quibus censeantur excepta a Concilio Tridentino in materia Conservatorum.
- 55 Conservatores Regularium an debeant esse Iudices Synodales.
- 56 Canonici Cathedralium de jure communi non possunt eligi in Conservatores; secus post Constitutionem de Conservatoribus.
- 57 Conservatores, ubi non extant Iudices Synodales, quomodo eligendi, & num. 59.
- 58 Matrimonia, ubi non extant Parochi, qualiter sint contrahenda.

SI Clericus. Laicus, a quo Clericus, vel Ecclesia rem vendicat, debet coram suo Iudice laico conveniri. Sic summatur secundum Joan. Andr. & DD. communiter; sed secundum Abbat. cui subscribunt Alex. de Nævo, & Felin. hoc intendit: Super re Ecclesie, vel Clerici potest Laicus coram Ecclesiastico Iudice conveniri; sed si probabiliter rem neget esse Clerici, vel Ecclesie, ad jurisdictionem Ecclesiasticam declinandam convenitur coram suo Iudice. Ponit dictum, rationem dicti, & contrariam localem consuetudinem, & partes patent.

Nota primo, Laicum conveniri posse coram Iudice Ecclesiastico, ubi agitur de rebus Ecclesie, vel Clerici; & pondera quatuor casus, quos in hoc decidit hæc Decretalis secundum Antonium de Butr. num. 1. Imol. num. 2. & Alex. de Nævo num. 1.

Primus est, quando Clericus agit super re propria, vel Ecclesiastica, & constat rem esse Ecclesie, vel propriam ipsius Clerici; & cognoscit Iudex Ecclesiasticus. Et colligitur hic primus casus ex hac Decretali; quia si Iudex Ecclesiasticus cognoscit, quando laicus non negat rem esse Clerici, vel Ecclesie, a fortiori cognoscere debet, quando de hoc constat: & hoc tenet Innocent. hic in princ. Secundus casus est, quando laicus non negat rem esse Ecclesie, vel Clerici, sed præten dit se aliter non teneri restituere: & eodem modo cognoscit Iudex Ecclesiasticus. Et hic casus deciditur hic a contrario sensu; nam si Iudex secularis cognoscit, quando laicus negat rem esse Clerici, vel Ecclesie, ut hic deciditur; ergo a contrario, si id non neget, jurisdictione ad Iudicem Ecclesiasticum pertinebit. Tertius casus est primo oppositus, quando constat rem non esse Ecclesie, vel Clerici; & tunc cognoscit Iudex secularis, & habet locum regula: Actor sequitur forum rei. Et hic casus deciditur in hoc Capitulo ex majoritate rationis, & a fortiori; nam si jurisdictione est Iudicis laici, quando dubium est, an res sit Ecclesie, vel Clerici, multo magis idem erit dicendum, quando apparet rem non esse Ecclesiasticam, aut propriam ipsius Clerici. Quartus denique casus est, quando dubium est, an res sit Ecclesie, vel Clerici, & laicus conventus asseverat rem esse suam: & adhuc cognoscit Iudex secularis. Et hic est proprie casus hujus Decretalis. Quod tamen intellige, ut dicam infra in 3. notab. vers. Tertia principalis opinio num. 10. & num. 15. Item intellige hoc verum, dummodo laicus, qui negat rem esse Clerici, vel Ecclesie, coram Iudice Ecclesiastico protestetur, se per hoc non intendere in ejus jurisdictionem consentire, nec litem contestari, ut in cap. Inter Monasterium infra de sentent. & re judicat. alias enim si laicus respondendo exciperet res petitas a Clerico non esse Ecclesie, sed suas, & hoc sine protestatione, facta esset litis contestatio, & oporteret eum coram Ecclesiastico Iudice respondere, cap. Insinuante supra de offic. delegat. secundum Petrum de Sampsonem, & Abbat. Antiqu. hic in ver. Asseveret; vel certe, & melius, ut hic dicebat Goffred. Laicus asseverabat res esse suas ad fori exclusionem, non ad iudicii ordinationem. Et idem dixerunt Petr. & Abb. proxime citati, & post eos Hostiens. num. 1. in ver. Asseveret, Joan. Andr. num. 2. in eodem ver. Butr. num. 5. Alex. de Nævo num. 9. & Abb. Siculus, qui propterea in Summa hujus textus caute apposuit verba illa, Ad jurisdictionem Ecclesie declinandam. Unde notabiliter concluditur, per negotiationem non induci litis contestationem, quando negatio concernit non solum negotium principale, sed etiam jurisdictionem, & competentiam Iudicis, ut

ut post Petrus de Anchar. hic notat Joann. de Anan. num. 4.

- 3 Secundo, nota, ex negatione rem fieri dubiam, *cap. Pisanis cum ibi not. de restit. spoliat. l. 3. C. Quibus ad libere. proclam. non lic. not. gloss. in cap. Veniens de renunciat. gl. magna in cap. 1. de offic. deleg. lib. 6. & gloss. 4. in l. Plures, C. de fid. & instrum. Hostiens. hic num. 1. in ver. Non Ecclesia*, Joan. Andr. num. 2. in eod. verb. Abb. num. 4. & Felin. num. 1. Et colligitur ex hac Decretali, quia dum decidit cognitionem ad Judicem secularem spectare, si laicus neget rem esse Ecclesie, vel Clerici, satis innuit ex huiusmodi negatione rem dubiam reddi: alias enim, si certum esset, rem esse Ecclesie, vel Clerici, non cognosceret Judex secularis, seu Ecclesiasticus, ut dictum est supra in 1. notab. num. 1. Quod tamen intellige, dummodo negatio sit verisimilis, seu probabilis, ut per Abb. d. num. 4. & Felin. qui alios citat num. 1. *vers. Quinto fallit*. Secus, si notorium esset, rem esse Clerici, vel Ecclesie, quia tunc non prodesset laico talis negatio, quin teneretur in foro Ecclesiastico respondere, ut dicunt hic Anton. de Butrio in examinatione materiae, Abbas num. 4. & Alexan. de Nævo num. 5. inferentes propterea, ut si petatur possessio Præbendæ, quia non potest esse non notorium in loco, quin possessiones sint præbendales, huiusmodi negatio non sufficit, ex notatis per Innocen. in *cap. Venerabili de censib. & in cap. Tua de cohabit. Clericorum, & in cap. Novit de judic. in fin.* Et generaliter notorium non infici per negationem, probat textus in *cap. Super eo, de testib. cogen.* quem ad hoc ibi notat Abb. & in d. *cap. Tua*, ubi similiter Abb. in princ. gloss. & Bart. in l. Post rem, ff. de transact. Felin. hic nu. 1. *vers. Fallit primo*.
- 7 Tertio nota, quod quando in libello proponitur certa qualitas, in qua consistit fundamentum jurisdictionis, puta quod res sit Clerici, vel Ecclesie, non sufficit ad fundandam jurisdictionem sola allegatio illius qualitat, si probabiliter negetur, ut per Butr. hic num. 3. Imo quod plus est, secundum Abbat. num. 6. & Alexand. de Nævo num. 8. in ultim. notab. non sufficit sola allegatio secuta negatione, etiam si illa qualitas veniat postea probanda, & examinanda ad merita causæ, ut hic clare probatur; nam ad merita causæ, & ad effectum ferendi sententiam venit hoc examinandum, an res petita sit Ecclesie, vel Clerici. Et tamen hoc non sufficit ad fundandam jurisdictionem Ecclesiasticam, si hæc negetur. Quod est contra Bart. in l. 2. ff. Si quis in jus voc.
- 8 Sed huic theoricæ videtur ob stare, quod ubi negatur qualitas, vel causa jurisdictionem tribuens, potest Judex ad fundandam suam jurisdictionem de causa illa, vel qualitate cognoscere, ut videat, an sua sit jurisdictio, ut probatur in c. Super literis de rescript. & in cap. Cum persone, de privil. lib. 6. & not. in l. Si quis ex aliena, ff. de judic. & in d. l. 2. ff. Si quis in jus voc.
- 9 Pro solutione DD. multum se torquent & in specie Anton. de Butr. materiam latissime examinat a num. 5. sed ut dicit Abb. num. 9. procedit stylo intricato, & obscuro. Tu dic clarius. In hoc articulo sunt tres principales opiniones. Prima opinio est, ut sufficiat sola allegatio illius qualitat, seu causæ deferentis jurisdictionem, licet illa vera non sit, dummodo de hoc non constet, quia id, quod exprimitur in libello, habetur pro vero ad fundandam jurisdictionem. Ad quod facit l. Cum quadam puella in fin. ff. de jurisdict. omn. judic. & hæc fuit aperta opinio Bart. in d. l. 2. ff. Si quis in jus voc. non ter. ubi decidit, ut quis citatus in alieno territorio neget se ibi contraxisse, vel deliquisse, non propterea excludatur jurisdictio Judicis, ne sit opus ut de hoc summarie cognoscatur. Idemque sentit Guido de Suza in Auth. Qua in Provincia, C. Ubi de crimin. agi oporteat, ubi dicit sufficere allegare commissum fuisse crimen in certo loco ad fundandam jurisdictionem Judicis loci, absque eo quod aliter probetur, vel cognoscatur. Quod si postea apparuerit in processu causæ delictum non fuisse inibi commissum, processus non valebit, ut C. Si a non competen. Judic. per tot.
- Secunda principalis opinio fuit Jacobi de Arena, quam ponit Lapus sua allegat. 58. incip. Prælati: dicit enim sufficere, ut causa, vel qualitas jurisdictionem tribuens, allegetur, & postea probetur. Et adversarius, si illam neget, gravatur onere probandi, quia ex productione libelli fundata est intentio, ut d. leg. Cum quadam puella in fin. Fagnan. in II. Lib. Decretal.

Verum hæ duæ opiniones aperte pugnant cum hac Decretali, ubi non fundatur jurisdictio Judicis Ecclesiastici ex sola allegatione, quod res sit Clerici, vel Ecclesie, adversarius hoc neget, nec negans aggravatur onere probandi suam exceptionem qualitat, negativam.

Præterea hoc modo esset in facultate actoris allegando causam, vel qualitatem concludentem jurisdictionem, subicere reum jurisdictioni Judicis non sui, vel eum aggravare onere probandi defectum qualitat, seu causæ jurisdictionem concludentis, quod esset absurdum. Unde merito huiusmodi opiniones hic refellunt Butr. n. 5. *vers. Non placet mihi opinio*, & Abb. num. 9. *vers. Unde istæ opiniones non placent*, & communiter DD. & contrarium scripsit idemmet Bart. in leg. Prescriptione, C. Si contrarius, vel util. publ. ubi tenet de hac qualitate debere prius summarie cognosci. Et ad text. in l. Cum quadam puella in fin. de jurisdict. omn. judic. responde, ut per Butrius & Abb. loc. cit.

Tertia igitur principalis opinio est, ut sola negatio non excludat funditus jurisdictionem Judicis, sed tantum impediat processum super principali, adeo ut non teneatur reus respondere ad libellum, nisi prius summarie cognoscatur de illa qualitate jurisdictionem tribuente, puta quod res sit Clerici, vel Ecclesie, secundum terminos huius Decretalis. Hæc tertia opinio originaliter fuit Goffredi, quam hic post multa sequuntur Butr. & Abb. loc. cit. & idem Butr. Imol. & Gemin. in dict. cap. Super literis de rescript. & alii citati a Felin. hic num. 2. in limitatione, ubi dicit, hanc esse communem opinionem, pro qua optime faciunt jura, quæ generaliter dicunt, Judicem, cujus jurisdictio negatur, cognoscere posse, an sua sit jurisdictio, ut in dict. cap. Super literis cum aliis supra allegat. quemadmodum res si negetur esse feudalis, de hoc primo cognosci debet, an sit feudalis, secundum Innocentium in cap. Ceterum supra eodem. Item si quis alienæ jurisdictionis citatus compareat, & dicat se non contraxisse, vel non deliquisse in loco, vel territorio, ubi citatur, debet ante omnia discuti summarie, an ibi contraxerit, vel deliquerit sine præjudicio principalis questionis; & si constiterit ipsum inibi contraxisse, vel deliquisse, procedatur postea in principali, ut dicunt Innocen. in cap. Super literis, Archid. & Joan. Andr. in cap. Romana, §. Contrahentes, eodem tit. lib. 6. Joan. Calder. in d. cap. 1. de raptor. & Cyn. in leg. Prescript. Cod. Si contra jus, vel util. public. Et est communis opinio, ut testatur Marian. Socin. in cap. fin. post num. 9. *vers. Circa decimum quartum infra eodem*, & Jul. Clar. in praxi, §. fin. qu. 38. num. 12. *vers. Ulterius quæro*. Et eodem modo, si coram Conservatore Apostolicæ Sedis, qui potest tantum cognoscere de manifestis injuriis, ut in cap. 1. & in cap. fin. de offic. deleg. lib. 6. negetur offensa notoria, probationes recipiet Conservator, an factum sit notorium, ut sic videat, an sua sit jurisdictio, ut dicit gloss. in d. cap. 1. in *vers. Conservatores, vers. Sed quid si negetur*. Et idem voluit Archid. in cap. Romana, §. Notoria, de censib. lib. 6. ibi enim decidit text. Archiepiscopum in visitatione Provinciae posse punire notoria crimina subditorum suorum Suffraganeorum. Quærit Archid. quid si crimina negentur notoria? & resolvit, Archiepiscopum posse de hoc summarie cognoscere ad jurisdictionem suam fundandam per jura generalia supra allegata. Ita ergo dicendum in proposito; unde quod deciditur in hac Decretali, ut Judex secularis cognoscat rem esse Clerici, vel Ecclesie, intelligi debet procedere, nisi Clericus, qui allegat qualitat, jurisdictionem tribuentem, offerat se illam probaturum; tunc enim Judex Ecclesiasticus summarie cognoscat de qualitate illa, ut videat, an sua sit jurisdictio. Et si constiterit rem esse Ecclesie, vel Clerici, procedet super principali; sin minus, remittet partes ad Judicem secularem. Et ita denegatio qualitat, jurisdictionem deferentis, cum de ea notorie non constet, hoc tantum operatur, ut laicus interim non teneatur in foro Ecclesiastico respondere, donec Judex Ecclesiasticus qualitat, illam summam examinaverit, & pronunciaverit suam esse jurisdictionem. Et ita intellige hunc textum secundum communem, & verior opinionem.

Declara modo hanc conclusionem, ut procedat, si jurisdictio fundetur super vera existentia qualitat; tunc enim negatio impedit processum in principali, donec Judex

- cognoverit, an sua sit jurisdictio; secus, si jurisdictio fundetur super sola dubietate qualitaris jurisdictionem tribuentis; quia tunc negotio nihil operatur, sed sufficit qualitatem illam in libello allegare, secundum distinctionem Anton. de Butr. *hic sub num. 6. vers. Dic quod si qualitas allegatur*, & Abb. *sub num. 12. vers. Aut enim fundatur jurisdictio*, Roman. *conf. 208. incip. Hac impetratio in fin.* Exemplum, si negetur Clericatus, vel res spirituales, ut in cap. *Si Judex laicus, de sentent. excomm. lib. 6.*
- 71 Covarr. *de communi practicarum questionum cap. 33. nu. 1.* vel contractus esse usurarius, & in cap. *Illos vos de pignor. & in cap. Ad nostram, de empt. & vendit. aut contractus matrimonii, ut in cap. Tuam, de ordin. cognit. cap. Lator, & cap. Causam, il secundo, qui fil. sint legitim. cap. In Canonibus 16. qu. 1. Concil. Trident. sess. 24. de Sacram. matrim. can. ultim.* In his enim casibus, & aliis consimilibus. In quibus sola dubietas fundat jurisdictionem Judicis Ecclesiastici, negatio qualitaris nihil prodest laico, quominus statim teneatur in foro Ecclesie respondere. Et idem in casu sacrilegii secundum Butr. & Abb. *in 2. membro principali*: & ita procedit, quod not. Vincentius *in cap. Conquestus infra eodem*; nam secundum eum si laicus neget raptum, vel invasum bonis Ecclesie, Judex Ecclesiasticus cognoscet, donec constet suam non esse jurisdictionem; & tunc condemnabit Clericum in expensis, & remittet ad Judicem suum, *cap. Ut debitus, & cap. Cum speciali, de appellat. Et sic etiam*
- 18 procedit, quod not. Innocentius *in cap. Cum sit infra eodem*; nam ut ipse dicit, Clericus agens contra laicum coram Judice Ecclesiastico super oppressione, vel fraude, vel illicito contractu, in quibus casibus in dubio fundatur jurisdictio Judicis Ecclesiastici, ut ibi not. debet in petitione mentionem facere de oppressione, vel fraude, aut minus legitimo contractu, & super illa causa fundare suam intensionem; & si pars adversa neget, nihilominus procedetur in causa principali. Et si non probaverit fraudem, vel illicitum contractum, absolvetur reus ex illa causa, sed iterum poterit agere ex alia, ut *leg. Et an eadem, ff. de except. rei judic.* Quod ipsum sentit idem Innocentius *in c. Ceterum supra tit. prox.* quando Clericus dicit se spoliatum, & laicus negat, ut si est dubium, cognoscat Judex etiam de principali, sequitur Lopus *allegat. 58. Prælatum, num. 4. vers. In contrarium, & num. 5.* Ita etiam circa immunitatem Ecclesie, si dubitetur, an sit locus remissioni, necne, ad Judicem Ecclesiasticum spectat cognitio, ut deciditur novissime in Constitutione Gregor. XIV. quæ incipit, *Cum alias nonnulli edita 9. Kalen. Jun. 1591.* quidquid ante Bullam dixerit Julius Clar. *in §. fin. qu. 32. n. 20.* In his plane casibus negatio rei non proficit, quia sola dubietas fundat jurisdictionem Ecclesiastici.
- 20 Quarto, nota regulam generalem, quod actor sequitur forum rei, ut hic & in cap. *Cum sit generales infra eodem, & in l. ultim. C. ubi in rem actio cum multis concordan.* de
- 21 quibus hic per gloss. *in verb. Actor.* Et consequenter Clericus cum agit contra laicum, potest & debet litigare coram Judice seculari, ut est text. hic, & Judex laicus hoc casu poterit condemnare Clericum in expensis, si in causa succubuerit, vel contumax fuerit, secundum Petr. de Anchar. *num. 2. in 2. not.*
- 22 Et procedit hæc regula etiam in Regularibus, qui si agant contra laicum, tenentur eum convenire coram Judice seculari, non autem coram suis Conservatoribus, *cap. 1. & cap. fin. vers. Ut autem Conservatores, de offic. deleg. lib. 6.* nisi hoc habeant ex speciali Indulto Sedis Apostolicæ, sicuti habent Religiosi Societatis JESU, per Conservatoriam, quam super hoc impetrarunt a S. Pio V. 8. Kalend. Jun. Pontif. anno 3. ut in literis expeditis in forma, *Rationi congruit*, a Gregorio XIII. in Constitutione, quæ incipit, *Aequum reputantes, itidem 8. Kalend. Junii 1572. in Bullar. pag. 361. tom. 2.* Quæ tamen literæ hodie redactæ sunt ad formam Constitutionis Gregorii XV. de Conservatoribus, ut inferius patebit. Item procedit regula supradicta non solum in civilibus causis, sed etiam in criminalibus, ut in *leg. In criminali, C. de jurisdict. omn. Judic.* ubi dicitur: In criminali negotio rei forum accusator sequatur, gl. *hic in ver. Actor,* dum allegat illum text., & Jo. Andr. *num. 5. in gloss. 1.*
- 23 Rursum procedit eadem regula, etiam si reus, cui competit exceptio vigore suæ exceptionis, agat præveniendò actorem, vel imploret officium Judicis, ut notat Bart. *in*

l. Societatem, §. Arbitrorum, ff. Pro Socio, Frider. de Sen. conf. 237. Factum tale est: Quidam nomine Thomeus in fin. Jo. de Anan. hic num. 1. Roman. conf. 412. pro habenda in princ.

Quinto, nota limitationem ejusdem regulæ, ut non 25 procedat, quando Clericus agit contra Laicum pro rebus Ecclesie, vel suis, idest patrimonialibus, seu peculiari-bus ipsius Clerici, ut *infra de pecul. Cler. per tot.* secundum Hostiens. & Jo. Andr. & Bellam. *hic omnes in princ. in ver. Suis*; nam si laicus id non neget, trahi potest a Clerico agente ad Judicem Ecclesiasticum, ut hic deciditur secundum omnes. Rationem hujus limitationis assignat Abb. *hic in 1. not. num. 2.* quia ex mala detentione, quæ in dubio præsumitur, cum res sit Ecclesie, arg. *cap. Nulli, & cap. Qui abstulerit, 12. quest. 2. & cap. Episcopi*, cum ibi not. per Innocen. *de rebus Ecclesie non alien.* causatur quoddam sacrilegium, cujus ratione etiam Ecclesia sibi vendicat jurisdictionem, *cap. Cum sit, & cap. Conquestus infr. eodem cum similib.* Item possunt tales dici male actores Ecclesiarum ex injusta detentione istarum rerum; & ideo est in optione actoris, coram quo Judice velit illos convenire, ut in *dict. cap. Cum sit.* Similiter detentores rerum ipsius Clerici, idcirco conveniri possunt in foro Ecclesiastico, quia quasi sacrilegi sunt censendi. Ad quod Abbas allegat, quod notat Innocent. 27 *in cap. Ceterum supra de Judic.* ubi dicit, Clericum spoliatum convenire posse suum spoliatores coram Judice Ecclesiastico, quia sacrilegium est quoddam crimen Ecclesiasticum, *cap. In Canonibus 16. quest. 1.* & ita secundum Abbatem laicus in casu hujus c. non trahitur ad Judicem Ecclesiasticum præcise ratione veri sacrilegii, sed quasi sacrilegii, & læsionis, quæ infertur Ecclesie ex injusta detentione rerum Ecclesiasticarum. Et idem concludit *sub num. 12. in fin. vers. Ideo puto*, & sequitur totidem verbis Alexand. de Nævo *num. 2. & Felin. num. 4. vers. Secunda conclusio*, ubi similiter tenet etiam cessante allegatione sacrilegii posse laicum a Clerico agente rei vendicatione pro re propria, vel Ecclesie coram Episcopo conveniri.

Quinimo procedit hæc conclusio qualitercunque agatur 28 de rebus Ecclesie, vel Clerici si agatur actione personali, ut ex locato, vel legato, ut tenet Innocent. *hic in princ.* ait enim: Si constat rem esse Ecclesie, etiam si laicus possideat, coram Judice Ecclesiastico agi debet, puta, si agatur ex locato, vel legato, & similibus. Et sic secundum eum laicus trahi potest ad Judicem Ecclesiasticum non solum quando agitur rei vendicatione, sed etiam si agatur alienatione personali occasione rei Ecclesiasticæ; secus, si ageretur actione personali, & non de re Ecclesiastica, quia tunc secularis cognosceret. Et ita potest intelligi Innocen. *in cap. Cum sit generale infra eod.* ubi videtur contrariari dicto suo hic, prout expresse declarat illum Abb. *num. 12. vers. Ideo puto*, & ita etiam illum intelligit Card. *num. 4.* ubi salvando Innocen. ab impugnationibus Hostiens. & Joan. Andr. dicit illius dictum procedere in actione locati, quam intentat Clericus contra laicum de rebus Ecclesie, vel Clerici: & laicus id fate-tur; tunc enim actio locati licet personalis, tamen quia in rem scripta, id est, ad rem intentatur: quia revera est mere personalis, ut hic per Imol. quoad sortiendum forum censetur realis, *cap. Ex infra eodem.* Cum autem agitur reali de re Ecclesie, cognoscit Ecclesiasticus, ut clare hic probatur. In legato autem minor subest difficultas, quia pro eo competit etiam rei vendicatio, ut *leg. 1. C. commem. de leg. & sic si non negatur legatum*, potest agi coram Ecclesiastico. Ita Cardin. subdens, se ita in facto 29 consuluisse post longas altercationes, & sequitur Felin. *hic num. 4. vers. Amplia etiam*, ubi dicit, quando laicus fatetur rem esse Ecclesie, concurrere rei vendicationem cum illa actione personali, adeo ut actio ex legato, quamvis non sit in rem scripta, tamen propter concursum realis trahatur ad ejus naturam, ut in *l. Qui fundum, §. Si tu ex parte, ff. ad l. Falcidiam*, & ibi Dyn. & Bart. & hoc secundum Felin. intendit Cardin. dum requirit, ut agatur nedum ad mercedem, sed etiam ad rem; nam si ad mercedem tantum ageretur, actio esset mere personalis, & laicus conveniendus esset in suo foro, juxta regulam hujus Decretalis.

Sexto, nota aliam limitationem ejusdem regulæ, quæ 30 habetur *hic in fin.* videlicet, quando obtinet consuetudo, ut reus sequatur forum actoris, & laicus in causa mere

- 31 civili per Judicem Ecclesiasticum judicetur. Et sic nota consuetudinem posse in ordine judiciorum disponere contra jus commune: de quo *in cap. Cum contingat infra eod.* & notat hic Joan. de Anan. *num. 3. vers. Nota istam regulam.* Quæ quidem consuetudo, ut hic dicitur, plerisque in partibus obtinuit, ut Parisiis, *cap. Quod Clericis infra eod.* secundum Joan. Andr. *hic num. 4. in ver. Partibus.* Et causa introductionis secundum gloss. *fin.* hic fuit negligentia judicum secularium in administranda Clericis justitia, ut in iuribus citatis in gloss. sequitur Abbas *n. 7. vers. Unde habuit ortum hæc consuetudo.* Suadet tamen notabiliter gloss. præallegata, siue Judices seculares sint negligentes, siue non, Papam concedere quotidie literas Clerico contra laicum super quacunque quæstione. Et patet *in cap. fin. supra de alen. Jud. met. caus. fact. & in cap. Constitutus, de ressit. in integr.* secundum Hostiens. qui similiter dicit, Papam concedere literas Clerico contra laicum tota die: Romana enim Ecclesia in concessione literarum contra laicum præscripsit hanc consuetudinem, ut dicit Bellam. *hic num. 2. vers. Et nedum Romana Ecclesia.* Et ita indistincte servari ex generali stylo Curie, testatur Abb. *num. 7. vers. Dicit tamen unum notabile verbum,* de quo stylo meminit etiam Butr. *num. 12.* Idem not. Archid. *in cap. Inducatum 89. distinct.* ubi refert se vidisse hoc de facto in quadam causa: additque notabiliter hoc adeo verum esse, ut si reus exciperet causam esse prius tractandam in suo foro, & appellaret, non darentur literæ in causa appellationis, ut dicit se expertum. Et huic stylo suffragatur *cap. fin. de Judic.* secundum Abb. & idem not. Specul. *in tit. de compet. Judic. §. Regulariter in princip. & clarius in vers. 30. & vers. seqq.* qui similiter ampliat hoc procedere, etiam si Judex secularis, & laicus conventus se paratos offerrent ad exhibendam justitiam; nam per hoc non impediretur
- 35 jurisdictio delegati Papæ; nec potest hoc casu Judex secularis inhibere laico, ne respondeat coram Ecclesiastico, ut ibi notatur. Idemque tradit Hostiens. *in Summ. hujus tituli. §. 2. vers. Ex præmissis,* & sequitur Abb. *hic dict. num. 7. & Felin. num. 1. vers. Dixeram olim.*
- 36 Quinimo Papa non solum dat literas Clerico in particulari contra laicum per modum rescripti, sed aliquando etiam concedit literas in genere per modum privilegii perpetui, ut patet in literis S. Pii V. quarum superius meminimus *num. 22.* in quibus dantur Conservatores, & Judices ordinarii Societati Jesu, & eorum familiaribus Clericis in quibuscunque causis, tam civilibus, quam criminalibus, ac mixtis, etiam in eis, in quibus actores, vel
- 37 conventi rei forent. Quid in causa feudali? vide hic per Abb. *num. 7. vers. Hoc commune dictum limito.* Laico autem contra laicum, Papa non concedit literas, nisi in casibus notatis *in cap. Cum sit, cap. Licet, & cap. Ex tenore infra eod.* secundum Abb. *eod. num. 7. vers. Et nota bene hanc gloss.* de quo Hostiens. *hic in fin. in verb. De consuetudine, vers. Et nunquid laico,* remittit ad not. *in cap. Innotuit de arbitr.*
- 38 QUÆRO, an Regularibus liceat in eorum causis civilibus petere Judices, vel Conservatores a Magistratu seculari, & an expediat innovare Constitutionem Clement. VIII. de Conservatoribus, & cum quibus additionibus, & clausulis.

Huic quæstioni causam præbuit Senatus N. qui nuper cepit deputare Regularibus Conservatores in omnibus causis, tam active, quam passive. Hoc autem habet difficultates infra scriptas, & Primo, Magistratus secularis dat hujusmodi Conservatores, qui non nisi a Sede Apostolica concedi consueverunt, *cap. 1. & cap. fin. de offic. deleg. lib. 6.* Secundo, Senatores laici inhibent Ordinario Ecclesiastico, ne in causis Regularium ad ejus forum pertinentibus procedat, contra *cap. Seculares Judices de foro comp. lib. 6. cap. Si quis, cap. Omnes, & cap. Solite supra de major. & obedien. & cap. Monachi infra de sentent. excomm.* unde crebra oriuntur dissidia, & contentiones inter Ordinarium Ecclesiasticum, & Judices seculares.

Tertio, Regulares confugiunt ad Judices laicos, contra Bullam Cœnæ.

Quarto, præbetur illis occasio vagandi in Curiis, & Tribunalibus secularibus, contra *cap. Sed nec procuratores, ne Cleric. vel Monach. cum concord.*

Quinto, dantur Conservatores, siue Regulares sint Fagnan. in II. Lib. Decretal.

actores, siue rei; cum tamen neque ex juris communis dispositione, ut *in d. c. 1. & fin.* nec in vim generalium privilegiorum eis liceat alios convenire coram suis Conservatoribus.

Sexto, Conservatores a laicis deputati procedunt etiam in causis spiritualibus, contra *cap. Decernimus de Judic. & cap. fin. de foro compet. lib. 6.* Et inter personas Ecclesiasticas, contra *cap. Nullus judicium supra eodem.*

Ac denique aliis omissis actus omnes coram dictis Conservatoribus gesti ex defectu jurisdictionis sunt nulli, *dict. cap. fin. in fin. de off. deleg. lib. 6.*

Quamobrem ut huic malo occurratur, antequam latius serpat, proposui deliberandum in Sac. Congregatione Concilii, an expediat innovare Constitutionem, seu Decretum Clem. VIII. editum 19. Martii 1591. quo prius revocantur, atque irritæ declarantur, & subreptitiæ quæcunque Judicum, seu Conservatorum deputationes, qui qualitates non habent requisitas, & descriptas in Constitutione Bonifacii VIII. quæ incipit, *Statutum;* quique etiam in Conciliis provincialibus, aut diocesanis, juxta Decretum Concilii Tridentini electi, & designati non sunt: præterquam quoad negotia jam cœpta, vel quoad ea, in quibus hujusmodi deputationes suum sunt sortitæ effectum: ac deinde statuitur, ut deinceps dictæ literæ conservatoriæ non aliis dirigantur, quam habentibus qualitates superscriptas, alioquin nullius sint roboris, vel momenti.

Rursus deliberandum, an expediat addere Constitutioni Clementis sequentia Capita.

Primum, ut Regulares, qui literas Conservatorias aliter, quam juxta formam superius præscriptam, impetrant, vel Conservatores deputant, ipso facto censeantur privati voce activa, & passiva, & eorum conventus careant Conservatore ad tempus a Sac. Congregatione præscribendum, itaut interea coram locorum Ordinariis, conveniantur.

Secundo, ut infra mensem a die intimationis Religionis omnes in Italia debeant sibi eligere Conservatores secundum formam superius propositam; alioquin elapso mense, conveniri possint coram Ordinariis juxta Decretum Gregorii XIII. hac de re editum.

Tertio, ut Conservator semel legitime deputatus, infra quinquennium mutari, seu amoveri non possit, ut etiam statuitur in eodem Decreto Gregorii. Hic considerandum, an excipiendæ sint mutationes, seu remotiones Conservatorum, quæ fiunt ex rationabili causa diuturnæ absentiae, infirmitatis, & similium: & coram quo Regulares de hujusmodi impedimentis docere debeant.

Quarto, ut Regulares possint quidem, ac debeant conveniri coram suis Conservatoribus, sed non possint alios convenire; atque ita, ut Conservatores jurisdictionem non habeant, nisi in causis, in quibus Regulares sunt rei.

Quinto, ut Conservator, qui suos limites excesserit, sit per annum ab officio suspensus, & pars, quæ hoc fieri procuraverit, excommunicationem incurrat, sicuti dictis verbis statuitur *in d. cap. fin. vers. Ut autem Conservatores, de offic. deleg. lib. 6.*

Sexto, quia Regulares actores tenentur sequi forum rei, & si reus sit laicus, coguntur coram Judice laico litem agere, ut hic: non videtur incongruum, ut in causis activis petant a Senatu Judicem non suspectum; ideoque deliberandum videtur, an expediat in eadem Constitutione præservare Regularibus jus petendi in dictis causis Judices cum infra scriptis conditionibus, & non alias.

Prima conditio, ut hæc Judicis deputatio fieri non possit a seculari Magistratu, nisi cum Regularis agit contra laicum, juxta textum hic; non autem ubi agit contra personam Ecclesiasticam, aut alias exemptam a seculari jurisdictione, *cap. Clericis de judic. & cap. Si diligenti infra eodem.*

Secunda conditio, ut causa, pro qua Judex deputatur, non sit spiritualis, sed talis, in qua laicus sit Judex competens, ut *in cap. Cum sit generale infra eodem.*

Tertia, ut deputatio non fiat ad universitatem causarum, quia hac generali deputatione Regulares abuti possent etiam in causis spiritualibus, vel in quibus ipsi aut non agerent, sed convenirentur, aut certe agerent contra personam Ecclesiasticam, vel exemptam: vel saltem si

fit eis permittenda impetratio Judicis, etiam ad universitatem causarum, videtur addenda declaratio, dummodo tamen Regulares non sint rei, neque agant contra personam Ecclesiasticam, neque causa alioqui sit spiritualis.

Ultima conditio, ut Judex sic deputandus, non conservator, sed Judex simpliciter appellari debeat.

41 Plura fuerunt alias opposita a Regularibus eidem Constitutioni Clementis VIII.

Primo, quod esset regula Cancellariæ, & ideo expirasset per mortem Pontificis.

Secundo, quod nunquam fuisset usu recepta.

Tertio, quod non sustulerit contrariam Regularium consuetudinem.

Quarto, quod fuerit abrogata ex confirmationibus privilegiorum, quas post illam Regulares a Sede Apostolica obtinuerunt.

Quinto, quod verba illa Constitutionis, *Quique etiam in Conciliis electi, & designati non sunt*, essent intelligenda disjunctive, non autem copulative.

Sexto, quod non haberet locum, nisi in Conservatoribus deputatis ad præscriptum juris communis, non autem iis, quos eligunt sibi Regulares in vim privilegiorum.

Septimo, quod multa contineat absurda, & in specie quod nec Episcopi, nec Cardinales possint eligi in Conservatores, cum ipsi non eligantur, aut designentur in Synodis.

Ultimo, quod sit nimis onerosa Regularibus, cum in Synodis non designentur, nisi ab Episcopis dependentes, qui propterea Regularium privilegia vix conservabunt.

Prima oppositio tollitur condendo Constitutionem perpetuam.

Secunda, innovando Constitutionem Clementis VIII.

Tertia, derogando contrariæ consuetudini.

Quarta, derogando contrariis privilegiis.

Quinta, declarando illa verba esse intelligenda copulative, cum vere alio modo intelligi non possint.

Sexta, declarando Constitutionem habere locum in Conservatoribus electis, seu eligendis, tam ex præscripto juris communis, quam in vim privilegiorum, cum revera alio modo vix possit intelligi.

Septima, excipiendo nominatim Episcopos, vel illis majores, sicuti sunt excepti in Decreto Concilii *cap. 10. sess. 25. ibi, Ubi præter Ordinarios locorum*. Ad quod quidem Decretum dicta Constitutio habet relationem.

Ultima oppositio non videtur obstare, quia ita lex scripta est, & expedit, ut Conservatores tanquam legales, & idonea sint ab universa Synodo approbati.

42 Rursus quia præter abusus jam expressos dicitur irrepressisse etiam alius, ut quamvis Regulares initio Conservatorem deputaverint, cum qualitatibus requisitis; tamen Conservatores sic deputati alios subdelegant eidem qualitatibus carentes; deliberandum, an expediat addere hanc subdelegationem fieri non posse, nisi etiam subdelegati habeant qualitates expressas in Constitutione, ne fiat fraus Constitutioni; quemadmodum S. Congregatio alias consulta, an Judices designati in Synodo, si aliquo impedimento causas terminare non possunt, teneantur eas subdelegare personis itidem in Synodo deputatis: respondit non posse subdelegare aliis, quam designatis in Synodo. Verum quia in dict. *cap. fin.* Conservatores prohibentur vices suas committere exceptis citationibus, & sententiarum denunciationibus: si statuatur eos non posse subdelegare nisi cum qualitatibus præscriptis: facile hinc elicient indistincte licere sibi subdelegare. Unde cogitandum, quibus verbis hæc clausula concipi debeat.

Cum de his postea actum esset cum SS. D. N. Gregorio XV. placuit Sanctitati Suæ, ut Constitutio in Sac. Congregatione compilaretur. Ideoque injunctum est mihi; ut minutam conficerem, ac per manus transmitterem.

43 Quæ pertinent ad Constitutionem edendam de Conservatoribus.

44 Cum Regulares actores teneantur sequi forum rei, ac si reus sit laicus, cogantur, circumscripta consuetudine coram seculari Judice litem agere, juxta text. hic: in quadam Provincia observatum est, ut petant eo casu Judicem non suspectum a seculari Magistratu. Quæ quidem

deputatio etsi hoc modo sit utilis Religionibus, nec repugnet sacris Canonibus; tamen Senatus N. hinc sumpta occasione cœpit ab aliquot annis deputare Regularibus Conservatores; in qua quidem deputatione multipliciter excedit limites suæ jurisdictionis: & aliis omis, quamvis Judices deputandi pro Regularibus in casibus a jure permissis jurisdictionem non habeant, nisi cum Regulares agunt contra laicum, & contra vero Conservatorum jurisdictio non extendatur nisi ad causas, in quibus Regulares sunt rei; Magistratus tamen utraque potestate sibi vindicata, deputat Regularibus Conservatores in omnibus causis, tam activis, quam passivis. Deinde quamvis, ut dictum est, liceat Magistratui laico deputare Regularibus Judices, quoties ipsi conveniunt laicum; id tamen intelligitur in causis profanis tantum, non autem in Ecclesiasticis, in quibus sive Regularis conveniatur, sive conveniant laicum, solus Ecclesiasticus est Judex competens, *cap. Decernimus supra de Judic. & cap. fin. de for. compet. lib. 6.* Et idem est cum lis agitur inter personas Ecclesiasticas, *cap. Nullus judicium supra eodem.* Et tamen Magistratus consuevit deputare Regularibus hos Judices ad universitatem causarum, & postea Judices sic deputati cognoscunt etiam causas spirituales, & inter personas Ecclesiasticas. Quinimo sæpius auferunt inhibere Ordinario Ecclesiastico, ut constitit ex pluribus inhibitionibus exhibitis. Hinc autem plura oriuntur inconvenientia, quæ alias considerata fuerunt in Sac. Congregatione: ut patet ex dictis supra *num. 38.* Quibus videtur opportune occurri posse per minutam Constitutionem de Conservatoribus per manus delatam; nam cum gravibus pœnis ordinetur, ut Regulares infra duos menses eligant Conservatores, qui non modo sint in Ecclesiastica dignitate constituti, vel habeant qualitates Constitutionis Bonifacii VIII. quæ incipit, *Statutum*: sed etiam, ut sint Judices Synodales, neve semel electum possint infra quinquennium amovere, aut alium substituere: hinc certe adimitur omnis facultas petendi Conservatores a secularibus magistratibus.

Præter ea quæ in eadem minuta per manus transmissa explicantur, videtur adhuc deliberandum de infra scriptis.

Primo, an expediat præservare Regularibus facultatem, quam habent petendi Judices a magistratu seculari, in casu, in quo ipsi sunt actores, & agunt contra laicum in causis profanis: an vero hæc facultas sit relinquenda juris communis dispositioni. Quod si placeat illam præservare, erit expresse declarandum, ejusmodi Judices deputari non posse, nisi tribus concurrentibus. Primo, ut Regulares sint actores, non autem rei. Deinde ut agant contra laicum, non autem contra Clericum, vel alias exemptum a seculari jurisdictione. Ultimo, ut causa, in qua Judex deputatur, non sit spiritualis, sed talis, in qua laicus alias sit Judex competens.

Secundo, cum Universitates generales amplissimis gaudeant privilegiis, nec tamen in iis vigeant fortasse abusus, qui vigent in Conservatoribus Regularium: deliberandum erit, an de illis sit facienda mentio in hac Constitutione, sicut fit in Constitutione Clementis VIII. an vero potius universitates sint silentio prætereundæ, aut excipiendæ, quemadmodum illas excipit Tridentinum Concilium, *cap. 5. in fin. sess. 14.*

47 Tertio, tamen si Conservatores de jure facultatem habeant procedendi per censuras Ecclesiasticas etiam contra Ordinarios, ut *cap. 2. de off. deleg. lib. 6.* & nonnulli Regulares specialibus super hoc Sedis Apostolicæ privilegiis sint muniti, ut Religiosi Societatis Jesu ex Constitutione I. Gregorii XIII. *Æquum reputamus*, §. 3. in *Bull. tom. 2. pag. 361.* tamen quia in his coactionibus, & pœnis Pontificali dignitati plurimum deliberandum est, *cap. Sane il secundo, & cap. Pastoralis eodem tit. & cap. Quia periculosum, de sentent. excomm. lib. 6.* & servandus ordo præscriptus in dict. *cap. 2.* ipsi vero Conservatores suæ facultatis habenas sæpe sæpius eousque laxarunt, ut Episcopos statim excommunicare sint ausi: deliberandum, an sit eis prohibendum, ne similia deinceps moliantur. Satiùs erit, ut loco hujus prohibitionis ponatur remedium Arbitrorum, qui ex Concilio in dict. *cap. 5. sess. 14.* jubentur eligi, quoties contentio aliqua inter Conservatores, & Ordinarios exorta fuerit, & interea supersedeatur in causa.

Quarto, accidit sæpe, ut Conservatores in una diocesi depu-

deputati, ad aliam evocentur ad cognoscendas Regularium causas: unde maxima confusio, & plura incommoda oriri solent. Quamobrem videtur hac quoque in parte innovanda Constitutio Bonifacii VIII. relata in *cap. fin. de offic. deleg. lib. 6.* qua statutum est, ut Conservatores intra civitates, seu dioceses, in quibus fuerunt deputati, contra quoscumque procedere, aut aliquos ultra unam dietam a fine diocesis eorundem trahere non presumant.

49 Quinto, quia in hac Constitutione revocantur omnes deputationes Conservatorum, qui non habent qualitates requisitas in *cap. Statutum*, quique Judices Synodales non sunt: ne detur occasio disputandi, an Conservatores habentur deputati habeant dictas qualitates, necne: considerandum an expediat absolute revocare omnes, & quascunque Conservatorum deputationes, & statuere, ut infra prescriptum terminum rursus eligantur cum qualitatibus superius expressis: anve e re sit nominatim dictas qualitates exprimere.

50 Sexto, examinandum, an cum in hac constitutione regulares prohibeantur infra quinquennium mutare Conservatorem semel electum, an e re sit addere clausulam, *Nisi ex causa a Sede Apostolica, aut a locorum Ordinariis, prout ipsis Regularibus libuerit, approbanda.*

51 Septimo, in Constitutione statuitur, ut Conservatores, qui suos limites exceperint, sint per annum ab officio suspensi. Deliberandum in hoc casu, in quo Regulares forte nihil peccant, an expediat statuere, ut ipsi coram locorum Ordinariis conveniantur: an vero hic casus sit relinquendus dispositioni juris communis, ac privilegiorum Regularium.

52 Ultimo, cum Episcopi, illorumque Vicarii generales, atque horum Superiores non sint Judices Synodales, & tamen absurdum videatur, uti non possint eligi in Conservatores: considerandum est, an de illis expressa mentio facienda sit ad omnem dubitationem submovendam.

Porro pro publicatione Constitutionis adhuc duo puncta supersunt examinanda.

Primum est, an Constitutio Clementis sit contra Tridentinum Concilium.

Secundum, an expediat illam innovare in ea parte in qua decernit, ut Conservatores præter alias qualitates debeant esse Judices Synodales.

53 Quoad primum Constitutio statuit, ut non modo Conservatores habeant qualitates requisitas, & descriptas in Constitutione Bonifacii VIII. quæ incipit *Statutum*; sed etiam in Conciliis Provincialibus, aut Diocesanis, juxta Decretum Concilii Tridentini, electi, & designati sint. Putarunt quidam hoc loco Constitutionem supponere in Concilio Tridentino statutum esse, ut Conservatores eligantur, & designentur in Synodis, dum jubet, ut Conservatores debeant in Synodis eligi, & deputari, juxta Decretum Concilii: dicuntque Constitutionem hac in parte continere manifestum errorem, quia Concilium nullibi statuit, ut Conservatores eligi debeant in Synodis provincialibus, aut diocesanis.

Sed certe alius est sensus Constitutionis; nam dum præcipit Conservatores habere hanc qualitatem, ut sint designati in Synodis juxta Decretum Concilii: utique Constitutio intellexit tantum de illo Concil. Decreto, quod loquitur de iudicibus Synodalibus, id est *de cap. 10. sess. 25.* Nam Pontifex animadvertens aliquos minus idoneos sæpe in Conservatores deputari, ut patet ex præmio Constitutionis, atque huic malo facile occurrere posse, si nullus deputari possit Conservator, nisi etiam sit Judex Synodalis; ideo statuit, ut Conservatores non modo habere debeant qualitates, *cap. Statutum*; sed etiam esse electi, & designati in Synodis, juxta Decretum Concilii, id est esse debeant ex iudicibus, quos Concilium præcipit in Synodis designari. Atque hic intellectus satis aperte colligitur, tum quia Constitutio exorditur iisdem verbis, quibus exorditur Concilium *d. cap. 10.* ubi de iudicibus, non de Conservatoribus loquitur; tum quia statuit, ut Conservatores habeant qualitates, *d. cap. Statutum*, quod similiter non loquitur de Conservatoribus, sed de iudicibus. Atque ita Constitutio nullum continet errorem.

54 Alii censent ideo Constitutionem Clementis esse contra Concilium, quia in Decreto *cap. 5. sess. 14.* quod de Conservatoribus loquitur, præservantur regularia loca, his verbis: *Universitates autem generales, & regularia loca,*

ca, &c. in presenti Canone minime comprehensa, sed exempta omnino sint, & esse censeantur.

Sed advertendum est, Decretum, *dist. cap.* quatuor præstare.

Primo, enim statuit, ut literæ conservatoriæ nulli suffragentur, quominus in criminalibus, & mixtis causis coram Ordinario conveniatur. Et quoad hoc sicut Concilium præservat Regulares, ita & Constitutio per manus delata, per quam Regulares conveniri possunt coram suis Conservatoribus, non autem coram Ordinariis.

Secundo, Concilium statuit, ut in civilibus actores non possint alium trahere coram Conservatoribus: & in hoc quamvis postea excipiat regularia loca; non tamen sequitur, Regulares sunt excepti a Concilio; ergo possunt alios trahere coram suis Conservatoribus; sed solum sequitur: Sunt excepti a Concilio; ergo remanent in dispositione juris communis, & privilegiorum Apostolicorum. At neque ex juris dispositione, neque ex privilegiis Regulares, exceptis Jesuitis, possunt alios coram Conservatoribus convenire; ergo dum hoc ipsum statuitur in nova Constitutione, certe non solum nihil contra Concilium statuitur, sed neque contra jus commune, aut Sedis Apostolicæ privilegia. Tertio, statuit Concilium, ne quis literarum Conservatoriarum beneficio ultra quinquennium gaudere possit. Circa quod nihil decernitur in presenti Constitutione. Quarto, denique statuit, ne liceat Conservatoribus iudicibus habere Tribunal erectum. De quo similiter nihil cavetur in Constitutione. Unde sequitur, ut præsens Constitutio in nihilo pugnet cum Decretis Concilii.

Quoad secundum experientia docuit tot scandala, & 55 controversias, quæ in dies nascuntur inter Conservatores, & Ordinarios, ut plurimum procedere ex Conservatorum imperitia. Unde sicut valde expedit, ut Conservatores sint habiles, & idonei ad ejusmodi munus obeundum; ita etiam videtur valde expedire, ut sint ex iudicibus Synodalibus; in Synodo enim consueverunt in iudices deputari quotquot magis idonei reperiuntur ad causas cognoscendas. Unde qui supersunt, absurdum videtur, ut in Conservatores eligantur. Atque ita non obstat, quod Regularium facultas restringatur: imo etiam, 56 potius videtur aliqua ex parte ampliari; nam de jure communi Canonici Cathedralium non possunt esse Conservatores, *cap. fin. ubi not. gloss. in verb. Conservator, de off. deleg. lib. 6.* At possunt esse Judices ad prescriptum, *dist. cap. Statutum de rescript. eod. lib. ut ibi statuitur.* Cum autem in multis diocesis non sint in universum, nisi duæ, aut tres dignitates, at multo plures Canonici, qui possunt in Judices Synodales deputari: utique per hanc Constitutionem, quæ tribuit facultatem eligendi Conservatores, dummodo habeant qualitates *d. cap. Statutum*, & sint Judices Synodales, potius videtur extendi, quam restringi Regularium facultas; & quatenus etiam restringeretur, restringeretur tamen ad personas habiles, & inhabiles excluderentur. Et quamvis in multis Synodis pauci admodum Judices designentur, id tamen accidit, quia alicubi pauci sunt, qui habeant qualitates, *d. cap. Statutum*, quique alioquin apti sint ad hoc officium exercendum; unde quamvis pauci deputentur, expedit tamen potius ex his paucis Conservatorem eligere, quam ex aliis non idoneis. Quod si Regulares id recto judicio considerarent, nihil damni, imo multum utilitatis ex hac Constitutione sibi futurum cognoscerent, cum plurimum obsit Religionibus esse sub tutela imperitorum, ac rudium Conservatorum.

Denique statuere, ut Conservatores debeant esse Judices Synodales, non est legem novam condere, sed jam conditæ inherere; jam enim sic statuit Clem. VIII. in prædicta Constitutione. Quod si velimus statuere, ut Conservatores debeant solum habere qualitates, *d. cap. Statutum*, sive *d. c. fin.* utique erit opus expresse derogare dictæ Constitutioni Clem. VIII. Quod quidem erit absurdum, quia inconvenientia, quæ nuper irreperunt, quæque alibi in dies oriuntur, justum est, ut præbeant potius causam restringendi hanc materiam Conservatorum, quam dilatandi, sicuti dilatabitur, si Constitutio Clementis reducat ad terminos Constitutionis Bonifacii.

Neque obstat, quod nonnunquam Clem. VIII. dispensaverit, ut Conservatores possent eligi, licet non fuerint deputati in Synodo; nam non sequitur, ut propterea Constitutio ipsa sit penitus abroganda, cum sit valde utilis, nec difficilis observatu; opportunum tamen erit, si in Constitutione

tione promulganda Ordinarii locorum admoneantur, ut procurent in Synodis designari quamplures poterunt ex habentibus qualitates, *d. c. Statutum*, atque alias ad id idoneos, ut latius pateat facultas eligendi Conservatores.

- 57 Postremo deliberandum esset quid agendum ubi non extant Judices Synodales, vel quia mortui sunt, vel quia Concilia non celebrantur. Licet in hoc verius videatur Regulares non esse obnoxios eo casu ad eligendos Conservatores ex iudicibus Synodalibus, sed posse observare dispositionem Constitutionis Bonifacii *in d. cap. fin. de offic. de leg. lib. 6.* ita ut Conservatores vel esse debeant in dignitate Ecclesiastica constituti, vel personatum habentes; quia nulla est obligatio observandi formam, quæ sit impossibilis observatu, sicut in simili obligatus eligere de gremio certi Monasterii, vel Ecclesiæ, potest eligere aliunde, si nullus ibi reperiatur cum qualitatibus requisitis, *c. Abbate in fin. & ibi glos. in verb. Persona idonea, & gl. fin. ver. Sed pone, quod nullus reperiatur idoneus, de verb. signific. c. In nomine Domini*, & ibi etiam *gl. in verb. Reperiatur 23. dist.* Hinc Sac. Congregatio Concilii, cum in quadam diocesi non esset nisi unicus Doctor rudis, & imperitus, declaravit posse deputari in Vicarium Capituli Sede Vacante etiam non Doctorem, vel Licentiatum in iure Canonico, non obstante Concil. Decreto *in c. 15. sess. 24.* Sic etiam in partibus infidelium, ubi ejecto ab Infidelibus Parocho servari non potest forma in matrimoniis contrahendis ab eodem Concilio præscripta *in c. 1. sess. 24. de reform. matrim.* Sanctissimus audita relatione Congregationis dixit: Si alius Parochus, vel Sacerdos Catholicus in propinquo loco sit, coram ipso, & testibus contrahatur. Quod si id commode fieri nequeat, contrahatur coram testibus, & si fieri poterit etiam coram Notario; factis tamen prius utroque casu denunciationibus, & aliis servatis ex Concilio servandis. Ita ergo dicendum in proposito.

Tandem singulis articulis mature perpenſis, atque a Sanctissimo approbatis, edita fuit a Sanctitate Sua Constitutio tenoris infraſcripti, videlicet.

Sanctissimus in Christo pater & D. N. D. Gregorius divina Providentia Papa XV. ex certis rationalibus causis animum suum moventibus, & de voto Ven. Fratrum suorum S. R. E. Cardinalium Concilii Trident. Interpretum, partim fel. rec. Clem. Papæ VIII. prædecessoris sui vestigiis inhærendo revocavit, ac nullas & invalidas decrevit omnes, & quascunque iudicum conservatorum electiones, nominationes, seu deputationes, tam in vim literarum conservatoriarum, juxta formam in Quinterno Cancellariæ descriptam, quam in vim quorumcunque privilegiorum perpetuo, vel ad tempus nondum elapsum Apostolica autoritate concessorum, seu alias quocunque iure vel titulo hæcenus factas pro quibuscunque Conventibus, Capitulis, Militiis, etiam S. Joan. Hierosolymitani, Congregationibus, Collegiis, Ordinibus, Monasteriis, Hospitalibus, aut aliis quibuscunque, tam secularibus, quam cujuscunque Ordinis etiam Mendicantium, seu Instituti, vel Societatis Regularibus locis quantumvis exemptis etiam de necessitate exprimendis, seu illorum personis cujuscunque qualitatis, seu conditionis existant. In futurum vero Sanctitas Sua hac generali, & perpetuo valitura Constitutione statuit, & decrevit, & Judices Conservatores hujusmodi sive sint principales, sive subrogati, eligi, nominari, aut deputari non possint, nisi non solum habeant qualitates requisitas, & descriptas in Constitutione simili rec. Bonifac. Papæ VIII. etiam Prædecessoris sui, quæ incipit, *Statut.* itaut vel dignitate Ecclesiastica præditi, vel personatus obtinentes, vel Ecclesiarum Cathedralium existant; sed etiam in Concil. provincialibus, aut diocesanis, juxta Decretum Concilii prædicti Judices electi, seu designati sint. Quodque deinceps literæ conservatoriæ per Sedem Apostolicam concedendæ subscriptis tantum dirigantur, & si quæ literæ aliter expedientur, illæ, ac deputationes hujusmodi omniaque exinde sequenda nullius sint roboris, vel momenti. Et nihilominus qui secus, quam juxta formam superius præscriptam, Conservatores hujusmodi cum effectu eligere nominare, seu deputare, aut electis, nominatis, seu deputatis uti ausi fuerint, Regulares quidem voce activa, & passiva sint ipso jure privati, adeo ut habilitationem a nemine præterquam a Romano Pontifice consequi valeant; reliqui vero aliis pœnis arbitrio Sanctitatis suæ coerceantur, & prædictorum omnium Conventus, Monasteria ac loca hujusmodi, eorumque personæ, & bona ca,

reant Conservatore ad annum, itaut illorum causæ inter ea coram locorum Ordinariis duntaxat cognosci, ac diffiniri debeant. Ceterum ut latius pareat Conservatorum hujusmodi diligendorum facultas, Sanctitas Sua admonitos voluit omnes locorum Ordinarios, ut in Synod. provincialibus, aut diocesanis quamplures personas ex habentibus qualitates in prædicta Constitutione ejusdem Bonifac. Prædecessoris contentas, alioquin ad id aptas designari procurent, & si aliquem interim ex designatis mori contigerit, substituatur Ordinarius loci cum consilio Capituli alium in ejus locum usque ad futuram provincialem, aut diocesanam Synodum. Insuper Sanctitas sua inhærendo hac in parte Decreto similis rec. Gregor. Papæ XIII. etiam Prædecessoris sui statuit, & ordinavit, ut Regulares, ac personæ hujusmodi in Italia infra duos, extra Italiam vero infra sex menses a die publicationis in Urbe præsentis Constitutionis inchoandos debeant sibi eligere, seu assumere Conservatores, juxta formam superius propositam, ejusque electionis, seu assumptionis documentum infra tempus hujusmodi penes acta Curiae Ordinariorum exhibere, & dimittere teneantur; alioquin eo termino elapso quandiu Conservatores secundum formam præsentis Constitutionis non elegerint, coram eisdem Ordinariis conveniantur; quodque Conservatores hujusmodi semel legitime deputati, nisi ex legitima causa a Sede Apostolica, aut locorum Ordinariis, prout iisdem Regularibus, & aliis supradictis libuerit, approbata, durante quinquennio a die deputationis amoveri, aut mutari nullatenus possint aut valeant. Ad hæc statuit Sanctitas sua, ut coram ipsis Conservatoribus, Regulares, ac personæ suprascriptæ conveniri quidem, aut trahi debeant, sed alios convenire, aut trahere non possint, ita ut memorati Conservatores in causis, in quibus Regulares, & alii actores fuerint, nullam prorsus jurisdictionem habeant, sed in iis tantum, in quibus rei existerint; neque extra civitates, seu dioceses in quibus fuerint deputati, contra quoscunque procedere præsumant. Si qua vero inter Judices Conservatores hujusmodi, & locorum Ordinarios controversia super competentia jurisdictionis orta fuerit, nequaquam in causa procedatur, donec per Arbitros in forma electos super jurisdictionis competentia fuerit judicatum. Quod si qui Conservatores sive in hac parte sive alias quomodolibet suos limites exceſſerint, per annum ab officio Conservatoris hujusmodi suspensi sint, & pars quæ hoc fieri procuraverit, sententiam excommunicationis incurrat, juxta formam alterius Constitutionis ejusdem Bonifacii prædecessoris, quæ incipit, *Hac Constitutione*, quæ Sanctitas sua in his omnibus, quæ præsentis Constitutioni non adversantur, innovavit, & innovat. Per hoc tamen non intendit Sanctitas sua prohibere, quominus Regulares, & alii supradicti in casibus a jure permissis petant Judicem non suspectum a Principibus, seu Magistratibus secularibus, dum tamen hæc tria copulative concurrant, videlicet, ut Regulares, & alii prædicti sint actores, non autem rei, utque agant contra laicum, non autem contra Ecclesiasticum, vel alias a jurisdictione seculari exemptum, atque ut causa in qua Judex deputatur, fuerit profana, non autem Ecclesiastica, & in ea juxta Sacrorum Canonum dispositionem, ut præfertur eligendus Judex competens existat. Quæ omnia, & singula in præsentis Constitutione contenta Sanctitas sua voluit inviolabiliter observari, discernens sic in eis, ceterisque omnibus præmissis per quoscunque, &c. etiam Sacri Palatii Apostolici Auditores, &c. necnon S. R. E. Cardinales, sublata, &c. judicari, &c. necnon irritum, & inane, &c. non obstantibus Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac literis Conservatoriis, quas omnes ad formam præsentis Constitutionis reduxit in favorem quorumcunque Ordinum, tam Mendicantium, quam non Mendicantium, Militiarum etiam S. Joan. Hierosolymitani, Congregationum, Societatum, aut cujuscunque alterius Instituti etiam necessario exprimendi, Collegior. Capitulorum, Ecclesiarum, Monasteriorum, ac Piorum quorumcunque, tam secularium, quam Regularium locorum, necnon illorum etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus etiam immemorabilibus, privilegiis quoque etiam ex causa, & titulo oneroso, indultis, & literis Apostolicis, etiam mari magno, seu Bulla aurea, aut alias nuncupatis, sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibuscunque etiam derogatoriis derogatoriis, aliisque efficacioribus, & insolitis clausulis, necnon irritantibus etiam motu proprio, & ex certa scientia, ac de Apostolica pote-

testatis plenitudine, aut alias quomodolibet, etiam per viam communicationis, seu extensionis concessis, & iteratis vicibus approbatis, & innovatis, etiam si pro illorum sufficienti derogatione de illis eorumque tenoribus, & formis specialis, & individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma servanda esset, tenores huiusmodi, ac si de verbo ad verbum nihil penitus omisso, & formam in illis tradita observata inseri forent, præsentibus pro expressis habentes, quibus quoad ea, quæ præsentibus adversantur, illis alias in suo robore permansuris, hac vice duntaxat specialiter, & expresse derogavit ceterisque contrariis quibuscunque. Ceterum ut præsens Constitutio facilius omnibus innotescat, Sanctitas Sua voluit, & mandavit, ut non solum in Cancellaria Apostolica, sed etiam ad Valvas Basilicæ Principis Apostolorum de Urbe, & in Acie Campi Floræ publicetur, illiusque exempla in iisdem locis affixa dimittantur, ac in Quinterno Cancellariæ inter Constitutiones perpetuas describatur, & annotetur. Placet. Publicetur, & describatur A.

Lectæ, & publicata fuit supradicta Constitutio in Cancellaria Apostolica ab altero ex R.R. a P.D.D. majoris Præcedentiæ Abbreviatoribus die 20. mensis Septembris anno Incarnationis Dominicæ 1621. Pontificatus vero prælibati Sanctissimi D. N. D. Gregorii Papæ XV. anno primo.

Et postmodum die, & anno supradictis in quinterno ejusdem Cancellariæ inter alias Constitutiones Apostolicas descripta, & annotata fuit.

Nicolaus Orsinus Procustos.

In Dei nomine Amen. Anno a Nativitate D. N. Jesu Christi 1621. indictione quarta, die vero 20. Septembris

Pontificatus Sanctiss. in Christo P.D.N.D. Gregorii divina Providentia Papæ XV. Pontificatus sui anno primo retroscripta Constitutio Apostolica affixa, ac publicata fuit in valvis Basilicæ Principis Apostolorum de Urbe, & in acie Campi Floræ per me Augustinum Braccherium Apostolicum Cursorem.

Octavius Spada Magist. Curforum.

Post editam Constitutionem emanavit in Sac. Congregatione declaratio infra scripti tenoris, videlicet.

Illustrissimi, & Reverendissimi DD.

Gregorius Papa XV. fel. rec. in sua Constitutione de Conservatoribus statuit, & decrevit, ut in futurum a Regularibus eligi non possint in Conservatores, nisi Judices in Conciliis Provincialibus, seu diocesanis designati, sub penis, & censuris in dicta Constitutione contentis.

Quibus stantibus Patres Societatis Jesu, qui in Indiis, & aliis locis degunt, in quibus Archiepiscopi, seu Episcopi Synodum congregare non curant, vel si congregant, Judices Synodales non eligunt, supplicant humiliter DD. VV. Illustriss. ut dignentur declarare, si in tali casu, possint uti privilegiis a S. Sede Apostolica ante dictam Constitutionem concessis.

Die 17. Augusti 1626. Sacra Congregatio Illustriss. Cardinalium Concil. Trident. interpretum censuit Episcopos quamprimum diocesanam Synodum omnino celebrare teneri, & interim in civitatibus & diocesis, in quibus nulli Judices extant in Concilio Provinciali, aut diocesano designati, licere Regularibus, servata in reliquis forma Constitutionis fel. rec. Gregorii XV. hac de re editæ, Conservatores nominare, habentes qualitates a jure requisitas. Quorum tamen Conservatorum facultas eo ipso expiret, cum primum huiusmodi Synodus celebrata in eaque Judices designati extiterint.

DE FORO COMPETENTI.

Idem Alexander III.

CAPUT VII.

Verum quoniam de quibusdam feudis adversus Præpositum quæstio mota fuit: statuimus, ut ex quo Episcopus fuerit in Ecclesia consecratus, de feudis ipsis sub suo judicio cognoscatur, si ad Ecclesiasticam cognitionem pertineant; alioquin imperiali beneplacito, sicut justum fuerit, relinquatur.

S U M M A R I U M.

- 1 **F**eudi Dominus sive Ecclesiasticus, sive secularis causam feudalem cognoscit, etiam si vassalli sint Clerici, n. 10. & 12.
- 2 Et si plures pretenduntur domini, non potest unus cognoscere, maxime alio absente.
- 3 Clericus potest esse vassallus nedum Ecclesiæ, sed etiam laici ratione feudi obtenti.
- 4 Capitulum Sede vacante non succedit in jurisdictione Episcopo competente ratione feudi, nisi feudum esset communi Episcopo, & Capitulo, num. 8.
- 5 Succedit in his, quæ competunt de jure communi, non autem in his, quæ competunt de jure speciali, nisi hæc communiter spectent, tam ad Episcopum, quam ad Capitulum, num. 7.
- 6 Potestas devolvitur ab Episcopo ad Capitulum in iis, quæ ad Episcopum pertinent proprio jure; secus vero si ex quodam jure accidentali, puta, jure devoluto propter negligentiam Clericorum.
- 9 Cap. Unicum, ne Sede vacante, lib. 6. locum habet non modo in collatione beneficiorum, sed etiam in aliis, quæ spectant communiter ad Episcopum, & Capitulum.
- 10 Feudi dominus, licet secularis, jurisdictionem habet in vassallos suos, etiam si sint Clerici.
- 11 Præpositi quandoque sunt mere laici.
- 12 Baronie si concedantur in feudum, de his dominus feudi etiam laicus quantumcunque vilis, & rusticus cognoscit inter vassallos etiam Clericos.

- Secus si donentur Ecclesiæ simpliciter, num. 16.
- 13 Feudi dominus est Judex Ordinarius in causis feudalibus.
- 14 Et quamvis sit laicus, potest sententiam exequi etiam contra Clericum vassallum sine metu excommunicationis.
- Dummodo tamen in personam Clerici manus non injiciat, num. 15.
- 15 Executio sententiæ feudalis per laicum contra Clericum resistentem fieri potest realiter, non personaliter.
- 16 Baronie si donentur Ecclesiæ simpliciter, Princeps donator laicus nullam habet in Ecclesiam jurisdictionem.
- 17 Et Ecclesia in nullo tenetur donatori, nec etiam ad munera, quæ prius habebat Baronie.
- 18 Sed tantum ad munera, quæ donator sibi retinuit in donatione, dummodo sint honesta.
- 19 Donans simpliciter, omnia jura sibi competentia concessisse videtur.
- 20 Res Ecclesiæ donata Sanctum est Sanctorum Domino, nec subest nisi auctoritati Judicis Ecclesiastici, & in ea sacrilegium committitur.
- 21 Fiscus Regius Ducatus Mediolani nihil potest pretendere, nec Magistratus extraordinarius ullam jurisdictionem sibi vendicare in bonis a Joanne Galeatio donatis Monasterio Carthusie Papien. & num. seqq. usque in finem.
- 22 Carthusia Papien. habet dominium, non nudam administrationem bonorum sibi donatorum a Jo. Galeatio Duce Mediolani, cum onere tamen distribuendi in pan-

pauperes annuos florenos decem mille auri, & num. seqq.

- 23 Et eorum augmentum spectat ad Carthusiam, non ad pauperes, vel quoscunque alios.
- 24 Feudalis questio eo ipso, quod reus negat rem esse feudalem, coram Ordinario ipsius rei terminanda est.
- 25 Causa semel effecta Curialis nunquam exibat de Curia, nisi Papa illam deleget, vel ad Ordinarium remittat.
- 26 Delegatus a Papa etiam si est mortuus, Ordinarius se intromittere non potest.
- 27 Delegatus a Papa etiam si nulliter procedat, causa reuertitur ad Delegantem.
- 28 Causa civiles, & criminales ad Ecclesiam Cathedrali spectantes ratione dominii, quod habet in bonis ab ea in feudum concessis, an comprehendantur Decreto Concilii Tridentini, cap. 20. sess. 24. & num. seqq. usque in fin.
- 29 Feudum an sit Ecclesiasticum, vel seculare, attenditur prima causa concessionis feudalis.
- 30 Quomodolibet, dictio quid importet, num. 32.
- 31 Jurisdictio cumulativa Episcopi, & inferioris, pertinet ad utrumque in prima instantia, & est locus praeuentioni.

1 **V**erum. Dominus feudi siue Ecclesiasticus sit, siue secularis causam feudalem cognoscit. Sic summat Jo. Andr. Bellam. Butr. & communiter DD. Sed secundum Abb. Marian. Socin. & Felin. magis evacuando substantiam cap. & clarificando literam, hoc intendit: Per dominum feudi secularem, siue Ecclesiasticum questio feudalis terminari debet, etiam si vassali sint Clerici. Et si plures praetendantur domini, non potest unus cognoscere, maxime alio absente, an feudum ad se pertineat. Primo, ponitur factum. Secundo, determinatio in certum casum, ibi, *Statuimus*. Tertio, in alium casum, ibi, *Alioquin*.

3 Nota primo, ibi, *Aduersus Praepositum*, secundum unum intellectum, secundum quem iste Praepositus erat Clericus, & erat Praepositus cuiusdam Ecclesiae Cathedralis, ut voluit Hostien. hic num. 5. in verb. *Praepositum*, quod Clericus potest esse vassallus nedum Ecclesiae, sed etiam laici ratione feudi obtenti, ad quod facit, cap. *Solita*, supra de major. & obedient. Abb. hic n. 2. & Marian. Socin. in 1. notab.

4 Secundo, nota ibi, *Ex quo Episcopus fuerit in Ecclesia consecratus*, Capitulum Sede vacante non succedere in iurisdictione Episcopo competente ratione feudi, ut hic notat Bernard. post casum. Quod singulariter menti commenda ad limitationem eorum, quae habentur in cap. *Cum olim*, & cap. *His quae*, supra de major. & obedient. nam, ut dicunt Hostien. hic num. 5. in ver. *Episcopus*, & Joan. Andr. num. 9. licet Capitulum succedat in iurisdictione generaliter, ut in dictis iuribus; non tamen succedit in iurisdictione feudali, ne Episcopus vassallum habeat, quem habere nollit, sicut nec in beneficiorum collatione, ut cap. *Illam*, infra, ne Sede vacante. & sic iura praerogata locum habent in his omnibus quae competunt Episcopo de jure communi, non autem in his, quae competunt ei de jure speciali, ut hic per Abb. num. 9. Et facit secundum eum, quod notat Innoc. in cap. *Cum incunctis* num. 7. supra de elect. ubi dicit potestatem devolvi ab Episcopo ad Capitulum in iis tantum, quae ad Episcopum pertinent proprio jure; secus vero si ex quodam jure accidentali, puta jure devoluto propter negligentiam Clericorum: quia tunc non ad Capitulum, sed ad proximum Superiorem devolvitur haec potestas, arg. cap. *Ne pro defectu de elect.* & secundum Innocent. ratio diversitatis est, quia in his, quae ad eos pertinent proprio jure, major est inter ipsos conjunctio, quam in aliis, quae aliunde obveniunt, arg. cap. *Requisisti*, §. *Secus*, infra de testam. & eum sequitur Joan. Andr. in cap. *Quoniam* num. 1. ver. *Item devolutis de elect.* lib. 6. Et idem notat Archid. in cap. 1.

5 num. 3. ne Sede vacante, eod. lib. Ceterum haec non procedunt, quando ea, quae competunt Episcopo de jure speciali, spectant communiter tam ad Episcopum, quam ad Capitulum. Unde si feudum non esset de mensa solius Praelati, sed esset commune Episcopo, & Capitulo, tunc Capitulum cognosceret Sede vacante, cap. *Unico*, ne Sede

vacante lib. 6. secundum Joan. Andr. hic d. n. 6. vers. *Puto tamen*, quod si feudum esset commune, Abb. num. 8. & 9. vers. 9. Et nota ex dictis, qui ex hoc notabiliter deducit, ut dispositio d. cap. *Unici*, ne Sede vacante lib. 6. non sit specialis in collatione beneficiorum, sed locum habeat etiam in aliis spectantibus pariter ad Episcopum, & Capitulum; quod semper nota.

Tertio, nota ibi, *Imperiali beneplacito*, sicut justum fuerit, relinquatur, dominum feudi licet secularem habere in vassallos suos ratione feudi iurisdictionem ordinariam, etiam si vassalli sint Clerici, ut hic per Abbatem num. 5. quod clare probat haec Decretalis intelligendo, quod iste Praepositus erat Clericus, & habebat dignitatem Praeposituram in quadam Cathedrali, ut in cap. 1. supra de etate, & qualitate, juxta intellectum Hostien. hic num. 5. Contrarium tamen tenet Archid. in cap. 1. in 2. col. post medium in ver. *Condemnari*, de Cleric. conjug. lib. 6. ubi secutus opinionem Hugonis mordicus defendit laicum feudi dominum non esse Judicem competentem in questione feudali contra Clericum vassallum; & contrariis responderet, & intelligit Praepositum, de quo loquitur hoc c. fuisse mere laicum, ut quandoque contingit in quibusdam locis, ut est Janua, ubi vocatur Abbas, & est purus laicus; & potest etiam figurari exemplum in Praepositis Florentinis, qui assumuntur ex eorum Prioribus, qui similiter sunt puri laici. Idem sentiunt Goffred. in c. 1. infra, ne Sede vacante, & Abb. Antiq. hic in princ. dum dicunt hunc Praepositum fuisse Officiale Ecclesiae, & vassallum, non tamen Clericum. Sed intellectus Hostien. est communior, ut inquit Cardin. hic num. 1. in 1. oppositione, & Butr. num. 11. vers. *Hostiensis tenet primum*, quem etiam dicunt esse magis notabilem, & communiter approbati Imol. num. 2. & Marian. Soc. in 1. notab. Itaque, ut dicit Innoc. hic num. 2. si Principatus, vel Comitatus, vel Castellania, vel alia hujusmodi concedantur in feudum, de his dominus feudi etiam laicus, quantumcunque vilis, & rusticus, cognoscit inter vassallos, etiam Clericos, cum sit Judex Ordinarius in causis feudilibus, per legem Friderici, ut in cap. *Imperialem de prohib. feud. alienat.* per Frider. in usibus feudor. Quinimo secundum Innocent. hic in princ. Laicus potest etiam contra Clericos vassallos suam sententiam exequi, nec propterea incidit in excommunicationem, si eos resistentes compellat, arg. cap. *Olim*, il primo, infra de restitut. spoliat. Sed ut inquit Joan. Andr. hic num. 1. hoc dictum Innoc. communiter non approbatur, quod in personam Clerici iurisdictionem habeat privatus, vel rusticus, qui in causis feudilibus iurisdictionem habet, ut sine poena excommunicationis possit manus mittere in Clericum contra Regulam Canonis, si quis suadente, 17. quest. 4. & pro opinione Joan. Andr. facit quod Can. si quis suadente, non interpretatur per leges feudorum, sed per alios Canones, ut inquit Martinus de Selva hic relatus a Bellam. num. 2. in 1. quest. subdens quod ita tenebatur communiter per omnes lectores. Similiter Abb. hic num. 24. dicit se tenere opinionem Jo. Andr. tanquam tutiorem, & veriore, ut non possit laicus exequi, vim inferendo in personam, sed sicut cognitio de crimine fit per Judicem Ecclesiasticum, ita & compulsio. Et eodem modo Felin. num. 5. dicit veriore esse opinionem, quod in executione sententiae feudalis Clericus violentari nequeat. Verumtamen secundum Anton. hic num. 11. colum. 5. post principium, salvari potest dictum Innocentii, ut laicus possit quidem Clericos vassallos repellere, non tamen tangendo personam, sed terrendo armis, vel colonos tenentes pro eis repellendo a possessione feudi, quia per hoc non venit contra Canonem, si quis suadente: quasi Innocentius velit, ut laicus possit contra Clericum vassallum facere executionem realem, sed non personalem. Pro qua distinctione vide, quod scripsi in cap. *Unico* num. 65. & 71. supra de obligat. ad ratiocin. vel aliter distingue, ut hic per Bellam. in 1. quest. cum quo concordat Petr. de Anchar. num. 7.

Sed quid si Baroniam praedictam, id est Principatus, Comitatus, Castellania, & alia hujusmodi a Principe concedantur Ecclesiae non in feudum, sed simpliciter: nunquid Princeps donator laicus, & temporalis habebit iurisdictionem in Ecclesia ratione bonorum sic donatorum? Innoc. hic n. 2. sentit non habere; sicut enim ait: *Si Baroniam praedictam non concedantur in feudum, sed simpliciter, tunc Ecclesia in nullo tenetur donatori, nec etiam de aliis* mu.

muneribus, quæ prius habebat Baronia, allegat. cap. Cum dilecti, infra de donat. Ad hoc cap. Pastoralis, eod. tit. 18 & cap. I. de censib. Subdit tamen, quod si in donatione Baroniæ donator aliqua munera retinuit, illa præstabitur dummodo sint honesta, ut notatur in cap. Non minus, infra de immunit. Ecclesiast. Sed donando simpliciter, omnia jura ipsam tangentia concessisse, & remississe videtur. Et paulo infra in vers. Sed nos contra credimus: Cum, inquit, rerum istarum dominium sit Ecclesiæ quæsitum, Sanctum Sanctorum est Domino, & ideo non subest, nisi auctoritati Judicis Ecclesiastici, quia sacrilegium in eis committitur, cap. Nulli liceat, & cap. seq. 12. quest. 2. & notatur in cap. Cum sit generale infra eodem; & cum Innocent. concordant hic Hostiens. num. 1. circa fin. vers. Sin autem dicta Baronia, Jo. Andr. num. 3. Collectar. eod. num. Butr. num. 11. in fin. ver. Hec omnia procedunt num. 25. circa medium, vers. Sed nunc quero, & Bellam. num. 6. in 3. quest. dicens hæc esse perpetuo menti commendanda, quia valde faciunt pro Ecclesiis, & contra dominos temporales, videlicet quod si dicit Rex: Ecclesia sita est in Regno meo cum tota temporalitate ipsius, & dotata in totum a primogenitoribus, & prædecessoribus meis; igitur a me ipso tenet suam temporalitatem in feudum, aut ratione illius tenetur mihi Episcopus fidelitatis juramentum præstare: munera, seu onera hujusmodi in primæva donatione, seu donatione non intelliguntur in dubio fuisse comprehensa, ut patet ex dictis, & probatur secundum eum in cap. Romana, §. Debet de appellat. lib. 6.

21 Et ex prædictis infertur, ut Regius Ducalis fiscus Mediolani nihil possit prætere in bonis immobilibus, quæ Joann. Galeatus Vicecomes Dux primus Mediolani, Comes virtutum appellatus, donavit Priori; & Conventui Domus B. Mariæ Gratiarum prope, & extra muros Civitatis Papæ Ordini Carthusiensis, cum hoc, ut ex eorum fructibus idem Prior, & Monachi constituerent Monasterium; & Ecclesiam ejusdem Ordinis, & hoc peracto tenerentur quotannis florenorum decem millia auri pauperibus egenis laicis distribuere; non enim dedit hujusmodi bona in feudum, sed donavit simpliciter, ut patet ex verbis donationis, ibi, Inter vivos prædictus Dominus Jo. Galeatus fecit, & facit puram, meram, simplicem, & irrevocabilem donationem, &c. Et propterea Magistratus Regionum Ducatus reddituum extraordinariorum status Mediolani per diffinitivam sententiam in contradictorio judicio latam anno 1569. declaravit bona ut præfatur donata, pertinere, & spectare jure domini ad præfatum Monasterium virtute hujusmodi donationis, cum onere tamen expensarum, & erogationis faciendæ singulis annis, prout in ipsa donatione continetur, nullumque jus filco Regio Ducali competere in & super præfatis bonis, nec ad ea; proindeque ipsum Monasterium esse absolvendum a petitis per præfatum fiscum, eique filco perpetuum silentium imponendum. Et post triginta circiter annos re iterum ad eundem Magistratum delata, emanavit Decretum, non esse manum apponendam, quia agitur de re judicata. Et subinde sub S. Pio V. & Gregor. XIII. a Cardinalibus Bobba, Alciato, & Aquaviva Judicibus Delegatis emanavit sententiam, qua diffinitum fuit, dominium, & proprietatem omnium, & quorumcunque bonorum hujusmodi, ac omne, & quodcunque commodum, & incommodum ex illorum augmento, vel diminutione ad dictum Priorem, & Conventum, non autem ad pauperes, vel quoscunque alios legitime spectare, atque ipsi Priori, & Conventui adjudicanda fore, & esse, quotannis summam dictorum decem millium florenorum auri in usus pauperum impendere. Quæ quidem sententia ab eodem Gregorio XIII. ex certa scientia, & cum insertione tenoris fuit confirmata sub die 10. Augusti 1574. Manifestum est igitur in bonis simpliciter, ut supra donatis, non autem in feudum concessis, Regium Ducalem fiscum non posse aliquod jus prætere, nec Magistratum extraordinarium in eis ullam sibi jurisdictionem vendicare, ex præallegata theoria Innocentii communiter recepta.

24 Præterea etsi ageretur de questione feudali, tamen cum controversia sit super jure, seu dominio directo ad dominum spectante, & actor asserat se dominum feudi: reus autem neget, contendens rem esse allodiam; actor sequi debet forum rei, nec potest cognoscere is, qui dicit se dominum, ne alias sit Judex in cau-

sa propria, ut cap. Ne quis in sua causa in rubro, & nigro. Et eo ipso quod reus conventus negat rem esse feudalem, hæc questio tanquam præjudicialis prius terminanda est coram loci Ordinario, argum. cap. Tuam, infra de ordin. cognit. & §. Præjudiciales instit. de action. & firmat notabiliter Innocentius in cap. Ceterum num. 2. circa finem vers. Et eodem modo supra de judiciis. Cum quo concordant ibi Hostiens. in princip. & num. 6. ver. Alii tamen dicunt, Joann. Andr. num. 2. & num. 4. ver. Nam si reus, Bellam. num. 4. col. 4. post medium, vers. In secundo casu, Abb. num. 20. circa finem, vers. Aut negatur, & communiter omnes, ut ibi dixi in secunda declaratione, num. 13.

Quibus demum accedit, quod cum hæc causa effecta sit Curialis, & Cardinalitia, & in ea S. Pius V. & Gregor. XIII. per delegationem, & confirmationem sententiæ manus apposuerint, & diversa rescripta sub Paulo V. & Urbano VIII. emanaverint, etiam instantibus Ministris Regiis sola Curia cognoscit, & ligatæ sunt manus quorumcunque inferiorum, cap. Ut nostrum de appellat. & notat Bald. in leg. Si ut proponis, la prima num. 12. C. quomodo, & quando Judex, ubi querit: Si Papa delegavit causam, & Delegatus est mortuus, utrum Ordinarius possit se intromittere? & respondet non posse, sed solum Papam, licet delegatio sit consumpta, allegat Archid. in §. His ita 34. quest. 3. in Apostilla, quæ incipit, Adde, ibi, Et sic nota, quod causa, quæ semel est in Curia Romana, nunquam exibit, nisi Princeps deleget, vel causam remittat ad Ordinarium; quod secundum eum est notatu dignum: & ad hoc facit illa lex, & cap. Pastoralis, §. Præterea, supra de offic. Ordinar. sequitur Decius conf. 699. Accepit reverenter, num. 13. & Covarr. Practicar. quest. 9. num. 5. vers. Primum sane, & ita se habet stylus Curie, ut notat Dec. d. conf. 699. num. 3. vers. Et ista conclusio, ubi allegat Rotam decis. 10. de dolo, & contum. in antiq. Quinimo etiam si Judices Delegati nulliter procederent, nihilominus causa reverteretur ad Papam Delegantem, & indignum esset, ut reverteretur ad inferiores, ex quo Papa apposuit manus; nam flumina ad locum unde exeunt, revertuntur; quæ sunt formalia verba Innocentii, in cap. Inter dilectos num. 4. vers. Sed nobis videtur contra de excess. Pralat. cum quo concordant ibi Doctores, Roman. conf. 335. Circa primum, num. 6. Dec. d. conf. 699. num. 13. & ita resolutum in Congregatione a Sanctissimo specialiter deputata die 14. Martii 1650.

Ex facto quæsitum est, an causæ civiles, & criminales ad Ecclesiam Cathedralē spectantes ratione directi domini, quod habet in bonis ab ea in feudum concessis, comprehendantur Decreto Concilii cap. 20. sess. 24. adeo ut in prima instantia cognitio hujusmodi non sit per Nuncios, vel Legatos de Latere ab Episcopo avocanda.

Ex parte Episcopi Sarinatenis fuit alias propositum super præscriptum dubium in Sacra Congregatione Concilii, quod tamen minime fuit resolutum ex eo, quod de aliquibus in facto dubitaretur, quæ nunc ex infra scriptis declarata, & patefacta esse existimantur; nam anno 1016. Conradus Imperator, & anno 1116. Frider. II. donarunt libere, seu in dotem pleno jure concesserunt Ecclesiæ Sarinaten. nonnulla Castra cum omnibus pertinentiis suis, ac mero, & mixto imperio, nullaque penitus sibi ipsis reservata in eis jurisdictione. Unde Episcopi Ecclesiæ Sarinaten. ab eodem tempore citra in dictis Castris, & in personas sibi subditas semper exercuerunt jura meri, & mixti imperii, prout nunc etiam exercent in aliquibus eorundem, inquirendo, condemnando, confiscando, absolvendo, & similia faciendo, quæ ab aliis Principibus non recognoscentibus Superiorem fieri consueverunt. Ex his autem Castris per dictos Imperatores, ut supra eidem Ecclesiæ concessis, Episcopi pro tempore aliqua postmodum a mensa Episcopali alienarunt, in feudum concedendo, quæ nunc etiam reperiuntur infeudata, in quorum directum dominum feudatarii eadem Castra retinentes recognoscunt Episcopum Sarinaten. ac ei debitum Canonem persolvunt. Verum in ceteris jurisdictionalibus, & in his, quæ concernunt administrationem subditorum, minime patiuntur Episcopum prædictum se intromittere: quo fit, ut causæ appellationis, recursus, sive querelæ, per subditos ad ipsum Episcopum tanquam ad dominum directum interpositæ, ad eundem deferri minime permittant. Nec de molestiis, & gravaminibus per se ipsos feudatarios, sub.

subditis inferri solitis, Episcopum ipsum cognoscere volunt, cum tamen ad eum jure feudi talis cognitio spectet, secundum ea, quæ superius dicta sunt. Sed ad evitandam ipsius Episcopi jurisdictionem, & censuram, feudatarii prædicti statim atque cognoscunt suos subditos ad Episcopum reclamasse, habent recursum ad Legatum, seu Præsidentem pro tempore ipsius Provinciæ obtinentesque dicto Episcopo causas dictorum subditorum ad ipsam legitime devolutas, sive per eos coram ipso legitime introductas avocari, & simul inhiberi, ne cognitionem hujusmodi causarum prosequatur, easque coram dicto Legato introducant. In quibus Episcopus ipse sentit se gravatum, prætendens dictas causas a se minime avocandas stante Decreto Concil. *sess. 24. cap. 20.* sed in prima instantia coram se cognoscendas, & terminandas, quasi causæ hujusmodi ad forum Ecclesiasticum pertineant, atque Ecclesiasticæ dici posse videntur, ex quo ratione feudi Ecclesiastici Episcopus earundem assequitur cognitionem; quod Episcopus nititur suadere ex infra scriptis.

29 Prima, quia feuda, de quibus agitur, & quæ tenet Ecclesia Sarsinaten. sunt Ecclesiastica, ut ex dictis constat: & hic notat Abb *num. 25. & 26.* ubi ad cognoscendum, an feudum, in quo se intromittit Ecclesia, sit Ecclesiasticum, vel seculare, dicit attendendam esse primam causam concessionis feudi; si enim Ecclesia teneat aliquid in feudum ab aliquo Principe seculari, tale feudum dicitur seculare, & si ipsa Ecclesia hujusmodi feudum concedat alteri, non per hoc ille dicetur vassallus Ecclesiasticus, sed secularis, & jurisdictio, quam habet Ecclesia in ipsum, vel in subditos ipsius vassalli, non dicitur Ecclesiastica, sed secularis, quia tunc cognoscit non tanquam Episcopus, sed tanquam dominus feudi: si autem feudum, quod ab Ecclesia in alium etiam laicum translatum est, originaliter & primo ab ipsa Ecclesia processerit, nec ipsa Ecclesia de eodem feudo alium recognoscat Superiorem: quod facile contingere potest, ut scilicet Ecclesia habeat quæ concedere possit in feudum continentia etiam jurisditionem, & in quibus nullum alium recognoscat Superiorem, puta si Baroniam, vel aliæ res similes fuerint vel pro dote, vel simpliciter, & non in feudum concessæ Ecclesiis ab aliquibus secularibus, quæ in totum uti patrimonium Ecclesiasticum judicantur, & in nullo tenentur Ecclesia donatori: & hæc si concedat Ecclesia in feudum, tale feudum dicitur Ecclesiasticum, & jurisdictio per omnia erit censenda Ecclesiastica, ut latius per eum. Et hoc casu si appellandum sit, appellatur ad Superiorem Ecclesiasticum, *cap. Romana, §. Debet de appellat. lib. 6.*

Cum igitur feuda, quæ habet Ecclesia Sarsinaten. originaliter ab ipsa processerint, & in eis nullum alium recognoscat Superiorem, ex quo sunt bona, quæ sibi libere in dotem fuerant assignata, nec in aliquo donatori respondebat: sequitur ut Ecclesiastica omnino sint judicanda. Si igitur Ecclesiastica sunt, & causæ, de quibus agitur, quæ nomine ipsorum veniunt cognoscendæ, sunt, & dici debent Ecclesiasticæ, ad text. *in cap. Si annum de jud. lib. 6.* & tanquam Ecclesiasticæ ad forum Ecclesiasticum pertinere dici possunt, *cap. Decernimus de judic.* Ergo dispositio Concilii de talibus causis loquentis in prædictis etiam sibi locum vendicabit.

30 Et confirmantur prædicta ponderando dictionem illam, *Quomodolibet*, positam in Decreto Concilii, quæ universalis est, *glos. in cap. Indemnitatibus, §. 1. in verb. Quomo-*

dolibet de elect. lib. 6. Gemin. cons. 115. super dubio num. 6. & comprehendit omnes modos, tam directos, quam indirectos, *Gloss. Clem. 2. in ver. Quomodolibet de sentent. excommun. & sive pertineant de jure communi, sive de jure speciali, Rota decis. 614. num. 2. part. 2. recent.*

Pro solutione quæstionis videtur sic distinguendum; nam aut quæstio est cum investito ab Ecclesia, aut cum altero Ordinario: si cum investito, Ecclesia est Judex competens in concernentibus feudum, ad tradita *in l. Imperialem de prohibit. feudi alien.* per Frider. *in usibus feud.* si autem infeudata esset etiam jurisdictio in loco, illa censetur concessa cumulative, ita ut sit locus præventioni, ut *in c. Pastoralis de offic. Ordin.*

Et in similibus terminis quando Episcopo competit 31 jurisdictio cumulative cum inferiori, Sac. Congregatio neutrum exculit a prima instantia, quamvis decisio expressa super hoc non emanaverit. Ceterum cum dubium proponatur de causa feudali, etsi Episcopus sit Judex competens in prima instantia, eo quod feudum sit Ecclesiasticum, secundum ea, quæ superius dicta sunt: Episcopus tamen illam non cognoscit tanquam loci Ordinarius, sed tanquam dominus feudi; ac proinde non videtur esse locus Decreto Concilii *in d. cap. 20.* quod mandat, ut causæ ad forum Ecclesiasticum pertinentes coram Ordinariis locorum cognoscantur, & terminentur, ut ex infra dictis patebit. Si quæstio est cum altero Ordinario, veluti si castra infeudata sint in diocesi aliena, puta jurisditionem competentem Ecclesiæ ratione sui domini directi non præjudicare locorum Ordinariis in aliis causis Ecclesiasticis, sive civilibus, sive criminalibus, præterquam in iis, quæ concernunt feudum, & secundum leges feudales terminandæ sunt. Nec suffragatur Ecclesiæ dominæ feudi Decretum Concilii, tum quia loquitur de causis ex sui natura spectantibus ad forum Ecclesiasticum, cujusmodi sint causæ spirituales, vel quasi spirituales, ut declarat Covarr. *pract. quæst. cap. 35. num. 2. Marant. 4. par. disput. 13.* Tum quia forum Ecclesiasticum a foro feudali longe distat. Unde sicut Ecclesiasticus ratione feudi cognoscit contra laicum; ita laicus contra Clericum feudatarium in quæstione feudali, ut ostensum ex *supra num. 10.* Tum quia verba potius accipienda sunt simpliciter, quam secundum quid, Bart. *in l. Hoc legatum, ff. de legat. 3.* Ergo textus *in cap. 20.* loquens de Ordinariis locorum, non est intelligendus de habentibus jurisditionem ordinariam ratione feudi, quæ appellatur specialis, & est restricta ad certas causas, maxime cum sit superinducta, & quatenus præjudicat Ordinariis, restringenda, ad *glos. in Clem. ult. in ver. Nolumus de offic. Ordin.* Quare hic casus velut omissus relinquitur dispositioni juris communis, & legum consuetudinumque feudaliū.

Non obstat ponderatio dictionis, *Quomodolibet*, nam etsi universalis sit, tamen restringitur ad subjectam materiam, & distribuit illos modos, quibus causæ ad forum Ecclesiasticum pertinere dicuntur, quales non sunt hæc de quibus agitur, ad text. *in l. Si uno in princ. ff. locat. cum similibus*, ut per Alex. *in cons. 35. Viso processu n. 10. & 11. lib. 4.*

Itaque ad propositum dubium videbitur absolute respondendum, causas civiles, & criminales ad Ecclesiam Cathedralē spectantes ratione directi domini, quod habet in bonis ab ea in feudum concessis, non comprehendī in Decreto *d. cap. 20. sess. 24. Concilii Tridentini*: & ita Sacra Congregatio censuit.

DE FORO COMPETENTI.

Gregorius IX.

CAPUT XX.

Licet ratione delicti, seu contractus, aut domicilii, sive rei de qua contra possessorem causa moveatur, quibus forum regulariter quis sortitur, Episcopus vester apud Sedem Apostolicam conventus non fuerit: quia tamen omnium Ecclesiarum mater est eadem & magistra, rite compelli potuit, ut ibi suis adversariis responderet: nisi pro alia justa & necessaria causa venisset, quam si tunc allegasset: jus revocandi domum saluum fuisset eidem.

S U M M A R I U M.

- 1 **C**lerico in Curia Romana convento non competit declinatoria fori; competit tamen sibi ex causa jus revocandi domum.
- 2 Forum quis sortitur in cuius territorio delinquit, licet alias ei subiectus non sit.
- 3 Locus an attendatur, ubi delictum est inchoatum, an ubi est consummatum quoad effectum sortiendi forum.
- 4 Iudex delicti an possit citare extra territorium, & num. 15.
- 5 Forum quis sortitur in loco, ubi contrahit, vel fingitur contraxisse.
- 6 Forum ut quis sortiatur ratione contractus, que requirantur, & num. 15. & seqq.
- 7 Contrahens cum transeunte, quando possit cum convenire in loco celebrati contractus.
- 9 Forus domicilii dicitur proprius, & naturalis forus.
- 10 Diocesis appellatione in dubio comprehenditur diocesis domicilii.
- 11 Subiectus proprie non dicitur, qui subest potestati delegata.
- 12 Ordinarius domicilii potest procedere contra subditum, licet absentem, & eum citare, tam quoad effectus rem concernentes, quam personam.
- 13 Citationis executio non est actus judicialis, ideo potest per Nuncium exerceri etiam extra territorium.
- 14 Ordinarius domicilii potest contra absentem procedere etiam ad sententiam excommunicationis.
- 15 Ordinarius delicti, vel contractus, non potest procedere contra absentem quoad effectus personam concernentes; potest tamen procedere contra bona, si in suo territorio reperiantur, & num. seqq.
- 16 Citatus extra territorium ab Ordinario delicti non dicitur contumax, cum non teneatur comparere.
- 17 Iudex contractus non potest absentem directe de debito condemnare, nisi reus esset preventus, vel ibi aliquando comparuisset.
- 18 Iudex contractus potest contrahentes citare extra locum, & diocesim contractus.
- 19 Citatio Iudicis contractus non constituit absentem in contumacia, quoad hoc ut possit excommunicari, vel mulctari; sed tantum quoad hoc, ut possit missionem pati.
- 21 Forum quis sortitur, ubi res litigiosa sive illius possessio sita est, sive res sint mobiles, sive immobiles.
- 22 Rome quilibet Clericus, aut etiam laicus in causis ad forum Ecclesie spectantibus conveniri potest, licet alias ibi specialiter forum non sortiatur.
- 23 Papa est Iudex Ordinarius singulorum.
- 24 Jus revocandi domum quid sit, & an reversus teneatur cavere de iudicio sisti: & quid observet Rota.
- 25 Clericus an possit in Curia Romana conveniri in prima instantia, non obstante Decreto Concilii Tridentini in cap. 20. sess. 24. & num. seq. usque in fin.
- 27 Vagabundi, qui certum domicilium, vel habitationem non habent, sortiuntur forum ubi reperiuntur.
- 28 Forum sortiendi quinquaginta duo modi numerantur a Speculatore.
- 29 Papa non solum est Episcopus universalis Ecclesie, sed etiam Archiepiscopus Urbis Romae, & Romane Ecclesie Episcopus.
- 30 Cause, que secundum Canonicas sanctiones in Curia sunt tractande, & ab Ordinariis cognosci non possunt in prima instantia, que sint, & num. seq. usque in fin.
- 31 Cause beneficiorum reservatorum sunt cognoscende apud Sedem, & sunt de exceptis a Concilio, sive emergant principaliter, & directe, sive incidenter.
- 32 Reservato aliquo casu Pape, censetur etiam reservata illius cognitio.
- 33 Cause executive vigore obligationis Cameralis, aut litterarum Apostolicarum, non sunt de comprehensis a Concilio in cap. 20. sess. 24.
- 34 Causa in prima instantia est cognoscenda in Curia, ubi
- 35 Concilium Tridentinum in cap. 20. sess. 24. nihil immittit Sedi Apostolicae auctoritatem in causis cognoscendis.
- 36 Cause ad Curiam devolute semper sunt excepta Decreto cap. 20. vers. Ab his excipiuntur, sess. 24.
- 37 Cause ad Curiam devolute que dicantur.
- 38 Causa de consensu Episcopi non potest in prima instantia in Curiam introduci, nisi partes etiam consentiant.
- 39 Declaratur.
- 40 Curialis, si conveniatur in partibus coram loci Ordinario, an possit opponere declinatoriam, & petere, ut causa ad Curiam remittatur, & num. seq. usque in fin.
- Quid de iure communi, num. 41.
- Et quid vigore Eugeniane, num. 43.
- 41 Actor habet electionem conveniendi reum plures iudices habentem, sub quo maluerit Iudice.
- 42 In foro domicilii, vel originis, aut contractus, vel delicti, an, & quomodo Clericus absens conveniri possit.
- 43 Eugeniana Constitutio eximens Curiales ab Ordinariis jurisdictione, comprehendit, tam laicos, quam Clericos.
- 44 Est favorabilis, & pro tutela Curialium.
- 45 Suffragatur residentibus in Curia Romana, non autem venientibus ad eam pro aliquo negotio.
- Et requiritur residentia saltem per annum.
- 46 Non tuetur Curiales, qui recedunt a Curia animo non redeundi, vel diu extra Curiam morantur.
- 47 Locum non habet, si Curialis sit actor, sed tantum si sit reus.
- Clericus in Curia residens non potest reum absentem ad Curiam trahere, sed illius forum sequi debet ibidem.
- 48 Eugeniana non juvat Curialem, qui intentat remedium, l. Diffamari, nisi possideat.
- 49 Item non juvat obtinentes beneficia extra Curiam, quin ratione illorum beneficiorum conveniri possint coram loci Ordinario.
- Et quid in Referendariis, ibid.
- Item non tuetur Parochos non residentes.
- 51 Eugeniana non tuetur Curialem, quin possit conveniri in partibus vigore, l. Unica, C. quando Imper. inter pupill. & vid.
- 52 Constitutio tollens privilegia, non tollit clausa in corpore juris.
- 53 Eugeniane beneficio non gaudet Curialis non opponens in partibus declinatoriam fori ante litem contestatam.
- 54 Procurator Curialis litem contestando in partibus coram loci Ordinario, censetur illius jurisdictionem prorogare, & excludit principalem a Beneficio Eugeniane.
- 55 Decreto irritanti a partibus renunciari non potest, nisi tantum privatam respiciat utilitatem.

Licet. Clerico in Curia Romana convento non competit declinatoria fori; posset tamen sibi competere jus revocandi domum. Vel sic: Quisque Clericus potest in Curia Romana conveniri, licet alias specificè forum ibi non sortiatur; habet tamen ex causa jus revocandi domum. Hoc dicit. Dividitur in duas partes. Primo ponit quatuor modos sortiendi forum. Secundo addit quintum cum modificatione, ibi: Quia tamen.

Nota primo ex hac Decretali quatuor modos speciales sortiendi forum. Primus est ratione delicti; nam in cuius territorio quis delinquit, ejus jurisdictioni subicitur; licet alias ei subiectus non sit, cap. 1. de raptor. cap. Placuit, 7. qu. 3. cap. Postulasti supra eodem, Auth. Quia in provincia, C. ubi de crim. ag. opor. cum concord. de quibus hic per glos. 1. & Hostiens. num. 1. An autem inspiciatur locus, ubi delictum est inchoatum, an vero locus, ubi est consummatum. Joan. And. in cap. In obscuris de reg. ius lib. 6. in Mercur. tenetur utrobique censeri commissum delictum; & ideo utrumque Iudicem posse procedere: & hanc dicit esse communem sententiam Aret. hic num. 7. Tu distingue, ut per eundem Aret. cujus conclusiones reassumit Felin. n. 12. &

& seq. & vide quod super hoc scriptum in cap. *Tuarum* num. 7. & seq. *infr. de privil.* & an Judex delicti possit citare extra territorium, vide Ang. *in sua disp. incip. Bonanien.* num. 4. ubi relatis, & confutatis quinque opinionibus, ponit pro regula existentem extra territorium citantis, nec materialiter, nec verbaliter citari posse: & eam limitat sex modis, quos hic prosequitur Felin. num. 1. *vers. Tu vero sequere Angelum.*

Secundus modus sortiendi forum est ratione contractus, ut si quis in alieno territorio per se, vel per alium contrahat, vel fingatur contraxisse ratione destinatae solutionis; nam ibi potest convenire; & accipitur hic contractus non stricte prout esse dicitur ultro citroque obligatorius, ut emptio, venditio, societas, juxta text. in l. *Labeo*, ff. *de verb. signif.* sed latissime pro omni materia obligationem producente, etiamsi obligatio nascatur ex parte unius tantum ut in l. *Heres absens*, & in l. *Omniem obligationem*, ff. *de Judic.* secundum gl. hic in *vers. Ratione contractus*, Hostiens. num. 4. Butr. n. 11. & Abb. num. 29.

6 Averte tamen, secundum Cynum in l. *Si postquam*, C. *de evitionibus*, quia non omnis contrahens potest conveniri in loco contractus, ut notatur in c. *Romana*, §. *Contrahentes circa princ. hoc tit. lib. 6.* sed ita demum, si habeat ibi officinam, vel tabernam, secundum Archid. & Joan. Andr. vel nisi venisset specialiter pro illo contractu, ut notat Hostiens. in c. *Quod Clericis supra eodem*. Secus, si venisset ut mercator, advena, seu viator confestim discessurus, d. l. *Heres absens*, ff. *de Judic.*

7 Absurdum est enim, ut quotquot locis quis navigans, vel iter faciens delatus est, tot locis se defendat, ut ibi dicitur in §. *Proinde*, & declarat hic Butr. num. 13. & Collect. num. 4. Itaque contrahens cum transeunte, non potest ibi eum convenire, nisi in duobus casibus. Primus est, quando contrahens ignorabat illum esse advenam, seu viatorem, puta non erat cum calcaribus, seu indumentis viatoris, sed indutus ut alius civis: is sibi enim imputet, qui se viatorem non declaravit.

8 Secundus est, quando implementum contractus debet statim fieri in loco, ubi contrahitur: ut si emas equum a viatore, ut statim tradat, non habita fide de tradendo. Ita post Bart. in d. l. *Heres absens*, & Cyn. in l. 1. C. *Ubi de possess. agi oport.* declarat hic Butr. num. 15. *vers. Hac dicit vera Bartol.*

9 Tertius modus sortiendi forum est ratione domicilii, c. *Ex parte supra eodem*, l. *Cives*, C. *de Incol. lib. 10.* cum aliis adductis hic per Innoc. n. 1. in *ver. Domicilii*: & hic proprie dicitur esse verus, & naturalis forus, Innoc. n. 3. Butr. n. 16. & Felin. n. 23.

10 Hinc appellatione alicujus diocesis in dubio comprehenditur diocesis domicilii, ut notat Compstrell. in cap. *Nonnulli in 4. glossa de rescript.* & Specul. in tit. *de citat.* §. 1. *circaprin.* & sic dicit Joan. Andr. se disputasse in c. *Statutum* in gl. 5. quæ incipit: *Dicebamus ad fin. de Rescript.* in 6. Hinc etiam appellatione subjecti in dubio venit subjectus ratione domicilii, gl. in c. *Nuper in ver. Absolutio*, de *sentent. excomm.* & gl. in Clem. 1. in *ver. Subditos de foro compet.* quam ibi omnes sequuntur.

Et de diocesi dicitur tantum qui est subditus ratione domicilii, Archid. in cap. *Cum nullus in vers. Parochia de tempor. ordinat.* in 6. Subjectus etiam proprie non dicitur, qui subest potestati delegatae, ut dicit gl. in c. *Pervenit 7. quest. 1.* quia tales submissiones sunt secundum quid, & non simpliciter, & naturaliter, sed per accidens; unde solus forus domicilii est verus, & ordinarius forus, ita ut propterea secundum communem opinionem, de qua testatur Abbas num. 41. Ordinarius domicilii non solum possit procedere contra subditum, si sit præsens, quo casu potest in eum exercere omnimodam jurisdictionem, ut in Clement. *Pastoralis de re judic.* & in cap. *Cum contingat supra de offic. Ordin. cap. 1.* & cap. *Cum Episcopus eod. tit. lib. 3.* & l. *Congruit de offic. Presid. cum simil.* & eum convenire, tam pro contractibus alibi gestis, & re alibi sita, quam pro delictis alibi perpetratis, ut in cap. *Dilecti, cum ibi notatis supra eodem*, & in d. cap. *Cum contingat*, & ibi plene per Abbatem; sed etiam si sit absens; nam potest citari per Judicem domicilii quoad omnes effectus, scilicet, ut procedat contra eum, vel ad missionem in possessionem, vel ad condemnationem, si status causæ patiat: quia ubicunque sit, ejus subditus remanet, & citatio decernitur in proprio territorio ipsius Judicis, licet Nuncius ex

quatur extra territorium; nam illa executio non est actus judicialis; & ideo potest exerceri extra territorium, ut notatur in cap. *Novit de offic. leg.* & in c. *Romana*, §. *Contrahentes de foro compet. lib. 6.* & tenent Hostiens. & Jo. Andr. in cap. 7. *de raptor.*

Quinimo potest Ordinarius domicilii contra absentem 14 procedere etiam ad sententiam excommunicationis, ut contra Paul. de Leaz. & Calder. tenet hic Joan. de Lign. & Frider. de Sen. cons. 16. quorum opinio communis est, ut similiter testatur Abb. n. 42. *vers. Joan. de Lignano hic indistincte tenet contrarium.*

At secus est in Ordinario ratione delicti, vel contractus; qui ita demum potest procedere contra delinquentem, vel contrahentes, eos excommunicando, & mittendo in possessionem, si sint præsentes in loco; si autem absentes sint, contra personam procedere non poterit, sed tantum contra res, mittendo in possessionem earundem rerum, si reperiantur in loco delicti, vel contractus, ut determinat Innoc. hic in princ. in *ver. Contractus*, & Hostiens. num. 3. ubi reddunt rationem, cur subditus 16 absens non possit excommunicari, quia scilicet non potest dici contumax, cum citatus extra territorium non teneatur comparere. Idem tenet Anton. de Butr. num. 6. ubi concludit, delinquentem, si sit præsens in territorio, ubi deliquit, esse subjectum quoad omnes effectus, & personam, & bona ibi existentia concernentes; si vero sit extra territorium, esse subjectum tantummodo quoad potestatem distinguendi bona sita in territorio Judicis perpetrati delicti, ut notatur in c. *Postulasti supra eod.* Et idem in contractibus concludit, num. 15. dicens, ita demum aliquem sortiri forum ratione contractus, si ibi invenitur quoad effectus personam concernentes. Ideoque si Ordinarius vellet eum excommunicare, non posset eum quoad hunc finem in contumaciam constituere. Et idem putat, si vellet eum de debito directe condemnare, nisi esset prævenerit, ut dicit Innoc. in cap. *Præterea de dilation.* vel nisi ibi aliquando comparuisset, ut ait gl. in l. *Si quis Roma*, ff. *de Judic.* & subdit se hoc in facto habuisse.

Quoad effectus, aut res concernentes, bene posset citari, & in contumaciam constitui, & missionem pati, dummodo tamen res sint in loco initi contractus, ut dictum est supra in delictis.

Idem tenet hic Collectar. num. 5. dicens, Judicem contractus posse contrahentes citare extra locum, & diocesim contractus, quia citare est jurisdictionis voluntariæ, cap. *Præterea de dilation.* & ea quæ sunt voluntariæ jurisdictionis, Judex potest extra territorium exercere, ut notatur 18 in cap. *Novit de offic. legati.* Veruntamen hujusmodi citatio non est efficax ad constituendum citatum in contumacia, si non compareat quoad hoc ut Judex citans, ad excommunicationem, multam, vel aliam pœnam possit contra eum procedere; sed missionem facere poterit, ut expresse habetur in d. §. *Contrahentes*, ubi hoc tenet Joan. Andr. secundum eum.

Quartus modus specialis sortiendi forum est ratione rei; 20 nam ubi res est litigiosa, aut illius possessio sita est, ut hic dicitur, ibi quis potest conveniri, ut C. *ubi in rem actio per tot. cap. Sane*, & c. *Ex parte supra eod.* siue res sit mobilis, siue immobilis, l. *Quod legatur*, ff. *de re Judic.* secundum Innocent. hic num. 1. in *ver. Rei*, & Hostiens. in eodem *ver. num. 5.*

Quæ autem requirantur ad hoc, ut altero ex prædictis quatuor modis quis forum sortiatur, singillatim explicant Butr. & Abb. exponendo per ordinem quatuor glossas hic positas.

Secundo, nota præter quatuor modos speciales, de 21 quibus supra, alium modum generalem sortiendi forum, videlicet ratione communis Patriæ, vel communis Superioris: Roma enim communis est Patria, l. *Roma*, ff. *ad municipal.* & ideo in Romana Curia quilibet Clericus, vel laicus conveniri potest, licet ibi non delinquat, vel contrahat, aut alias sortiatur forum, ut hic; Clericus quidem indistincte; Laicus vero in causis, pro quibus coram Papa conveniri potest, secundum Anton. de Butr. num. 3. id est, in causis ad forum Ecclesiasticum quomodolibet spectantibus, de quibus notatur in *Summ. II. quest. 3.* & censetur Curia Romana ubicunque est Papa, ut per Butr. num. 2. in 2. notab. Ad hoc quod dixi in cap. *Ego N. num. 31. de jur. jur.* nam ut inquit gl. *fin. hic*, cum Papa sit Judex Ordina- 22 rius

rius singulorum, nullitas est illius forum declinare, *cap. Cuncta per mundum 9. quest. 3.* Conventus tamen habet jus revocandi domum, si ob aliam causam illic inde liberatus accesserit, ut hic; & quidem ex causa necessaria, vel probabili, & quasi necessaria, ut post Innocentium concludunt Hostiens. *num. 12.* & Butr. *n. 25. vers. Sed regula*, Adde Rotam *dec. 2. de foro compet. in antiq.* ubi resolvit, venientes ad Romanam Curiam ex causa voluntaria non habere jus revocandi domum; secus, si sit causa necessaria, & quæ de facili expediri non possit: potest enim excipere; Domine non veni ad hoc paratus; remittatis me ad domum; deliberabo; ut formaliter explicant Hostiens. *in fin.* Joan. Andr. *n. 7. in ver. Domum*; subdunt tamen: Sed parum prodest, quia quod differtur, non aufertur; teneretur enim cavere saltem de iudicio sisti, & ad diem sibi assignatam reverti, *l. 2. §. Sed si dubitetur, ff. de Judic.* Sed in hoc Innoc. *num. 3.* post multa determinat contrarium: *Nobis*, inquit, *plus placet quod nunquam debet dare cautionem, quod post reversionem suam revertetur ad Curiam ibi causam acturus, sed quod coram suo iudice Ordinario respondebit, l. 2. §. Legatis, ff. de iudic.* & ibi plene habetur de hoc privilegio revocandi domum. Ceterum tamen adverte ad id, quod in proposito dicunt Domini de Rota *decis. 829. alias ult. in tit. de foro compet. in antiq.* cujus hæc sunt verba: *Nota quod illi, qui sunt in Curia Romana pro Republica, habent jus revocandi domum, cap. 1. de foro compet. cap. fin. de dilat. cap. Causam: tamen communiter observatur, quod tales non habent jus revocandi domum, ideo coguntur ibidem respondere suis adversariis, postquam sunt presentes in Curia. Ita observat Rota.* Vide Compostell. *in cap. Statutum de rescript. lib. 6.* Hæc ibi.

24 QUÆRO, an dispositio hujus Decretalis, qua deciditur, ut Clericis in Romana Curia competat declinatoria fori, fuerit sublata Decreto Concil. Trid. *cap. 20. sess. 24.* quo statuitur, ut causæ omnes ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, etiam si beneficiales sint, in prima instantia coram Ordinariis locorum duntaxat cognoscatur, & terminentur.

25 Videtur respondendum non fuisse sublatam; nam sub illis verbis Concilii: *Coram Ordinariis locorum &c.* non solum comprehenditur Ordinarius loci domicilii, verum etiam Ordinarius cujusque loci, ubi quis ex juris præscripto forum sortitur, sive id contingat ratione originis, vel beneficii, *cap. Cum nullus de tempor. ordin. lib. 6.* sive ratione delicti contractus, ac rei litigiosæ, *cap. 1. de priv. eodem lib.* sive aliis modis, de quibus *in l. 1. ff. de iudic.* Et consequenter comprehenditur etiam Ordinarius loci Romanæ Curie, cum in ea Clerici forum fortiantur, & Papa sit Ordinarius singulorum, ut dicit hic glos. *fin.* & proprius Ordinarius eorum, qui in Curia præsentis sunt, juxta textum nostrum. Hoc enim indicant verba illa Concilii: *Ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus*, quibus insinuat, illum ad hunc effectum esse loci Ordinarium, ad cujus forum quomodolibet spectat causæ cognitio.

Et eo magis quod Concilium *in dicto cap. 20.* dum præcipit causas in prima instantia cognosci coram Ordinariis locorum, concordat cum jure communi, ut *in cap. 1. in cap. Inolita, & cap. Placuit, 11. qu. cap. 1. & cap. Si diligenti sup. eodem.* Ergo sicut de jure communi Clericus in prima instantia conveniri potest in Curia Romana, ut in hoc textu, cui non præjudicatur per jura præallegata, quæ præcipiunt Clericos conveniri coram Episcopo; eodem modo conveniri poterit post Concilium, quod recipit interpretationem passivam a jure communi, *l. 2. C. de vocalib. glos. Bart. & DD. in l. Sciendum, ff. Qui satisf. cogant.*

Quod si diceremus Concilium sustulisse alios modos sortiendi forum, innumera sequerentur absurda; nam ratione delicti Episcopus non posset procedere contra eos, qui in sua diocesi domicilium non habent, & sic extra locum domicilii crimina ubique committerentur impune, nec liceret Episcopo illa ulcisci, ad præscriptum *cap. 1. & cap. Licet, supra de offic. Ordin. & cap. 1. infra de raptor.* cum multis simil. Item vagabundi, qui certum domicilium, vel habitationem non habent, glos. & Bart. *in l. 4. §. Præter, ff. de damn. infec.* nullibi pro delicto, aut contractu possent conveniri, contra ea, quæ notantur *in l. Heres absens*, ubi Bart. *n. 5. ff. de Judic.* in his enim habet locum illud: *Ubi te invenero, ibi te judicabo*, glos. Fagnan. *in 11. Lib. Decretal.*

in l. 1. in ver. Reperiuntur, C. Ubi de crimin. agi oportet. Et summarim universa jurisdictio Ecclesiastica confunderetur; nam præter modos expressos in hac Decretali, quamp- 27 plures alii sunt modi sortiendi forum, quod innuit adverbium illud, *Regulariter*, in textu positum, & multos enumerant hic Hostiens. *n. 3.* & Joan. Andr. *n. 2.* videlicet ratione originis, manumissionis, adoptionis, militiæ, & dignitatis, matrimonii, privilegii, cursus temporis, translationis, extremæ voluntatis, conditionis, compromissi, recusationis, appellationis, delegationis causæ, majoritatis, consensus, sive prorogationis, vel negligentiae iudicis, reconventionis, quæstionis feudalis, & vagationis. Et hos per ordinem prosequitur idem Hostiens. *in Summ. de foro compet. §. 2.* & quinquaginta duos recenset Specul. *in tit. de compet. Jud. §. 1.*

Quæ igitur multis sunt excogitata laboribus, & vigiliis, sancta Synodus censeretur non debet unico verbo subvertere voluisse, dicit text. *in cap. Ecclesia vestra il 2. supra de elect.* Et certe si quis delinqueret, aut contraheret Romæ, Concilium non obstarat, quin in Curia posset conveniri; idque non alia causa, nisi quia ratione delicti, vel contractus ibi forum sortiretur, alioquin Papa esset deterioris conditionis in Urbe, quam sint reliqui Ordinarii in suis Civitatibus; quod esse non debet, *cap. Cum dilectus de Cleric. non residen.* Nam Romanus Pontifex non solum est Episcopus, & caput Universalis Ecclesiæ, *cap. Suspectos*, juncta superscriptione, *3. quest. 5.* Concilium Florentinum in definitione, quæ habetur post *sess. 25. vers. Item diffinimus sanctam Apostolicam Sedem*; sed dicitur etiam Urbis Romæ Archiepiscopus, *cap. Statuimus in tit. 4. distinct. cap. 2. Similiter in tit. 5. q. 4. leg. Vitor, C. de Summ. Trin. & Archiepiscopus magnæ Romæ appellatur in cap. In tantum 21. distinct. ibi, Sanctissimum, & Beatissimum Archiepiscopum magnæ Romæ Leonem, & Romanæ Ecclesiæ Episcopus, in cap. Si quis Episcopus accusatus 2. quest. 6.* prout hæc notantur per Archid. & Joan. Andr. *in rubr. de constit. lib. 6.* & Gemin. *cons. 93.* Videtur primo *n. 1.* Sicut ergo Concilium non resistit, quin potius assit modo speciali sortiendi forum in Curia ratione delicti, vel contractus; eodem modo dicendum est assistere generali modo ibi sortiendi forum ratione patriæ communis, cum utroque casu quis dicatur conveniri coram Ordinario loci, & in causis ad illius forum pertinentibus, nec ulla sufficiens ratio diversitatis afferri possit. Atque ita hic casus comprehenditur in regula, de qua in principio dicto *cap. 20. sess. 24.* Et hanc sententiam non obscure videtur olim probasse Sacra Congregatio ejusdem Concilii interpres; nam generaliter consultata, an Decretum *cap. 20. sess. 24.* sustulerit modos legitimos, quibus aliquis ex juris communis dispositione, præsertim ratione celebrati contractus, forum sortitur, respondit non sustulisse.

Sed quatenus non includeretur sub regula, includeretur tamen sub illius exceptione, quæ habetur paulo infra, ibi: *Ab his excipiantur causæ, quæ juxta Canonicas Sanctiones apud Sedem Apostolicam sunt tractandæ*; neque enim dubitandum est, quin sub hujusmodi exceptione comprehendantur etiam causæ Clericorum, qui in Romana Curia conveniuntur, quippe quæ secundum dispositionem hujus Canonis in ipsa Curia tractari debent.

Quod inde manifestius apparet, quod olim infra scripta dubia excitata fuerunt super *d. cap. 20. sess. 24.*

Primo, quæ causæ intelligantur exceptæ in illis verbis: *Canonicas Sanctiones*, ut de illius Ordinarii cognoscere non possint.

Secundo, an causæ beneficiorum reservatorum in Corpore Juris, vel per extravagantes, vel per regulas Cancellariæ, aut aliis modis, sint tractandæ tantum apud Sedem Apostolicam, an aliquæ tantum, & quæ illæ sint.

Tertio, an reservato aliquo casu Papæ, intelligatur etiam reservata Papæ cognitio illius causæ ad effectum, ut non possit cognoscere alius.

Quarto, an materia, quæ in literis Apostolicis continetur, sit executiva, & an coram Ordinario de ea agi debeat.

Quinto, ubi Papa providit de beneficio, vel quia dicatur prævenisse, vel tanquam devoluto, vel reservato, & Ordinarius providit tanquam de spectante ad collationem suam, coram quo debeat in prima instantia causa cognosci. Et quid si pars ob id alleget Ordinarium suspectum.

Hæc dubia non fuerunt soluta a S. Congregatione Concilii: sed tamen illis responderunt plures celebres Jurisconsulti.

sulti, & Rotæ Auditores ex autoritate Sanctissimi ab eadem Congregatione consulti, & inter eos.

Aldobrandinus Rotæ Auditor, qui postea Clemens VIII. respondit ad primum pro Canonicis Sanctionibus intelligendum esse universum Jus Canonicum, Statuta Conciliorum, Decreta, & Constitutiones Pontificum consuetudine, aut Concilio non abrogatas. Causas autem juxta Canonicas Sanctiones apud Sedem Apostolicam tractandas enumerari per gloss. in cap. Quod translationem de offic. leg. Tales etiam esse causas exemptorum per textum in cap. Cupientes de elect. in 6. exceptis tamen casibus, in quibus Concilium Tridentinum dedit Ordinariis jurisdictionem in exemptos. Tractandas item apud Sedem Apostolicam eas causas, in quibus utraque pars consentit, & vult in Curia litigare, c. Dilecti de foro comp.

Ad secundum respondit dividendo dubium in duas partes. Primo enim dixit considerandum, an reservationes operentur, ut nedum beneficia, vel eorum proviso, sed etiam causæ cognitio super provisione beneficii reservati principaliter, & directe emergens sit reservata. Secundo, quatenus reservata sit, an causæ hujusmodi sint de exceptis in Decreto, sive hujusmodi beneficiorum reservationes sint clausæ in corpore Juris, sive per extravagantes, sive per regulas. Ad primam partem respondit, causæ cognitionem esse Pontifici reservatam, nec in ea Ordinarium se intromittere posse, per l. Neratius, ff. de reg. jur. Joan. Andr. Anton. de Butr. & Anchar. in cap. Inter dilecti de excess. Prælator. Ad secundam respondit, sive causæ emergant principaliter, & directe super provisione beneficii reservati, sive incidenter, esse de exceptis, d. cap. 20. ut notatur in cap. Ordinarii de offic. Ordin. in 6. Nec obstar, quod reservatio sit ex regulis Cancellariæ: quia illæ quoque sunt Constitutiones generales, sicut etiam edicta Prætorum erant annalia, & tamen jus generale constituiebant.

31 Ad tertium respondit, reservato casu censi etiam reservatam illius causæ cognitionem, per cap. Ordinarii de offic. Ordin. in 6. & licet Concilium cap. 5. sess. 22. videatur dedisse potestatem Ordinariis cognoscendi de subreptione dispensationis Apostolicæ, tamen datur uti Delegatis Sedis Apostolicæ, & summarie, & extrajudicialiter tantum, nec extenditur ad dispensationes motu proprio concessas.

32 Ad quartum respondit Decretum d. cap. 20. sess. 24. non habere locum in causis executivis vigore obligationum in forma Cameræ, aut literarum Apostolicarum, per textum in cap. Dilecti de foro competent. in his enim partes in Curia respondere permittuntur. Quo vero ad executionem literarum Apostolicarum, in quibus dantur executores, Ordinarius se intromittere non potest etiam executioni auxilium præstando, Bald. in cap. 1. §. Si facta in fine, si de feudo controversia fuerit inter Dominum, & Dec. in cap. Super eo col. penult. & ibi Felin. col. fin. vers. Quæro tertio de præsumpt.

33 Ad quintum respondit, causam debere cognosci a Sede Apostolica, cum Ordinarius non possit esse iudex suæ collationis, c. a collatione de appellat. in 6. & multo magis cum Ordinarius recusatur, & licet tunc causa posset tractari coram Metropolitano, si ad eum appellaretur; id tamen est extra terminos Concilii, quod nihil providit, ubi Ordinarius loci est impeditus cognoscere per recusationem; illa enim verba, Locorum Ordinariis, intelliguntur de Episcopis, non de Metropolitanis, qui non dicuntur Ordinarii diocesium suorum Suffraganeorum, Card. in cap. Pastoralis col. 2. de offic. Ordin.

34 Vantius Episcopus Urbevetanus non respondit ad singula dubitationum capita, sed generaliter hoc modo: Ex Decreto Tridentini Concilii nihil imminutam esse auctoritatem Sedis Apostolicæ; ideoque omnes causæ, quæ a principio dispositione sacrorum Canonum, & legum ante dictum Decretum poterant apud Sedem cognosci, pos-

35 sunt, & hodie Decreto ipso non obstante. Ideoque præcipue considerandum, an causa sit ad Curiam legitime devoluta: ubi enim legitime devoluta sit, semper est ex-

36 cepta Decreta Concilii. Ponit exemplum in causis beneficiis, & spiritualibus, quæ si ad instantiam unius partis etiam a principio committantur in Curia, dicuntur legitime devolutæ ex propria naturæ causæ, & non remittuntur ad partes cap. Primo, cap. Quamvis, cap. Cupientes de elect. in 6. Quod clarius procederet, si beneficium esset affectum, vel reservatum, vel si esset collatum ex

donatione Apostolica, & de hujusmodi gratia, & titulo esset aliquo modo cognoscendum, cap. Ordinarii, §. Si vero de offic. Ordin. in 6. Itemque si utraque pars consentiat, causa diceretur ad Curiam legitime devoluta, Bignett. decis. 18. Agravamine, & sufficit tacitus consensus, Rota decis. 243.

Vel si ambæ partes in Curia præsentessent, quo casu altera perente causam in Curia committi, non posset dubitari de legitima devolutione, ut per textum in l. Roma, ff. ad municip. concludit Rota dec. 19. & 21. in tit. de appellat. Vel si causa committeretur ex speciali mandato Papæ, Rota decis. 169. Quæ haberent etiam locum in causis profanis. Itaque in dicto Decreto cap. 20. intelliguntur exceptæ non solum causæ majores, de quibus in cap. Majores de Baptis. & cap. 1. de translat. & cap. Quod translationem, ubi gloss. de offic. Legati; sed etiam cognitio omnium aliarum, quæ ad Sedem Apostolicam spectabant præsertim ratione oppressionis, & gravaminum.

Ut si quis haberet suum Ordinarium suspectum, cap. 1. in fin. de off. Leg.

Vel esset causa pupillorum, & viduarum oppressionem timentium, l. Unica, C. quando Imper. inter pupill. & vid.

Vel si ob qualitatem causæ oppressio timeretur, vel quia esset executiva, vel non appellabilis, vel possessoria vigore Ægidianæ.

Item aliquando ratione personarum causa ad Curiam devolvitur, & virorum illustrium optime de Republica, & Principe meritorum, l. Senatores, C. de incolis lib. 10.

Item ratione loci ob ejus præminentiam, & causæ, puta ratiocinii administrationis gestæ, l. 1. & 2. C. Ubi de ratiocin. Vel si esset quæstio super hæreditate, vel fideicommissio, aut possessione aliquarum rerum, quarum major pars esset in Urbe, tit. ubi de hered. de possess. ubi de fideicommiss.

Item si ratione contractus, delicti, vel quasi, aliquis forum in urbe sortiatur.

Ex his constat dispositionem hujus Decretalis non fuisse sublatam Decreto d. cap. 20. sess. 24. & quamvis prædicti de hoc textu in specie non meminerint, videtur tamen eo respexisse Vantius, dum dixit: Vel si ambæ partes in Curia præsentessent, & allegat text. in l. Roma, ff. ad municip. quem textum similiter citat gloss. finalis hic.

Non obstat, quod S. Congregatio declaraverit de consensu Episcopi non posse causam in prima instantia in Curia introduci, nisi partes etiam consenserint. Siquidem hæc declaratio vendicat sibi locum, si partes sint extra Curiam; secus autem si in Curia sint præsentessent: quia tunc nec rei conventi, nec Episcopi consensus exigitur. Non rei conventi, quia invitatus compellitur ibi respondere, nec potest opponere declinatoriam fori, ut est textus hic. Non Episcopi, quia cum reus conventus sortiatur generaliter forum in Curia, nullum infertur præjudicium jurisdictioni ordinariæ, sicut non infertur præjudicium, si ratione commissi delicti, vel contractus iniri, aut rei sitæ in Curia, ibi in prima instantia conveniretur; his enim casibus dicitur causa cognosci coram Ordinario loci, ut ex dictis constat.

Secundo QUÆRO, quid in casu converso, an scilicet Clericus residens in Romana Curia, si conveniatur a partibus coram loci Ordinario, possit opponere declinatoriam fori, & petere, ut causa ad Curiam remittatur.

De jure communi clarum est, Clericum, quamvis resideat Romæ, tamen conveniri posse etiam in partibus coram Ordinario loci: quia cum utrobique forum sortiatur est in optione actoris eum convenire in quo maluerit foro, ut determinat Glossat. in l. fin. C. ubi in rem act. & in cap. Dilecti supra eodem per text. in l. 2. vers. Plane, si perfecta, ff. de judic. & in cap. Cum sit generaliter sup. eod. & sequuntur communiter Canonistæ, ut testatur Roman. conf. 412. Pro habenda substantia, n. 3.

Et quidem coram Ordinario domicilii conveniri potest indistincte, licet sit absens, etiam pro contractibus alibi gestis, vel delictis alibi perpetratis, ut hic per Marian. Socin. num. 45. Et est communis opinio, ut dixi supra n. 12. Sed in foro originis conveniri non poterit, si præsens ibi non reperiantur, ut leg. Hæres absens in 1. resp. ff. de judic. leg. Relegatorum, §. Dubitatum est, ff. de interdict. & relig. & notat Bart. in leg. Assumptio, §. 1. num. 2. vers. Quarto casu, ff. ad municip. & Abb. in c. 1. n. 6. supra eod. Similiter quandiu Clericus moratur in Urbe, conveniri non potest coram Ordinario delicti commissi, vel contractus iniri, quoad effectus personam concernentes, sed

sed tantum ratione bonorum, si in ejus territorio repe-
riantur, secundum Innoc. *hic in princ. in ver. Contractus*,
& Host. n. 3. & fufius dictum est *sup. n. 15.*

42 Hæc obtinent, ut prædixi, de jure communi. Sed ho-
die in his servari debet Constitutio, quæ Eugeniana appel-
latur, velicet *cap. Divina de privil. in Extravag. Commun.*
qua inhibetur locorum Ordinariis, ne contra suos subdi-
tos ad Romanam Curiam euntes pro suis causis, vel ne-
gotiis prosequendis, & in ea durante negotiorum, &
causarum hujusmodi prosecutione moram trahentes, &
recedentes ad eadem procedere, aut censuras, vel quam-
vis aliam sententiam promulgare, nec illos beneficiis pri-
vare præsumant. Quod si fecerint, sit irritum, & inane.
Quare Clerici morantes in Curia hodie conveniri non
possunt coram Ordinariis locorum, quemadmodum pot-
erant de jure communi: neque enim ambigendum est,
quin hoc indultum comprehendat nedum Curiales laicos,
sed etiam Clericos, cum pœna illa privationis beneficio-
rum non cadat nisi in Clericum, *cap. 2. de Instit. cum si-*
43 *mil. & Constitutio Eugeniana sit favorabilis, & pro tute-*
la Curialium, ut dixit Rota decis. 194. n. 4. lib. 2. part. 3.
divers. Recipit tamen Constitutio hujusmodi declaratio-
nes infra scriptas.

44 Et primo declaratur procedere in his tantum qui Ro-
mæ pro suis negotiis, & causis expediendis morantur, &
sic in eis, qui in Romana Curia sunt residentes, prout
verba hujus Constitutionis intellexit Tridentina Synodus
in cap. 11. in fin. sess. 24. ibi, Privilegia residentibus in
Romana Curia vigore Eugeniana Constitutionis, &c. &
in hac latitudine hoc loco accipiendum est nomen Curia-
lis, ut per Mandos. *super regul. Cancell. reg. 5. qu. 3. nu. 2.*
& Modernos *de re benefic. lib. 2. qu. 32. n. 166.* licet alias
Curiales diversimode accipiantur, ut legitur, & notatur
in cap. Presenti de præb. lib. 6. Oldrad. conf. 211. ad pro-
positum n. 5. plene Albert. *in Dictionar. in ver. Curiales,*
& Mandos. *dict. regula 5. qu. 1. & seqq.* Eos igitur, qui
ad Curiam veniunt pro aliquo momentaneo negotio, pu-
ta pro inhibitione obtinenda, & statim recedunt, non
tuetur Constitutio, arg. *l. Heres absens, §. Proinde, ff.*
de Judic. & leg. Plerique ff. de ritu nupt. nam brevi reversu-
rus nec divertisse videtur, leg. *3. in fin. ff. de divort.* nec
dicitur venisse, qui non stetit, *c. Si quis autem 18. dist.*
cap. Certum est 11. q. 3. cap. Si postquam, & ibi gl. in ver.
45 *Mente de elect. lib. 6. cum simil.* Quinimo Auditor Came-
ræ non concedit monitoria, seu inhibitiones in vim Con-
stitutionis Eugenianæ ad favorem Curialium, nisi pro il-
lis, qui saltem per annum in Curia continuo residentiam
fecerint, ut in *Constitutione 71. Pauli V. incipien. Univer-*
si agri §. 3. n. 16. in Bullar. tom. 3. pag. 266. quod ipsum
prius ordinaverat Pius IV. *in Constit. 56. Inter multipli-*
ces, §. 24. tom. 2. pag. 76. & eodem modo excluduntur a
beneficio Constitutionis Curiales, qui recedunt a Curia
animo amplius non redeundi, vel extra Curiam diu mo-
ram traxerunt. Et ita fuit resolutum in Signatura Sanctis-
simi 18. Martii 1598. in casu R. P. D. Centurioni Archie-
piscopi Januen. qui cum esset Camera Apostolicæ Cleri-
cus, petebat causam de partibus ad Curiam avocare vi-
gore Eugenianæ, & nihil obtinere potuit, quia cum in
sua Ecclesia resideret, beneficio dictæ Constitutionis non
gaudebat, ut testatur Marches. *de commiss. part. 2. in tit.*
de commiss. super Eugen. n. 15. 16. & 25.

46 Declaratur secundo eadem Constitutio, ut locum ha-
beat dummodo Curialis sit reus; nam si esset actor, illius
beneficio uti non posset, sed teneretur sequi forum rei,
juxta reg. *l. Juris ordinem, C. de Jurisdic. omn. Judic. l. fin.*
C. Ubi in rem. act. c. Si quisquam 11. qu. 1. & cap. Cum sit
generale supra eodem cum concord. Ergo Eugeniana locum
habet passive tantum, prout loquitur, id est cum Curia-
lis extra Curiam trahitur, non autem active, id est cum
alium vult ad Curiam trahere, prout decidunt Domini
de Rota *decis. 716. par. 4. divers.* ubi etiam resolvunt non
intrare Eugenianam quando Curialis intentat remedium
leg. *Diffamari, C. de ingen. & manumiss.* nisi possideat,
quia licet eo casu sit reus, tamen remedium illud non com-
petit ei, qui non possidet, ut notat Bald. *in l. 3. n. 2. ff. qui*
bon. ced. poss. Boer. decis. 255. n. 10. Ant. Gabr. *Commun.*
concl. in tit. de action. conclus. 6. n. 38. Quod bene nota,
quia quotidie occurrit in practica in his commissionibus,
& monitoriis, quæ impetrantur super jactationibus.

48 Declaratur tertio, ut non procedat, si lis sit super benefi-
cio, quod Curialis habet in partibus: hoc enim casu pri-
Fagnan. *in II. Lib. Decretal.*

vilegium Eugenianæ non suffragatur, utpote sublatum a
Conc. Trid. *sess. 24. c. 11. in fin.* his verbis: *Quæ vero privi-*
legia residentibus in Curia Romana vigore Eugeniana Con-
stitutionis, aut familiaritatis Cardinalium competere so-
lent, ea in iis, qui beneficia Ecclesiastica obtinent, ratione
prædictorum beneficiorum minime intelligantur, sed Ordina-
rii jurisdictioni subjecti permaneant, non obstantibus qui-
buscunque inhibitionibus. Hæc ibi. An autem stante hoc
Decreto Referendarii ratione beneficiorum, quæ obtinent
extra Curiam, Ordinariis jurisdictioni subjecti exi-
stant, scripsi plene *in c. Ex parte il 2. n. 39. infra de priv.*

Declaratur quarto, ut non procedat quoad Parochos 49
non residentes, de quibus specialiter cautum reperitur a
Concilio Tridentino *sess. 23. cap. 1. in fine*, ut si per edi-
ctum citati etiam non personaliter contumaces fuerint,
liberum sit Ordinariis per censuras Ecclesiasticas, & seque-
strationem, & subtractionem fructuum, aliaque juris re-
media etiam usque ad privationem compellere: nec exe-
cutio hujusmodi quolibet privilegio, licentia, familiarita-
te, exemptione, etiam ratione cujuscunque beneficii,
&c. appellatione, aut inhibitione etiam in Romana Cu-
ria vel vigore Eugenianæ Constitutionis suspendi possit.

Declaratur quinto, ut similiter non procedat, si causa su- 50
per qua Curialis in partibus convenitur, sit cum pupillo,
aut vidua, vel alia miserabili persona; tunc enim Curialis
conveniri potest extra Curiam in vim privilegii *l. Unica,*
C. quando Imper. inter pupill. & vid. Quod quidem privi-
legium non fuit sublatum per Constitutionem Eugenia-
nam, quæ licet tollat privilegia, non tamen tollit clausa in
corpore Juris, Auth. *Quæ in Provinc. in ver. Illic.* & ibi
Bart. *in 2. oppos. n. 2.* & Bald. *n. 7. vers. Tertia solutio, C.*
ubi de crimin. ag. oport. late Felin. in c. Sicut Romana n. 12.
de rescript. & in terminis hujus Constitutionis Marche-
san. in præalleg. tit. de commiss. super Eugenian. num. 25.

Declaratur sexto, ut vendicat sibi locum, dummodo 52
Curialis in partibus conventus uti velit beneficio Eugenia-
næ, & opponat declinatoriam fori ante litem contestatam;
alioquin sibi præjudicium infert, *cap. Pastoralis, infra de*
except. & c. Inter Monasterium de re judic. Marian. Socin.
hic n. 5. Rota dec. 12. de except. in antiq. & dec. 1. eod. tit.
in novis: cum enim citatus compareat, & respondeat co-
ram eo, quem scit non esse suum judicem competentem, ex 53
hoc intelligitur illius jurisdictionem prorogare, ut probat
gloss. notab. juncto textu in *l. 1. in ver. Inchoate, C. ubi de*
crimin. ag. oport. & tradit Marian. Socin. in c. Significasti
in 6. art. principali n. 37. supra eod. Quod extenditur, ut
locum habeat, etiam si Procurator in partibus consentiat
in jurisdictionem judicis non sui; nam cum Procurator
principalem repræsentet, & illius consensus censeatur,
quodammodo consensus domini, *l. Offa, §. Ei qui, ff. de*
relig. & sumpt. funer. gloss. ult. in l. Si Procurator la 2. ff.
de doli mal. except. excludit constituentem a beneficio Eu-
genianæ, & in hoc voto fuisse communiter votantes in Si-
gnatura testatur Marches. *ubi supra nu. 21.* Non obstat, 54
quod Extravagans Eugenii IV. habeat Decretum irritans,
cum clausula, sublata, cui partes renunciare non possunt,
cap. Dilecto in fin. vers. Nisi forte, infra de præben. & tra-
dit Felin. plura cumulans in cap. Cum accessissent num. 7. de
constit. Nam respondetur hoc non procedere, si Decretum
irritans respiciat tantum privatam utilitatem, quia tunc
sicut potest quis suo privilegio renunciare, ita & Decreto
irritanti tanquam accessorio, ut declarat Aretin. *in l. Duo-*
bus, §. Etiam col. 2. vers. Baldus tamen, ff. de vulg. & pu-
pill. & expressius Card. in Clem. 1. in 18. qu. de elect. Cal-
lad. dec. 2. de decret. & Sarnen. in reg. de triennali. qu. 49.
n. 11. Nec mirum, quia etsi Decretum irritans inducat for-
mam, tamen etiam formæ renunciari potest, quatenus pri-
vatam respicit utilitatem, *c. fin. §. His autem, ubi Abb. in 2.*
notab. de offic. deleg. Crescen. dec. 79. alias 3. de privil. &
decis. 1. de præscr. & scripsi plene in d. cap. Cum accessissent
n. 22. & seq. post Decium ibi n. 22. Adde Rotam *decis. 21.*
incip. Nota primus, & secundus in data de concess. præb. in
antiq. quæ dicit, clausulam Decreti habere implicitam con-
ditionem, si pars uti velit: & hoc servat Curia, ut testatur
Jo. Andr. in gl. ordin. in cap. Statutum, §. Cum vero in ver.
Non committatur de rescr. libr. 6. Hic tamen articulus est
admodum controversus, ut patet ex congestis in utran-
que partem ab Anton. Gabriel. *commun. conclus. in tit. de*
clausul. conclus. 3. a num. 18. Sed quod spectat ad rem præ-
sentem, satis est, Signaturam tenere per consensum in ju-
risdictionem censi renunciatum beneficio Eugenianæ.

Innocentius III. Belvacen. Episcopo.

C A P U T XIII.

CUm contingat interdum: infra. Insuper postulasti, an cum aliqui Clerici deputati servitio Capituli Belvacen. aut aliorum Clericorum tuæ diocesis, super excessibus impetuntur, sint cogendi coram te, vel potius coram illis, quibus serviunt, querelantibus respondere, cum illi sibi jurisdictionem hujusmodi vendicare contendant, licet illos excommunicare non valeant, vel alias etiam coercere. Super quo taliter respondemus, quod ad te (utpote Ordinarium) de talibus debent conquerentes habere recursum: maxime si super his impetuntur, quæ in tua noscuntur diocesi commisisse. Nisi forte hi, quibus delinquentes ipsi deserviunt, ex indulgentia, vel consuetudine speciali, jurisdictionem hujusmodi valeant sibi vendicare.

S U M M A R I U M.

- 1 **C**lerici super excessibus coram Episcopo suo conveniri debent: non coram illis, quibus serviunt; nisi consuetudo, vel privilegium aliud inducat.
- 2 Consuetudo, & privilegium equiparantur.
- 3 Consuetudo sicut privilegium dat jurisdictionem, territorium assignat, & jura territorii ampliat, & num. 26.
- 4 Consuetudine acquiri potest quidquid potest acquiri privilegio.
- 5 Praesertim si consuetudo sit immemorabilis. Declaratur, n. 8. & 11.
- 6 Consuetudo immemorabilis habet vim tituli, seu privilegii.
- 7 Etiam si in his, quæ sunt Principi reservata.
- 8 Possessio temporis, cujus initii non est memoria, non habet vim tituli, nisi adsit capacitas in possidente, & n. seqq.
- 9 Laicus cognoscere potest causas criminales Clericorum, & absolvere ab excommunicatione ex commissione Papæ, non autem ex consuetudine etiam immemorabili.
- 10 Consuetudinem non valere in his, quæ per privilegium conceduntur, quomodo sit intelligendum.
- 11 Consuetudo a jure improbata, etiam si immemorabilis sit, vim privilegii non habet, nisi data fama privilegii, ibid.
- 12 Consuetudo tribuere potest ordinariam jurisdictionem etiam privatae persone.
- 13 Si sit approbata Superioris autoritate, alias secus.
- 14 Consuetudo non potest tribuere privatae persone facultatem deponendi Clericos.
- 15 Degradatio debetur Ordini Episcopali.
- 16 Consuetudo an possit tribuere simplici Clerico facultatem excommunicandi.
- 17 Excommunicandi potestas est jurisdictionis.
- 18 Merum imperium an sit prescriptibile.
- 19 Servientes circumscripta consuetudine, vel privilegio non sunt sub jurisdictione illorum, quibus serviunt.
- 20 Domini jurisdictionem habent super familiam suam, sicut magister super discipulos, pater in filium, & maritus in uxorem, & n. seqq.
- 21 Marito an, & quomodo liceat uxorem verberare, aut in vinculis detinere.
- 22 Index an possit cognoscere de delicto suæ familiae.
- 23 Episcopus solus de jure communi est Ordinarius, & habet imperium in tota diocesi.
- 24 Prelatus Ecclesia dicitur solus Episcopus.
- 25 Prelati inferiores de jure communi territorium non habent, nec dicuntur Ordinarii locorum.
- 26 Et quid ex consuetudine, vel prescriptione.
- 27 Abbates multi referuntur habentes territorium, & jurisdictionem ordinariam, exclusis Episcopis.
- 28 Praepositus Pisciensis concursus Parochialium instituit, & causas matrimoniales cognoscit, cum sit nullius diocesis.
- 29 Abbatia Castri Durantis an sit nullius diocesis, & n. seqq. usque in fin.

- 30 Abbatia Castri Durantis an sit committenda executio literarum Apostolicarum, & n. seqq.
- 31 Prelatus inferior an, & quando possit concursus Parochialium instituere, & n. 38.
- 32 Locus nullius neque est in diocesi, neque de diocesi; locus vero exemptus est in diocesi, licet non sit de diocesi.
- 33 Exemptionis privilegium eximit a subjectione, non a situatione, & denominatione.
- 34 Subjectio Sedi Apostolicæ non importat statum nullius diocesis, sed exemptionem.
- 35 Territorium proprium habere idem est, atque extra diocesim existere.
- 36 Verba geminata, ac praequantia important omnimodam separationem territorii.
- 37 Jurisdictio quasi Episcopalis omnimoda privative ad Episcopum constituit inferiorem veluti in propria diocesi.
- 39 Exemptio quocumque sit, & quando eximat a diocesi.
- 40 Dicitio, Etiam, est ampliativa, & implicativa praecedentium.
- 41 Privilegii novatio non praesumitur, nisi de ea expresse caveatur.
- 42 Abbatia Castri Durantis hodie Urbana est Episcopalis.
- 43 Abbates, Priores, Praepositi, & Archipresbyteri nullius diocesis, quibus literæ Apostolicæ a Dataria, & Cancellaria diriguntur, qui sint.

CUm contingat. Clerici super excessibus coram Episcopo suo conveniri debent, non coram illis, quibus serviunt, nisi consuetudo, vel privilegium aliud inducat. Hoc dicit. Communis divisio, consultatio, & responsio. Secunda ibi, Super quo.

Nota primo in vers. Nisi, duas causas, sive modos acquirendi jurisdictionem, videlicet consuetudinem, & privilegium. Ad idem cap. Novit, ibi, Nisi forte juri communi per speciale privilegium, vel contrariam consuetudinem, &c. de judic. cap. Duo simul, de off. Ordin. cap. Accedentibus, de privil. & sic nota, consuetudinem, & privilegium equiparari, prout hic notant Hostiens. nu. 4. & Bald. cons. 49. In facto Abbatis lib. 4. ubi dicit, tam consuetudinem, quam privilegium dare jurisdictionem, & territorium assignare, & jura territorii ampliare: & hanc esse regulam, ut acquiri possit consuetudine quidquid potest acquiri privilegio, firmat Card. post Lap. in Clem. 2. in penult. col. de relig. domib. Bart. in proemio Digestorum, §. fin. & Felin. hic post Abb. n. 2. vers. Secundo in quantum D. Abbas. Quod maxime procedit, si consuetudo sit longissima, seu immemorabilis, ut per eundem Bald. in cap. 1. col. 1. in tit. Quæ sint regalia, Oldrad. cons. 172. Quia omnes n. 1. ubi ait, privilegium, & consuetudinem tanti temporis, cujus contrarii memoria non existit, paribus passibus ambulare; & ideo, quod potest per privilegium concedi, posse & tali consuetudine introduci, ut l. 1. §. ult. ff. de aqu. plu. arcen. l. In eum, §. Item variis, & l. Hoc jure, §. Ductus aquæ, ff. de aqua quotid. & aestiva, & l. ult. C. de fund. rei privatae lib. 10. ejusmodi enim consuetudo habet vim tituli, seu privilegii, ut est text. in cap. Super quibusdam, §. Præterea, & ibi notat gloss. in ver. Non

- Non extat, in princ. & Host. in vers. Non diligenter, de verb. signific. Abb. in cap. Cum nobis num. 4. de prescript. Franc. in cap. 1. in 2. not. de consuet. lib. 6. & alii copiose relati ab Anton. Gabr. commun. concl. lib. 5. de prescr. conclus. 1. num. 1. etiam in his, quæ sunt Principi reservata, ut probatur in d. §. Præterea, & notat gl. in cap. Innovamus, in ver. Regum de censib. Bart. in l. Quo minus in 2. q. vers. Item habet licite, ff. de flum. Abb. in d. c. Cum nobis, & alii apud Gabr. ubi sup. n. 3.*
- 8 Verum hæc conclusio declaratur procedere, dummodo ad sit capacitas in exercente, seu possidente; alioquin multa competere possunt ex privilegio Apostolico: quæ tamen acquiri non possunt consuetudine, vel præscriptione, c. Quanto, ubi Innoc. Host. & omnes notant, de consuetudine, etiam in his quæ sunt jurisdictionis; unde videmus ex concessione Papæ merum Laicum posse cognoscere causas criminales Clericorum, secundum communem opinionem, de qua testatur Clar. in praxi crim. §. fin. q. 41. n. 6. vers. Sed quid dicendum, & tamen hanc cognitionem sibi vindicare non potest ex quavis consuetudine, vel præscriptione, cap. Si Imperator, & per tot. 96. dist. cap. Ad nostram de consuet. cum concordan. Similiter ex concessione Apostolica laicus potest absolvere ab excommunicatione, gl. in Extravag. Suscepti, Joannis XXII. in ver. Vel personis, de elect. & tamen id non potest in vim consuetudinis, aut præscriptionis utrunque vetustissimæ, c. Decernimus, cum ibi not. de Judic. nam ut inquit Joann. Andr. in cap. 2. de præb. lib. 6. quantumcunque longo tempore laicus exercuerit actum spirituale, nunquam tamen illum potest præscribere; nam possessio temporis, cujus initii non est memoria, habet vim tituli, quando datur capacitas in exercente, alias non. Et eum sequitur Abb. in d. cap. Quanto num. 2. de consuet. dicens, ita notabiliter esse limitandam regulam cap. 1. de prescr. lib. 6. & l. Hoc jure, §. Ductus aque, ff. de aqua quotid. & aestiva. Idem dixit in d. cap. 2. Jo. Monach. col. 1. vers. Item tempus, Card. conf. 57. n. 3. Paris. in c. Cum nobis n. 5. & seqq. de prescr. Balb. in tract. de prescr. in 1. par. quinta partis principalis in 7. qu. num. 53. Gabr. post alios in d. concl. 1. de prescr. num. 16. Et in his procedere potest contraria regula, quam ex cap. Contra morem, 100. dist. desumit Frider. de Sen. conf. 277. Factum ex quo, col. fin. vers. Præterea in iis, quæ per privilegium conceduntur, non valet consuetudo. Vel certe hæc regula procedit, quando lege disponente aliquid acquiri non potest, nisi privilegio tantum, ut declarat Felin. hic n. 2.
- 11 vers. Primo fallit. Rursus declaratur procedere supradicta conclusio, nisi consuetudo sit a jure reprobata; quia tunc non habet vim privilegii, cap. Cum instantia, de censib. licet sit immemorabilis, ut ibi dicit Jo. Andr. super ver. Longissimo, Abb. in cap. Cum ex officii, in ver. Aliquo modo, de prescr. Puteus decis. 466. num. 4. lib. 2. Covarr. post alios variar. resol. lib. 3. cap. 13. n. 5. nisi data fama privilegii, ut hic per Felin. n. 5. in 3. fallentia; in quo tamen hodie servanda est Constitutio Urbana, ut plene scripsi in c. 1. sup. de consuetud.
- 12 Secundo nota in ver. Hi quibus, consuetudinem tribuere posse ordinariam jurisdictionem etiam privatæ personæ: quod alibi ita expresse non legitur, ut dicunt Hostiens. n. 3. Joann. Andr. n. 10. Imola n. 6. & Abb. n. 5. Archid. in cap. Conquestus, in fin. 9. qu. 3. ubi allegat hunc textum, & dicit se non vidisse similem. Idem tenet gl. in cap. Romana, in ver. Consuetudine, de appell. in 6. Bart. in leg. 1. §. Denique, ff. de aqua plu. arcen. & alii hic relati a Felin. n. 2. Alia enim jura loquuntur vel in Abbat. vel in Archid. aut aliis Prælatiis, sive Capitulis, seu Collegiis, vel aliquam tenentibus administrationem, ut patet in d. cap. Conquestus, 9. qu. 3. in cap. Dilecti, de arbit. & in cap. Novit, in primo responso de judic. Quæ tamen conclusio procedit, si consuetudo sit approbata Superioris autoritate, alias non valet, quia multa per patientiam tolerantur, & c. cap. Cum jam dudum, de præb. secundum Vincent. & Jo. Andr. n. 6. Petr. de Anchar. eod. n. 6. & alios communiter: licet Bellam. n. 3. dicat sufficere approbationem tacitam per scientiam veram, & non fictam; quia consuetudo expressam approbationem non requirit; satis enim est, ut sit rationalis, & legitime præscripta, cap. cum tanto, de consuet.
- 14 Rursus procedit supradicta conclusio in modica jurisdictione; non enim consuetudo posset tribuere potestatem privatæ personæ deponendi Clericos, argum. cap. Trans-

missam, de elect. & cap. Quanto, de consuet. secundum Innocent. & Hostien. n. 2. & Joann. Andr. nu. 10. vers. Et quod hic, & ibi dicitur; ejus enim est deponere, cujus est ordinare, cap. Nullus primas, 9. qu. 2. cap. 3. de Paroch. Hostien. ubi sup. præsertim si depositio sit realis, ut de gradatio, secundum Collectar. hic num. 3. quia hæc debetur Ordini Episcopali, ut notatur in cap. Cum non ab homine, sup. tit. prox. & per Host. in cap. Dilecto, & Irrefragabili, de off. Ordinar.

An autem privatæ personæ, id est, simplici Clerico dignitatem, personatum, officium, vel aliud beneficium Ecclesiasticum non habenti consuetudo possit tribuere facultatem excommunicandi, Doctores non conveniunt; nam Hostiens. n. 3. vers. Sed nunquid, & Joann. Andr. n. 10. in eod. vers. censent id non posse per consuetudinem introduci, arg. cap. Cum satis, de off. Archidiacon. Secus in Prælatiis, cap. Dudum, de elect. Idem tenet Archid. in cap. 1. de off. Ordinar. in 6. Anton. de Butr. hic num. 18. & Abb. nu. 16. Sed contrarium tenet Innoc. in cap. Olim, il 3. n. 1. de restit. spol. & cum eo consentit ibi Hostiens. & Card. hic num. 8. cujus opinionem dicit esse veriore, Collectar. num. 2. vers. Nunquid consuetudo. Hoc etiam dicit esse verius Imola num. 6. quia potestas excommunicandi est jurisdictionalis, cap. Transmissam, & cap. Dudum, de elect. & sicut Episcopus potest simplici Clerico hanc facultatem expresse delegare, ita potest tacite per patientiam transferre, secundum Innoc. & hanc partem tenent Domini de Rota in sua concl. 409. ubi refert hic Butr. d. num. 18. Sed Henricus Boich. relatus hic a Bellam. num. 9. conciliando opiniones sic distinguit: Aut quæritur, utrum consuetudo possit dare privatæ personæ potestatem excommunicandi absque alia jurisdictione Ecclesiastica ad excommunicationem præambula, puta, citandi, monendi, in contumacia ponendi, juxta text. in cap. Sacro, & cap. Statuimus, de sent. excomm. cap. Constitutionem, eod. tit. lib. 6. & cap. Indigne, 12. quest. 1. & concludit non posse, quia esset consuetudo irrationali, argum. cap. fin. de consuet. & ita intelligit. Hostien. hic. Aut quæritur, an consuetudo possit tribuere potestatem excommunicandi una cum alia jurisdictione præambula; & concludit posse, ut hic: & ita intelligit doctrinam Innocentii, & Hostien. in d. cap. Olim, & quod notat Bernard. & Hostien. in d. cap. Cum sit generale, supra eodem. Et pro hac distinctione videtur casus in cap. Super eo, de præbend. in 6. juncto cap. Quarenti, infra de verb. signif. & ita etiam in materia interdicti expresse distinguit Innoc. in d. capit. 2. de his, quæ fiunt a major. par. c. in gl. 2. & ibi post eum Host.

Ceterum hæc distinctio videtur posse admitti, dummodo tam jurisdictio præambula, quam potestas excommunicandi habeat aliquod fundamentum officii, aut beneficii Ecclesiastici, cui possit inniti: alioquin secundum Martin. de Selva, quem refert hic Bellam. num. 9. vers. Martinus de Selva, nunquam privatæ personæ nomine suæ privatæ personæ potest consuetudo dare jurisdictionem Ecclesiasticam, quia illa non potest competere sine alia prælatione. Dicit tamen ad hoc sufficere titulum cujuslibet beneficii, si quod habet. Et hanc opinionem credit esse veram Bellam. quia jurisdictio Ecclesiastica est quoddam spirituale, vel saltem Ecclesiasticum, quod non potest nisi beneficio Ecclesiastico adherere, argum. eorum, quæ leguntur, & notantur in Clem. Per literas, de præb. & in cap. Causam quæ, de prescr. Nec secundum eum obstat hæc Decretalis, & d. cap. Super eo, de præb. in 6. imo probant hanc partem, quia loquuntur de jurisdictione Ecclesiastica Canonis, seu Præbendis Canonicalibus adherente, quæ quidem Canonix, seu Præbendæ Canonicales revera beneficia dici debent, cap. In nostra, sup. de rescript. & cap. penult. infra de verb. signif. Similiter non obstat l. 1. & ult. C. de emancip. liber. quia loquuntur in Duumviris publicam administrationem habentibus, cui publicæ administrationi bene adherere potest jurisdictio. Nec adversatur autoritas Innoc. in c. Olim, il 3. de restit. spoliat. ait enim: Quilibet Clericus potest possidere, & prescribere jus excommunicandi, dummodo sit persona, in quam hoc jus cadere possit, & allegat c. 2. de his quæ fiunt a major. par. cap. & c. Cum ab Ecclesiarum Prælatiis, de off. Ord. & sic videtur sensisse non de simplici Clerico, sed de Clerico prælationem habente, ut bene observat Abb. hic num. 16. Idque apertius declarat idemmet Innocent. in d. c. 2. n. 1. dum dicit, non posse consuetudine introdu-

ci, ut Canonicus interdicat, vel excommunicet homines Ecclesiæ, nisi super eos habeat aliquam prælationem: quia quomodo poterit eos ligare, qui non sunt subditi ejus? & in hoc residet etiam Butrius hic n. 18. dum concludit, Clericum non posse hanc potestatem acquirere ex consuetudine, nisi saltem habeat aliquam præminentiam, per quam subjectos habeat.

18 An autem merum imperium, seu potestas judicandi, & puniendi crimina possit consuetudine acquiri, Jo. Andr. hic n. 4. recitat opiniones, & remittit Card. n. 2. tenet merum imperium esse præscriptibile, de hoc esse casum singularem hic, quod latius prosequitur n. 4. ubi responder objectis Jacobi de Arena, qui senserat merum imperium acquiri non posse per præscriptionem etiam immemorabilem. Idem post multa concludit Anchar. n. 12. & 13. & Abb. n. 10. & fuit opinio Petri, & Cyn. in l. 1. ff. de aqua plu. arcen. quam dicit esse communem, Imola hic n. 8.

19 Tertio nota, mercenarios, & servientes circumscripta consuetudine, vel privilegio non esse sub jurisdictione illorum, quibus serviunt; nam et si domini habeant in eos aliquam coercionem, non tamen in figura judicii, ut notatur in cap. Sicut, 7. qu. 1. & in l. Respicendum, §. penult. ff. de pœn. & tradit hic Joan. de

20 Anan. n. 5. Unde, ut dicebat Hostiens. nu. 6. post gloss. fin. dominus potest habere jurisdictionem super familiam suam, sicut magister super discipulos, ut in proœmio Digestorum, §. penult. & in Auth. Habita, Cod. Ne filius pro parte, sicut pater super filium suum, §. Tria, circa fin. 3. q. 7. cap. Non osculatur, 5. qu. 5. sicut maritus in uxorem, cap. Sicut, 7. q. 1. & c. Placuit, 32. q. 2. sed a verberibus absteineat, l. Consensu, §. 1. C. de repud. Archid. in d. c. Sicut, nisi ex magna causa, ut in exemplo, c. Quemadmodum, de jurejur. vel nisi verbera essent levia; & ita intellige textum in Authent. Sed hodie, & Authent. Sed novo, C. de repud. & d. l. Consensu, secundum Felin. hic n. 6. & de pœna verberantis sine causa, vide in Authent. Ut liceat matr. & av. §. Si quis autem, l. ult. C. de regul. & gloss. in d. cap. Placuit, in ver. Potestatem: & de his omnibus vide textum in c. Qui peccat, vers. Nam quotidie videmus, ibi, Ordinatissima potestate, 23. q. 4. & an pater filium, & maritus uxorem possit in vinculis detinere, vide gl. Archid. & DD. in d. cap. Placuit, Batt. in l. Ex facto la grande, in fin. ff. de hered. instit. & Felin. hic n. 6. & an pater percutiens filium Clericum incidat in can. Si quis suadente, Batt. Brixien. in qu. sua venerali 87. quæ incipit, Queritur an pater percutiens, in tit. de sent. excomm. gloss. ult. & Doctores in cap. Cum voluntate, eod. tit. & in cap. Indecorum, & ibi dixi n. 47. & 48. supr. de atar. & qual. & an dominus possit cognoscere de delicto suæ familiæ, vide Legistas in l. Senatus, ff. de offic. Presid. & in l. Si quis forte, §. Si quis, ff. de pœnis, & in l. 1. §. Familie, ff. de publica, & Felin. in cap. Causam que, supra de offic. deleg. ubi ponit regulam cum quinque fallentiis.

23 Ultimo nota, de jure communi solum Episcopum esse Ordinarium, & solum habere imperium in tota diocesi cap. Si quis Episcopus, & ibi gloss. 1. 2. qu. 7. cap. Sane, sup. eod. c. 1. & ibi dixi in ult. notab. de offic. Ordin. c. 1. de irreg. & pace, & cap. 1. de raptor. c. A nobis, de sent. excomm. cap. Omnes Basilica, 16. q. 7. & notant hic Innoc. n. 1. vers. Episcopus autem habet forum, Host. in ver. Non valeant, Jo. Andr. n. 4. Butr. n. 7. Imola n. 2.

24 Collect. in princ. Bellam. n. 2. Abb. n. 4. Unde S. Thomas in 4. dist. 20. art. 4. qu. 1. Solus Episcopus, inquit, proprie Prælatus Ecclesiæ dicitur, & ideo ipse solus quasi sponsus annulum Ecclesiæ recipit; & ideo solus ipse habet plenam potestatem in dispensatione Sacrament. & jurisdictionem in foro causarum quasi persona publica. Extra diocesim vero Episcopus jurisdictionem contentiosam exercere non potest, nisi in casu Clem. Quam-

25 vis, de foro compet. Inferiores autem Prælati de jure communi territorium non habent, ut hic per Host. n. 1. vers. Mihi videtur, & Joan. Andr. n. 4. vers. Videtur quod de jure communi.

26 Unde Decretum Concilii Tridentini cap. 20. sess. 24. quo causæ omnes ad forum Ecclesiasticum pertinentes in prima instantia jubentur cognosci coram Ordinariis locorum, S. Congr. declaravit non intelligi de inferioribus Prælatis, qui subsunt Episcopo, veluti Archipres-

bytero, vel Prælato Ecclesiæ Collegiatae, ita ut istis inferioribus, qui etiam in eorum plebe Ordinarii, dici possunt hujusmodi cognitio privative ad Episcopum etiam in prima instantia pertineat; quia etiam si habeant jurisdictionem ordinariam in personis de Collegio, c. Cum ab Ecclesiæ, ubi gl. & Abb. n. 1. de off. Ordin. non tamen possunt appellari Ordinarii locorum, cum nullus citra Episcopum habeat territorium in diocesi, Abb. ubi sup. n. 10.

Quinimo secundum Hostien. & Jo. Andr. ubi sup. nec consuetudo posse operari, ut in eadem civitate essent insolidum duo capita quasi monstrum, cap. Quanto, & c. Quoniam, supra de offic. Ord. Sed in hoc contrarium videtur sentire Innoc. hic, & tenet expresse Archid. in c. Cum Episcopus, col. 1. in ver. Per alium, & ibi etiam Jo. Andr. de off. Ord. lib. 6. quorum opinio est verior, ut scripsi plene in c. Nullus n. 22. infra de Paroch. Fa- 27 tentur tamen Host. & Jo. Andr. esse aliquos Abbates habentes certam terram limitatam jurisdictioni suæ subiectam alio Episcopo carentem, sicut est Abbas Cassinensis, & quidam alii; quod secundum eos fulciri potest ex aliquo privilegio Apostolico speciali, & tales dici possunt habere territorium, sive forum, l. Pupilus, §. Territorium, ff. de verb. signific. & notatur in c. Cum ex officii, & c. Veniens, de præscript. Subdit Joan. Andr. Cassinensem esse hodie Episcopalem; quod verum erat tunc temporis: & de aliis quatuor remittit ad Constitutionem Benedicti XII. Bona de Monachis Nigris ante fin. & sunt Monasterium Sublatense, & Farsense in Provincia Romana, Sancti Vincentii de Vulterrano in partibus Apuliæ, & Monasterium S. Laurentii Veteris in partibus Gallicanis, de quibus meminit idem Jo. Andr. in Specul. in rubr. de privil. vers. Et sciendum, & Butr. hic n. 11. vers. Fatetur quod sunt aliqui Abbates, & hos solemus appellare Abbates nullius diocesis, cujusmodi sunt etiam Abbas Nonantulanus, de quo per Calder. conf. 528. alias 13. de priv. Abbas Cluniacensis, de quo plene Oldrad. conf. 204. Prima questio, cujus etiam meminit expresse Conc. Trid. c. 11. vers. Excepto Monasterio Cluniacensi cum suis limitibus sess. 25. de regul.

Ad hæc Leo X. Præposituram Piscia Lucen. Diocesis, 28 & Præpositum pro tempore existentem, ac omnes Canonicos, & Clericos ejusdem Oppidi sub protectione B. Petri, & Apostolicæ Sedis immediate suscepit, & ab Episcopo Lucensi, ejusque tota jurisdictione, superioritate, correctione, visitatione, penitus eximit, ita ut etiam ratione delicti, aut contractus Episcopus Lucensis nullam jurisdictionem in eos, eorumque bona haberet; & ipsi Præposito ordinariam jurisdictionem, superioritatem, correctionem, visitationem in omnes personas Ecclesiasticas dicti Oppidi in civilibus, & criminalibus, & mixtis concessit, prout Episcopus Lucensis consueverat habere, utque a sententiis Præpositi ad Romanum Pontificem duntaxat appellari possit. Clem. VII. & Paulus III. supradicta omnia confirmarunt, & in suis literis Apostolicis usi sunt verbis, Præposito Ecclesiæ de Piscia Sedi Apostol. immediate subiecta nullius diocesis. His sic stantibus quæsitum est, an Præpositus vacante Parochiali in districtu suæ Præposituræ possit edicta proponere, & eos, qui concurrerint, jubere per suos deputatos examinari, & alia facere, quæ Concilium Tridentinum sess. 24. cap. 18. concessit Episcopis; & an ei possint committi dispensationes matrimoniales suorum subitorum ex cap. 5. sess. 22. & cap. 20. sess. 24. S. Congregatio Concilii inclinavit, ut satis sufficienter sit probatus status iste nullius ex Bullis prædictis. Dixit tamen nihil decidendum, nisi audito Episcopo Lucensi cujus interest. Item ex verbis exemptionis apparere Ecclesiam hanc esse subiectam Præposito etiam quoad legem diocesanam. Et cum citato Episcopo multa hinc inde deducta fuissent, tandem S. Congregatio die 23. Julii 1579. censuit dicendum Præposito, ut ostendat Synodos ante Concilium factas. Si autem nihil aliud deducatur, Congregatio censuit Præposito competere examen in Parochialibus, prout Concilium dedit Episcopo sess. 24. cap. 18. Idem de causis matrimonialibus, quia constat omnem jurisdictionem ordinariam datam Præposito, esse nullius habere jus congregandi Synodum diocesanam, & congregasse etiam post Concilium. Quam Congregationis sententiam Sanctissimus ad se relatum approbavit. De Præpositura Pra-

Prati scripsi late inc. *Cum ab Ecclesiarum a u. 13. usque in fin. de offic. Ordin. de Abbacia S. Mariæ de Balneo item late in cap. Cum dilectus, an. 19. infra de relig. domib. & de Abbacia S. Joannis in Venere in cap. Nullus de Paroc. ubi ego plenissime de hujusmodi locis nullius diœcesis.*

QUÆRO, an Abbacia Castri Durantis nullius diœcesis existat.

Cum S. Congregatio annis superioribus declarasset Abbacia Castri Durantis esse committendas dispensationes matrimoniales, literas in forma, significavit, aliaque hujusmodi quoad ejus subditos, si modo ipse jurisdictionem quasi Episcopalem, & proprium territorium haberet; hac decisione S. D. N. Paulo V. exhibita, ea parte Abbatis fuerunt productæ scripturæ probantes in eo concurrere supradicta requisita jurisdictiones quasi Episcopalis, & territorii, petitumque fuit ut per literas in forma Brevis decerneretur præcise, ut de cetero ipsi tales expeditiones committerentur. Sanctitas sua respondit hujusmodi requisita esse prius ab ipso probanda coram S. Congregatione, ab eaque obtinendum Decretum, quod essent probata.

Ad dicta duo requisita justificanda Abbas exhibuit sententiam Rotalem, in qua ipsi ut jurisdictionem quasi Episcopalem, jusque congregandi Synodum habenti, ac proprium territorium, adjudicantur concursus parochialium. Unica quidem fuit sententia, sed causa commissa fuit in Rota omni & quacunque appellatione remota, sententiaque habuit effectum.

Quamobrem S. Congregatio die 13. Julii 1606. inspecta sententia lata in Rota pro Abbate adversos Archiepiscopum Urbini, in qua Abbati tanquam nullius diœcesis existenti, ac proprium territorium, ac jurisdictionem quasi Episcopalem habenti, adjudicantur concursus parochialium in ejus territorio vacantium, itemque perpena præcedente commissione cum clausula *Appellatione remota*, atque attestazione effectus dictæ sententiæ, & quasi possessionis Abbatis censuit satis, superque constare Abbatem quasi Episcopalem jurisdictionem, & proprium territorium habere, ac propterea supradictas literas illi esse committendas, super quo quidem Decreto fuerunt postea expeditæ literæ S. D. N. in forma Brevis.

Verum tamen Archiepiscopus contendit adhuc Abbatiam prædictam esse in statu simplicis exemptionis, non autem nullius diœcesis; ex duplici capite.

Primo, quia Rota pronunciavit Abbatis territorium esse exemptum a jurisdictione Archiepiscopi Urbinaten. ac proinde non esse in statu nullius, quia implicat contradictionem esse nullius diœcesis, & esse exemptum, ut dixit Rota *divers. decis. 207. n. 2. part. 2.* addo Joan. Andr. *ad Specul. tit. de privileg. vers. Aliqui vero.* Etenim locus nullius nec est in diœcesi, nec de diœcesi; at locus exemptus licet non sit de diœcesi, est tamen in diœcesi, capit. *Cum Episcopus*, Gemin. in 3. not. & Franc. in 2. de offic. Ordin. lib. 6. gloss. in Clem. *Frequens in ver. Primi anni*, ubi etiam Vitalin. nu. 126. de excess. Prælat. Card. in Clem. 2. §. *Simili n. 4. de privil.* ubi etiam Lap. Abb. n. 2. Anchar. in princip. Imol. n. 2. & n. 12. in fin. atque aliis omnes de privil. Frider. de Sen. conf. 2. num. 2. vers. *Quod autem*, & n. 9. Felin. in cap. *Grave col. 1. nu. 4. & seq. de offic. Ordin.* Atque hoc ipsum discrimen constituit Concilium cap. 9. sess. 24. dum ea, quæ sub Paulo III. & Pio IV. prius statuta fuerant de visitatione Ecclesiarum exemptarum, extendit etiam ad Ecclesias seculares nullius diœcesis, & tanquam de diversis loquitur etiam cap. 10. sess. 23. ibi, *Etiamsi nullius diœcesis, vel exempta, & in c. 18. ejusdem sess. §. Et quia ad Collegii*, ibi, *Etiamsi exempta, etiamsi nullius diœcesis.*

Ratio est, quia privilegium exemptionis solum eximit a subjectione, non autem a situatione, & denominatione, Vital. in Clem. 2. de privil. n. 14. & Franch. in cap. 2. §. *Statuto, vers. Sed adverte de constit. in 6.*

Deinde quatenus ex sententia Rotali fuerit diffinitum Abbatem esse in statu nullius diœcesis, contendit tamen Archiepiscopus illam sibi non ob stare, uti notorie injustam, quia sententia fundat se in privilegio exemptionis Bonifacii IX. cum tamen illud privilegium fuerit revocatum a Martino V. ut ex Bulla revocationis exhibita. Et quamvis postea idem Martinus ad instantiam Cardinalis Lucidi tunc prædictæ Ecclesiæ Commendatarii dictam suam revocationem ad suum beneplacitum suspenderit; dicta tamen suspensio, ut Archiepiscopus præ tendit, non fuit simplex, ita ut per eam Abbacia fuerit absolute

Fagnan. in 11. Lib. Decretal.

reducta ad terminos privilegii Bonifacii IX. qui exemptionem concessit; sed Papa processit per viam novæ dispositionis, suspendendo prius ad suum beneplacitum revocationem privilegii Bonifacii; deinde novam dispositionem adjiciendo in hæc verba: *Volentes, & etiam ordinantes, quod hujusmodi nostra suspensione durante, Cardinalis, Conventus, Monasterium, Universitates, Clerus, & alii supradicti, Nobis & Romana Ecclesiæ duntaxat sint subiecti; & ad Episcopalia jure eidem Episcopo & Capitulo persolvenda, aut alia mera subeunda minime teneantur.* Verba enim illa, *Volentes & Ordinantes*, important novam dispositionem, gloss. in cap. fin. in verb. *respondemus de verb. signif. in 6. Dec. in cap. Ex ratione n. 8. de appell.*

Itaque Martinus non suspendit simpliciter, sed præscripsit quid esset observandum durante suspensione, videlicet ut Abbacia non teneretur ad onera Episcopalia, & esset immediate subiecta Sedi Apostolicæ; quæ quidem verba non statum nullius, sed simplicem, ac nudam exemptionem important, cap. *Si Papa de privil. in 6. Jo. Andr. in Addit. ad Specul. in tit. de privil. n. 5. ver. Prædictis*, Felin. in cap. *Grave n. 2. de off. Ordin.*

Quare petit Archiepiscopus, ut declaretur Abbatiam non esse nullius diœcesis, sed simpliciter exemptam, vel ut petatur votum Rotæ super hoc articulo, an sit in statu nullius, præsertim quia ut constat ex decisionibus Rotalibus, non modo in Rota nunquam fuit actum de his difficultatibus, an Martinus in dicta suspensione revocationis tradiderit novam formam, vel an Abbacia esse nullius diœcesis; sed Archiepiscopus nunquam fuit auditus a Rota in judicio petitorio; in ultima enim decisione Seraphini, quæ in hac causa emanavit, fuit resolutum, ut causa discuteretur in petitorio, & decisio edita fuit 2. Maii 1601. ut in impressis decisionibus. Et postea nulla alia facta discussione, aut decisione edita, die 9. Julii ejusdem anni lata fuit sententia in petitorio judicio.

Ceterum his non obstantibus non videtur recedendum a decisio; nam Rota satis clare pronunciavit Abbatem esse in statu nullius, non quidem per hæc verba (nullius diœcesis) sed per alia æquipollentia, atque idem importantia.

Id autem liquido constat. Primo, quia sententia Rotalis definit Abbatem habere proprium territorium, quod nihil aliud est, quam esse extra diœcesim; siquidem repugnant habere territorium, & esse in diœcesi, ut in terminis resolvit Rota coram Attrebaten. in causa Constantien. jurisdictionis 8. Maii 1611. quæ habetur impressa in recentior. *decis. 324. part. 1.* Ideoque quotiescunque Abbates, vel alii inferiores Prælati habent territorium separatum, illud dicitur esse nullius diœcesis; ita ut nec in diœcesi, nec de diœcesi alterius censi possit, sed sit proprium territorium, respectu cujus ipsi quoque diœcesani vocantur, gloss. in Clem. 1. §. *Volumus in verb. Diœcesanis*, & ibi notat Cardinalis in 4. quæst. num. 2. Vital. n. 4. Imol. n. 38. & Abbas n. 15. de for. compet. Idem enim important hoc casu territorium, & diœcesis, cap. *Si quis Abbas 18. qu. 2. & cap. 2. de constit. lib. 6.* Vital. in Clem. 2. §. *Sane nu. 44. de elect. Archid. in cap. Cum Episcopus in verbo, Non exempto, de off. Ordin. in 6.*

Et confirmatur, quia Rota non pronunciavit simpliciter Abbatem habere territorium, sed addidit, territorium absolutum, exemptum, ac penitus liberatum ab omni dominio, jure, actione, atque omnimoda jurisdictione, potestate, & lege diœcesana Archiepiscopi Urbinaten. Quæ quidem verba sic geminata, ac prægnantia absolutam territorii separationem, ac dismembrationem important, Rota *divers. decis. 526. n. 4. part. 1.* Caputaq. *decis. 297. n. 3. part. 1.* Quod fusius prosequitur Anton. de Butr. in conf. 19. *Quia hic agitur n. 3. & seq. vers. 2. sola verba concessionis*, Innoc. Jo. Andr. & DD. in cap. *Pastoralis de donat.* De justitia vero sententiæ Rotalis in hac parte clarissime constat, quia iisdem fere verbis utitur, ac privilegium Bonif. IX. ut ibi: *Monasterium, nec non Castra, districtus, & territoria prædicta, &c. ab omni dominio, jure, actione, & omnimoda jurisdictione, & potestate, ac etiam lege diœcesana Episcopi Urbinaten. absolvimus, eximimus, & perpetuo liberamus.*

Secundo, in sententia Rotali diffinitur competere Abbati excluso Archiepiscopo omnimodam, & Episcopalem jurisdictionem. Quibus quidem verbis constituitur Abbas

E 4 in pro.

in proprio territorio, itaut veniat appellatione diœcesani, gloss. in d. Clem. 1. in ver. *Diœcesanum de foro com- pet. gloss. pragmat. sanct. tit. de annatis, &c. vers. in diœce- pet. pag. 117.* Abbas in cap. *Sicut unire de excess. Pralat. & in Clement. Diœcesani de vit. & honest. Cleric.* ubi conci- lians gloss. ibi, & in d. Clem. 1. quæ sibi oppositæ vide- bantur, ostendit appellatione diœcesanorum etiam in ma- teria novæ, & præjudiciali venire inferiores habentes Epi- scopalem jurisdictionem exclusis Episcopis. Cum enim privilegium sit tale, ut nedum eximat, sed etiam tribuat jurisdictionem; territorium dicitur effectum veluti pro- pria diœcesis Abbatis, Jo. Andr. in cap. *Nimis circ. med. de jurejur. Anchar. in cap. Postulasti sub n. 4. de foro com- pet. Rota d. decis. 207. part. 2. in fin.* Et in hoc quoque sententia Rotæ est conformis privilegio Bonifacii, qui primo liberavit Abbatem cum territorio, & subditis ab omni jurisdictione, &c. Episcopi Urbinaten. ac deinde subdit: *Ceterum volumus, statuimus, & ordinamus, ut Clerus, Populus, &c. quemadmodum Episcopo, & Capi- tulo de cetero Abbati in spiritualibus, & temporalibus obedire teneantur, & sint ordinario jure subiecti, & in- fra: Omnimoda jurisdictio quemadmodum ad Episcopum, & Capitulum pertinebat, ad Abbatem pertineat, & per- tinere debeat*, præsertim, quia non solum Abbas; ve- rum etiam illius subditi a Rota pronunciantur liberi, ac penitus absoluti a jurisdictione Episcopi, quo casu Abbas dicitur habere proprium territorium, & diœcesim, ut in specie concludit Gemin. post Joan. de S. Georg. in cap. 2. col. 4. vers. *Quæro an inferiores Pralati habeant territo- rium*, atque ibi etiam Anchar. sub n. 10. vers. *Si vero per privilegiorum de Constit. in 6. & sequuntur DD. hic.* In quo etiam constat de iustitia ejusdem sententiæ, quæ om- nino convenit cum privilegio, ut ex illis verbis, *Mo- nasterium &c. territorium, &c. cum clero, populo, omni- busque personis tam Ecclesiasticis, quam secularibus utri- usque sexus ab omni dominio, jure, actione, &c. Episco- pi Urbinaten. perpetuo liberamus.*

38 Postremo, aliis omissis, hoc ipsum concludenter pro- batur, quia cum Abbas consulisset Sacr. Congregatio- nem Concilii, an sibi licere instituere concursus Parochia- lium in suo territorio vacantium: Congregatio respon- dit, ita demum hoc jus competere inferiori Prælati, si habeat omnimodam jurisdictionem Episcopalem, nec alicui subdatur, & sit immediate subiectus Sedi Apostoli- cæ, nullius diœcesis, proprium habeat territorium, ha- beatque jus congregandi Synodum, & legitime constet il- lam congregasse, &c. Unde Abbas pro his qualitatibus justificandis adivit Rotam, quæ postea inter cetera pro- nunciavit, jus instituendi concursus pertinere ad Abba- tem in suo territorio: sententiaque ipsa in rem judicatum transiit. Quamobrem aperte convincitur ex sententia Rotali, Abbatem esse in statu nullius diœcesis; alias enim non verificat hujusmodi qualitate nullius diœcesis mini- me potuissent ipsi Abbati adjudicari concursus, cum ex sententia S. Congregationis id jus non comperat inferiori hanc qualitatem non habenti.

39 Non obstat, quod Rota pronunciaverit, Abbatem ef- se exemptum, & quod status exemptionis sit incompati- bilis cum statu nullius diœcesis, ex d. decis. 207. nam re- sponderetur, exemptionem esse in duplici differentia; alia enim est simplex, & ordinaria, & hæc non eximit a diœ- cesi; ideoque est incompatibilis cum statu nullius, & de hac loquitur Rota d. decis. 207. Alia est exemptio plena, & absoluta, qualis est ista Abbatia Castri Durantis, & hæc eximit a diœcesi, & constituit exemptum in proprio territorio; ita in puncto distinguit, & declarat Abb. in d. Clem. *Diœcesani de vita & honest. Cleric.* Gemin. & An- char. supra relati ad d. cap. 2. de Constit. in 6. atque ea- demmet Rota d. decis. 207. in fin.

Quarum specierum exemptionis meminit etiam Achil. decis. 360. & seq. quæ est 14. & 15. de privil. Put. decis. 115. lib. 3. Angel. Sylv. & Tabien. in ver. *Exemptio in princ.*

Rursus non obstat, quod Martinus V. in Bulla prædi- cta suspensionis tradiderit novam exemptionis formam ipsa suspensione revocationis durante; nam primo respon- detur id repugnare tum verbis Bullæ, tum menti ipsius Pontificis. Verbis quidem, quia Papa ibi duo facit, pri- mo absolute suspendit revocationem, per quam quidem suspensionem non est ambigendum Abbati fuisse restitu- tam priorem exemptionem ex privilegio Bonifacii compe-

tentem: deinde non per modum limitationis, sed addi- tionis, & augmenti supperaddit, *Volentes, & etiam or- dinantes, ut dicta suspensione durante Abbatia non tenea- tur ad onera Episcopalia, & sit immediate subiecta Sedi Apostolica*, quibus verbis patet, Summum Pontificem non tantum restituisse Abbati primum privilegium, sed etiam addidisse exemptionem ab oneribus Episcopalibus, cum particula illa, *Etiam*, sit ampliativa seu implicati- va præcedentium, l. *Conventiculam*, ubi not. C. de Episc. 40 & Cleric. Barr. in l. *Sunt quoque n. 4. ff. de her. instit.* esset enim omnino contra jurisdictionis naturam, ut per illam orationem, *Volentes, & etiam ordinantes*, restringere- tur dispositio, quæ ex vi verborum ampliari deberet, & contra regulam l. *Legata inutiliter*, ff. de alim. leg. l. *Ti- tia*, §. *fin. de manum. testam.* & l. *Quod favore*, C. de leg. cum concord. præsertim quia novatio privilegii non præsu- mitur, nisi de illa expresse caveatur, Anchar. conf. 161. n. 5. & latius Menoch. conf. 202. n. 13. & seqq. etiam si po- sterior concessio magis, vel minus contineat, quam pri- ma, Menoch. ibid. n. 14. Mant. de tacit. & ambig. con- vent. lib. 17. tit. 1. n. 18. Est etiam hujusmodi intellectus contra mentem Martini, siquidem est omnino inverifi- mile, ut instante Cardinali Lucido pro restitutione privi- legii amplissimi, eo quod illius revocatio redundaret in maximum Abbatia detrimentum; Papa, qui in specie asserit se ad hæc moveri tum aliis de causis, tum ob dicti Cardinales benemerita, non concedat deinde nisi nudam, & purissimam exemptionem absque ulla jurisdictione et- iam Civili, sine beneficiorum collatione, atque aliis plu- ribus, quæ in priori privilegio continebantur. Quod et- iam pugnat cum observantia immediate subsequuta; nam Abbates fuerunt semper in pacifica possessione saltem cog- noscendi causas Civiles, & Criminales, beneficia confe- rendi, &c. ut probatur inter cetera ex sententia Rotæ, qua diffinitur privilegium Bonifacii esse observatum, at- que observandum,

Neque obstat, quod alias d. verba *Volentes &c.* essent superflua, eo quod cum Abbatia esset jam subiecta Sedi Apostolicæ, supervacaneum fuisset illam rursus subijcere. Nam respondetur id vel factum esse ad abundantiorum cautelam, vel quia cum in privilegio Bonifacii nulla fie- ret expressa mentio de exemptione Abbatis ab oneribus Episcopalibus, superfluum non fuit eundem claris verbis eximere, & quo ad hoc immediate subijcere Sedi Aposto- licæ. Vel demum quia cum in privilegio Bonifacii subji- ciantur Sedi Apostolicæ Monasterium, atque illius perso- næ; poterat dubitari, an per hæc verba Clerus quoque, & populus censerentur subiecti, per eas, quæ habentur in cap. *Per exemptionem de privileg. in 6.* Quæ difficultas fuit sublata per Bullam revocationis Martini V. in qua non modo Monasterium, verum etiam populus, & Cle- rus speciatim Sedi Apostolicæ subijciuntur; ac proinde verba illa *Volentes, & etiam ordinantes* retinent propriam naturam etiam quoad hoc, ut novam dispositionem in- ducant, juxta gloss. in d. cap. fin. in ver. *Respondemus de verb. signif. in 6.* atque alios superius citatos.

Postremo quidquid sit de meritis causæ, pro Abbate 42 stat res judicata, quæ omnem tollit difficultatem. Sed hæc dicta sunt, ut etiam liqueat de non jure Archiepiscopi. Ex quibus videtur respondere Abbatiam esse vere in statu nul- lius Diœcesis. Et ita S. Congregatio respondit, ut dixi in cap. *Nullus n. 20. & seq. infra de Paroch.* Hodie Ecclesia hæc Castri Durantis est Episcopalis sub titulo Urbanæ; nam SS. D. N. Urbanus VIII. die 18. Februarii 1636. in Consistorio Ecclesiam S. Angeli in Vado ad Metaurum, quæ nobis patria dilectissima est, & dictam Ecclesiam Ca- stri Durantis in Cathedrales æque principaliter unitas, & utrunque oppidum in civitatem erexit.

Porro Abbates, Priores, Præpositi, & Archipresby- 43 teri, quibus hodie dispensationes, & alia rescripta Apo- stolica a Dataria, & Cancellaria diriguntur, sunt infra- scripti, videlicet.

Abbas Montis Cassinensis, Ordinis S. Benedicti, nul- lius Diœcesis Provinciae Caputani.

Abbas Monasterii S. Mariæ Farfen. Ordinis S. Benedi- cti nullius Diœcesis in districtu Urbis.

Abbas Monasterii S. Silvestri Terræ Nonantulae Ordinis S. Benedicti nullius diœcesis provinciae Ravennaten.

Abbas Monasterii Sanctorum Vincentii, & Anastasii ad Aquas Salvias Cisterciens. Ordinis Trium Fontium nuncupatus prope & extra mœnia Urbis nullius diœcesis.

Abbas

Abbas Monasterii S. Salvatoris Majoris nuncupatus Ordinis S. Benedicti in districtu Urbis nullius diocesis.

Abbas Monasterii Montis Virginis Ordinis S. Benedicti nullius diocesis Provinciae Beneventan.

Abbas Monasterii Sanctissimæ Trinitatis Caven. Ordinis S. Benedicti nullius diocesis Provinciae Capuan.

Abbas Monasterii S. Christophori Terræ Castri Durantis Ordinis S. Benedicti nullius diocesis Provinciae Urbinaten. Hodie est Cathedralis, ut prædixi.

Abbas Monasterii S. Mariæ Oppid. Pinaroli Ordinis S. Benedicti nullius diocesis Provinciae Taurinen.

Abbas secularis, & Collegiatae Ecclesiæ S. Petri Oppidi de Lerma nullius diocesis Provinciae Burgen.

Abbas Monasterii S. Maria de Gadossa nullius diocesis Provinciae Salernitan.

Abbas Monasterii S. Michaelis de Cuizano nullius diocesis Provinciae Tarraconen. S. Benedicti, seu alterius Ord.

Abbas Monasterii de Salagon. nullius diocesis Provinciae Compostellan. Ordinis S. Benedicti.

Abbas Monasterii SS. Trinitatis, Ordinis S. Benedicti nullius diocesis Provinciae Reghien. Hoc Monasterium fuit unum Collegio Græcorum de Urbe, & hodie huic literæ Apostolicæ non committuntur.

Prior Monasterii per Priorem gubernari soliti S. Laurentii prope Padulam Carthusien. Ordinis nullius diocesis Provinciae Salernitan.

Prior Prioratus S. Jacobi de Spatha nullius diocesis Provinciae Compostellan.

Prior Prioratus S. Benedicti Militiæ, & Villæ de Alcantara nullius diocesis Provinciae Compostellan. cui ex indulto Urbani VIII. tantum committuntur matrimoniales, non autem beneficiales.

Prior Prioratus de Veles nullius diocesis Provinciae Toletan.

Prior Prioratus de Magazela militiæ de Alcantara nullius diocesis Provinciae Compostellan.

Præpositus Ecclesiæ S. Mariæ Terræ Piscis nullius diocesis Provinciae Florentin.

Præpositus Ecclesiæ Beatæ Mariæ Terræ Attini nullius diocesis Provinciae Theatin.

Præpositus secularis Ecclesiæ S. Teodati Oppidi ejusdem S. Teodati nullius diocesis Provinciae Treven.

Archipresbyter secularis, & Collegiatae Ecclesiæ S. Petri Oppidi Aggerin. nullius diocesis Provinciae Tarraconen.

In commissionibus tamen, quæ diriguntur Abbatibus, Prioribus, Præpositis, & Archipresbyteris supradictis non admittitur supplicatio, nisi fuerit concepta his verbis, videlicet: *Supplicant igitur humiliter S. V. Oratores prædicti, quatenus Abbati Monasterii N. Ordinis sancti N. nullius diocesis Provinciae N. particulare, ac separatim territorium, ac jurisdictionem quasi Episcopalem in dicto loco exercenti, etiamsi de illis personis non sit, quibus similes causæ per Sedem Apostolicam committi consueverunt, committere, & mandare, ut cum eisdem Oratoribus dispenset.* Et postmodum eadem verba repetuntur in dispositiva literarum: exceptis tamen Abbatibus Cassinensi, & Farfensi, quibus fiunt commissiones absque prædicta clausula, & adjicitur, *Sive ejus Vicario*, quod tamen non fit cum aliis. Abbas vero Sublacen. non reperitur adnotatus inter alios, & illi non consueverunt committi, nisi matrimoniales, &c.

[Sed quia hodie nonnulli deficiunt, & aliqui sunt, quibus dispensationes Matrimoniales non committuntur, ideo hic inseritur alia notula nuper habita ab Officialibus Dataria, videlicet.

Abbati Monasterii Montis Cassinensis Ordinis S. Benedicti nullius diocesis Provinciae Capuanæ, sive ejus Vicario in spiritualibus generali.

Abbati secularis, & Collegiatae Ecclesiæ S. Martini Oppidi ejusdem S. Martini nullius diocesis in districtu Urbis, sive ejus Vicario in spiritualibus generali.

Abbati Monasterii S. Mariæ Farfen. Ordinis S. Benedicti nullius diocesis in districtu Urbis, sive ejus Vicario in spiritualibus generali.

Abbati Monasterii S. Salvatoris Majoris Ordinis S. Benedicti nullius diocesis in districtu Urbis, sive ejus Vicario in spiritualibus generali.

Abbati Monasterii Sanctissimæ Trinitatis Caven. Ordinis S. Benedicti nullius diocesis Provinciae Salernitanæ.

Abbati Monasterii S. Scholasticæ Sublacensis Ordinis S. Benedicti nullius diocesis in districtu Urbis.

Abbati Monasterii Montis Virginis Ordinis S. Benedicti nullius diocesis Provinciae Beneventanæ.

Abbati Monasterii S. Silvestri Terræ Nonantulae Ordinis S. Benedicti nullius diocesis Provinciae Ravennaten.

Abbati Monasterii Sanctorum Vincentii, & Anastasii ad aquas Salvas Ordinis Cisterciensis trium Fontium nuncupati, nullius diocesis Provinciae Senen.

Abbati Monasterii S. Mariæ Oppidi Pinaroli Ordinis S. Benedicti nullius diocesis Provinciae Taurinen.

Abbati secularis, & Collegiatae S. Petri Oppidi de Lerma nullius diocesis Provinciae Burgen.

Abbati Majori nuncupato secularis, & Collegiatae Ecclesiæ S. Mariæ Majoris ad Nives Urbis Romæ, nuncupato Oppidi de Olivares nullius diocesis Provinciae Hispalen.

Priori Monasterii per Priorem gubernari soliti SS. Stephani, & Brunonis de Nemore nuncupati, Carthusianorum Ordinis, nullius diocesis Provinciae Regimen. Casalium, videlicet, Serræ, Spatulæ, Bijungi, Montauri, Gasparivæ tantum.

Priori Monasterii per Priorem gubernari soliti S. Laurentii prope Padulam, Carthusianorum Ordinis; Abbati S. Mariæ de Cadossa nullius diocesis Provinciae Salernitanæ.

Prior Prioratus de Magazela Militiæ de Alcantara nullius diocesis Provinciae Compostell.

Prior Prioratus de Veles nullius diocesis Provinciae Toletanæ.

Priori Prioratus S. Jacobi de Spata nullius diocesis Provinciae Compostellanæ.

Præposito secularis, & Collegiatae Ecclesiæ B. Mariæ Terræ Piscis nullius diocesis Provinciae Florentinæ.

Præposito secularis Ecclesiæ B. Mariæ Terræ Attini nullius diocesis Provinciae Theatinæ.

Officiali Archiepiscopi Tarraconensis in Insula Erice, a Civitate Tarraconensi 200. miliaribus, & ultra distan. Officiali Archiepiscopi in dicta Insula rite deputato, etiamsi de illis, &c.

Vicario Monasterii Abbatæ nuncupatæ S. Martini Capituli Canonorum Basilicæ S. Petri de Urbe nullius diocesis Provinciae Theatinæ.]

DE FORO COMPETENTI.

Honorius III. Archiepiscopo, & Archidiacono Turonen.

C A P U T XV.

EX parte B. quondam Angliæ Regiæ fuit propositum, quod cum nobilem Virum G. detentorem castri Segrey, ratione dotalitii pertinentis ad ipsam, quo per eum, vel ejus complices contra justitiam fuerat spoliata, auctoritate bonæ memoriæ Joannis Papæ prædecessoris nostris coram vobis traxisset in causam: dictus nobilis excipiendo proposuit, quod literæ Apostolicæ non valebant, pro eo, quod castrum Guargiæ, ubi est ejus domicilium principale, consistit in diocesi Rodon. quæ ultra duas dietas a Turonis est remota. Verum replicatum fuit ex parte Regiæ, quod idem nobilis Turonis satis poterat conveniri, cum non solum in Rodon. diocesi, sed etiam in Andegavensi diocesi existat, eo quod & castra, & redditus plures habet in ipsa: & castrum, de quo quæstio vertitur, in eadem est diocesi, quæ a Turonen. nequaquam ultra,

ultra duodecim leucas distat. Idem quoque adjecit, quod cum dicta Regina jus suum coram domino feudi prosequi debuisset, literæ Apostolicæ non valebant, cum non faciebant mentionem, quod dominus feudi fuerit requisitus, & ipse in exhibenda justitia extiterit negligens, vel remissus: subjiciens quod eadem literæ falsitate expressa fuerant impetratæ, eo quod suggestum fuerat castrum illud ad eandem Reginam ratione dotalitii pertinere, cum nec ab initio, nec durante matrimonio, a viro sibi fuerat in donationem propter nuptias assignatum. Ad hoc autem fuit ex parte ipsius Reginæ responsum, quod vidua spoliata, irrequisito feudi domino, spoliatores seu detentores rei, coram Ecclesiastico Judice poterat convenire, cujus interest viduas defendere: & infra. Mandamus quatenus, si vobis constiterit, dictum nobilem terram & mansionem habere in Andegavensi diocesi, in qua interdum consuevit commorari, & ipsam diocesim ultra duas a Turon. non distare dietas, & in eadem litigiosam rem esse, non obstantibus exceptionibus aliis, quæ in petitorio potius, quam in possessorio (quod Regina contra eundem nobilem intendebat) locum habere videntur, in ipso negotio, juxta priorum continentiam literarum, ratione prævia procedatis.

S U M M A R I U M.

- 1 **M**iserabilis persona potest laicum interdicto; Unde vi, coram Jndice Ecclesiastico convenire, etiamsi res subtracta dicatur feudalisis.
 - 2 Miserabiles persone habent electionem fori, & possunt convenire adversarios suos etiam in Curia Principis.
 - 3 Papa licet sit Ordinarius singulorum, tamen causas ab Ordinariis non advocat sine justa, & rationabili causa. Et per rescriptum manu propria signatum, num. 6. & 8.
 - 4 Deus regit infima per inferiores Angelos, media per superiores, suprema per seipsum.
 - 5 Papa explet minima per Plebanos, & alios inferiores, media per Episcopos, & suprema per seipsum.
 - 7 Causa miserabilis persone, quæ juxta Canonicas sanctiones tractari debet in Curia, ut valide committatur, an requirat subscriptionem Papæ, & num. seqq. usq. in fin.
 - 8 Trident. Concil. sess. 24. cap. 20. expenditur. Papæ subscriptio in causis advocandis ab Ordinariis in prima instantia, quando requiratur, ibid. & n. seqq.
 - 10 Pupilli causa, maxime supposita perhorrescentia, apud Principem tractari debet.
 - 11 Causa, in qua agitur de interpretatione literarum Apostolicarum, apud Sedem est cognoscenda.
 - 12 Signaturæ justitiæ commissio sufficit in causis, quæ in Curia tractari debent.
- 1 **E**X parte. Miserabilis persona potest laicum interdicto, Unde vi, coram Jndice Ecclesiastico convenire. Hoc dicit, secundum Joan. Andr. & omnes. Addit Abbas Siculus, etiamsi res subtracta dicatur feudalisis.
- 2 Nota primo, ex hac Decretali, miserabilem personam, qualis erat hæc Vidua Regina Angliæ, posse convenire laicum in foro Ecclesiæ, etiamsi Judex Ecclesiasticus alias in causa illa non sit judex competens. Concordat textus in cap. Significantibus, inducendo illum, ut ibi dixi n. 43. & 62. & 85. sup. de offic. Deleg. & in cap. Super quibusdam, in fin. ibi, Item viduis, pupillis, orphanis, & personis miserabilibus tenearis in judicio Ecclesiastico respondere, infra de verbor. signific. habent enim tales electionem fori, & possunt adversarios suos convenire etiam in Curia Principis, præsertim si illorum potentiam perhorrescant, ut est textus celebris in l. Unica, & ibi scribentes omnes, C. quando Imperat. inter pupill. & viduam, & scripsi latissime in dict. cap. Significantibus. Et hæc est una ex causis, quæ juxta Canonicas sanctiones in Curia sunt tractandæ, ad præscriptum Concilii Tridentini c. 20. vers. Ab his excipiantur causæ sess. 24. Quæmodum respondit Sebastianus Vantius Episcopus Urbevitanus, qui una cum gravissimis Jurisconsultis, & Rotæ Auditoribus a S. Congregatione Concilii de mandato san. mem. Gregor. XIII. hac de re fuit consultus, ut dixi in cap. Licet, il. 2. a n. 3. maxime nu. 35. infra eodem. Nam regulariter non solet Papa se immiscere in causis ad Ordinarios pertinentibus: quanquam enim sit Ordinarius singulorum, nec ulli fas sit illius forum declinare, cap. Cuncta per mundum, 9. qu. 3. gloss. ult. in dict.

cap. Licet, infra eod. & in c. Cum. nullus, in ver. In eadem, de tempor. ordin. lib. 6. cum Papæ jurisdictio non restringatur ad limites alicujus territorii, ut post Innoc. in c. 1. nu. 2. & Butr. ibi n. 31. supra de offic. Deleg. dicit Marianus Socin. in conf. 237. Difficultatem n. 1. col. 2. tamen causas ab Ordinariis locorum ad se non advocat sine justa, & rationabili causa, c. Per principalem, 9. qu. 3. Idque jure optimo; nam, ut inquit Beatus Dionysius de Ecclesiastica Hierarchia c. 6. Nostra Hierarchia a Deo traditis ordinibus sancte disposita, sanctis, & celestibus Hierarchiis conformis est, & notat Host. in cap. Cum contingat n. 6. de atat. & qualit. Et Ecclesia militans exemplata est divinitus a triumphante, ut dicit gloss. in Clem. fin. in ver. Ecclesiæ, de hæreticis. Unde quemadmodum Deus optimus maximus regit infima per inferiores Angelos, media per superiores, & suprema per ipsum, ut docet S. Thomas; ita Romanus Pontifex, qui non puri hominis, se veri Dei vicem gerit in terris, c. Quanto, de transl. Episcop. & a quo tanquam a fonte omnis per Ecclesiam jurisdictio diffunditur, c. Loquitur Dominus, 24. qu. 1. c. 1. 22. dist. minima explet per Archidiaconos, Plebanos, & alios inferiores, c. 1. & c. Ad hæc, de offic. Archid. c. 1. & c. fin. & ibi gloss. in ver. Sua, de offic. Archipresbyt. cum similibus; media per Episcopos, qui sunt vocati ab Ecclesia Romana in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis, c. Qui se scit, & c. Decreto, 2. qu. 6. dixi in c. Perniciosum n. 31. supra de offic. Ordin. majores per seipsum, cur cap. Nec licuit, 17. dist. c. Majores, de baptis. c. 1. de transl. Episcop. cum concordantibus. Unde a Tridentina Synodo provide cautum est, ut causæ omnes ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, coram Ordinariis locorum in prima instantia cognoscantur, & terminentur; & si quas Romanus Pontifex ex urgenti, rationabilique causa duxerit committendas, aut advocandas, id fiat per speciale rescriptum Signaturæ, Sanctitatis manu subscribendum, ut in Decreto c. 20. sess. 24. de quo plura scripsi in c. Licet an. 30. usque in fin. & in c. Significasti n. 31. inf. eod.

Hic QUÆRO, an requiratur subscriptio Papæ, ad hoc ut causa miserabilis persone, quæ juxta Canonicas sanctiones tractari debet in Curia, valde committatur.

Cum Ludovica de Corduba esset in possessione hæreditatis paternæ, Gondisalvus de Cardena objecit illi, quod illegitima esset, ac propterea incapax hæreditatis, non obstante, quod ejus parentes obtinissent a Clemente VIII. dispensationem ad contrahendum matrimonium: sed quia quæstio nativitatis ad sacrorum Canonum præscriptum coram Judice Ecclesiastico duntaxat tractanda erat juxta Constitutionem Alexandri III. relatum in c. Lator, qui filii sint legitimi, Ludovica minor ætate perhorrescens in partibus litigare cum adversario potenti, obtinuit a Signatura Justitiæ, ut causa in Rota committeretur: cui quidem commissioni adversarius opposuit, quod non fuerit subscripta manu Papæ, quemadmodum præscribitur Decreto Concilii Tridentini c. 20. sess. 24. in causis, quas in prima instantia Summus Pontifex ab Ordinariis advocandas judicaverit, atque hoc prætextu causam ad Concilium Regium deferendam curavit.

Itaque consultitur Sac. Congregatio, an ejusmodi commissioni objici possit vitium nullitatis, propterea quod manu Sanctissimi subscripta non fuerit.

Videtur respondendum negative; nam Decretum d. 9. c. 20. primo statuit, ut causæ ad forum Ecclesiasticum per-

pertinentes coram Ordinariis locorum in prima instantia cognoscantur, & terminentur: deinde excipit duo genera causarum his verbis: *Ab his excipiende causae, quae juxta Canonicas sanctiones apud Sedem Apostolicam sunt tractanda, vel quas ex urgenti, rationabilique causa judicaverit Summus Romanus Pontifex per speciale rescriptum signaturae Sanctitatis suae manu propria subscribendum committere, & avocare.* Atque ita subscriptio Papae non requiritur, nisi in secundo casu. Praesens autem causa secundum ea, quae proponuntur, apud Sedem tractari debet: atque ita est in primo casu, duobus fundamentis.

Primo, quia causa pupilli, maxime supposita perhorrescentia, apud Principem cognoscenda est, vulgata *l. unica, vers. Quod si pupilli, C. quando Imperator inter pupillos*, ubi in specie Baldus *n. 2. c. Regum, 22. q. 5.* Ideoque usus inolevit, ut causae hujusmodi in Rota com-

mittantur, ut apud Caputaq. *decis. 1. n. 3. de jurejur. & Put. decis. 34. lib. 3.*

Secundo, quia cum agatur de interpretatione litterarum Apostolicarum, quibus Clementis VIII. dispensavit inter patrem, & matrem Oratricis, ut legitur in commissione, causa apud Sedem tractari debet, ut est textus in *c. Cum venissent, de judic. Sac. Congregatio* autem alias animadvertit manum Papae requiri, ubi avocatur causa, quae non debet in Curia tractari: at vero in iis, quae in Curia tractari debent, qualis est praesens causa, dixit sufficere signaturam justitiae; ideoque a se esse, ut cum causae a signatura justitiae in Curia committuntur, in literis generaliter exprimat causam esse talem, quae juxta Canonicas sanctiones in Curia tractari debeat; idque jussit significari Praefecto signaturae justitiae: quod fuit diligenter observatum in commissione, de qua agitur.

DE FORO COMPETENTI.

Gregorius IX. Abbati Trecent.

C A P U T XVIII.

Significasti nobis, quod P. Clericus ad petitionem C. mercatoris, se tuae jurisdictioni subjecit; si in termino nunc elapso de pecunia mutuata non satisfacisset eidem: & infra. Inquisitioni tuae taliter respondemus, quod licet privatorum consensus, eum qui jurisdictioni praesse dignoscitur, suum possit judicem constituere: Clerici tamen in judicem non suum (nisi forte sit persona Ecclesiastica, & Episcopi dioecesei voluntas accedat) consentire non possunt.

S U M M A R I U M.

- 1 Clericus sine dioecesei licentia non potest se submittere jurisdictioni non sui judicis.
- 2 Abbas an habeat jurisdictionem ordinariam de jure communi, quae prorogari possit etiam per Clericos seculares, & n. seqq. usque ad n. 11.
- 3 Jurisdictionis, verbum, intelligitur de ordinaria.
- 4 Dominium in dubio intelligitur de directo, non de utili.
- 5 Prorogatio cadit super simili specie jurisdictionis, quae prorogatur.
- 6 Prorogatio jurisdictionis potest fieri etiam in causis spiritualibus, si iudex alias possit de illis cognoscere.
- 7 Prorogari non potest de persona ad personam jurisdictionis limitata.
- Declaratur, n. 9. & n. 14.
- 8 Jurisdictio ejus, qui praest Collegio, est prorogabilis.
- 10 Prorogari potest jurisdictio ordinaria competens alicui de consuetudine, vel alio jure speciali.
- 11 Prorogatio jurisdictionis ut fieri possit a Clerico, quae requirantur, & n. seqq. usque ad n. 18.
- 12 Prorogatio jurisdictionis judicis non sui an inducatur ex tacito consensu partium.
- 13 Laicus potest prorogare jurisdictionem judicis alieni etiam sine consensu judicis proprii; Clericus autem non potest, & cur, n. 37.
- 14 Prorogatio jurisdictionis fieri non potest, nisi in judicem ordinarium.
- 15 Jurisdictio Delegata non est prorogabilis de persona ad personam, sed bene de re ad rem.
- 16 Prorogare non potest Clericus jurisdictionem judicis laici etiam de dioecesei consensu.
- 17 Nisi in causis mere civilibus.
- 18 Prorogatio jurisdictionis, & delegatio in quibus differant, & n. seqq. usque ad n. 23.
- 19 Episcopus non potest Clericum invitum submittere jurisdictioni alterius Episcopi, & n. 30.
- 20 In prorogantibus jurisdictionem judicis praesentis, & acceptantis non est locus poenitentiae.
- 21 Appellatur a sententia judicis ex prorogatione jurisdictionis ad illius superiorem.
- 22 Intellectus l. Episcopale, C. de Episcop. audien.
- 23 Auditor Camera an possit cognoscere, & terminare in prima instantia causam criminalem Clerici Episcopo subiecti de ipsius Episcopi consensu, & n. seqq. usque in fin.

24 Prorogatio jurisdictionis potest fieri etiam in criminalibus, ubi proceditur per viam accusationis, & n. 32.

25 Et quid, si procedatur per viam inquisitionis. Ad prorogationem jurisdictionis sufficit consensus illius, de cujus praedictio agitur, ibid.

26 Jurisdictio a Concilio Tridentino Ordinariis tributa in prima instantia, censetur aliis adempta.

27 Jurisdictio acquiritur devolutione, delegatione, & prorogatione.

28 Devolutio jurisdictionis in prima instantia non fit ad Legatos, & alios quoscumque vigore facultatum, nisi Episcopo prius requisito, & negligente, & n. 33.

29 Episcopus non potest causam committere extra dioecesim, nisi & litigantes consentiant, & n. 31.

32 Causae etiam criminales ad forum Ecclesiasticum pertinentes in prima instantia cognosci debent coram Ordinario loci, & non coram alio, nisi de ipsius Ordinarii, & partium consensu.

33 Legati, & Nuncii possunt procedere in prima instantia Episcopo requisito, & negligente, non autem consentiente.

34 Negligentiam debet precedere monitio, ut sit locus devolutioni.

35 Et an debeat esse trina, vel sufficiat unica.

36 Archiepiscopus potest cognoscere causas subditorum suffraganei in prima instantia, negligente, non autem consentiente Episcopo.

37 Laicus in causa spirituali an possit prorogare jurisdictionem judicis non sui.

Significasti, Clericus sine dioecesei licentia non potest se submittere jurisdictioni non sui judicis; vel plenius: Quamvis laicus possit jurisdictionem non sui judicis prorogare; Clerici tamen non possunt, nisi prorogatio fiat de dioecesei consensu, & in Judicem Ecclesiasticum. Hoc dicit. Communis divisio. Secunda ibi, Inquisitioni.

Nota primo ibi, *Se tuae jurisdictioni subjecit*, juncta 2 supracriptione, Abbatem habere jurisdictionem ordinariam in foro contentioso, quae potest prorogari etiam per Clericos seculares. Nam verbum, *Jurisdictio*, hic 3 positum de ordinaria intelligitur, alias non esset prorogabilis, ut *l. 1. ff. de judic. ibi, Qui tribunali praest, vel alias jurisdictionem habet, scilicet ordinariam.* Et est 4 simile in dominio, quod in dubio intelligitur de directo,

cto, non de utili, ut l. 1. ff. *Si ager vectigali*, & tenet Bart. *conf.* 253. *Fuit quidam n. 1. circa medium, vers. Nam ubi de dominio lib. 1. & Card. hic in 1. not.* Sic etiam excommunicatio simpliciter lata intelligitur de majori, ut c. *Si quem, infra de sentent. excomm.* Vocabula enim in potiori significatu sunt accipienda, ut *Inst. de jur. nat. §. Sed ius quidem civile in fin.* Verum Hostiens. intelligit hunc Abbatem habuisse jurisdictionem ordinariam de consuetudine, cum inferior de jure communi non habeat contentiosam, c. *Quanto de offic. Ord.* & cum eo transeunt hic Joan. Andr. n. 1. & Butr. in 1. *not.* & est verior, & magis communis opinio, ut dixi in d. c. *His qua n. 36. sup. de majorit. & obed.* Atque ita Host. videtur sentire, seclusa consuetudine jurisdictionem Abbatis non esse prorogabilem, quod apertius firmat Petr. de Anchar. n. 1. e ratione, quia licet Abbas habeat jurisdictionem super Monachos quoad correctionem; tamen quoad extraneas personas, & de causis, quæ non cadit sub eadem specie, & qualitate jurisdictionis, non videtur posse cognoscere per modum jurisdictionis prorogata, quia prorogatio proprie cadit sub simili specie jurisdictionis, quæ prorogatur, & non quoad aliam dissimilem, ut notatur in l. 1. c. *de jurisd. omn. judic.* & per Cyn. in l. *Testamenta, in princ. Cod. de testam.* ubi argumento illius legis dicit illam demum jurisdictionem posse in alium judicem prorogari, quam ille iudex habet in suos subditos, & ideo si quis esset deputatus tantum ad maleficia, non posset quis illius jurisdictionem prorogare ad causas civiles & sic de similibus. Idem notat Bart. in leg. *Inter convenientes n. 1. ff. ad municipal.* dicens prorogationem fieri debere in his, quæ sunt ejusdem speciei; ideoque jurisdictionem in causis pecuniariis prorogari non posse ad causas meri, vel mixti imperii; & hanc esse communem conclusionem testatur Abb. in c. *P. & G. n. 15. vers. Venio ad sextam, de offic. Deleg.* & sequitur Rota apud Card. Seraph. *dec.* 436. n. 3. Et quamvis prorogatio fieri possit etiam de causis spiritualibus; oportet tamen, ut iudex sit talis, qui alias possit de illis cognoscere, ut notat Innoc. in c. *de causis nu. 3. & 4. de off. Deleg.* Facit quod notat Cynus in l. 1. n. 2. *vers. Præterea est alia ratio, C. de jurisd. omn. judic.* ubi dicit, jurisdictionem limitatam, nec de jure civili, nec de jure Canonico posse prorogari de persona ad personam. Contrariam opinionem sustinet Abb. *hic in 1. notab.* ubi dicit intellectum Hostiens. esse divinativum, quia textus nullibi facit mentionem de consuetudine; ideoque potius probat conclusionem, ut Abb. habet jurisdictionem de jure communi, & sic prorogabilem per Clericos seculares: & merito, quia Abbas præest Collegio, & habet in suos Monachos jurisdictionem ordinariam in causis tam civilibus, quam criminalibus, non tantum per viam correctionis, sed etiam in forma iudicii, præterquam si agatur de actuali degradatione, secundum opinionem, quam latissime tueretur Joan. de Lignano in Clem. *Ne in agro, de statu Monach.* & idem Abb. in cap. *Cum contingat, supra eod. n. 21. & seqq. præsertim n. 29. vers. & in istis ego distinguo.* Quæ opinio hodie videtur fere indubitabilis, quia Regulares nec ratione delicti commissi, nec contractus initi, nec rei sitæ in territorio Episcopi sortiuntur forum illius, ut plene probavi in c. *Tuarum, infra de privil. a nu. 10. usque in fin.* & præsertim a n. 32. usque ad nu. 45. ubi hoc deduxi ex compluribus Tridentini Concilii Decretis. Quamobrem cum tota jurisdictio ordinaria sit penes Abbates, & Prælatos Regulares in suos subditos, non videtur ambigendum, quominus illa sit prorogabilis etiam ad Clericos seculares, ut hic. Atque ita non obstat, quod secundum Anchar. & alios præcitatos prorogatio non cadat: nisi super simili specie jurisdictionis: Quoniam respondetur jurisdictionem Abbatis esse consimilem, cum sit ordinaria, & contentiosa, ut prædixi. Et quamvis sit restricta ad Monachos, & Conversos sui Monasterii: tamen hoc non impedit, quin per viam prorogationis extendi possit ad Clericos sibi non subditos, qui illius jurisdictioni se submitunt de consensu Episcopi diocesani, ut hic patet, & in l. 1. ibi, *Judicandi potestatem inter certas habeat personas, C. de jurisd. omn. judic.* & notat gloss. & Bart. in l. 1. n. 8. ff. *de judic.* ubi per illam l. secundum unam lectionem, dicunt jurisdictionem ejus, qui præest Col-

legio esse prorogabilem: & sequitur hic Abb. n. 2. & Marian. Socin. *num.* 23. Nec adversatur autoritas Cyni in d. l. 1. n. 2. *C. de jurisd. omn. judic.* quia loquitur in jurisdictione delegata, quæ non est prorogabilis ad alias personas, c. *P. & G. sup. de off. Deleg.* & latius dicam infra n. 14.

Conclusio tamen Hostiensis, quod jurisdictio ordinaria competens alicui de consuetudine, vel alio jure speciali prorogari possit, est in se vera, licet non proberetur hic; nam jura, quæ loquuntur de prorogatione, non distinguunt, an jurisdictio competat de jure communi, vel de jure speciali, sed simpliciter requirunt, ut ille, de cujus prorogatione agitur, jurisdictionem habeat, ut in l. 1. ff. *de judic.* & hic. Neque hanc conclusionem impugnatur Abb. ut per Marian. Socin. n. 23.

Secundo nota ex textu quatuor requisita, ad hoc ut Clericus possit prorogare jurisdictionem alterius judicis. Primo enim requiritur, ut prorogatio fiat de utriusque partis consensu, prout hic facta fuit a Clerico ad petitionem mercatoris, qui pecuniam illi mutuaverat. Concordat textus in c. 1. in illis verbis, *Quos utraque pars voluerit supra eodem*, & ibi dixi in ult. *notab.* Fallit in casu, ut dicam infra n. 25. Non tamen requiritur consensus expressus, sed sufficit tacitus, ut tenet Bart. in l. 1. in fin. ff. *de judic.* ubi allegat Innocentium in c. *Cum venissent n. 8. in verb. Inhibitione, de in integr. restit.* qui tamen non firmat. Idem notat Decius in c. *Pastoralis n. 11. de exceptionibus*, quos refert, & sequitur Rota apud Card. Seraphin. d. *dec.* 439. n. 3. Et est communis opinio, quam late prosequitur, & ab objectis tueretur Marian. Soc. *hic in 6. princ. art. n. 37.* Adverte tamen, quia ex sola patientia procedendi tacitus consensus non inducitur, nec prorogatur jurisdictio, sed exigitur actus positivus. Textus est in c. *Ad petitionem infra de accusat.* Imo nec comparitio cum taciturnitate inducit prorogationem judicis non sui, ut tenet Joan. Andr. in reg. *Scienti, de reg. jur. lib. 6. in Mercurial.* Secus si citatus compareat, & respondeat; quia cum sciat eum non esse suum judicem competentem, ex hoc videtur in ipsum consentire, & illius jurisdictionem prorogare, ut probat gloss. *sing. juncto text. in l. 1. in ver. Inchoata, C. ubi de crim. agi oport.* & declarat Marianus Socin. *loc. cit.*

Secundo requiritur, ut prorogatio fiat de diocesani consensu, vel licentia, ut patet ex hac litera, ibi, *Et Episcopi diocesani voluntas accedat.* Neque hoc est jus novum, sed antiquum, ut in Auth. *Ut Clerici apud propr. Episcop.* §. *Si vero Ecclesiasticum col. 6.* in Auth. *de Sanctiss. Episcop.* §. *Iconomos col. 9.* & in l. *Episcopali, C. de Episcop. audien. & in cap. Non liceat, 3. q. 6.* secundum Host. *hic n. 2. in ver. Episcopi diocesani.* Et in hoc signa differentiam inter Laicos, & Clericos; nam Laici possunt prorogare jurisdictionem judicis alieni absque consensu judicis proprii, ut patet ex textu, ibi, *Privatorum consensus eum, qui jurisdictioni præesse dignoscitur suum possit judicem constituere, & in l. 1. & in l. Privatorum, C. de jurisd. omn. judic.* hic allegat glossa 1. Sed an hoc sit verum, indistincte notat Bart. in l. 1. §. *Et post operis, ff. de nov. oper. nunc.* Petrus de Anchar. in c. 1. n. 3. *supr. eodem*, & Felin. *hic n. 1. 2. & 3.* ad quos recurre; in Clericis vero exigitur diocesani consensus, ut prædixi. Et est ratio differentie, secundum Hostiens. n. 3. Quia Clericus est magis adstrictus obediendum, quam Laicus. Et quia spiritualis jurisdictio dignior, & fortior, seu firmitior est, quam temporalis, c. *Inter corporalia, de translation. Episcop.* De quibus tamen rationibus vide Felinum *hic post. princ. vers. Ratione differentie.* Sufficit autem simplex consensus Episcopi; nam formalis delegatio non exigitur, ut notat Innoc. in c. 1. in fin. *sup. eod.*

Tertio requiritur, ut prorogatio fiat in eum, qui alias jurisdictioni præest; nam in privatum prorogatio fieri non potest, ut patet in textu, ibi, *Qui jurisdictioni præesse dignoscitur, & in l. 1. ff. de judic. & in l. 1. C. de jurisd. omn. judic.* & dic, jurisdictioni, id est ordinariæ; nam jurisdictio delegata ad alias personas non est prorogabilis, ut c. *P. & G. de off. Deleg.* & notant hic Abb. Antiq. n. 1. in ver. *Jurisdictioni*, & Host. n. 2. cum quibus ceteri transeunt, & Cynus in d. l. 1. n. 2. *C. de jurisd. omn. judic.* Licet secus sit in prorogatione, quæ fit qua testatur secundum communem conclusionem, de re ad rem, Card. Seraph. *dec.* 439. n. 1.

Quarto requiritur, ut prorogatio fiat in Judicem Eccle-

fiaticum, ut patet ibi, *Nisi forte sit persona Ecclesiastica*; nam in iudicem laicum Clerici consentire, aut illius jurisdictionem prorogare nequeunt, etiam si diocesani consensus, & proprium iuramentum intercedat, ut est textus in *c. Si diligenti, supra eodem*, & notat gloss. 2. hic communiter approbata; nisi forte in causis mere civilibus, ut notat gloss. 2. in *c. Decernimus, supra de iudic.* & dixi in *c. Nullus n. 10. supra eodem*. Alia requisita ad prorogationem recensent hic Host. num. 2. Joan. Andr. n. 8. & plenius Marianus Socin. in 3. principali articulo a n. 37.

18 QUÆRO, quæ sint differentiæ inter prorogationem jurisdictionis, & delegationem.

Respondeo esse multas; differunt enim primo, quia prorogatio fit a partibus, ut hic, & in *c. 1. supra eodem*, & l. 1. *C. de iurisd. omn. iudic.* Delegatio vero, seu commissio fit ab eo, qui jus dicit, seu jurisdictioni præest, ut l. 1. & l. 3. ff. *de iurisd. omn. iudic. cum simil.* siue sit Princeps, siue Ordinarius, siue Delegatus; cum distinctione tamen, quam ponit Host. in *summa de off. Deleg. §. Quis delegare possit*. Differunt secundo, quia prorogatio non confert jurisdictionem non habenti, sed prorogat, seu extendit jurisdictionem iudicis non sui ad personas prorogantes, quæ illis se voluntarie subiiciunt, ut patet in textu ibi, *Qui jurisdictioni præesse dignoscitur*, & notat Abb. Antiq. hic in ver. *Judicem*, & Abb. Siculus in *c. Causam qua n. 2. de sent. & re iudic.* Delegatio vero confert jurisdictionem etiam non habenti, ut *c. Præterea, supra de off. Deleg. & c. Statutum, de rescript. lib. 6*. Et hinc resultat tertia differentia, quia prorogatio in privatum fieri non potest, ut dictum est supra in tertio requisito n. 14. Delegatio secus, ut in iuribus proxime citatis. Differunt quarto, quia prorogatio non potest fieri, nisi utraque pars consentiat, ut dixi supra in primo requisito ad prorogationem n. 11. At commissio, seu delegatio non exigit consensum partium, sed Episcopus solus dat iudices, ut *c. Super questionum, §. Quem vero, & §. fin. de offic. Deleg.* & quod dicitur in *c. 1. supra eodem*, ibi, *Quos utraque pars voluerit*, vel intelligitur de prorogatione, vel si intelligatur de commissione, est de consilio, ne iudex datus possit reculari, sed tamen commissio valet etiam partibus non consentientibus, dummodo fiat salvo jure reculationis, ut ibi dixi in ultimo notabili, post Joan. Andr. in fin. & Butr. n. 6. ubi etiam posui consuetudinem Romanæ Curie. Et hanc differentiam ponit hic Host. n. 2. in ver. *Voluntas*, ubi ait, Episcopum me invito posse causam meam delegare personæ Ecclesiasticæ non suspectæ, ut *c. Si quis contra, supra eodem*, & *c. Cum speciali, infra de appellat.* sed me invitum non posse submittre jurisdictioni alicujus Ordinarii; sicut nec ego sine voluntate sua possum in alium Ordinarium consentire, ut patet hic. Et paulo infra dicit, regulare esse, ut Prælati non possit subditum suum submittre alii invitum, nec subditus se submittre Prælato invito, allegat *c. Cum non liceat, de prescript. & l. 1. C. de novat.* & sequitur Joann. Andr. n. 11. Et hinc oritur quinta differentia, quia quando aliqui prorogant jurisdictionem iudicis non sui præsentis, & acceptantis, non habet locum pœnitentia, neque hoc casu est locus *l. Si convenerit, ff. de iurisd. omn. iudic.* ut in *c. Primo, supr. de iudic.* secundum unam lectionem, quam ibi tenet Ant. de Butr. & est gloss. ordin. in l. 1. in 1. gloss. ff. *de iudic.* Et hanc regulam ponunt Guil. de Cuneo, & Bald. in l. 1. *C. eod. tit.* Unde eo casu iudex nec potest a partibus reculari, ex quo in eum præsentem, & acceptantem consenserunt, nisi nova causa superveniat, arg. *c. Insinuante, de off. Deleg.* Sed iudex datus sine consensu partium bene potest reculari, *c. Postremo, & c. Super questionum, §. fin. eodem tit.* & sentiunt in *c. 1. supra eodem*, Jo. Andr. in fin. & Butr. n. 6. dum consulunt, ut iudex detur ab Episcopo de partium consensu ad hoc ne possit reculari. Differunt sexto, quia a sententia iudicis ex prorogatione jurisdictionis appellatur ad superiorem ejus, qui iudicavit, l. 1. *C. Ubi, & apud quem*. Nec obstat textus in l. *Episcopale, C. de Episcopali audien.* ubi non appellatur a sententia iudicis ex prorogatione, quia ibi est speciale in Episcopo, cujus jurisdictio a laicis prorogatur secundum intellectum valde notabilem, quem ponit Abb. in d. *c. Causam qua n. 2. vers. Adverte tamen, ne decipiaris*, & Felin. n. 1. *de sent. & re iudic.* Sed a Delegato ap-

pellatur ad ipsum Delegantem, d. *cap. Super questionum, & l. Papinianus, C. de appell.* & notat Calder. conf. 114. alias 8. *eod. tit.* quam differentiam constituit hic Joan. Andr. n. 10. in fin. dicens: Aliud est delegare, aliud jurisdictionem prorogare; unde in delegata appellantur ad Delegantem, in ordinaria prorogata ad Superiorem. Differunt septimo, quia prorogatio a Clericis fieri non potest in iudicem laicum, etiam de consensu Episcopi, ut hic est textus in *c. Si diligenti, supra eodem*. Sed delegatio a Papa fieri potest etiam in laicum, *c. Mennam, 2. q. 5. gloss. 2. in c. Decernimus, supra de iudic.* licet non ab Episcopo, ut hic in gloss. 2. & dixi in *c. Nullus n. 9. sup. eod.* post Host. ibi nu. 1. in ver. *Pontificis*, & Jo. Andr. n. 3. in *eod. ver.* nisi in causis mere civilibus, ut ibi subjunxi n. 10.

Secundo QUÆRO, an obstat Decretum Concilii c. 23 20. sess. 24. quominus causa criminalis contra Clericum Episcopo subditum possit in prima instantia de Episcopi consensu ab Auditore Camere cognosci, & terminari.

Videtur distinguendum: Aut reus consentit; & tunc nulla subest difficultas, quin Concilio obstante possit huiusmodi causa ab Auditore Camere cognosci: certum est enim Clericum de diocesani consensu posse iudicis Ecclesiastici non sui jurisdictionem prorogare, ut hic est casus secundum Joan. Andr. & omnes in summa huius textus: & concordant iura supracitata n. 13. Quæ pro- 24 rogatio cadit etiam in criminalibus, ut in l. 1. & ibi gloss. in ver. *Inchoata*, & DD. notant, maxime Paul. de Castro, *Cod. ubi de crim. agi oport.* & tenet Butr. in l. 1. nu. 9. ff. *de iudic.* ubi dicit hanc esse veritatem, & Marian. Socin. hic in 5. artic. principal. q. 19. n. 36. & est communis Doctorum sententia, teste Aretino in *c. Ad petitionem n. 15. infra de accusat.* Id quod absque dubio locum habet, quando proceditur per viam libelli accusationis. Et in hoc conveniunt omnes. Quando autem pro- 25 ceditur per viam inquisitionis formatæ, multi tenent non esse locum prorogationi; quia prorogatio fieri debet de consensu utriusque partis, ut dictum est supra nu. 11. in iudicio autem inquisitionis utraque pars non consentit: & hoc videtur tenere Innocentius in *c. Ad petitionem n. 1.* & firmiter Bald. in d. l. 1. ad fin. *C. ubi de crim. agi oport.* Alexan. conf. 216. *Ponderatis his nu. 16. lib. 6.* Sed contrarium concludit Aretinus in *c. 1. sup. de iudic.* ea ratione, quia ubi agitur de unius præiudicio, sufficit consensus illius, ut l. *Nesennius, ff. de negot. gest.* idem tenet Salyc. in d. l. 1. quos refert, & sequitur Felin. in *c. P. & G. n. 9. supra de offic. Deleg.* quod satis placet. Aut reus non consentit; & tunc quæstio est dubita- 26 bilis, in qua tamen videtur respondendum Concilium obstat, & causam ab Auditore Camere non posse cognosci. Cum enim hoc casu Auditor Camere non sit iudex competens, quia Concilium tribuit Ordinariis cognitionem causarum primæ instantiæ privative ad alios, cum loquatur perditionem taxativam, ibi, *Coram locorum Ordinariis duntaxat*, & c. quæ admittit ceteris jurisdictionem, Angel. in l. 1. *C. Ubi, & apud quem*, Felinus in *c. Pastoralis n. 1. in 3. limit. de offic. Ordinariar.* aperte 27 constat ipsum Auditorem Camere, qui iure proprio hanc jurisdictionem non habet, non posse cognoscere, nisi per devolutionem, per delegationem, aut per prorogationem jurisdictionis, quorum nullum in hoc casu potest habere locum. Non devolutio, quia illa requirit formam a Concilio præscriptam d. c. 20. in §. *Legati quæque*, scilicet ut Episcopus sit requisitus, & neglexerit procedere; quod in dubio non supponitur. Non delega- 29 tio, tum quia hic non probatur intervenisse, tum quia Episcopus non potest extra propriam diocesim causas committere, nisi & litigantium consensus accedat, ut notat gloss. 2. & penult. in *c. Ut litigantes, de offic. Ordinariar. lib. 6.* quam ibi sequuntur Butr. num. 4. Anchar. n. 1. & alii communiter, Vant. *de nullit. in tit. de nullit. sent. ex defect. iurisd. delegata n. 95.* dixi in *c. Nonnulli n. 3. supra de rescript.* quod maxime procedit post Concilium Tridentinum, ut mox subijciam. Non poterit & hoc casu habere locum prorogatio; quia quemadmodum Clericus subditus Episcopi non potest sine ejus consensu prorogare jurisdictionem iudicis Ecclesiastici non sui; ita nec Episcopus potest Clericum subditum suum invitum subijcere in aliqua causa jurisdictioni alterius iudicis Ecclesiastici, nisi subditus consentiat, ut in *cap. 1. sup. eod. & hic*, ubi sic firmat Host. num. 2. in ver.

ver. *Voluntas*, cum quo Jo. Andr. n. 11. Henr. Boich. Butr. Card. & alii transeunt, late Marianus Socin. in *tertio principali articulo in 7. q. n. 41.* & abunde ostensum est supra n. 11. ubi numerantur requisita, quæ conjunctim concurrere debent, ut valide prorogetur jurisdictio judicis incompetentis in causa Clerici, inter quæ est consensus partium, & Episcopi Diocesani. Hoc autem præcipue vendicat sibi locum post Decretum Concilii Tridentini in d. c. 20. sess. 24. de causis in prima instantia diffiniendis coram locorum Ordinariis, quod fuit editum non tantum in favorem eorundem Ordinariorum, sed etiam litigantium, qui ut a laboribus, & expensis sublevantur, extra proprias Civitates, & Dioceses trahi non debent inviti, arg. d. c. *Ut litigantes, de offic. Ord. lib. 6. & c. Statutum*, §. *Nullo quoque, de re-script. eod. lib.* Quamobrem huic favori non potest solus Episcopus renunciare, causam in prima instantia extra Diocesim committendo, quia beneficio in favorem duorum indulto unus renunciare non potest, altero invito, sed requiritur utriusque consensus, textus est in c. *Ad Apostolicam infra de Regular.* ubi hanc theoricam tradit gloss. in ver. *Monasterii*, Host. n. 4. in fin. vers. *Sed & ex hoc*, & n. 8. Butr. nu. 3. Abb. nu. 10. Facit regula l. *Sabinus, ff. commun. dividun.* Unde jure optimo declaravit S. Congregatio Cardinalium ejusdem Concilii interpretum interminis d. c. 20. non sufficere consensum solius Ordinarii, sed requiri etiam consensum partium, ut causa ad Ordinarium spectans in prima instantia coram alio judice extra Diocesim cognosci possit. Et quamvis hæc decisio sit edita in causa civili; tamen obtinere debere etiam in causa criminali; tum quia Decretum illud loquitur de causis omnibus ad forum Ecclesiasticum quomodocunque pertinentibus, & sic etiam de criminalibus, ut sæpius fuit resolutum; tum quia in criminalibus eo magis necessarius debet esse consensus, quo gravior est causa criminalis, quam civilis, & majus præjudicium ex criminali, quam ex civili generari potest, ut notatur in l. fin. c. de *Ordin. cognit.* tum denique, quia autoritates id probantes superius relatæ generaliter, & indistincte loquuntur, & de causis etiam criminalibus probatur in c. 1. *supra eodem*, ponderando verbum illud, *Negotium*, cujus appellatione venit causa tam civilis, quam criminalis, ut ibi notant Innoc. & Abb. Antiqu. in princ. Host. in ver. *Negotium*, & Joan. And. num. 2. cum præsertim in prima compilatione Decretalium non habeatur verbum, *Actio*, sed *Accusatio*, ut refertur ab Antonio Augustino in c. 1. *hoc tit.* & de prorogatione etiam in causis criminalibus tenet expresse Archid. post Hugon. in c. *Non liceat* n. 2. 3. q. 7.

33 Non obstat, quod Concilium d. c. 20. voluerit Legatos, & Nuncios posse procedere contra Clericum, Episcopo requisito, eoque negligente; paria autem esse videantur, vel Episcopum requisitum negligere, vel consentire, ut alius cognoscat: Responderetur enim Concilium id statuisse in casu negligentiae tantum, a qua non recte infertur ad casum consensus Episcopi. Pri-

mo, quia, ut intret devolutio, negligentiam debet præcedere monitio, & requisitio, tum ex verbis Concilii, tum ex dispositione juris communis, c. *Irrefragabili*, §. *Excessus supra de off. Ordin. cap. 1. de supplen. neglig. Pralator. & c. 1. eodem tit. lib. 6.* ubi DD. quæ requisitio cum excitet Episcopum ad officium suum obeundum, merito si Episcopus negligat, in pœnam delicti habet locum devolutio, ut notat Franch. & alii in d. c. 1. *de supplen. neglig. Pralator. lib. 6.* Quæ ratio non cadit in Episcopo consentiente, qui non delinquit; ideo tunc non habet locum abdicatio jurisdictionis, nisi accedat subditi consensus, ut de jure requiritur. Secundo, quia negligentia requirit tempus ad effectum devolutionis, cumque de jure communi debet præcedere trina monitio, ut in juribus proxime citatis; vel saltem unica monitio sufficit, si statim postea Episcopus deneget, se velle procedere, ut per Franch. in d. c. 1. *lib. 6.* Ideoque non potest inferri ad simplicem consensum, qui cum momento ab Episcopo præstari possit, non tantum debet operari, quantum negligentia in abdicanda jurisdictione ab Ordinario, & trahendo reum coram alio judice. Tertio, ab eo casu negligentiae non posse inferri ad casum consensus Episcopi, inde aperte colligitur, quod etiam de jure communi Metropolitanus, qui alias non erat judex competens inter subditos suffraganei in prima instantia, ut notatur in c. *Pastoralis, de off. Ordin.* in casu negligentiae Episcopi vigore devolutionis causas inter ejus subditos cognoscere poterat, ut per Felin. in d. c. *Pastoralis*, nu. 6. ubi ait universum orbem ita tenere, DD. d. c. 1. *de supplen. neglig. Pralat. lib. 6.* & tamen non poterat Archiepiscopus cognoscere causam in prima instantia inter eosdem subditos ex solo consensu Episcopi, nisi etiam subditi consensissent, ut hic patet, & in c. 1. *sup. eodem cum concord.* Quarto, retorquetur id, quod adducitur de negligentia; nam sicut Concilium expressit, ut liceat Legatis, & Nunciis cognoscere Episcopo negligente; ita expressisset, ut cognoscere possent eo consentiente, si voluisset: quod cum non fecerit, censetur noluisse immutare dispositionem juris communis, arg. c. *Ad audientiam, de decim. & c. Inter corporalia, vers. Unde si circa translationem supra de translat. Episcop. & l. un. §. Si autem ad deficientis, C. de caducit. tallen.*

Prædicta optime procedunt in Clerico, de quo conceptum est dubium; sed si ageremus de Laico in causa spiritali ad forum Episcopi spectante, quæ non est nostra quaestio, gravior esset difficultas. Etsi enim Host. hic n. 3. sentiat Laicum in causa spiritali non posse prorogare jurisdictionem judicis non sui, tamen contrarium sentiunt Innocent. in c. *De causis, de off. Deleg. Abb. hic n. 15.* Natr. post Anton. de Butr. & alios in *conf. 413. num. 6.* Ideoque in hoc casu cessat difficultas prohibita prorogationis jurisdictionis supra considerata. Et quamvis interminis Concilii forte aliud dicendum videatur, cum d. c. 20. loquatur de causis omnibus ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus; id tamen dubium in præsentia omittimus, cum de eo non quaeratur.

DE FORO COMPETENTI.

Idem Gregorius IX.

C A P U T XIX.

PROPOSUISTI nobis, quod quidam subditus tuus ad petitionem cujusdam adversarii sui, a te legitime citatus ad causam, quia postmodum jurisdictionis alterius esse coepit, tuum intendit iudicium declinare. Porro tuæ prudentiæ dubium esse non credimus, quod is in prædicta causa jus revocandi forum non habet, quasi ab altero jam præventus.

S U M M A R I U M.

- 1 **C**lericus ad causam si postea mutat forum, in causa illa coram primo iudice respondere tenetur, & n. 25.
- 2 Citatio ut sit legitima, fieri debet ad instantiam partis.
- 3 Nisi iudex procedat ex officio.
- 4 Citatio debet fieri a iudice, seu de illius commissione, alias non valet.

- 5 Citationis commissio est Decretum interlocutorium.
- 6 Citatio realis requirit specialem iudicis commissionem, sed in personali sufficit generalis.
- 7 Citatio nulla ex defectu commissionis validatur per comparitionem partis de hoc defectu non excipientis.
- 8 Per citationem frustratoriam non perimitur, nec perpetuatur jurisdictio.

- 9 Citatio ut sit legitima, non est necesse, ut fiat tribus editis, sed sufficit unum peremptorium.
- 10 Citatio quoruplex sit, qui iudices possint citare, & quot modis, remissive.
- 11 Forum mutans ante citationem eximitur a jurisdictione primi iudicis; secus si non fiat mutatio, sed accumulatio.
- 12 Jurisdictio perpetuatur per simplicem citationem iudicis sive Ordinarii, sive Delegati.
- 13 Citatio est principium, & fundamentum iudicii.
- 14 Citatio respectu contumacis habetur pro circumducta.
- 15 Et quid, si contumax velit purgare moram solutis expensis, & dato fidejussore de iudicio sisti.
- 16 Forum domicilii est mutabilis.
- 17 Et quid in foro contractus.
Et quid in foro originis, n. 11. & seqq.
- 18 Debitor si in loco sui domicilii mecum contraxerit, & postea etiam ante citationem alio domicilium transulerit, potero eum convenire in loco contractus.
- 19 Et an potero eum convenire in loco domicilii, quod habebat tempore contractus celebrati extra locum domicilii.
- 20 Intellectus l. 2. ff. de jurisdict. omn. jud.
- 22 Civitas aratum passa desinit esse civitas.
- 23 Uxor sortitur forum viri, & in loco originis amplius convenire non potest.
- 24 Clericus potest conveniri in loco originis, vel ubi contraxit ante Clericatum; sed non coram primo iudice.
- 25 Fori mutatio post citationem in quibus casibus non eximat a jurisdictione primi iudicis.
- 26 Clericus, qui citatus coram Episcopo, postea de illius consensu ad aliam diocesim se transtulit, tenetur coram primo iudice causam proseguire.
- 27 Clericus conjugatus non incedens in habitu, & Ton-sura conveniri non potest coram Iudice Ecclesiastico, nisi ratione preventionis.
- 28 Clericus conjugatus habens requisita Constitutionis Bonifacii VIII. & Concilii Tridentini, an gaudeat privilegio fori in civilibus.
- 29 Exemptionis privilegium eximit universaliter a jurisdictione iudicis ordinarii: nisi privilegium sit preventum per actum citationis.
- 30 Privilegium superveniens ante actum consummatum in futurum operatur effectum suum.
Declaratur, num. 32.

Proposuisti. Si citatus ad causam postea mutet forum, in causa illa coram primo iudice respondere tenetur. Hoc dicit, secundum Jo. Andr. Bellam. Butr. Cardin. & Anchar. Vel melius, secundum Abb. Marian. Socin. & Felin. Legitime citatus tenetur coram iudice citante causam proseguire, non obstante quod post citationem mutaverit forum. Concordat l. Si quis postea, unde hæc Decretalis sumpta est, ff. de re judic. Communis divisio, consultatio, & responsio, Secunda ibi, Porro.

Nota primo, ex principio textus, duo substantialia requisita citationis. Alterum est, ut fiat ad instantiam partis, ut innuunt illa verba, *Ad petitionem cujusdam adversarii sui*, Concordat textus in l. Properandum, §. Et si quidem, Cod. de judic. & hic notant Butr. n. 2. & Anchar. in l. notab. Abb. n. 3. Marian. Socin. n. 2. & idem Butr. in c. 1. in 3. notab. supra de judic. Bart. in l. Ad peremptorium n. 1. ff. eod. Aretin. conf. 36. Casus talis est, in fine. Quod tamen declara secundum Abb. & Socin. ut vendicat sibi locum, quando iudex procedit ad utilitatem privatam: quo casu non valet citatio, nisi fiat ad petitionem partis, ut notatur in c. 1. de judic. & per Bart. in l. 4. §. hoc autem iudicium n. 2. ff. de damn. infect. Secus autem si procedat ex officio, quia tunc iudex sustinet locum partis, ut notatur in c. Qualiter, & quando, de accusat. & in c. Ad nostram, de iur. jur. & per Bart. ubi supra. Alterum requisitum est, ut citatio fiat a iudice, seu de illius commissione, ut innuit litera ibi, *A te*; alias non valet, ut est textus in l. Neminem, ubi Cyn. Bart. & alii notant, C. de exhibend. reis, & in §. Quadrupli, ibi, *Iussu magistratus*, & ibi Jafon post alios institut. de action. Roman. conf. 497. Dubitatur n. 8. vers. Ego dico, Abb. hic n. 4. Et ratio, quia commissio citationis est Decretum quoddam interlocutorium, ut l. Omnes, §. Præterea, C. de Episcop. & Cleric. & tradit Bald. conf. 63. Solum de sub-

scriptione n. 2. vers. Præterea nunciis lib. 5. Lanfran. de Oriano in c. Quoniam contra in ver. Citationes de probat. Marian. Socin. in tract. de citat. art. 21. in fin. Vide tamen Paul. de Castro conf. 254. Super primo dubio col. 1. vers. Primum quia lib. 2. ubi ait textum in d. l. Neminem, loqui de citatione reali, quæ fit per capturam personæ, quæ requirit specialem commissionem, secundum unum intellectum glossæ ibidem, & Baldi. Sed in personali, seu reali citatione, & in causa civili, ubi agitur de commodo pecuniario partis, quando citationes fiunt per nuncios consuetos Curiae, non est de more, vel de consuetudine, ut de alia expressa commissionem iudicis appareat, quia censentur habere generalem commissionem de citando quemcunque pars requirens voluerit: allegat Joan. Andr. hoc dicentem in d. c. Quoniam contra in ver. Citantes. Unde sufficit, ut in actis repariantur commissiones factæ per iudicem, secundum Joann. Andr. ibidem. Et quamvis hanc distinctionem impugnet Roman. d. conf. 297. n. 8. vers. Ego dico. ubi tenet in omni citatione requiri commissionem iudicis specialem, per l. Cum Clericis, §. Memorati autem, ibi, *Sententiarum tuarum autoritate pulsantur*, & d. l. Omnes, §. Præterea, C. de Episc. & Cler. tamen responderetur in verbali citatione sufficere commissionem generalem, ut servatur ubique secundum eos, de quo dic plenius, ut per Marianum Socin. d. cit. art. 11. Quidquid tamen sit, citatio alias nulla ex defectu commissionis validatur per comparisonem partis de hoc defectu non excipientis, l. 1. §. Sed si Prætor, juncta glossa in ver. Sententia, vers. Vel dici potest quod citatio prima non tenet, ff. de fer. & notat Ripa in c. 1. n. 90. vers. Limita tertio, de judic.

Secundo, nota ibi, *Legitime*, per frustrativam citationem non præveniri, nec perpetuari jurisdictionem, prout a contratio sensu ex hac litera colligit Archid. in c. Non ita n. 1. 2. q. 6. & Frideric. de Sen. conf. 97. incipien. Quoniam n. 2. & Joan. Andr. hic n. 3. Ad idem c. Bona, il secundo in fin. supra de elect. & sequuntur hic Collectar. n. 3. Bellam. in l. notab. Butr. n. 11. Cardin. & Anchar. uterque in 2. notab. Abb. n. 6. & Marian. Socin. nu. 4. Non tamen intelligas, ad hoc, ut citatio sit legitima, requiri, ut fiat tribus editis, vel uno peremptorio; sufficit enim unica citatio, secundum Guiliel. Nafon. quem refert, & sequitur Archid. loc. cit. & Joan. Andr. eodem n. 3. vers. Nec intelligas, & concordat quod ipse adnotavit post Jo. & Vincent. in c. Licet super prima gloss. de offic. Deleg. Idem tenet gloss. in Clem. 1. in ver. Citationis, de judic. Frideric. de Sen. ubi supra, & consentiunt Butr. n. 11. vers. Dicit tamen, Cardin. & Anchar. ubi supra. Et quamvis contrarium teneat Petrus de Sampson, tamen primum sequuntur communiter moderni, ut de suo tempore testantur Abb. num. 9. & Marian. Socin. n. 18. An autem citatio valeat sine termini præfixione, & qualis esse debeat ad hoc, ut sit legitima, vide hic per Collect. n. 4. & seqq. & Bellam. in 3. q. num. 9. Item quoruplex sit citatio, qui iudices possint citare, & quot modis, ponit hic magistraliter Henric. Boich. in princ. ad quem recurras.

Tertio, nota ibi, *Citatus*, argumentum optimum, quod per mutationem fori antecitationem, & causam initiatam, eximitur quis a jurisdictione primi iudicis. Secus si fiat fori accumulatio, non subtractio, secundum Jo. Andr. hic n. 3. ver. Alterius, & Bellam. n. 1. in eodem ver. Aliud enim est fori adjectio, aliud mutatio, l. Senatores, Cod. de Senator. secundum Henric. Boich. ad fin. Precedit ergo textus in fori mutatione quæ scilicet sit privative, & per viam subtractionis, ut in laico ad Clericatum assumpto, qui per Clericatum eximitur, & subtrahitur a quacunque jurisdictione iudicis secularis, c. Imperator 96. dist. c. 1. & 2. & c. Si diligenti supra eod. cum simil. nisi fraudulenter, puta crimine perpetrato, procurasset se Clericum fieri, ut poenam evitaret. De quo per Archid. in c. 2. 11. q. 1. & Collectar. hic in princ. Sed an hoc sit verum, latius dicam in c. un. in 3. qu. supra, de obligat. ad ratiocin.

Quarto, nota in eodem ver. *Citatus*, juncto fine textus, per simplicem actum citationis causam dici præventam, & perpetuari jurisdictionem iudicis citantis. Quod procedit sive citatio emanaverit ad instantiam rei, sive actoris, ut sint ejusdem conditionis actor, & reus, c. 2. de mur. petit. & cap. Dispendia, de rescript. lib. 6. secundum Card. hic n. 3. Item procedit tam in judi-

- judice Ordinario, ut hic, & l. Si quis postea, ff. de judic. quam in Delegato, ut c. Gratum & c. Licet supra de offic. Deleg. & c. fin. de offic. leg. & hic tenet gloss. un. cum qua Frider. de Senis d. cons. 97. n. 3. Joan. Andr. hic n. 6. & alii transeunt. Ratio est, quia ubi coeptum est semel iudicium, ibi finem accipere debet, l. Ubicœptum, ff. de judic. & cum citatio, seu vocatio in jus, sit fundamentum iudicii, & principium omnium actionum instituendarum, §. ult. in princ. instit. de pœn. remer. litig. qui eam præoccupavit, totam causam, & jurisdictionem præoccupasse, ac prævenisse videtur, ut hic; principium enim est potissima pars cujusque rei, l. 1. ff. de orig. jud. & a primordio tituli posterior formatur eventus, leg. un. Cod. de imponen. lucrat. descript. l. 10. de qua vide plene per Henricum Boich. in c. Dandum, il primo de elect. Item per citationem negotium non dicitur amplius integrum, c. Capitulum sancta Crucis supra de rescript. Re autem non integra non admittitur variatio, c. Publicato, & c. Cum inter, de elect. c. Si compromissarius, eodem tit. lib. 6. c. In literis, de off. Deleg. & l. Judex, ff. de re judic. reg. Mutare, de reg. jur. lib. 6. c. Si tibi absenti, de praben. eodem lib. & Clem.
- 14 Cum illussio, de renunc. Fallit supradicta conclusio, si reus fuerit contumax, quia tunc non poterit allegare præventionem invito actore; & ita hunc textum limitant Buttr. & Abb. in c. Ex tenore supra, de rescript. & notat Bart. in l. Quamvis n. 8. ff. de damn. infect. Et est ratio secundum eum, quia respectu contumacis citatio habetur pro circumducta, ut l. Et post edictum, ff. de judic. Quæ limitatio vendicat sibi locum, etiamsi contumax ad primam citationem velit purgare moram solutis expensis, & dato fidejussore de iudicio sisti; quia hoc non prodest actore non consentiente, dummodo tamen jus actoris sit factum deterius; & hoc modo contrarias opiniones conciliat hic Felin. numer. 2. vers. Limita istum textum.
- 16 Quinto, nota ibi, Jurisdictionis alterius esse coepit, forum esse mutabilem. Sed dubitatur, an hoc sit verum in omni foro. Et quidem in foro domicilii procedit de plano, quia liberum est cuilibet sibi domicilium mutare, c. fin. & ibi notat glossa infiguratione casus infra de Paroch. l. Domicilium, & l. Nihil est, ff. ad municipal.
- 17 cum simil. & in hoc conveniunt omnes. At vero secus dicendum est in foro contractus, quia ille forum est immutabilis saltem hoc respectu, quod nequit non factum esse quod factum est, ut l. In bello, §. Facta, ff. de captiv. & post limin. revers. & est casus apertissimus in l. 2. ff. de jurisdict. omn. jud. per quem textum ita tenet Bart. in leg. penult. nu. 1. ff. eodem, & ante eum hoc voluit Specul. in tit. de compet. judic. §. 1. vers. Quid si
- 18 debitor sub vers. Quadragesimo, ad fin. & ideo si debitor in loco sui domicilii mecum contraxerit, & postea alio domicilium transfulerit, etiam ante citationem potero eum convenire in loco contractus, quia per mutationem fori domicilii non sequitur mutatio fori contractus, sicut concludit ibi Specul. Quod Buttr. hic n. 12. dicit esse mirabile ad limitationem hujus Decretalis: & sequitur Abb. n. 8. & Felin. n. 1. Pro quo etiam facit ratio naturalis; nam si debitor mecum contraxisset alibi, quam in loco domicilii, non esset dubium, quin possem illum convenire in loco contractus, & in loco domicilii, ut in c. Dilecti supra eodem, & l. 2. Ergo fortius potero eum convenire, quando contraxit in loco sui domicilii; tunc enim concurrunt duo vincula, & quamvis unum desierit per domicilii translationem, non tamen desinit aliud, id est forus contractus, & sic saltem virtute alterius potero eum convenire, arg. §.
- 19 Affinitatis instit. de nupt. Sed majus dubium est in casu sequenti. Titius habens domicilium Perusii contraxit mecum Venetiis, & sic extra locum sui domicilii, quo tempore certum est quod poteram eum convenire utrobique, id est tam in loco contractus, quam domicilii, ut proxime conclusum est. Sed pone, quod postea ante citationem domicilium transfulerit Mediolanum; nunquid potero illum convenire Perusii, ubi domicilium habebat tempore contractus? Bart. in d. l. 2. in princ. tenet affirmative; & ponderat illam legem, quem loquitur de domicilio, quod reus habet, vel habuit tempore contractus; & eum sequitur Imola hic nu. 5. sed contra Bartolum tenet Buttr. n. 12. Abb. n. 8. vers. Quinimo plus dicit, Bart. Aretin. n. 5. & 6. Felin. n. 2. & Marian. Socin. in c. Licet in 10. art. princ. infra eodem.

Moventur omnes per hanc Decretalem a contrario sensu; alias enim nimis restringeretur, cum loquatur indefinite, per illa verba, Alterius jurisdictioni esse coepit. Nec obstat textus in d. l. 2. quia dum loquitur de domicilio, quod reus habuit tempore contractus, intelligi debet de contractu ibidem celebrato. Neque hic intellectus, ut dicit Imola, est divinativus. Quia ut respondet Aretin. non est inconveniens, ut indefinita illius legis determinetur per hoc capitulum: & ita illa lex loquitur in casu Specul. de quo supra n. 8. prout illam intelligunt ibi Cyn. Salyc. Angel. & Paul. de Castro: & hæc videtur fuisse mens Bartoli, licet loquatur nimis generaliter; tantum enim dicit reum posse conveniri in loco, ubi habebat domicilium tempore contractus licet domicilium mutaverit; nec addidit, etiamsi ibi non contraxerit, sed alibi prout illi imponit Imola: unde illius dictum, quamvis generale, restringi debet ad casum contractus initi in loco domicilii, sicut restringitur generalitas illius legis; & ita teneas, alioquin sequeretur, ut reus non posset conveniri ubi contraxit, cum litera ibi tantum facit mentionem de domicilio præsentis, & de illo, quod habebat tempore contractus; cum tamen forus contractus sit principalior respectu conventionis. Item hoc esset reo admodum grave, quia conveniri posset in triplici foro, videlicet ubi contraxit, ubi nunc habet domicilium, & ubi domicilium habuit tempore contractus. Ac demum propterea in præcedenti casu Speculatoris reus conveniri potest in loco domicilii, ubi contraxit, quia ibi sortiebatur duplicem forum, & ad remotionem unius non sequitur remotio alterius, ut prædixi. Sed in hoc posteriori casu in loco domicilii non habet nisi unicum forum, cum contractus non fuerit inibi celebratus; unde translato domicilio nullus forus ibi remaneat, & consequenter amplius ibi conveniri non potest, nisi præcesserit citatio, juxta textum hic: Forus itidem originis immutabilis est, ut l. penult. & fin. C. de municip. & originar. lib. 10. l. 21. Filii, §. ult. ff. ad municipal. l. Domicilium, ff. eod. & l. Senatores, & ibi gl. ff. de Senator. Fallit, si civitas passa sit aratum, ut Carthago, quia desinit esse civitas, ut leg. Si usufructus civitati, ff. Quemadmodum usufruct. amitt. Item fallit in muliere, quæ matrimonium contrahit; nam sortitur forum viri, & in foro originis amplius conveniri non potest, ut l. fin. §. Item rescripserunt: & ibi Bart. ff. ad municipal. nisi in foro originis causa sit præventa, ut l. Cum quadam puella, ff. de jurisdict. omnium judic. & hic notant Buttr. n. 12. Abb. & Marian. Socin. ambo n. 7. Et ex his concludit, hanc Decretalem habere locum duntaxat in subdito ratione domicilii, qui desinit esse subditus, & efficitur de jurisdictione alterius per translationem domicilii, non autem in subdito ratione contractus, vel ratione originis propriæ, vel paternæ. Quod tamen limitant Doctores, nisi præter mutationem fori contingat etiam mutatio status personæ, ut in laico effecto Clerico, quia tunc coram primo iudice contractus, vel originis conveniri non potest. Ita Jacob. Butrig. in leg. Quisquis, la seconda, C. de Episcop. & Cleric. per illum textum cum ibi notatis, ubi nulla alia ratione Princeps laicus prohibetur fieri Clericus post finitum officium ante redditam administrationem, nisi quia post Clericatum coram Iudice Ecclesiastico esset conveniendus, & sequitur Felin. post alios hic n. 1. Sed hæc non est proprie limitatio ad regulam superius propositam, quia per mutationem status non mutatur forus, sed mutatur iudex; nam laicus Bononiensis effectus Clericus poterit conveniri Bononiæ sicut prius, sed non poterit amplius conveniri sub iudice laico; & sic habebit declinatoriam iudicis, sed non fori. Ita singulariter declarat Bald. in Auth. Quia in Provincia n. 6. vers. Quinto opono, C. ubi de crim. ag. oport. dicens hoc esse valde notabile.

Ultimo, nota ex textu, mutationem fori post citationem non obstat, quominus citatus teneatur coram primo iudice causam prosequi, ut hic deciditur: & potest multipliciter poni casus secundum Hostien. in princ. Joann. Andr. n. 2. Collectar. in princ. Bellam. n. 1. Buttr. n. 7. Abb. n. 13. & latissime prosequitur Marian. Socin. in decimo quinto articulo principali a n. 45. Primo enim casus formari potest in laico, qui conventus, & citatus coram iudice seculari, postea factus est Clericus; non enim in causa illa potest declinare forum iudicis laici, quemadmodum posset, si causa in foro laico per citationem non esset

esset prævenga, ut *cap. 1. & 2. & cap. Si diligenti supra eod.* Sed an hoc sit verum, & an vendicat sibi locum in causis tam civilibus, quam criminalibus, & tam respectu executionis realis, quam personalis, plene examino in *capit. Unico in 4. quest. a num. 41. usque ad num. 77. supra de obligat. ad ratiocin.* Secundo, potest poni casus in Clerico, qui citatus coram Episcopo, postea de illius consensu ad aliam diocesim, vel Ecclesiam se transtulit, ut *cap. Admonet supra de renunciat.* Quod intellige, quando erat subditus ratione domicilii, vel beneficii; secus si ratione originis, cum ille forus sit immutabilis, ut dixi supra num. 21. & declarat Abb. hic num. 13. *versic. Secundo.* Tertio, ponitur casus in Clerico in Minoribus Ordinibus constituto, qui post citationem iudicis Ecclesiastici uxorem duxit; nam si habitum, & Tonsuram non deferat, perdit privilegium fori tam in civilibus, quam in criminalibus, ut in *cap. Unico de Cleric. conjug. lib. 6.* unde coram Ecclesiastico conveniri potest ratione prævencionis duntaxat, ut hic. Secus si incedat in habitum, & Tonsura, quia tunc etiam cessante prævencionem conveniendus erit coram Ecclesiastico, ut in *dict. cap. Unico*, dummodo tamen hodie alicujus Ecclesiæ servitio, vel ministerio ab Episcopo deputatus eidem Ecclesiæ serviat, vel ministret, ut statuitur Decreto Concilii Tridentini in *cap. 6. versic. In Clericis vero conjugatis sess. 23.* In civitatibus autem conveniendus erit coram Ecclesiastico ratione prævencionis tantum, juxta textum hic, ut per Abb. num. 13. *versic. Tertio;* sed cessante prævencionem iudex laicus in civilibus poterit cognoscere, & pronunciare, dummodo tamen abstineat ab omni personali districtione, ut latissime consuevit Lap. *allegat. 118. incipien. Queritur non leviter;* de communi Covarr. *præb. quest. cap. 31. num. 7.* Quod procedit etiam si talis Clericus habeat requisita Concilii Tridentini, ut jam pridem censuit Sac. Congregatio ejusdem Concilii interpretis; nam proposito dubio in causa Andrien. an Clericus conjugatus habens quantitates requisitas, tam Constitutione Bonifacii VIII. quæ incipit, *Clericis qui cum uniceis*, quam Decreto Tridentini Concilii *cap. 6. sess. 23.* gaudeat privilegio fori etiam in civilibus: Die 13. Februarii 1610. Sac. Congregatio, cui interfuerunt S. R. E. Cardinalis Camerinen. de Monte, Aquaviva, Platius, Mantic. Nazareth, & Millinus, nemine discrepante censuit hujusmodi Clericum conjugatum non gaudere privilegio fori in civilibus, ubi de crimine non agitur. Ceterum Clericum talem non posse ob hujusmodi causas civiles personaliter distringi, aut in carcerem conjici. Nam etsi Lapi allegatio, cui communiter adhæserunt Domini, ut subtiliori disputatione aliquid posset habere dif-

ficulatis: tutius tamen putarunt a recepta Doctorum sententia in hac materia non recedere. Quia tamen in nonnullis locis fertur vigere consuetudo, quia Clerici hujusmodi etiam aliquibus qualitatibus requisitis carentes gaudent privilegio fori tam in civilibus, quam in criminalibus, nihil visum est decernendum, aut edendum, nisi prius speciali disputatione deliberetur, an hujusmodi consuetudo favens Clericis conjugatis magis, quam Constitutio Bonifacii, & Concilium Tridentinum, sit valida, & observanda.

In casibus ergo supradictis, & aliis consimilibus, legitime citatus coram primo iudice non poterit illius jurisdictionem declinare, ex eo quod postea alterius fori esse coeperit: & ita hic est casus secundum omnes.

Oppono. Exemptionis privilegium eximit universaliter a jurisdictione iudicis ordinarii *cap. Frater noster*, & ibi gloss. in *ver. Aliquid 16. qu. 1. & cap. Cum capella infr. de privileg.* Item privilegium superveniens tollit vinculum obligationis jam contractæ, *cap. Ex antiquis*, *cap. Fraternitatem*, & *capit. Si servus 54. dist.* Ergo multo magis extinguere debet actum non consummatum, sed tantummodo initiatum per citationem: si enim solvit jam contractum, fortius impedit contrahendum, *leg. Uranius*, *ff. de fidejussor.* Præterea quando actus non est momentaneus, sed habet tractum successivum, privilegium ante actum consummatum superveniens pro futuro tempore operatur effectum suum, ut *l. Fiscus*, *ff. de jure fisc. l. Cum quid*, *§. Fiscus*, *ff. de usur. & leg. Ea que*, *Cod. de restit. in integr.*

Solutio. Per actum citationis privilegium est præventum, & propterea non suffragatur, ut *l. Tutor*, *ff. de excus. tutor.* secundum Hostiens. hic *n. 2.* Jo. Andr. *n. 4.* Beliam. in *4. notab.* & Butr. *n. 20.* Vel secundum Anchar. *sub n. 5.* contraria locum habent in re, sive actu divisibili, ut alia consideratio habeatur pro tempore præterito, & alia pro futuro. Hic autem agitur de actu indivisibili, quia instantia iudicii non debet dividi, sed ibi finem accipere ubi initium habuit, *l. Ubi cæptum*, *ff. de judic. & Authen. Qui semel*, *C. quomod. & quand. jud.* & est ratio, quia in iudicio quasi contrahitur, ut *l. 3. §. Idem scribit*, *ff. de pecul.* unde sicut ex contractu vero non potest alter ex contrahentibus resilire altero invito, ut *l. Sicut*, *C. de action. & obligat.* ita nec ab illo quasi contractu per citationem initiato potest citatus se subtrahere per mutationem fori, ut hic. Generaliter autem an privilegium, vel jus superveniens liberet quem ab onere, anve prosit quoad obligationes contractas, vel jura in iudicio deducta, distingue ut hic plene per eundem Anchar. *n. 5. versic. Et tamen latius.*

DE LITIS CONTESTATIONE.

Gregorius IX. Abbati S. Joannis in Vineis.

C A P U T I.

Olim inter Episcopum Noviensem ex parte una, & Capitulum Ecclesiæ Sancti Quintini ex altera, super quibusdam injuriis, & excommunicationum sententiis, & quibusdam aliis articulis orta materia quæstionis: & infra. Iudices factis quibusdam positionibus & responsionibus ad easdem: auditis etiam quæ partes voluerunt proponere coram eis, causam eandem ad examen Apostolicum remiserunt. Procuratoribus igitur partium propter hoc in nostra præsentia constitutis, quamvis positiones & responsiones hincinde super pluribus articulis factæ fuerint coram iudicibus memoratis: quia tamen litis contestationem non invenimus esse factam, cum non per positiones, & responsiones ad eas, sed per petitionem in jure propositam, & responsionem secutam litis contestatio fiat: processum ipsorum, de fratrum nostrorum consilio, irritum duximus nunciandum.

S U M M A R I U M.

- 1 Universitas, vel Collegium non potest excommunicari.
 - 2 Excommunicatio lata in Capitulum an teneat.
- Fagnan. in II. Lib. Decretal.

- 3 Litis contestatio fit per petitionem in jure propositam, & per responsionem secutam.
- 4 Litis contestatio quid sit, late discutitur usque ad num. 44.
- 5 Litis contestatio est fundamentum iudicii, & litis exordium.

F

6 Lis

- 6 *Lis mota non dicitur ante litis contestationem.*
- 7 *Instantia causarum ante litis contestationem non currit.*
- 8 *Principium est potissima pars cujusque rei.*
- 9 *Litis contestatio est lapis angularis iudicii.*
- 10 *Processus sine litis contestatione est irritus.*
- 11 *Sententia lite non contestata est ipso jure nulla.*
- 12 *Nec est exequenda, etiamsi lapsa sint fatalia.*
- 13 *Litis contestatio non inducitur per narrationem factam in libello sine petitione, & conclusione.*
- 14 *Nec per productionem actorum, si nulla appareat petitio.*
- 15 *Judicium petitione omissa est nullum.*
- 16 *Actor admitti non debet ad litigandum, nisi libello in scriptis porrecto, & n. seqq.*
- 17 *Litis contestatio non fit extra iudicium.*
- 18 *Libellum non sufficit transmittere ad domum rei, nisi petitio postea in iudicio rejiciatur.*
- 19 *Arbitraria redacta sunt ad instar iudiciorum.*
- 20 *Litis contestatio fit coram arbitris juris, & habet omnes effectus contestationis verae, vel interpretativa.*
- 21 *Secus coram arbitratore.*
- 22 *Petitio sola litis contestationem non inducit, nisi sequatur responsio rei.*
- 23 *Litis contestatio non oritur, nisi responsio rei sit relativa ad libellum.*
- 24 *Et sufficit responsio juris.*
- 25 *Actio quid sit.*
- 26 *Litis contestatio an fiat, si reus neget narrata, prout narrantur, esse vera.*
- 27 *Et quid, si productis juribus, & parte citata, rei procurator alleget generalia contra.*
- 28 *Et quid, si reus respondeat, tu mentiris. Legibus, & non convitiis certandum est, ibid.*
- 29 *Exhereditatio valet, licet fiat verbis contumeliosis, & turpibus.*
- 30 *Litis contestatio an inducatur per confessionem rei.*
- 31 *Sententia diffinitiva non refertur, si reus confiteatur ante oblatum libellum; sed fit ei preceptum, ut solvat infra certum tempus.*
- 32 *Confessio facta animo declinandi jurisdictionem, non inducit contestationem litis.*
- 33 *Secus si animo litigandi post oblatum libellum.*
- 34 *Litis contestatio mirabilis ex Hostiensis.*
- 35 *Confessio rei in figura iudicii an in dubio litis contestationem inducat.*
- 36 *Litis contestatio fit per responsionem datam ad libellum partim confitendo, & partim negando.*
- 37 *Litis contestatio fit per responsionem rei datam ad libellum etiam auctore absente, & ex intervallo, nec verba sunt necessaria.*
- 38 *Et quid, si actor post responsionem rei non compareat, nec prosequatur.*
- 39 *Litis contestatio dependet ab animo rei.*
- 40 *Nec inducitur, nisi responsio fiat proposito litigandi, & n. seqq.*
- 41 *Contestari quid sit.*
- 42 *Contestandi animus presumitur, ubi verba contestationi sunt apta, nisi contrarium appareat, per protestationem.*
- 43 *Verbo non presumitur quis exprimere, quod mente non cogitavit.*
- 44 *Litis contestatio non inducitur per positiones, & responsiones datas ad eas, & n. seqq.*
- 45 *Ponens nihil petit, sed factum narrat.*
- 46 *Sententia debet esse conformis non positioni, sed petitioni.*
- 47 *Positiones fieri possunt etiam ante litis contestationem.*
- 48 *Litis contestatio an fiat per generalem positionem, & responsionem rei.*
- 49 *Positiones cur in iudiciis introductae, n. 90.*
- 50 *Positio generalis nunquam inducit contestationem litis, nisi petitionem habeat admixtam.*
- 51 *Articuli conclusivi sunt loco libelli, & per responsionem datam ad illos oritur litis contestatio.*
- 52 *Positionis diffinitio, quae sit de illius substantia, late discutitur in fin.*
- 53 *Diffinitio non est bona, si conveniat alias a diffinito.*
- 54 *Positiones in causa fieri possunt tam per actorem, quam per reum, n. 89.*
- 55 *Diffinitio auctoris ponitur, & per partes explicatur, usque in fin.*
- 56 *Positiones in quo differant ab interrogatoriis.*
- 57 *Ponens, omnia quae ponit, dispositive intelligitur confiteri.*
- 58 *Actor sicut per responsionem rei, ita & reus per positionem actoris relevatur ab onere probandi.*
- 59 *Judicium non debet claudicare, & n. seqq.*
- 60 *Interrogatoriis principale negotium tangentibus non cogitur pars respondere, nisi dentur dispositive medio iuramento per modum positionum.*
- 61 *Si tamen respondeat, & confiteatur, sibi praedjudicat.*
- 62 *Positio debet esse affirmativa, & non negativa, & n. seqq.*
- 63 *Negativa regulariter non est probabilis.*
- 64 *Positio negativa nihil ponit, sed removet.*
- 65 *Nec dicitur positio, sed interrogatio, nisi quatenus habeat implicitam affirmativam.*
- 66 *Carentia, & non existentia, an & in quo differant.*
- 67 *Negativa in subiecto semper est probabilis.*
- 68 *Positioni negativa an & quando sit respondendum.*
- 69 *Quid, si negativa sit coarctata.*
- 70 *Et quid, si positio negativa non coarctata sit defacto, contra quem ponitur.*
- 71 *Nihil est in probatione, quod prius non sit in natura.*
- 72 *Positioni negativa non coarctata de facto alterius an debeat responderi.*
Et quid, si sit mixta de facto partim proprio, & partim alieno, n. 74.
- 73 *Raynerius Jacobi Butrigarii Pedagogus, & transcriba.*
- 75 *Positiones negative, si equitas suadeat, hodie admitti possunt, etiamsi alias probari non possint, quam per confessionem partis.*
- 76 *Positioni duplici, vel multiplex factum continenti non est respondendum, nisi dividatur, vel declaretur.*
- 77 *Positionem multiplicem negans, an videatur singula negare.*
- 78 *Positioni generali, obscura, incerta, implicita, equivoca, captiosa, vel alternativa responderi non debet.*
- 79 *Positio juris, id est, de casu legis, vel glosse, non admittitur.*
- 80 *Fallit in iure consuetudinario, vel municipali.*
- 81 *Positio omnino impertinens non debet admitti.*
- 82 *Positio pertinens quae dicatur.*
- 83 *Positioni de qua dubitatur, num sit pertinens, an & quomodo sit respondendum.*
- 84 *Positiones non fiunt in criminalibus, nec recusans respondere habetur pro confesso.*
- 85 *Positioni criminosa an & quando sit respondendum.*
- 86 *Positiones medio iuramento sunt iudici in scriptis offerenda.*
- 87 *Positionibus an & quando responderi possit per Procuratorem, vel cum presentia Advocati.*
- 88 *Reus super positionibus a quo sit interrogandus.*
- 90 *Positiones in quo differant ab articulis.*
- 91 *Articulus quid sit.*
- 92 *Testes super articulis debent deponere de scientia per sensus corporeos, non autem de credulitate.*
- 93 *Positionibus an responderi possit per verbum Credit, vel Non credit.*
- 94 *Et an huiusmodi responsio censeatur de credulitate, an de veritate.*
- 95 *Et quid ad effectum, ut incurratur perjurium.*
- 96 *Advocatus, qui docuit clientulum falsum respondere, tenetur parti damna resarcire.*
- 97 *Advocatorum prava suggestio in positionibus negandis.*

O Lim. Non per positiones, & responsiones, sed per petitionem in iure propositam, & responsionem secutam, fit litis contestatio, qua omissa, nullus est processus. Hoc dicit. Dividitur in duas partes. Primo, ponit processum iudicum, & ipsorum relationem. Secundo, ipsum processum decernit irritum, & rationem reddit. Secunda, ibi, Procuratoribus.

- 1 Nota primo ex principio text. ibi, *Excommunicationum sententiis*, Capitulum, & sic Universitatem posse excommunicari; nam ut patet in compilatione antiqua, & recitant hic Joann. Andr. & Abb. ambo num. 2. Capitulum Sancti Quintini irrogaverat injurias Episcopo Novienti, & Episcopus propter ejusmodi injurias illud excommunicavit; & ita olim excommunicabatur Capitulum secundum eos, & Butr. num. 6. in secunda oppositio-
 2 ne. Sed hodie in Universitatem, vel Collegium ferri non potest sententia excommunicationis, sed in singulos tantum de Universitate, vel Collegio, quos culpabiles esse constiterit, ut est expressum in cap. Romana, §. In Universitatem, de sentent. excommunicat. lib. 6. & forte olim hoc fiebat de facto potius, quam de jure; nec contrarium probat hæc litera, quia simpliciter narrat factum. Subdit tamen Butr. quod si Capitulum etiam hodie excommunicatur, tenet sententia: & fuit opinio Bernardi, quam tamen reprobant Hostiens. Archid. Joann. Monac. & Jo. Andr. ut notatur in d. §. In universitatem, in gloss. in ver. Penitus, & Marian. Socin. in cap. Mulieres in 2. qu. n. 15. inf. de sent. excomm. Pro quo facit litera d. §. In universitatem, ibi, Penitus prohibemus. De hac materia scripsi plene in cap. Responso, eod. tit.
- 3 Secundo, nota, litis contestationem fieri per petitionem in jure propositam, & responsionem subsecutam. Idem habetur in cap. Dudum, il secundo, versic. Licet autem supra de elect. Nam ut diffinit glossa hic, litis contestatio est negotii principalis hinc inde apud judicem facta narratio, & subsecuta responsio: & fuit diffinitio Bulgari, Azonis, & Tancredi, quam secuti fuerunt fere antiqui omnes usque ad Hostiens. ut ipsemet testatur hic num. 1. & Marian. Socin. supra in rubr. eodem num. Verum Hostiens. hic, & in Summa hoc tit. §. 1. dicit hanc descriptionem destrui; quia per positionem quoque apud judicem narratur principale negotium hinc inde, & tamen per eas litis contestatio non inducitur, ut hic patet. Preterea abundantilla verba, & subsecuta responsio, quia implicite continetur sub dictione illa, Hinc inde. Unde Hostiens. ponit aliam descriptionem, videlicet: Litis contestatio est fundamentum judicii per petitionem in jure propositam, & congruam responsionem securam, animo contestandi litem factam, quo omisso si in figuram judicii procedatur, vexantur inanibus laboribus, & sumptibus litigantes: & sequuntur hic Joann. Andr. Butr. Cardin. Imol. Joann. de Anan. & omnes DD. teste Marian. Socin. ubi supra Quæ tamen diffinitio, seu descriptio peccat in eo, quod describit contestationem litis per animum contestandi litem, & adhuc ignoratur, quid sit litis contestatio, & sic diffinit idem per idem: quo vitio etiam laborat descriptio prolixior, quam ponit Marian. Socin. loc. citat. Ac præterea omnino extrinsecum, & accidentale est, ut omissa litis contestatione, litigantes vexentur inanibus laboribus, & expensis. At demum si litis contestatio est fundamentum judicii, necessario hic sequitur, ut eo omisso processus sit nullus; & consequenter supervacaneum fuit addere illa verba, Quo omisso, &c.
- 5 Unde satis fuisset sic describere, videlicet: Litis contestatio est fundamentum judicii per petitionem in jure propositam, & congruam responsionem securam animo litigandi.
- 6 Et primo dictum est, *Fundamentum*, quia litis contestatio est litis exordium, & principium causæ, ut legitur, & notat. 1. in capit. Super questionum, §. Intentionis sup. de offic. deleg. itaut antea dicatur lis mota, cap. Ex parte, il secundo in fine, de verb. significat. Bald. consil. 150. Casus actualiter num. 2. versic. Ex quo apparet lib. 2. Nec dicatur, quis petere velle, ut leg. Amplius, ff. Rem rat. haber. & sic litis contestatio dat principium instantiæ, ut currat, Roman. consil. 174. Amplissime Doctor num. 4. & 5. Alexan. consil. 247. Visis num. 10. versic. Non obstat lib. 6. Quod nota pro intelligentia Concil. Tridentini in cap. Cause omnes 20. sess. 24. Cujusque autem rei potissima pars
 7 est principium, leg. 1. ff. de orig. jur. Unde litis contestatio non solum est de processu, sed lapis angularis judicii, & ejus fundamentum, ut in Authen. de litig. §. Omnem, & fuit dictum Baldi hic num. 2. & in capit. Dudum, il 2. num. 20. supra de elect. Oldrad. consil. 12. Questio est prima in princip. Sicut autem materiali ædificio ruina imminet fundamento omisso, & similiter spirituali, capit. Cum Paulus 1. quest. 1. cap. final. 48. distinct. cap. Veniens infra de Presbyt. non baptiz. sic & ædificio judiciorum, Fagnan. in 11. Lib. Decretal.

secundum Hostiens. Unde non mirum, si Papa hic, & in dict. cap. Dudum §. Licet autem, pronunciet processum irritum ex eo, quod litis contestationem non inveniret esse factam. Itaque sententia lata lite non contestata est ipso jure nulla, cum litis contestatio sit de substantia judicii, leg. Prolatam, & ibi Bart. Cod. de sentent. Bald. consil. 362. Quamquam super num. 3. in fine versic. Sed dicendum est lib. 3. adeout etiam dicatur transivisse in rem judicatam, eo quod fatalia sint deserta: nihilominus non sit exequenda, si ex processu appareat litem non fuisse contestatam, Bald. consil. 225. In causa vertente in princ. lib. 5.

Secundo, dictum est, *Per petitionem*, quia sine illa non fit litis contestatio, ut hic, & in dict. cap. Dudum; unde si in libello fieret sola narratio absque petitione, & conclusione, tunc per responsionem non intelligeretur litis contestatio facta, ut per Rotam decis. 12. alias 2. in titul. de lit. contestat. in novis num. 4. & Butr. hic post Hostiens. num. 13. adeout neque ex productione actorum venire, vel interpretative litis contestatio oriri possit, si nulla præcesserit petitio, ut decidit Rota apud Cardinal. Seraph. decis. 698. num. 8. & petitione omissa judicium est nullum, Raphael. Cuman. consil. 86. Quamvis de jure n. 3. usque in finem. Stat ergo regula, ut per responsionem ad libellum narrantem non inducatur litis contestatio, ut hic per Butr. dict. num. 13. versic. Remanet ergo regula. Fallit primo coram Papa, ut servat Curia. Secundo, fallit in causis electionum, in quibus non exigitur litis contestatio. Tertio, fallit in aliis causis spiritualibus. Quarto, fallit quando inter Religiosos agitur. Quinto, fallit secundum aliquos in libello in possessorio, ut latius per Butrium supra, & Abb. n. 20.

Tertio, dictum est, *Propositam*, id est in scriptis porrectam, quia actor admitti non debet ad litigandum, nisi libello in scriptis porrecto, ut in capit. 1. de libell. oblat. & aliter non fit litis contestatio, Hostiens. hic num. 1. versic. Et bene dixi per petitionem, & alii communiter: licet Butr. hic num. 27. dicat litis contestationem fieri posse etiam sine scriptis, allegat capit. Relatum, de offic. Delegat. leg. 1. ff. eden. & Speculat. de lit. contestat. §. 1. versic. Sed nunquid num. 23. ubi tenet litis contestationem fieri etiam ad interrogationem partis: fatetur tamen Butr. exigi libellum. Sed hec non compatiuntur, ut litis contestatio exigit libellum, & fieri possit sine scriptis.

Quarto, dictum est, *In jure*, quia extra judicium non fit litis contestatio, §. Offeratur 3. qu. 3. c. 1. supra tit. proximo, & l. voluit, ff. de interrog. action. alioquin ut Hostiens. inquit, quandocunque rusticus peteret aliquid ab alio extra judicium, diceremus litis contestationem fieri rustico a quo petitur hoc negante; quod esset ridiculum. Itaque oportet libellum in judicio porrigere, ut in d. c. 1. de libell. oblat. & in Authen. Offeratur, & ibi notat gloss. 1. & Cyn. in fine quest. C. de lit. contest. Nec sufficit libellum transmittere ad domum rei, nisi petitio postea in judicio rejiceretur, ut post Abb. notat hic Marian. Socin. in octavo principali articulo num. 52. Et quia arbitria redacta sunt ad instar judiciorum, leg. 1. ff. de arbitrar. glossa in rubric. infra eodem tit. & in capit. Cum dilectus in ver. Nisi de his: idcirco coram arbitris juris fit litis contestatio, & ex ea resultant omnes juris effectus, qui ex vera, vel interpretativa litis contestatione oriuntur, ut per Speculat. de lit. contestat. §. Nunc tangamus num. 2. Oldrad. consil. 176. Factum tale est in 1. quest. num. 1. Bart. in leg. Cum antea n. 7. & ibi etiam Bald. num. 11. Cod. de arbitr. & resolvit Rota coram Cardinali Seraphino decis. 697. num. 3. licet secus sit coram arbitratore, ut ibi per Rotam, & Oldrad. ubi supra. Et per hoc salvari potest diffinitio Hostiensis ab impugnationibus Mariani Socini, qui supra in rubrica dicit ejus diffinitionem esse defectivam, & non convertibilem cum suo diffinito, ad leg. Omnis diffinitio, ff. de regul. jur. juncta l. 1. ff. de dolo. Imo enim verba illa, In jure, verificari possunt tam in contestatione litis, quæ fit coram Judice, quam in ea, quæ fit coram arbitris juri, ut prædiximus.

Quinto, dictum est, *Responsionem*, quia sola petitio, & libelli oblatio non inducit contestationem litis, nisi, sequatur responsio rei, ut probat textus noster: & cap. Dudum, §. Licet autem de elect.

Sexto, addita est particula, *Congruam*, quia non sufficit qualiscunque responsio, sed oportet ut sit relativa ad libellum, ut notat Bald. in cap. Dudum, il secundo, n. 19.

- supra de elect.* non enim sufficeret, si reus diceret, Volo litigare cum adversario, & non contradiceret petitioni, argum. *leg. Rem non novam, C. de judic.* quia nesciretur, an confiteretur, vel negaret petita; ut hic tenet Innoc.
- 24 *num. 3. versic. Sed tamen.* Et dicitur congrua responsio etiam de jure, ut si petam a te fundum, quem promissisti, vel vendidisti; & tu respondeas, Non competit tibi actio, vel, Tibi de jure non debetur fundus, quem tu petis; nam cum actio sit jus petendi in judicio, quod sibi debetur, id est de jure, *instit. de action. in princip.* eadem ratione & defensio, siue responsio rei legitima est: Quod petis tibi de jure non debetur, secundum Innocent. hic *num. 2.* Hostiens. *num. 5. versic. Hoc autem notandum,* & alios communiter. Similiter congrua est responsio, si reus dicat, Nego narrata, prout narrantur, esse vera: quia videtur responsum super toto; & ideo facta est litis contestatio, ut notatur in *leg. 1. ff. quar. rer. action. non datur, & in cap. Cum ad Sedem, de restit. spoliat.* & tenet Cyn. in *l. 1. in 4. quest. Cod. de lit. contest.* Bald. in *d. cap. Dudum n. 18.* Raphael Fulgos. *cons. 138. in quest. in princ. & consil. 160.* Joannes, & Gorus *n. 4.* & ita communiter teneri testatur hic Jo. de Imola *n. 10.*
- Tutius tamen est respondere, Nego narrata prout narrantur, & petita prout petuntur esse vera, secundum Bald. *loc. cit.* & ita servant cauti Procuratores. Unde litis contestationem induci, quando parte citata, & productis juribus Procurator ex adverso allegat generalia contra, tenet Aretin. *consil. 30. num. 10. versic. Quinimo,* & dixit Rota coram Cardin. Seraph. *decis. 920. n. 2.*
- 28 Quinimo fit etiam litis contestatio, si reus respondendo dicat, Tu mentiris, vel quid simile, ut tenet Guilielm. de Cun. in *leg. unic. Cod. eod.* nam etsi legibus, & non convitiis certandum sit, ut *leg. Quisquis, Cod. de postul.* & quod calore iracundiæ dicitur, pro non dicto habeatur, *cap. Ex literis infra de divor. & leg. Quod calore, ff. de regul. jur.* tamen ejusmodi verba utcumque opprobriosa conveniunt naturæ negotii, de quo agitur, exemplo exheredationis, quæ valet etiam si fiat verbis contumeliosis, & turpibus, ut *leg. 1. in princip. ff. de liber. & posthum.* Ceterum hoc intellige, dummodo reus prædicta verba proferat in responsione ad libellum, & in tali responsione persistat. Si vero animo non respondendi, & potius calore iracundiæ; inspiciendum est tempus, & gesta, & alia quæ considerari solent ad judicandum de animo, ut *leg. Dolum, Cod. de dolo, & cap. 2. de renuntiatio. lib. 6.* & ita opinionem Guilielm. declarat Abbas hic in *5. quest. num. 28.* cujus declaratio placet Marian. Socin. *n. 85.* & mihi.
- 30 Generaliter autem congrua dicitur responsio ad litem contestandam, siue negando, siue confitendo, ut dicit glossa hic; & ita non solum per negationem, sed etiam per confessionem fit litis contestatio, & per talem confessionem reus condemnatur, *leg. Julianus, ff. de confess.* & tenet glossa in *c. Dudum in ver. responsionem supra de elect.* Bald. in *leg. Si reus, ff. de Procurat.* Cardin. in *Clem. Sepe in 26. qu. de verb. signific.* & est communis opinio, ut hic testatur Joann. de Anan. *num. 6.* & Felin. *num. 5.* Sed tu distingue; nam aut reus confitetur ante libelli oblationem, aut post: si ante, non fit litis contestatio, cum ad illius substantiam requiratur, ut præcedat petitio in scriptis, seu libellus, ut ostensum est *supra n. 16. & seqq.* Ita Specul. *de lit. contest. §. Nunc dicamus, vers. Sed si reus non neget n. 11.* Unde hoc casu non fertur diffinitiva, sed iudex præcipit reo, ut solvat infra certum tempus, ut *leg. Ait Prator, §. Permittitur, ff. de minor. & leg. Si debitori, ff. de judic.* Et hujusmodi præceptum, cum non fiat in figura judicii, non appellatur sententia, sed simpliciter præceptum, ut notat glossa singularis in *leg. Cum non solum in §. Necessitate in ver. Imponenda circa med. vers. Potest distinguere, de bon. que liber.* gloss. in *dict. cap. Dudum in ver. Responsionem.* Quod dicit esse menti tenendum Bald. hic *n. 4. versic. Aut est dubium.* Si vero reus confitetur post libelli oblationem, & sic in figura judicii, tunc subdistingue tres casus. Primus est, quando confitetur, quia non vult litigare, & sic animo declinandi judicium; & manifestum est non fieri litis contestationem, ut *dict. leg. Si debitori, ff. de judic. leg. Si reus, ff. de Procurator. & leg. Si domus, §. Qui confitetur, ff. de legat. 1.* & tenent gloss. præalleg. Bald. in *leg. Unica, Cod. de litis contest.* & Felin. hic *num. 5.* & est ratio, quia sic animo litigandi non fit litis contestatio, ut dicam infra in explicatione ultimi membri diffinitionis. Dicit enim lex, Per narrationem propositam, & contradictionem objectam fit litis contestatio, *leg. Rem non novam, §. Patroni, Cod. de judic.* Qui autem confitetur sine animo contestandi litem, non contradicit, sed potius consentit actori. Secundus est, quando reus post oblatum libellum confitetur, seu tamen intendit litigare, quia sua interest in causa procedere; & absque dubio fit litis contestatio, *leg. At qui natura, §. Cum me absente, ff. de negot. gest. & ita procedit textus in præalleg. leg. Julianus, ff. de confess.* ubi contra reum confitentem fertur diffinitiva, ut gloss. in *dict. cap. Dudum in ver. Responsionem, de elect.* Notabile exemplum ponit hic Hostiens. *num. 14.* ubi cum Lugduni in quadam causa libellus inepte formatus fuisset, consuluit, ut reus responderet, Confiteor proposita in libello, sicut proponuntur, & dico petitionem fieri non debere; & ita per confessionem animo litigandi, quia sua intererat in causa procedere, fuit facta litis contestatio: & subdit Hostiens. Omnes fuerunt stupefacti, quando audierunt talem modum contestandi litem. Tertius denique casus est, quando reus confitetur, & est dubium, an hoc fecerit animo procedendi in causa, necne: & Bald. in *dict. leg. Unica,* tenet hoc tertio casu litis contestationem fieri per talem confessionem in figura judicii emanatam: & idem tenet hic *num. 4.* ubi dicit in dubio fieri contestationem, si reus confiteatur oblatum libello, & per eum recepto, & datis induciis deliberatoriis. Sed in hoc contrarium tenet Imola in *leg. Si dominus, §. Qui confitetur, ff. de legat. primo,* ubi dicit servandam esse mentem confitentis, si de illa constet; sed si non constet, non fieri litis contestationem, alleg. gloss. *leg. Proinde, §. 1. ad leg. Aquil. & in §. Suscepto, in Auth. de exhiben. reis, & in dict. cap. Dudum:* & hoc ipsum tenet Imola hic, cujus opinio verior videtur; in dubio enim reus non est credendus confiteri animo litigandi, nisi forte ultra confessionem in aliquo contradicat; ut in exemplo Hostiensis vel si dicat, Fateor narrata, sed nondum venit dies obligationis: & hoc sequitur Felin. hic *num. 5.* & est ex mente Rotæ *decis. 6. num. 1. de lit. contest. alias 354.* quæ incipit, *Si dato libello in nov.* ubi decidit litis contestationem induci per responsionem factam ad libellum, partem ipsius confitendo, & partem negando. An autem congrua sit responsio ad litis contestationem inducendam, si reus dicat, Credo me non debere, vel debere; vel si dicat, Nec scio, nec credo, vel non præsumo, vel dubito, vide hic per Marian. Socin. in *8. quest. princ. num. 77. & seqq.*
- Septimo, sequitur in diffinitione verbum illud, *Secundum:* quia non requiritur, ut responsio rei fiat parte præsentem, & incontinenti post oblatum libellum, sed fieri potest etiam parte absente, & ex intervallo, ut tenent Domini de Rota in *præalleg. decis. 6. de lit. contest.* ubi formaliter dicunt sic: *Si dato libello per actorem compellatur reus ad respondendum libello, & reus respondeat confitendo partem, & partem negando, licet tempore hujusmodi responsionis rei actor nihil dixerit, vel etiam præsens non fuerit; dicebant Domini omnes litis contestationem fore factam ex utraque parte, quæ fit per narrationem, & petitionem in jure ex parte actoris propositam rei, & responsionem rei secutam, ut in cap. unico de lit. contestat. in cap. Dudum, de elect. & in cap. Prout, de dolo, & contumac. At in casu proposito datus erat libellus pro parte actoris, in quo continebatur narratio facti, & impetitio, in quibus ipse semper persistebat, atque fiebat directa responsio per reum confitendo, & negando; quod sufficit per jura antedicta; ergo, &c. Dubium enim facit, quia litis contestatio nihil est aliud, quam simul testatio, siue mentis declaratio voluntium litigare; ergo videbatur, quod simul, & eodem tempore deberent concurrere petitio actoris, & rei responsio, ut in leg. Consensu, ff. de action. & obligat. Ad quod respondebatur, quod dato libello actoris semper constare videtur de animo suo litigandi, maxime instando, ut reus compelleretur ad respondendum; & sic persistendo in sua petitione haberet animum litigandi, quod sufficit. Respondendo ergo huic petitioni statim fuit litis contestatio facta etiam simultanee propter concurrentiam animorum, & per hoc fuit salvatus unus magnus processus habitus in partibus in quadam causa Hispanensi. Hactenus verba decisionis, ex quibustria eliciuntur contra opinionem Bartoli, & Baldi in *l. Unica, C. eod. & Hostiens. hic num. 12. in ver. Sed per petitionem.* Primum est, litis contestationem fieri posse etiam absente parte, ex quo actor libellum*

bellum obtulit, & persistit in sua petitione. Secundum est litis contestationem non vitari ex temporis intervallo inter oblationem libelli, & responsionem. Tertium est verba non esse necessaria ad inducendam litis contestationem, sed sufficere, ut porrigatur libellus continens narrationem, & petitionem, & sequatur responsio: & huic opinioni adherent hic Butr. *numer. 12.* Cardinal. *num. 4.* Abb. *num. 7.* & Felin. *num. 4.* approbantes Rotæ decisionem, quæ ut dicit Imola *num. 13. versic. Et sic dicunt Domini de Rota*, servaretur in practica propter illorum auctoritatem: licet subdat; Si non esset eorum auctoritas, quia communis opinio est in oppositum, difficile esset obtinere; & secundum Rotæ decisionem testatur Abbas quasi semper se vidisse practitari Parmæ, ubi legit sex annos continuos. Et quamvis Marian. Socin. videatur recedere ab opinione Rotæ, quando actor post responsionem rei non comparet, nec prosequitur; tamen de illius dicto dubitat hic Felin. *cod. num. 4.* & merito, quia cum actor libellum obtulerit, & persistit in sua petitione usque ad responsionem rei, & sic censeatur perdurasse in eadem voluntate, & proposito litigandi, argument. *capit. Majores de baptis.* & consequenter jam fuerit facta litis contestatio: actus subsequentes nihil operantur. In perseverantia enim voluntatis magis spectatur initium, quam factum postea subsecutum, ut plene notavi in *cap. Significatum n. 32. & 33. infra de regular.*

39 Octavo, & ultimo sequitur in diffinitione, *Animo litigandi*, quia litis contestatio dependet ab animo rei, ut in *Authen. de exhiben. reis. §. Illud*, & dixit Rota *decis. 2.* quæ incipit, *Si pars num. 4. de lit. contestat. alias 12.*

40 in nov. Unde litis contestatio non oritur, nisi responsio rei fiat animo procedendi in causa, & ea intentione, &

41 proposito, ut dicit glossa hic *versic. Quod est ita intelligendum*, & Innocent. *num. 1.* nam contestari secundum eum *num. 3.* nihil est aliud, nisi testari, quia vult cum adversario litigare. Requiritur ergo, ut animo litigandi petitioni adversarii contradicat, ut *leg. Rem non novam, Cod. de judic.* Unde si responsio, vel negatio fiat ad jurisdictionem judicis declinandam, exinde non fit litis contestatio, ut est textus notab. in *capit. Si Clericus*, & ibi dixi post Goffred. Abb. Antiq. Hostiens. & alios *supra de foro competent.* In dubio tamen ubi verba sunt apta contestationi, præsumitur animus contestandi, nisi contrarium appareat per protestationem, ut notabiliter hic dicit Innocent. *numer. 1. versic. Sed ubi sunt apta*, & Hostiens. *num. 1. versic. Et bene dixi animo contestandi*, & *num. 2. versic. Cum nec positiones.* Alias vero non præmissa verbali protestatione, sola intentio non sufficeret secundum eos: & ita reperio fuisse decisum in Rota in *præallegat. decis. 2. de litis contestat. in novis*: ubi fuit dubitatum, si res respondendo libello neget narrata, prout narratur: & dicat petitionem fieri non debere; si non addat, & dicat, animo litem contestandi, an per hujusmodi responsionem fuerit lis contestata: & fuit determinatum, & conclusum affirmative per *dict. leg. Rom. non novam, Cod. de judic. & per leg. 2. Cod. de jurament. calumn.* & per hoc *capit. Dudum, il secondo de elect.* & notata per Speculat. in *tit. de litis contestat. §. 1. versic. Quod si proponuntur*, ubi decidit pro hac parte. Nec mirum, quia prædicta jura loquuntur simpliciter, & talem animi expressionem non requirunt; nec præsumitur quis verbo exprimere, quod mente non cogitavit, *leg. In ambiguo, ff. de suppl. leg. & capit. In obscuris, de regul. jur. lib. 6.*

43 Alioquin, ut subjicit Rota, simili ratione in contractibus, in ultimis voluntatibus privilegiis, & rescriptis non valeret, quod fieret, nisi adderetur hujusmodi animi expressio; quod esset absurdum. Pro qua conclusione faciunt ea, quæ leguntur, & notantur in *cap. Intelligentia, & cap. Præterea, de verb. signif.*

44 Tertio nota per positiones, & responsiones ad eas non induci litis contestationem. Idem habetur in *dict. capit. Dudum, §. Licet autem supra de elect.* Prima ratio est secundum Innocent. hic *num. 1. in ver. Non per positiones*, Hostiens. *num. 2. in eodem verb.* Butr. *num. 8.* & Marian. Socin. *numer. 62.* quia in positionibus non fit aliqua petitio, quæ est necessaria ad litem contestandam; nam qui ponit, nihil petit, sed factum narrat, ut Baldus inquit in *dict. capit. Dudum num. 16. gloss. hic*, & Butr. *num. 8. versic. Probat ulterius.* Sententia autem debet esse conformis non positioni, sed petitioni, *capit. Licet Heli, de Simon. Clem. Sape, §. Verum, de verbor. significat.* At quomodo posset Fagnan. in *II. Lib. Decretal.*

ferri sententia absolutionis a petitione, vel condemnatione ad petita, si nihil esset petatum, cum hoc nec fieri possit etiam, ubi esset aliquid petatum, sed inepte, ut in *capit. Examinata supr. de judic.* Secunda ratio est secundum eos, quia licet ponas aliquod factum, vel dictum propter hoc tamen non testaris, vel non contestaris te velle litigare; ergo lis contestata dici non potest inspecta verbi significatione, a qua nisi aliud appareat, non est recedendum, *leg. Non aliter, ff. de legat. 3.* Tertia denique ratio est, quia positiones fieri possunt etiam ante litis contestationem, ut hic, & *leg. 1. ff. de interrogat. action. secundum Innocent. num. 1. in fin. & Bart. in leg. Ubique num. 18. ff. eod.* nam quodocunque fieri possunt probationes, ut notat glossa magna in *cap. 1. versic. Sed dic, quod quodocunque, de confess. lib. 6.* Contingit autem aliquando, ut etiam ante litis contestationem opponantur exceptiones, super quibus facienda sit probatio, ad cujus relevationem fiant positiones, puta si excipiatur, quod actor sit excommunicatus: & sit a limine judici repellendus, ut declarat glossa præallegata; & consequenter per responsionem ad positiones non contestatur lis, quia non probat hoc esse, &c. *l. Neque natales, C. de probat. cap. Inter corporalia, de transl. Pral.* ut per Butr. hic *n. 8. versic. Probat. ulterius.*

Conclusionem ut supra firmatam declarat hic notabiliter Hostiens. *num. 12. versic. Quid ergo*: ut habeat locum tantummodo in positionibus singularibus, in quibus dicit procedere hanc Decretalem ponderando literam ibi, *Quibusdam positionibus*, quasi dicat, de singularibus, & pluribus loquor. Secus vero in positione generali, ut si dicatur: Pono quod omnia, quæ continentur in libello, sunt vera; & reus generaliter respondeat confitendo omnia, vel negando. Ex hoc enim putat Hostiens. litem esse contestatam, argum. *leg. Si is qui ducenta, §. Utrum in fin. ff. de reb. ubi habetur: Si quis ita interroget, eorum quæ tibi objiciuntur fecisti, ille neget: hoc exprimit, eorum quid quæ objiciuntur non feci, id est, nihil eorum feci.* Hæc ibi: quasi dicat, sufficit ut omnia negentur. Ita Hostiens. cujus verba recitat hic Joann. Andr. & eandem opinionem tenet Bart. in *leg. Unica, Cod. eodem*, quia sicut in præliis corporalibus inter famulum, & famulum non appellatur prælium, sed badalutum: sed quando tota massa, & totus exercitus utrinque invicem confluit, tunc dicitur prælium; ita per hujusmodi positiones particulares, & responsiones non inducitur litis contestatio, quæ tamen inducitur per narrationem negotii universalis, & responsionem secutam; & sic loquitur textus in *leg. Unica.*

Sed oppositum sentit hic glossa nostra in fine, quæ dicit litis contestationem non induci per positiones, & responsiones, licet petitio fuerit oblata: & opinionem glossæ de rigore juris dicit veriore Joann. de Imola *num. 6.* quam etiam dicit simpliciter sequendam Abb. *numer. 6. versic. Ego vero puto*, ut scilicet nunquam inducatur litis contestatio per positiones, & responsiones, siue fiant generales, siue particulares, dummodo sint veræ positiones. Fundamentum hujus opinionis est, quia positiones in causis usus longævus admisit ad faciliorem litium exitum, ut per confessionem adversarii pars relevaretur ab onere probandi, ut dicit textus in *Clement. Sape, §. Verum, de verbor. significat.* Non ergo fiunt ad finem petitionis; & cum verba sint assertiva, seu enunciativa, effectum petitionis operari non debent, argument. *capit. Significavit infra de appellat.* Fatetur tamen Abb. contestationem fieri, si in bello actor narret factum in libello contentum, & reus respondeat; & ita intelligit textum, & Bartolum in *dict. leg. Unica*; & ita etiam dicit posse procedere contrariam opinionem Hostiensis, dum loquitur de positione generali. Secus si eam faceret per modum positionis petendo interrogari partem de veritate juramento præmissio; quia tunc intendit probare, & relevare se ab onere probandi, non autem petere. Non obstat textus noster, dum dicit, per positiones, & sic loquitur in plurali. Quoniam, ut observat Joann. de Imola, habuit respectum ad communiter accidentia, argum. *leg. Nam ad ea, ff. de leg. quia communiter plures, & distinctæ fiunt positiones.* Præterea quamvis in principio loquatur de quibusdam positionibus, tamen ibi narrat factum, prout contingit, & habet respectum ad causam; sed in decisione secundum Abb. non se refert ad positiones particulares, sed generaliter dicit, non per positiones,

& responsiones ad eas sit litis contestatio, sed per petitionem in iure propositam, & responsionem secutam: & idem repetit textus in c. *Dudum*, §. *Licet autem supra de elect.* Non est igitur possibile, ut positio etiam generalis contestationem litis inducat, nisi admixtam habeat petitionem; cum de substantia contestationis sit petitio, & congrua ad petitionem responsio, ut latius ostensum est supra n. 13. & in hoc tandem residet Marian. Socin. hic n. 62. v. *Et ex predictis arbitrator concludendum*, & Jo. de Anan. n. 8. qui dicit opinionem Host. communiter non teneri per Doctores modernos, in l. 2. §. *Sed si reus*, ff. de vi bonor. raptor. & in c. *Relatum*, il secundo de testam. & sequitur Felin. n. 3. qui etiam allegat Rotam dec. 18. de testib. in antiquis, dicentem per responsionem factam ad articulos conclusivos induci contestationem litis, quia tales articuli sunt loco libelli.

QUÆRO, quid sit positio.

52 Glossa magna, & magistra in c. 1. de confess. lib. 6. plures recenset diffinitiones. Goffredus diffinit sic: Positio est dictum loco interrogationis positivum. Vincentius dicit: Positio est assertio alicujus dicti, vel facti, ut ad ipsum respondeamus. Bar. in l. *Cum & iudices*, §. *Quod observari* n. 20. C. de iurejur. Positio est alicujus particularis rei ad causam pertinentis assertio. Bald. in c. *Dudum*, il secundo n. 13. sup. de elect. Positio, inquit, est oratio, sive propositio, aliquid esse, vel non esse enuncians. Sed hæc diffinitiones, aut non exprimunt sufficienter naturam positionum, aut sunt nimis generales, & non convertibiles, prout hæc Baldi, quæ convenit etiam orationi Dominicali, & cuilibet propositioni, quæ ut generaliter diffinit Arist. lib. 1. Priorum, c. 1. est oratio affirmativa, vel negativa alicujus de aliquo. Alii ut refert Archid. in d. c. 1. n. 1. de confess. lib. 6. sic describunt: Positio est brevis verborum formula mentemponentis continens ad veritatem eliciendam concepta: & hanc videtur approbare glossa præallegata. Sed laborat eodem vitio, quo præcedentes, & convenit etiam articulis, qui continent mentemproponentis ad veritatem per testes eliciendam; & sic non est bona, cum conveniat aliis a diffinito, ut notat gloss. & DD. in rubr. supra de

54 *Summa Trinit. & Fide Cathol.* Similiter Archid. in d. c. 1. ponit suam diffinitionem, videlicet: Positio est assertio alicujus facti, si per responsionem ad ipsam pertinentem obligetur reus, & actor a probandi onere relevetur. Verum cum positio etiam fiat per reum, incaute expressit de reo, & actore in descriptione, ut advertit glossa 1. in c. 1. Ac propterea ad substantiam positionis non spectat, ut responsio sit pertinens, vel impertinens. Magis placet diffinitio quam ponit, & per partes explicat Jo. Monach. in d. c. 1. n. 1. videlicet: Positio est narratio facti nondum probati ad experientis intentum directe, vel indirecte spectantis, quod intenditur probari per responsionem adversantis.

55 Vel dic, positio est simplex assertio facti ad causam pertinentis medio juramento in scriptis exhibita ad hoc, ut per responsionem adversarii ad interrogationem iudicis pars relevetur ab onere probandi.

56 Primo, dixi, *Assertio*, quia positiones fiunt per assertionem, ut hic, & in d. cap. *Dudum*, il secundo, §. *Licet autem de elect.* & notat Jo. Monach. in d. c. 1. n. 1. de confess. lib. 6. & patet ex diffinitionibus superius relatis, & secundum gl. in fine d. cap. 1. & Franch. ibi n. 5. & 10. Paul. de Castro conf. 71. *Clarissime* n. 4. vers. *Venio ad merita* lib. 3. Positiones in hoc differunt ab interrogationibus, in quibus interrogans nihil confitetur, vel affirmat, ut ff. de interrogat. action. per totum; ponens autem dispositive omnia quæ ponit, intelligitur confiteri, ut in cap. ult. & ibi Jo. Monach. & omnes notant, de iurejur. lib. 6. Archid. in d. c. 1. n. 1. vers. *Et nota quod quilibet ponens*, Lap. alleg. 120. num. 1. in fin. vers. *In eo enim*, Alexan. conf. 92. *Viso & oportune in princip.* lib. 6.

58 Idque rationabiliter sancitum est; nam sicut vult actor relevari per responsionem, & confessionem rei; ita viceversa consentaneum est, ut actor interrogans dispositive loquatur, ut sic reus pariformiter relevetur per confessionem actoris, arg. c. *Non licet*, de regul. jur. lib. 6. In iudiciis enim inæqualitas reprobat, & paritas approbatur, c. *Cum inter Priorem*. §. 1. & ibi notatur infra de except. c. 2. §. 1. supra tit. prox. Host. in c. ult. n. 2. infra de Cler. pugnan. in duel. & ideo ut dicit Archid. in capit. 1. num. 1. de confess. lib. 6. is qui ponit, certum ponere

debet, leg. *Si in rem*, ff. de rei vindicat. arg. cap. *De muliere*, de sponsal. & cap. *De simoniaca*, de Simon. eod. lib. cum & certum velit responsum, ut utatur eodem jure, quo vult alium uti, leg. 1. ff. *Quod quisque jur.* cap. *Cum omnes*, de constit. cap. *Ponderet* 50. dist. cap. *Decreto*, 2. q. 6. Et sic potest pars petere, ut interrogationes dentur dispositive per modum positionum, & aliter non cogitur respondere. Ita Franc. in d. cap. 1. n. 5. & Rota dec. 60 31. incip. *Voluerunt*, & *ordinaverunt*, alias 3. de sequest. & *posse*, & *fruct.* in novis, ubi decidit partem non cogi respondere interrogatoriis principale negotium tangentibus, nisi dentur dispositive medio juramento, & in scriptis per modum positionum ut articulorum, & subijcit rationem superius expressam, videlicet quia interrogans nihil, sed ponens dispositive omnia quæ posuit, confitetur, ut cap. 1. & 2. cum ibi notatis de confess. lib. 6. ergo ut non claudicat iudicium, dignum & iustum est, ut sicut actor interrogando per rei confessionem vult relevari, ita & reus per actoris interrogationem dispositive datam relevetur, ut servetur in iudicio æqualitas. Idem tenet gloss. 1. in cap. *Judicantem*, 30. quest. ult. & Prob. in addit. ad Monach. in dict. cap. 1. numer. 3. Si tamen reus ad interrogationem non dispositivam 61 responderet, & confiteretur, sibi præjudicium inferret, ut notat Bernard. in capit. *Cum causam infra de juram. calum.* & Rota in præalleg. dec. numer. 1. versicul. *Hoc autem*.

Præterea dixi, *Assertio*, quia positio debet esse affirmativa, & non negativa. Rationem reddit glossa in c. 1. in v. *Negativas*, de confess. lib. 6. quia positio in locum probationis venit, Clem. Sape, §. *Et quia*, de verb. signif. Illud ergo in positione debet admitti, quod admitteretur in probatione, ut notat Goffred. in cap. *Dudum*, il secundo de elect. Sed negativa regulariter non est 63 probabilis, ut notatur in cap. *Accusator*, 6. q. ult. & in cap. *Bona*, il primo §. *Contra vero supra de elect.* Ergo nec 64 est ponibilis. Item negativa positio non ponit, sed removel, ut per gl. ubi supra, & Bald. consil. 340. *Statuto Papie in fine*, vers. *Dico etiam* lib. 1. ubi dicit positionem debere esse affirmativam, quia positio negativa nihil ponit; unde nisi quatenus negativa habeat implici- 65 tam affirmativam, non dicitur positio; sed potius interrogatio. Et secundum Joannem Monach. in eodem cap. 1. dicit carentiam, & sic non existentiam; & non entis non sunt species, nec differentie, secundum Philosophum. Sed hoc dictum Joan. Monach. Impugnat Bald. 66 in d. cap. *Dudum* num. 50. ubi ostendit differentiam inter carentiam, & non existentiam, quia non existentia non requirit aliquod beneficium, nec subjectum; sed carentia sic: verbi gratia, iste caret oculis; & ideo debet responderi, quia negativa in subjecto semper est probabilis. Facit quod notatur in leg. 1. §. 1. ff. de itin. act. 67 priv. & leg. *Si in aliqua*, ff. de offic. Proconsul. Sed rudi- 68 stinguere ex mente Joan. Andr. in d. cap. 1. de confess. lib. 6. & ejusdem Baldi in d. cap. *Dudum* num. 8. Aut negativa est probabilis per alia genera probationum, aut non. Primo casu debet responderi, ut l. *Optimam*, C. de contrahen. & *committen stipulat.* & leg. *Jurisgentium*, §. *Quod fere*, §. de Pact. unde cum negativa coarctata loco, & 69 tempore sit probabilis; ergo omni positioni coarctatæ responderi debet. Et hoc pro regula constituti, Bald. ubi supra. Aut negativa non est coarctata, & tunc subdivi- 70 stinguere. Aut enim sit de facto ejus, contra quem ponitur, puta pono quod non numerasti: & debet responderi, ut leg. *Marcellus*, ff. rer. amat. & in *Authen. de Ha- red. & falcid.* §. *Si vero absunt*, Bellam. conf. 33. n. 31. vers. *Secundo quia*; nam quamvis non sit probabilis per testes, eo quod de non ente non sit scientia, & nihil 71 sit in probatione quod non sit in natura; tamen probari potest per confessionem partis; & magis in hoc fuit succurrendum ponenti, cum non sit nisi una species probationis, arg. c. ult. infra de testib. c. 2. & c. *Ad nostram*, de prob. & declarat gloss. in d. c. 1. in 1. ver. *Non possunt*. Aut sit de facto alterius; & non debet responderi. Fa- 72 cit l. *Quidam*, ff. de donat. & l. *In contractibus*, Cod. de non num. pecun. secundum Bald. dicentem hoc tenere Jac. Butrigar: & Raynerium ejus Pædagogum, qui est transcriba ejus. Quod si positio sit mixta partim facti 73 proprii, & partim facti alieni, similiter responderi non debet, nisi explicetur. Et quamvis forte negari pos- 74 set totum, tamen tutius est propter periculum animæ, ut

- ut specificè respondeatur ad illam partem, quæ concernit factum proprium, ut per Bellam. in *præcit. consil. 33. num. 33.* Sed hodie servari debet dispositio *dict. cap. 1. de confess. lib. 6.* ubi statuitur, ut iudices admittere possint positiones negativas, etiam si alias probari non possint, quam per confessionem adversarii, si æquitate suadente viderint expedire. Itaque positiones negativas juris rigor repellit, sed æquitas admittit, ut ibi notat glossa in *ver. Negativas.*
- 75 Secundo, in diffinitione dixi, *Simplex*; nam positio non debet esse duplex, puta, pono Testatorem fecisse testamentum, & legasse mihi decem. Hæ nanque sunt duæ positiones sub una, & est possibile, ut fecerit testamentum, & tamen non legaverit; & ideo debet dividi: alias ejusmodi positioni non est respondendum, ut Bald. in *d. cap. Dudum, il secondo n. 52. de elect. & Egidius Bellam. conf. 33. n. 33.* ubi dicit, positioni multiplex factum continenti non esse respondendum, donec declaretur: & declarat glossa in *cap. 2. in ver. Absque rationabili causa, de confess. lib. 6.* Si tamen adversarius neget simpliciter, non videtur singula negare, sed totum universum; nam non tenetur respondens dividere, si ponens non divisit, secundum Bald. *ubi supra num. 53.* & notatur in *cap. Presentiam, de testib. lib. 6.* Et in idem recidit, si positiones sint generales, obscuræ, & incertæ, Oldrad. *consil. 263. Dominus Aegidius n. 5.* plane Bart. *conf. 193. Commune Lucignani n. 3. vers. Super tertio lib. 1.* Idemque dicendum si sint implicate, æquivocæ, captiosæ, vel alternativæ, ut in glossa præalleg. in *dict. cap. 2. de quibus tamen dic, ut plene per Bald. in prædicta Decretali, Dudum num. 54. & sequent.*
- 77 Tertio, dixi, *Facti*, quia non admittitur positio juris, id est, de casu legis, secundum Jacobum Buttrigarium in *leg. Unica, Cod. eodem*: & idem de casu glossæ, si defuit textus; quia non est in potestate respondentis dubia juris interpretari, ut Bald. inquit in *dict. cap. Dudum num. 55.* Nam quæ sunt juris communis, nec sunt probabilia, nec probanda, quia jus certum est, & per contrariam positionem, vel confessionem alterari non potest, *l. Ornamentorum*, ibi, *Nec errorem heredi jus mutasse respondi, ff. de aur. & argen. legato*, Signorol. de *Homodeis conf. 165. num. 3.* Unde si ponam minorem decem & quatuor annis testari posse, & tu respondeas, *Credo*, talis responsio est nulla, & non præjudicat, ut notat Bart. in *leg. 2. num. 13. ff. de confess. facit secundum eum l. In confessionibus, ff. de interrogat. action. & quod not. Cod. eod. l. 1. ibi, nisi jus, vel natura repugnet.*
- 80 Veruntamen super jure consuetudinario valet positio, & confessio, ut per Bart. Bald. & Signorol. *locis citatis.* Item valet super jure municipali, vel aliqua Extravaganti, ut per Bart. in *dict. leg. Ornamentorum nu. 3. ff. de aur. & arg. legato.*
- 81 Quarto, dixi, *Pertinentis*, quia positio non debet esse impertinens, ut notat Jo Monac. in *c. 1. n. 2. de confess. lib. 6.* glossa in *c. 2. in ver. Absque rationabili causa, eod. tit. & lib. & Bart. in l. Ubicunque n. 13. ff. de interrogat. action.* Intellege, si sit impertinens omnino, puta quod Rex est in Francia, ut exemplificat Bald. in *d. c. Dudum n. 13. de elect. & Petr. de Anchar. in d. c. 1. n. 4. Vel: Peto a te centum ex causa mutui, & pono quod Rex Parthorum vivit, secundum exemplum Bartoli loc. cit. Vel si agens interdicto, Unde vi, faciat petitionem de proprietate, *l. Momentanea, C. Qui legit. person.* Bald. in *d. c. Dudum n. 47.* Sed si non est omnino impertinens, debet responderi, ut tenent Jacob. de Arena, Cyn. & omnes in *l. 2. §. Quod observari, Cod. de jurejur.* teste Bald. *ubi supra.* Dicitur autem pertinens quælibet positio, quæ causæ adaptari potest, sive ad causam faciat directe, sive indirecte, secundum Jo. Monach. in *d. cap. 1. num. 2. de confess. lib. 6.* & ibi Prob. nu. 4. & Bald. in *l. Si duo, §. Item Julianus, vers. Ultimo nota, ff. de jurejur.* Item pertinens dicitur positio omnis, quæ venit in auxilium causæ ejus, qui ponit: & hanc regulam ponit Bald. in *d. cap. Dudum eodem n. 47. vers. Et nota istam regulam: & est ex mente glossæ primæ in d. cap. 1. de confess. lib. 6. in vers. Scias autem.* Item positiones, quæ aliquod adminiculum conferunt, pertinentes dicuntur, ut notat Bartol. in *d. leg. Ubicunque n. 13. ff. de interrogat. action.* Bald. in *l. Ad probationem, la prima, C. de probat. & sufficit, ut qualitercunque adminiculentur etiam ex levi præsumptione, ut idem dixit in cap. Licet causam num. 33. Ex prædictis apparet de probat. allegat Jacobum Buttrigarium in l. Incerta, Fagnan. in 11. Libr. Decretal.**

C. de interdictis; & sequitur Philipp. Prob. ad Monach. in *d. cap. 1. n. 5. de confess. in 6.* Sed si statim apparet impertinens, non debet responderi, secundum Bald. in *cap. Dudum num. 47.* Sin autem sit dubium, & altiore requirat indaginem, responderi debet, salvo jure impertinentium, & non admittendarum positionum, & notat glossa Bernardi in *cap. Cum contingat in ver. Nihilominus supra de off. delegat.*

Quinto, dixi, *Ad causam*, id est, civilem, quia in criminalibus non sunt positiones, Archid. in *c. expenientibus num. 6. 50. dist.* etiam si extent judicia ad torturam: non enim sunt positiones, sed reus per judicem interrogatur, Baldus *conf. 326. Acturus petitione, vers. Si vero respondeat lib. 2.* & ideo in criminalibus recusans positionibus respondere, non habetur pro confesso, Mynsinger. *respons. 21. n. 10. Capyc. decis. 60. n. 2.* nam positioni criminosa regulariter non est respondendum, *c. Quis aliquando, §. Item illud*, ibi, *Non tibi dico, ut te prodas in publicum, neque te apud alios accuses, de pœnit. dist. 2.* glossa in *cap. 2. in ver. Absque rationabili, de confess. lib. 6.* Jason post alios in *leg. Transfatione finita in ult. notab. Cod. de transact.* non enim obijciens crimen relevari debet ab onere probandi, ut plene per Bald. in *leg. 2. §. Quod observari n. 23. vers. Item non tenetur, C. de jurejur.* Circa quod multum insistit Innoc. in *d. c. Dudum supra de elect. & Abb. in c. 2. de confess.* Vide Greg. Nattam in *Clem. Sape, §. Et quia, vers. Et glossa prima col. 7. de verbor. signif.* ubi ponit regulam negativam, & limitat octo modis.

Sexto, dixi, *Medio juramento*, propterea, quæ habentur in *cap. Presentium, de testib. lib. 6.* ibi, *Recepto juramento de veritate dicenda injungas dictis Abbati, & Priori, ut tam ponendo, quam respondendo dicant veritatem; & ideo ponens contraria, perjurus est, cap. Cum in positionibus, de jurejur. eod. lib.*

Septimo, dixi, *In scriptis exhibita*, quia positiones sunt in scriptis offerendæ judici, ut videat, an sint impertinentes, impossibiles, captiosæ, &c. ut dicit glossa magna in *c. 1. vers. Et exhiberi debent in actis, ut in d. Clem. Sape §. Verum, de verbor. signif.*

Octavo, dixi, *Per responsonem adversarii*, quia ad positiones pars respondere debet, non autem Advocatus, *d. c. 1. ibi, Per confessionem adversarii, & d. Clem. Sape, & §. Et quia, ibi, Propter partium confessiones, & notat glossa prima in d. c. 1. ante medium, vers. Ad positiones autem respondere debet pars.* Quinimo, ut subjicit glossa, solent cauti iudices tunc respondentes Advocatos expellere. Quod tamen intellige verum, si ponens petat, ut per ipsum adversarium respondeatur, ut praxis observat: alioquin positionibus responderi potest tam per seipsum, quam per Procuratorem, ut est textus in *c. 2. ibi, Reus, vel Procurator ipsius, de confess. lib. 6.* & tradit Bald. *conf. 222. Statuto cavetur lib. 1.* Mulier tamen, & rusticus respondere debent positionibus cum præsentia Advocati, vel Procuratoris, ut per Joseph. Ludov. *decis. Perusin. 81.*

Nonno, dixi, *Ad interrogationem judicis*, quia iudex non pars, debet aliam partem interrogare super positionibus: textus est in *d. c. 2. ibi, Interrogatus, jussusque a iudice respondere, ubi glossa in ver. Jussusque, & Franc. n. 6.* In Curia servatur, ut Notarius interroget ex commissione judicis: & vide Sardum *conf. 360. n. 29.*

Decimo, dixi, *Pars*, non autem actor, quia positiones fieri possunt tam ab actore, quam a reo, *d. Clem. Sape, §. Et quia, de verbor. significat. & d. cap. 1. ubi glossa magna post princip. vers. Cum positio etiam fiat per reum: & dixi supra in tertio notabil. vers. Tertia denique ratio n. 47 & 54.*

Ultimo, dixi, *Relevetur ab onere probandi*, quia ad hoc positiones usus longævus admisit, ut dicitur in *d. §. Et quia, & sic differunt ab articulis, secundum Joannem Andr. in cap. Presentium, de testib. lib. 6.* & Bald. in *cap. Dudum, il secondo num. 46. de elect.* quia positio fit ad hoc, ut ponens per confessionem partis ab onere probandi relevetur, *leg. Eum qui in primo respon. ff. de jurejurand. & dict. cap. 5. de confess. lib. 6.* & notat Bartol. in *leg. Ubicunque num. 17. ff. de interrogat. action.* Articulus vero fit ubicunque est necessaria probatio. Dicitur enim articulus pars intentionis continens id, quod actor probare intendit, ut inquit glossa in *d. cap. Presentium in ver. Articulis: & hinc resultat alia differentia; nam testis super articulis debet deponere de scientia per sensus corporeos, non autem de credulitate, ut *l. Qui testamento, §. fin. ff. de testament. & l. prima**

- l. prima in fine, ff. de his, que in testamento delent. Bart. in l. Quid tamen, §. Si arbiter nu. 3. ff. de arbitr. & notat Cardin. in cap. Cum causam nu. 3. & 4. infra de juram. calumn. 93* At vero pars respondere potest positionibus per verbum *Credit*, vel *Non credit*, ut per Cardin. ubi supra, Franch. in cap. 1. num. 9. de confess. in 6. & ibi etiam Prob. ad Monac. num. 10. Et quamvis glossa magna in d. cap. 1. circa finem, vers. *Ad illas postmodum*, dicat ad positiones responderi de veritate, vel credulitate, habita distinctione, an de veritate, vel calumnia sit juratum, ut in c. 2. de testibus lib. 6. & Bald. in d. cap. Dudum n. 11. dicat in facto proprio respondendum esse positionibus per *Scio*, id est, veritatis verbum, ut *l. Marcellus, ff. rer. amotar. & leg. Res, ff. de crimin. expil. hered. in alienis*, per *Credo*, vel *Non credo*, c. Cum ad Sedem infra de restit. spoliat. tamen in practica communiter servatur, ut indistincte admittatur responsio per verbum *Credit*, vel *Non credit*, ut hic per Abbatem n. 20. vers. *Qui in positionibus hodie sufficiens est talis modus*, & Marian. Socin. n. 84. eodem vers. *Et responderi solet, credit ut ponitur, vel non credit ut ponitur*, 94 Alexand. conf. 13. *Ex iis que in princip. lib. 1.* Adverte tamen, quia hæc differentia est nominis tantum; nam responsio, quæ sit positionibus de credulitate, habetur pro veritate in præjudicium respondentis, de quo habes glossam in c. *Ex literis infra de iurejur. in ver. Veritate*, ibi, *Quia æque præjudicat confessio de credulitate, sicut de veritate*; quam glossam ad hoc reputat singularem Cardin. & Prob. locis citatis, Bart. de Belenzinis in rubric. de probat.

& Philipp. Franch. in c. 1. supra de judic. Idem tenet Frider. de Senis consil. 23. *Titius electus in fine, vers. Secundo fa-* teor, Bald. conf. 225. *Questio est de terra in fine lib. 1. Ri-* minald. conf. 203. *Viso processu in princ. lib. 2. Decian. conf.* 647. *Requisitus num. 6. & Corneus conf. 305. Circa primum* n. 5. lib. 3.

Ceterum hoc intellige verum quantum ad hoc, ut po- 95
nens relevetur ab onere probandi, non autem quo ad hoc, ut incurratur perjurium ex tali responsione, sicut ex responsione de veritate, neque quoad alios effectus, ut notabiliter declarat Calder. conf. 152. alias 4. de confess. & consentit Bald. conf. 299. *Proponitur lib. 5.* ubi firmat non posse inquiri de falso eum, qui falsum dixit per iuramentum calumnie respondens positionibus. Ego vero de hoc valde dubito, quia cum hodie communiter non fiat responsio, nisi per verbum *Credit*, vel *Non credit*; sicut ponens falsum incidit in perjurium, ita & respondens, ut sic in iudicio servetur æqualitas, secundum ea, quæ dixi supra n. 59. Ad hoc c. fin. de iurejur. lib. 6. ubi tam ponens, quam respondens contraria post iuramentum in causa præstitum perjurus dicitur, nec distinguitur, an responsio sit de credulitate, vel veritate. Hinc gl. 1. in d. c. 1. de concess. lib. 6. vers. *Scire tamen debes*, posteaquam docuit, Advocatum, qui docet fal- 96
sum respondere, teneri adversario illius damna refarcire, quæ inde pertulit, ut *Sepe 50. dist. c. ult. de injur. l. Qui occidit, §. ult. ff. ad l. Aquil. subdit immediate*: Solent Advocati dice- 97
re clientulis, si hoc confitearis, causam perdes; nec dicunt, si negaveris, animam perdes, c. *Matthaus in fin. de simon.*

D E F E R I I S.

Clemens III. alias Cælestinus.

C A P U T IV.

Capellanus tuus, frater Episcopo, coram nobis ex parte tua proposuit, quod cum statuta Canonica declarent, nuptias tribus septimanis ante festum Nativitatis Beati Joannis Baptistæ minime celebrari debere: quidam hebdomadas illas, absque interpellatione continuandas intelligunt. Alii vero inter festum & ipsas volentes facere intervallum, illud tamen dicunt ob reverentiam festivitatis Pentecostes fuisse statutum, quæ in septimanis istis solet intervenire quandoque: & sic a tribus diebus Rogationum ante Ascensionem Domini inchoantes, usque ad octavum diem post Pentecosten (illis hebdomadis computatis) illo tantum spatio temporis celebrari nuptias non permittunt, earum celebrationem ab inde nullatenus inhibentes. Quia ergo consulti fuimus, utra istarum opinionum potior videatur: nobis & fratribus nostris apparuit, quod licet ea sit Romanæ Ecclesiæ consuetudo, ut quocunque tempore matrimonium contrahatur, consensu interveniente legitimo de præsentis: quia tamen a Septuagesima usque ad septem dies post Pentecosten celebrari nuptiæ non sinuntur; & postea etiam tribus septimanis, vel pluribus ante festivitatem Sancti Joannis, sine differentia celebrantur: posterior sententia meliori & subtiliori nititur ratione; & sive secundum Canones a Septuagesima usque post octavas Paschæ, sive juxta consuetudinem Ecclesiæ Romanæ usque post septem dies festi Pentecostes (quod caret octavis) nuptiæ suspendantur, in Dominica quæ sequitur, & deinceps possunt licite celebrari.

S U M M A R I U M.

- 1 **D**eclaratio dubii ardui, & difficilis circa intelligentiam Canonis, a Sede Apostolica petenda est.
- 2 Matrimonium coram Parocho sine celebri solemnitate contrahi potest etiam temporibus ab Ecclesia interdictis, n. 11.
- 3 Opinio melioribus rationibus fulcita, eligenda est in concursu opinionum, etiamsi opposita sit communior.
- 4 Nuptiarum solemnitates quibus temporibus jure veteri prohiberentur.
- 5 Et quibus jure novissimo Conc. Trident.
- 6 Nuptiarum benedictiones fieri non possunt temporibus ab Ecclesia interdictis, & est culpa mortalis huic præcepto contravenire.
- 7 Item prohibentur his temporibus nuptialia convivia, & n. 11.

8 Item traductio uxoris ad domum viri, etiam si fiat privatim, ac sine solemnitate, n. 10.
Item carnalis copula, n. 11.

- 9 Nuptiarum solemnitates cur certis temporibus sint prohibita.
- 10 Toletani Concilii decretum prohibens carnalem commixtionem, & alias nuptiarum solemnitates temporibus ab Ecclesia interdictis, refertur.

Capellanus. Tres septimane, quibus Canon prohibet fieri nuptias ante festum Sancti Joannis Baptistæ, non continuantur festo; sed intelligitur de septimana Ascensionis cum duabus sequentibus. Hoc dicit secundum Joan. Andr. & omnes. Communis divisio. Secunda ibi, *Quia igitur*.

Nota primo ibi, Consulti fuimus, utra istarum opinionum potior videatur: quotiescunque ardua difficultas emergit circa intelligentiam Canonis, & utrinque sunt opiniones, ad Sedem Apostolicam pro declaratione esse recurrendum.

dum. Concordat. c. Per venerabilem, §. Rationibus infra qui fil. sint legit. ubi dicitur: Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, & iudicium inter portas iudicis variari, venies ad Sacerdotes Levitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, qui indicabunt tibi iudicii veritatem, & facies quaecunque dixerint qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, id est, Sedem Apostolicam, ut ibi exponitur, ad idem text. in l. ult. C. de leg. & adde quod in proposito scripsi in c. Cum venissent, n. 22. & 42. supra de iudic.

2 Secundo, nota ibi, Quocunque tempore contrahatur, matrimonium ipsum legitimo interveniente consensu, ac sine celebri solemnitate, licite contrahi posse etiam temporibus ab Ecclesia interdictis; nam verb. Contrahatur, hic positum exponitur ab Innoc. id est, contrahi liceat. Et quamvis nonnulli ex Antiquis contradixerint; tamen hæc est communis opinio, quam sequitur hic Tancredus, & Host. sub n. 2. in vers. Contrahatur, Joan. Andr. n. 3. & 4. Bald. in fin. Butt. n. 9. & Abb. n. 2. & 4. dicens, sic transire hic omnes Doctores; & probatur irrefragabiliter in hac Decretali, dum dicit esse consuetudinem Ecclesiæ Romanæ, ut matrimonium quocunque tempore contrahatur consensu interveniente legitimo de præsentis, sed nuptiarum solemnitas certis temporibus prohiberi: unde patet non esse audiendos modernos Collectores hic n. 3. asserentes matrimonium temporibus prohibitis posse contrahi, scilicet valide, sed tamen contrahentes mortaliter peccare; abstinem ut Romana Ecclesia, a cuius regulis nemini licet deviare, approbet consuetudinem pravam, & nutritivam peccati, c. Quis nesciat 11. dist. Unde hanc sententiam merito approbavit S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum, ut infra dicam in fin.

3 Tertio, nota ibi, Posterior sententiam meliorem nititur ratione, in diversitate opinionum, quarum una sit probabilis, & altera probabilior, sequendam esse probabilior, seu melioribus rationibus fulcitam, ut hic per Abbatem n. 3. inferentem ex hoc, ut non sit habenda ratio personæ illam opinionem foventis, nec multitudinis Doctorum, qui illam sequuntur, cum sæpe unius forsan, & deterioris sententia possit multos & majores in aliqua parte superare, ut dicitur in l. 1. §. Sed neque, C. de vet. jur. enuclean. & hoc servat Rota, quæ in concursu opinionum non tamen movetur ex numero Doctorum, quam ex rationum momentis, ut dicitur in decis. 17. n. 4. par. 7. recen. Quod si opiniones in utranque partem sint æque probabiles, minime licet utramlibet sequi, ut dixerunt multi ex recentioribus; sed omnino eligenda est tutior etiam in foro conscientiæ, ut validissimis rationibus & autoritatibus probavi in c. Ne innitaris, supra de const. ubi reperies hanc materiam electionis probabilium opinionum plenissime examinatam.

4 Ultimo, nota in vers. Quia tamen, & signa tempora, in quibus jure veteri inspecto solemnitates nuptiarum interdicuntur, de quibus hic, & in c. Non oportet 1. & 2. & in c. Non licet, & in c. Nec uxorem 33. q. 4. videlicet ab Adventu Domini, id est, a prima Dominica in Adventu, secundum Hostiensem hic in principio, usque ad Epiphaniam, a Septuagesima usque ad octavam Paschatis, & a diebus Rogationum usque ad octavam Pentecostes. Dixi, jure veteri inspecto, quia jus novissimum Concilii Tridentini in c. 10. sess. 24. de reformat. matrim. hæc tempora Feriarum ex parte temperavit, præcipiens ut ab Adventu Domini usque in diem Epiphaniæ, & a feria quarta Cinerum usque in octavam Paschatis inclusive antiquæ solemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus observentur; in aliis vero temporibus nuptias solemniter celebrari permittit. Ex quibus verbis sublata sunt veterum Doctorum altercationes, nunquid octava Epiphaniæ, & ultima dies octavarum in prohibitione includantur, ut videre est apud Host. hic in princ. & Silvest. in ver. Matrimonium 7. q. 2. nam Concilium dum dicit, usque in diem Epiphaniæ, utique exclusit octavam, & dum subjunxit, inclusive, tam ipsam diem Epiphaniæ, quam diem octavæ Paschatis comprehendit; quia illud verbum, Inclusive, ad utrumque tempus est referendum, cum nulla subsit ratio diversitatis, arg. l. 1. de libert. prater. & l. fin. ff. de reb. dub.

Sed QUÆRITUR, quæ sint solemnitates nuptiarum, quæ prædictis Feriarum temporibus ab Ecclesia interdiciuntur.

Conveniunt omnes, his temporibus prohibitas esse nuptiarum benedictiones, de quibus habetur in c. Aliiter 30. q. 5. ibi, Sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus a Sacerdote benedicetur. Et in Concilio Tridentino c. 1. ibi, Benedictionem in templo suscipiendam, sess. 24. de reformat. matrim. adeo ut sit culpa lethalis huic præcepto contravenire, ut censent Petr. de Palude in 4. sent. dist. 32. q. 1. art. 4. n. 20. Joan. Friburg. in Summ. Confessor. lib. 4. tit. 17. q. 1. San. Antonin. in 3. part. tit. 1. c. 17. post princ. Silvest. in v. Matrimonium 7. q. 2. in primo dicto, Navarr. in Manual. c. 22. n. 71.

Similiter nuptialia convivia his temporibus Feriarum, 7 prohiberi satis constat ex capit. Ne uxorem, ibi, Nec convivia facere 33. q. 4. & hic notant Abb. Antiq. num. 1. ver. Nuptia, & Abb. Sicul. num. 4. vers. Quod nuptialia convivia, gloss. ult. in c. Non licet 33. q. 4. ibi, non debent celebrari, ut fiant ibi convivia, & intersint histriones, & mimi, & gloss. in cap. Vir cum propria, §. Hinc etiam, ibi, sed prohibentur nuptialia convivia, ead. caus. & q.

Sed & traductionem uxoris ad domum viri his temporibus esse interdictam, satis liquet ex d. c. Nec uxorem, nam verba illa, Nec uxorem ducere, communiter exponuntur, id est, traducere, ut per Abbatem hic n. 9. 4. v. Et primo adduco, ibi, Ducere, id est ad domum, & Silvest. in v. Matrimonium septimo, sub n. 2. v. Dubitatur secundo. Rationem reddit D. Thomas in 4. sent. dist. 32. q. 1. art. 5. q. 4. Quia quando nove sponse traduntur, animus conjugum magis ex ipsa novitate ad curam carnalium occupatur, & ideo in nuptiis consueverunt signa multa letitiæ dissolute ostendi; & propter hoc illis temporibus, in quibus homines præcipue debent se ad spiritualia elevare, prohibitum est nuptias celebrari.

In hoc tamen est discrepantia inter Doctores, quia 10 nonnulli arbitrantur, solam traductionem, quæ fit cum solemnitate, esse interdictam. Et hujus sententiæ sunt Goffredus in Summa tit. de matr. contr. contra interdict. Eccles. num. 2. Tancred. & post eum Host. hic num. 2. in fin. & in juram. in d. tit. de matr. contra interdict. Eccl. num. 3. Angel. in Summ. in ver. matrimonium tertio, impedimento 2. ad fin. & alii, quos novissime refert, & sequitur Sanchez, asserens hanc opinionem esse veriore, in tract. de matr. tom. 2. lib. 7. disp. 7. n. 16. vers. Secunda sententia.

Sed quidquid dicant isti, tenendum est, quamcunque traductionem uxoris ad domum viri superscriptis temporibus esse prohibitam; tum quia text. in d. c. Nec uxorem 33. q. 4. simpliciter dicit uxorem ducere; atque ita interdicatur ibi non tantum solemnitas, sed etiam traductio; tum quia etiam cessantibus conviviis, & aliis solemnitatibus, militat ratio D. Thomæ, quod ex ipsa novitate traductionis animus circa carnalia, & voluptuosa occupetur; tum denique quia cum feriarum tempore prohibita sit copula carnalis, ut inferius patebit, est etiam prohibita traductio privata, per quam ad carnalem copulam pervenitur, ad gl. un. in fin. & Jo. Andr. in princ. in c. Cum quid prohibetur de regul. jur. lib. 6. sicut prohibito matrimonio, censentur etiam prohibita sponsalia, per quæ pervenitur ad illud, ut l. Oratio, ff. de spons. & prohibita copula prohibetur etiam cohabitatio, cap. Diffinimus, & ibi bona gl. in v. Intercepit 18. q. 2. Quamobrem traductionem esse prohibitam simpliciter & indistincte tenet gl. in c. Vir cum propria, §. Hinc etiam ad fin. 33. q. 4. & hic firmat Cardin. circa finem, & Abb. n. 4. & censuit S. Congregatio Concilii, ut inferius patebit in fin. Sed & Provinciale Concilium Mediol. quintum in rubr. Quæ ad matrimonium pertinent, §. Ne quis tom. 4. Concilior. p. 2. pag. 544. col. 1. sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ ipso facto incurrenda statuit, nec quis statis temporibus, quibus nuptiarum solemnitates celebrari interdictum est, domum sponsam traducat, aut nuptialia convivia celebret, aliave ejus generis vetita agat. Et in specie prohibitam esse traductionem etiam privatam, & non solemnem, tradit expresse Silvester in ver. Matrimonium 7. q. 2. post quintum dictum, vers. Dubitatur secundo, & Summa Rosella in v. Impedimentum, Impedimento 17. in princ. & alii Recent. quos citat Sanch. d. disp. 7. n. 14. & ante eos Cardin. hic n. 2.

Similiter quoad copulam carnalem, tamen si Sanch. in præalleg. disp. n. 23. existimaverit, temporibus ab Ecclesia statutis nullatenus prohibitum esse matrimonium consummare,

mare, idemque anteipsum fenserint Navarr. in *Manuali* cap. 22. n. 71. Petr. de Soto *lect.* 14. de *matrim.* §. *Huc proximum est*, Cardin. Bellam. lib. 1. de *matrim.* c. 31. ad *fin.* §. *In altero*, & quidam alii ex recentioribus a Sanchez citati: tamen illorum rationes sunt valde infirmæ, & ratio D. Thomæ superius considerata, ne statis temporibus animus conjugum circa carnalia & voluptuosa occupetur, potissimum viget in consummatione matrimonii; nam ut legitur Eccles. 3. *Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus*; quare contra prædictos fiat communis Canonistarum fere omnium sententia; nam gloss. *hic in ver.* *Quocunque tempore*, *Et ita*, inquit, *quolibet tempore potest matrimonium contrahi, sed nuptiarum solemnitas tantum his diebus, ne carnaliter conjungantur, prohibetur.* Petr. de Sampf. & post eum Abbas Antiq. n. 1. *ver. Nuptiæ*, exponit, id est, solemnitates, ut convivium, hasiludia, & hujusmodi, & etiam quoad consummationem carnalem suspendi debent matrimonia; unde si quis vellet illo tempore matrimonium consummare, alter potest excipere contra illum. Joan. Andr. n. 4. exponit verb. *Celebrari*, id est, cum solemnitate, & celebritate contrahi, vel celebris traductio, vel consummatio fieri: & refert, & approbat dictum Petri, & Abbatis, Bald. in *fin. Nota*, inquit, *in ista capite*, *quod in istis feriis bene possunt contrahi matrimonia quantum ad substantiam consensus, sed quantum ad copulam carnalem non.* Butr. num. 9. quærit, quid prohibeatur circa matrimonium tempore feriarum, & solvit his verbis: *Dic, quod matrimonii contractus non prohibetur, sed nuptialis solemnitas, & copula actus, & sic prohibetur solemnitas nuptiarum contrahendarum, & copula, vel consummatio.* Et paulo infra similiter probat dictum Petri, & Abbat. Antiq. Cardin. n. 2. *Quero*, inquit, *in eo, quod dicit: Et prohibentur nuptiæ, quomodo hoc intelligitur? Quidam intelligunt de solemnitate, tu intellige de consummatione matrimonii, & sic etiam vidue, quæ ducuntur sine solemnitate, non possunt hoc tempore duci; multi tamen non observant.* Anchar. num. 3. *Nota*, inquit, *quod matrimonium omni tempore celebratum tenet; ad tempus tamen suspenditur carnalis copula, & festivitates, ut in iuribus allegatis in gloss. Imol. n. 1. Nota*, quod certa sunt tempora feriata, in quibus non debent nuptiæ celebrari, id est, cum solemnitate, & celebritate contrahi, seu celebris traductio, vel consummatio fieri; & sic non prohibetur, quod solo consensu omni tempore non possint contrahi matrimonia, vel sponsalia de futuro, ut hic expresse dicitur; & totidem verbis idem dicit Joan. de Anan. n. 2. Abbas Siculus n. 4. relatis aliorum opinionibus sic ait: *Ego puto, quod matrimonium sine celebri solemnitate licite possit omni tempore contrahi, quia in contrahendo nulla reperitur causa prohibitionis, cum*

non fiant convivium, nec exerceatur commercium carnales; sed tantum intervenit consensus de presenti, in quo nullum reperitur peccatum, imo est Sacramentum, ut in cap. Debitum de bigam. Et infra expresse dicit, etiam carnis commisionem prohiberi his temporibus feriatis. Idem firmat gloss. *un. in c. Vir cum propria*, §. *Hinc etiam* 33. q. 4. Raymund. in *Summ. in tit. de impedim. Feriar. in princip.* Host. in *summ. in tit. de matrim. contr. contra interd.* Eccles. num. 3. post princ. Henric. Boich. in *c. fin. num. 3. de frigid. & malefic.* Stephan. de Gaeta in *repet. cap. Ad limina* 30. q. 1. §. 4. num. 549. in *fin.* Ex quibus patet, hanc esse unanimem Canonistarum sententiam, quam etiam tenuerunt ex Theologis Petr. de Palude in 4. *sent. dist. 32. quest. 1. art. 4. num. 20.* Card. Cajet. in *Summa in ver. Matrimonium cap. ult. §. in publico autem loco*, S. Anton. in 3. p. tit. 1. capit. 17. in *fin.* Silvest. in *vers. Matrim. 7. q. 2. post dictum 5. dubio 3.* & alii relati a Sanch. d. disp. 7. num. 21. eamque probavit Sac. Congregatio Concilii; nam proposito dubio, an matrimonium coram Parocho quocunque tempore contrahi possit: Sac. Congregatio censuit posse contrahi quocunque tempore matrimonium; sed temporibus comprehensis in cap. 10. *sess. 24. de reform. matrim.* nuptiarum solemnitates, traductiones ad domum, & carnalem copulam prohiberi.

Quibus demum accedit autoritas Concilii Toletani 12 celebrati anno Domini 1473. sub Sixto IV. in *tit. Quod non fiant nuptiæ, nec carnales commixtiones, nec solemnitates tempore a jure vetito*, tomo 4. Concilior, p. 1. pag. 748. vol. 1. cujus hæc sunt verba: *Cum secundum legitimas sanctiones non sit dubium eos in legem committere, qui verba legis amplexi contra ejus nituntur voluntatem; & quia tempore, quo sacrorum Canonum decretis nuptiarum celebratio interdicitur, & carnalis copula prohibetur, non nullos laicos nubere & carnaliter commisceri, ac proinde convivium publica strepitus, & choreas facere, parentes quoque, & amicos invitare, & cum histrionibus, & jocularibus solemniter nuptias celebrare, & ad Ecclesias sic incedere plerunque contingit: Nos contendentes, quod sacrorum Canonum intentio fuit non tam Ecclesie solemnitates, & nuptiales benedictiones, quam carnales commixtiones prohibere: consuetudinem hujusmodi diluere cupientes, sacro approbante Concilio, commixtiones prædictas, strepitus, choreas, jocalationes, & alias solemnitates, ac convivium temporibus, quibus solemnia Ecclesie interdiciuntur, & cessant, nuptiales benedictiones fieri de cetero prohibemus, statuantes, ut qui contra hujusmodi nostræ constitutionis tenorem nupserit, ipso facto sententiam excommunicationis incurrat. Et nihilominus Clerici, qui præfatis nubentibus Missas dixerint, decem florenorum pœna puniantur.*

D E F E R I I S.

Gregorius IX.

C A P U T V.

Conquestus est nobis: & infra. Quamvis non prorogari, sed expediri deceat quæstiones; debet tamen judicialis strepitus diebus conquiescere feriatis, qui ob reverentiam Dei noscuntur esse statuti; scilicet Natalis Domini: sancti Stephani, Joannis Evangelistæ, Innocentium, Sancti Silvestri, Circumcisionis, Epiphaniæ, septem diebus Dominicæ Passionis, Resurrectionis cum septem sequentibus, Ascensionis, Pentecostes cum duobus qui sequuntur, Nativitatis Joannis Baptistæ, festivitatum omnium Virginis gloriosæ, duodecim Apostolorum, & præcipue Petri & Pauli, beati Laurentii, dedicationis beati Michaelis, solemnitatis omnium Sanctorum, ac diebus Dominicis, ceterisque solemnitatibus, quas singuli Episcopi in suis diocesibus cum clero, & populo duxerint solemniter venerandas; quibus utique solemnibus feriis (nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat) usque adeo convenit ab hujusmodi abstinere, ut consentientibus etiam partibus nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contingit diebus hujusmodi promulgari. Licet diebus feriatis, qui gratia vindemiarum vel messium ob necessitates hominum indulgentur, procedi valeat, si de partium processerit voluntate.

S U M M A R I U M.

- 1 **F**eriis introductis ob honorem Dei, & Sanctorum, nisi ob necessitatem, vel pietatem, iudicium exercere non potest etiam de consensu partium, & n. 3.
- 2 Feriis favore hominum introductis possunt partes renunciare.
- 4 Ferie Sanctorum sunt principaliter introductæ ob reverentiam Dei.
- 5 Iudex non debet in causis procedere, nec etiam citare ad diem feriatam.
- 6 Citatus in die feriatâ comparere potest.
- 7 Feriis introductis in honorem Dei partes renunciare non possunt.
- 8 Feriis repentinis nequeunt partes renunciare.
- 9 Feriis messium, & vindemiarum partes renunciare possunt etiam tacite.
- 10 Arbitratur tenetur servare ferias solemnes.
- 11 Feriis in honorem Dei, partes compromittendo tanquam in arbitrum, renunciare non possunt. Secus si tanquam in arbitratorem, ibid. & n. 20.
- 12 Sententia lata & processus habitus in die feriatâ non tenent.
- 13 Feriatis diebus iudicium exerceri potest, si subsit necessitas, tam circa temporalia, quam circa spiritualia.
- 14 Feriatis diebus agi possunt causæ miserabilium personarum, & n. 16.
- 15 Item causæ spirituales electionum, decimarum, usurarum, inquisitionum, & matrimoniales.
- 17 Decretum super alienatione rerum minoris in die feriatâ interponi non potest.
- 18 Festis diebus licet dare operam rebus ad vitam necessariis, & tempore periculis.
- 19 Feriatis diebus expediri possunt quæ pertinent ad pacem, vel concordiam, & pacta & transactiones fieri.
- 20 Compromissum tanquam in arbitratorem fieri potest in diebus feriatâ.
- 21 Appellatio interponi potest quolibet die feriato, sed eam prosequi non licet.
- 22 Executio sententiæ an fieri possit tempore feriato.
- 23 Festi dies de præcepto qui sint hodie ex Constitutione Urbani VIII.
- 24 Feriati dies quoad judicialia qui sint, n. 25. & 26.
- 26 Festi dies de præcepto sunt etiam feriatâ quoad judicialia, sed non e converso.
- 27 Festos dies solus Papa in Ecclesia universalis potest indicare, & singuli Episcopi in suis diocesis, & n. seq. & 58.
- 28 Dominici diei observatio succedit observantiæ Sabbati non ex præcepto legis, sed ex Constitutione Ecclesiæ & consuetudine populi Christiani.
- 29 Papa solus habet potestatis plenitudinem, & Ecclesiæ principatum.
- 30 Episcopi non possunt ferias indicare in die alicujus Sancti ab Ecclesia non canonizati.
- 31 Episcopus an possit diem festum indicare sine populo, & n. seq.
- 32 Episcopus in his, in quibus vertitur interesse laicorum, non potest statuere sine illorum consensu, vel saltem debent esse presentes.
- 33 Festos dies solus populus, seu laicalis potestas indicare non potest etiam quoad judicialia.
- 34 Populus an possit statuta facere sine autoritate Superioris.
- 35 Feriarum species quot sint, & a quibus indicantur, & n. seq.
- 36 Ferie rustice suffragantur etiam non occupatis in messibus, & vindemiis, si a iudice sint indictæ.
- 37 Citatio an fieri possit in die non feriatâ ob feriatam.
- 38 Utque, dictio ponitur exclusive.
- 39 Citatio an possit fieri in die feriatâ ad diem non feriatam.
- 40 Principium est ponderandum etiam in iudiciis.
- 41 Actus habitus tempore, aut loco inhabili, valet, si illius effectus conferatur in tempus, aut locum habilem.

Declaratur, n. 47.

- 42 Citationis triplex est actus.
- 43 Mandatum de citando an fieri possit in die feriatâ ad diem non feriatam, & n. 46. & 49.
- 44 Executio mandati de citando an die feriatâ fieri possit, & n. 46. & 53.
- 45 Processus ex citatione inchoandus fieri non potest die feriatâ.
- 48 Citatio est de processu, & fundamentum iudicii.
- 50 Citationis commissio est actus extrajudicialis, non requirens causæ cognitionem.
- 51 Et fieri potest etiam in territorio alieno.
- 52 Mandatum de citando in die feriatâ fieri non potest a iudice pro tribunali sedente.
- 53 Bonarum mentium est lites execrari.
- 54 Citatio conturbat mentem citati, & plerumque eum provocat ad iracundiam.
- 55 Citationis executio est de judiciali processu.
- 56 Substantialia actus ubi interveniunt, actum ipsum intervenire necesse est.
- 57 Princeps laicus an statuere possit, ut dies alicujus Sancti ab Ecclesia canonizati a suis subditis servetur, ac si esset dies festus ex præcepto Ecclesiæ, & n. seqq. usq. in fin.
- 60 Jurisdictio spiritualis, & temporalis, a Deo sunt distinctæ.
- 61 Festorum dierum indictio est actus spiritualis, & pertinet ad Pastores Ecclesiæ.
- 62 Ferie repentine a Principe indictæ non sunt servandæ in foro Canonico.
- 63 Conservatores spectant ad Presules Ecclesiæ.
- 64 Festorum dierum indictio est quadam consecratio temporis.
- 65 Feriis in honorem Dei, & Sanctorum Princeps laicus derogare non potest.
- 66 Constantini lex de observatione diei Veneris in honorem Dominice Passionis non fuit recepta ab Ecclesia.
- 67 Statuto civitatis posse introduci ferias in honorem Dei, quo sensu sit accipiendum.
- 68 Consuetudo non potest inducere ferias in honorem Dei, nisi interveniat consensus Episcopi, & Cleri.
- 70 Festum si Princeps, vel civitas statuat sub certa pena colendum, transgressores culpam non incurrun, sed pena exigi potest.
- 71 Contrarium.
- 72 Statutum alii est nullum ex defectu potestatis, adjectio pœnæ non tenet.
- 73 Statutum laicale potest pœnam infligere violentibus dies festos ab Ecclesia institutos.
- 74 Principum Catholicorum est, in adiutorium Ecclesiæ sacrarum Constitutionum præcepta tueri.
- 75 Princeps laicus non potest statuere, ut ejus subditi in die alicujus Sancti ab operibus servilibus abstineant.
- 76 Ferie repentine quæ sint, & quas ob causas a Principe indicantur.
- 77 Ad religionem pertinet cultum Deo exhibere.
- 78 Dictio, sicut, importat omnimodam similitudinem.
- 79 Formalitas celebrationis festi in quibus consistat.
- 80 Declaratio Apostolica nullitatis literarum Senatus Mediolani, & Edicti Gubernatoris status Mediolanen. observatione festivitatis S. Dominici in dicto statu.

Conquestus. Feriis introductis ob honorem Dei, & Sanctorum, nisi ob necessitatem, vel pietatem, iudicium exerceri non potest etiam de consensu partium; possunt tamen partes renunciare feriis favore hominum introductis. Hoc dicit secundum Jo. Andr. cui subscribunt Bellam. Bald. Butr. Cardin. Anchar. Imol. Abb. & Joann. de Anan. Divisio patet, 2. ibi: *Licet*.

Nota primo ex text. principalem regulam, quod in feriis statutis ob reverentiam Dei iudicium exerceri non potest, ut hic, & in l. Omnes dies, & in l. fin. C. eodem, & notant omnes in summ. textus.

Ampliatur primo hæc regula, ut locum habeant etiam in feriis Sanctorum; nam & istæ sunt principaliter introductæ ob reverentiam Dei, ut hic notat gl. 2. Host. n. 4. v. Et nota quod ferie, & Abb. in primo notab. & clare

clare probatur in text. nam primo generaliter loquitur de diebus feriatis, qui ob reverentiam Dei noscuntur esse statuti: & mox explicando qui sint illi dies, per dictionem *Scilicet*, quæ stat declarative, ut notat Fulg. *conf.* 147. *Visa quadam supplicatione*, num. 2. enumerat etiam ferias Sanctorum. Et est ratio, quia Dominum veneramur in Sanctis ejus, ut in Clem. 1. *de reliq. & venerat. Sanct.* Ad hoc Conc. Trid. *sess.* 25. *de in voc. & vener. & reliq. Sanct.*

5 Ampliatur secundo, ut habeat locum non tantum in feriis solemnibus ad honorem Dei dedicatis, sed etiam in aliis feriis, ut hic declarant Innoc. n. 1. Host. Jo. Andr. n. 2. Unde iudex non debet in causis procedere, nec etiam ad illam diem citare, ut l. 1. ff. *de feriis*; tamen prudenter faciet, si sic dicat: Compareas tali die coram nobis, ut ex tunc in tali causa procedamus; nam etsi die feriatum non possit judicialiter procedi, par tamen citata comparere potest, secundum Innoc. *ubi supra*. An autem citatio fieri possit in die non feriatum ad diem feriatum, vel e converso, plene examinabitur *infr.* in 2. & 3. q.

7 Ampliatur tertio, ut nec de partium consensu iudicium exerceri possit in diebus feriatis in honorem Dei; nam talibus feriis partes renunciare non possunt, ut hic dicitur expresse. Ratio est, quia non in favorem partium,

8 sed in Dei honorem introductæ sunt; ergo, &c. ut c. *Si diligenti de foro compet.* & l. *Si unus*, §. *in Sum. ff. de pact.* secundum Abb. *hic* n. 9. Et idem dicendum de feriis repentinis, quia cum non fuerint indictæ in favorem partium, sed ob reverentiam, vel honorem Principis, nequeunt partes illis renunciare, l. *omnes dies prope finem*, C. *eod.* & tenet Specul. *in tit. de feriis*, §. *fin. post principium*, & glos. in Clem. *Sepe in verb. Ob necessitatem*, de *verb. signif.* & Abb. *hic* n. 11. Secus autem est in feriis rusticis inductis propter hominum utilitatem, vel necessitatem tempore messium, & vindemiarum; nam his bene possunt partes renunciare, ut *hic in fin. & in l. 1. ff. eod.* & hic notat gl. 2. Abb. Antiq. Jo. Andr. Bald. & omnes *in summ. text.* & Abb. *Siculus d.* n. 11. Quinimo his ultimis renunciari potest etiam tacite, & renunciatum intelligitur eo ipso, quod citatus comparet, & non opponit exceptionem feriarum, ut est expressum in d. l. 1. ff. *eod.* & tenet Frideric. de Senis *conf.* 11. *Queritur* n. 11. v. *Præterea iste Jacobus*, Jal. *in d. l. 1. in princ.* & Alex. *conf.* 213. *Viso*, & *opportune* n. 3. *vers. Nec potest dici lib. 2.*

10 Ampliatur quarto, etiam in arbitro, quia procedit ad instar iudicis, & tenetur servare ferias solennes, d. l. *Omnes dies*, C. *eod.* Unde partes compromittendo in aliquem tanquam in arbitrum, feriis renunciare non possunt, ut tenet Specul. *in tit. de arbitr.* §. *fin. v. in forma*, & Joan. Andr. *hic* n. 20. *in fin.* & Abb. n. 10. Et hoc in vero arbitro; secus autem in arbitratore, ut dicam *infra* in 3. *fallent.*

12 Ampliatur quinto, ut in tantum abstinendum sit a iudicio in diebus feriatis, ut sententia, & processus habitus non teneat, ut de sententia patet in l. 1. ff. *eodem*, & de sententia, & processu dicitur expresse *hic in fin.* Unde cum mysterio Joan. Andr. & sequentes summando textum dixerunt: Iudicium in diebus feriatis exerceri non potest; nam verbum *Potest* præcedente negatione, præcisam necessitatem importat, & privat potentia, adeo ut reddat actum de jure impossibilem, ut notat glos. in c. 1. *in verb. Non potest de regul. jur. lib. 6.* Bald. in l. 1. n. 62. C. *qui admitti*, & Jal. in l. *Non dubium* n. 60. Cod. *de legib.*

13 Fallit primo supradicta regula, si subit necessitas, ut in text. ibi: *Nisi necessitas urgeat*, veluti si res sit tempore peritura, ut c. *Licet supra eod. l. 2. & 3. ff. de feriis*, & l. 1. ff. *de damn. infect.* secundum glos. *hic in verb. Necessitas*, & Innoc. n. 1. *in fin. in eod. verb.* Vel dic, necessitas, secundum Host. n. 5. & Joan. Andr. n. 22. puta circa collectionem fructuum, vel imminentem aquarum inundationem, l. *Omnes iudices*, C. *eod. tit.* & circa questiones, & punitiones latronum, ut l. *Provinciarum*, C. *eod.* ubi patet insignem latronem etiam in die Paschatis posse ad ferreas mitti, quia ut ibi dicitur, in hoc summi Numinis facillime speratur venia, per quod multorum salus, & incolumitas procuratur. Et generaliter ubicunque in mora vertitur imminens periculum animarum, quæ sunt omnibus temporalibus præponendæ, c. *præcipimus* 12. q. 2. & l. *Sancimus*, Cod. *de Sacros. Eccles.* Atque ita intelligitur necessitas, siue sit circa temporalia, siue spiritualia, ut per Abb. n. 14. v. *Et quod dixi supra*, de

quo dic plenius ut per Turrecrem. in c. 1. n. 5. v. *Verum notandum*, & n. 6. & 7. *de consecr. dist. 3.* post B. Thom. in 22. q. 122. art. 4.

Fallit secundo, si suadeat pietas, ut patet in text. ibi: *Vel pietas suadeat*. Exemplificat glos. *in verb. Pietas*, in causa miserabilium personarum; nam in operibus misericordiarum distinctio non est habenda, arg. c. *Ultima* 56. *dist.* & c. *Nunquam de consecr. dist. 3.* quia summa est ratio, quæ pro Religione facit, l. *Sunt persone*, ff. *de religiof. & sumpt. funer.* Item exemplificant Innoc. n. 2. Host. n. 7. & Joan. Andr. n. 22. in causis spiritualibus electionum, inquisitionum, & hujusmodi, quæ his diebus exerceri possunt, cum pietas, & necessitas hoc suadeat, arg. c. *Placita* 15. q. 4. & in eo, quod legitur, & notatur in cap. *Oblata*, §. *penult. de appell.* & conferunt notata per Joan. Andr. in c. *Bona il secundo in princip. de elect.* & tenet Specul. *in tit. de feriis*, §. 2. *vers. Quid de causis*, & in duobus *vers. sequen.* ubi tractatur de causis usurarum, & decimarum, de quibus dic hodie, ut habetur in Clem. *Dispendiosam de judic.* & in Clem. *Sepe, de verb. significat.* & de causis matrimonialibus notat glos. *in summa* 15. q. 4. Et in eo, quod supra dixi de miserabilibus personis: pone exemplum in pupillis, ut eis tutores dentur, & alimenta decernantur; & in aliis, quæ celeritatem desiderant, & ex puro officio decernuntur, prout patent exempla in 2. & 3. ff. *eod.* & notat præcitata glos. *in summa* 15. q. 4. Decretum tamen super alienatione rerum minoris interponi non potest, ut tenet Specul. *in tit. de feriis*, §. 2. *in finem* & ibi Joannes Andreas *in additionibus*, & idem Jo. Andr. *hic* n. 2. *in fin.* & Abb. n. 15. Et has duas exceptiones necessitatis, & pietatis alias complexa est S. Congreg. Cardinalium Conc. Triden. interpretum, dum censuit, festis diebus licere dare operam rebus ad vitam necessariis, ac tempore perituris, præsertim tempore vindemiarum, & messium, ac collectionis fructuum, vel ubi necessitas urgeat, & suadeat pietas ad Ordinarii cujusque iudicium, & censuram. 19

Fallit tertio in his, quæ pertinent ad pacem, vel concordiam, quæ quolibet die feriato possunt expediri, ut l. *fin. C. eod.* & cap. *Decrevit*, ibi, *Nisi de concordia*, & *pacificatione* 22. q. 5. & tradit gl. *in summa* 15. q. 4. unde & pacta, & transactiones fieri possunt, ut habetur in d. l. *fin.* & hic notat glos. 2. *in fin.* Host. n. 2. *in verb. Conquiescere* Joan. Andr. *eod. n. Abb. n. 14. in 3. Fallan.* & alii communiter. Et idem dicendum in compromisso tanquam in arbitratorem, quia talis est quidam amicalis compositor & mediator pacis; & ista non prohibentur fieri die feriatum, ut c. 1. *sup. eod.* & l. *fin. C. de feriis*, & tenet Specul. *in tit. de arbitr.* §. *fin. v. in forma*, Bart. *in l. Si feriatis*, n. 2. ff. *de arbitr.* Joan. Andr. *hic* n. 20. & Abb. *num.* 10. & facit secundum eum, quod notat Innoc. in c. *Quintavallis*, de *jurejur.*

Fallit quarto, in appellatione interponenda; nam quolibet die feriato potest quis appellare, sed non prosequi appellationem, ut l. 1. C. *eod.* & ibi notat Bart. & scribentes glos. 2. & Abb. n. 13. v. *Fallit primo*.

Fallit quinto, in executione sententiæ, quæ fieri potest etiam tempore feriato ob necessitatem hominum, licet non tempore feriato in onorem Dei, ut hic per Abb. n. 13. quod tamen non est verum indistincte; unde ad hoc vide pulchram distinctionem Joan. Andr. *in additionibus ad Specul. in tit. de libelli except.* §. *Nunc dicendum vers. 30. alias 35.* quam ad literam recitat, & prosequitur idem Abb. *in c. fin. num. 20. supra de judic.* & ibi etiam vide *numer.* 17. an libelli oblatio fieri possit iudici, vel parti in diebus feriatis. Quod etiam tangitur in gl. *in summa* 15. q. 4.

Secundo nota in *vers. Scilicet*, qui sint dies feriatum ob reverentiam Dei quoad effectum, ut iudicium exerceri non possit; nam quoad præceptum Ecclesiæ, hodie stabimus Constitutioni san. memor. Urbani VIII. *edita idibus Septembris* 1642. incipien. *Universa*, in qua præter dies Dominicos, & alias festivitates enumeratas inter hoc capitulo, firmanur esse de præcepto, & nominatim exprimuntur quatuor festivitates B. Virginis, id est Purificationis, Annunciationis, Assumptionis, & Nativitatis, quæ in hoc cap. implicite continentur sub illis verbis, *Festivitatum omnium Virginis gloriose*; & adduntur infra scriptæ, scilicet Corporis Christi, quæ solemnizatur feria quinta post octavam Pentecostes, ut in Clementina 2. *Si Dominum de reliq. & venerat. Sanct.*

Sancti. Inventionis S. Crucis, de qua nulla fit mentio hic, sed in *c. Crucis de consecr. dist. 3.* S. Iosephi, & S. Annæ, atque unius ex principalibus Patronis in quocunque Regno, sive Provincia, & alterius pariter principalioris in quacunque civitate, oppido, vel pago, ubi hos Patronos haberi, & venerari contigerit. Ad reliquorum vero dierum observantiam, quos hucusque, sive in universa Ecclesia, sive in quavis natione, aut Regno, Provincia, diœcesi, aut loco quomodocunque, sive ex præcepto, sive ex consuetudine, sive ex devotione Christi fideles tanquam festivos celebrant, nequaquam ex præcepto ipsos teneri decernitur, & declaratur. Sed paulo post adjicitur clausula infrascripta: *Non intendimus tamen per hanc nostram Constitutionem dies feriatis circa judicialia in aliquo immutare, quos ad hunc effectum relinquimus in eisdem statu, & terminis, in quibus erant ante ejusdem promulgationem.* Itaque quoad judicialia servabitur hæc Decretalis, in qua dies feriati esse dicuntur infrascripti duntaxat, videlicet Natalis Domini, S. Stephani, S. Joannis Evangelistæ SS. Innocent. S. Silvestri, Circumcisionis, Epiphaniæ, septem dies Dominicæ Passionis, Resurrectionis cum septem sequentibus, Ascensionis, Pentecostes cum duobus, qui sequuntur, Nativitatis S. Jo. Baptistæ, festivitatum omnium Virginis Gloriosæ, id est Annunciationis in vere, Assumptionis in æstate, Nativitatis in autumno & Purificationis in hieme, quæ ut inquit Host. *hic n. 5.* sunt ad modum lapidum pretiosorum, & coronæ in anni circulo collocatæ: duodecim Apostolorum, & præcipue Petri, & Pauli, B. Laurentii, Dedicationis B. Michaelis, solemnitatis omnium Sanctorum, dies Dominici, aliarumque solemnitatum, quæ indicuntur a singulis Episcopis cum Clero, & populo.

25 Ex quibus patet latius patere ferias judiciales, quam dies festos ex præcepto; nam inter ferias judiciales hic enumerantur septem dies Dominicæ Passionis, & septem dies post Resurrectionem; & tamen in Bulla Urbani VIII. post Resurrectionem non exprimuntur nisi duo sequentes, & de diebus Passionis Domini nulla fit mentio; feriis tamen judicialibus hic statutis addendi sunt sex dies expressi in prædicta Bulla, videlicet Corporis Christi, Inventionis S. Crucis, S. Iosephi, S. Annæ, & duorum ex principalibus Patronis, quia cum dies isti sint hodie in præcepto, absque dubio sunt feriati, etiam quoad judicialia; præservatio enim Urbani in eadem Bulla importat solum, ut dies qui erant feriati quoad judicialia ante illius promulgationem, similiter remaneant feriati; sed non importat, ut dies, qui firmantur esse in præcepto, non debeant esse feriati etiam quoad judicialia, quia repugnat, ut dies festus sit sanctificandus ex præcepto Ecclesiæ, & in illo exerceri possint strepitus judiciales, cum ratio formalis sanctificationis festi consistat in vacando rebus divinis, & in cessatione operum, ut declarat San. Thom. *in 2. 2. q. 122. art. 4. ad 3.* inter quæ opera recensentur etiam actus judiciales, qui impediunt applicationem hominum ad Divina, *ut hic, & in cap. 1. cum duob. seqq. 15. q. 4. & in l. fin. C. eod.* Unde omnes dies festi de præcepto sunt feriati, etiam quoad judicialia; sed non convertitur, quia non omnes dies feriati quoad judicialia sunt festi ex præcepto Ecclesiæ. Habes igitur ex prædictis, qui dies sint venerandi ex præcepto, & in quibus

26 sit feriandum a litibus. Nec obstat text. *in c. 1. 15. q. 4.* ubi dicitur feriandum esse a septem diebus præcedentibus Nativitatem Domini usque ad octavas Epiphaniæ, & a Quinquagesima usque ad octavas Paschæ, & a septem diebus ante Nativitatem Beati Joann. Baptistæ. Quoniam ut respondit Host. *hic n. 4. in verb. Natalis,* standum est huic Decretali, quia illud de consuetudine non servatur. Et concordant Joan. Andr. *num. 4.* & alii post eum, & Specul. *in tit. de feriis in 1. col.* Tres autem dies Rogationum, qui dicuntur esse feriati *inc. 1. de consecr. dist. 3.* addendi sunt huic Decretali, secundum Host. *n. 4. in fin.* licet hoc non servet Curia, ut inquit Specul. *ubi sup. & Joan. Andr. hic n. 5.*

27 Tertio nota ibi, *Quas singuli Episcopi,* juncto præcepti versiculo, scilicet, solum Papam in Ecclesia universali, & quemlibet Episcopum in sua diœcesi posse dies festos indicare. De Papa est manifestum, quia omnes

28 festivitates hic expressæ sunt de jure positivo, & ex statuto Ecclesiæ, etiam quoad dies Dominicos; nam etsi præceptum de sanctificatione Sabbati fuerit traditum in Decalogo; tamen, ut inquit S. Thom. *in 2. 2. d. q. 122. art. 4. ad 4.* observantia diei Dominicæ in nova Lege suc-

cedit observantiæ Sabbati non ex vi præcepti legis, sed ex Constitutione Ecclesiæ, & consuetudine Populi Christiani. Et sequitur Turrec. *in c. 1. n. 9. de consecr. dist. 3.* Sicut ergo solus Papa conditor Canonum in tota Ecclesia potest ferias solemnes indicare ob reverentiam Dei, prout fecit in hoc, & *in d. c. 1. de consecr. dist. 3. & in Clem. 1. de reliq. & vener. Sancti.* quia ipse solus habet potestatis plenitudinem, & Ecclesiæ principatum, *cap. Cuncta per mundum 9. q. 3. c. Proposuit de concess. præben. Butr. hic num. 19.* ita singuli Episcopi hoc possunt in sua tantum diœcesi, ut hic est expressum, & *in d. c. 1. ibi, in suis Episcopatibus, & ibi, non generaliter, de consecr. dist. 3.* cum sint vocati in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis, *c. Quis fecit, & c. Decreto 2. quest. 6.* Et hoc intelligas de Sanctis ab Ecclesia canonizatis; nam etsi Vincentius opinatus fuerit Episcopum posse in sua diœcesi Sanctum canonizare, per istum textum; tamen Doctores communiter eum reprehendunt, & ejus opinio reprobat *in cap. 1. de reliq. & venerat Sancti.* ubi Alexander. III. de quodam, qui colebatur ab aliquibus, cum non esset colendus, sic ait: *Illum ergo non presumatis de cetero colere, cum etiam si per eum miracula fierent, non liceret vobis ipsum pro Sancto absque autoritate Romanæ Ecclesiæ venerari:* de quo dic latius, ut scripsi *in c. Perniciosam n. 57. supra de offic. Ordin.* Itaque omnis festivitas Sancti ab Ecclesia canonizati, quam Episcopus in sua diœcesi cum Clero, & populo statuit esse solemniter venerandam, eo ipso ferias indicit, ita ut ab omni actu judiciali in illa die sit abstinendum, ut hic per Butr. *in 3. not.* Sed nunquid Episcopus possit diem festum indicare sine populo, Abb. *hic n.* tenet non posse, quia non sine mysterio hic dicatur, cum populo, prout etiam dicitur *in c. 1. de consecr. dist. 3. ibi: Et illæ festivitates, quas singuli Episcopi in suis Episcopatibus cum populo collaudaverint.* Nam licet Episcopus in spectantibus ad Episcopalem jurisdictionem possit cum Capitulo facere statuta, *ut in c. Ut animarum de const. lib. 6.* tamen in aliis, in quibus vertitur interesse aliorum, non potest statuere sine illorum consensu, vel saltem debent esse præsentis, ut notat Innoc. *in cap. Vestra de locat. & in c. fin. de offic. Deleg.* Et hanc partem tenet Archid. *in d. c. 1. n. 9.* Fateatur tamen Abb. quod ubi populus non habet legitimam causam contradicendi, non obstat contradictio, ut in simili notat Arch. *in d. c. Ut animarum, facit c. 1. de his, quæ fiunt a majori parte Capituli,* veluti si Episcopus vellet indicare ferias in die alicujus Sancti, qui traxit originem de illo loco, vel quid simile, ad quod facit *c. 1. 65. dist.* Sed Anton. de Butr. dicit se idem tenuisse olim per istam litteram, sed postea mutavit sententiam, dicens solum Episcopum cum Clero, seu Capitulo hoc posse, quia in his, quæ tendunt in favorem animæ, quilibet est Episcopo subiectus, *c. Cum sit de for. compet. c. Novit. de judic. & cap. per venerabilem, qui fil. sint legit. & cum eo transit Jo. de Imol. n. 1. v. Item nota quod festivitates.* Et pro hac parte optime facit Conc. Trid. *sess. 25. c. 12.* ubi statuitur, ut ab exemptis omnibus etiam Regularibus serventur dies festi, quos in diœcesi sua servandos Episcopus præceperit: nec ibi ulla fit mentio de populo.

Quarto nota ibi, *Et populo,* solum populum non posse dies festos indicare, cum text. copulative loquatur de Episcopo cum Clero, & populo, *l. Titia testatores. §. Nihil distat. ff. de legat. 1.* Et ex hoc notabiliter deduco potestatem in dicendi ferias solemnes in honorem Dei, & Sanctorum nequaquam esse apud Principes seculares, etiam quantum ad hoc, ut judicia tunc temporis exerceri non debeant; quod efficaciter probat hæc Decretalis; nam in principio statuitur, ut in diebus feriatis, qui ob reverentiam Dei noscuntur esse statuti, debeat omnis strepitus judicialis conquirere; & mox dies illi nominatim exprimuntur, & inter hos generaliter recensentur solemnitates, quas Episcopus cum Clero, & populo duxerit solemniter venerandas. Igitur solus populus non potest statuere certos dies, in quibus ob reverentiam Dei sit cessandum ab actibus judicialibus, & consequenter nec Principes laici hoc possunt; nam Princeps non alia utitur potestate nisi illa, quam ab initio populus in eum transfudit, *ut l. 1. §. Sed & hoc studiosum, C. de veter. jur. enucleand.* At populus non transfudit in Principem hanc potestatem indicendi ferias judiciales in honorem Dei, cum illam non haberet, ut hic est expressum, quia nemo potest plus juris transferre in alium, quam ipse habeat, *ut leg. Nemo plus juris, ff. de regul. jur. & cap. Nemo potest eod.*

ead. tit. lib. 6. & nemo dat quod non habet, c. Quod autem de jur. Patron. l. Tradito, ff. ad acquir. rer. dom. cum suis concordant. Præterea quamvis omnis potestas a populo in Principem translata sit, ut in d. §. Sed & hoc studiosum: tamen illud verbum Translata, exponitur ibi a gl. id est concessa, & concordat gl. 1. in l. Non ambigitur: ff. de leg. item gl. penult. in l. fin. C. eod. & sic populus retinuit sibi potestatem jus condendi; unde hodie potest sibi facere statuta, ut l. Omnes populi, ff. de iust. & jur. l. Antiochensum, Cod. de privil. credit l. fin. C. de decret. ab Ord. facien. l. Prohibere, §. Plane, C. Quod vi, aut clam. l. Si servi nostri, C. de noxalibus, & c. 1. de constit. lib. 6. etiam sine autoritate Superioris, saltem in spectantibus ad ordinationem negotiorum, & iudiciorum, & ad causarum decisionem civilem, & in aliis, quæ jus Superioris non tangunt, nec sunt illi reservata, ut concludit Bald. in d. l. Omnes populi, n. 14. v. Sed puto verum, articulo in utranque partem egregie discussio a n. 14. usque ad n. 21. nec discrepat Barr. ibi, n. 2. & 3. Nihilominus non obstante hac facultate condendi statuta, non potest populus facere hoc statutum, ut aliquis dies sit feriatus in honorem Dei, ut hic patet; ergo nec Princeps hoc potest, quia proportionabiliter eadem est potestas utriusque: & sicut Princeps constituit jus commune generaliter quoad omnes, ut l. fin. C. de legib. ita quilibet populus constituit sibi jus proprium, ut in d. l. Omnes populi, ibi Partim suo proprio, id est non generali, sed municipali, ut ibi declarat glos. penult. Barr. n. 2. & communiter scribentes; sed de hoc articulo, an Princeps laicus habeat potestatem indicandi has ferias in honorem Dei, & Sanctorum, plene dicam infra in 4. q.

35 Expeditis notabilibus venio ad glos. & quia in tex. fit mentio de duplicitantum specie feriarum: QUÆRO, quæ sint huiusmodi feriae, & an sint aliæ præter illas, & a quo indicantur. Glos. 2. hoc prosequitur in princ. Sed tu dic clarius secundum Specul. hoc tit. in princ. & Henr. Boich. in hoc c. n. 1. & Abb. n. 8. feriarum tres esse species: quædam enim sunt feriae solemnes, & introductæ ob reverentiam Dei, de quibus actum est supra; & tales cum sint indictæ a Papa per Canonem, non oportet, ut specialiter indicantur ab homine, leg. Sed & per Prælorem, §. Si feriis, ff. ex quib. cau. major. Quædam sunt feriae publicæ, sive rusticæ, seu indictæ, quæ aliquib. etiam appellantur solemnes, ut sunt illæ, quæ statuuntur messium, seu vindemiarum gratia ob necessitatem hominum, & tales non sunt determinatæ a Lege, vel Canone; & ideo illarum indictio iudicibus relinquatur, ut eas indicant ibi in anno secundum qualitatem, & consuetudinem cuiusque loci; nam citius fit collectio in locis calidis, quam frigidis, ut leg. Praesides, ff. eod. & notat hic præcitata glos. pro hoc l. Si in aliam, ff. de offic. Proconsul. unde non sequitur: de jure aliquis colligit fructus tempore messium, vel vindemiarum; ergo non debet in jus vocari, quia ad hoc, ut in jus vocari non debeat, necesse est, ut prius feriae a iudice inducantur, secundum Henric. ubi supra; & istæ quamvis sint introductæ propter occupatos, tamen postquam sunt indictæ, relevant omnes etiam milites, & alios, qui in messibus, & vindemiis non occupantur, ut concludit glos. in l. 1. in verb. Occupati, ff. de feriis, & sequitur Alexan. cons. 2. visis dubitationibus, n. 4. v. Pro hoc etiam facit lib. 2. & de istis duabus speciebus agitur hic. Quædam vero sunt feriae repentinæ, quas Princeps indicit vel propter palmam, ut quia hostes subjugavit, vel quia uxorem duxit, vel quia filius ei natus est, ut in d. l. Sed & super Prælorem, §. Si feria, ff. ex quib. cau. major. & in l. 1. C. de feriis: & dicuntur repentinæ, quia sunt incertæ; imo extra ordinem repente, & subito inducuntur: & istæ indici non possunt nisi a solo Principe, ut l. Anullo, C. eod. & tangam infra in 4. q. n. 76. & de his tribus speciebus feriarum, vide glos. in Clem. Sape in verb. Ob necessitatem de verb. signif. & Host. in sum. eod. tit. in §. qualiter distinguantur, & adde quod dixi supra in 1. notab. in 3. ampliat.

37 Secundo QUÆRO, an citatio fieri possit in die non feriata ad diem feriata. Innoc. hic n. 1. in verb. Conquiescere, ponit duas opiniones. Prima opinio distinguit sic: aut error in assignatione termini exprimitur, veluti, si dicatur: Ad comparandum coram nobis in tali causa tibi diem Dominicum assignamus. Et citatus nec in die Dominico, nec in sequenti comparere tenetur. Aut error non exprimitur in citatione, quamvis tacite

insit, ut quia dicatur: Decima die venias responsurus, & decima dies incidat in diem Dominicum. Et tunc citatus non tenetur in die Dominico comparere, sed bene in die sequenti. Ratio est, quia duo videntur mandata, id est ut ad diem compareat, & ut compareat, l. Census, ff. de arbitr. quamvis ergo habeat excusationem in die solemni; tamen in sequenti die excusationem non habet, & datio termini tenet. Et idem dicendum est, si per 20. dies durarent dies feriati, quia in proxima sequenti die teneretur comparere citatus.

Secunda opinio, cui magis adhæret Innoc. ubi supra v. Item melius, est, quod etiam in primo membro distinctionis teneat assignatio termini, ita ut quamvis in citatione expresse dicatur: Compareas in die Dominico, nihilominus citatus teneatur comparere in die sequenti non feriata; nam & hic sicut in secundo membro duo videntur mandata; ergo & idem juris est eadem ratione, secundum Innoc. unde & festum B. Lucæ assignatur per Papam ad comparandum, c. Cum ex liter. §. fin. sup. de restit. in integr. & initium Quadragesimæ, & festum Nativitatis Domini, c. Exposuit primo respon. & §. fin. supra de dilat. & Dominica, in qua cantatur, Ego sum Pastor bonus, c. Cum dilecti, §. fin. infr. de dol. & contum.

Quid dicendum? Tu teneas primam opinionem indistincte, quam tenuit Petr. de Bellap. in l. Dies festos, Cod. de feriis, & Host. hic n. 3. concludens citatum ad diem Dominicum, vel alium solemnem, non teneri comparere; secus vero si iudex dicat: Mandamus tibi, ut usque ad diem Dominicum compareas coram nobis; tunc enim tenet termini assignatio, & illud, Usque, intelligitur exclusive, & sic intelligas iura proxime allegata, & si quæ reperias similia, secundum Host. idem tenet Specul. in tit. de citat. n. 13. ubi eodem modo respondet ad præcitata, dicens, in illis non fieri citationem ad diem festum, sed ut usque ad festum compareat citatus; & usque, ibi ponitur exclusive, & exponitur, id est citra, & ibi dicit hoc esse verius: nec putat referre, an exprimat patenter error in citatione, ut quia dicatur: Compareas die Dominico, an non exprimat, ut quia dicatur: Compareas decima, vel vigesima die, & in die illa festum occurrat; nam neutro casu citatus teneretur comparere secundum eum, & concordat hic Joan. Andr. n. 2. post med. v. Tu vero, dicens pro opinione Host. facere leg. 2. in fin. ff. Si quis in jus vocat. & subdit eandem opinionem tenuisse Riccardum de Senis Cardinalem, ut refert Cynus in l. Dies festos in 2. q. C. de feriis, quod scilicet ubi ponitur verbum Usque, citatus qualibet die infra terminum venire poterit; sed quando citatur, ut tali die feriata compareat, prius venire nec potest nec debet, & illa die venire non tenetur; & sic necessaria est nova citatio. Sequitur Bellam. in 1. q. nam relatis antiquorum opinionibus, tandem n. 3. in fin. v. Quid dicendum, concludit his verbis, Breviter opinionem Host. & Petri, quasi omnes Canonistæ. & Legistæ videntur approbare, & idcirco consulo, quod ab ea in iudiciis non recedas. Et hanc opinionem dicit tenendam esse tanquam verissimam Abb. n. 22. quam etiam dicit veram, & approbat Bald. in d. l. Dies festos, n. 6. Nec obstat ratio in contrarium adducta per Innoc. quod duo videantur mandata. Quoniam, ut respondet hic Jo. Calder. in addition. & post eum Bellam. sub n. 2. ver. Sed ratio, vendicat sibi locum, ubi citatio, vel mandatum tenuit a principio; unde licet casus superveniens illud suspendat, non tamen ex toto relaxat: at hic fuit nullus a principio secundum eos. Neque obstat text. in d. leg. Celsus, ff. de arbitr. quæ dicit duo esse præcepta, unum solvendi, & aliud in tempus solvendi. Quia non veniunt ibi ex eadem causa; nam primum præceptum nascitur ex obligatione, secundum nascitur ex tempore, quod datur iudicatis; sed hoc est unum indivisibile præceptum, quod non potest pro parte valere, & pro parte non valere, ut l. In hoc iudicio, ff. fam. ercisc. secundum Bald.

Tertio QUÆRO, quid in casu converso, an citatio fieri possit in die feriata ad diem non feriata. Ad partem negativam inducitur primo tex. in l. Dies festos, C. eod. ubi dicitur: Praconis horrida vox silescat; ergo talis citatio est contra legem, & sic non valet. c. 2. de testib. cogen. & leg. Non dubium, C. de legib. quæ est canonizata inc. Imperialis 15. q. 2. Secundo, quia mandatum de citando est quædam sententia comminatoria, l. Prasenti, C. de his qui ad Eccl. confug. ergo, si fiat die feriata, non debet valere, ut l. 1. ff. de feriis. Quod si teneas non esse sententiam, sed

de processu, juxta textum in cap. Quoniam de probation. adhuc idem dicendum, quia & processus tali die habitus nullius est momenti, ut hic est expressum in fin. Tertio, quia principium est ponderandum, leg. Si minor, ff. de serv. exportam. etiam in judiciis, l. 3. §. Scio, ff. de minor. ergo citatio in die feriata ad diem non feriatam non valet, cum initium sit vitiosum.

41 Ad contrarium arguitur, quia quamvis mandatum de citando fiat tempore prohibito, tamen effectus confertur in tempus concessum, l. Si cum uxori, & l. seq. in fin. ff. de donat. inter vir. & uxor. Præterea idem est judicium de tempore, quod de loco, ut l. Vinum, ff. si cert. petat. sed valet actus habitus loco non habili, si effectus ipsius conferatur in locum habilem, l. fin. ff. de offic. Pref. Urb. & l. omnes, §. Si vero apparitor, C. de Episc. & Cler. ergo similiter valet citatio facta tempore inhabili, si illius effectus conferatur in tempus habile. In hac controversia dicit Jo. Andr. hic n. 3. circa med. v. Dicunt quidam, communius teneri, primam opinionem, quod citatio non valeat, esse de jure veram. Sed illi derogat consuetudo, quia de facto non servatur, ut dicit Jacobus de Arena, relatus a Jo. Andr. unde hæc consuetudo citandi in die feriata ad diem non feriatam minime mutanda, ut l. Minime, ff. de legib. & propterea Dynus, qui tenuerat primam opinionem in l. 1. §. Item renunciatio, ff. de nov. oper. nunciat. postea se retractavit, ut refert Joan. Andr. ubi supr. Et retenta hac secunda opinione, cui suffragatur consuetudo, non obstant contraria, quoniam ut notabiliter respondet Jo. Andr. n. 3. circa fin. vers. Ad contraria, in citatione triplex est actus. Primus est præceptum, seu mandatum de citando. Secundus executio præcepti, id est citationis actus. Tertius est processus ex citatione inchoatus. Primus, qui non requirit causæ cognitionem, die feriato fieri potest, l. Actus, C. eod. Nec obstat tex. in l. Aprocendente, ff. de dilation. quia intelligitur cum pars dicit dilationem non dandam, adeo ut super hoc oporteat interloqui. Secundus actus, id est executio præcepti, eisdem rationibus tempore feriato fieri potest, ad hoc leg. Miles, §. Sexaginta, ff. de Adulter. Præsertim secundum lectionem, quæ habet libellum in citatione, transmitti. Tertium, id est processus inchoandus ex citatione fieri non potest in die feriato. Nec obstat, quod secundum Petrum de Bellap. olim citabatur quis ad comparandum, vel satisfaciendum, ut ff. In jus vocat. ut eant., in rubro, & in nigro, & l. Si vero, §. Qui pro rei, ff. qui satisf. cog. per quam citationem sic veniendo, & fidejussores querendo, avertebatur quis ab his, quorum causa inductæ sunt feriæ, quem respectum habuit d. l. Dies festos. Etenim ut respondet Joan. Andr. hodie solum citatur, ut veniat. Tale igitur præceptum utique fieri poterit in die feriato.

Sed tu adverte ad hanc tripartitam distinctionem Jo. Andr. nam etsi quod spectat ad tertium actum processus ex citatione inchoati, convenient omnes, ut fieri non possit in die feriato, quia vere, & proprie est actus judicialis, & ideo inhibitus in hoc c. & in iuribus concordantibus; tamen quoad alios duos actus Doctores magnopere conflictantur; nam contra Jo. Andr. tenet hic Jo. Cald. relatus a Bellam. sub n. 7. col. 5. post princ. v. Jo. Calderin. ubi concludit, nec præceptum, seu interlocutoriam ad comparandum, nec illius executionem fieri posse in die feriato. Idem Archid. inc. Placita, n. 2. 15. q. 4. Speculat. in tit. de citat. §. 1. v. Item excipitur, & seq. & sequuntur hic Butr. Cardin. & communiter moderni, ut dicit Abb. n. 20. v. Sed moderni. Et idem disputando tenuit Jacob. Butrig. ut refert Bar. in l. 1. §. Nunciatio, ff. de nov. oper. nunciat. quia lex prohibens citationem non habuit solum respectum ad effectum, sed etiam ad principium: unde quandoque prohibetur actus respectu effectus; & tunc satis est, ut conferatur in tempus concessum, & sic loquitur tex. in d. l. Si cum uxori, & in leg. seq. in fin. ff. de donat. inter vir. & uxor. & in c. de Uxore, infr. de sepul. Quandoque prohibetur non solum effectus, sed etiam ipse actus: & tunc non sufficit effectum conferri in tempus permissum, quia cum actus sic gestus in tempore inhibito, non est satisfactum juri, arg. c. fin. de restitut. spoliat. & l. Fulcinus post princ. pater in d. l. Dies festos. Præterea secundum Abb. d. n. 20. circa med. quamvis citatio non ardet ad comparandum tunc, tamen ardet pro tunc, & afficit citatum, & quodammodo eum provocat ad iram, & aliquantulum abstrahitur a contemplatione Dei. Et idem dicit in iudice, quia cum debeat va-

care Divinis, non debet facere præceptum de citando; nam etsi non exigatur cognitio inter partes, tamen intra se debet adhibere aliqualem cognitionem in statuendo terminum. Item negari non potest, quin citatio sit de processu, & fundamentum iudicii, ut in d. c. Quoniam contra de prob. Et per hæc concludit Abb. post alios, nullum ex dictis tribus actibus fieri posse in die feriata. Facit c. 1. supr. eod. secundum eum. Bart. tamen in d. §. Nunciatio, & Butr. hic, limitant hoc in feriis introductis in honorem Dei; secus vero in aliis introductis in favorem hominum, quia tunc citatio solum prohibetur respectu exercitii, & sic respectu finis citationis; non enim dicitur, ut non citetur, sed ut non compellatur venire l. 1. De feriis. Et quamvis Bart. subjungat, quod si quis velit servare opinionem Dini, poterit dicere prædictam l. loqui specificè in diebus Dominicis, & ideo secus in aliis, & idem dixerit Calder. hic: tamen non persistunt, imo putant, verius esse quod dictum est supra.

Quid dicendum? Ergo quoad primum actum præcepti, sive mandati, seu commissionis de citando, adhæreo opinioni Joan. Andr. quæ habet citationem valere; quam dicit esse communem, quia motiva contraria bene tolluntur, & quia non refert quo tempore, vel loco fiat actus, dummodo trahatur ad locum, vel tempus congruum. Et huic opinioni communi putat standum esse Bellam. hic n. 10. v. Quid dicendum, ut scilicet præceptum de citando fieri possit etiam die feriata in honorem Dei, subdens se eam servasse, ac servare vidisse per Dominos Coadjutores suos, dum esset Rotæ Auditor; præcipue quia commissio citationis est actus omnino extrajudicialis nullam requirens causæ cognitionem judiciale; & sic per se consideratus non est contentiosæ, sed voluntariæ jurisdictionis; talia autem sunt etiam his diebus feriatis in honorem Dei, ut legitur, & notatur in l. Actus, C. eodem. Præterea sicut tempore inhabili, ut pote feriato, ita loco inhabili, id est extra territorium, prohibetur quis suam jurisdictionem exercere, ut l. fin. ff. de iur. omn. iud. & c. Ut animarum, de const. lib. 6. & tamen extra territorium proprium, & in territorio alieno quis potest facere commissionem, per quam in suo territorio suam propriam jurisdictionem possit exercere, ut in Authen. de Collator. §. Antequam vero Provinciam, arg. l. 4. §. fin. ff. de offic. Proconsul. & notatur in c. Novit de offic. Legat. prout ibi scripsit Bellam. post Innoc. in §. opposit. Si igitur commissio totius jurisdictionis potest fieri in die feriato; ergo & commissio de citando, arg. leg. Quæ de tota, ff. de rei vendic. non enim diceret commissio universitatis causarum vel totius unius causæ scriptam, & datam tempore feriato propter hoc esse nullam. Nec ulla subest ratio, quare magis debeas dicere nullam esse commissionem unius articuli, quam totius causæ. Quæ ratio multum urget, & alia motiva pro hac parte adducit Bellam. d. n. 10. v. Si vero decernuntur: & respondet rationibus Joan. Calder.

Fallit tamen hæc conclusio in duobus casibus, in quibus nec præceptum, sive decretum seu commissio de citando in die feriata fieri potest, secundum Bellam. d. n. 10. vers. Quid dicendum. Primus est in citationibus, quæ non possunt fieri nisi a iudice pro tribunali sedente, & judicialiter procedente, de quibus loquitur text. in l. Aprocendente C. de dilation. & quæ sint illæ, prosequitur idem Bellam. in c. Præterea in 6. q. eod. tit. nam indubitatum est hæc fieri non posse in die feriato, quia sunt de processu judiciali, qui inhibetur tam per legem, quam per Canonem. Secundus casus est in citationibus, quæ licet fieri possit a iudice etiam pro tribunali non sedente, tamen aliquando judicialiter decernuntur; nam istæ si judicialiter fiant in die feriata etiam ad diem non feriatam, non valent, ea ratione, quia processus judiciales inhibentur iis diebus; & hoc similiter dicit esse satis clarum Bellam. loc. cit. Et in his duobus casibus potest intelligi, & salvari opinio Jo. Calder. Sed extra illos non recedas ab opinione Jo. Andr. quod commissio de citando decerni possit etiam in die feriata in honorem Dei. Et hæc de primo actu.

Quo vero ad secundum, id est executionem citationis, quam facit Commissarius, seu Nuncius, admonendo citandum de comparando ad certam diem, mihi magis placet opinio Jo. Calder. & Abb. contra Jo. Andr. quod scilicet talis actus in die feriata ad non feriatam fieri non possit, quia nimis retraheret citatum a devotione; cum sit bonarum mentium lites execrari, l. Item

54 si res, ff. de alienat. judic. mutan. caus. fact. conturbatur per citationem mens citati, & inter se inquietatur, & abducitur in sollicitudinem deliberandi, & cogitandi super causa citationis factæ, & plerumque provocatur ad iracundiam adversus eum, qui citationem impetravit; & ita ex mente cadit sub prohibitione operis servilis, de quo in c. 1. & in c. Licet sup. eod. Si enim prohibetur finis, & terminus, prohibetur etiam principium, & via perveniendi ad illum, ut l. Oratio, ff. de Sponsal. & hoc de executione verbali. In reali autem, quæ fieret per manus appositionem, seu capturam personæ, fortius urget ratio supra considerata. Præterea, processus judicialis in die feriata habitus est ipso jure nullus, ut hic in fin. & dictum est supra in 1. notab. in 5. ampliatur. Negari autem non potest, quin talis citationis executio sit de judiciali processus; nam hic interveniunt substantialia processus, videlicet iudex, seu commissarius ipsius iudicis, & instantia partis, quæ citationem procuravit, & parsalia, quæ citatur, & mandatum iudicis, & illius executio ad unius partis instantiam directam in aliam partem, c. Fornis, §. Omni de verb. significat. Ergo censeari debet in actu hujus citationis judicialem processum intervenisse: quia ubi reperiuntur omnia substantialia actus, etiam actum ipsum reperiiri necesse est, ut l. Naturali, §. Si queratur, ff. de confirmat. test. Neque obstat, quod non fiat a iudice sedente pro tribunali. Quia talis non est actus requirens causæ cognitionem, est tamen judicialis, & judicialiter agitur. Hujusmodi autem actus bene sunt sine tribunali, ut notatur in d. l. A procedente, secundum Bellam. qui post multa videtur residere in hac opinione. Et quamvis sub. num. 14. fateatur communiter servari contrarium præsertim apud Sedem Apostolicam, ubi Auditores Palatii citant per Cursores in quibuscunque festivitibus quantumcunque magnis, videlicet ad dies non feriatos, non quod mandent expressè fieri, sed quia ita Cursores faciunt, nec contra hoc admitteretur impugnatio, subdens ita etiam servare extra Curiam Romanam apparitiones communiter omnium aliarum Curiarum, & hanc opinionem etiam de jure posse probabiliter sustineri; tamen quidquid sit de temporibus Bellamteræ, hodie hoc non servat Rota. Imo dec. 365. numer. 1. par. 3. rec. tenuit citationem non valere, quia fuit executioni demandata die Dominico, quod fieri non potuit, cum dies esset feriatas in honorem Dei, quidquid sit in feriatis ob necessitates hominum. Allegat Guidop. conf. 36. per tot. Vant. qui de communi restatur in tr. de nullitatibus in tr. de nullit. ex defectu citationis, n. 46. Bald. dec. 159. & Rotam in causa Bononien. liberationis a fideiussione 9. Februar. 1607. coram Attrebaten. quæ habetur impressa post consil. Prosp. Farinac. lib. 2. dec. 233. & alios quamplures ex recentioribus pro hac parte cumulant moderni Collectores hic n. 2.

57 Quarto, & ultimo ex facto quæsitum est, an Princeps laicus statuere possit, ut dies alicujus Sancti ab Ecclesia Canonizati a suis subditis servetur, ac si esset dies festus ex præcepto Ecclesiæ.

Emergit hæc disceptatio occasione Ediæti a D. Marchione de Carazena Gubernatore Mediolani inconsulto Archiepiscopo publicati die 30. Junii 1653. in quo præcepit observari festum S. Dominici die 4. Augusti cujusque anni in toto illo statu: de cujus Ediæti substantia a S. D. N. Innocentio iussus dicere pro veritate quid sentirem, respondi ut infra.

58 Dies festos ob reverentiam Dei, & Sanctorum, solum Beatissimum Romanum Pontificem posse instituere in Ecclesia universali, & singulos Episcopos in suis diocesis satis constat ex Canone Concilii Lugdunensis relato in cap. 1. de consecr. dist. 3. & ex Decretali Gregorii IX. in hoc c. Conquestus de feriis, ubi Papa enumeratis festivitibus, quibus venerationem exhiberi jubet in toto orbe Christiano, immediate subjungit: Ceterisque solemnitatibus, quas singuli Episcopi in suis diocesis cum Clero, & populo duxerint solemniter venerandas. Et innuitur a Concilio Tridentino sess. 25. de Regula, c. 12.

59 ibi: Dies etiam festi, quos in diocesi sua servandos idem Episcopus præceperit. Reges ergo, & Principes seculares, civitates, & populi nullam habent potestatem indicendi aliquem diem festum in honorem Dei vel Sanctorum, nisi ex autoritate Papæ, vel Episcopi diocesani. Et ita per hunc textum firmant Bellam. post Martianum de Selva hic q. 4. vers. ad huc queritur, ubi in individuo loquitur de festo S. Dominici, & Ant. de Butr. num. 3.

Abb. in cap. Quoniam num. 2. eod. tit. S. Antonin. in 2. p. tit. 9. cap. 3. vers. Ferie vero solemnnes, Silvest. in verb. Dominica, num. 2. Armilla in verb. Ferie num. 2. Taberna in eod. verb. num. 1. post med. vers. Ferie vero solemnnes, & passim recentiores Theologi, præsertim Hispani, ut Suarez de Religione tom. 1. lib. 2. de diebus festis cap. 12. dicens rem esse claram, & communem, Azor. Institut. moral. p. 2. lib. 1. cap. 26. quest. 5. Thomas Sanchez conf. moral. lib. 5. cap. 2. num. 7. Castro Palao par. 2. tract. de obser. festor. disput. unica punct. 2. a n. 7. & alii plures.

Sumitur hæc conclusio ex illo communi principio, 60 quod idem mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus sic actibus propriis, & dignitatibus distinctis officia, ac jurisdictiones discrevit, ut temporalia secularibus potestatibus, spiritualia vero solis Pontificibus voluerit esse subjecta, c. Cum ad veram, & cap. si Imperator 96. dist. & habetur 10. dist. per tot. & in c. Solita de major. & obed. & magistraliter per Joan. Andr. post Host. in cap. Per venerabilem col. 61. in verb. Plenitudine potestatis, qui filii sint legitimi, Oldrad. conf. 83. An Episcopus per tot. Actus autem indicendi, & præcipiendi dies festos, 61 & cultui Divino dicatos, proprie spiritualis est, & ad pietatem ac Religionem pertinens, Clem. unica de Reliq. & Vener. Sanct. & patet ex Conc. Trid. sess. 25. de delect. ciborum, jejuniis, & diebus festis, v. Vel. etiam quæ faciunt ad pietatem. Igitur ejusmodi actus indicendi dies festos spectat ad Pastores Ecclesiæ, cum id primo, & principaliter ordinetur ad Divinum cultum, & animarum profectum, c. Placita 15. q. 4. c. 1. & c. Licet supra eod. l. fin. C. eod. & declarat Abb. in hoc c. In primo notab. & consequenter non potest legalis auctoritas in his se ullatenus immiscere, cum laicis de rebus spiritualibus statuendi nulla sit attributa potestas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi, c. Cum laicis de reb. Eccl. non alien. c. Bene quidem 96. dist. c. Eccles. S. Maria de const. per quem textum Collectarius hic n. 7. in fin. tenet ferias repentinas a Principe indictas non observandas 62 in foro Canonico. Et cum sequitur Bellam. n. 19. in 6. q. principali circa finem, v. Item queritur de feriis repentinis. Præterea idem est judicium de tempore, quod de 63 loco, l. Unum, ff. si cert. petat. sed consecratio, dedicatio loci ad cultum Divinum spectat solum ad Præsules Ecclesiæ, non autem ad seculi potestates, c. Placuit 1. q. 2. c. Nemo de consecr. dist. 1. §. Sacra res, & ibi glos. in verb. Pontifices Institut. de rer. divis. ergo & consecratio temporis. Indictio enim festivitatum in honorem Dei 64 nihil est aliud, quam quædam consecratio, per quam dies illi efficiuntur sacri, & Divinis obsequiis dedicantur, c. Placita 15. q. 4. c. 1. & c. Licet supra eod. l. Omnes dies v. Sacros, C. eod. tit. Unde glos. 1. in c. 1. de consecr. dist. 3. dicit Gratianum inter Sacramenta inferere tractatum de solemnitate dierum festorum, quia inter Sacramenta habentur, cum repræsentent passionem eorum Martyrum, propter quos fiunt. Ad hoc v. Baptizandi, ibi, Pentecostes venerabile Sacramentum, de consecr. dist. 4. Quo argumento de loco ad tempus in hac materia utitur hic Jo. Andr. n. 3. circa med. v. Idem judicium, & 65 Bellam. n. 10. post med. vers. Et facit pro parte ista. Præterea Princeps laicus non potest dies festos in honorem Dei, vel Sanctorum introductos tollere, nec subditos suos absolvere ab obligatione illos servandi, ut latissime probat Signorolus de Homodeis in conf. 245. incipien. In questione vertenti, maxime col. 2. circa med. v. Item non obstat quod dicitur, subdens ridiculum esse contrarium asserere; ergo nec potest novos dies festos in honorem Dei introducere, & subditos obligatione illos servandi ligare, quia par est jus ligandi, atque solvendi, c. Verbum de penit. dist. 1. Ad idem c. 1. de regul. jur. l. Nemo qui condemnare, ff. eod. l. Qui condemnare, ff. de re jud. & l. 3. §. Conditio, ff. de adimen. legat. & l. Solet, §. Sicut, ff. de offic. Proconsul.

Et quamvis Imperatores aliquando in his videantur excessisse limites Imperialis potestatis, & in specie Constantinus legem tulerit, ut die Veneris omnes a judiciis, & aliis negotiis vacarent, precibus, & obtestationibus Deum colerent, ut referunt Eusebius, & Jexomenus, & ex illis Baronius ad annum Christi 321. attamen lex illa non fuit recepta ab Ecclesia, & nulla fuit ex defectu potestatis, secundum theoricam Joan. Andr. cap. Non minus n. 14. de immunit. Eccles. quam ibi sequuntur Butr. num. 10. & Abb. Calder. conf. 2. num. 3. vers. Reperio de censib. & scripsi plenius

nus in d. c. *Ecclesia S. Mariae*, a num. 17. de constit. Aliæ autem leges Imperiales, quæ habentur, C. De feriis, non inducunt novas ferias in honorem Dei, sed jam ab Ecclesia indictas observari præcipiunt, ut l. 2. & 3. l. Omnes dies, & l. Dies festos, C. eod. quod non effugit potestatem Catholicorum Principum, ut c. Si in adjutorium, 10. dist. & fusius dicam infra n. 78. vers. Unde potest quidem statutum laicale.

68 Auctoritas vero Baldi in hoc c. n. 3. dicentis valere statutum, quod diebus Veneris sint feriæ propter commemorationem Dominicæ Passionis; intelligi debet de statuto dicto cum consensu Episcopi, & Clerici, prout etiam debent intelligi Legistæ, qui scripserunt, statuto Civitatis posse introduci ferias in honorem Dei, ut idem Bald. in l. Quadragesima, n. 1. C. de feriis, Alex. in l. Præsidens n. 2. ff. eod. & in cons. 13. n. 3. lib. 5. & Decius in l. Milites, n. 18. de testam. Militar. Alias enim si intelligeretur de statuto edito a civitate, seu populo sine Episcopo, & Clero utique loqueretur contra hanc Decretalem, ubi patet solum populum sine Episcopo, & Clero nequaquam posse indicare ferias solemnes in honorem Dei, & Sanctorum, etiam quantum ad hoc, ut in illis diebus a strepitu judiciali, & actionibus forensibus sit abstinendum, ut per Bellam. hic in 4. qu. vers. Sed adhuc queritur, & plenius deduxi supra in 4. notab. a num. 33. In quem sensum accipi etiam debet glos. additionalis in l. Si feriatis, ff. de feriis, dum dixit per statuta, & consuetudines locorum posse ferias indici, & indictas tolli ea ratione, quia Decretalis dicit, etiam in feriis ad honorem Dei servari consuetudines, & statuta locorum, ut in cap. Cappellanus, sup. hoc tit. Etenim Decretalis illa loquitur de statutis Canonicis, & ab Ecclesia approbatis, & de consuetudine non tantum laicorum, sed etiam Ecclesiasticorum. Quam differentiam constituit Abb. in c. 1. n. 9. de Sponsalibus, ubi ait, statutum laicorum in casu illo esse nullum, quia materia non pertinet ad ipsos; sed secus in consuetudine, quia in ea intervenit consensus Episcopi, & totius Cleri; de quo scripsi plenius in c. 1. n. 15. de cognit. spiritual.

70 Nec prædictis obstat, quod Sanctus Antoninus in 2. par. tit. 9. c. 8. §. 1. & Silvest. in verb. Dominica, n. 2. dixerint, si Dominus, vel Civitas statuunt festum sub certa pœna colendum, culpam quidem violatores non incurrere, quia ad eos non pertinet festa præcipere, sed tamen pœnam exigere posse. Quoniam nec Canonem, nec rationem ullam allegant, eosque refellunt Suarez, & Castro Palao supracitati, ea ratione, quia eorum dicta implicant repugnantiam, ut scilicet Princeps secularis non possit legem ferre super institutione festi obligando ad culpam, & tamen possit a transgressoribus pœnam exigere; quia ubi nulla est culpa, ibi nulla potest esse pœna, l. Sancimus, C. de pœnis, cum similibus. Sed tu dic clarius, ubi statutum est nullum ex defectu potestatis, eo quod disponat in materia spirituali, & ad Divinum cultum spectante, adjectionem pœnæ non valere, ut disputando concludit Joan. Andr. in cap. Statutum il primo, post princ. in verb. Compellandas de Hereticis lib. 6. cum quo concordant ibi Petr. de Anchar. n. 3. vers. Ultimo, Gemin. col. 1. post med. vers. Sed pone quod statutum civitatis, & Philippus Francus n. 3. Abb. cons. 12. Ut clare materia, n. 2. lib. 1. & alii copiose congesti a Felino in c. 1. n. 13. de Sponsal. Facit text. in c. Gemma eod. tit. ubi adjectio pœnæ non valet contra libertatem matrimonii. Item facit text. in l. 1. C. de his, quæ pœna nomine, ubi pœna adjecta contra leges non tenet, nec committitur, si contra fiat. Unde potest quidem statutum laicale pœnam infligere violentibus dies festos ab Ecclesia institutos, cum hoc sit mixti fori, ut declaravit san. mem. S. Pius V. in Constitutione 5. incipien. Cum primum, §. 7. in Bullar. tom. 2. pag. 180. Prohibitus enim statuere in aliqua materia propter defectum potestatis, potest nihilominus in illa statuere fortificando jus commune cum adjectione pœnæ, ut voluit glos. singularis in Clem. Ne Romani in princ. in verb. Tolli de elect. Felin. post alios in d. c. 1. n. 12. post med. vers.

74 Et prohibitus de Sponsal. Quinimo officium Catholicorum Principum est in adjutorium Ecclesiæ sacrarum Constitutionum præcepta tueri, & in illarum violatores animadvertere, c. Si in adjutorium 10. dist. & ad id gravissimis verbis admonentur a S. Trid. Synodo in c. 20. sess. 25. de reform. At novum præceptum de die festo servando statuere, & transgressoribus pœnam imponere, non est secularis potestatis, sed Ecclesiasticæ tantum, ut in iuribus initio citatis; alioquin esset in facultate laicorum promulgare leges iniquas, & libertati Ecclesiæ adversantes, easque per Fagnan. in Lib. II. Decretal.

indirectum metu pœnæ in usum, & observantiam inducere, quod passim exaggerant Doctores in c. 1. de Sponsal. & in d. c. Statutum de Hereticis lib. 6. & in d. cap. Ecclesia de Constit. ubi Felin. latissime n. 99. qu. 16.

Similiter non obstat, quod aliqui moderni, ut Sayr. 75 in Clavi Regia, lib. 3. c. 3. num. 17. §. Quinta propositio, & Molphes. in Summa Theologica p. 1. tract. 11. cap. 27. n. 39. opinentur, Principes laicos, licet præcipere non possint, ut aliquis dies festus colatur Missæ auditione, posse tamen statuere, ut subditi in illa die ab operibus servilibus abstineant, quasi hoc spectet ad regimen politicum. Etenim hanc opinionem jure optimo reprobant Suarez, & Castro Palao superius relati: quia etsi cessatio ab operibus mechanicis, si fiat ob aliquem finem politicum, sit actio mere secularis; tamen secus est, si indicantur in ordine ad cultum Dei, & Sanctorum ejus, quia tunc est materia Religionis, circa quam laica potestas statuendi facultatem non habet secundum eos. Itaque ad internoscendam qualitatem legis præcipientis cessationem ab operibus servilibus, inspicendus est finis principalis, in quem ordinatur, cap. Quoniam 10. dist. nam si finis sit mere politicus, & civilis, lex dijudicabitur de materia temporali, & spectante ad potestatem laicalem. Unde videmus Principem laicum 76 posse ferias repentinas indicare ob publicam gratulationem, puta ob diem Natalis sui, vel Filii sui, vel suæ coronationis, vel quia uxorem duxit, vel ob rem prospere gestam, veluti propter gaudium victoriæ ab inimicis habitæ, ut l. Sed etsi, §. Si feria, ff. ex quib. caus. major. in integr. restit. l. Dies festos, ibi: Etsi in nostrum ortum, & l. Anullo, ubi Bald. & Scribentes, C. de feriis, & dixi supra in 1. qu. num. 36. vers. Quædam vero sunt feriæ. Sin autem finis, in quem ordinatur lex præcipiens cessationem ab operibus servilibus, sit cultus Dei, tunc lex judicabitur de materia spirituali, & spectante ad Religionem; nam, ut inquit S. Thom. in 2. 2. qu. 122. art. 4. in corp. ad Religionem pertinet cultum Deo exhibere: finis autem cessationis ab operibus in festivitate alicujus Sancti sit principaliter ob cultum, & reverentiam Dei, ut hic notant Abb. in 1. notab. quia Deum veneramur in Sanctis ejus, Clem. Si Dominus de Reliq. & vener. Sanctos. cap. Gloriosus est Deus in Sanctis ejus, eod. tit. lib. 6. & dixi supr. in 1. notab. in prima ampliati. & consequenter non spectat ad potestatem laicalem indicare cessationem ab operibus in festivitate alicujus Sancti. Quæ conclusio clare etiam deducitur ex hac Decretali; nam hic nulla fit mentio de Missæ auditione, sed simpliciter statuuntur feriæ in festivitibus Sanctorum hic enumeratis, & indicitur cessatio ab omni opere, seu strepitu judiciali; & tamen hujusmodi cessatio indici non potest a civitate, vel populo, sed requiritur auctoritas, & consensus Episcopi, & Cleri, ut fusius ostensum est supra in 4. notab. Hæc igitur specialia sunt, & extra sphaeram potestatis laicalis. Et sane Principes seculares possent novos dies festos statuere indicendo cessationem ab operibus mechanicis, cur itidem non possent nova jejunia instituere, publicas processiones ordinare, funeribus defunctorum leges præfinire, & alia similia facere, quæ certissimi juris est ad solam Ecclesiam pertinere, cap. Rogationes de consecr. distin. 3. & cap. Jejunia distin. 3. cap. ult. de reb. Eccles. non alien. cum multis similibus.

Ceterum in casu, de quo agitur, celsat omnis ambiguitas, quia literæ Regiæ in Edicto Gubernatoris de verbo ad verbum insertæ nullam pœnam imponunt, nec jubent subditos in die S. Dominici cessare ab operibus servilibus, sed simpliciter præcipiunt, Que su fiesta se guarde, y solenize. Quinimo adjiciunt. Como las demas que ha y de guardar en este mi estado. Quæ verba clare demonstrant literas voluisse idipsum statuere de festo S. Dominici, quod ex præcepto Ecclesiæ in illo statu servari debet in aliis festivitibus. Quinimo id apertius exprimitur paulo infra, dum dicunt: En virtud de la quates mi voluntad guarden, y hagan guardar la fiesta del dicho Sancto, como si fuera di precepto de l. Yglesia. Quæ clausula evidenter ostendit literas voluisse statuere, ut dies S. Dominici esset sollemnis, & festivus ex præcepto Regio ad eum profus modum, quo aliæ festivitates sunt sollemnes ex præcepto Ecclesiæ, cum dictio illa, Como, importet omnimodam similitudinem, l. Si quis obrepserit, ff. de falsis, c. Olim de verb. signific. & c. In Ecclesia de præb. lib. 6. Et quamvis in eisdem literis dicatur: y assidareis a los tribunales del para la execution deste despacho la orden necesaria: hinc tamen non licet inferre, ut voluerint imponere

here tribunalibus solam obligationem feriandi a strepitu judiciorum & negotiis forensibus, sed potius, ut eadem tribunalia mandarent executioni illud idem, quod supra disertis verbis præceperant, nempe *Que sussesta se guarde y solemnize como las damas*; nam clausulæ executivæ non alterant, nec limitant dispositionem, ut est casus in Clem. I. de præb. Socin. Senior. conf. 281. in fin. lib. 2. Felin. in cap. Licet n. 7. de offic. Ordin.

Sed quatenus subesset aliqua dubitatio in literis Regiis, illam tamen prorsus sustulit Gubernator Mediolani in suo Edicto; nam sive explicans mentem literarum, sive excedens limites suæ facultatis, non solum injungit vassalis, ut cessent die 4. Augusti ab operibus servilibus, sed amplius addit: *Festeggiando dettagiornata con ogn'altra dimostrazione di spirito, e devotione Christiana*. Quo etiam respiciunt literæ Regiæ in exordio, ibi: *Siendo tanta la devotien, que todos mis Reynos, y Estados deven tienen, y tienen a S. Domingo in Soriano*. Præcepit ergo formaliter quod præcipit Ecclesia in diebus festis, nimirum, ut populus ab operibus servilibus se absteineat, ac vacet cultui Divino, in quibus duobus consistit formalitas celebrationis festi, c. 1. & c. Licet de feriis, c. Nullus, & c. Placita 15. qu. 4. c. Rogationes de consecr. dist. 3. & declarat S. Thomas in 2. 2. qu. 122. art. 4. ad 3. dicens: *In observantia Sabbati duo sunt consideranda, quorum unum est sicut finis, & hoc est, ut homo vacet rebus Divinis, quod significatur in hoc, quod dicit, Memento, ut diem Sabbati sanctifices. Illa enim dicuntur sanctificari in lege, quæ Divino cultui applicantur. Aliud autem est cessatio operum, quæ significatur cum subditur, Septima die Domini Dei tui non facies omne opus*. Hæc Divus Thomas. Edictum igitur utrumque præcipiendo, scilicet cessationem operum, & exercitium Divinorum, utique posuit falcem in messem alienam, & libertatem Ecclesiasticam violavit, c. Decernimus, de judic. c. 1. de immuni. Eccles. lib. 6. cum suis concordantiis.

Quæ omnia multo magis vendicant sibi locum post Bullam san. mem. Urbani VIII. *Universa*, quæ declarat solos dies festos in ea numeratos esse de præcepto, sublatis contrariis statutis, & consuetudinibus etiam immemorabilibus. Et ne dies festos a locorum Ordinariis nimia aliquorum facilitate, aut populorum importunitate deinceps iterum multiplicari contingat, eosdem Ordinarios serio admonet, ut ad Ecclesiasticam ubique servandam æqualitatem de cetero perpetuis futuris temporibus ab indictione sub præcepto novorum festorum studeant abstinere. Quæ sane provisio parum prodesset, si potestati laicali fas esset

novos dies festos statuere; nam populi quod ab Ordinariis impetrare non possent, a Principe seculari importunis precibus extorquerent, contra regulam l. Scire, §. Si mater, ff. de tutor. & curat. & l. ult. C. si manc. ita ven. & Constitutio fieret ludibrio, contra id, quod habetur in l. ult. §. fin. C. de Bonis, quæ liber. & in c. Commissa, de elect. lib. 6.

Sequitur Declaratio Apostolica.

INNOCENTIUS PAPA X. Ad futuram rei memoriam. 80
Cum nuper ad notitiam nostram non sine gravi animi nostri molestia pervenit, quod dilecti filii Senatus Mediolani per literas circulares datas die 20. Junii proxime præteriti, & dilectus filius nobilis vir modernus Gubernator status Mediolani, per Edictum publicum publicatum die 30. ejusdem mensis Junii mandaverint observari diem festum S. Dominici die 4. mensis Augusti cujuslibet anni in toto illo statu, præcipientes, ut populi, & subditi illius status abstineant ab operibus servilibus, & artifices tabernas & apothecas clausas teneant, prout servatur ceteris diebus festis ex præcepto; & ulterius in Edicto prædicto exprimitur festivitatem esse celebrandam cum omni devotione ac pietate Christiana: Nos, quibus universalis Ecclesiæ Regimen a Domino commissum est, considerantes, quam perniciosum autoritate Ecclesiasticæ id esse possit, cum Principes laici, quos in rebus Ecclesiæ obsequendi potius manet necessitas, quam autoritas imperandi, non habeant facultatem imperandi dies festos in honorem Sanctorum: de venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium sacris Ritibus Præpositorum, quibus hoc negotium discutiendum commissimus, consilio prædictas literas, & Edictum emanata autoritate laicali super observatione prædictæ festivitatis S. Dominici, fuisse, & esse omnino nulla, nulliusque roboris, & momenti, nec aliquo modo servanda Apostolica autoritate tenore præsentium declaramus. Sicque & non aliter in præmissis per quoscunque Judices Ordinarios, & Delegates, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac ejusdem S. R. E. Cardinales etiam de Latere Legatos, & quovis alios quacunque autoritate fungentes, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & autoritate, judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane, si secus super his a quoquam quavis autoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari, decernimus. In contrarium facientibus, &c. Non obstantibus quibuscunque. Dat. Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die 6. Octobris 1653. Pontificatus nostri anno decimo.

DE ORDINE COGNITIONUM.

Clemens III. Alatrino Episcopo.

C A P U T I.

Intelleximus quod, cum quædam mulier peteret quendam in virum, testes ad suæ intentionis assertionem induxit: per quos pars viri futurum sibi præjudicium metuens, exceptionem consanguinitatis objecit, ex qua intendit petitionem mulieris elidi: & infra. Inquisitioni tuæ taliter duximus respondendum, quod cum exceptione probata, quæstio principalis perimatur, ante est cognoscendum de ipsa, quam ad diffinitionis articulum procedatur: quo facto, virum ab impetitione mulieris (prout exposcit ratio juris) absolvas.

S U M M A R I U M.

- 1 **J**udex ante sententiam de peremptoria exceptione cognoscit. Sufficit tamen ut super principali pronunciet.
- 2 Exceptio consanguinitatis admittitur contra mulierem petentem aliquem in maritum.
- 3 Si agat judicio petitorio; secus si possessorio reintegrande.
- 4 Et quid, si maritus offerat probationes in continenti paratas.
- 5 Exceptionem peremptoriam non expedit reo proponere ante fundatam intentionem actoris, & n. 13.
- 6 Exceptio peremptoria est quæ perimit petitionem actoris, & num. seq.
- 7 Exceptio dicitur actionis exclusio.

- 8 Exceptio omnis peremptoria debet discuti, antequam diffiniatur negotium principale.
- 9 Lite tamen prius contestata, & num. 34.
- 10 Nisi sit exceptio litis finite.
Vel sit notoria, num. 11.
Aut contineatur in instrumento; vel reus offerat sese illam incontinenti probaturum, num. 12.
- 11 Judex non debet permitttere, ut factum, cui notoria obstat exceptio, in judicium deducatur.
- 14 Exceptio peremptoria, etiam si veniat cognoscenda coram diverso Judice, debet discuti ante diffinitionem articuli principalis, & num. 31.
- 15 Præjudiciales quæstiones debent discuti, antequam super principali negotio lis fuerit contestata.
Exce-

- 16 Exceptio dilatoria regulariter sunt proponenda ante litis ingressum.
- 17 Excommunicationis exceptio quamvis sit dilatoria, tamen proponi potest quodcumque etiam post sententiam.
- 18 Exceptio dilatoria solutionis proponi debet ante litem contestatam, non tamen prius quam actor fundaverit intentionem suam.
- 19 Exceptio dilatoria, quæ incipit competere, aut venit ad notitiam rei post litem contestatam, tunc proponi potest.
- 20 Exceptio, quæ limites exceptionis excedit, non perimit questionem principalem, sed sunt due petitiones vicissim tractanda, & terminanda.
- 21 Iudex an, & quando super incidenti debeat pronunciare, & n. 23. usq. ad n. 32.
- 22 Questio incidens an, & quomodo differat ab emergenti.
- 23 Pronunciandum est super emergenti.
- 24 Secus super incidenti regulariter.
Fallit primo, si incidens proponatur in vim dilatoria ad impediendum processum, num. 26.
Fallit secundo, si incidens debeat cognosci coram alio Iudice, num. 27. & 31.
- 25 Iudex pronunciando super principali, censetur tacite pronunciare super incidenti.
- 26 Pronunciandum est indistincte super incidenti, vel emergenti, quando sine tali pronuntiatione processus causæ principalis expediri non potest.
- 27 Alias non tenetur Iudex pronunciare.
- 28 Potest tamen si vult, nec ob id processus redditur nullus.
- 29 Nisi incidens, vel emergens ventilari debeat coram alio Iudice.
- 30 Præjudiciales questiones quæ dicantur, & num. seqq. usque in fin.
- 31 Præjudicialis questio an, & in quo differat a peremptoria, & num. 35.
- 32 Exceptiones peremptoriae quamvis proponi debeant ante litis contestationem, tamen non probantur nisi lite contestata.
- 33 Præjudicialis questio dicitur diversis respectibus.
- 34 Exceptio illegitimitatis an sit præjudicialis, vel peremptoria.

Intelleximus. Iudex ante sententiam de peremptoria exceptione cognoscit: sufficit tamen, ut super principali pronunciet. Hoc dicit secundum Abb. Antiq. Jo. Andr. Calderin. Bald. & omnes. Vel specialius secundum Abb. Siculum: Contra mulierem vendicantem aliquem in maritum admittitur exceptio consanguinitatis, quæ prius discutienda est, quam super matrimonio pronuncietur: & sufficit super ipso principali pronunciare. Communis divisio. Consultatio, & responsio. Secunda ibi, Inquisitioni.

Nota primo, ibi, *Peteret quendam in virum*, mulieri agenti iudicio petitorio ad vendicationem mariti ob stare exceptionem consanguinitatis; nam ista mulier petebat sibi virum adjudicari: & sic petitorium intentabat; secus tamen esset, si intentasset remedium possessorium reintegranda, petendo sibi virum restitui, quia tunc consanguinitatis exceptio non admitteretur ad retardandam restitutionem, ut in Decretali Lucii III. *Ex conquestione*, infra de restit. spoliat. quam cum textu nostro ita conciliat Innocentius III. in cap. *Literas*, vers. *Quamvis præscriptum* Lucii Papæ, eod. tit. ad idem c. *Accedens*, supra ut lit. non contestat. c. *Causam de offic. delegat.* & ita hic post Alan. & Goffred. distinguit Innocentius in princ. exponens vers. *Peteret*, scilicet intentans petitorium, secus, si possessorium: & sequuntur Abb. Antiq. n. 2. Host. in princ. Joan. Andr. n. 2. Calder. eod. n. Abb. Siculus in 2. not. & reliqui omnes. Quod tamen intellige, nisi conjux offerat probationes consanguinitatis in continenti paratas; quia tunc recepto ab ipso prius juramento de malitia, denegabitur restitutio quoad totum, licet non quoad reliqua, ut deciditur in prædicta Decretali, *Literas*, ubi est casus, secundum Jo. Andr. & omnes: & adde quod legitur, & notatur in cap. *Inquisitioni*, infra de sentent. excomm.

Secundo, nota secundum Ant. de Butr. n. 4. & Imol. n. 2. utilem cautelam ex parte rei, ut scilicet non proponat exceptionem peremptoriam, priusquam actor suam in-

entionem fundaverit, prout iste vir non objecit exceptionem consanguinitatis, nisi postquam mulier testes induxit ad suam intentionem fundandam, ut in princ. *litera*. Idque ob eam rationem, ne reus alias opponendo frustra se gravet, si forte actor suam intentionem non probet. De quo in l. *Si quidem*, C. de except. & in c. *De testibus*, infra de testib. Potest tamen si velit statim oblata petitione actoris opponere, sed incaute agit, ut ait Butr. d. num. 4. Imo fortius est, quia fortasse actor non probabit, secundum Abb. num. 8. vers. *Aut vult proponere*.

Tertio, nota ibi: *Questio principalis perimatur*, exceptio peremptoria esse, quæ perimit, & elidit petitionem, seu actionem actoris. Concordat §. *Perpetua*, Instit. de except. & l. 3. ff. eod. §. *Exceptio* 3. qu. 6. & hic notant Host. n. 1. in ver. *Elidi*, Calder. nu. 4. Butr. num. 5. Imol. n. 3. Abb. in 4. notab. Card. in Clem. ult. in 3. qu. num. 2. de appellat. Et propterea exceptio dicitur actionis exclusio, l. 1. ff. de except. cap. 2. infr. eod. & c. *Anobis*, infra de except. Petr. de Anchar. conf. 6. *Visto themate* num. 4. vers. *Ex quo patet*, & Abb. ubi supra. Quod tamen intellige secundum Calder. & Butr. postquam exceptio fuerit probata, ut innuit *litera* hujus textus ibi, *Quo facto*, id est plene probata exceptione, ut exponunt Hostiens. & Jo. Andr. ambo num. 3. in ver. *Quo facto*. Ad idem l. 2. ff. de except. & cap. *Ad aures*, infra de præscript.

Descendo ad glossam magnam, quæ reputatur valde difficilis, & divido materiam in duos principales articulos. Primus est, quo ordine sit proponenda, seu discutienda exceptio peremptoria. Secundus, an, & quando super exceptione incidenti, vel emergenti sit pronunciandum.

Quoad primum hæc sit conclusio, quod exceptio peremptoria debet discuti antequam diffiniatur negotium principale, quæ conclusio probatur clare in hac Decretali, ubi deciditur prius esse cognoscendum de exceptione consanguinitatis, quam ad diffinitionis articulum procedatur, & ita hic est casus apertus, secundum Abb. Antiq. Joan. Andr. Calder. Bald. & omnes supra in summario. Rationem decidendi reddunt Calder. & Abb. Siculus in 4. notab. vers. *Antequam attingam*, nempe quia fundata intentione actoris, venit reus condemnandus, nisi aliter se defendat: debet enim Iudex judicare secundum merita causæ, quæ partium assertionem panduntur, ut l. *final.* C. *Si per vim*, vel alio modo, & c. *Tum ex literis*, supra de integr. restit. Quare ut appareat, an reus sit absolvendus, vel condemnandus, debet prius discuti illius exceptio. Brevius rationem reddit glossa Bernardi hic in figuratione casus, dicens esse prius cognoscendum de exceptione peremptoria ante sententiam opposita, quia ex illa apparebit, qualiter debeat formari sententia.

Ampliatur primo supradicta conclusio, ut locum habeat non modo in exceptione peremptoria consanguinitatis, quæ opponitur mulieri vendicanti aliquem in virum, & de qua loquitur hoc capitulum, ut dictum est supra num. 2. & 3. sed generaliter in omni alia exceptione peremptoria, cujusmodi est exceptio doli mali, quod metus causa, pacti perpetui de non petendo, & consimiles, de quibus in §. *Perpetua*, Instit. de except. & in l. 3. ff. eodem. De omnibus enim est cognoscendum antequam pronuncietur super articulo principali, l. *Si quidem*, C. de exception. l. *Emptor*, C. de long. tempor. præscript. c. *Super hoc*, supra de renunc. secundum Hostiens. hic num. 1.

Quod tamen fallit in exceptione litis finitæ, quæ proponi potest etiam ante litis contestationem, ut in cap. 1. & 2. de lit. contest. lib. 6. & hic notat Abb. num. 8. Item fallit secundum eum in exceptione notoria: non enim Iudex debet permittere, ut factum, cui notoria obstat exceptio, deducatur in iudicium, cap. *Quoniam supra de fil. Presbyter.* & post Archid. notat Joan. Andr. in d. cap. 1. de lit. contest. lib. 6. Fallit tertio, si exceptio contineatur in instrumento, vel reus excipiens offerat se illam in incontinenti probaturum, ut notat Joan. Andr. in addit. ad Specul. in tit. de except. §. *Dicto vers.* Sed an reus, & notatur in c. *Super literis de rescript.* His enim casibus reus potest excipere etiam ante litis ingressum, secundum Abb. d. num. 8. An autem exceptiones peremptoriæ proponi, & discuti possint, aut debeant ante fundatam intentionem actoris, distingue, ut hic plene per Abb. n. 6. & seqq.

Ampliatur secundo, principalis conclusio superius firmata, ut locum habeat etiam si exceptio peremptoria veniat

discutienda coram diverso Iudice, veluti, si petendi hæreditatem in foro seculari obijciatur, quod sit intelligimus; nam huiusmodi exceptio terminari debet coram Iudice Ecclesiastico, antequam Iudex laicus procedat in causa hæreditatis: hic est text. *in cap. Tuam, infr. eod.* ubi est casus secundum lectionem glossæ, quam ibi dicunt esse communem Jo. Andr. n. 4. & Butr. num. 17. *vers. Advertendum.* Ad idem text. *in cap. Lator infr. Qui filii sint legitimi,* ubi similiter est casus.

15 Ampliatur tertio, ut procedat in qualibet præjudiciali, quæ cognoscenda est antequam lis super principali quæstione fuerit contestata, l. 1. & per tot. C. de ordin. cogn. & hic notant Hostien. n. 1. *in vers. Perimatur,* & Calder. *in 1. notab.* quod habet locum, si civilis præjudicet civili, si criminalis criminali, si e converso, ut in exemplis, quæ recensentur in §. Aliquando 11. quæst. 3. & per glossam in d. cap. Tuam, *in vers. Dependentem infr. eod.* quam ibi omnes sequuntur, & per Calder. *hic in 3. qu. num. 19.* de quibus præjudicialibus plenius dicam infra *in ult. quæst. num. 32.*

16 Ampliatur quarto, ut vendicet sibi locum etiam in exceptionibus dilatoriis, quæ regulariter proponendæ, & probandæ sunt ante litem ingressum. Et si causa sit talis, in qua contestatio non requiratur, proponi debent ante illum actum, qui solet fieri post litem contestatam, ut in c. Inter monasterium, *infr. de re judic. cap. Cum causam de appellat. l. ult. C. de except. & l. Ut demum, C. de procurat.* Unde post litem contestatam, aut etiam post terminum statutum ad dilatorias proponendas, proponi non possunt, cap. Pastoralis, *infr. de except.*

17 Hoc tamen fallit primo in exceptione excommunicationis, quæ proponi potest quodcumque, & ante litem contestatam, & post sententiam, ut cap. Exceptionem, *de except. cap. Ad probandum, de re judic.* & est speciale in exceptione excommunicationis propter periculum animæ, ut dicitur in prædicta Decretali Exceptionem. Fallit secundo in dilatoria solutionis, quæ licet ante litem contestatam proponi debeat, non tamen prius quam actor fundaverit intentionem suam, ut leg. Exceptionem; & ibi glos. un. C. de probat. & cap. Si quis Episcoporum, §. Exceptio, juncta glos. prima 3. quæst. 6. Fallit tertio, si exceptio dilatoria incipiat competere post litem contestatam, ut cap. Insinuante supra de offic. Deleg. & l. 2. C. de Consort. ejusd. lit. vel si de novo perveniat ad notitiam partis, cap. In nostra, de Procurat. & cap. Pastoralis de except. Supra scriptam distinctionem inter exceptiones peremptorias, & dilatorias posuerunt tres glossæ magistræ, quarum una habetur originaliter in d. §. Exceptio *in vers. Exceptio 3. quæst. 6.* altera in d. cap. Exceptionem *in ver. Dilatoriis de except. tertia in d. l. Exceptionem,* quæ est glos. un. & sequitur Abbas *hic num. 6.*

18 Nunc limita principalem conclusionem, ut locum non habeat, si excipiens excedat limites exceptionis, eo quod non tantum excipiat, sed etiam petat, seu reconveniat actorem; tunc enim exceptio non elidit principalem quæstionem, sed cum ea concurret, & sunt duæ mutue petitiones, quæ propterea sunt vicissim tractandæ, & terminandæ, ut c. Prudentiam, supra de mut. petit. & c. Cum dilectus, §. Nos autem *infr. eod.* & notabiliter declarat hic Host. n. 1.

21 Aggredior nunc secundum articulum principalem, videlicet, an & quando super incidenti sit pronunciandum. Ad evidentiā præmittendum, quæ sit exceptio, seu quæstio incidens, & quæ emergens. Circa quod, omissis expositionibus glossæ, dari solent a Doctoribus tres regulæ, quas hic prosequitur Abbas num. 12.

Prima regula est, quod omnis exceptio peremptoria dicatur incidens pen. prod. quasi incidat, & perimat negotium principale. Emergens vero dicitur omnis dilatoria. Unde Abb. Antiq. *hic num. 2.* ponit versum:

Incidens perimit, emergens quæstio differt.

Et hoc communiter tenent Doctores, ut hic testatur Bellam. *in 2. quæstione circa finem.* Secunda regula est, quod exceptio habens vetustiorē causam in iudicio, id est, quæ ante iudicium est orta, dicatur incidens, qualis est exceptio consanguinitatis, & pacti de non petendo, quæ ortum habent ante litem inchoatam. Emergens vero dicitur, quæ oritur post iudicium cœptum, quasi tunc emergat. Et hæc regula quasi coincidit cum præcedenti, licet neutra sit admodum perfecta, ut per Abbatem *dict. num. 12.* Unde ipsi magis placet tertia regula, videlicet, quod omnis exceptio concernens ipsum factum principale, seu quæ opponitur

ad ipsum factum, dicatur incidens; quia perimit ipsum factum principale: exceptio vero concernens processum dicitur emergens, quia in veritate tunc incipit competere respectu objecti, siue sit peremptoria, ut exceptio litis finitæ, siue non, quia ex quo opponitur ad processum, dicitur emergens. Et cum hæc tertia regula fere concordat alia, quam hic ponunt Henric. Boich. num. 9. & Bellam. *in 2. quæstione circa finem,* nempe quod incidens est omnis quæstio intus cadens, quæ causam principalem, seu negotium principale respicit in se, ut pactum de non petendo, & consimiles: emergens est, quæ non concernit ipsum principale negotium, sed respicit iudicium, seu processum, & ordinem litis, ut si Iudici, vel parti agenti opponatur excommunicatio, vel si Iudici, vel testi opponatur infamia, leg. 1. & 2. C. de Ord. cognit. c. Suscitatus de rescript. vel si opponatur contra Procuratorem, quod non sit, vel esse non possit Procurator, l. Militem, C. de Procurat. vel contra Iudicem, quod non sit competens in causa rei, vel quod non possit esse Iudex in causa spirituali, de qua cognoscere nititur, quia secularis, seu laicus, ut c. Decernimus de iudic. hæc enim omnia, & similia tangunt processum iudicii, quia etiam si vera sint, nihilominus jus principale remanet integrum inter actorem, & reum.

His præcognitis, glossa nostra ponit tres opiniones. 23 Prima negat pronunciandum esse super incidenti. Secunda affirmat. Tertia distinguit. Tu vero dicas in hoc articulo dari a Doctoribus duas principales theoricæ, quæ ambæ sunt in se veræ. Et quamvis differant in modo explicandi, tamen in rei veritate, & quoad juris effectum non discrepant. Prima theorica distinguit inter quæstiones emergentes, & incidentes. In emergentibus dic breviter esse pronunciandum, ut l. Liberis in fin. C. de liber. caus. leg. A procedente, C. de dilat. l. Quoniam Alexandrum, C. ad l. Jul. de adulter. Et est ratio, quia non potest in causa principali aliter procedi, ut patet in exemplis supra proxime allatis. Et in hoc consentiunt omnes. In incidentibus vero regulariter non est pronunciandum, ut hic probatur in fine, quia textus dicit: Ante est cognoscendum de ipsa, scilicet quæstione incidenti, & non dicit, pronunciandum. Idem probatur expressius in l. 1. C. de ordin. iudic. ubi dicitur pertinere ad officium iudicis, qui de hæreditate cognoscit, universam incidentem quæstionem, quæ in iudicium revocatur, examinare, quoniam non de ea, sed de hæreditate pronunciat. Et est ratio, quia Iudex pronunciando super principali, satis censetur tacite pronunciare super incidenti. Exemplum patet in exceptione consanguinitatis, de qua loquitur hoc capitulum; nam si Iudex pronunciet maritum esse adjudicandum mulieri eum vendicandi, utique tacite pronunciat exceptionem consanguinitatis non ob stare. Et idem in casu converso. Et in hoc casu procedit opinio Bulgari, de qua hic in principio glossæ & dicit Joan. de Imol. n. 6. *vers. Sed an sit necesse,* communiter teneri, ut non sit necesse pronunciare expresse super incidenti, sed satis sit ut pronuncietur tacite, pronunciando super principali. De communi etiam testatur Abbas n. 11. *vers. Et ista duæ solutiones.* Fallit primo hæc regula in exceptionibus, quæ respiciunt & tangunt non modo negotium principale, sed etiam ipsum processum, ut in exceptione rei iudicatæ, transactionis, & juris iurandi. In his enim necessario est pronunciandum quando proponuntur per modum emergentis, & ad effectum impediendi processum ad ulteriora, quia non potest aliter super principali procedi. Et sic intellige c. Exceptionis peremptoria de lit. contest. lib. 6. Secus, si proponantur per modum incidentis ad effectum obtinendi victoriam super principali negotio, quia tunc super eis non est pronunciandum, sed sufficit pronunciare super principali, ut dictum est supra de incidenti. Et sic intellige secundum opinionem Mar. & Petri Doctorum juris civilis, quorum hic meminit glossa nostra, quam tenuerunt etiam Vincentius, & Laurentius hic. Fallit secundo, ubi quæstio incidens debet ventilari coram alio Iudice, quam coram Iudice cognoscente de negotio principali: ut si petenti hæreditatem in foro seculari opponatur, quod sit illegitimus; oportet enim ut super incidenti pronunciet Iudex Ecclesiasticus, antequam Iudex laicus procedat in causa principali, in c. Tuam *infr. eod.* & fusius dictum est supra in 2. ampliatur. n. 14. Hæc in effectu est distinctio glossæ hic, cum qua concordat Archid. in §. Spatium 3. qu. 3. & hic dicit esse veram Henric. Boich. n. 10. & sub n. 12. *vers. Et licet.*

- 28 Secunda principalis theoricæ est Hostiensis *hic n. 4. vers. Brevius expedias*, quæ licet quoad juris effectum coincidat cum prima, tamen est compendiosior, clarior, & facilior, videlicet: Aut est talis quæstio, vel exceptio, vel incidens, vel emergens, cujus pronuntiatione dilata, processus principalis quæstionis expediri non potest, eo quod sit præjudicialis cognitioni negotii principalis, ut veluti quia agenti de hereditate opponitur servitus; vel quæritur, an actor sit excommunicatus, vel infamis, necne, ut *cap. Querendum*, & ibi Arch. 2. *quest. 7.* & tunc de illa prius est cognoscendum, & pronuntiandum, ut *l. A procedente, C. de dilat. l. 2. C. de ordin. l. Liberis, §. fin. ff. de prævaric.* Aut est talis quæstio, cujus pronuntiatione dilata processus principalis quæstionis potest nihilominus expediri; nempe quia non est præjudicialis cognitioni negotii principalis; & tunc quamvis Judex, si velit, super illa possit expresse pronuntiare, nec per hoc annulletur processus, ut *c. Super, il. 1. in fin. infr. de appell.* tamen non tenetur de necessitate, sed satis est, ut pronunciet, tacite pronuntiando super principali, ut hic patet; nisi talis quæstio incidens vel emergens sit ventilanda coram alio Judice, quam Judice negotii principalis, quia tunc super illa necessario est pronuntiandum, *d. cap. Tuam, infra eod. & cap. Lator, qui filii sint legitimi*; & secundum hanc theoricam nullum jus contradicit, & aliæ distinctiones potius ad subtilitatem, quam ad utilitatem traditæ sunt ab Antiquis, secundum Host. *hic in fin.* cum quo concordant Jo. Andr. *num. 8. vers. Breviter dicas*, Calder. *n. 16. vers. Hostiensis hic*, Henr. Boich. *n. 12. vers. Et licet ista distinctio*, Butr. *circa finem, vers. Conclusio ergo sit*, Abb. *num. 11. vers. Sed conclude clarius*, & alii communiter, & idem Hostien. in *Summ. hujus tituli, vers. Brevius*, Guil. de Monte Laudun. in *Clemen. fin. de appell.* & nullus discrepat.
- 32 Quæro pro complemento materiæ, quæ dicantur quæstiones præjudiciales.
- 33 Goffredus hic constituerebat differentiam inter præjudiciales, & peremptorias; nam præjudiciales dicuntur, in quibus quæritur de conditione personæ videlicet utrum quis sit liber, vel servus, ingenuus, vel libertinus, filius, vel extraneus, §. *Præjudiciales, Instit. de action. l. 1. & 2. C. de ordin. cognit.* Ergo idem cum quæritur, an actor, sit excommunicatus, vel non, *c. Exceptionem, inf. de except.* infamis, vel bonæ famæ, *c. Querendum 2. qu. 7.* Et in hoc differunt a peremptoriis, quia præjudiciales proponuntur, & probantur ante litis contestationem, *l. Quoniam Alexandrum, C. de adulter.* licet quædam proponantur etiam post sententiam, ut *l. Non idcirco, §. Cum postea, ff. de judic. c. Ad*

probandum infra de re judic. & c. Pia Mater de except. lib. 6. peremptoriæ vero quamvis proponantur ante litis contestationem, nunquam tamen probantur, nisi lite demum contestata, *l. Si quidem, C. de except. l. Emptor, C. de præscript. long. temp.* nec locum habent post sententiam, *c. Inter de re judic.* nisi causaliter, *c. 2. infra de purgat. vulgar.* & cum hac distinctione Goffredi transit hic Host. *num. 2. & 3.* Sed plenius distinguit Jo. Andr. in *c. Tuam n. 6. vers. Ego dico, infr. eodem*; nam secundum eum præjudicialis quæstio dicitur diversis respectibus. Primo scilicet quoad intentionem actoris, cui præjudicat, & eam perimit: & hoc modo præjudicialis est omnis peremptoria: hæc tamen præjudicat solum in diffinitione; nam ea probata imponitur silentium ipsi actori; sed non præjudicat processui, ut hic, nisi in casibus, de quibus in *c. 1. de lit. contest. lib. 6.* Deinde dicitur quæstio præjudicialis respectu processus, scilicet quia primitus tractanda: & de his loquitur gl. in *d. c. Tuam in ver. Dependentem*. Et hoc modo dici potest præjudicialis omni emergens, de qua prius debet cognosci, & pronuntiari; ut de dilatoriis dictum est *sup. n. 16.* Rursus hoc modo præjudicialis est interdum actio, ut in *c. ult. infr. eod.* Tertio dicitur quæstio præjudicialis, quod eligentem alteram de duabus, quæ sibi competere poterant; nam per hoc infert sibi præjudicium in reliqua, *c. Ut quis duas, inf. de elect. & c. un. de postul. lib. 6.* De hoc in *l. Quod in heredem, §. Eligere, ff. de trib. act.* Et hoc modo aliquando etiam exceptio est præjudicialis ipsi excipienti, licet regulariter contra, ut *c. Nullus pluribus, de reg. jur. lib. 6.* ubi de hoc in gl. *un.* & per Jo. Andr. *num. 3.* Quarto dicitur præjudicialis quæstio respectu Judicis, vel ejus jurisdictionis, & de hac loquitur text. in *d. c. Tuam, & in cap. Lator, infr. qui filii sint legit.* nam quæstio nativitatis præjudicat Judici laico, ne ipsam cognoscat: item ne in principali procedat, donec quæstio natalium per Judicem Ecclesiasticum fuerit diffinita: quæ tamen si incideret coram Judice Ecclesiastico, veluti, si exciperetur contra electum, vel præsentatum, confirmandum, vel consecrandum, benedicendum, vel ordinandum, quod esset illegitime natus, tunc esse vere peremptoria, & eo casu verum esset dictum Innoc. in *d. cap. Tuam, ad fin. vers. Vel dic hanc dilationem*, quia nec præjudicat processui, nec jurisdictioni, sed solum probata infert præjudicium actori in sua petitione, quam perimit. Et hanc distinctionem Jo. Andr. in effectu sequuntur in *d. c. Tuam, infr. eod.* Henric. Boich. *n. 1. Bellam. n. 11. Butr. eod. Card. n. 4. & Abb. n. 6.* nec ab his discrepat Calder. *hic in 3. qu. n. 19.* cujus distinctio prolixior est, sed satis clara; & eam sequitur Anch. in *d. c. Tuam, num. 9.*

DE ORDINE COGNITIONUM.

Honorius III. Ludovico Regi Francorum.

CAPUT III.

TUam non credimus latere prudentiam, causam natalium Reginæ Cypri ad examen nostrum (utpote quæ ad forum Ecclesiasticum pertinet) esse delatam: & infra. Quia vero antequam natalium causa terminata esset, dependentem ex illa successionis causam incipere nihil aliud esset, quam diversis processibus intricare negotium, & confusione quadam judicii ordinem perturbare: si forte ab ipsa Regina fueris super hoc requisitus, donec jam dicta causa natalium Apostolico judicio finem acceperit, patienter expectes.

SUMMARIUM.

- 1 Causa natalium pendente coram Judice Ecclesiastico, quæstio hereditatis per secularem Judicem inchoari non debet, & num. 6.
- 2 Judicium incipit a litis contestatione.
- 3 Exceptio illegitimitatis est peremptoria, & suspensiva jurisdictionis Judicis laici.
- 4 Et litis contestationem non inducit.
- 5 Litis contestatio non inducitur per exceptionem excommunicationis.
- 6 Hereditatem petenti obstat exceptio nativitatis, quæ debet prius coram Ecclesiastico Judice terminari. Fagnan. in II. Lib. Decretal.

- 7 Causa natalium ad Ecclesiam pertinet, tam principaliter, quam incidenter, & per viam exceptionis.
- 8 Etiam si de illa agatur post obitum parentum.
- 9 Judex laicus de questione spirituali nec principaliter, nec incidenter potest cognoscere, & n. seq. & n. 25. Etiam de jure civili, num. 26.
- 10 Judex hereditatis cognoscit incidenter de causa status, licet de illa principaliter cognoscere non possit.
- 11 Causa natalium est spiritualis, & matrimonialis.
- 12 Præjudicialis quæstio si incidat in causa aliqua, super sedendum est in principali, donec præjudicialis terminetur.
- 13 Sive incidat civilis, quæ præjudicet civili.

- 14 Sive incidat civilis, quæ præjudicet criminali, & e converso.
- 15 Sive incidat criminalis, quæ præjudicet civili.
- 16 Judex laicus, coram quo incidit quæstio natalium, cur debeat supersedere in causa hereditatis. Quæstio natalium an sit præjudicialis causæ hereditatis, ibid.
- 17 Causa hereditatis prout dependet a quæstione legitimatis, non pertinet ad Judicem Ecclesiasticum.
- 18 Nisi coram Papa, vel coram Episcopo habente jurisdictionem temporalem in loco quæstio legitimatis, & hereditatis simul proponatur, & num. 32.
- 19 Causa principalis, & incidens ubi sunt tractanda coram diversis iudicibus pendentia incidentis suspendit jurisdictionem in principali, & num. 22.
- 20 Judex Ecclesiasticus, coram quo pendet quæstio incidens præjudicialis potest inhibere Judici laico, ne interim procedat, aut processum inchoet super principali.
- 21 Et inhibitiō fieri potest sine causæ cognitione.
- 23 Et an processus ante inhibitionem sit nullus, parte non opponente, vel appellante.
- 24 Jurisdictio Judicis an & quando ex incidentia causæ prorogetur ad aliam speciem jurisdictionis, & n. seq.
- 25 Quid, si species sit omnino diverse naturæ, & altioris gradus. Et quid, si sit talis ex accidenti ratione personæ, n. 34. Et quid, si species non sit separata naturæ, nec altioris, sed inferioris gradus, num. 30.
- 27 Judex, qui merum, & mixtum imperium non habet, ratione incidentiæ, vel prorogationis, non potest de his cognoscere, quæ sunt meri, vel mixti imperii.
- 28 Judex laicus non potest etiam incidenter cognoscere de exceptione excommunicationis, simoniæ, vel intrusionis. Et quid in perjurio, num. 29.
- 31 Judex Ecclesiasticus potest de quæstione temporali cognoscere incidenter vel per reconventionem.
- 32 Jurisdictio in temporalibus habitu est penes Ecclesiam.
- 33 Judex laicus an possit cognoscere de causâ Ecclesiastica per viam reconventionis, & num. seqq.
- 35 Consuetudo, ut Judex laicus sit competens in causâ civili reconventionis contra Clericum servanda est, cum articulus sit dubitabilis, & num. 59.
- 36 Judex laicus an possit incidenter cognoscere de causâ legitimatis, si controversia non in jure, sed in factis consistat, & n. seqq. usq. in fin.
- 37 Usurarum quæstio an pertineat ad Judicem laicum, si sit conventio super facto, & non super jure, & n. seqq. & n. 55.
- 39 Decimarum causa, si sit quæstio super jure decimandi, spectat ad forum Ecclesiæ tantum; secus, si super facto.
- 40 Uxor si petatur ut uxor, nec dubitetur de viribus matrimonii, causa tractari potest coram Judice seculari. Declaratur, num. 62.
- 41 Authores pro opinione negativa expenduntur, & n. seq. usque ad n. 44. & n. 61. Causa natalium, si sit contentio, an quis sit filius hujus, vel alterius, tractari potest coram Judice laico, coram quo incidit; secus, si sit contentio, an matrimonium sit contractum, ibid. & n. seqq.
- 42 Libellus in causa legitimatis qualiter formetur.
- 43 Judex laicus, coram quo aliquis accusetur de adulterio, si opponatur quod matrimonium non sit contractum, debet hunc articulum ad Episcopum remittere.
- 44 Legitimitati per subsequens non succedunt in feudo, ad quod vocantur nati, & procreati ex legitimo matrimonio.
- 45 Intellectus, c. Si Judex laicus, de sent. excomm. lib. 6. & n. seq. & n. 52. & seqq. Quæstio facti, an matrimonium fuerit contractum, non minus est spiritualis, & de foro Ecclesiæ, quam sit quæstio facti, an quis fuerit ordinatus, ibidem, & num. 52.
- 46 In spiritualibus Judex secularis est competens, si cadant in laicum active, & quæstio sit super facto; alias secus, secundum distinctionem Ancharani. Sed contra, n. 49. & seqq. usq. ad n. 61.
- 47 Jurispatronatus quæstio, sive sit juris, sive facti, ad Judicem laicum non pertinet.
- 48 Hæresis crimen est mere Ecclesiasticum, etiam si sit quæstio super facto, & n. 50.
- 49 Judex laicus etiam incidenter non potest cognoscere de quæstione facti, an quis sit simoniacus intrusus, vel baptizatus, & num. 51.
- 53 Judex laicus nec incidenter potest cognoscere de quæstione facti, an captus inceserit in habitu, & Tonsura.
- 54 Facti quæstio habet complicationem, & mixturam inseparabilem cum quæstione juris.
- 56 Positiones super matrimonio an fieri possint coram Judice seculari.
- 57 Confessio etiam spontanea coram Judice incompetenti non valet.
- 58 Consensus partium, vel consuetudo non removet incapacitatem Judicis laici in spiritualibus.
- 59 Consuetudo in articulo dubitabili propter varietatem opinionum declarat Judicis competentiam.
- 60 Terminus a Papa, vel alio Superiore Judice Ecclesiastico est præfigendus, infra quem natalium quæstionem prosequatur, & de hereditate nullatenus se intromittant.
- 61 Authores pro opinione affirmativa expenduntur.

TUam. Continet materiam profundam, & legitur dupliciter.

Primo, scilicet intelligendo quæstionem natalium fuisse motam principaliter coram Papa, eaque pendente fuisse petitam hæreditatem coram Judice seculari. Et huic lectioni suffragatur litera ibi, *Succeſſionis causam incipere*, nec non ibi, *Si forte ab ipsa Regina fueris super hoc requisitus*. Quibus verbis Pontifex clare supponit causam hæreditatis coram Rege Franciæ nondum fuisse inchoatam, & nihilominus quæstio natalium ad examen Papæ jam fuerat delata, ut dicitur in principio textus; & juxta hanc lectionem hoc intendit secundum Jo. And. & alios post eum: Pendente causa natalium coram Ecclesiastico Judice quæstio hæreditatis per secularem Judicem inchoari non debet.

Secundo, legitur intelligendo prius hic fuisse petitam hæreditatem coram Judice laico, & exceptum fuisse de illegitimitate, prout intellexit glossa, & est communis lectura, ut testantur hic Jo. Andr. num. 4. & Butr. num. 17. vers. *Advertendum*, & hoc modo verbum, *Incipere*, exponitur, id est, inceptam prosequi; & verba, *Super hoc requisitus*, exponuntur, id est, pro causæ prosecutione. Sed quia hæc expositio vim infert literæ sustinendo communem lectionem, potest dici iudicium incipere a litis contestatione, quæ dicitur litis exordium, & principium causæ, ut legitur, & notatur in cap. *Super quæſtionum*, §. *Intentionis*, sup. de off. deleg. ita ut antea non dicatur lis mota, cap. *Ex parte il secondo in fin. de verb. Signific.* & notat Bald. conf. 150. *Casus actualiter*, n. 2. vers. *Ex quo apparet lib. 2.* Hoc autem casu quamvis Regina Cypri primo petiisset hæreditatem coram Rege Franciæ, tamen cum illius adversarius illico opposuerit exceptionem illegitimitatis, quæ peremptoria est, c. 1. supra eod. & suspensiva jurisdictionis Judicis laici, ut hic, & in c. *Lator infr. qui filii sint legit.* utique per hoc litem non fuit contestatus, ut est textus in c. 2. & ibi gl. pen. & communiter omnes de lit. contest. lib. 6. cum non habuerit animum litigandi, coram Rege, quin potius illius jurisdictionem declinandi, ut notat gl. unic. vers. *Quod est intelligendum*, in c. 1. supra de lit. contest. ubi etiam Innoc. n. 1. & ibi dixi n. 39. Unde in simili si contra agentem in foro seculari reus excipiat, quod sit excommunicatus, per hoc litem non contestatur, nec Judex secularis potest de hujusmodi exceptione cognoscere, sed debet remittere ad Ecclesiasticum, secundum opinionem Vincentii, & communem, ut dicam inf. n. 28. Idem ergo dicendum in proposito. Et hoc sensu verbum, *Incipere*, retinet propriam significationem, & salvatur communis lectura, secundum quam text. hoc dicit: *Petenti hæreditatem obstat exceptio nativitatis*, quæ debet primitus coram Ecclesiastico Judice terminari. Quidquid tamen sit quod pertinet ad juris effectum, uterque intellectus est in se verus, quia sive quæstio nativitatis prius moveatur coram Judice Ecclesiastico, sive incidat coram Judice seculari, solus Ecclesiasticus cognoscit, ut est casus apertus in d. c. *Lator infra*, *Qui filii sint legit.* & hic declarat Cardin. num. 3. vers. *Quantum tamen*.

- 7 Nota primo ibi, *Ad forum Ecclesiasticum*, causam natalium ad Ecclesiam pertinere, non solum si de illa principaliter agatur, sed etiam si incidenter, & per viam exceptionis, ut hic est casus secundum communem lectionem, concordat *dist. cap. Lator infr. Qui filii sint legitimi*, ubi similiter est casus; & hic notat *glos. 1. & fin. Innocent. in princip. Abb. Antiq. num. 4. Hostiens. num. 1. & 3. vers. Si pater*, Joan. Andr. num. 2. Anchar. in notab. Abb. Siculus num. 3. & reliqui omnes, & ita communiter con-
- 8 cludi attestatur Ripa in *cap. Decernimus*, num. 17. *supra de judic.* Quod procedit non modo si de questione nativitatibus agatur in vita, sed etiam post obitum parentum, quia solus Ecclesiasticus cognoscit, ut *cap. 1. 2. & 3. cap. Pervenit, cap. Per tuas infra. Qui filii sint legit.* secundum Innoc. ubi *supra*, Hostien. num. 3. & Jo. Andr. num. 2. circa finem.
- Rationem principalis conclusionis reddit Innocentius hic num. 1. *vers. Sed hoc potest esse*, quia scriptum est, *Quos Deus conjunxit, homo non separet*, Matth. 19. c. *Quos Deus* 33. *quest. 2. cap. Inter corporalia supra de translat. Episcop.* Ergo similiter inter eos non fuisse matrimonium; non homo, sed is solus, qui vices Dei gerit in terris, potest judicare, *d. cap. Inter corporalia*, vel cui ipse commiserit, scilicet Episcopus, secundum Abb. Antiq. hic num. 4. Hostiens. num. 2. *vers. Secunda est*, Jo. Andr. num. 1. Butr. n. 15. Abb. Siculus num. 3.
- 9 Vel dic generalem rationem esse, quia de questione spirituali Judex laicus ob ejus incapacitatem nec principaliter, nec incidenter, nec per reconventionem potest cognoscere, c. *Decernimus*, & c. *Quanto*, *supra de judic. d. cap. Lator*, & *cap. Causam 1. & 2. infra, Qui filii sint legit.* & notant hic *glos. ult. Innoc. num. 1. vers. Vel dic generaliter*, Hostien. n. 2. *ver. Tertia est*, & n. 7. *in ver. Apostolico judicio*, Abb. Antiq. in fin. Joan. Andr. num. 1. in fin. Abb. Siculus n. 3. *vers. Vel secundum Innocentium*, & reliqui omnes, Ripa in *d. c. Decernimus*, n. 17. ubi de communi.
- 10 Atque ita non obstat textus in l. *Quoties*, C. de judiciis, & in l. 1. C. de Ordin. judic. ubi Judex in causa hereditatis cognoscit incidenter de causa status, licet de illa principaliter cognoscere non possit; nam in questione spirituali diversa est ratio propter incapacitatem Judicis laici, ut in iuribus præallegatis: & est ex mente Abbatis Antiq. *dist. num. 4.* & declarat Bal. num. 2. nam secundum eum hic causæ erant diversi fori, incompatibiles, & derogatoriæ, quia Judex secularis non est capax cognoscendi de causis Ecclesiasticis: ibi autem erat capax, quod fufius explicat idem Baldus in l. *Quoties* num. 1. *vers. contra legem nostram*, & num. 2. C. de judic. Explorati autem juris est causam natalium esse spirituales seu matrimoniales, quia pender ex matrimonio, quod est unum ex septem legis Evangelicæ Sacramentis a Christo Domino institutum, & gratiam conferens, Concil. Trident. sess. 24. de Sacram. matrimon. can. 1. Unde ad Vicarium ipsius instituentis, vel ab eo deputatum pertinet illius cognitio, ut hic per Abbatem num. 3. *vers. Item matrimonium*, & per Host. in *cap. 1. n. 4. infra ne Cler. vel Monach.* adeo ut si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, anathema sit, *d. sess. 24. can. ult.*
- 11 Secundo nota ibi, *Dependentem ex illa successionis causam*, quod si questio præjudicialis incidat in causa aliqua, super sedendum est in causa principali, donec ipsa præjudicialis questio terminetur, arg. §. *Præjudiciale*, *Instit. de act.* Et est ratio, quia probata questione præjudiciali causa principalis illico est perempta, c. 1. *supra eod.* & hic notat *glos. 2. Innocent. num. 1. vers. Potest ergo dici*, Hostiens. num. 2. & 3. *in verb. Perturbare.*
- 12 Quod verum est, sive incidat questio civilis, quæ sit præjudicialis civili, veluti, si petenti hereditatem objiciatur, quod non sit legitimus; nam de legitimitate prius est cognoscendum, ut hic, & in c. *Lator*, *infra qui filii sint legit.* quia, si succumbat in questione legitimitatis, non habebit locum hereditatis petitio, cum illegitimus non possit hæres esse, *cap. 2. Quod nobis*, c. *Referente*, & *cap. Ex tenore*, *eodem tit.* Abb. Antiq. hic n. 2. sive incidat questio civilis, quæ præjudicet criminali, ut si ei, qui gerit se pro libero, & de aliquo crimine accusatur, moveatur questio status, ut c. *Prius est*, §. *Aliquando*, 3. qu. 1. & notatur in *cap. 1. supra eodem*: sive incidat questio criminalis, quæ sit præjudicialis civili, veluti, si petens hereditatem ex testamento accuseretur, quod testatorem compulerit, ut eum hæredem institueret, ut l. 1. C. *Si quis aliq. test. prohib.* siue Fagnan. in *11. Lib. Decretal.*

demum incidat questio criminalis, quæ præjudicet criminali, veluti, si servus dominum suum de capitali crimine accusaverit: non enim audiri debet, sed decapitari ante litem contestatam, ut in d. §. *Si aliquando*. His enim casibus cognoscendum est prius de questione incidenti, ut hic in *glos. in ver. Dependentem*, & per Host. num. 5. in *vers. Perturbare*, & Joan. Andr. num. 10. Et de his consule Specular. in *tit. de incid. quest.*

Tertio nota ibi, *Judicii ordinem perturbare*, & signa rationem, cur Judex laicus, coram quo incidit questio nativitatibus, debeat super sedere in causa hereditatis, quousque legitimitatis questio fuerit terminata: hoc enim provenit ex eo, quod questio natalium sit præjudicialis petitioni hereditatis, secundum Innoc. hic ad fin. *vers. Vel dic hanc dilationem*; sed questio hereditatis differtur, quia causa matrimonialis non potest agi, nisi coram Judice Ecclesiastico. Et forsitan Judex secularis non patietur, ut questio hereditatis coram alio, quam coram se, examinetur; Ergo necesse est, ut hereditatis questio differatur; alioquin cum istæ duæ questiones invicem se contingant, si simul & eodem tempore agerentur coram diversis iudicibus, accidere posset, ut diversi Judices circa eandem personam & hereditatem diversas seu contrarias ferrent sententias, Ecclesiastico scilicet ipsam illegitimam pronunciantem, & seculari hereditatem eidem tanquam legitimam adjudicantem; & sic sequeretur absurditas, & contrarietas intolerabilis, secundum Innocentium, cum quo transit hic Hostien. n. 3. *vers. Et est ratio*, & Abb. num. 6. *vers. Ex quo enim questio*. Ceterum, an aliquo respectu questio nativitatibus dici possit præjudicialis causæ hereditatis, plene scripsi in *cap. sup. eod. in ult. qu.*

Quarto nota ibi, *Super hoc fueris requisitus*, causam hereditatis inter laicos, prout descendit a questione legitimitatis, non spectare ad Judicem Ecclesiasticum, sed ad Regem in suo Regno; & sic ad Judicem secularem, quando principalis intentatur separatim a questione legitimitatis principaliter intentata, ut hic per Butr. in 2. & 3. *not.* & est casus in *cap. Causam il secundo, infra, Qui filii sint legit.* Tu dic idem secundum Imol. num. 4. si questio legitimitatis incidat in causa hereditatis principaliter intentata coram Judice seculari, ut est textus in d. *cap. Lator eodem tit. & hic*, secundum intellectum *glos. & communem*. Secus autem est, si coram Papa, vel coram Episcopo habente jurisdictionem temporalem in loco proponatur simul questio natalium, & hereditatis, quia poterit de utraque cognoscere, secundum Innocentium hic circa finem, Hostiens. num. 3. *vers. Si ergo*, Joan. Andr. num. 5. *vers. Si autem coram Papa*, Collectar. nu. 2. Butr. num. 17. *vers. Ideo si questio*, & Abb. num. 6. *vers. Unde cum hic*, & idem Joann. Andr. in *cap. Lator super glos. fin. infra, Qui filii sint legit.* licet Vincent. contra.

Quinto nota ibi, *Apostolico judicio finem acceperit*, juxta communem lectionem *glos.* quod ubi questio incidens, & principalis veniunt tractandæ coram diversis iudicibus; tunc pendencia incidentis ipso jure suspendit jurisdictionem super principali, ut hic per Butr. in 4. *notab.* & est ex mente Host. n. 3. in fin. qui exponit *ver. Delatum*, scilicet eo ipso, quod questio nativitatibus proposita fuit coram Rege; & ita est casus, in quo aliter quam per appellationem suspenditur jurisdictione, & est casus specialis, in quo prius pronunciatur super incidenti, quam super principali, licet regulariter contra, ut in *cap. 1. supra eodem*, & l. 1. C. de ordin. judic. Sed illud quando coram eodem Judice ambæ tractantur, secundum Imol. hic num. 4. Item est casus in quo peremptoria exceptio, vel replicatio, etiam post litem contestatam proposita, habet effectum dilatorium, ut per Butr. ubi *supra*, & vide glossam primam in c. *Exceptionem*, *infra de except.*

Ultimo nota ibi, *Patienter expectes*, Judicem Ecclesiasticum, coram quo pendet questio incidens ex sui natura præjudicialis, posse inhibere Judici laico, ne interim procedat, vel processum inchoet super principali, ut hic. Et quamvis regulariter non mittatur inhibitoria, nisi causa cognita, ut in Auth. in *med. lit. non fieri sac. form.* §. 1. *cap. Non solum*, & c. *Romana de appellat. lib. 6.* & hujusmodi recursus ad Judices Ecclesiasticos multoties fiant ad intrinsecos processus, & eludendam jurisdictionem Judicis laici, ut per Frider. de Senis *conf. 93. Factum quod proponitur*, num. 6. in fin. tamen hoc casu inhiberi poterit sine causæ cognitione, ut hic innuitur, & in d. *cap. Lator*, 22

- qui filii sint legit. & firmat Lap. alleg. 60. quæ incipit, *Vitis literis*, num. 7. & Butr. hic num. 9. Hæc enim est potius quædam declaratio, quam inhibitio; quia jurisdictio Judicis secularis super principali propter incidentiam quæstionis natalium, seu alterius præjudicialis, est ipso jure suspensa, ut dictum est *supra in 5. notab.* etiam ante ullam inhibitionem Judicis Ecclesiastici, quia sufficit illam inhibitionem, ut per Frider. de Senis *cons. 98. Nicolatus*, num. 3. *vers. Præterea*, & num. 5. *vers. Concludendum*, & Butr. hic num. 12. *vers. Et hæc inhibitio*: & est ex mente Innocentii in cap. Cum M. num. 10. *supra de Constitut.*
- 23 Nam secundum eum quando causa est coram diversis iudicibus, quorum unus est inferior, alter superior, ipso jure absque oppositione, vel inhibitione revocata est jurisdictio inferioris, cap. Licet de off. Legat. cap. Quamvis 3. *quest. 6.* De quo tamen dic latius, ut hic per Butr. num. 12. *vers. Hæc videntur*: & Abb. num. 11. ubi plene videas, an processus absque inhibitoria sit nullus parte non opponente, vel appellante.
- 24 In glossa ultima QUÆRO generaliter, an incidentia causæ proroget jurisditionem Judicis ad aliam speciem jurisditionis, ita ut Judex quamvis non possit de illa principaliter cognoscere, possit tamen incidenter, vel per viam reconventionis.
- 25 Doctores solvant quæstionem distinguendo; nam aut quæritur, an ex incidentia causæ prorogetur jurisdictio ad speciem omnino diversam, & separatæ naturæ, & altioris gradus: & dicendum est non prorogari; unde Judex laicus de causa ex sui natura spirituali puta matrimonii, electionis, aut consimilis, aut spirituali annexa, ut jurispatronatus, nec incidenter, nec per reconventionem potest cognoscere; & ita ad hanc speciem non fit prorogatio, prout hic tenent gl. fin. Innoc. in princ. Hostiens. num. 3. *vers. Sic patet*, Butr. num. 17. *vers. Dic quod si querit*, & communiter Canonistæ, ut Abbas testatur num. 9. & probatur irrefragabiliter in hac Decretali juxta communem intellectum in cap. Lator infra qui filii sint legit. & in cap. Si Judex laicus, de sentent. excomm. lib. 6. & idem Bart. in leg. Quoties num. 1. C. de judic. dicens, hoc procedere etiam de jure civili, per l. Omni in novatione, C. de sacros. Eccles. quod etiam dixerunt Hostiens. hic num. 7. *vers. Et hoc est verum*, & Abb. num. 9. *vers. Et quod supra dixi*. Quo fit, ut Judex, qui merum, & mixtum imperium non habet, sed simplicem jurisditionem, non possit ratione prorogationis, seu incidentiæ de his cognoscere, quæ sunt meri, vel mixti imperii, ut notat gl. un. in l. Inter convenientes, ff. ad municipalem, Butr. hic num. 17. *ver. Ideo non prorogatur*, & Abb. d. num. 9. *vers. Sicut dicimus in*
- 28 *prorogatione*. Hinc etiam fit, ut si agentis in foro seculari objiciatur, quod sit excommunicatus, non possit Judex laicus de hoc incidenti excommunicationis cognoscere, sed debeat remittere ad Ecclesiasticum: ita Vincentius hic, qui idem dicit si objiciatur, quod sit simoniacus intrusus, vel perjurus. Et sequuntur Hostiens. num. 7. *vers. Quid ergo objicitur*, Joann. Dixit etiam, & Abbas num. 9. Andr. num. 10. *vers. Ex quo etiam infertur*, quidquid contra scripserit Bart. in leg. Titia, num. 5. ff. de solut. matr. licet quod dictum est de perjurio, Joan. Andr. non credat verum, & remittit ad ea, quæ ipse notat in cap. fin. de foro compet. lib. 6. super ult. gl. de quo vide plenissime Petr. de Anchar. in cap. Ea que de reg. jur. lib. 6.
- 30 Aut quæritur, an ex incidentia causæ prorogetur jurisdictio Judicis ad speciem non omnino diversam, sed alterius naturæ, saltem quoad habitum, nec altioris, sed inferioris gradus; & ad illam speciem prorogatur jurisdictio: ideoque si quæstio temporalis incidat coram Judice Ecclesiastico, vel per reconventionem, utique poterit de illa Ecclesiasticus cognoscere; quia jurisdictio Ecclesiastica superior est temporali, & quia habitu in temporalibus jurisdictio est penes Ecclesiam, cap. Causam qui filii sint legit. cap. Novit de jud. ac proinde causa temporalis incidenter, circumscripta causa sanguinis, potest tractari coram Ecclesiastico, ut hic per Butr. num. 17. *vers. Ad diversam autem speciem*, Abb. num. 9. *vers. Secus autem in his*, & tenent Innocentius, Hostiensis, & Joan. Andr. supra citati num. 18. Supra scriptam theoricam posuit Vincentius hic, qui distinxit inter causas, quæ ex sui natura sunt Ecclesiasticæ, seu de foro Ecclesiæ, ut spirituales matrimoniales, & consimiles: & inter eas, quæ solum ex accidenti, & ratione personarum possidentium
- spectant ad Judicem Ecclesiasticum, ut est causa possessionum Clericorum. Primæ nec incidenter, nec per reconventionem tractari possunt coram Judice laico: secundæ vero possunt, ut per eum, cujus distinctionem simpliciter sequuntur hic Joan. Andr. num. 10. *vers. Dixit Vincentius*, & Butr. *dist. num. 17. vers. Quandoque incidit*; sentit ergo Vincentius ratione incidentiæ, vel per reconventionem causas Clericorum, quæ non sunt spirituales, vel quasi, tractari posse coram Judice seculari.
- Verum Abbas d. num. 9. *vers. Et quod dicit*, approbat quidem sententiam Vincentii quoad incidentiam causæ; ideoque si Clericus civiliter agat contra laicum in foro seculari, & reus opponat, quod Clericus actor sit filius suus, & sit causa, in qua pater non potest a filio conveniri; utique de hoc incidenti Judex laicus poterit cognoscere, quia nihil obstat secundum eum. Sed quoad reconventionem secus putat, quia illa est secunda conventio, & super illa principaliter pronunciatur; unde remittit ad ea, quæ scripsit in cap. At si Clerici de jud. ubi a num. 21. *vers. Restat ergo*, recitat opiniones, & in utranque partem disputat articulum, an in causa mere civili procedat reconventio Clerici coram Judice seculari: & post prolixam examinationem concludit pro parte negativa.
- Ceterum contrariam opinionem sequuntur glossæ, & magis communiter Doctores, quæ etiam servatur de consuetudine, ut testatur Joan. Andr. in d. cap. At si Clerici: & cum articulus sit valde dubitabilis propter varietatem opinionum, hujusmodi consuetudo attendenda est, ut idemmet Abbas fatetur *ibid. n. 25. vers. Sed ego*. Vide tu novissime Carol. de Grafs. in suo tract. Clerical. effect. 1. num. 745. ubi pro regula firmat, Clericum posse reconveniri coram Judice laico, & plurimis relatis testatur eam esse veriore & magis communem, eamque sex modis ampliat, & octodecim limitat.
- Uterius QUÆRO, an Judex laicus possit incidenter cognoscere de causa legitimitatis, si controversia non in jure, sed in facto consistat.
- In hoc articulo duæ sunt Doctorum opiniones. Prima est eorum, qui putant, Judicem laicum esse competentem in incidenti legitimitatis, quando non agitur de quæstione aliqua juris, puta, an matrimonium sit validum, sed tantummodo de quæstione facti, videlicet, an matrimonium fuerit contractum, necne. Et hujus sententiæ primo fuit Bart. in l. 2. num. 4. ff. de jurisd. omn. judic. ubi ait, quæstionem illam, an fuerit matrimonium inter patrem, & matrem alicujus esse super facto, nec esse causam spirituales, & propterea illam posse expediri per Judicem secularem; secus, si sit quæstio juris, puta quia posito facto pro constanti, est quæstio, an inter eos potuerit esse matrimonium; quia hæc quæstio spiritualis est, nec de illa potest Judex laicus se intromittere; & ita intelligit hoc cap. & c. Lector infra qui fil. sint legit. Idipsum voluit idem Bart. in leg. Quoties num. 1. *vers. Tamen consuevit*, Cod. de judic. ubi dixit, an quis desponsaverit talem, nec ne, esse quæstionem facti, quæ nihil habet spiritualitatis; & ideo spectat ad cognitionem Judicis secularis. Sed si esset contentio, an inter eos potuerit esse matrimonium, vel an sint aliqua verba quæ matrimonium inducerent, hoc spirituale est: & ita loquuntur præallegata c. secundum eum. Et idem dixit de usuris; nam si sit contentio super facto, puta, quia creditor dicit se numerasse totam summam in instrumento comprehensam; debitor dicit se non recepisse, nisi dimidiam, & aliam dimidiam fuisse adjectam in fraudem usurarum: ista quæstio est facti, in qua nihil est spiritualitatis; sed si partes consentent pactum, & solum dubitatur, an contractus ex tali pacto descendens sit usurarius, hoc spirituale est, & spectat ad judicium Ecclesiæ, ut in Clem. de usur. licet ibi hoc non dicatur; sed ponatur exemplum, quando controversitur, an sit solum, vel non, ut quia debitor dicit se solvisse, vel satisfactum esse de fructibus pignoris; de hoc enim cognoscit laicus, ut observat Cardin. hic num. 5. *vers. Simile dicitur de contractu usurario*: & ante eum Frid. de Sen. *cons. 96. Appareat quedam lex n. 2.* Hanc Bartoli opinionem sequitur hic Anton. de Butr. num. 17. *vers. Hæc vera*, dicens, Judicem laicum de causa spirituali non posse incidenter cognoscere, & causam dici spirituales, quæ spiritualiter agitur, ut quia de jure spirituali controversitur; secus vero si de puro facto

facto spiritualitati accidenti, veluti si petenti hereditatem opponatur, quod non sit filius legitimus talis, & solum dubitetur, an matrimonium contractum fuerit de facto; 38 nam de hoc poterit cognoscere Judex secularis, exemplo contractus usurarii; nam si sit quæstio facti, videlicet an talis sic contraxerit, necne, quæstionem decedit Judex secularis; sed stante facto si vertatur in dubium, an contractus sit usurarius, vel non cognitio ad Ecclesiasticum pertinet, ut notat Paul. de Eleaz. in *Clem. 1. de usur.* & idem Bart. in cap. *Cum sit generale, de foro compet.* & ibi etiam Marian. Socin. alios adducens num. 19. *vers. Secunda principalis opinio.* Ergo similiter si sit controversia, an fuerit matrimonium, ad decisionem articuli non spiritualis, nec a spirituali descendens, & ex cujus decisione nihil infertur ad matrimonii substantiam, veluti si objiciatur, quod talis non fuerit in potestate, quia inter illum, & illam nunquam fuit matrimonium: Judex laicus poterit cognoscere ad finem hoc decidendi, secundum eum. Eandem opinionem pluribus comprobatur, & ab objectis tueretur Petrus de Anchar. in *repet. cap. Ea que in 4. qu. de regul. jur. lib. 6.* & sequuntur Gemin. *conf. 66. Pro declaratione num. 4. Felin. in cap. Cum sit generale, num. 1. vers. In quibus collige hoc generaliter supra de foro compet.* Steph. Aufrer. in *tract. de potest. secular. super Eccles. reg. 4. fallen. 8. Ripa in cap. Decernimus num. 17. de judic. Alexand. alios citans in leg. Titia num. 6. & 7. ff. solut. matrim.* ubi testatur hanc esse communem, & veram opinionem & ibi Barbof. num. 36. Jason. in *leg. Quoties num. 6. C. de judic.* ubi etiam ait, illas sequi communiter Canonistas in hoc cap. *Tuam*, licet ipse dubitet. De communi etiam testantur Covarr. in *epit. de Sponsal. cap. 8. §. 12. num. 3. Villal. in commun. opin. vers. Judex secularis num. 107. & seqq.* & alii apud Farinac. *de inquisit. qu. 8. num. 25.* Alios complures referunt Menoch. in *tract. de recuper. remed. 15. num. 338.* & novissime Carol. de Grafs. in *tract. de effect. Cleric. effect. 1. num. 403.* & Sanch. *de matrim. tom. 1. lib. 3. disput. 54. num. 4.* qui amplius putat; & non bene, Judicem laicum possit cognoscere, an matrimonium, sit clandestinum, quasi hæc sit quæstio facti, & non juris.

39 Et est simile in causa decimarum; nam si Rector petit decimas a laico, & laicus excipit, quod non teneretur solvere, quia privilegiatus est a Papa, vel quia teneretur solvere Matrioni Ecclesiæ, & non Capellæ, vel allegat compositionem factam auctoritate Superioris, vel quia petitur decima de talibus rebus, de quibus laicus negat decimas deberi; & sic est quæstio de jure solvendi; in his, & similibus casibus quæstio ad forum Ecclesiæ est referenda: si autem non sit quæstio de jure decimandi, veluti si Rector agat contra prædonem frumenti, vel emptorem, quia frumentum non erat decimatum; & sic transivit cum onere suo, ut in cap. *Pastoralis de decimis*: hoc casu dubium non est, quin Judex secularis contra laicum possessorem possit cognoscere. Et idem dicendum, si Rector petat res sacras ad Ecclesiam pertinentes sibi subtractas, vel ab aliquo detentas; vel si Rector petat laicum compelli ad solutionem decimæ subtractæ, vel ad illius æstimationem ab eo, qui teneretur solvere decimam, & si sola compulsio postuletur, quæ in facto consistit: his enim casibus bene potest Rector Ecclesiæ adire Judicem secularem. Ita ex facto respondit Frider. de Sen. *conf. 225. incip. Domino Andrea per tot. maxime num. 3. vers. Sine præjudicio.* Et idem dixit *conf. 96. Apparet quedam lex num. 3. vers. Sic dicam*: quem refert, & sequitur Anch. *hic num. 13.* Facit quod notat Joan. Andr. in *addit. ad Speculat. in tit. Qui filii sint legit. ver. Præjudicialem litera I.* ubi quod si petatur uxor ut uxor, & non dubitetur de viribus matrimonii, hæc causa tractari poterit coram Judice seculari, prout eum sic refert Butr. *num. 20. vers. Per hoc dicit.* Quinimo Bart. in *d. leg. Titia num. 5. ff. solut. matrim.* amplius videtur voluisse, ut etiam si dubitetur de substantia matrimonii, hoc est, an legitimæ sint nuptiæ ad effectum legitimatis filii, cum non deciditur quæstio matrimonialis, nec aliqua ex illa descendens, quæ sit spiritualis, sed omnino ab illa separata, poterit Judex secularis cognoscere, alias sequeretur, ut nec posset cognoscere de excommunicatione, sacrilegio, aut hæresi si opponeretur, secundum eum. Sed certe dictum Bartoli, non admitterent Canonistæ, ut inquit Butr. *n. 20. vers. Sed plures sentire*, & de exceptione excommunicationis satis dictum est supra *num. 28.* Et longe minus admitterent

quod ait Cynus in *l. Si contra, & l. Si vicinis, Cod. de nupt. in leg. Cum ancillis, C. de incest. nupt. & in l. fin. C. inter matrim.* videlicet quæstionem legitimatis spectare ad Judicem secularem in quantum agitur in finem hereditatis temporalis; in hoc enim Cyn. male loquitur, & contra Canones, ut hic per Butr. *d. num. 20. vers. Licet Cynus.*

Contrariam opinionem arbitror esse communem, ac 41 de jure veriore. Quod sit communis patet, quia illam sequitur primo hic juris Canonici illuminator Joan. Andr. *num. 9.* ubi ait, *Quæstionem natiuitatis ad Judicem Ecclesiasticum pertinere, cum aliqua incidit dubitatio circa matrimonium, an fuerit legitimum, an non. Si vero nulla de hoc dubitatio defertur, ut si petenti hereditatem coram Judice seculari possessor opponat, quod non sit filius illius, cujus hereditatem petit, sed alterius, & sic dubitatur de facto, an scilicet istius, vel illius sit filius, tractabitur hæc natiuitatis quæstio coram Judice, coram quo incidit, l. 2. C. de Ordin. judic.* Hæc Joan. Andr. qui ut vides, clare distinguit, an quæstio facti implicet solam dubitationem filiationis, an scilicet actor sit filius istius, vel alterius; & tunc Judex laicus cognoscet: an vero implicet dubitationem circa matrimonium; & tunc non solum si dubitatio sit circa jus, videlicet an matrimonium sit legitimum, sed etiam si sit circa factum, id est, an matrimonium de facto fuerit celebratum, cognoscet solus Judex Ecclesiasticus allegat Goffredum idem dicentem, & subdit; Idem tenet Hostiensis *hic qui n. 7.* eodem modo distinguit quæstionem facti circa legitimam, seu matrimonium, a quæstione facti circa filiationem, itaut in secundo casu tantum cognitio sit Judicis secularis; eodem modo loquitur Archid. in cap. *Bene quidem num. 8. 96. dist. dicens* Judicem laicum non posse de causa matrimoniali etiam incidenter cognoscere, quando super quæstione natalium aliqua incidit quæstio, seu dubitatio circa matrimonium; secus si dubitetur de facto, an quis sit filius hujus, vel alterius, & similiter allegat Goffredum, neque ab hac distinctione dissentit Frider. de Sen. *conf. 96. incip. Apparet num. 3. vers. Sed dicebat Joan. Andr.* quam etiam amplectitur Cardin. *hic in gloss. ult. num. 5.* dicens, cognitionem natalium ad Judicem Ecclesiasticum, filiationis vero ad laicum pertinere; & apertius Bellam. *num. 43. in opposit.* ubi ait: Cum quæritur, an de quæstione natiuitatis possit cognoscere Judex secularis, distinguere habes, quia aut incidit quæstio circa matrimonium, an fuerit legitimum, vel non, & tunc indubitatum est, quod solus Ecclesiasticus Judex de hoc cognosceret, & judicabit: aut nulla de facto dubitatio defertur de hoc, sed de filiatione, id est, an petens hereditatem sit filius istius, vel alterius; & tunc coram Judice seculari hæc natiuitatis quæstio tractabitur, coram quo incidit. Et sequitur hic Petrus de Anchar. *num. 12. vers. Propter hoc Bart.* ubi contra Bart. videtur tenere opinionem Baldi magistri sui, licet subdat, quod stante consuetudine, secundum quam fiunt quotidie probationes super matrimonio coram Judice laico, potest etiam de jure defendi, ut valeant non tanquam probationes factæ in judicio, sed tanquam probationes factæ extra judicium ad indaginem veritatis, & pro informatione Judicis. Similiter Imol. *hic num. 7. vers. Sed adverte*, asserit Joann. Andr. tenere contra Bart. & Butr. nam vult, ut qualitercunque sit quæstio de matrimonio, & sic sit quæstio, an sit contractum, necne, ista quæstio sit tractanda coram Judice Ecclesiastico, per istum textum, & subdit quod idem videtur voluisse Bald. in *l. Omni, C. de Sacros. Eccles.* Et propterea hæc opinio servaretur in practica. Rursus verba Jo. Andr. recitat, & sequitur Abb. *hic n. 10.* Hoc etiam est ex mente Innocentii, *hic num. 1. vers. Sed hoc potest esse*, dum ait, inter aliquos non fuisse matrimonium, non hominem, sed solum Dei Vicarium posse judicare: verba enim illa, non fuisse matrimonium, magis respiciunt dubium facti, quam juris.

Similiter paulo infra docet in causa legitimatis coram 42 Judice Ecclesiastico sic posse formari libellum, videlicet, Cum pater meus non fuerit maritus talis Domine, de quo genuit talem, peto ut judicetis eam non legitimam. Pondera illa verba, *Cum pater meus non fuerit maritus*, quæ itidem non jus, sed factum ipsum respiciunt; & nihilominus Innocentius censet hunc articulum esse tractandum coram Judice Ecclesiastico. Idipsum est ex mente Speculatoris in *tit. de Reconuentione, §. 2. num. 2.* ubi ait, Judicem laicum nec incidenter posse cognoscere de causa matrimo-

niali, quando contentiose agitur, an aliqua sit uxor, vel non, & partes hoc volunt probare; sed causam esse ad Episcopum remittendam. Et subdit idem tenere Vincentium *in c. Tua, il primq de decim.* Et hanc declarationem Speculatoris sequitur Bald. hic *n. 1.* Allegari etiam possunt pro hac sententia Cald. & Anch. ut dicam infra *n. 55.* eamque ex professo tueretur Dec. *in d. c. Decernimus a num. 188. de judic.* licet Alex. assertionem secutus, perperam crediderit contrariam esse communem.

Ex quibus, ni fallor, evidenter apparet, hanc esse opinionem Canonistarum fere omnium, & hallucinatum fuisse Jafonem *in d. leg. Quoties n. 7. C. de judic.* dum dixit contrariam opinionem sequi communiter Canonistas in hoc *cap. Tuam;* nam vere illam hic nemo sequitur, nisi solus Anton. de Butr. ut clare ostensum est supra *num. 2.* & patebit infra *num. 61.* De Legistis vero quamvis parum sit curandum, cum hæc sit messis Canonistarum: tamen contra Bart. tenet Bald. *in leg. Quoties num. 3. C. de judic.* ubi concludit, siue quæstio sit facti, siue juris, cum sit Ecclesiastica, non pertinere ad Judicem secularem illius disceptationem, vel iudicium etiam incidenter. Et loquitur, tam in quæstione natalium, quam usurarum: & infra *num. 5.* format hanc quæstionem. Pone, quis accusatur de adulterio coram Judice seculari; oportet probare matrimonium: coram quo Judice hujusmodi probatio sit facienda? allegat Bart. dicentem hanc probationem fieri debere coram Judice seculari, quia hæc est mera facti inquisitio, quæ ad eum pertinet: alioquin paucae lites essent, quas Judex laicus posset per se expedire; quod esset absurdum. Sed tandem Bald. concludit oppositum, quia cum ista causa incidens sit causa spiritualis, & pertineat ad diversum forum: de jure Canonico articulus iste necessario est probandus coram Episcopo, secundum regulas Canonistarum. Idem firmiter Raphael Cuman. Imol. & Dec. *in d. leg. Titia, ff. solut. matrim.* & ibi etiam Roman. ubi generaliter ait, omnem causam spiritualement, siue incidat quæstio facti, siue juris, pertinere ad Judicem Ecclesiasticum. In eandem sententiam, idest, Judicem laicum non posse cognoscere de causa matrimoniali, etiam si incidat quæstio facti, magis propendet Covarr. *in 4. Decretal. in 2. p. c. 7. §. fin. n. 3.* & eam tenet, & late defendit Bolognet. *in l. 2. n. 42. §. 43. & seqq. ff. de jurisd. omnium judic.*

Quod autem hæc opinio sicut est communis, ita etiam sit de jure verior, probatur primo in hac Decretali, ubi causa natalium dicitur simpliciter ad forum Ecclesiæ pertinere, nec distinguitur, an sit quæstio juris, vel facti.

Nec urget consideratio Ancharani *in cap. Ea que in 4. qu. vcrs. Eodem modo, ut credo, de reg. jur. lib. 6.* Barbof. *in l. Titia n. 36. ff. solut. matrim.* videlicet quod hic textus loquatur in Regina Cypri, quam non est verisimile natam fuisse ex personis, de quibus dubitaretur, an de facto contraxissent matrimonium, quod inter Regem, & Reginam non poterat esse nisi notorium; sed solum an fuisset legitimum, forte propter impedimentum, quod inter parentes poterat esse occultum; & sic verberatur quæstio juris, non facti.

Quoniam hoc est divinare, & forte communiter credebatur inter parentes Reginæ matrimonium intercessisse: & ita in Regno de hoc non erat dubium; sed tamen adversarius contendebat de tempore natiuitatis Reginæ inter eos non fuisse matrimonium, puta quia post illius natiuitatem pater desponsavit uxorem secreto, ut ejus famæ esset consultum, neve fieret commotio in Regno. Et fortasse successio in Comitatu Campaniæ requirebat, ut qui filii essent nati, & concepti ex legitimo matrimonio, quo casu non admittantur legitimati per subsequens, quia vitium est in radice, secundum opinionem, quam sequitur Rota, ut apud Card. Seraph. *decis. 1300. in fin.* & in causa Parmen. Status 26. Martii 1608. coram Cardinali Sacrato. Et sic potuit esse quæstio facti, non juris, & alii etiam casus potuerunt contingere, quos satis est fuisse possibiles, ut textus sit generaliter intelligendus.

Secundo, pro hac opinione pondero textum *in cap. Per tuas infr. qui filii sint legit.* ubi non controvertebatur, an matrimonium esset validum, necne, sed an fuisset contractum; & ideo receptis testibus Judex comprobavit matrimonium fuisse contractum in Capella S. Sergii, & sic erat quæstio facti incidenter objecta ad effectum successionis;

& tamen causa a Judice laico fuit remissa ad Ecclesiasticum, ut ibi notat gl. *in ver. Commissum.*

Tertio, pro hac parte validissime stringit textus optimus *in cap. Si Judex laicus, de sentent. excomm. lib. 6.* solum erat quæstio in facto, videlicet an deprehensus in crimine esset Clericus, necne, & sic an fuisset ordinatus: & tamen de hac quæstione facti non cognoscit Judex laicus etiam incidenter, ut ibi deciditur; Ergo idem dicendum in quæstione facti, an matrimonium fuerit contractum, vel non: non enim est minus spiritualis, & de foro Ecclesiæ causa matrimonii, quam sit causa Ordinis, cum utrunque sit Sacramentum novæ Legis a Christo Domino institutum, & gratiam conferens, ut dixi supra *num. 10.* Unde sicut quæstio facti, an quis fuerit ordinatus, est Ecclesiastica, & spiritualis, ut deciditur *in d. cap. Si Judex:* ita & quæstio facti, an matrimonium fuerit contractum. Et hac ratione, quem esse excommunicatum hæreticum, vel simoniacum, sunt quæstiones facti; & tamen de illis Judex laicus nec incidenter cognoscit, quia spirituales sunt, secundum Vincentium, & alios supracitados *num. 28.*

Verum Anchar. *in d. cap. Ea que num. 10. circa finem, 46 vers. Ad hoc dico, de reg. jur. lib. 6.* ut evaderet decisionem, *d. cap. Si Judex laicus,* excogitavit subtilem distinctionem, dicens spiritualia dupliciter considerari. Quædam enim sunt spiritualia, quæ nullo modo cadunt in laicum active, ut eligere, Ordines conferre, excommunicare, Ecclesias possidere, & similia: & de his etiam si sit quæstio super facto, nec incidenter cognoscit Judex laicus. Et in his terminis procedit textus *in d. cap. Si Judex,* & alia exempla superius adducta; quia nec in suis subjectis illa cadunt quoad omnes effectus active. Quædam vero sunt spiritualia, quæ cadunt in laicos etiam active, ut matrimonia contrahere, liberos procreare, & hujusmodi; & in his si sit quæstio super facto, laicus videtur Judex competens, quoniam ejus rei subditi sunt capaces, & propterea de juramento, & usura, quæ sunt in usu laicorum, si sit quæstio facti, Judex laicus potest cognoscere, ut idem Anchar. firmavit *in d. cap. Ea que in 2. & 3. qu. Quædam 47* denique non sunt spiritualia, sed spiritualibus annexa, ut jus patronatus: & hæc quamvis active cadant in laicum, tamen quia id ei conceditur ex gratia; idcirco de hac gratia illius Judex, scilicet Ecclesiasticus cognoscit. Confirmat Anchar. suam distinctionem ex participatione in punitione criminum, quam habet Judex secularis cum Ecclesiastico; nam licet sint crimina Ecclesiastica, tamen Ecclesia habet Judicem laicum pro competente, ut *in cap. Cum sit generale, de foro compet.* Cum enim cadant in laicum active, merito Judex laicus potest in eum animadvertere. Fallit secundum eum in crimine hæresis, quia est mere Ecclesiasticum, ut dicitur *in c. Ut inquisitionis, §. Prohibemus, de hæretic. lib. 6.* Hæc igitur est ejus conclusio, quod spiritualia, vel spiritualibus annexa, quæ per viros Ecclesiasticos conferuntur, & ministrantur, & de quibus ipsi tantummodo sunt capaces active, & passive, sunt de foro Ecclesiæ præcise etiam incidenter mota: in illis vero spiritualibus, de quibus active laici participant, ut sunt matrimonia, juramenta, crimina, & consimilia, Judex laicus est competens, cum est quæstio super facto: quam distinctionem sequuntur Arnold. Albertin. *in tract. de agnosc. assert. Cathol. qu. 25. n. 54.* Farinac. *de inquisit. qu. 8. n. 20.* & Carol. de Grassi. *de effect. Cleric. effect. i. n. 403.* ubi alios allegat.

Sed certe hæc distinctio videtur magis subtilis, quam vera; non enim subsistit secundum membrum, quod in spiritualibus, quæ cadunt in laicum active, Judex secularis sit competens, cum est quæstio super facto; nam detur instantia de simonia, quæ proculdubio cadit in laicum active, c. *Reperiuntur 1. qu. 1. cap. Cum essent infra de simonia;* & tamen de quæstione facti, an laicus sit simoniacus, Judex secularis non cognoscit etiam incidenter, secundum opinionem Vincentii, quam sequuntur omnes, ut dictum est supra *num. 28.* Similiter de quæstione facti etiam incidenter mota, an quis sit intrusus, Judex laicus non potest cognoscere, ut dixerunt idem Vincentius, & alii supracitati *eodem num. 28.* & tamen intrusio cadit in laicum active, sicut in Ecclesiasticum, *cap. Si quis Episcopis 79. dist. cum simil.* De crimine autem hæresis hoc fateatur Anchar. quia nec super facto Judex secularis est competens, & est text. *in cap. Secundum Apostolum, de hæret. lib. 6.*

lib. 6. Nec relevat replicatio, quod simonia, & hæresis sint crimina mere Ecclesiastica, ut ex præalleg. §. *Prohibemus*; nam ego dico; & causa matrimonii est mere Ecclesiastica, ut fuisse ostensum est supra in 1. notab. Ergo ex eo, quod matrimonium cadat in laicum active, non sequitur, ut Judex secularis possit cognoscere, cum incidit quæstio facti; sicut non sequitur: Simonia, & hæresis cadunt in laicum active; ergo in illis super facto Judex secularis est competens. Quid plura? Baptismus absque dubio cadit in laicum active, quia laicus etiam Paganus, & Judæus valide baptizatur, c. *Romanus*, de consecr. dist. 4. cum concord. & tamen Judex laicus non auderet cognoscere de quæstione facti, an quis fuerit baptizatus, nec ne, arg. c. *ult. in fin.* cum ibi notatis infra de Præb. non baptiz. & cap. *Si quis per ignorantiam* 1. qu. 1. Ergo non idem in matrimonio, quod est Sacramentum magnum, c. *Debitum de bigam.* Concil. Trid. sess. 23. de Sacram. matrim. cap. 1. & quamvis sit contractus civilis, tamen posteaquam fuit a Domino elevatus in Sacramentum, prorsus evasit omnem potestatem secularem, ut plene scripsi in c. 1. num. 21. infr. de cognat. spirit.

52 Ex his patet non esse faciendam vim, an materia cadat in laicum active, vel passive; sed tantummodo an res, circa quam incidit quæstio facti, sit spiritualis, quia tunc nec de ipsa quæstione facti Judex laicus potest cognoscere. Et hoc aperte innuit litera, d. cap. *Si Judex*, de sentent. excomm. lib. 6. nam dum decidit Judicem laicum non posse cognoscere de quæstione facti, an quis fuerit ordinatus, eam reddit rationem, quia est de re Ecclesiastica, & spirituali, de qua, ut ibi ait glos. in ver. *Spirituali*, Judex laicus nec principaliter, nec incidenter potest cognoscere: & allegat in specie textum nostrum, non obscure sentiens hæc duo capitula a pari procedere: ita sicut laicus non potest incidenter cognoscere de quæstione facti, an Ordo fuerit collatus, ut in d. cap. *Si Judex*, ita nec de quæstione facti, an matrimonium fuerit contractum, ut hic.

53 Et stringitur argumentum, quia textus in d. c. *Si Judex*, locum habet non tantum super quæstione facti, an quis sit Clericus, sed etiam super quæstione, an captus inceserit in habitu, & Tonsura, & sit remittendus ad Judicem Ecclesiasticum, quæ minus videtur habere spiritualitatis annexum: & nihilominus de hac quæstione facti non cognoscit, nisi Judex Ecclesiasticus, ut ex communi sententia late probat Covar. pract. qu. c. 33. n. 1. & alias censuit S. Congregatio Cardin. Trident. Concilii Interpretum; Ergo multo magis debet cognoscere Judex Ecclesiasticus de quæstione facti, in qua immediate agitur de ipso matrimonii Sacramento, scilicet an fuerit contractum.

54 Rationem hujus conclusionis assignat Decius in c. *Decernimus* n. 188. vers. *Sed contra communem supra de judic.* nempe quia ex facto jus oritur, l. *Si ex plagiis*, §. *ult. ff. ad l. Aquil.* Unde quæstio juris a quæstione facti videtur separari non posse; ad facti enim quæstionem sequitur quæstio juris, & quæstio facti necessario habet mixturam, & complicationem inseparabilem cum juris quæstione, ut Fulgos. tradit cons. 133. incip. *In quæstione circa finem.* Et ratione connexitatis, & mixturæ hoc totum est deferendum ad Judicem Ecclesiasticum, tanquam digniorem, cap. *Quanto supra de judic.* & in simil. notat Bart. in l. *Præcipimus*, §. *Eodem observando* n. 1. c. de appell. Rursus quæstio facti ad quæstionem juris ordinatur. Unde de illa idem, quod de quæstione juris, est judicandum, ut idem Bart. tradit in simili in l. *Solent*. n. 15. ff. de alim. & cib. legat. Non obstat responsio Jason. in l. *Quoties* num. 7. c. de judic. quam dicit verissimam Ripa in d. c. *Decernimus* n. 17. videlicet, quod licet ex facto oriatur jus, non tamen oriatur jus spirituale, de quo contenditur: & quamvis causa facti spiritualis sit, tamen de causa facti non disceptatur, sed de ipso facto; & hinc apparet quæstionem facti esse separabilem a quæstione juris, licet quæstio juris a facto separari non possit. Id, inquam non obstat, quia contrarium convincitur ex d. c. *Si Judex laicus*, de sentent. excomm. lib. 6. ubi quæstio facti, an quis sit Clericus, dicitur esse de re Ecclesiastica, & spirituali; & propterea ad Judicem Ecclesiasticum pertinere; & tamen ibi non disceptatur de causa facti, scilicet de Ordine ipso, sed solum de facto, id est, an Ordo fuerit collatus; Ergo quando causa facti est spiritualis, etiam factum ipsum propter connexitatem reputatur spirituale, & spectat ad forum Ecclesiæ.

55 Rursus non obstat, quod in causa usurarum Judex laicus sit competens, cum incidit quæstio super facto, ut in con-

trariis; nam responderetur primo hanc esse arduam quæstionem, in qua sunt variae Doctorum sententiæ, quas examinat Marian. Socin. in cap. *Cum sit generale* a n. 19. vers. *In eagglossa*, ibi, *Usurarum supra de foro compet.* & nihil concludit, sed cogitandum relinquit: & tres principales opiniones prosequitur ibi Felin. n. 2. Sed esto verior sit illa opinio, quod Judex laicus possit procedere ubi quæstio facti est omnino abstracta a quæstione juris, quam dicit communem, & sequitur Abb. in d. c. *Cum sit generale* n. 17. tamen dico non licere arguere a causa usurarum ad causam matrimonii, seu legitimitatis: quia causa usurarum a plerisque dicitur esse mixti fori, sicuti perjurii, sacrilegii, & adulterii: & propterea in prædictis criminalibus Judex laicus est competens non solum incidenter, sed etiam principaliter, & est locus præventioni, ut notant omnes in d. c. *Cum sit generale*, & scripsi plene in cap. 1. n. 39. infra de adulter. At causa matrimonii, seu legitimitatis est mere Ecclesiastica, & de foro Ecclesiæ, & de illa nec principaliter, nec incidenter Judex laicus potest cognoscere, ut est textus rotundus hic, & in c. *Lator*, & c. *Causam il secundo infra qui filii sint legit.* & abunde ostensum est supra in 1. not. & n. 45. Ergo non est simile. Et pro hac differentia adduco in terminis Calder. in cons. 3. *An causa usurarium, de judic.* ibi enim concludit, Judicem laicum posse incidenter cognoscere de crimine usurarum, si quæstio sit super facto, & non super jure, quia causa usurarum non est mere spiritualis, sed mixta, sicut sacrilegium: & sub num. 1. constituit differentiam inter causam usurarum, & quæstionem legitimitatis, cujus cognitionem dicit includere causam spirituales, quæ est Judici laico prohibita: & allegat hoc c. *Cum concor.* & eodem modo loquitur Petr. de Anch. cons. 237. *Inherendo argumento* n. 2. vers. *Sed quod etiam.*

Rursus non obstat, quod si hæc opinio vera esset, non posset salvari communis practica, quæ habet, ut super matrimonio quotidie fiant positiones coram Judice seculari, quod talis, & talis fuerunt maritus, & uxor, & quod talis est eorum filius legitimus, ut attestatur Anchar. in d. c. *Ea que in 4. q. ver. Et si hac opinio, de regul. jur. lib. 6.* essent enim ipso jure nullæ, quia coram Judice non tenet probatio, non tenet coram eodem facta confessio, c. *At si Clerici de judic.* Nec tollit obicem responsio Bald. in d. l. *Quoties* n. 4. de jud. quod si pars sponte respondeat, & fateatur matrimonium coram Judice laico, tenet confessio. Sed si potius velit remitti ad Episcopum, non cogitur respondere, ex notatis per Innocen. in c. *Per inquisitionem, de elect.* & in c. *Pisanis, de restit. spoliat.* ubi quod valeat confessio, licet processus sit inordinatus, & per Specul. in tit. *de reconvent.* §. 2. n. 2. ubi quod textus noster habet locum, quando proceditur per viam disceptationis, secus si nulla sit contentio, vel disceptatio. Quoniam ut replicant Anchar. in d. qu. 4. vers. *Postremo dixi*, & Dec. in d. c. *Decernimus* n. 186. de jud. cum laicus sit incapax spiritualium, c. *Quanto eod. tit. c. Sacrosancta de elect.* prædicta confessio utcumque spontanea non valet, quia consensus partium in his nihil operatur, nec potest incapacitatem Judicis remove, cap. *Si diligenti de foro compet.* Et dictum Specul. non videtur probabile secundum eos, nec consuetudo in his spiritualibus quicquam operetur stante incapacitate Judicis laici, cap. *Massana, & d. c. Sacrosancta, de elect.* Sed huic objectioni ego respondeo, communem practicam hoc casu salvari posse in vim consuetudinis, quia negari non potest, quin principalis quæstio, utrum Judex laicus possit recipere probationes super facto, an matrimonium sit contractum, reddatur valde dubitabilis ex tantorum Doctorum opinionibus, argumento eorum, quæ notat gloss. in c. 1. in ver. *Probabilior, de postul. Prel. lib. 6.* & gloss. 1. in l. *Regula*, ff. de jur. & facti ignoran. Ergo consuetudo attendenda est, cum sit optima legum interpret, cap. *Cum dilectus, de consuet.* l. *Si de interpretatione*, ff. de legib. Ad quod allego Abb. in c. *At si Clerici* n. 25. vers. *Sed ego de jud.* ubi quamvis teneat, Judicem non esse competentem in causa civili reconventionis contra Clericum: tamen concludit contrariam consuetudinem, cum ille articulus sit valde controversus, ut tetigi supra num. 35. Item jura, quæ tollunt consuetudinem, non videntur tollere interpretativam, ut dixi in cap. 1. num. 35. & 36. supra de consuetud.

Nec prædictis obstat consideratio Bart. & Anch. quod si hæc Decretalis intelligeretur etiam in quæstione facti, paucae lites essent, quas Judex secularis posset per se expedire, & sequeretur correctio multarum legum, quæ tractant de patria potestate, vel de ejus effectu, ut sunt tractatus

status de existentia sui hæredis, de liberis exhibendis, & educandis, de liberis agnoscendis; item tractatus de acquisitione ususfructus in bonis filii, & ipsorum administratione: omnes enim hujusmodi causæ, in quibus revocaretur in dubium matrimonium, a quo causatur patria potestas, ex quo descendunt prædicti, & alii infiniti effectus, essent de foro Ecclesiæ, & sic per hunc modum indirectum infinitæ causæ laicorum deducerentur ad Ecclesiasticum forum, & per consequens tota jurisdictio secularis absorberetur: quod esset valde absonum. Quoniam ut formaliter responder Bald. *in d. l. Quoties num. 5. vers. Alias nisi sic, C. de judic.* cum ista causa incidens sit causa spiritualis, & pertineat ad diversum forum de jure Canonico, articulus iste necessario est probandus coram Episcopo, secundum regulas Canonistarum. Nec propterea sequuntur absurda, quæ Anchar. considerat; nam ut inquit Innocent. *hic circa medium*, certus præfigetur terminus a Papa, vel alio Superiore, infra quem Judex Ecclesiasticus natalium quæstionem prosequatur, & de hæreditate nulloatenus se intromittat, sed Regi dimittat: & probatur clare *in cap. Lator, qui filii sint legit.* atque ita in nihilo absorbetur jurisdictio secularis, sed solum ad modicum tempus suspenditur.

Ex contrario autem multo plures sequerentur absurditates; nam plerumque oportet coram Judice laico disceptari de quæstionibus, an ad matrimonium probandum requiratur vera probatio per desponsationem in facie Ecclesiæ: an vero sufficiat præsumpta, & in specie an probetur per annuli subarrhationem, vel per instrumentum dotis; item an probetur per famam vicinæ, vel per confessionem & tractatum conjugum: & quid si fama opponatur confessioni, & tractatui, vel e converso; item an probetur ex copula subsequuta post sponsalia, vel ex osculis, amplexibus, & muneribus, anve ex translatione mulieris ad domum viri post sponsalia de futuro; anve testes super his recipiendi debeant esse omni exceptione majores. Hujusmodi enim articuli non respiciunt quæstionem juris, an matrimonium sit validum; sed quæstionem facti, an matrimonium fuerit contractum; & ideo si de his testes deponerent, utique oporteret Judicem laicum cognoscere, an inde resultaret matrimonii probatio: & tamen nemo sani capitis non videt, quam sit absurdum, ut hæc, & consimiles quæstiones discutiantur, & terminentur in foro seculari.

Postremo non obstant Authores citati pro contraria sententia; nam de autoritate Barr. alioquin gravissima non multum est curandum, cum hæc materia sit decidenda secundum regulas Canonistarum: & nihilominus illi opponitur Baldus, & alii complures Juristæ citati *num. 43.* Ex Canonistis vero Joan. Andr. ad Speculat. supracitatus *num. 40.* debuisset potius allegari pro hac sententia; nam declarans dictum Goffredi, quod si uxor sui controversiam facit marito illam repetenti, locum habeat officium Judicis etiam secularis, dicit hoc esse intelligendum, ubi matrimonium sit contractum, quia officium Judicis secularis locum non habet. Gemin. quamvis videatur sentire pro opinione contraria; tamen innititur authoritati Goffredi, & Joan. Andr. qui clare dicunt oppositum ejus, ad quod per eum allegantur. Felinus disputat quæstionem de usura, & inde infert ad matrimonium absque ulla articuli discussione, & tamen casus non sunt similes, ut ostensum est supra *num. 55.* Marian. Socin. similiter non loquitur de quæstione facti super matrimonio; sed super usura. Et ita etiam loquuntur Authores citati ab Alexand. & Menoch. & præcipue Abb. *in cap. Post miserabilem in 1. notab. de usur. & in cap. Cum sit generale num. 17. de foro compet.* Covarr. potuisset aptius allegari pro hac sententia, quia tandem concludit consultius fore, ut pars, cujus interest, petat a Judice Ecclesiastico, ut sibi assumat cognitionem, an matrimonium sit contractum, & Judici laico inhibeat; quod etiam consuluit Gerardus *ling. 96.* Anchar. vero hic videtur voluisse contrarium ejus, quod voluit *in d. cap. Ea que;* ibi enim tenuit coram Judice laico posse fieri probationes super matrimonio etiam quando contentiose agitur, an matrimonium sit contractum; & reprobatur dictum Speculatoris, qui dicebat Judicem laicum non posse cognoscere de causa matrimoniali, quando contentiose agitur, an aliqua sit uxor, vel non; sed solum quando nulla est contradictio, vel disceptatio: hic vero tenuit hujusmodi probationes tantum valere uti factas extrajudicialiter. Itaque ex Commentatoribus solus Anton. de Butr. ex professo amplectitur opinionem contrariam, cui ego oppono Goffredum, Hostiens. Joan. Andr. & reliquos Canonistas fere omnes. Ex quibus patet, non esse tutum in practica ab hac opinione discedere.

DE CAUSA POSSESSIONIS ET PROPRIETATIS.

Innocentius III. Archiepiscopo, & Canonicis Sutrinis.

C A P U T III.

CUM Ecclesia Sutrina Pastore vacaret, vos convenientes in unum, & (sicut moris est) Spiritus Sancti gratia invocata, Pastorem unanimiter elegistis, petentes ipsius electionem a Sede Apostolica confirmari. Verum Clerici Conventualium Ecclesiarum civitatis ejusdem, consequenter suam deposuere querelam, quod cum in Episcoporum electionibus ipsi ac prædecessores eorum consueverint interesse, vos eis renitentibus & exclusis, ad electionem procedere præsumpsistis: quam ob causam hoc non confirmari, sed infirmari potius postulabant. Partibus igitur apud Sedem Apostolicam constitutis, in auditorum præsentia testes utrinque producti fuerunt: & eorum depositionibus publicatis, pars Canonorum per testes a se productos intentionem suam, quod ad eos tantum spectaret electio, sufficienter dicunt esse probatam: Parte Clericorum nihilominus asserente, quod per dicta testimonia, quos produxerant, & ipsi asseritionem suam (quod electioni Pontificum interesse deberent) plenius probavissent; per quæ constare dicebant, eos electionibus trium Episcoporum, (qui Ecclesiæ Sutrinæ ultimo & immediate præfuerant) cum Canonicis Cathedralis Ecclesiæ affuisse, vocemque habuisse cum aliis eligendi. Nos igitur (quoniam deprehendimus testes vestros in perhibendis testimoniis varios extitisse, atque adversus fidem attestationis suæ coram auditoribus vacillasse; & quod negativam quodammodo asserere satagebant, probare volentes jus electionis ita ad vos spectare, quod ad adversarios minime pertineret: per testes vero partis adversæ fuit sufficienter ostensum, quod in trium Episcoporum electionibus, de quibus præmissum est, Clerici præsentibus affuerint, & vocem habuerint eligendi) præmissam electionem factam eis contradicentibus & exclusis, decrevimus irritandam, Clericos sapeditos in eam quasi possessionem (quam

(quam ante controversiam motam habuerant) reducentes. Verum quoniam in questione prædicta, quidquid juris utraque pars in electione habebat, deductum in iudicium videbatur, cum iure civili sit cautum, id venire in iudicium, non solum de quo actum est, ut veniret; sed id non venire, de quo nominatim actum est, ne veniret: & secundum statuta Canonica electiones Episcoporum ad Cathedralium Ecclesiarum Clericos regulariter pertinere noscantur, nisi alibi secus obtineat de consuetudine speciali: nec ex eo quod Clerici antedicti, se inter eligentes Sutrinus Episcopos probaverunt tertio exitisse, jus eligendi propter brevitatem temporis usque ad præscriptionem legitimam non producti, sibi acquirere potuerunt: & actore non probante, qui convenitur, & si nihil præstiterit, obtinebit: ab eorum impetitione super electionibus faciendis vos duximus absolvendos, sæpeditis Ecclesiarum Clericis super hoc perpetuum silentium imponentes.

S U M M A R I U M.

- 1 Possessorio, & petitorio si spoliatus simul agat, & possessionem, & spoliationem probet, sed non dominium, obtinet in possessorio, sed succumbit in petitorio.
- 2 Spiritus sancti invocatio non est de substantia electionis, nec de iure, sed ex laudabili consuetudine introducta.
- 3 Missa non est de forma electionis Papæ.
- 4 Solemnitatis levis ommissio actum non vitiat.
- 5 Hymni Te Deum laudamus decantatio non est de substantia electionis.
- 6 Inventarium non vitiat ex ommissione signi Crucis.
- 7 Unanimiter fieri dicitur, quod sit nemine discrepante.
- 8 Concorditer fieri non dicitur, si vel unus contradicat.
- 9 Conventualis Ecclesia ex proprietate vocabuli dici potest Collegiata tam secularis, quam regularis.
- 10 Et quid ex communi usu loquendi. (n. 12.)
- 11 Conventus dicitur Religiosorum, Capitulum secularium.
- 12 Petitorium, & possessorium per que verba censeatur cumulatum in eodem libello, & num. seqq.
- 13 Consuetudinem intentans videtur utrumque cumulare.
- 14 Petitorium, & possessorium, an & quibus casibus possit simul intentari.
- 15 Probatio plena per contrariam pleniorum conquassatur.
- 16 Probatio probationem non excludit, nisi publicatis attestationibus.
- 17 Probans semiplene, alio nihil probante, dicitur plus probare, sed non plenius.
- 18 Juramentum in supplementum deferitur semiplene probanti.
- 19 Nisi adversarius habeat juris assistentiam, aut jurare velit se non debere.
- 20 Testium fidei detrahatur, si sunt varii, si vacillant, si satagunt probare negativam.
- 21 Negativa quid, quotuplex, qualiter coarctetur, & quibus modis probari possit, remissive.
- 22 Beneplacitum Apostolicum non intercessisse probatur ex registris, in quibus non reperitur descriptum.
- 23 Jus eligendi Episcopum una cum Canonicis Ecclesie Cathedralis potest præscribi a Clericis inferiorum Ecclesiarum etiam sine titulo.
- 24 Præscriptio cumulativa juris instituendi an requirat titulum, & num. seqq. usque in fin.
- 25 In præscriptione juris eligendi titulus non requiritur, si sit cumulativa; secus si privativa, & num. seqq.
- 26 In præscriptionibus contra jus titulus est necessarius.
- 27 Præscriptio cumulativa non est contra jus, si actus sint simultanei; alias secus.
- 28 Institutionum tres sunt species.
- 29 Institutio corporalis pertinet ad Archidiaconum de jure communi.
- 30 Institutio authorizabilis non potest fieri ab Archidiacono.
- 31 Nec præscribitur sine titulo, aut immemorabili.
- 32 Institutio collativa, quamvis spectat ad Episcopum, tamen Canones non resistunt, quin competat inferiori.
- 33 Præscriptio non habens vehementem juris resistantiam, titulum non requirit.
- 34 Mala fides non presumitur in eo, qui possidet jure non resistente.

35 Centenaria possessio titulum non requirit.

36 Et quoad hoc equiparatur immemorabili.

37 Mala fides superveniens non interruptit præscriptionem jam completam.

38 In præscriptione juris instituendi scientia, & patientia Episcopi est loco tituli.

39 Error juris dubii dat justam causam præscribendi, & equipollet errori facti.

40 Enunciative antiquissima probant famam, quæ est loco tituli.

Cum Ecclesia Sutrina. Si spoliatus possessorio, & petitorio simul agens, possessionem, & spoliationem probet, sed non dominium, obtinet in possessorio, sed succumbit in petitorio: hoc dicit secundum Jo. Andr. cui subscribunt omnes, & est Decretalis fertilissima, habens materiam subtilem, & quotidianam, ut ait Ripa in princ. Dividitur in duas partes principales: In prima ponitur facti, & processus narratio: In secunda distinctio, ibi, *Nos igitur*. Prima pars subdividitur in quinque, & secunda in duas, ut per Jo. Andr.

Nota primo, ibi, *Ut moris est*, invocationem Spiritus Sancti, qui secundum Jo. Andr. fit per decantationem Hymni, *Veni Creator*, vel Missæ de Sancto Spiritu, non esse de substantia electionis, nec de iure, sed ex laudabili consuetudine introductam. Ad hoc c. *Quia propter supra de elect.* & hic firmant Abb. & Ripa uterque in 1. notab. Neque obstat, quod in Constitut. Greg. XV. quæ incipit, *Eterni Patris Filius*, in §. *Matura itaque*, cautum sit electionem Romani Pontificis fieri aliter non posse, quam in Conclavi, & eo clauso, & post celebratum in eo prima die solitum Missæ sacrificium (scilicet de Spiritu Sancto) & illa verba, *fieri aliter non posse*, inducant formam, secundum Felin. in c. *Dilecta* n. 6. vers. *Septimum signum*, de rescript. Dec. conf. 528. n. 11. Paris. conf. 19. n. 20. lib. 2. & actum contrarium ipso jure inficiant, ut notat Bart. in l. fin. n. 7. ff. de fer. Jason. in l. *Non dubium*, n. 60. C. de legib. cum præsertim celebratio Missæ sub unica determinatione cumuletur cum clausura Conclavis, quæ proculdubio est substantialis, ad leg. *Jam hoc jure*, §. *Sed si*, & ibi Bart. n. 1. ff. de vulg. & pupill. Id, inquam, non obstat, quia in §. *Quod si electio*, ubi perstringitur forma substantialis electionis cum Decreto irritandi, non repetuntur illa verba, *Post celebratum Missæ sacrificium*; quod clarè demonstrat hanc solemnitatem ad electionis validitatem non pertinere. Quare de hoc defectu sicut excipi non potest contra electionem inferiorum, ita nec contra electionem Papæ. Ad hoc c. *Licet de vitanda*, & quod ibi dixi in 3. notab. supra de elect.

Ratio suprascriptæ decisionis est, quia hæc est levis solemnitas, cujus ommissio actum non vitiat, l. 1. §. fin. ff. de ventr. inspic. Aym. conf. 182. Videtur n. 17. vers. *Similiter ommissio*. Unde in simili, quamvis in publicatione electionis decantari soleat Hymnus Ambrosii, & Augustini, scilicet *Te Deum laudamus*; tamen si omitatur, non vitiat electio, Specul. in tit. de elect. §. 1. vers. *Consequenter num. 36*. Bertachin. in tract. de Episcop. q. 9. lib. 3. Similiter quamvis in inventario præmittendum sit signum Crucis, hæc tamen solemnitas levis est, cujus defectus inventarium non inficit, Bart. & alii post eum in l. fin. §. 1. n. 3. vers. *Hæc est forma*, C. de jur. deliber. & eodem modo etsi in instrumento præmittenda sit invocatio nominis Domini, ut notat glos. in l. *Generalis*, C. de tabul. lib. 10. & in Authen. *Ut præpon. nomen Imper.* in ver. *Authore*; tamen ommissa non invalidat instrumentum, secundum Bart. in l. *Si quis ex argentiariis*, §. *Si vitium* n. 7. ff. de edend. & Ripa hic in 1. notab. Sed an hoc ultimum sit verum, & an procedat ex consuetudine,

tudine; plene notavi in cap. In nomine Domini in 1. notabili num. 7. infra de testibus.

- 7 Secundo, nota ibi, *Unanimiter elegistis*, hoc verbum, *Unanimiter*, innuere actum fuisse celebratum nemine discrepante. Quod apertius probatur in cap. Bone, il secundo, & inc. Et si unanimiter supra de postul. Pralat. & sentit hic Innoc. dum ait commendabile esse, ut fiat unanimiter, ut in c. Innotuit, de elect. licet raro sic fiat, cap. Nec novum 8. qu. 1. Et quamvis Anton. de Butr. in cap. Ad aures in 2. notab. supra quod met. cau. ex eo textu deducat unanimiter factum dici posse, quod factum est a majori parte Capituli, seu Collegii, aliquibus contradicentibus: tamen revera ex illa Decretali colligitur oppositum; nam ibi non dicitur simpliciter electionem fuisse unanimiter celebratam, sed unanimiter uno excepto. Quæ exceptio frustra fuisset adjecta, si verbum, *Unanimiter*, verificaretur in majore parte Collegii, ut bene ibi per Imolam in 1. notab. & Abb. num. 1. Tene igitur idem importare aliquid fieri unanimiter, ac nemine dissentiente, prout hic firmant Abb. Barbat. & Ripa in 2. notab. Felin. in cap. Non potest num. 8. vers. Idem de verbo unanimiter, de re judic. & consentit Bald. in l. fin. in 1. col. de impub. & in l. unic. §. Hic ita in 1. col. C. de caduc. tollen. dum ait hanc dictionem, *Unanimiter*, seu una, esse valde conjunctivam, & importare summam conjunctionem, & unitatem. Eodem modo concorditer aliquid fieri non dicitur, si vel unus contradicat, ut notat gloss. in Clem. Ne Romani in ver. Concorditer, de elect. & in cap. Cupientes, in eodem ver. eodem tit. lib. 6. De quo tamen vide ad saturitatem Felinum contraria jura conciliantem in d. cap. Non potest num. 8. & hæc nota pro scholaribus, qui in Collegio dicuntur unanimiter, seu concorditer approbati, secundum Abb.

- 9 Tertio, nota ibi, *Clerici Conventualium Ecclesiarum*, Collegiatis Ecclesiis seculares posse appellari Conventuales; & sic verbum, *Conventus*, congruit non tantum Collegio Religiosorum, sed etiam Clericorum secularium, ut hic per Abb. in 3. notab. & Ripa num. 4. Ad quod facit etymologia vocabuli: dicitur enim Conventus a conveniendo, ut cap. 1. 15. dist. Item facit text. in Clem. Ut ii, ibi, Collegiatis secularibus, vel regularibus Ecclesiis, de erat. & qualitat. & Concil. Trident. cap. 4. in princip. 10 Jess. 22. Subdit tamen Abbas hoc procedere de jure, & ex proprietate vocabuli. Secus de communi usu loquendi, quo Ecclesiæ Religiosorum tantum appellantur Conventuales. Quod ipsam asseruit idem Abb. in cap. Edoceri in ultim. notab. de rescript. & sequitur Ripa, ubi supra. Et adde Archid. in cap. Quia saepe num. 2. de elect. lib. 6. ubi ait Conventum dici Religiosorum, & Capitulum secularium: hæc enim duo ponuntur ut diversa in Clem. 1. de magistr. licet quandoque ponatur promiscue, ut ibi notat Card. in 2. notab. Non obstat, quod Gemin. conf. 131. incip. Quoniam beneficia num. 3. decidat Constitutionem Papæ disponentem Prioratus Conventuales vacare, si electi non fuerint infra sex menses promoti ad Ordines requisitos, non comprehendere Ecclesias Collegiatis seculares, eo quod appellatione Ecclesiarum Conventualium de proprietate sermonis non continentur Ecclesiæ Clericorum secularium: etenim ut responderet Ripa, decisio Gemin. est vera, quia verba illius Constitutionis sunt intelligenda secundum communem usum loquendi; sed ejus ratio falsa est per prædicta. Hic tamen usus non est ubique uniformis. Unde in Cathedrali Ecclesia S. Angeli in Vado Collegium Spiritus Sancti, quod est Clericorum secularium, ex communi usu loquendi appellatur Conventus: & adde quod notatur per Jo. Andr. & Calder. in cap. Capitulum supra de rescript.

- 12 Quarto, nota ibi, *Postulabant*, petitorium, & possessorium reintegrandæ censer in eodem libello cumulatam per hæc verba, *Cum consueverimus electioni interesse, petimus electionem nobis absentibus factam cassari*, secundum Innocen. hic in princ. cui Butr. num. 10. & ceteri adstipulantur. Rationem reddit Bald. num. 3. quia consuetudo est tam juris, quam facti; & ideo qui intentat consuetudinem, videtur simul intentare petitorium, & possessorium. Generaliter autem, quibus verbis utrumque iudicium censeatur cumulatam in eodem libello, plene hic prosequitur Innocentius, & reliqui post eum. Hæc tamen procedunt in possessorio reintegrandæ, seu recuperandæ, quod, ut hic patet, in eodem libello cumulari potest cum

petitorio, sicut & possessorium adipiscendæ, ut notant omnes in l. Naturaliter, §. Nihil commune, ubi in specie Ripa n. 142. ff. de acquir. posses. Menoch. de adipiscend. remed. 3. n. 161. & plenius remed. 5. qu. 64. a n. 510. Verum an hæc cumulatio cum petitorio fieri possit in possessorio retinendæ, ardua, & perdifficilis est quæstio, de qua consule eundem Menoch. de retinend. remed. 3. qu. 66. a num. 511. ubi novem casus distinguit, & materiam latissime prosequitur.

Quinto, nota ibi, *Plenus probavissent*, probationem plenam per contrariam pleniorē vinci, & conquassari. Ad idem l. Ob earum, §. Si testes, ff. de testib. Bart. in leg. Si duo num. 4. ff. Uti possid. text. in cap. Licet causam, & ibi gloss. & Doctores infra de probat. Surd. conf. 135. nu. 94. lib. 1. Rota decis. 366. num. 4. part. 5. recent. Alias tamen probatio probationem non excludit, Aegid. decis. 624. num. 2. Calsad. decis. 2. de dilat. Rota decis. 585. num. 5. part. 4. divers. nisi publicatis attestationibus, ut in Clem. Secunda de testib. Addit Bald. hic num. 6. quod ille, qui semiplene probat, alio nihil probante, dicitur plus probare, non tamen plenius; & ideo in defectum probationis deferendum est Sacramentum semiplene probanti, juxta textum in l. Bone fidei, C. de rebus credit. Præterquam in duobus casibus. Primus est cum adversarius habet pro se juris dispositionem, seu assistentiam. Secundus cum adversarius vult jurare: cum enim ambo sint ejusdem auctoritatis, & uterque pariter sciat veritatem, si reus offert se paratum jurare se non debere, non debet deferri juramentum actori; secus si non vult jurare. Hæc est gloss. unic. in jure, in l. Maritus, in ver. Absente, ff. de quæst. secundum Bald. qui tamen subdit eam glossam de facto non servari. De materia hujus juramenti suppletorii, seu necessarii, consule Bart. & Doctores in l. Admonendi, ff. de jurejur. & Mascardum plura cumulantem de probat. conclus. 954. vol. 2.

Sexto, nota in ver. Nos igitur, tria quæ detrahunt fidei testium, videlicet si sint varii, si vacillant, si satagunt probare negativam. Quid sit variare, & quid vacillare, notatur in cap. Præterea de testibus cogen. & per Bart. in leg. Eos, ff. de fals. & Felin. in cap. Cum intua, de testibus. Et de negativa vide quod notatur in cap. Bone, il secundo de elect. & latissime hic per Ripam a num. 70. ubi primo præmittit quid sit negativa, quot sint illius species, & qualiter coarctetur. Deinde ponit regulam, quod negativa sit improbabilis per rerum naturam, eamque dupliciter ampliat. Demum a num. 79. prosequitur octo modos probandi negativam: & quoad quartum, videlicet per registram, vide Constitutionem Urbani VIII. super præservatione jurium Sedis Apostolicæ, & inferiorum Ecclesiarum, quæ incipit, *Romanus Pontifex, editam die 5. Junii 1641. post princ.* ubi dicitur: *Confirmationes, approbationes, & beneplacita Papæ, præsertim ubi agitur de præjudicio perpetuo, semper consuevisse in scriptis expediri, præcipue per literas Apostolicas, sive plumbo, sive in forma Brevis sub annulo Piscatoris; ideo si in registris Apostolicis, quæ fideliter custodiuntur, non reperiuntur descripta, vel registrata, vel non exhibentur originalia literarum Apostolicarum, aut transumpta, juxta formam alterius Constitut. ejusdem Pontificis edita die prima Junii 1635. inde deducitur Romanus Pontifex hujusmodi confirmationes, approbationes, aut beneplacita nunquam concessisse.* Hæc ibi. Quamobrem quod asserunt Doctores, & millies resolvit Rota, ex cursu triginta annorum cum observantia subsecuta præsumi beneplacitum Apostolicum, hodie cessat, quia hanc præsumptionem sustulit Urbana Constitutio in his, quæ sunt Ecclesiis, aut personis Ecclesiasticis præjudicialia. Probatur enim negativa eo ipso, quod beneplacita hujusmodi in rescriptis Apostolicis non reperiuntur descripta, ut scripsi plenius in cap. 1. num. 46. & seqq. supra de consuet.

In glossa in ver. Temporis brevitate, nota Clericos inferiores nomine suarum Ecclesiarum posse præscribere jus eligendi Episcopum una cum Canonicis Ecclesiæ Cathedralis, ad quos pertinet de jure communi, & in hac præscriptione titulum non requiri. Sed an hoc sit verum, plene examinabitur in quæstione sequenti.

Ex facto quæsitum est, utrum in præscriptione cumulativa juris instituendi requiratur titulus, necne. Inter Episcopum Burgi S. Donnini, & Præpositum Buxeti, jam S. Congreg. censuit Præpositum præscripsisse jus instituendi cumulative cum Episcopo ad Canonicatus, be.

beneficia, & Ecclesias in literis Eugenii IV. designatas, si modo vere de jurepatronatus existant; ad præscriptum Concilii Tridentini c. 9. sess. 25. ut plene scripsi in c. *Auditis a n. 2. usque in fin. infr. de præscript.* Et quamvis ante definitionem hujus causæ actum esset de singulis requisitis ad præscriptionem inducendam; quia tamen ex parte Episcopi opponeretur Præpositum non habuisse titulum coloratum ad quatuor Canonicatus, & duo beneficia suæ Præposituræ: vocatis partibus in contradictorio concordatum est in dubio, an in præscriptione hujusmodi requiratur titulus, ac si requiratur, an de eo constet. Quod Sac. Congregatio proxime habita jussit, ut proponeretur in sequenti, rejecta oppositione Episcopi, quod prius cognoscendum esset in Rota, an constaret de jurepatronatus.

25) Quoad primam partem dubii Doctor. concilians hanc Decretalem, quæ in præscriptione juris eligendi titulum non requirit, cum Constitutione Bonifacii VIII. in cap. 1. de præscript. lib. 6. ubi in præscriptionibus contra jus dicitur necessarius titulus, qui possessori justam causam tribuat præscribendi, censent in terminis hujus Decretalis non fuisse necessarium titulum, quia agebatur de præscriptione juris eligendi cumulative cum Canonicis, ad quos electio de jure pertinebat: quæ quidem præscriptio non est contra, sed præter, vel secundum jus commune, quia non privat Capitulum jure eligendi; sed alium adjungit, qui una cum Capitulo eligit: Constitutio autem Bonifacii expresse loquitur de præscriptionibus contra jus. Atque ita advertit Joan. Andr. hic *prope fin. n. 22.* in hæc verba: Dic quod præscribere contra Canonicos ne eligant est contra jus commune, & ibi necessarius est titulus; sed præscribere quod cum ipsis eligant istud est præter jus, vel secundum jus, 63. dist. c. *Obeuntibus*; & ideo talis præscriptio procedit sine titulo: quæ opinio Jo. Andr. placuit etiam Anch. hic n. 28. & Ripæ n. 122. qui eam tuetur ab objectis Abbatis, & sequitur Felin. in c. *Si diligenti n. 5. ad fin. de præscript.* ibi: Quia non possidebatur jus eligendi ad exclusionem Capituli: illud enim esset contra jus; sed erat præscriptum, ut fieret electio simul ab extraneis, & Capitulo; & idem Jo. Andr. in c. *Ad decimas n. 4. ad fin.* & ibi etiam Franc. n. 6. in fin. & Gemin. col. 4. vers. *Vel secundo, de restitut. spoliat. lib. 6.* Quocirca hanc opinionem, quod præscribere contra eum, qui habet intentionem fundatam de jure communi, ita demum egeat titulo, si privative præscribat, non si cumulative dicit videri magis communem, & tenendam, Bald. de præscript. part. 1. 2. part. principalis qu. 8. n. 4. in fin. & n. 5. & eum secuta est Rota Caputaq. par. 3. decis. 306. num. 8. & in causa Placentina voti 20. Novembris 1602. coram Penia. Ex his contendit Præpositus suam præscriptionem procedere absque titulo, quia non privat Ordinarium facultate instituendi, cum sit tantum cumulativa, ut jam censuit Sac. Congregatio.

27) Verum hoc primum Præpositi fundamentum non videtur tutum; quia ita demum cumulativa præscriptio dicitur præter, vel secundum jus commune, si concurrat in eodem actu simultaneo, puta ut extraneus intersit electioni una cum Collegio, ad quod spectat eligendi facultas; atque in his terminis procedit hoc capitulum, & doctrinæ superius relatæ. Secus autem si cumulativa sit talis, ut unus faciat actum seorsim ab alio, & sit locus præventioni, ut in casu Præpositi. Ratio differentiæ est, quia in primo casu jus commune non prohibet, imo approbat, & commendat, ut plures intersint electioni, quomaturius, & prudentius perficiatur, ut c. *Obeuntibus* 63. dist. quod citat Jo. Andr. & c. *Prudentiam*, ibi, *Cum sicut Canones attestantur integrum sit judicium, quod plurimorum sententiis confirmatur, de off. deleg.* quod citat Anchor. loco supra citato. Hæc autem ratio minime viget cum unus eligit, aut instituit seorsim ab alio, quia actus institutionis tunc non absolvitur judicio utriusque; quinimo facultas instituendi pro illa vice abdicatur ab Episcopo in totum, & transfunditur in inferiorem prævenientem, in quo non est tanta præsumptio prudentiæ, & maturitatis. Unde præscriptio hoc casu tanquam contraria juri communi non videtur procedere absque titulo, per reg. d. c. 1. de præscript. lib. 6.

Neque obstat dicta decisio Caputaq. ubi deciditur titulum non esse necessarium, quando beneficiatus non intendit excludere Rectorem, & præceptorem decimarum in totum, sed vult tantum concurrere. Quia ibi non agebatur de perceptione decimarum per vices, ita ut semel illas perciperet beneficiatus, semel Rector Parochialis; sed uterque

concurreret in eodem actu individuo perceptionis decimarum: hoc autem casu si Præpositus præveniat in institutione, non sit locus concursui, sed Episcopus quiescit, & nihil agit pro ea vice; atque ita decisio Caputaq. potius confirmat hanc distinctionem.

Veruntamen ex aliis capitulis non videtur necessarius titulus in præscriptione, de qua nunc est quæstio. Quod ut clarius appareat, oportet primo distinguere tres institutionum species a sacris Canonibus constitutas. Prima species est institutionis corporalis, hoc est immisionis in possessionem: & hæc comperit Archidiacono de jure communi absque ulla præscriptione, ut est textus ad literam in c. *Ad hæc, de offic. Archid.* ibi: *Institutio corporalis tam super beneficiis, quam etiam dignitatibus, ad ipsum* (hoc est ad Archidiaconum) *debeat pertinere, & tradit Abb. in c. Cum venissent num. 10. & seqq. de instit.*

Secunda species est institutionis autorizabilis, id est approbationis ad curam animarum: & hanc jura prohibent, ac vehementer resistunt fieri posse ab Archidiacono, ut in c. *Cum suis*, ubi notatur de offic. Archid. Ob quam juris resistentiam hæc institutio, vel nullo modo præscribitur, vel certe requirit aut quadragenariam cum titulo, aut immemorabilem, ex traditis per Bellam. cons. 10. *Factum est tale num. 5. cum pluribus seqq. & alias col. 3. circa medium, vers. Secundo requiritur, & col. 17. in princ. vers. Circa quintum*, Aym. consil. 134. *Scripsi alias num. 14. & sequitur Rota divers. part. 1. decis. 803. num. 3. & 4.* & hanc Præpositus consentit fieri debere ab Episcopo.

Tertia species media inter corporalem, & autorizabilem institutionem est quam vocant collativam, de qua nunc controvertitur; & hæc quamvis de jure spectet ad Episcopum tantum, c. *Cum ex injuncto in fin. de her. lib. 6.* Canones tamen non resistunt, quominus competat ex consuetudine Archidiacono; quinimo huic consuetudini assunt, ut probatur in c. *In plebibus* 63. dist. in c. *Super eo*, juncta glos. in ver. *Archidiaconus, de off. de leg. c. Ad hæc*, cum glos. in ver. *Consuetudines, de excess. Pralat. in c. fin.* ubi etiam glos. in ver. *Archid. gloss. & Doctores in d. c. Cum venissent*. Unde fit, ut hæc institutio absque titulo possit præscribi, quia quotiescunque præscriptio non habet vehementem juris resistentiam, non requirit titulum, c. *Placuit*, §. *Potest* 16. qu. 3. c. *De quarta*, ubi DD. c. *Si diligenti*, ubi glos. in ver. *Institutio*, & Felin. post alios num. 6. vers. *Est verum de præscript.* Dec. cons. 134. *Visopuncto sub n. 41. vers. Et ad hoc facit*, dicens, decisionem cap. 1. de præscript. lib. 6. procedere ubi fortiter jure commune resistit præscribenti, Covarr. var. resol. lib. 1. cap. 17. n. 7. & decidit Rota in dicta causa Placentina coram Penia. Ratio est, quia titulus non requiritur in præscriptione, nisi ad excludendam malæ fidei possessionem; & mala fides non præsumitur in eo, qui possidet jure non improbante, aut resistente Innocent. & Bald. in cap. *Per tuas de testibus*.

Alterum caput, quod justificat hanc præscriptionem, est quia Præpositus instituit ab anno 1481. usque ad annum 1601. atque nititur centenaria possessione, quæ titulum non requirit, Afflict. decis. 314. n. 6. & censuit Rota apud Seraph. decis. 707. n. 2. & Gabriel. commun. concl. de præscript. concl. 1. num. 71. & 73. ubi aliis pluribus relatis dicit hanc opinionem communiter approbari: quoad hoc enim immemorabilis, & centenaria possessio æquiparantur, Gemin. in d. c. 1. col. 4. vers. *Sed querit Lap.* & ibi etiam Anchor. col. fin. vers. *Querit etiam circa hoc, de præscript. lib. 6.* Gabr. & Seraph. locis cit.

Neque his obstat laudum anno 1565. latum ab Ormanetto inter Episcopum Cremonæ, & Præpositum Buxeti, quo decernuntur irrita acta omnia utrinque producta; nam ut jam respondit S. Congregatio in alia propositione hujus causæ, dictum laudum, quod pertinet ad institutionem, effectum non habuit, quia utraque pars perrexit instituere, ut prius consueverat. Ac præterea non sustulit jus Præposito acquisitum per præscriptionem annorum supra octuaginta. Nam nec mala fides superveniens interruptit præscriptionem jam absolutam, gloss. communiter approbata in c. *Vigilanti in ver. Noverit, de præscript.* & scripsi plenius in c. *Si quis n. 50. de regular.* Atque ex his videtur respondendum Præpositi præscriptionem non requirere titulum.

Sed quatenus titulus esset necessarius, quod pertinet ad secundam partem dubii, de eo tamen videtur constare sufficienter.

ficienter; nam cum Præpositi instituerint spatio longissimi temporis scientibus, & patientibus Episcopis Cremenſibus, ex quorum concessione acquiri poterat jus instituendi, per ea, quæ notantur per Lambert. *de jurepatr. lib. 1. par. 1. q. 9. n. 69. & lib. 2. par. 3. qu. 1. art. 10.* sola hæc patientia præbuit eis justam causam, ac titulum sufficientem ad præscribendum, ut hic tradit glossa *in ver. Brevitatem temporis*, Butr. *col. pen. ver. Ubi ergo patientia*, Card. *in 1. opposit. Imola n. 25. ver. Secundo modo*, Archid. *in c. Quia cognovimus 10. qu. 3. Gemin. in d. c. 1. in fin. de præscript. lib. 6. Felin. in d. c. Si diligenti n. 6. vers. Secunda restrictio*, & in terminis institutioni præsupposita Episcopi scientia admittit, ac verum censet Egid. *d. conf. 10. col. 10. vers. De quarta autem questione*, & *col. 13. vers. Quoad secundam difficultatem*.

Scientia autem, & patientia Episcoporum satis justificatur non solum ex annuis visitationibus, ex actibus multiplicatis, ac temporis diuturnitate, verum etiam ex actibus positivis, ut fuit satis dictum in alia positione hujus causæ. Qui quidem actus positivi in materia hujus præscriptionis magis, & enixius operantur, quam sola taciturnitas, *c. Ex ore, de his que sunt a major. part. Cap. & tradit Abb. hic n. 5.* Ac præterea cum Præpositus ex privilegio Eugenii IV. habeat jus destituendi cum jurisdictione, hinc potuit probabi-

liter putare fuisse sibi concessum jus instituendi, quod est minus. Ita enim infert in puncto Abb. *in c. Si quis contra Clericum n. 52. & in c. Cum contingat n. 32. in fin.* ubi etiam Anton. de Butr. *col. 5. n. 12. vers. Nisi forte, de foro compet. Lambert. de jurepatr. 14. art. 1. qu. principalis 3. part. 2. lib. Et quamvis illatio hujusmodi forte non sit juridica, præbuit tamen Præpositis bonam fidem, ac justam causam præscribendi; quia error juris dubii dat titulum sufficientem ad præscribendum, & æquipollet errori facti, Curt. Sen. *conf. 71. Princeps defunctus n. 14. Alex. *conf. 214. Ponderatis col. 2. lib. 6. Jo. de Imola *conf. 98. qu. n. 15. Quinimo Felin. in c. De quarta n. 27. de præscript. ubi docet titulum erroneum juris dubii ignorantia sufficere ad præscriptionem, num. 28. exemplificat in eo, qui habuit a perito malum consilium, & citat Angel. in l. Si lege, §. Scire, ff. de petit. hered.****

Præbuerunt etiam Præpositis justum titulum antiquissimæ enunciativæ, quia probant famam, quæ est loco tituli, Caputaq. *decis. 356. incip. Titulum ad præscribendum jus instituendi*, Rota *decis. 61. num. 2. part. 1. & decis. 290. n. 11. part. 5. recent.* & fuit decisum in causa Tirasonen. juris præsentandi 16. Octobris 1592. coram Blanchetto, & in Eugubina S. Petri de Vigneto 21. Maji 1590. coram Bubalo.

DE RESTITUTIONE SPOLIATORUM.

Alexander III. Cantuarien. Archiepiscopo.

C A P U T VII.

CONquerente nobis R. Clerico accipimus, quod ipsum Ecclesia de VVerfort sine judicio spoliasti. Quia vero jam non decet honestatem tuam, Clericos tuæ jurisdictionis, sine manifesta causa & rationabili, suis beneficiis spoliare, quibus teneris paterna provisione consulere: Mandamus, quatenus, si est ita, prædicto Clerico præfatam Ecclesiam cum redditibus inde perceptis restituas: & in pace eam possidere permittas. Restitutione autem facta, si quid adversus eum super præscripta Ecclesia proponere volueris: coram Exon. Episcopo Delegato a nobis, per te vel per sufficientem personalem tuum, cum eodem R. ordine judiciario poteris experiri.

S U M M A R I U M.

1 Spoliatus etiam a Judice juris ordine prætermisso ante omnia restituitur.

2 Clericus ut beneficio suo privari possit, tria requiruntur.

1 **C**ONquerente. Spoliatus etiam a Judice juris ordine prætermisso ante omnia restituitur. Hoc dicit secundum Joan. Andr. & omnes.

2 Nota ex textu tria requisita secundum Abbatem *num. 2.* ad hoc ut Clericus beneficio suo licite privari possit. Primo enim requiritur causa rationabilis. Secundo, ut causa hujusmodi sit manifesta. Et hæc duo requisita habentur in textu, ibi, *Non decet honestatem tuam, Clericos tuæ jurisdictionis, sine manifesta causa & rationabili, suis beneficiis spoliare.* Et expone *ver. Manifesta*, id est notoria, ut *cap.*

Nos in quenquam 2. qu. 1. & ver. Rationabili, expone, id est gravi; nam pro levi causa non debet quis privari beneficio suo, *c. Inventum 15. qu. ult.* Tertio, requiritur, ut privatio fiat in judicio, seu juris ordine servato: & hoc vult textus ibi, *Sine judicio spoliasti.* Nam ut inquit Hostiensis in *cap. Licet Heli num. 5. infra de simonia*, hic nullus ordo fuit servatus, sed Episcopus non citatum, non confessum, non convictum, nec aliqua præmissa inquisitione istum Clericum voluntate capitanea beneficio spoliavit; & ideo quia ex hoc merito reddit se suspectum, datur ei iudex. Et idem dicunt ibi Joan. Andr. *n. 7. post med. vers. Nec obstat*, Butr. *num. 13. in fin. Anchar. num. 7. vers. Non obstat*, & reliqui omnes. An autem hæc vendicent sibi locum in Papa, itaut sine justa causa, & juris ordine non servato possit Clericum suo beneficio, vel officio privare, scripsi latissime in *c. Consultationibus a num. 24. usque ad num. 83. infra de Clericis agrotant.*

DE RESTITUTIONE SPOLIATORUM.

Cælestinus III.

C A P U T XI.

GRAVIS ad nos querela: & infra. Mandamus, quatenus si vobis constiterit de præmissis, prædictum Archidiaconum, ablata prænominati Monasterii Fratribus eum integre restituere, damna plenarie resarcire, & de illatis injuriis competenter satisfacere compellatis, provisuri, ut non tantum fructus a novo & violento possessore perceptos, sed quos (si eis possidere fuisset licitum) possessores veteres percepissent, reddi faciatis eisdem,

SUM-

S U M M A R I U M.

- 1 **V**olentus rem cum fructibus etiam qui percipi potuissent, restituere, damna resarcire, & de injuriis satisfacere compellitur, nu. 7. cum quatuor seqq.
- 2 Fructus intelliguntur deductis impensis, quæ quærendorum, colligendorum, conservandorumque eorum gratia fiunt.
- 3 Impensas pro quærendis, colligendis, & conservandis fructibus deducit etiam prædo.
- 4 Et nullus casus intervenire potest, qui hoc genus deductionis impediatur, si impensæ sint necessariae, num. 5.
Fallit tamen in decimis prædialibus, n. 6.
- 5 Redditi, proventus, & obventiones lucrum significant.
- 6 Decimæ prædiales solvi debent sine ulla deductione seminis, & aliorum sumptuum, qui fiunt in agricultura.
- 7 Interdictum recuperandæ ad quos se extendat.
- 8 Spoliationis faciendæ est integerrima restitutio etiam quoad locum, in quos res posita erat.
- 9 Item resarciendæ sunt damna illata in spoliatione.
- 10 Item de illatis injuriis competenter satisfaciendum.
- 11 Item restituendi sunt fructus, etiam qui percipi potuissent.
- 12 Spoliatio non satisfacit de injuriis, nisi de iis specialiter agatur; sed restitutio fructuum, & resartio damnorum veniunt, etiam si non fuerint petita.
- 13 In fructibus perceptis ante motam litem regulariter non fit condemnatio, nisi expresse petantur in libello, num. 15.
- 14 Fallit quando agitur de vi expulsiua, aut compulsiua, vel petitione hereditatis.
- 16 Fructus quando accessorii petuntur in libello, si in eis non fiat condemnatio, non potest de eis amplius agi, nec super omisso sententia ferri.
- 17 Secus si petantur principaliter, & jure actionis.
- 18 Fructus alii sunt naturales, alii industriales, alii civiles,
- 19 Fructus naturales qui sint.
- 20 Fructus industriales qui.
- 21 Fructus an judicari debeant naturales, vel industriales, relinquitur arbitrio judicis.
- 22 Et quomodo hujusmodi arbitrium sit regulandum.
- 23 Oliva, & oleum sunt fructus industriales.
- 24 Fructus omnes, qui seminantur, industriales sunt.
- 25 Fœnum, & palea fructus industriales dicuntur.
- 26 Item lana, & lac.
- 27 Item aucupia, venationes, & piscationes.
- 28 Item lapidicina, & cretosodina.
- 29 Item cervisa.
- 30 Pascua sunt fructus naturales, nisi falce secantur.
- 31 Fructus civiles qui dicantur, & n. seqq.
- 32 Pensiones domorum, usura, vectura navium, mercedes jumentorum, & opera servorum dicuntur fructus civiles, & n. seqq.
- 34 Pensiones domorum quo sensu ab aliquibus vocantur fructus industriales.
- 35 Fructus civiles magis accedunt naturalibus, quam industrialibus.
- 36 Pensiones Ecclesiastica absque dubio inter fructus civiles computantur.
- 37 Possessor male fidei dicitur vere, & juris presumptione.
- 38 Possessor male fidei dicitur qui possidet rem, quam pro certo scit esse alienam, n. 108.
- 39 Item is, qui pro certo scit rem non esse suam.
- 40 Possessor male fidei juris presumptione dicitur ille, cum quo supra re, seu dominio rei lis fuit contestata, n. 108. & latius n. 110. & 111.
- 41 Possessor male fidei an quis efficiatur per solam denunciationem.
- 42 Possessor bone fidei dicitur, qui ignorat se alienum possidere, & cogitationem dominii possidet.
- 43 Item qui credit tradentem esse dominum.
- 44 Possessorum bone, vel male fidei multiplex divisio.
- 45 Possessor bone fidei semper sine titulo facit fructus industriales suos, & naturales, in quantum eos Fagnan. in 11. Lib. Decretal.

consumpsit: sed naturales extantes nunquam facit suos.

- 46 Si vero habuit titulum, fructus omnes facit suos etiam naturales consumptos.
- 47 Consumptio in fructibus naturalibus idem operatur, quod industria, & cultura in industrialibus, num. 62.
- 48 Mutuum per consumptionem reconciliatur, etiam si quis causam habeat a fure, & prædone.
- 49 Possessor bone fidei etiam sine titulo suos facit fructus civiles, quos diligentia sua percepit, & ei solvens liberatur, n. 63.
- 50 Si vero ex diligentia alterius, facit quidem suos, sed ei solvens non liberatur, nisi habuerit justam causam solvendi, n. 63.
- 51 Possessor bone fidei tenetur restituere fructus, quos non fecit suos, si extant, eo modo, quo tenetur rem ipsam restituere, & sic rei vindicatione.
- 52 Si vero sunt consumpti, & ex eis factus est locupletior, tenetur illis restituere conditione sine causa, vel conditione generali, & n. seqq.
- 53 Rei vindicatio non datur contra dominum, sed ipsi domino, n. 56.
- 54 Possessor bone fidei an in dubio ex fructibus naturalibus consumptis presumatur factus locupletior.
- 55 Possessor bone fidei in quibus casibus facit fructus suos, nihilominus si extant, tenetur illos restituere officio judicis, n. 56.
- 56 Officio judicis ex equitate succurritur, ubi actio deest.
- 57 Possessor bone fidei post consumptionem fructuum, quos suos fecerat, etiam industriales, & civiles, seu illorum estimationem, restituere tenetur conditione sine causa, quatenus ex illi factus est locupletior, & n. seqq. sed vide n. 60.
- 58 Condicio sine causa datur ex equitate contra eum, qui factus est locupletior non modo ex re mea, sed etiam ex re mihi debita.
- 59 Locupletior factus quando quis dicatur.
- 61 Possessor male fidei etiam non violentus, siue habeat titulum, siue non, fructus etiam industriales non facit suos.
- 62 Fallit, si sint consumpti.
- 63 Et quid in fructibus civilibus.
- 64 Possessor male fidei sine titulo tenetur de fructibus perceptis, & qui percipi potuissent.
- 65 Et percepti si extant, peti possunt rei vindicatione, si sunt consumpti, conditione sine causa, vel injusta, aut rei vindicatione utili, & numer. seqq.
Item conditione furtiva, n. 67.
- 66 Rei vindicatio utilis datur adversus eum, qui dolo desit possidere.
- 67 Possessor male fidei sine titulo fructus consumendo dicitur furtum committere, non autem percipiendo, n. 69. 88. & 133.
- 68 Contra furem omnis actio degenerat.
- 70 Possessor male fidei sine titulo de fructibus percipiendis convenitur officio judicis.
- 71 Possessor male fidei cum titulo tenetur de fructibus perceptis, non autem de percipiendis.
- 72 Fallit in quatuor casibus, in quibus etiam de percipiendis tenetur.
- 73 Item fallit in eo, qui studio patitur fructus maturos corrumpi.
- 74 Item in eo, qui mala fide possidet rem minoris.
- 75 Item fallit generaliter, cum titulus est a jure reprobatus.
Titulus reprobatus a jure habetur pro non titulo, ibid.
- 76 Distributiones quotidianas perceptas, & quas percipere potuisset, an male fidei possessor restituere teneatur, & n. seqq. usque ad n. 97.
- 77 Distributiones quotidianæ non computantur inter fructus, nec fructus dicuntur, & num. seqq. & num. 83.
Contrarium, n. 83.
Declaratur, n. 84.
- 78 Distributiones quotidianæ nihil commune habent cum corpore beneficii, sed dantur in recompensam servitii.

- 79 Quandoque manualia, quandoque victualia appellantur.
- 80 Dantur pro opere divino, & tanquam merces laboris.
- Declaratur, n. 78. 79. & 91.
- 81 Salarium debetur etiam exercenti ministerium alteri demandatum, si in tali ministerio non sit electa industria persone, sed tantum effectus opere, num. 93.
- 82 Distributiones quotidianae plenius acquiruntur, quam fructus Præbendæ, & ideo Clericus de eis testari potest.
- 83 Distributiones quotidianas, quas mala fidei possessor percipit Divinis interessendo, tenetur restituere, etiamsi ex parte impediti nulla præcesserit protestatio, & n. 95.
- Et quid in percipiendis, n. 99.
- 84 Distributiones quotidianæ non computantur in valore fructuum.
- 85 Sed tamen sub fructibus comprehenduntur.
- 86 Condemnatio in beneficalibus ex stylo Rotæ non fit, nisi cum fructibus perceptis, & sub fructibus semper comprehenduntur distributiones quotidianæ.
- 87 Distributiones quotidianæ perceptæ sine titulo, vel cum titulo reprobato, & sine juris fomento, restituenda sunt.
- 88 Et eas percipiens cum titulo reprobato committit furtum, vel rapinam.
- 89 Non debentur in servientibus, nisi sint canonice instituti.
- 90 Demonium non sufficit ejicere per pœnitentiam in oratione, & jejunio, nisi restituantur fructus injuste percepti.
- 91 Servitium, & labor non attenditur a jure, nisi in habentibus legitimum ingressum in casibus, locis, & temporibus permixtis.
- 92 Mercedem prætere de non potest gerens negotia mea me invito, nec expensas repetit, licet gesserit.
- 94 Distributiones quotidianas, quas mala fidei possessor Divinis interessendo percipere potuisset, non tenetur restituere, nisi præcesserit protestatio spaliati, & num. seqq.
- 96 Fallit in casibus, remissive.
- 97 Possessor, qui ab initio fuit bonæ fidei, & postea effectus est malæ fidei, an faciat fructus suos, & num. seqq.
- Quid, si mala fides superveniat cum mutatione personarum, n. 98.
- Et quid si in eadem persona, n. 100.
- 98 Heres habens malam fidem, cum defunctus haberet bonam, fructus suos non facit.
- 99 Mala fides superveniens cum personarum mutatione impedit fructuum acquisitionem.
- 100 Mala fides tam præsumpta, quam vera superveniens sine personarum mutatione, non impedit acquisitionem fructuum, & n. seqq.
- Et quid, operetur hujusmodi acquisitio, n. 113.
- Contrarium, n. 106.
- 101 Quoad fructuum acquisitionem solum initium spectandum est.
- Contrarium num. 106.
- 102 Intellectus leg. Qui scit, §. Bona fidei, ff. de usur. & n. 127.
- 103 Intellectus l. Rona fidei, ff. de acquir. rerum domin. & num. 109.
- 104 Mala fides superveniens de jure Canonico an impedit fructuum acquisitionem.
- 105 Argumentum ab acquisitione ad usucapionem non valet, & multi possent acquirere, qui non possunt usucapere, n. 134.
- 106 Fructuum quoad acquisitionem spectanda sunt singula temporis momenta bonæ, vel malæ fidei.
- 107 Intellectus leg. Qui bona fide, ff. de acquir. rer. domin.
- 108 Mala fides præsumpta oritur post litis contestationem; mala fides vera post rem judicatam, seu fundum evictum.
- 110 Possessor bonæ fidei tenetur restituere fructus etiam

industriales, & consumptos a die motæ litis, & n. seqq.

- 111 Possessores bonæ fidei post litem motam incipiunt mala fidei possessores esse, & quasi prædones tenentur.
- 112 Et hac est præsumptio juris, & de jure, adeo ut quatumvis justam causam litigandi habuerint, a fructuum restitutione non excusentur.
- 114 Et tenentur restituere non tantum perceptos, sed etiam qui percipi potuerunt a die motæ litis.
- 115 Quod procedit, si titulum non habeant.
- 116 Nisi occupaverint rem lite pendente.
- 117 Distributiones quotidianas non tantum perceptas, sed etiam quas percipere potuisset, bonæ fidei possessor tenetur restituere a die controversiæ motæ.
- 118 Sed quoad eas, quæ percipi potuissent, necessaria est protestatio.
- 119 Possessor bonæ fidei ante litem motam non solet condemnari a Rotâ ad restitutionem fructuum.
- Nisi adhuc extent, vel ex consumptis factus sit locupletior, n. 122.
- 120 Neque ad hoc requiritur bona fides positive, sed sufficit abesse malam fidem.
- 121 Possessor, qui ante litem motam fuit in mala fide, condemnatur ad restitutionem fructuum a die occupationis, seu intrusionis.
- 122 Possessor bonæ fidei an teneatur restituere fructus extantes, vel consumptos, ex quibus factus est locupletior, aut eorum æstimationem, etiam ante motam litem.
- 123 Fructus, qui petuntur non accessorie, sed principaliter tanquam sors, & capitale, restituendi sunt a bonæ fidei possessore, etiam ante motam litem, num. 127.
- 124 Manutentio ex stylo Rotæ datur pro terminis pensionum decursis etiam ante motam litem, quando ad illos principaliter agitur.
- 125 Legata annua debentur decursa non modo ante motam litem, sed etiam ante apertas tabulas, & statim a die obitus testatoris.
- Etiam si legata fuerint legatario ignota.
- 127 Alimenta, & annuæ præstationes, quæ sortem principalem constituunt, debentur etiam decurse ante petitionem, & interpellationem.
- 128 Possessor, qui ab initio fuit malæ fidei, & postea effectus est bonæ fidei, an faciat fructus suos, & n. seqq. usque ad n. 142.
- 129 Quid, si bona fides supervenerit cum personarum mutatione.
- Et quid, si superveniat sine mutatione personarum, num. 140.
- 130 Bona fides hæredis, qui successit defuncto malam fidem habenti, non prodest quoad fructuum acquisitionem.
- 131 Heres succedit etiam in vitium, & malam fidem defuncti, & n. seqq.
- 132 Heres post litem contestatam tenetur de fructibus perceptis, & percipiendis.
- 133 Fructus percipiens cum mala fide dicitur furtum committere, & illos usucapere non potest.
- 134 Usucapere qui non potest, longe minus potest acquirere.
- 135 Successor singularis non succedit in vitium ejus, a quo causam habet, & bona fides superveniens prodest ei quoad fructuum acquisitionem.
- 136 Prælatus non dicitur successor universalis sui prædecessoris, nec ejus personam representat.
- 137 Et mala fides prædecessoris non impedit, quin successor habens bonam fidem faciat fructus suos.
- 138 Prælatus quamvis succedat in universum jus Prælaturæ, non tamen succedit in jus prædecessoris, nec ab eo causam habet, sed a superiore ipsum instituyente.
- 139 Prælatus successor potest bona fide præscribere, licet prædecessor habuerit malam fidem.
- 140 Bona fides superveniens in eadem persona cum legitima causa putandi se bonæ fidei possessorem, prodest quoad acquisitionem fructuum; secus si superveniat absque legitima causa, n. 141.
- 141 Possessor malæ fidei ab initio, qui postea ex sola cogitatione

tatione putat se habere bonam fidem, non facit fructus suos.

142 Possidendi causam nemo potest sibi mutare sine iusta, & legitima causa superveniente.

- G** Ravis. Violentus rem cum fructibus etiam qui percipi potuissent, restituere, damna refarcire, & de injuriis satisfacere compellitur. Hoc dicit, Joann. Andr. Bald. Bellam. Butr. Anchar. Imol. Abb. Joann. de Anan. & Bero. Prima pars decise ponit querelam, super qua secunda dat judicem, ibi *Mandamus*, cui quatuor tantum mandat, quæ per se patent, & Joan. Andr.
- 2 Nota primo, ibi, *Possessores veteres percepissent*, fructus intelligi qui supersunt deductis expensis, quæ quærendorum, cogendorum, conservandorumque eorum gratia fiunt, quod locum habet etiam in malæ fidei possessoribus & si prædones sint, leg. *Si a Patre*, §. *Fructus*, & leg. *Plane*, in fin. ff. de petit. hered. & l. 1. Cod. de fruct. & lit. expens. Imo nullus casus intervenire potest, qui hoc genus deductionis impediatur, dicit text. in l. *Fundus quid dotis*, in fine primæ responsi, ff. famil. erciscund. leg. *Fructus*, juncta gl. in ver. *Impensa*, ff. solut. matr. & hic notant gloss. 3. in princ. Hostien. n. 2. in ver. *Percepissent*, Joann. Andr. n. 6. & Joann. de Anan. n. 7. Nam redditus, proventus, & obventiones lucrum significant; & ideo dicuntur deductis expensis, l. *Fundi Trebatiani*, ff. de usufr. legat. Bald. hic n. 1. vers. *Et ideo nota*, scilicet necessariis, ut leg. *Fructus*, ff. de operis servor. leg. *Quod in fructus*, ff. de usur. leg. *Qui mutuum*, §. *finali*, ff. *Mandati*, gloss. Hostien. & Joann. Andr. loco citato. Et idem Bald. in l. *Si quis sciens* n. 11. vers. *Quæro hic quidam possidet*, Cod. de rei vendicat. Paul. de Castr. in l. *Certum* n. 1. C. eod. Covarr. in Reg. peccatum 2. par. §. 6. n. 4.
- 6 Hoc tamen fallit in decimis prædialibus, quæ solvi debent ex integris fructibus sine ulla deductione seminis, & aliorum sumptuum, qui fiunt in agricultura, ut c. *Tuanobis*, infra, de decimis, dicta glossa 3. hic. Et speciale in decimis est secundum Bald. hic n. 1. in fin. Secus enim in aliis casibus, ut l. *Sine necessariis*, §. *finali*, ff. de pignor. action.
- 7 Secundo, nota ex text. latitudinem interdicti recuperandæ, quia in eo venit primo integerrima rei invalæ restitutio, ut patet ibi *Cum omni integritate*, adeout restitutio facienda sit etiam quoad locum, ut notat Archid. in c. *Minor*. n. 1. 17. q. 4. id est, ut reponatur in loco, in quo erat tempore spoliationis: ad quod allegatur textus in c. *Reintegranda* 3. q. 1. Reintegranda sint omnia expoliatis, & in eo loco unde abscesserunt, funditus revocanda: ubi glossa in ver. in eo loco dicit, etiam ultra mare; & omnia sunt revocanda sumptibus spoliatoris.
- 9 Secundo, in ea venit plenaria refactio damnorum illatorum in spoliatione, ut ibi, *Damna plenarie refarcire*.
- 10 Tertio, venit competens satisfactio injuriarum, ut ibi, *Et de illatis injuriis competenter satisfacere*. Quarto, venit restitutio fructuum non modo perceptorum a violento possessore, sed etiam eorum, qui ab antiquo possessore percipi potuissent, ut in ver. *Provisuri*. Et hic notant Butr. n. 2. Imola nu. 1. & 2. & Abb. in 1. notab. Bero. n. 1. & seqq. Joann. Andr. & omnes in summario text.
- 12 Adverte tamen, quia satisfactio pro illatis injuriis non venit, nisi de ea specialiter agatur. Sed reliqua, id est restitutio rei, refactio damnorum, & restitutio fructuum, veniunt etiam si petita non fuerint, cap. *Querelam*, de elect. junct. princip. cum fin. & hic sentit gloss. 2. & aperte tradit Innocent. n. 2. in ver. *Compellatis*, & Abbas eodem n. 2. vers. *Et licet omnia prædicta*; & in fructibus perceptis ante motam litem, quamvis regulariter non possit fieri condemnatio, nisi expresse petantur in libello, ut l. *Item sciendum*, ff. de edilit. edict. leg. *Partium*, ff. de Usuris: tamen hoc fallit, quando agitur de vi expulsiua, ut interdicto, *Unde vi*, vel Constitutione, *Si quis in tantam*: & idem si agatur de vi compulsiua, *Ut quod metus causa*; tunc enim venit omnis causa, etiam si non petatur, l. 3. §. *Rectissime*, & l. *Idem est*, §. *ultimo*, & l. *Si plures*, ff. de vi, & vi armat. l. *Si quis in tantam*, Cod. Unde vi, l. *Sed & parcus*, ff. qui met. caus. & c. 1. supra eodem tit. Rursus idem est, si agatur petitione hæreditatis, in qua similiter omnia veniunt ratione universitatis, l. *Item videndum est*, §. *fin.* & leg. *Non tantum*, & l. *Item veniunt*, §. *Fructus*, & per tot. ff. *Fagnan. in 11. Lib. Decretal.*

de petit. heredit. & hic tenent Innoc. n. 1. vers. *Sed licet*, Hostien. in princip. in ver. *Et damna*, vers. *Et hoc verum est*, Joann. Andr. nu. 2. eodem vers. Bald. n. 11. Bellamer. n. 1. & 2. & Bero. n. 50. in fin. vers. *Tertia sit conclusio*, & n. 51.

In aliis vero casibus secundum Innocent. d. n. 1. vers. & 15 not. si in libello non petantur eo, quæ veniunt accessorie, ut fructus, damna, & interesse; vel etiam si petantur, sed nihilominus sententia feratur super principali non habita 16 mentione accessoriorum, de cetero de eis agi non potest, nec potest ferri sententia super omisso, l. 4. C. de possessor. l. *Eos in bona*, C. de Usur. l. *Qui per conclusionem*, §. *fin.* ff. de act. empt. l. *Certum*, ff. de eo quod cert. loc. Sin autem plura petantur non quasi accessoria, sed quasi principalia, & jure actionis; tunc secus est, ut in præallegat. l. *Certum*, & cum Innocent. concordant Hostien. n. 1. vers. *Dicitur*, Jo. Andr. n. 3. Butr. n. 14. Bellam. n. 3. vers. *Pone ergo*, & alii communiter.

In glossa tertia inquirendum est, an & quos fructus tenetur restituere possessor, qui convincitur injuste possidere. Ad evidentiam præmittendum est primo, fructus esse in triplici differentia: alii enim sunt naturales: alii industriales: alii civiles, ut distinguunt Bartol. in leg. *Et ex diverso* n. 1. ff. de rei vendicat. & communiter Doctores. Licet glossa ponat tantum duas species. Naturales 19 sunt, quos natura sponte sua sine ulla, vel modica hominis industria producit, ut poma, ficus, & similia, l. *Fructus percipiendo*, ff. de usur. l. *Bona fidei*, ff. de acquir. rerum domin. gloss. & omnes hic, Menoch. plures cumulans, de arbitr. cas. 229. n. 2. Et secundum Bald. hic n. 9. vers. *Tunc autem*, fructus naturales sunt, in quibus percipiendis non requiritur cura solemnis, licet in aliquibus requiratur aliqua modica, & perfunctoria cura, & modica expensa, de qua non est curandum. Item secundum eum n. 10. fructus naturales sunt, quando apparatus naturæ præcedit apparatus hominis, ut fructus arborum; nam poma in Divina Scriptura dicuntur, *Fructus qui sponte nascuntur*, Genes. c. 1. id est sine vi, & scissura aratri, & absque arte, & agricultura, quia totum, vel quasi totum sola natura perficit; ideo dicuntur fructus naturales a prædominio. Industriales sunt, in quibus plurimum versatur hominum industria, d. leg. *Fructus*, ff. de usur. frumentum, vinum, & hujusmodi, quæ per solam industriam accommodantur usibus hominum, l. *Si fundi*, ff. de rei vendic. & generaliter ut inquit Cyn. in leg. *Certum* n. 1. C. eod. cum circa omnes fructus colligendos operetur natura, & industria hominis, in segetibus, & vineis major versatur industria, quam in primis; & ideo nos vocamus segetes fructus industriales, & uvas, quia in his exigitur multa industria, ut colere terram, seminare, farculare, mundare, potare, ligare, herbam succidere, & hujusmodi, quæ sunt artis, facere. Poma vero, & pira, & his similia, vocamus fructus naturales; ibi enim non oportet, nisi vermes remove, & fructus colligere. De his autem fructibus, quoniam proprie dicantur naturales, vel industriales, non potest dari certa doctrina: sed hoc relinquitur arbitrio judicis, ut communiter dicunt Legistæ in leg. *Certum*, ubi in specie Cynus n. 2. vers. *Possent tamen de aliquibus*, C. de rei vendicat. & in l. *Et ex diverso*, ubi Bart. n. 2. ff. eod. Abb. hic n. 3. vers. *Et de illis fructibus*, & Bero. n. 9. vers. *Nonnulli*. Socin. Sen. conf. 251. *Quoniam in præsentia*, n. 24. vers. *Superest postremo lib. 2.* Covarr. lib. 1. variar. resolut. c. 3. n. 16. Menoch. de arbitr. d. cas. 210. num. 20. Quod quidem arbitrium procedens 22 judex ita regulabit, ut industriales reputet, in quibus magis versatur hominum industria, & labor, quam natura: & e converso naturales, in quibus magis operatur natura, quam industria, argum. leg. *Queritur*, ff. de stat. homin. cap. *Si testes*, §. *Hermaphroditus* 4. q. 3. & tenent Doctores præallegati; unde oliva, seu oleum 23 inter fructus industriales recensentur, quia per solam industriam accommodantur usibus hominum, ut leg. *Si eis*, & si fundi, ff. de rei vendicat. & notat Bart. in d. leg. *Et ex diverso* num. 2. Bald. hic num. 10. vers. *Excipio vites*, & olivas, Abb. num. 3. vers. *Dubitarum enim*, & Bero. n. 10. Item omnes fructus, qui seminantur, sunt industriales, quia cultus hominis magnus procedit opus naturæ, ut Bald. inquit d. n. 10. vers. *Porro*. Et similiter scenum, & palea, in quo percipiendo 24 fit magna expensa, inter fructus industriales compu-

- tantur propter grandem operam, quæ requiritur, secundum eum. Et idem dicendum de lana, & lacte propter emungentis, & rudentis operam, quia non sunt in ruditu, sed terminantur inter aliquod ministerium, ut idem ait d. n. 10. *vers. Item lac, & lana*, & notat glossa in §. *Si quis a non domino in ver. Curam*, instit. de rerum divis. Bart. in d. l. Et ex diverso n. 2. ff. de rei vendic.
- 27 & Abb. hic n. 3. *vers. De lana, & lacte*. Sed & aucupia, venationes, & piscationes; item lapidicina, & cretosodina in fructibus industrialibus computantur; quoniam etsi ex corpore rei sint, tamen in his comparandis magis versatur hominis industria, quam natura, ut hic per Bero. n. 16. & de similibus n. 11. & seqq. Rur-
- 28 fus si ex pomis sit cervisia, initium habet naturæ, sed ex industria perficitur, & id, quod deficit naturæ, ars supplendo facit artificiale, quod in sua ruditate est naturale; & ideo cervisiam inter fructus industriales computat Bald. eodem n. 10. *vers. Item si ex pomis*. Sed pascua ponit inter fructus naturales, nisi falce secantur, & in horea reponantur, ut in *vers. Pascua autem*, & concordat Bero. hic n. 2. facit text. in l. *Si usufructuarius messem ff. quibus modis usufr. amitt.* ubi parificantur fœnum cæsum, spica incisa, uva adempta, & oliva excussa.
- 31 Civiles dicuntur, qui non principaliter nascuntur ex re, sed ex provisione hominis, hoc est propter usum rei
- 32 jure civili percipiuntur, ut sunt pensiones domorum, usuræ, vecturæ navium, mercedes jumentorum, operæ fervorum, & aliæ hujusmodi obventiones, ut probatur in leg. *Domum*, C. de rei vendicat. & in l. *Si navis*, ff. eod. juncta leg. *Usuræ*, ff. de verbor. signific. & leg. *Usuræ*, ff. de usur. Abb. hic n. 3. *vers. Sed dic clarius*. Et quamvis Menoch. de arbitr. d. cas. 210. n. 29. existimet hanc denominationem fructuum civilium commentitiam esse, necullo jure probari contra ea, quæ scripserat in tractatu de recuper. possess. remed. 15. quest. 40. n. 577. tamen vere dici possunt fructus civiles, seu legales, quia sunt a jure introducti, & inventi; ideoque non dicuntur fructus simpliciter, sed ut legitur in d. leg. *Usuræ*, vicem fructuum obtinent, & in leg. *Prædiorum*, ff. de usur. pensiones pro fructibus accipiuntur. Unde non sunt fructus proprie, sed fidei, & sic legis ministerio adinventi, quia lex est illa, quæ fingit, non autem natura, l. *Si forte*, ff. de Castrensi pecul. Et ideo accessiones civiles vocantur per gloss. in d. leg. *Si navis in ver. Percipitur*, ff. de rei vendic. & in d. l. *Usuræ in glos. finali*, ff. de verbor. significat. ut bene hic per Bero. n. 9. *vers. Fructus civiles sunt*.
- 34 Nec refert, quod aliqui recenseant pensiones domus inter fructus industriales, ut Bald. in leg. *si traditio in fin. C. de act. empt.* ubi eos industriosissimos appellat; & alii, quos refert Rota in Romana pecuniaria 29. Aprilis 1598. coram Blanchetto, & 20. Junii 1594. coram Penia. Quoniam idcirco eos sic appellant, quia proveniunt ex provisione hominis, id est ex præcedente contractulocationis, vel alterius obligationis; vere tamen natura illos non producit, nec sola hominis industria, sed magis legalis auctoritas; nec talis industria versatur circa laborem, & culturam, quæ tribuit titulum pro fructibus irrevocabiler acquirendis, a qua speciem, & denominationem sumunt fructus industriales. Unde Bald. & alii, qui hos fructus nuncupantur industriales, improprie sunt locuti, ut post Gattier. de tutel. c. 23. n.
- 35 3. *adver. tit. Rota dec. 3. n. 56. part. 7. recent.* Licet fateamur fructus civiles magis accedere naturalibus, quam industrialibus, ut tradit Alexan. conf. 144. *Circa primum n. 7. lib. 5. & conf. 181. In causa*, & l. n. 6. lib. 2. ubi
- 36 quod sunt ad similitudinem naturalium, Rota decis. 3. n. 41. Et quicquid sit in pensionibus domorum, certe in pensionibus Ecclesiasticis res est extra dubium, quia in his nec considerari potest industria, quæ perpenditur in locandis domibus, & constituendis censibus, & ex qua desumitur, ut affictus, & fructus civiles dicantur industriales, cum pensiones Ecclesiasticæ nulla hominis industria, seu ministerio percipiuntur, sed ex solo titulo reservationis Apostolicæ, ut per Rotam d. dec. 3. n. 58.
- 37 Præmittendum secundo, malæ fidei possessorem dici vere, & juris præsumptione.
- 38 Male fidei possessor vere is dicitur, qui rem possidet, quam pro certo scit esse alienam, & ad alium pertinere, c. *Si virgo* 34. q. 2. c. *finali*, & ibi Doct. de præscript. Innocent. & Abb. in c. *Vigilanti eodem tit.* Joan. Andr. in regul. *possessor. de regul. jur. lib. 6. Bald. in Authen.*

ad hec, de usur. Abbas hic n. 15. & Bero. n. 17. & ad 39 hanc speciem refertur etiam is, qui scit rem pro certo non esse suam, quoniam scire debuit esse alienam; & ideo vere dici potest malæ fidei possessor, ut l. *fin. C. Unde vi*, ubi occupans possessionem vacantem tenetur eam domino restituere, sicut prædo, & fur, c. *Si quid invenisti*, ubi August. *Si quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti, & c. Multi*, ubi dicitur peccatum esse simile rapinæ, si quis inventa non reddat, 14. q. 5. Bero. ubi supra, *vers. Item dicitur*.

Malæ fidei possessor juris præsumptione is dicitur, cum quo super re, seu dominio rei lis fuit contestata, l. *Sed & si lege*, §. *Si ante litem*, ff. de petit. heredit. l. *Nemo ambigit*, C. de acquiren. possess. l. 2. C. de fructibus, & litem expensis, Abb. hic n. 15. *vers. Quidam est malæ fidei possessor juris præsumptione*, Bero. n. 17. in fin. & latius dicam infra in 3. membro principali n. 108.

An autem per solam denunciationem de re aliena factam possessor constituatur in mala fide, vide hic per Imolam n. 9. Abb. n. 16. & Bero. n. 20. Bene distinguentes inter eum, qui habet titulum, & eum qui non habet.

E contra vero bonæ fidei possessor dicitur, qui ignorat se alienum possidere, sed cogitatione domini possidet, d. c. *Si virgo* 34. q. 2. ubi est text. Bart. in l. *Apud antiquos in 2. notab.* & ibi etiam Bald. n. 6. C. de furtis, Abbas hic n. 15. & Bero. n. 19. Item qui credit tradentem esse dominum, bonæ fidei possessor dicitur, Bart. in l. *Si existimans*, ubi est casus, ff. pro soluto, Bero. ubi supra.

His ita constitutis, de quatuor principaliter est inquirendum prout distinguunt Bart. in l. *Et ex diverso* n. 6. & 9. ff. de rei vendic. Butr. hic n. 11. Abb. n. 3. in fin. *vers. his præmissis*, & Bero. n. 16. *vers. Pro clariori*.

Primum est de bonæ fidei possessore, qui semper fuit in bona fide, an faciat fructus suos, & quos restituere teneatur. Secundum de malæ fidei possessore, qui semper fuit in mala fide. Tertium de possessore, qui ab initio fuit in bona fide, & ex post facto factus est malæ fidei. Quartum de eo, qui ab initio fuit malæ fidei, deinde factus est bonæ fidei. Rursus quidam possident cum titulo putativo, quidam sine titulo. Item quidam cum violentia, quidam sine violentia; & de his omnibus est videndum.

Circa primum membrum principale ex dictis Abbatis n. 4. colliguntur conclusiones infrascriptæ.

Prima conclusio est: Possessor bonæ fidei semper sine titulo facit fructus industriales suos, & naturales in quantum eos consumpsit, sed naturales extantes, & non consumptos nunquam facit suos, ut l. *Fructus percipiendo*, ff. de usur. & vult glossa ult. hic, & in d. leg. *Et ex diverso in ver. Habendam*, ff. de rei vendicat. & in §. *Si quis a non domino in ver. Fructus*, institut. de rer. divis. Innocent. in c. *In literis* n. 4. *vers. Vel etiam si esset bonæ fidei possessor supra eodem*, Butr. hic n. 12. Abb. d. n. 4. & Bero. n. 3. Si vero habuit titulum, tunc fructus omnes facit suos etiam naturales non consumptos: & ita intelligi debet text. in l. *Bonæ fidei* ff. de acquiren. rerum domin. Et hoc placuit Oldrad. & Jacob. de Arena, quos refert, & sequitur Bart. in d. leg. *Et ex diverso* n. 1. ff. de rei vendicat. Butr. hic n. 12. Anchar. n. 9. Imola num. 12. Bero. num. 23. & seqq. Felin. in c. *De quarta* nu. 30. de præscript. Alber. de Rolate in d. leg. *Fructus percipiendo* num. 1. Fulgos. in leg. *Fructus non modo* n. 9. ff. de rei vendicat. Imola in l. *Nesennius*, §. *Furdum* n. 3. ff. eodem, Igneus in l. 3. §. *Si conditioni a nu.* 35. usque ad 40. ff. ad Sillan. Afflict. dec. 240. num. 1. & sequuntur communiter hodie moderni, ut Abbas hic testatur num. 4. *vers. Si vero habuit titulum*: licet glossa ult. hic, & antiquiores communiter dixerint, bonæ fidei possessorem fructus naturales nunquam suos facere, sed teneri restituere universos, sive extantes, sive consumptos, per textum in d. leg. *Fructus percipiendo*, ff. de usur. & ad textum in dict. leg. *Bonæ fidei*, conabantur respondere, sed non bene, quod esset intelligendus de fructibus industrialibus: quod non procedit, quia obstat litera illius textus ibi: Non tantum eos, qui diligentia, & opera ejus provenerunt, sed etiam omnes: & sic etiam naturales, quos natura ipsa producit sine ulla hominis industria, & cultura, ut dictum est supra in evidentialibus n. 19. quod latius prosequitur hic Bero. a n. 26.

Nec obstat dicta leg. *Fructus percipiendo*, quia intelligi de

debet de fructibus naturalibus extantibus, quos bonæ fidei possessor etiam cum titulo non facit suos, non autem de consumptis. Ratio est, quia quod operatur industria, & cultura in fructibus industrialibus, ut in d. l. *Fructus*, & in l. *Bonæ fidei cum similib.* hoc operatur consumptio in naturalibus, arg. l. *Nam et si fur. l. Si a furioso in fin. l. Si ergo, l. Si filius*, & l. *Non omnis*, §. *Pupillus*, ff. si cert. pet. ubi per consumptionem mutuum reconciliatur; & id quod meum effectum non erat, post consumptionem meum efficitur, quamvis haberem causam a malæ fidei possessore, ac etiam a fure, & a prædone, l. *Quæsitum in fin. ff. de acquir. possess.* ut bene hic per Bero. n. 23.

Secunda conclusio est: Bonæ fidei possessor etiam sine titulo suos facit fructus civiles, quos facto, provisione, seu diligentia sua percepit, eo quod ipse laboravit, & ei solvens liberatur, ut in l. *Si Urbana*, ff. de condit. indeb. Et ita a fortiori per illum textum voluit Innoc. in d. c. *In literis* nu. 3. in fine, vers. *Nisi forte supra eodem*, Bart. in d. l. *Et ex diverso* n. 5. Nam si malæ fidei possessor tales fructus civiles facit suos, licet revocabiliter, quia tandem tenetur illos restituere; ergo multo magis bonæ fidei possessor etiam sine titulo; & sequuntur Butr. n. 12. Anchar. num. 5. & Bero. num. 23. vers. *Secunda sit conclusio*.

Tertia conclusio est: Possessor bonæ fidei facit etiam suos fructus civiles, quos diligentia, & opera, vel contractu alterius percipit propter bonam fidem; sed eis solvens non liberatur, nisi habuerit justam causam solvendo, ut distinguendo declarat Bart. in d. l. *Si urbana* nu. 4. ff. de condit. indeb. & post eum Abbas hic n. 5. vers. *Aut bonæ fidei possessor*, & late Bero. n. 24. vers. *Tertia sit conclusio*, Ang. in §. *Si quis a non domino* n. 4. instit. de rerum divis. Menoch. de recuper. possess. remed. 15. n. 624. Similis distinctio fit in malæ fidei possessore, ut patebit infra n. 63. & de pensionibus Ecclesiasticis vide, quod infra dicam n. 123.

Hactenus dictum est, an & quando bonæ fidei possessor faciant fructus suos: nunc inquirendum, an & quando teneantur illos restituere, & qua actione: & ex dictis Abbatis hic n. 6. facio infra scriptas conclusiones.

Prima sit conclusio: In illis casibus, in quibus bonæ fidei possessor non facit fructus suos (quod regulariter contingit in naturalibus) si tales fructus extent, & non sint consumpti, illos restituere tenetur eo modo, quo rem ipsam, seu capitale, & consequenter rei vindicatione, gloss. magna in princ. instit. de offic. judic. Et ita potest intelligi text. in lege *Cum in rem*, ff. de rei vendic. Si vero tales fructus non extent, quia consumpti sint, non dolo malo, sed bona fide, quoniam præsupponimus possessorem semper esse bonæ fidei: tunc vendicari non possunt, ex quo non extant in rerum natura, & possessor consumptione effectus fuit dominus, secundum ea, quæ dicta sunt supra n. 46. & 47. & rei vindicatio non datur contra dominum, sed ipsi domino, ut d. l. *In rem*, & l. *un. C. de alien. judic. mutan. caus. factæ*. Verum si possessor ex huiusmodi fructibus consumptis factus sit locupletior, tunc contra eum ex æquitate agi poterit, l. *Si me*, & *Titium*, ff. si cert. pet. videlicet, ad æstimationem eatenus, quatenus locupletior factus sit, conditione sine causa, vel melius forte certi conditione generali, l. *Certi conditione*, cum ibi notat ff. si cert. petat. iuncta d. l. *Si me*, & *Titium*, Abbas hic n. 6. & Bero. n. 29. vers. *Prima sit*.

In dubio autem bonæ fidei possessor, qui fructus naturales consumpsit, non præsumitur ex illis factus locupletior, ut voluit Angel. in l. *In insulam*, §. *Factus* n. 1. solut. matr. & in conf. 160. *Domina Catharina in fine & conf. 123. super primo puncto* n. 2. in fine, Alex. in l. *Mulier*, cum proponatur in fine, ff. ad tabell. cum quibus videtur transire Bero. hic nu. 30. licet contrariam tenuerit idem Angel. in l. *Utrum* n. 4. post gloss. 1. ibi, ff. de petit. hered. Tu vide Menoch. de præsumpt. to. 2. lib. 6. præsumpt. 27. n. 26. ubi plures citat pro utraque sententia, & primam dicit satis aperte probari in l. *In pupillo*, ff. de solut. quam etiam probat aliis pluribus relatis Thomas Sanchez super Decalogo tom. 1. lib. 2. c. 23. n. 37. 38. & 39.

Secunda sit conclusio, quod in illis casibus, in quibus bonæ fidei possessor facit fructus suos, non tamen facit illos suos irrevocabiliter, quia si extent, & non sint consumpti tandem tenetur eos restituere, ut l. *Certum*, ibi, Bonæ fidei vero extantes, C. de rei vendicat. & §. *Si quis a non domino*, instit. de rerum divis. ibi, Si postea domi- Fagnan. in II. Lib. Decretal.

nus supervenerit, & fundum vendicer, de fructibus ab eo consumptis agere non potest; Ergo a contrario sensu potest de non consumptis. Ad idem text. in l. *Bonæ fidei*, ff. de acquir. rerum domin. ibi, Suos interim facit, quia quod ad fructus attinet, loco domini pene est: & cum mysterio dixit, loco domini pene est, ut innueret eum non effici perfecte, & irrevocabiliter dominum. Item dixit, Suos interim facit, id est, ut notat ibi glossa in ver. *Interim*, il secundo, donec durat bona fides, ad significandum dominium hoc esse revocabile. Et quamvis illos extantes non teneatur restituere per viam actionis puta per rei vindicationem, quæ hoc casu competere non potest, ut proxime dictum est n. 53. nihilominus ad illorum restitutionem cogi potest per officium iudicis ex quadam æquitate; nam cum ex re mea bonæ fidei possessor factus sit locupletior, & fructus extantes ex re mea penes se habeat æquitas postulat, ut illos mihi restituat; & ideo cum actio mihi non competat, succurritur per officium iudicis, quod imploranti est impertendum, quoties iudici æquum videbitur, argum. d. l. *Si me*, & *Titium*, iuncto c. 2. de offic. judic. & text. in leg. 4. §. *Hoc autem iudicium*, cum ibi notatis, ff. de damn. infect. l. 1. ff. de iurisdic. omnium judic. dixi in c. *Quoniam* a n. 24. usque ad num. 38. infra de decim. & ita determinat Innocent. in c. *In literis* n. 1. vers. *Si autem supra eodem*; nam posteaquam firmavit bonæ fidei possessorem facere fructus industriales suos, sive habeat jus, sive non, per iura ibi allegata: postea subdit, quod si aliquid fructus remanserit penes ipsum, postquam constiterit, quod proprietas ad alium pertinet, officio iudicis id restituendum est, l. *Certum*, §. *Bonæ*, C. de rei vendicat. quod etiam repetit n. 4. vers. *Vel etiam si esset*. Idem tenet Bart. in d. l. *Ex diverso* n. 1. ff. de rei vendicat. Bald. in l. 3. n. 6. vers. *Sed qui si fructus extent*, C. de fruct. & lit. expens. ubi quod bonæ fidei possessor tenetur ad fructus extantes, etiam si sint commixti cum aliis ejusdem speciei, puta frumentum cum frumento, argum. l. *In nave*, ff. de locat. idque vel conditione sine causa, vel officio iudicis mercenario, leg. 4. §. *Post litem*, ff. finium regundor. & hic firmant Butr. n. 12. vers. *Si autem queritur*, Abb. n. 4. Et est communis opinio; ut attestatur Bero. d. n. 30. vers. *Possit tamen opinio*, licet ipse sentiat hoc casu fructus posse condici certi conditione generali; & ideo non competere officium iudicis, quo est remedium extraordinarium, nisi in casu, ut ibi per eum.

Tertia sit conclusio, quod bonæ fidei possessor post consumptionem fructuum, quos suos fecerat, etiam industriales, & civiles, seu illorum æstimationem restituere tenetur, quatenus ex illis factus est locupletior, l. *Item veniunt*, §. *Præter hæc*, ibi, Eos autem, qui iustas causas habuissent, quare bona ad se pertinere existimassent, usque eo duntaxat quod locupletiores ex ea re facti essent, condemnandos esse, ff. de petit. heredit. l. *Sed si lege*, §. *Idem si rem distraxerit*, leg. *Si rem*, & *pretium*, & l. *seqq. ff. eodem*, & l. *Nam hoc natura*, ff. de condit. indeb. Et ad illorum restitutionem tenetur, & conveniri potest conditione sine causa, quia illa actio, seu conditio, quæ datur ex æquitate, datur non solum adversus eum, qui factus est locupletior ex re mea, sed etiam contra eum, qui locupletior factus est re mihi debita, quæque nondum mea erat, ut colligitur ex l. *Si cum servum*: & ex d. l. *Si me*, & *Titium*, ibi, *Non quia pecuniam tibi credidi, sed quia pecunia mea ad te pervenit, eam mihi a te reddi bonum, & æquum est*, ff. si cert. petat. maximo iuncta glossa in ver. *Pecunia mea*, quæ exponit, mea, id est mihi debita. Quæ conclusio est Innocentii in c. *In literis* n. 1. vers. *Sed & si electio supra eodem*, item Bart. in d. leg. *Et ex diverso* n. 6. & 7. ff. de rei vendicat. Anton. de Butr. hic n. 12. col. 3. circa med. vers. *Bartolus dicit*: & Abbas n. 6. vers. *Bartolus in d. leg. Et ex diverso*, ubi sequitur hanc opinionem tanquam æquissimam Socin. Sen. consil. 251. *Quoniam* n. 25. lib. 2.

Locupletior autem dicitur, quando occasione rei sic consumptæ patrimonium suum est aliquo modo auctum, ut quia sumptus non fecit quos alioquin ex suo patrimonio facturus fuisset, vel aliquid lucratus est illius rei occasione; secus si propterea lautius vixit, aut splendidius, quam alias victurus esset, ut l. *Sed & si lege*, §. *Quod autem quis ex hereditate*, ff. de petit. hered. & leg. *Item servandum*, ff. de legat. 2. ibi: *Non enim absumitur, quod in corpore patrimonii retinetur*, quia de re plura congerit Thomas

Sanchez *super decalog. tom. lib. 2. c. 23. a n. 7. usque ad num. 16.*

- 69 Sed tu adverte, quia proposita conclusio ex mente Bart. Butr. & Abb. non est communis, sed singularis ipsorum; nam gloss. & DD. communiter tenent bonæ fidei possessorem in tantum facere fructus industriales suos, & si ab illo sint consumpti, quamvis ex eis factus sit locupletior, tamen nullo modo teneatur illos restituere; quoniam etsi extantes restituere debeat, ut dictum est supra in alia conclusione n. 55. tamen postquam consumpti sunt, ad illorum restitutionem nullo casu adstringitur, quia illos ex cultura, diligentia, & labore irrevocabiliter lucratus fuit, §. *Si quis a non domino, instit. de rer. divis.* & ita tenere communiter DD. affirmat Bero. hic n. 33. *vers. Et ne erres*: quibus adde Rotam in Romana fructuum Portarum 20. Novembris 1585. coram Gipsio, in qua dinumeratis Doctoribus pro utraque sententia, secuta fuit sententiam Accursi, & Azonis in d. l. *Et ex diverso*, ff. *de rei vendicat.* contra sententiam Bartoli, hoc est bonæ fidei possessorem etiam factum locupletiozem, non teneri restituere fructus, quando agitur in iudicio particulari, sed solum ubi agitur in iudicio universalis, veluti petitione hæreditatis. Postea tamen Rota in Mediolan. Pensionis 19. Januarii 1635. coram Merlino, quæ habetur in impressis dec. num. 48. part. 7. recent. ponderavit, quod in præallegata decisione Gipsii asseritur non fuisse discussum, sed inter Dominos multum controversum, an illa opinio esset verior, & solummodo conclusum, illam esse communiozem; sed hodie numerando recentiores Doctores, qui post decisionem scripserunt, fortasse illa non esset communis. Et tenendo opinionem Bartoli, non obstat ratio consumptionis ex adverso considerata: quoniam fructus non dicuntur consumpti, ex quo in corpore patrimonii retinentur, ut dicitur in d. leg. *Ita servandum*, ff. *de legat. 2.* & declarat Bald. in l. *Ubi adhuc, ad fin. vers. Item per gl. Cod. de jure dotium*. Nec refert, quod ille text. & alia jura superius in conclusione allegata loquantur in petitione hæreditatis, & sic in iudicio universalis. Quoniam in hoc nulla constituenda est differentia, ut optime deducit Bero. hic num. 31. quem per te videas. Et pro hac opinione fere innumeros tam Jurisperitos, quam Theologos cumulat Thomas Sanchez *super Decalog. tom. 1. lib. 2. c. 23. n. 47. & 77.*

- 61 Circa secundum membrum principale de malæ fidei possessore, qui semper fuit in mala fide, an faciat fructus suos, vel illos restituere teneatur de quo remedio; licet gloss. ult. hic breviter se expediat, dicens eum teneri ad restitutionem fructuum omnium, qui probantur ad eum pervenisse tam ante, quam post litem contestatam, sed non ad eos, qui percipi potuerunt, nisi sit violentus: tamen hæc glossa communiter non tenetur, ut dicit Abbas hic num. 7. Unde ex ejus dictis constituendæ sunt sequentes conclusiones.

Prima sit conclusio, quod malæ fidei possessor, siue sit violentus, siue non, & siue possideat sine titulo, siue cum titulo, fructus etiam industriales non facit suos; nam mala fides hoc operatur, textus est in l. *Qui scit*, ibi: *Sitotum fundum alienum quis sciens possideat, nulla ex parte fructus suos faciet, quoquomodo satis fuerint*, ff. *de usur. & l. Fructus, la prima*, ff. *de rei vendic.* Ad idem text. in l. *Damum*, l. *Si fundum*, & l. *Certum*, C. *eod. tit.* ubi fructus vendicantur; Ergo non sunt malæ fidei possessores, & in hoc nullum est dubium, ut inquit Bero. hic n. 34.

- 62 Hoc tamen intelligas, nisi fructus siue naturales, siue industriales a malæ fidei possessore essent consumpti, quia consumptione suos faceret. Quod enim operatur translatio dominii ab initio itidem operatur consumptio rei ex post facto, l. *Si filius familias cum similibus*, ff. *si cert. petat.* & ita est de mente Bartoli in d. l. *Et ex diverso* n. 11. ff. *de rei vendicat.* Abb. hic n. 7. & Bero. n. 34. *vers. Hoc tamen intelligas*, dum dicunt contra malæ fidei possessores ad fructus consumptos agi conditione sine causa, quæ præsupponit dominium ex parte rei conventi, §. *Sic itaque, instit. de action.* & hoc de fructibus naturalibus, & industrialibus.

- 63 In civilibus vero distinguendum est, ut legitur, & notatur in l. *Si urbana*, ff. *de condit. indebit.* nam quandoque malæ fidei possessor hos fructus recipit ex contractu inito cum se ipso, quandoque ex contractu inito cum domino. In primo casu solvens liberatur, sed recipiens tenetur. Secundo vero casu solvens non liberatur, nisi ha-

buerit probabilem causam ipsi solvendi, puta quia injuste fuit electus, vel confirmatus per Superiorem, & putabatur confirmatio legitima, cum non esset, secundum Innoc. in c. *In literis* n. 3. *in fin. vers. Nisi forte supra eod.* Abb. hic n. 8. & Bero. n. 34. *vers. Fructus vero civilis.* Similis distinctio in bonæ fidei possessore facta fuit supra n. 49. & n. 50. in 2. & 3. *conclus.*

Nunc videndum, an malæ fidei possessor fructus, quos fecit suos, restituere teneatur, & quo remedio: & in hoc similiter constituendæ sunt conclusiones infra scriptæ.

Prima conclusio: malæ fidei possessor sine titulo tenetur de fructibus, quos percepit, & qui percipi potuissent, & sic de perceptis, & percipiendis, ut hic probatur, licet hæc litera loquatur de violento. Ad idem sunt jura clara in leg. *Domum*, ibi: *Præses Provincia cum pensionibus, quas percipit, aut percipere poterat, & omni causa damni dati, restituere jubebit*, Cod. *de rei vendicat. in leg. Fructus*, & in l. *Sinavis*, ff. *eod.* & firmat gloss. in c. *Non liceat Papa in ver. Et cum fructus* 12. q. 2. Item glossa in leg. *Et ex diverso in ver. Non habendam*, ff. *de rei vendic.* Abbas hic n. 7. *vers. Distinguendum est*, & n. 13. Jason, in l. *Apud Julianum*, §. *Fructus*, ff. *de legat. 1.* & sequitur Rota apud Puteum dec. 383. n. 5. & dec. 1170. n. 1. part. 3. *divers.* ubi quod intrusus in beneficio teneatur restituere etiam fructus, quos percipere potuisset, sicut violentus. Et idem servat, quando spoliator non habet justam causam, quare spoliavit, ut in decis. ult. *de restitut. spoliat. in antiq.* Puteus ubi supra.

Quo vero ad remedia, quæ dantur adversus malæ fidei possessorem ad restitutionem fructuum, distinguendum est; nam aut queritur de fructibus perceptis, aut de percipiendis. Si de perceptis, refert, an adhuc extant, vel sint consumpti. Si extant, peti possunt rei vindicatione; si sunt consumpti, conditione sine causa, vel injusta, ut est casus in l. *Mala fide*, C. *de condit. ex lege*, & in l. *Adversus*, ibi, *Sed extantes quidem vendicari, consumptos vero condici posse proculdubio est*, C. *de crim. expilat. hered.* Item de consumptis agi potest rei vindicatione perinde, ac si extarent, quia ex quo erat malæ fidei possessor, & sic sciebat, seu scire debebat, illos fructus non esse suos, utique eos consumendo dicitur dolo desisse possidere; & ideo rei vindicatione illos restituere tenetur, ut in l. *Qui dolo*, & l. *Parem*, ff. *de regul. jur.* nam pro possessione dolo est, ut dicitur in l. *Qui dolo*, ubi glossa unica exemplificat in convento rei vindicatione, vel petitione hæreditatis. Adverte tamen, quia hoc casu propter dolum, & malam fidem datur rei vindicatio utilis, non directa, arg. leg. *Electio*, §. *Si iis quam*, ff. *de noxal.* & declarat gloss. in d. l. *Mala fide*, & l. *Qui dolo*, & Bero. hic num. 34. *vers. Item de consumptis.*

Rursus contra mala fidei possessorem ad consumptos agi potest etiam conditione furtiva tanquam contra furem, quia sic dicitur rem alienam scienter contrectando, l. 1. ff. *de furt.* juncta l. *In rem*, §. *final.* ff. *de condit. furt.* quia contra furem omnis actio degenerat, ut §. *Sic itaque, instit. de action.* Bero. ubi supra *vers. Item contra*. Quinimo malæ fidei possessor fructus percipiendo, non facit furtum, sed consumendo facit furtum, & tenetur furti, ut est casus in d. l. *Mala fide*, & Salic. in *summario*, C. *de condit. ex lege*.

De fructibus autem percipiendis, qui nunquam fuerunt in rerum natura, malæ fidei possessor sine titulo convenitur officio judicis, ut §. *Illorum*, *instit. de off. judic.* Gloss. Bald. Salic. & Paul. de Castro in l. *Domum*, C. *de rei vend.* Abb. hic n. 7. *vers. De percipiendis autem*, & Bero. d. n. 34. *eod. vers.* Rota dec. 1170. n. 3. p. 3. *divers.* Nam rei vindicatio non datur, quia nihil extat, ut supra, nec conditio sine causa, quia nihil ad eum pervenit, arg. d. l. *Si eum servum*, & l. *Me & Titium*, ff. *si cert. petat.*

Secunda conclusio: malæ fidei possessor cum titulo tenetur de omnibus fructibus perceptis, sed non de percipiendis, quia titulus eum excusat, ut l. *Si fundum*, C. *de rei vendicat.* ibi: *Fructus quos cum mala fide percipisse fuerit probatum, aditus Præses Provincia restituere jubebit*, ubi glossa ultim. & Bart. numer. 3. Ideo dicit, *Percipisse*, quia de percipiendis non tenetur propter titulum, quem habet. Idem tenet glossa in lege *Sed & partus in ver. Potuit*, ff. *de eo quod met. caus. & leg. Si navis*, §. *final.* in verb. *Generaliter in l. Fru-*

leg. Fructus non modo in ver. Potuerunt, & in l. Et ex divers. in ver. Non habendam, ff. de rer. vendicat. Item glossa in c. Non liceat Papa, il primo in fine 12. q. 2. Specular. in tit. de fructibus, & interesse, §. Scias igitur n. 3. & 4. Bart. in d. l. Fructus non modo n. 1. in 1. oppos. Bald. in d. l. Si fundum n. 2. in 5. notab. & in 5. oppos. & ibi etiam Angel. n. 3. Hostien. in c. Cum causam, ad finem supra de offic. judicis Deleg. ubi etiam Joann. Andr. n. 8. & Abb. n. 5. & hic tenent glossa ult. Hostien. n. ult. Butr. n. 1. Cardin. n. 1. ad fin. Anchar. n. 12. Imol. n. 6. & Abb. n. 7. Ex quibus constat hanc esse communem opinionem; licet Cynus in d. leg. Certum n. 3. in fin. Paul. de Castro in d. l. Si fundus n. 3. C. de rei vendicat. & alii nonnulli opinati fuerint malæ fidei possessorem teneri indistincte ad restitutionem fructuum, qui percipi potuerunt, sive titulum habeat, sive non. Sed non bene; quia jura per eos allegata loquuntur aperte in malæ fidei possessore, qui titulo caret.

72 Fallit tamen supradicta conclusio in quatuor casibus, in quibus malæ fidei possessor cum titulo etiam de percipiendis tenetur, quos ponit gloss. ult. in d. leg. Si fundum, C. de rei vendicat. & Abb. hic n. 8. ante medium, vers. Et communiter excipiuntur quatuor casus. Primus est in eo, qui in fraudem creditoris emit, l. Ait Prætor, §. Per hanc, ff. de his, quæ in fraud. credit. Secundus in eo, qui sciens emit contra legis interdicta, l. Quemadmodum, Cod. de Agricol. & censit. lib. 11. Tertius in eo, qui emit a filco non solemniter vendente, l. 1. C. de fid. instrum. & jur. hasta lib. 10. l. Videamus, §. Item, ff. de usur. Quartus, in emente per metum, d. l. Sed & partus, ff. quod met. caus. Et quamvis Ultramontani teneant oppositum, tamen glossa præallegata communiter tenetur ut inquit Bart. in d. l. Et ex diverso n. 11. ff. de rei vendic. Addit gloss. & quintum casum, videlicet in eo, qui studiose patitur fructus maturos corumpi, & consentit gloss. Jo. Andr. in c. Non liceat Papa, in ver. Et cum fructibus, ibi: Vel qui culpa sua non sunt

73 percepti 12. q. 2. Sextum addit Bero. hic nu. 34. vers. Fallit tamen, videlicet in eo, qui mala fide possidet rem minoris etiam cum titulo: de quo est gloss. in l. Patri profilio, §. Item ex diverso in ver. Fructibus, ff. de minor. per illum text. juncto §. Præcedenti, quam glossam ad hoc pro singulari allegat Romanus in singulari 542. Quibus addo Crescentium dec. 8. de caus. possess. & propriet.

74 Ceterum quatuor primi casus excepti reducuntur omnes ad unum, videlicet quando titulus est infectus, & a jure reprobatus, tunc enim habetur pro non titulo; ac proinde malæ fidei possessor non excusatur a restitutione fructuum, qui percipi poterant, ut declarant Hostien. in c. Cum causa, ad fin. supra de offic. Del. post eum Joann. Andr. ibid. n. 8. & Abb. n. 29. & idem Abb. hic n. 7. Fulgos. conf. 190. Visis toto processu n. 4. vers. Ad secundum autem, & conf. 136. Quia ex facto n. 2. vers. Ad secundum: & ita reduci omnes ad hunc casum advertunt Faber in d. l. Certum, C. de rei vendicat. & Joann. Garz. in tr. de expens. c. 23. n. 43.

75 Sed nunquid malæ fidei possessor teneatur restituere distributiones quotidianas, quas residendo, & divinis interessendo percepit, quasve percipere potuisset? Non videtur, quia distributiones quotidianæ non computantur inter fructus, nec fructus dicuntur, c. Licet, vers. Nolumus autem, ut distributiones quotidianæ, infra de præben. & in c. de Cleric. non residen. lib. 6. & in c. fin. de concess. præben. eodem libro, & in Extravag. Cum nonnullæ, la prima vers. Præterea de præben. plenissime Oldrad. confil. 118. Ex virtute gratiæ, Joann. Andr. in Rubrica de concess. præben. qui transulit integrum consilium Oldradi, auctore tacito, Felin. in c. Ad aures nu. 14. de rescript. & censuit Rota in quamplurimis decisionibus, quas cumulat Gonzalez ad reg. 8. Cancellariæ in præm. §. 7. n. 154. & Addentes ad dec. 576. nu. 1. part. 4. tom. 3. recent.

76 Et merito quia distributiones nihil commune habent cum corpore beneficii, sed dantur ratione servitii, & in recompensam sollicitudinis divinorum officiorum, d. c. un. de Cler. non resid. lib. 6. & quandoque Manualia, quandoque Victualia appellantur, ut ibidem, & in c. De cetero eod. tit. in hac compilat. & d. c. Licet inf. de præben.

77 Felin. in c. Cum olim in princ. de rei vendic. Item debentur pro opere diurno, & ratione laboris impensu in vinea Domini, & dantur tanquam merces, Paris. consil. 33. n. Fagnan. in II. Lib. Decretal.

3. vol. 4. Gigas post alios consil. 145. n. 6. & 13. Rota dec. 309. n. 16. & 17. part. 7. recent. Buratt. dec. 193. n. 18. dignus est autem operarius mercede sua, 1. ad Timoth. 5. c. Quicumque 12. qu. 2. Nec denario fraudari debent in vinea Domini operantes, c. final. de magistris. Item os bovis ligari non debet triturantis, Deuter. 25. c. Ecclesias, vers. Item non alligabis 13. qu. 1. c. Extirpanda, de præben. Et qui ad onus eligitur, repelli non debet a mercede, cap. Cum secundum, de præben. & c. Charitatem 12. qu. 2. Hoc justum nanque est, ut illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium, & c. Ecclesiasticis eadem causa, & quest. & c. Clerici 1. qu. 2. Ne me enim militat stipendiis suis, 1. ad Corinth. 9. cap. Ex his 12. qu. 1. & c. Cum ex officii, de præscript. Quin- 81 imo non videtur quis fraudandus mercede laboris, etiam si de facto officium occupaverit, ut probat text. in l. Titio ff. ad municipal. & de incol. ubi exercens ministerium alteri demandatum sub certo salario, potest ac debet salarium illud consequi. Facit text. in l. 1. in 1. responso, ff. Si mensor. fals. mod. dixer. & in l. Cum duobus, §. Si coeundo, ibi, Pretium enim operæ est, ff. pro scio, cum aliis in puncto allegat. per Franc. Viv. in Silva commun. opin. in ver. Distributio opin. 594. n. 5. vers. Quod datur pro servitio.

Potissimum autem hæc vendicant sibi locum in iis 82 distributionibus quotidianis, quia cum in ipsis acquirendis magis sit elaborandum, inde est, ut plenius acquirantur, quam fructus præbendæ, adeo ut Clericus, quamvis de fructibus beneficii testari nequeat, tamen cum distributionum sit absolutus dominus, de illis bene testari possit, ut post Guilielm. in Extravag. Suscepti, Joan. XXII. firmat Gemin. in c. unico, §. Qui veronum. 3. in 3. notab. & ibi etiam Franc. n. 4. de Clericis non residentibus lib. 6. Ludovic. Bologn. in addit. ad Joann. de Anan. conf. 87. sub n. 5.

Sed his non obstantibus Rota sapissime resolvit ma- 83 læ fidei possessorem teneri, & condemnandum esse ad restitutionem quotidianarum distributionum, quas interessendo, & divinis interessendo percepit, etiam si ex parte impediti nulla præcesserit protestatio, Cassador. dec. 6. n. 3. de præben. Puteus dec. 383. n. 7. l. 1. Rota dec. 608. n. 1. part. 1. & dec. 1170. part. 2. divers. Coccin. dec. 21. n. 3. & 4. & sequuntur Gonzal. ad reg. Cancell. in præm. §. 7. n. 161. vers. Quarto limita, & Gratian. discept. forens. c. 591. n. 4. Idque jure optimo, ne ex facto, & culpa sua malæ fidei possessor locupletetur cum aliena jactura, ut Put. d. dec. 383. n. 8. & Coccin. d. decif. 21. num. 2. Et quia licet in valore fru- 84 ctuum non computentur distributiones quotidianæ, Rota decif. 33. num. 2. de sentent. & re judic. & dec. 39. num. 1. de præben. in antiq. (in quibus terminis loquitur Oldrad. Joann. Andr. & Felin. in locis supracit.) tamen hujusmodi distributiones comprehenduntur sub fructibus. 85 Aliud enim est dicere, quod distributiones quotidianæ comprehenduntur sub valore fructuum, & non comprehenduntur; & aliud quod sunt de fructibus, & non sunt: quia tales distributiones quotidianæ dantur residentibus Canonicis, & si Canonicus esset impeditus, haberet illos. Ratio ergo postulat, & æquitas suggerit, ut sub nomine fructuum comprehendantur, quæ sunt formalia verba Mohedani dec. 6. n. 2. & 3. de præben. & sequitur Rota dec. 1170. n. 2. part. 3. divers. Et propterea conde- 86 mnatus ad restituendos fructus Canonicatus, & præbendæ, censetur etiam condemnatus ad restituendas distributiones quotidianas, ut resolvit ibi Mohed. dicens n. 1. hunc esse communem styllum, & practicam Rotæ, ut in causis beneficialibus super beneficiis Capitularibus non fiat alia condemnatio, nisi cum fructibus perceptis, & sub verbo, Fructibus, semper comprehendantur distributiones quotidianæ: & apud Puteum d. dec. 383. n. 5. & 6. lib. 1. & d. c. 618. part. 1. divers. Gonzal. & Gratian. loc. cit.

Nec obstat, quod distributiones quotidianæ sint merces 87 des servitii, & laboris diurni. Quoniam, ut disertis verbis respondit Cassador. d. dec. 6. n. 1. de præben. si Canonicus non esset Canonicus, aut non reputaretur pro Canonico, proculdubio eas non habuisset; quia tanquam tali cum stallo in Choro, & loco in Capitulo concessæ fuerunt. Unde quas absque titulo perceperat, tenebatur restituere. Idem ergo si cum titulo reprobato, & sine juris fomento, quia hæc paria sunt, l. Nulla, ff. de Author. tutor.

- c. Tua, de Cleric. non resid.* Facit etiam *c. Constitutus, de Procur.* ubi non est differentia, quod non sit constitutus Procurator, vel quod minus sufficienter constitutus. Et ita Abbas ibi colligit, Pro hoc facit, quia negari non potest, quin rem alienam contrectaverit furtum committendo, vel rapinam, ut dicitur in *c. Dudum, il*
- 88 *secundo de elect.* Sciebat nanque, aut scire debuit (cum juris ignorantia non releveret, *l. Leges, C. de legib.*) quod non erant suæ, nec ei debitæ distributiones, nisi esset institutus, *reg. 1. de regul. jur. lib. 6.* & quod vitiose percipiebat, quod Canon prohibet, *c. unico de eo qui mitt. in possess. caus. rei serv. eod. lib.* quodque ad alium spectabant, *leg. Cum querebatur, C. Unde vi,* & necessesse habebat injuste habita restituere. Quoniam non sufficit huiusmodi demonium agendo poenitentiam in sola oratione, & jejuniis ejicere, ut inquit Hostien. in *d.*
- 91 *c. Dudum n. 17.* Et illud de servitio personali non excludit, quin in casu *d. c. unic. de Cler. non residen. lib. 6.* cogatur ad restitutionem distributionum, quarum dominium non acquisivit, nec suas fecit. Et idem esse debet in omni casu malæ perceptionis, non considerato quod servivit, & laboravit, & quod os bovis triturantis ligari non debuit, *c. Extirpanda post princip. de preb.* quia labor attenditur a jure in habentibus legitimum ingressum, & residentibus in casibus, locis, & temporibus permixtis, non in prohibitis; alias præstaret peccandi occasionem, contra *dict. c. unicum de eo qui mitt.*
- 92 *in possess. & l. 2. cum simil. C. de indict. viduit. tollen.* Hactenus verba Cassadori in prædicta decis. Quibus adde, quod gerens negotia mea me invito, mercedem præstendere non potest, quia nec expensas repetit, licet utiliter gesserit, *l. fin. C. de negot. gest. facit text. in l. Qui aliena, §. Libertos, & in leg. Ex duobus, ff. eod.*
- 93 Non obstat text. in *d. l. Titio, ff. ad municipal. & de incol.* quia loquitur in præsentatore, seu intimatore cuiusdam supplicationis, & sic in nudo ministerio facti, in quo nulla erat electa industria personæ, sed effectus operæ, prout illum textum declarat Bald. in *c. Ex parte il secundo n. 15. de rescr.* Hæc de distributionibus perceptis.
- 94 Quo vero ad percipiendas, tamen si Rota semel, atque iterum censuerit malæ fidei possessorem teneri restituere etiam distributiones quotidianas, quas divinis interessendo percipere potuisset, etiam nulla præcedente protestatione, ut refert Cassador. in *præalleg. decis. 6. n. 3. de prebend.* postea tamen censuit spoliatum protestari debere, quod spoliator aut resideat, & divinis intersit, aut possessionem dimittat. Et hanc consuetudinem Rota alias instat veterum Prætorum edicta interpretantium optima ratione decrevit, arg. *leg. Jus autem, ff. de just. & jur.* & introduxit ad effectum, ut quis teneatur ad distributiones quotidianas, quas percipere potuisset, ut de iis
- 95 protestatio fieret, ut patet in *decis. 170. n. 5. part. 3. divers.* Et hunc usum postea semper retinuit, videlicet, ut quoad distributiones perceptas nulla requiratur protestatio, sed tantum quoad illas, quæ percipi potuissent, ut clare distinxit in *decis. 618. nu. 1. part. 1. divers.* & apud Put. *d. dec. 383. l. 1. & Coccin. d. dec. 21. & sequitur Gonzal. super reg. 88. in proem. §. 7. n. 161. vers. Quarto limita.* Et pro his competit officium judicis, ut dicitur in *dicta dec. 1170. n. 2. & de percipiendis intelligi debet dec. 262. n. 3. & dec. 283. n. 1. part. 3. recent.* Et quamvis in casu Mohed. *dict. dec. 6.* ageretur de distributionibus perceptis, tamen ibi potius admisit protestationem non fuisse necessariam, dum *n. 3.* formaliter dixit: Maxime quia iste præsentans literas potestatus est, quod si non admitteretur, &c. nam dictio, *Maxime,* ostendit idem juris esse, si potestatus non fuisset, ad *leg. 1. §. Vel maxime, ff. de collat. bonor. & l. Si re etiam oportet, §. Sed et si maxime, ff. de excusat. tutor.*
- 96 Alios casus, in quibus non requiritur dicta protestatio recensent Addentes ad Buratt. *dec. 694. n. 21. & 12. post Gonzal. §. 7. n. 160. & 161. in 4. & 5. limit.*
- 97 Circa tertium membrum principale, videlicet quando quis a principio fuit bonæ fidei possessor, & ex post
- 98 facto, effectus est malæ fidei, Abb. hic *nu. 9.* distinguit sic: Aut supervenit mala fides cum personarum mutatione, ut quia hæres habet malam fidem, cum defunctus haberet bonam; & tunc hæres propter suam malam fidem fructus suos non facit; hæc enim mala fides superveniens cum mutatione personarum impedit fructuum acquisitionem in eo, qui sciens cepit rem alienam possi-

dere, ut *leg. Hæres ejus in princip. ff. de usucap. & l. Queritur, ff. de acquir. rer. domin. & tradit Bart. in d. l. Et ex adverso num. 9. ff. de rei vindicat. & hic notant Bellam. n. 18. Butr. n. 12. ad finem, Imol. n. 7. Abb. d. n. 9. & Bero. n. 35. Menoch. de recuper. possess. remed. 16. n. 615. & nullus discrepat.*

Aut mala fides supervenit absque personarum mutatione: & tunc Doctores non conveniunt. Quidam enim arbitrantur eum, qui incipit bona fide possidere, indistincte facere fructus suos, sive superveniat mala fides vera, ut quia emit rem ab eo, quem dominum reputabat, & postea scivit eum non esse dominum, secundum ea, quæ dicta sunt supra in *2. evidentiali nu. 36.* sive superveniat mala fides præsumpta, quæ inducitur per litis contestationem, juxta dicta in eodem evidentiali *n. 4.* Et hujus sententiæ sunt glossæ in *l. Qui scit in ver. Percipiendos, ff. de usuris;* item glossæ in *leg. Bone fidei in ver. Possideat, ff. de acquir. rer. domin. & ita communiter tenere glossam juris civilis testatur Abb. hic num. 9. vers. Quandoque mala fides supervenit.* Pro qua etiam allegari possunt authores, qui simpliciter asserunt quoad fructuum acquisitionem solum initium esse spectandum, inter quos numerantur glossæ in *d. l. Et ex diverso in princip. in ver. Non habendam, ad fin. ff. de rei vindicat. Angel. ibidem n. 4. vers. Primum est, Speculat. tit. de fruct. & interesse, §. Scias igitur n. 3. in princip. Bald. in d. leg. Qui scit, §. Bone fidei n. 1. Imol. in l. Nefennius, §. Fundum n. 3. & ibi etiam Alex. n. 5. in fin. & n. 7. & Jas. nu. 3. ff. de re judic. idem Imol. hic n. 7. & Anchar. num. 11. Angel. in §. Si quis a non domino n. 4. & ibi Joan. Faber n. 1. & ult. instit. de re divis.*

Fundatur hæc opinio in *d. leg. Qui scit, §. Bone fidei, ff. de usur.* ubi text. dicit: Bone fidei emptor scivit, & antequam fructus perciperet, cognovit fundum esse alienum: an perceptione suos fructus faciat, queritur? Respondi: bone fidei emptor quoad fructus percipiendos intelligi debet, quoad usque fundus evictus fuerit: qui textus videtur aperte loqui non tantum de mala fide præsumpta, quæ inducitur per litis contestationem, ut innuunt verba illa, *Evictus non fuerit;* sed etiam de mala fide vera, ut patet ibi, *Cognovit fundum esse alienum.* Et hoc posito ille textus videtur irrefragabilis. Ad idem text. in *l. Bone fidei, ff. de acquir. rer. domin.* qui licet loquatur de mala fide præsumpta per litis contestationem; tamen idem intelligit de vera, ut ibi, *Deinde cognovero alienam esse.*

Et quamvis Abbas hic *d. n. 9.* dicat supradictam opinionem procedere de jure civili tantum, sed de jure Canonico forte dici posse, a tempore malæ fidei supervenientis possessorem non facere fructus suos, per *c. final. de præscript. & per regulam Possessor mala fidei, ff. de reg. jur. lib. 6.* tamen hæc jura loquuntur in præscriptione, in qua longe diversa est ratio, quia per eam acquiritur dominium irrevocabiliter, quod abhorret jus Canonicum, ubi adest mala fides. At in casu hujus questionis possessor a die supervenientis malæ fidei non acquirit fructus irrevocabiliter, quia tenetur illos restituere, secundum omnes, ut dicam infra *n. 110.* merito de hac acquisitione momentanea, & sine affectu jus Canonicum non curat. Nec valet argumentum ab acquisitione ad usucapionem, seu præscriptionem, quia multi possunt acquirere, qui tamen non possunt usucapere, seu præscribere, ut in *d. l. Bone fidei, §. In contrariam, ff. de acquir. rer. domin. & accurate observat Bero hic n. 7.*

Alii vero, & forte melius, tenent quoad fructuum acquisitionem spectanda esse singula temporis momenta; adeo ut circa fructus perceptos, & consumptos tempore bonæ fidei, judicandum sit eodem modo, quo de possessore bonæ fidei: circa perceptos vero, & consumptos tempore malæ fidei, sicut de possessore malæ fidei. Et hanc opinionem tenuerunt plerique ex recentioribus, & in specie Petr. Loricatus in *leg. Fructus col. penult. ff. de reg. jur. Enguinar Baro in §. Si quis a non domino, instit. de rer. divis. Joan. Cop. de fructibus lib. 2. tit. 4. cap. 5. Covarr. variar. resolut. lib. 1. c. 3. n. 8. vers. in his tamen, quos refert, & sequitur Menoch. de recuper. possess. remed. 15. n. 592. & 612. & falius conf. 595. n. 11. & seqq. Joann. Garcia de expens. c. 23. n. 13. Petr. Navarr. de restit. lib. 3. c. 4. in nova edit. part. 3. dubio 1. nu. 144. Molina tom. 2. de just. & jur. disput. 369. col. 4. vers. Quando aliquid, & to. 3. part. 2. disput. 725. n. 1. & 2. & alii nonnulli, quos citat, & sequitur Sanchi. super*

Decalog. tom. 1. lib. 2. cap. 23. n. 152. & est ex mente Roræ decif. 4. n. 1. de restit. spoliat. in novis, ubi dicit bonæ fidei possessorem condemnandum esse ad restitutionem fructuum perceptorum a die motæ litis, quia tunc incipit habere malam fidem, nec facit fructus suos; sed si ab initio habuit malam fidem, ad restitutionem perceptorum a die occupationis, seu intrusionis. Et illam decisionem sequitur Caputaq. dec. 27. seu 1. part. 2. & clare eandem opinionem probavit decif. 3. n. 23. vers. *Secunda afferebatur limitatio part. 7. recent.* ubi etiam allegat Peregr. de fideicom. art. 49. n. 130. & seqq. & Fachin. controuv. Forens. cap. 59. lib. 1. ubi conciliat leges, de quarum concordia desperare dixerant Enguinar. Baro, & Covarruv. locis citatis. Pro quorum sententia sunt jura clara in cap. Si virgo 34. qu. 1. ibi: Tandiu quisque bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quandiu se possidere ignorat alienum; cum vero sciverit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei possessor perhibebitur, & in l. Qui bona fide, ff. de acquir. rer. domin. ibi: Tandiu acquirit, quandiu bona fide servit; ceterum si cœperit scire eum alienum esse, vel liberum, videamus, an ea acquirat. *Questio in eo est, utrum initium spectemus, an singula momenta? & magis est, ut singula momenta spectemus.*

107 Sed difficultas est in concordandis juribus in dicta l. Qui scit, ff. de Usur. cum dicta l. Qui bona fide, proxime citata quæ adeo invicem pugnare videntur, ut quidam existimaverint, nullatenus conciliari posse, affirmantes passim jurisconsultos ob varia judicia, contraria respondisse lapsu memoriæ eorum, qui tot jurisconsultorum responsa in Epitomen reducerunt, ut dicunt Enguinar. Baro d. §. Si quis a non domino, Instit. de rer. divis. Covarr. d. cap. 3. n. 5. vers. *Id vero quod Julianus*, & Menochius varias resolutiones reprobans d. remed. 15. n. 614. Placet tamen conciliatio, quam ponit, & prolixè declarat Jo. Garcia de expens. d. cap. 23. n. 16. cum tribus seqq. quem sequitur Pichar. in d. §. Si quis a non domino n. 8. & Sanch. d. cap. 73. n. 153. videlicet, ut textus in d. l. Qui scit, in illis verbis, *Cognoscit fundum esse alienum*, non loquatur de cognitione vera, sed de præsumpta & judiciali, ut innuunt verba illa, *Eviçtus non fuerit*. Unde dum textus decidit malam fidem non induci ex eo, quod possessor cognoscat fundum esse alienum, sensus est, ut non ex eo, quod cognoscat fundum in judicio peti tanquam alienum, & sibi litem fuisse contestatam, constituatur in vera mala fide, sed tunc demum cum fundus ille fuerit eviçtus. Nec est novum in jure, ut possessor bonæ fidei post litis contestationem dicatur cognoscere, seu scire rem esse alienam, ut patet in l. 2. ibi: *Ex eo tempore, ex quo re in judicium deducta scientiam malæ fidei possessionis accepit*, Cod. de fructibus, & lit. expens. & l. Sed & si lege, §. Si ante litem, ibi: *Cœpit enim scire rem ad se non pertinentem possidere se is, qui interpellatur*, ff. de petit. heredit. cum sim. text. vero in d. l. Qui bona fide, ff. de acquir. rer. domin. loquatur de vera cognitione, quæ vere malam fidem inducit, cum ibi de judicio, & lite nulla fiat mentio.

108 Et ex hoc intellectu collige malam fidem præsumptam eo, qui prius erat bonæ fidei possessor, oriri post rem in judicium deductam, seu litem contestatam. Quod latius explicabimus infra n. 110. Sed malam fidem veram non oriri nisi post rem in judicio eviçtam per sententiam, seu rem judicatam. Quod nota ad declarationem eorum, quæ sunt dicta supra in secundo evidentiali, n. 37. & seqq.

109 Non obstat text. in d. l. Bonæ fidei, ff. de acquir. rer. domin. quia in illis verbis: *Puto verendum, ne non sit bonæ fidei possessor*; non loquitur ponendo, sed opponendo, ut intelligunt glossæ, & Abb. hic n. 9.

110 Sed quidquid sit de veritate harum opinionum, conclusio est in jure certissima, & ab auctoribus utriusque sententiæ concorditer recepta, quod bonæ fidei possessor tenetur, & cogi debet restituere fructus industriales, qui ad eum pervenerint a die motæ litis, & non modo extantes, de quibus nulla est dubitatio, sed etiam consumptos. Constat ex l. Certum, C. de rei vendicat. ubi dicitur: *Certum est malæ fidei possessores omnes fructus solere cum ipsa re prestare*; bonæ fidei vero extantes, post litis contestationem universos: & ex l. 1. §. Post litem, C. de petit. heredit. & ex l. 5. junctâ glos. in ver. *Edita*, ff. de interdict.

111 Rationem assignat text. in l. Sed & si lege, §. Si ante litem, ff. de petit. heredit. ibi: *Quoniam post litem contestatam omnes incipiunt malæ fidei possessores esse, quinimo post controversiam motam; quanquam enim litis contesta-*

ta mentio fiat in Senatus consulto, tamen & post motam controversiam omnes possessores pares fiunt, & quasi prædones tenentur, & hoc jure hodie utimur; cœpit enim scire rem ad se non pertinentem possidere se is, qui interpellatur, & in l. Nemo ambigit, Cod. de acquir. possess. ibi: Interpellatione vero, & controversia progressa non posse cum intelligi possessorem, qui licet possessionem corpore teneat; tamen ex interposita contestatione, & causa in judicium deducta, super jure possessionis vacillet, ac dubitet: & in l. 2. ibi: Ex eo tempore, ex quo re in judicium deducta, scientiam malæ fidei possessionis accepit, Cod. de fruct. & lit. expens. & tenent in præcitatis juribus gloss. & communiter scribes. Et hæc est præsumptio juris, & de jure, adeo ut quantumvis justam causam quis litigandi habuerit, a mala fide, & fructuum restitutione non excusetur, ut probant jura præallegata, & notat Bero hic n. 27. in fin. Quare hunc stylum condemnandi bonæ fidei possessores ad restituendos fructus etiam consumptos a die motæ litis, quia tunc incipiunt habere malam fidem, & excitantur ad inquirendum de juribus suæ possessionis, indifferenter servat Curia Romana, & universa Orbis Tribunalia, Rota dec. 4. n. 1. de restit. spoliat. in novis, ubi dicit hoc esse verissimum, & servari in Palatio, Cassad. dec. 1. de caus. possess. & propriet. Joan. Paul. decif. 36. & 120. Caputaq. decif. 27. seu 1. p. 2. Seraph. decif. 835. n. 1. Greg. XV. decif. 74. n. 1. Caval. decif. 409. n. 5. Rota dec. 3. n. 1. part. 7. rec. & in Mediolanen. Fructuum 26. Maii 1589. coram Cardinali Platto apud Marches. de Commiss. p. 1. fol. 206. & alias passim. Quem stylum retineri etiam a Consilio Neapolitano testatur Afflict. decif. 46. n. 2. & a Rota Bononien. Beninten. decif. 20. per totam, Cabal. conf. 163. nu. 32. nec non in Regia audientia Catalonia, Peguer. decif. 178. & Cancer. var. resolut. p. 3. cap. 16. n. 67. & de aliis Tribunalibus attestatur Surdus conf. 293. n. 8. & conf. 514. num. 5. Fachin. conf. 50. n. 3. lib. 3. quos refert, & sequitur Rota d. decif. 3. num. 1. part. 7. recent.

Sed dices: Quid prodest, ut possessor malæ fidei præsumptus efficiatur dominus fructuum, si nihilominus tenetur eos restituere? Respondet Paulus de Castro in l. Si fundum n. 3. vers. *Et si dicatur, C. de rei vendic.* quia potest eos alienare, & emptor non poterit super eis molestari ab ipso, qui est dominus rei, ut notatur per Joan. Andr. in cap. Consultationibus de jurepatr.

Procedit autem conclusio, ut supra firmata non tantum in fructibus perceptis, sed etiam in iis, qui percipi potuerunt; nam omnes veniunt restituendi a die motæ litis, ut est text. in l. 2. C. de fruct. & lit. expens. ibi: *Nec tantum fructuum præstationem eorum, quos ipse percipere potuisset, non quos redegitse constat, exsolvat eo tempore, ex quo re in judicium deducta scientiam malæ fidei possessionis accepit*, & ibi notat gloss. in ver. *Accepit*, dicens: *Nota, quod post litem contestatam efficitur aliquis malæ fidei possessor quoad hoc, ut teneatur de fructibus perceptis, & percipiendis*. Item gloss. magna in l. Et ex diverso ante fin. vers. *Si vero sit malæ fidei*, ff. de rei vendicat. Rota post alios decif. 1170. nu. 1. part. 3. divers. Hoc tamen videtur intelligendum, si sit sine titulo; nam si titulum habeat, post litem contestatam tenetur tantum de perceptis, non autem de percipiendis, quia ab his titulus eum excusat, ut declarat præcitata gloss. ad fin. vers. *Si vero cum titulo*, & patet ex dictis supra num. 71. Nam si malæ fidei possessor verus cum titulo non tenetur de percipiendis, ut ibi dixi, longe minus tenetur malæ fidei possessor præsumptus per litis contestationem, nisi tamen occupaverit beneficium lite pendente, ut per Rotam dec. 5. de restit. spoliat. in novis.

Rursus procedit prædicta conclusio non tantum in fructibus, sed etiam in distributionibus quotidianis; nam bonæ fidei possessor a tempore controversiæ motæ tenetur restituere non solum perceptas, sed etiam quas percipere potuisset: & ita bis judicavit Rota teste Cassador. decif. 6. n. 3. de præbend. quem sequitur Rota in præallegata decif. 1170. n. 1. in fin. part. 3. divers. licet quoad percipiendas necessaria sit protestatio, ut ibi resolvit Rota n. 5. & constat ex dictis supra n. 49.

Demum procedit eadem conclusio post litem motam duntaxat: ante motam litem Rota non consuevit regulariter condemnare possessorem fructuum, ut dicunt decisiones supra citatæ nu. 112. Et ad hoc non requiritur bona fides positiva, neque titulus verus, sed sufficit abesse malam fidem, & titulum putativum, vel etiam nullum adesse l. Sed

1. *Sede & si lege*, §. *Scire*, & ibi DD. communiter, ff. *de petit. heredit.* & præsertim Bart. n. 4. Bald. n. 1. Castr. n. 7. Curt. Sen. conf. 71. n. 14. Socin. Jun. conf. 67. num. 60. lib. 1. & alii quos sequitur Rota d. decis. 3. n. 4. part. 7. recent. Dixi Regulariter, quia fallit hæc regula in sex casibus, in quibus fit condemnatio ad fructus perceptos ante motam litem.
- 121 Primo enim fallit in eo, qui fuit in mala fide ante litem motam, ut quia se intrusit in beneficio; tunc enim condemnatur ad restitutionem fructuum perceptorum a die occupationis, seu intrusionis, Rot. dec. 7. de restit. spoliat. in novis, Caputaq. d. decis. 27. part. 2. & præcitata dec. 3. n. 23. vers. Secunda afferebatur limitatio part. 7. recent.
- 122 Secundo fallit, quando fructus percepti a bonæ fidei possessore ante motam litem adhuc extant, aut si sunt consumpti, ex iis tamen possessor factus est solupletior; tunc enim sunt restituendi, vel eorum æstimatio, ut aliis relatis firmat Rota in prædicta decis. 3. n. 38. part. 7. rec. Sed hæc limitatio non transit sine difficultate, & opinio magis communis glossarum, & antiquorum est in oppositum, ut dixi supra n. 60.
- 123 Tertio fallit, quando fructus petuntur non tanquam accessorii ad aliquam rem principaliter in iudicium deductam, in quibus terminis loquuntur decisiones præallegatæ; sed agitur ad ipsos fructus tanquam sortem principalem, & capitale de per se, ut in pensionibus, & annuis præstationibus: tunc enim fit condemnatio ad fructus perceptos a die occupationis, seu spoli, ut perpetuo Rota in terminis pensionum, & annuarum præstationum distinxit, & in specie coram Cardinali Paleotto in decis. 689. part. 3. divers. & coram Cardinali Platto in dicta Mediolanen. fructuum 26. Maii 2589. apud Marches. de Commiss. part. 2. fol. 206. & coram Gypso in Cæsaraugustana pensionis 15. Maii 1580. quæ est decis. 176. n. 6. part. 4. divers. & coram Cardinali Seraph. dec. 1168. n. 3. & coram Cardinali Sacrato in Calaguritana liquidationis 4. Maii 1611. apud eundem Mandos. p. 1. fol. 988. n. 2. ad fin. & in rec. decis. 317. n. 13. part. 1. & coram Burat. decis. 289. n. 11. ubi testatur de stylo Rotæ dari manutentionem pro terminis decursis etiam ante motam litem, quando ad illos principaliter agitur, juxta præallegatam dec. 5. Paleotti, & Seraphini, & coram S. D. N. Innocentio X. in Toletana pensionis 26. Februarii 1618. & novissime coram Merlino in Mediolanen. pensionis die 6. Janii 1633. & in eadem 19. Januarii 1535. quæ est d. decis. 3. a num. 6. usque ad n. 23. part. 7. recent. ubi aliæ concordantes allegantur, & tenet Gig. de expens. q. 47. n. 8.
- Ratio est, quia cum ipsæmet pensiones in iudicio possessorio petantur, non potest dici facta plenaria restitutio juxta propositam actionem, nisi solvantur omnes in præteritum subtractæ, ut declarat Innocent. in cap. Querelam n. 3. vers. Et nota de elect. & Rota in d. Mediolanen. fructuum coram Platto. Et quemadmodum si petatur fundus, & ad illius restitutionem reus condemnatur, totus est restituendus, alioquin non diceretur restitutum totum, & integrum capitale: ita dicendum in pensionibus, annuis legatis, & redditibus, quia non tanquam fructus accessorie ad fundum, vel subjectum distinctum, sed principaliter tanquam fors petuntur, & debentur non ex mora, aut ex causa malæ fidei, sed jure domini, vel actionis, ut in d. decis. 3. n. 7. part. 7. rec. & in specie in legatis annuis, quod debeantur decursa nedum ante motam litem, sed etiam ante apertastabulas, & editam hereditatem, statimque a die mortis testatoris legantis, ut est text. apertus in l. Nec semel in princ. vers. Idem Celsus, & vers. seq. & ibi gloss. in ver. Omnium, ff. Quando dies legati cedat: quem ad hoc pondera Rota in ead. dec. 3. n. 8. Quinimo hoc locum habet etiam si hujusmodi legatum ipsi legatario ignotum fuerit; nam adhuc debentur termini omnes decursi, ut respondit Bald. conf. 235. Bartholomæus legavit per totum lib. 1. Bimius conf. 230. n. 51. lib. 2. & per illum textum fuit judicatum in Consilio Neapolitano, teste Vincentio de Franch. decis. 634. Et generaliter in omnibus fructibus, qui considerantur de per se, & principaliter, ut alimenta, & annuæ præstationes, quæ sortem, & capitale constituunt, non autem sunt accessiones alterius fortis, neque producti ab alio capitali distincto, quod debean-

tur etiam decursi ante petitionem, & interpellationem, deducitur ex l. Liberris, §. *Manumissis*, ff. de alim. & cib. legat. & ibi notat Bart. in 6. oppos. n. 2. ubi rationem assignat, quia non tanquam usura, sed tanquam fors considerantur; & sequuntur Franch. d. decis. 634. ad fin. Socin. Sen. conf. 41. in præsentis consultatione, n. 8. lib. 4. & alii allegati in d. decis. 3. n. 12. part. 7. rec.

Circa quartum, & ultimum membrum principale, 128 videlicet quando quis a principio fuit malæ fidei, sed 129 ex post facto fuit effectus bonæ fidei, duo casus sunt distinguendi, secundum Abb. hic n. 10. ut in mala fide distinctum est supra n. 98.

Primus casus est, cum supervenit bona fides cum 130 personarum mutatione. Et hoc casu subdistinguendum est; nam aut personæ hujusmodi in universum jus succedunt, & personam, cui succedunt, repræsentant, prout contingit quando defunctus fuit malæ fidei, & ei successit hæres, qui rei alienæ scientiam non habuit, sed credidit defunctum esse dominum: & tunc dicta 131 bona fides non prodest hæredi ad fructuum acquisitionem; quoniam cum succedat in jus omne defuncti, & in omnibus ejus personam repræsentet, ut in Auth. de jurejur. a morien. præsit. sequitur, ut succedat quoque in vitium, ac malam fidem defuncti, quæ propterea sibi etiam nocet, ut est text. in l. 2. C. de fruct. & lit. expens. posteaquam statuit possessorem post litem 132 contestatam teneri de fructibus perceptis, & percipientis, immediate subjungit: *Heredis quoque succedentis in vitium par habenda fortuna est*, & in l. Cum hæres, ff. de divers. & temp. præscript. ubi Papinianus ait: *Cum hæres in jus omne defuncti succedit, ignorance sua defuncti vitia non excludit*; & infra: *Nec enim defenditur, cum exordium rei bonæ fidei ratio non tueatur*: & in terminis nostris voluit gl. in l. Sequitur, §. *Fructus in ver. Non fuerint*, ff. de usucap. reddens rationem, quia hæres vitiorum, & culpæ defuncti est successor, l. Si ergo, §. *Sed hæres*, ff. de publican. in rem action. & d. l. Cum hæres. Et quia defunctus, qui erat malæ fi- 133 dei, fructus percipiendo commisit furtum, cum rem alienam contrectaverit invito, seu ignorante domino; ac proinde nec ipse, nec illius hæres illos usucapere ullatenus potest, ut l. Sequitur, §. *Quod autem*: quod si 134 non potest usucapere; ergo longe minus acquirere, ut d. l. Bonæ fidei, §. *In contrarium*, ff. de acquir. rer. domin. Idem firmat Bart. in l. Et ex diverso in princ. nu. 12. ff. de rei vendicat. Abb. in d. n. 10. & Bero. num. 38. Ruin. conf. 50. Super themate, n. 12. vol. 5. Socin. regul. 250. *Mala fidei possessor si quis a principio fuerit, in 3. fallentia*, Afflict. dec. 240. n. 10. ubi refert, quendam heredem a Consilio Neapolitano condemnatum fuisse ad restitutionem fructuum ad exonerandam conscientiam defuncti, Socin. Jun. conf. 182. Anno præterito n. 28. 29. & 30. vol. 2. Menoch. de recup. posses. remed. 15. n. 617. quidquid in oppositum levibus rationibus scripserit Jo. Copus in tr. de fruct. lib. 2. tit. 4. cap. 3. in fine.

Aut personæ, quæ in jus alterius succedunt, non 135 repræsentant in omnibus personam, a qua causam habuerunt, nec ab ea habent causam universalem, sed particularem, seu singularem; ut si quis a malæ fidei possessore emerit, aut dono acceperit non bona fide: & tunc talis bona fides in successore superveniens prodest ad fructuum acquisitionem, nec inspiciendum est exordium personæ, a qua causam habuit, quia in illius vitium non succedit, ut colligitur ex d. l. Si ego, §. *Partus*, ff. de publico in rem action. ubi text. constituit differentiam inter successorem singularem, & universalem: & ibi hoc tenuit gl. in ver. Sed hæres, Abb. hic n. 10. vers. Et idem dicit in alio, & Bero. d. n. 38. vers. Et ex prædictis, Menoch. ubi supr. n. 120.

Et ex prædictis inferitur, ut quod dictum est de 136 hærede, qui succedit in vitium authoris, minime locum habeat in successione Prælaturæ, quia successor Prælatus non dicitur successor universalis sui prædecessoris, nec illius personam repræsentat, ut cap. anal. Ne Prælati vices suas, cum ibi not. & ideo quamvis præ- 137 decedat fuerit in mala fide, & fructus acquirere non potuerit; tamen Prælatus successor, qui est in bona fide, fructus suos facit, quia licet in Prælaturam, seu in illius jus universaliter succedat, non tamen succe- 138 dit in jus ipsius Prælati prædecessoris; quoniam jus suum non causat, neque consequitur a defuncto, sed a Su.

Superiore ipsum instituentem: ideoque instituens, & conferens dignitatem & Prælatum Ecclesiasticam, dicitur illi donare, & ab eo tanquam a donatore dicitur jus provenire, *ut c. Relatum*, cum ibi notatis, & *c. Inter cetera* de preben. Et ideo successor in Prælatu potest præscribere, & bonam fidem habere, & consequenter fructus acquirere, quamvis prædecessor hoc non potuerit, & malam fidem habuerit: quare mala fides prædecessoris Prælati non nocebit successori, qui in vitium, & culpam prædecessoris succedere non dicitur, *ut not. in cap. de quarta de prescript. & in cap. Cura de jurepatr. in fine glosse magna*: & habetur in *c. Si diligenti de prescript.* & per Dyn. in *cap. Possessor de reg. jur. lib. 6.* & sequuntur hic Abb. d. n. 10. *vers. Secus puto in Prelato*, & Bero. n. 39.

140 Secundus casus est, quando bona fides supervenit sine mutatione personarum: & hoc casu similiter subdistingue; nam quandoque supervenit ex justa, & legitima causa putandi se bonæ fidei possessorem: & tunc bona fides superveniens prodest ad acquisitionem fructuum, nec spectandum est initium possessionis malæ fidei, sed bonæ fi-

dei supervenientis ex justa, & legitima causa; nam tempore supervenientis bonæ fidei possessor incipit acquirere fructus postea perceptos, non autem antea perceptos tempore possessionis malæ fidei. Quandoque vero nulla supervenit justa causa, sed possessor sola cogitatione existimavit esse bonæ fidei, & tunc talis simplex cogitatio bonæ fidei nihil operatur, nec efficit, ut quoad juris effectus possessor dicatur esse bonæ fidei, quia sine justa & legitima causa superveniente nemo potest mutare sibi causam possidendi, *leg. Non solum, §. 1. ff. de usucap. l. Cum nemo, cum ibi not. Cod. de acquir. posses. & leg. 3. §. Illud, ff. eod. leg. Sed tantum ex justa causa, & legitimo titulo*; & ideo potest incipere illud usucapere, quod prius non poterat propter malam fidem, quam habebat, ut in præcitis iuribus: & in hac distinctione resident hic Abbas num. 10. *vers. Quandoque supervenit*, & Bero. numer. 40. *vers. Secunda sit conclusio*, & num. 41. & est ex mente Bart. in *d. l. Sequitur, §. Fructus circa medium, ff. de usucap.* Et ex his expedita sunt quatuor membra superius proposita.

DE RESTITUTIONE SPOLIATORUM.

Innocentius III. Bituricen. Archidiacono.

C A P U T XIII.

L iteras tuas recepimus, quod cum quædam matrimonialis causa (Bituricensi Archiepiscopo in remotis agente) in tua præsentia tractaretur, Guilielma mulier separari a B. viro suo instantissime postulabat, cui se quarto gradu consanguinitatis proponebat esse conjunctam: & infra. Vir autem sibi uxorem postulabat restitui, quæ ab eo sua temeritate divertit: & infra. Rescripto petebas Apostolico edoceri, utrum quando aliquis consanguinitatis gradus objicitur, in quo sedes Apostolica dispensare non potest, nec etiam consuevit, & probationes promptæ sint & paratæ, indulgenda restitutio sit, an neganda: & infra. Sane circa solutionem propositæ quæstionis, diversæ sunt sententiæ diversorum: aliis afferentibus restitutionem faciendam: aliis sentientibus in contrarium: nonnullis viam mediam eligentibus, ac dicentibus, eam faciendam interdum, quandoque penitus denegandam. Primi per Decretalem Epistolam Lucii Papæ juri videntur, arguentis quosdam judices Delegatos, qui restitutionem viri, qui sine judicio Ecclesiæ uxorem dimiserat, & ei consanguinitatem postmodum opponebat, spoliatae ac reperenti conjugem denegabant: & mandantis sibi prius restitui taliter spoliata, & postea de matrimoniali causa cognosci. Horum autem assertionem incestus videtur periculum oppugnare: sed ipsi timorem incestus inanem esse respondent, cum etiam beneficio restitutionis obtento, qui consanguinitatis habet notitiam, nec exigere debitum contra conscientiam, nec solvere teneatur; quoniam si secus egerit, ædificat ad gehennam; sicut nec consanguinitatis conscius, super cujus conjugio quæstio non movetur. Secunda vero assertio per oraculum Clementis Papæ fulcitur, a quo cum fuisset quæsitum, utrum muliere quadam quendam in virum petente, qui ut eam repelleret, exceptionem consanguinitatis objecit, prius esset de impedimento consanguinitatis agendum, quam super matrimonio sententia proferretur: sic inquisitioni factæ respondit, quod cum exceptione probata, principalis quæstio perimatur, prius est cognoscendum de ipsa, quam ad diffinitionis articulum procedatur, cum etiam in multis casibus restitutio differatur secundum Canonicas sanctiones. Opinioni autem ultimæ videtur non incongrue adaptari, ut in gradibus consanguinitatis divina lege prohibitis, restitutioni aditus præcludatur; sed constitutione interdictis, humana restitutio locum habeat cum effectum, cum in illis dispensari non possit, & in istis valeat dispensari, sicut Beatus Gregorius, & multi alii dispensarunt: unde non peccat, qui in hoc articulo ad mandatum Ecclesiæ, reddit debitum conjugale. Nos autem ad præsens nullam de prædictis sententiis reprobamus, nec cuiquam earum aliquod præjudicium ex nostra responsione volumus generari; quamvis præscriptum Lucii Papæ mandatum ad possessorem, responsum vero Clementis ad petitorium referatur. Porro cum mulier, quæ consanguinitatis habet notitiam, præsertim in gradibus, quos lex divina prohibuit, non possit hujusmodi viro sine mortali peccato carnaliter commisceri; quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est: & quidquid sit contra conscientiam, ædificat ad gehennam: frustra in tali casu adjudicaretur restitutio spoliato, cum illa contra Deum non debeat in hoc iudici obedire, sed potius excommunicationem humiliter sustinere: sicque difficultas occurreret quasi perplexa, quia propter sententiam oporteret eam reddere debitum, & propter conscientiam reddere non deberet: unde contingeret eos graviter impediri, & utrique laqueus pararetur, cum inter se carnaliter conjungi non possent, nec alter alteri matrimonialiter copulari. Propterea melius videtur, quod cum opponitur consanguinitas (præsertim in gradibus divina lege prohibitis) & probationes offeruntur incontinenti paratæ, in ceteris adjudicanda sit restitutio: sed ad majorem cautelam juramento recepto, quod talis objectio malitiose non fiat, sola quoad commixtionem carnalem (maxime, si fama consentit) est restitutio differenda; donec auditis probationibus & discussis, causa sine diffugio terminetur, cum utrique sit melius taliter expediri, quam manere taliter impeditos. Quod non si habeat probationes incontinenti paratas, sed dilationes expectat longiores (quia præsumitur contra eam, quæ sine judicio Ecclesiæ, sua tantum temeritate recessit a viro) ad restitutionem

nem plenariam Ecclesiastica debet censura compelli; quam tamen ipsa tori negando consortium debet humiliter tolerare, donec probationes offerat præparatas: & tunc absolutione petita, secundum formam Ecclesiæ, absolvetur; sed antequam fiat ei mandatum sub debito juramenti, receptis probationibus procedatur, quemadmodum est præmissum. Si vero tanta sit viri sævitia, ut mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas provideri: non solum non debet illi restitui, sed ab eo potius amoveri: alioquin sufficienti (si fieri potest) securitate provisa, profecto videtur conjux ante causæ cognitionem restituenda marito.

Literas. Si contra petentem restitutionem conjugis opponatur consanguinitas in gradu prohibito, & offerantur probationes paratæ, recepto ab opponente juramento de malitia, negabitur restitutio quoad totum, & fiet quoad reliqua. Si vero probationes promptæ non sint fiet plena restitutio, nisi ut magna viri

sævitia. Hoc dicit secundum Joan. Andr. & omnes, & sunt duæ partes principales. Prima ponit thema, & consultationem. Secunda respondet, ibi, *Sane*; & hæc subdividitur, ut per eum.

Pro intellectu hujus Decretalis vide quod scripsi in cap. *Ne inuitaris*, n. 399. & seq. supra de constitut.

DE PROBATIONIBUS.

Gregorius Tancredo Regi Vincestriae.

C A P U T I.

EX epistolæ verbis: & infra. Tua excellentia postulavit, ut Imperatori scriberem; quatenus pacta in chartophylacio requireret, quæ dudum inter Justinianum Principem & prædecessores suos fuerunt emissa, ut ex his colligeret, quid tibi servare deberet. Sed ad hoc faciendum vehementer obstitit, quia nulli dicendum est; ea quæ contra te sunt, apud temetipsum debes documenta requirere, in mediumque proferre.

S U M M A R I U M.

- 1 **R**eus auctori sua propria instrumenta edere non tenetur.
- 2 Imperator in causa cum suo subdito in temporalibus subest Papa tantum, non autem inferiori; in spiritualibus vero subest etiam Episcopo suo.
- 3 Pacta inita a Principe cum subdito servanda sunt etiam per successorem.
- 4 Reges multi sunt, qui superiorem in temporalibus non recognoscunt.
- 5 Species extracta de genere non perimit genus.
- 6 Obsequiorum necessitas subjectionem arguit.
- 7 Princeps legem facit tanquam Princeps; contractum vero tanquam privatus, & n. 23.
- 8 Contractus etsi ab initio sint voluntatis, tamen post factum etiam cum Principe sunt necessarii, & n. 23.
- 9 Camera an possit redimere officia, & loca montium pro pretio, quo in prima erectione vendita fuerunt, vel potius pro pretio ultimarum venditionum, & n. seq. usque in fin.
- 10 Pactum de redimendo in Bullis erectionis officiorum non apponitur expresse, sed supponitur redimendi facultas.
- 11 Emptor in redemptione officii recuperare debet nondum pretium, sed etiam pretii accessionem.
- 12 Pretii accessio est ejusdem nature cum principali.
- 13 Ecclesia, & pupillus tenentur in eo, in quo facti sunt locupletiores.
- 14 Clausula, rebus sic stantibus, semper in contractibus subintelligitur.
- 15 Idem in privilegiis.
- 16 Pretium inspicitur de tempore venditionis, non autem promissionis de vendendo.
- 17 Loca montium cessante pacto de redimendo an possint per Cameram redimi, & num. seq. usque in fin.
- 18 Privilegium concessum ex causa onerosa non potest per Principem revocari.
- 19 Privilegia Auditoribus Rote concessa in remunerationem laborum sunt irrevocabilia.
- 20 Contractus a Principe initus etiam cum subditis irrevocabilis est.
- 21 Quod maxime procedit in Principe Ecclesiastico.
- 22 Deus quoque ex sua promissione obligatur.

- 23 Imperator, vel Papa nec de plenitudine potestatis possunt contravenire contractui.
- 24 Idem in successore.
- 25 Nihil est quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in Principe.
- 26 Princeps si posset libere contractum a se initum infringere, careret hominum commercio in contrahendo.
- 27 Pœna maxima est inter homines esse, & hominum carere commercio.
- 28 Contractus omnes, qui a Principe celebrantur, habent naturam bonæ fidei.
- 29 Princeps debet habere unum calamus, & unam linguam, & esse immobilis sicut lapis angularis, & polus in celo.
- 30 Princeps etsi solutus sit legibus, tamen a naturali ratione & equitate, quæ contractibus inest, non est solutus.
- 31 Papa contrahendo obligatur jure naturali, a quo surgit equitas obligationis.
- 32 Contractus ratione consensus sunt de jure naturali, cui etiam Princeps subjicitur.
- 33 Regalium concessio non valet in præjudicium successoris nisi sint solita concedi per Principem.
- 34 Princeps ex iusta, & rationabili causa respiciente publicam utilitatem potest contractum rescindere, & causa præsumitur in Principe.
- 35 Declaratur procedere, si publica utilitas alias haberi non possit, quam si auferatur tertio jus quesitum ex contractu.

EX epistola. Reus auctori sua propria instrumenta edere non tenetur. Hoc dicit. Dividitur in duas partes. In prima petitio. In secunda ipsius repulsio, ibi: *Sed ad hoc*.

Nota primo ex text. in causa inter Imperatorem & subditum ejus, Papam esse judicem, & non inferiorem, quia Imperator alium non recognoscit. Quod est verum in temporalibus secundum Butr. & Imol. hic. Sed in spiritualibus subest etiam Episcopo suo, c. *Novit*, supra de judic. cap. *Episcopi* II. q. 3.

Secundo nota ibi: *Inter Justinianum Principem, & Prædecessores suos*, pacta inita per Imperatorem cum subdito servanda esse etiam per Successores, prout hunc textum ad hoc allegat Cyn. in l. *Digna vos*, C. de legib. & notant hic Jo. Andr. Butr. Card. Felin. Dec. & alii communiter.

Sed

4 Sed communis intellectus videtur ob stare, quod non apparet, Regem Tancredum fuisse subditum Imperatoris, & multi sunt Reges non recognoscentes Imperatorem, ut de Rege Francorum est text. in cap. *Per venerabilem*, ibi: *Cum Rex Superiorem in temporalibus minime recognoscat, infra, qui filii sint legitimi*. Et quamvis glos. verbum illud, *Recognoscat*, intelligat de facto, & non de jure; tamen contra eam tenet ibi Innoc. num. 3. ver. *Recognoscat*, & Host. n. 6. Vincent. & Joan. de Deo in cap. *Et si necesse, ac donat*. Specul. in tit. de appellat. §. *Nunc tractamus*. Et de Rege Hispaniæ tradit glos. penult. in cap. *Adrianus* 63. distinct. dicens, Hispaniæ Reges non subesse Imperio, quia Regnum ab hostium faucibus suo sanguine eruerunt, Oldrad. conf. 69. *Consuevit*, n. 9.

At responderetur, cum Imperator de jure in temporalibus sit dominus totius mundi, leg. *Deprecatio*, ff. ad leg. Rhod. de jact. Regem Vincestræ, de quo textus loquitur, censi subditum Imperatoris, quando non apparet de exemptione, ut observat Bart. in capit. 1. col. 13. & post eum Dec. ibi n. 21. de *Constitut.* facit quod notat Bellam. conf. 42. Dominus Hugo, nu. 8. 9. & 10. ubi ait, Imperatorem non desinere esse universalem ex eo, quod Rex Franciæ, & alii Reges eum non recognoscant, quia species extracta de genere non perimit genus. De quo tamen vide plene per Oldrad. conf. 69. incip. *Consuevit dubitari, an omnes Reges & Principes debeant de jure subesse Imperatori, per tot.* Adde hanc subjectionem Regis insinuari hic in textu, quia secundum expositionem gloss. & DD. in pactis initis cum Justiniano Principe continebantur quædam obsequia Imperatori exhibenda a Prædecessoribus Regis, & ab ipso: obsequiorum autem necessitas subjectionem arguit, cap. *Ecclesia S. Mariæ in princ. de Constit.* Præterea secundum Dec. loc. cit. etsi non constaret de subjectione Regis; tamen ratio naturalis consensus, ob quam Princeps tenetur ad observantiam contractus, æque militat, si contractus celebretur cum subdito, ac si cum alio.

Denique contra communem intellectum videtur ob stare, quod cum Princeps sit solutus legibus, leg. *Princeps*, ff. de leg. Digna vox, C. eodem, non videtur obstrictus ad observantiam contractus, cum potentius sit jus statuti, quam pacti, Bart. in l. *Alia*, §. *Eleganter*, ff. solut. matr. Ceterum responderi potest, militare diversam rationem, quia legem facit tanquam Princeps, cui soli talis facultas competit, l. *fin. C. de legib.* Sed contractum facit tanquam privatus, quia utitur jure communi, & non consideratur ut Princeps, ut per Dec. hic n. 16. & in d. c. 1. n. 22. de *Constit.* Item Deus subjecit Imperatori leges, & non contractus, ut Bald. inquit in c. 1. de *natura feudi*. Item sine injuria beneficium sua provisione questum alicui tolli non potest, licet secus sit in provisione legali. Hinc dicitur, lex non tuum, sed suum tibi denegat auxilium, ut not. in l. *Affiduis*, C. qui potior. in pign. habeant. Ita Anchar. cons. 2. ut tractum est, n. 4. Stante igitur rationis diversitate non procedit hoc casu argumentum de lege ad contractum, ut not. in l. *Non impossibile*, ff. de pactis.

8 Stat igitur conclusio, quod Princeps obligatur ex contractu inito etiam cum sibi subiectis; nam etsi ab initio contractus sint voluntatis, tamen post factum etiam in Principe sunt necessitatis, ut ait Christophor. Castilion. conf. 8. in facto n. 21.

9 His expeditis, QUÆRO, positis Bullis Officiorum, & Montium vacabilium, in quibus adest pactum de redimendo: & posito, quod tandem Officia, & loca Montium sæpius vacantia per obitum, aut alio modo a Camera Apostolica majori pretio, quam in primæva erectione vendita fuerint: an vigore dicti primi pacti possit Camera Apostolica redimere officia, & loca Montium prædicta pro illo pretio, quo in prima erectione vendita fuerunt, vel potius pro pretio ultimarum venditionum.

Secundo posita erectione Montium tam vacabilium, quam non vacabilium super redditus Camera Apostolicæ: & quod in illorum erectionem non adsit aliquod pactum de redimendo, vel de non redimendo: an loca Montium prædicta redimi possint a Camera Apostolica.

10 In prima difficultate supponitur, in Bullis erectionis Officiorum, & Montium adest pactum de redimendo, super quo puto animadvertendum, in prædictis Bullis hoc expresse non legi, sed tantum hoc colligi ex ea parte, ubi Camera obligat bona sua pro cautela, & securitate emptoris, & inter alias obligationes exprimitur, ut in even-

tum revocationis, seu alterationis officii, seu extinctionionis Montium teneatur ad restitutionem pretii; & sic potius in illis supponitur extinctio facto Principis, seu alio modo, quam disponatur, ut possit redimi, ex vulgari regula, quod verba, quæ supponunt, regulariter non disponunt, l. *Ex factola* 1. ff. de hered. instit. Clem. 1. de præb. Rota decis. 23. de Proc. in antiq. Præsertim quia hæc pretii restitutio est posita ad favorem emptoris, & pro ejus cautione in eventum evictionis. Et ideo non debet in ejus odium retorqueri, ut ex eo, quod promittatur restitutio pretii in eventum evictionis, seu redemptionis, censeatur data facultas evincendi, contra mentem contrahentium, l. *Non omnis*, ff. si cert. pet. l. *quod favori*, C. de leg. cap. *Quod ob gratiam de reg. jur. lib. 6.*

Deveniendo ad primum dubium, videtur dicendum redemptionem fieri debere pro pretio, quo hujusmodi officia, & loca Montium fuerunt ultimo loco vendita per Camera, non autem pro pretio, de quo in prima erectione; quia cum hujusmodi Officia & loca Montium per obitum illa obtinentium, aut alio modo reversa fuerint ad Camera, & deinde revendita majori pretio, si primum tantum pretium restitueretur, emptor esset in damno, quia non consequeretur pretium a se solum Camera Apostolicæ, & Camera locupletaretur cum alterius jactura, quorum neutrum fieri debet; nam quod emptor indemnus esse debeat, & sic recuperare nedum primum, & principale pretium, sed etiam hunc pretii accessionem, seu augmentum, & probat text. in leg. *debet*, ff. de edil. edict. ubi facta redhibitione venditor tenetur restituere emptori non solum pecuniam, quam dedit, sed etiam si quid accessionis nomine solverit. Facit text. in l. *In tantum*, ff. de liberal. caus. ubi is, qui se passus erat vendundari, si in libertatem proclamet, tenetur non solum pretium, sed etiam quod pretio accessit, restituere. Et ratio est, quia hujusmodi accessio, seu augmentum pretii est ejusdem naturæ, & eodem jure regitur cum primo. Cui additur l. *Etiam*, & ibi Bald. de jure dot. Tiraq. qui alios allegat de retractat. Lignag. §. 1. in glos. 18. n. 50. cum seq. Quod autem Camera non debeat locupletari cum aliena jactura, probatur ex cap. *Locupletari de regul. jur. lib. 6.* not. Innoc. & DD. in cap. *Quia plerique de immunit. Ecclesiarum*. Et quia Ecclesia tenetur in eo, in quo est facta locupletior, glos. & Bart. in Authent. *Quis res*, C. de Sacrosanct. Eccles. Abb. in c. *Si quis Presbyterorum*, in fin. de rebus Eccles. non alienand. prout in simili videmus de pupillo, cui Ecclesia assimilatur, l. *Orphanotrophos*, C. de Episc. & Cler. qui si velit recuperare rem venditam absque tutoris autoritate, tenetur restituere pretium etiam quatenus est factus locupletior, l. *fin. C. de Usucap. l. 1.* ff. de autor. tutor. Dec. conf. 282. n. 4. qui plura congerit.

Neque obstat quod emens ultimo loco a Camera pro majori pretio potuerit cogitare hujusmodi Officia, & Montes redimi posse pro pretio statuto in Bulla erectionis: Et ideo imputet sibi, si majori pretio emit. Quia potius stantibus supradictis verisimilius est eum cogitasse se recuperaturum a Camera pretium nedum in ipsa erectione, sed etiam ultimo loco solum, d. leg. *Debet*, & leg. *In tantum*. Idque non obstante pacto, de quo in Bulla erectionis: quia intelligitur rebus sic stantibus; & sic dummodo postea ad manus Camera non pervenerit majus pretium, quam fuerit in prima erectione statutum: semper enim in contractibus subintelligitur clausula, *Rebus sic stantibus*, l. *Quæro*, §. *Inter locatorem*, ff. de locat. leg. *Cum quis in princ. ff. de solut.* Quod procedit in qualibet materia, & etiam in privilegiis, c. *Suggestum de decim.* late Jas. in l. *Quod servus*, ff. de cond. ob caus.

Et hæc facilius procederent, si in pacto de redimendo non esset expressum certum pretium, quia hoc casu non intelligeretur de eodem pretio, sed de justo ac legitimo inspecto tempore retrovenditionis, quia ut inquit Bald. in l. 1. col. penult. vers. *Idem nota*, C. *Communia de legat.* pretium inspicitur de tempore venditionis, non autem promissionis de vendendo. Et faciunt notata per Bart. in l. *Titius*, la 1. n. 4. ff. de action. empti, videlicet pretium inspicitur de tempore, quo fuit facta venditio. Et in terminis retrovenditionis ex pacto tradit gl. in l. 1. in ver. *Non actus*, & ibi Salyc. n. 6. C. *quan. lic. ab empt. discedere*, Anton. de Burgos in cap. *Ad nostram* num. 45. de empt. & vendit. Gozad. in l. 2. qu. 17. n. 131. & Cagn. n. 41. in 8. not. & in alia repet. n. 93. C. de pactis inter empt. & vendit. Tiraqu. de retract. conven. §. 1. Glos. 3. n. 2.

[Additur, hoc nuper in praxi servatum fuisse a Sanctissimo D. N. Alexandro VII. in Bulla extinctionis, & suppressionis Montium Vacabilium, quinto id. Martii, Pontificatus anno primo, ut in particula, quæ sequitur.

In hoc etiam satagentes creditores Montium extinctionum pietatis, ac munificentia nostra agnoscere expremuntur, dum pro locis extinctis, ex quibus Camera Nostra initio illorum erectionis scuta centum in singula loca recepit, & aliquorum iudicio, ac etiam exemplo sanctæ mem. S. Pii V. qui pro Locis Montis Julii centum scuta duntaxat ejus edicto jussit restitui, non nisi ad ejusdem receptæ quantitatis restitutionem fortassis teneremur: nihilominus illa plus fere dimidio æstimata libentissime refundimus.]

17. Quantum ad secundam difficultatem, cessante pacto de redimendo, loca Montium non videntur posse per Cameram redimi, siue versemur in privilegio, siue in contractu; nam privilegium, si sit concessum ex causa onerosa, & sic mediante solutionem magnæ quantitatis pecuniarum, non posse per Principem revocari, tradit Bald. in l. Qui se Patris, n. 34. C. Unde liber. Alex. cons. ult. n. 18. lib. 4. Socin. cons. 87. n. 12. lib. 3. Gabr. concl. 7. de jure quæst. non tollen. n. 5. Berous hic n. 16. & 17. Quia censetur hoc casu orta mutua obligatio ex consensu utriusque partis, quæ altera invita, & renuente tolli non potest, Bart. in l. Quod semel, ff. de decret. ab Ordin. facien. & in l. Omnes populi, in 3. qu. principali de just. & jur. Felin. in cap. Cum olim col. 3. de re judic. Facit quod scripsit Rom. cons. 436. Quod indultum, n. 14. in fin. vers. Septima principalis, ubi ex facto consuluit privilegia Auditoribus Rotæ concessa in remunerationem laborum, quos jugiter patiuntur pro Reipublicæ utilitate, esse irrevocabilia, quia transeunt in contractum. Cujus dictum sequitur Rebuff. super concord. in prefat. ad rub. de collation. ante fin. vers. Item quando privilegium. Idemque generaliter de privilegiis concessis propter benemerita, respondit Oldrad. consil. 266. In Christi nomine n. 7. vers. Præterea.

[Advertitur, hoc non procedere secundum opinionem Azorii, & aliorum plurium, qui tenent, Montes ex sui natura esse redimibiles instar Censuum ex Bulla S. Pii V. hoc enim posito, Camera redimendo non violat contractum, nec ulli facit injuriam, sed jure suo utitur.]

20. Contractum vero cum Principe initum etiam cum subditis esse irrevocabilem, probat textus hic, & est communis opinio, ut testatur Jas. cons. 1. in princ. lib. 1. & patet ex dictis supra in 2. notab.
21. Quod præcipue habet locum in Principe Ecclesiastico, quia Ecclesia est cultrix justitiæ, quæ quidquam injustum non patitur in se, vel alium fieri, ut cap. 1. §. Sed diversum de alienat. feud. Ita Rom. cons. 352. Quæritur, num. 16. vers. Et hoc maxime. Et multo magis procedit in Summo Pontifice, ut dicit hic Bero. n. 29.
22. Quinimo etiam Deus obligaretur ex promissione, ut verbis Baldi utar in l. 1. in princ. ff. de pact. ubi Magistrum sententiarum refert ita dicentem: Quod adeo verum est, ut nec etiam de plenitudine potestatis possit Imperator, vel Papa contravenire contractui, ut idem Bald. not. in cap. 1. §. Ad hoc col. 5. ff. de pac. juram. firman. Paul. de Castr. in l. Digna vox, C. de legib. Soc. cons. 86. n. 14. lib. 4. ubi allegat eundem Paul. de Castr. in l. fin. C. de transact. Dec. in cap. 1. n. 20. de constit. Unde Gemin. cons. 74. Attentis in princ. ait: Non obstante, si dicatur, Papa est Princeps habens supremam potestatem; ergo sibi est possibile tale vitium tollere, c. Cuncta per mundum, & cap. Per Principalem, 9. qu. 3. cum simil. quia illud non procedit in contractibus, vel pactis gestis per Principem etiam cum sibi subiectis, quia talia per Principem sunt servanda. Hæc Gemin. subdens de hoc esse textum hic. Idem ex facto respondit late Card. Zabarell. cons. 147. Dominus noster Papa, dicens: Licet Papa dicatur habere summam potestatem in tantum quod contractum nullum validare potest, tamen procedit quatenus consideratur Papa tanquam Summus Pontifex; sed quando contrahit, tunc consideratur tanquam privatus, & tenetur observare. Allegat textum hic. Et infra: Non subest ergo honestas, si contravenire velit, cum de jure non possit. Imo sicut in privato contractus a principio est voluntatis, ex post facto est necessitatis, l. Sicut, C. de act. & oblig. ita &

in Principe a paritate rationis. Hæc Card. qui latius ibi prosequitur, & loquitur de plenitudine potestatis, ut patet in Bulla Bonifacii ab eo relata in themate, quemadmodum etiam loquuntur in cap. 1. de constit. Abb. n. 7. vers. Et idem dicit, & Dec. n. 20. vers. Et ista limitatio.

Et idem juris est in successore; nam nec ipse potest 24
est resiliere a contractu per prædecessorem inito, ut initio diximus, etiam de plenitudine potestatis, ut scripsit Paul. de Castr. in l. Digna vox, C. de legib. cum aliis allegatis per Gabr. concl. 5. de jure quæst. non tollen. n. 18. Nec audiendi sunt, qui dicunt, Principem id posse etiam sine causa de potestatis plenitudine, sed tamen graviter peccare, ut hic per Bero. n. 22. Quoniam ad peccatum non se extendit potentia Principis, imo nec potentia Dei, S. Th. in 1. p. qn. 25. art. 3. ad 2. late Card. cons. 142. Punctus quæstionis, n. 2. vers. Sed his literis non obstantibus, & scripsi plenius in cap. Consultationibus, n. 46. 50. & 77. de Cler. agrot.

Præpositæ autem assertionis multiplex ratio affertur 25
a Doctoribus.

Primam ponit Anchar. cons. 2. Ut factum est, n. 3. quia nihil est quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in Principe, Epist. Inter claras, C. de Summ. Trin. & fid. Cath. Unde dicit Bald. cons. 24. Jus Abbatialis dignitatis, n. 1. lib. 2. fides contractus, & a Papa, & a Cæsare servari debet; imo & Deus arctat seipsum ex lege promissionis, & non servare fidem contractus est mentiri, l. Dolus, ff. mandati. Abominabile autem est mendacium, & stellionatus in ore Vicarii Jesu Christi, & horribile; & ideo tenetur promissa servare.

Secundam rationem ex absurdo adducit Cardin. d. cons. 147. n. 91. vers. Præterea hoc esset graviter: quia ex eo quod Princeps deciperet illos, qui cum illo contraxerunt, scandalizarentur Catholici; quod Papa non intendit, cap. Nihil de præscript.

Tertia ratio, quæ ex præcedente consequitur, affertur a Baldo in l. Princeps in fin. ff. de legibus, & Rom. cons. 352. Quæritur primo, n. 24. quia, si esset in sola Principis voluntate contractum, quem cum subdito facit, infringere, nullus verisimiliter contraheret cum ipso, & sic hominum commercio careret in contrahendo: esset autem absurdum, ut qui Princeps est omnium, careret commercio hominum. Et sumitur hæc ratio ex textu ad propositum notabili in l. Quod si minor, §. Non semper, ff. de minor. Inter majores enim 27
cænas revocatur, inter homines esse, & hominum carere commercio, l. Hi qui ad Sanctam, C. de Apost. Quæ 28
ratio indicat hoc in favorem Principis introductum esse. Sed tamen ob utilitatem privatorum potius videtur principaliter constitutum, ne cum ipsorum jactura decipiantur. Et ideo omnes contractus, qui fiunt a Principe, habent naturam contractus bonæ fidei, ut inquit Bald. in cap. 1. §. Si quis vero, in princ. de pace Constan.

Quartam rationem ponit idem Bald. cons. 327. Prædic. n. 4. lib. 1. quia Princeps debet habere unum calamus, & unam linguam, & non plures linguas, quia scriptum est: Quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita. Et ideo debet esse immobilis sicut lapis angularis, & sicut polus in cælo.

Quinta ratio est ejusdem Baldi in l. Ex imperfecto, 30
ad fin. C. de testam. & Dec. hic n. 3. quia in contractibus æqualitas requiritur, & ideo Princeps jure communi utitur, d. l. Ex imperfecto. Et quamvis Princeps lege positiva sit solutus, tamen ut formaliter inquit Bald. in l. Si aquam, n. 45. vers. Hoc facit ad propositum nostrum, C. de servit. & aqua, lege positiva Princeps obligatur a dictamine rationis: quia est animal rationale; ideo ea non est Princeps solutus. Nulla enim autoritas neque Principis, neque Senatus potest facere, quod Princeps non sit animal rationale mortale, nec cum absolvere a dictamine rectæ rationis, l. 2. ff. de usufr. ear. rer.

Ultima & potissima ratio in hac materia est, quam adducit Card. in d. cons. 147. n. 7. Abb. in d. cap. 1. n. 7. de Constit. & Doctores communiter hic, quia Papa contrahendo obligatur jure naturali, a quo surgit æquitas obligationis, l. 1. ff. de pact. Quod autem habet substantiam, de jure naturali a Principe tolli non potest, l. fin. Cod. Si contra jus, vel util. publ. & not. Innoc. in cap. Quæ in Ecclesiarum de constit. Ad idem quod tradit Barbat. in d. cap. 1. col. 13. & Dec. n. 21. de constit. dum dicunt, Principem obligari ex contractu ratione consensus, qui est de jure natura.

turali, cui etiam Imperator, & Papa subjiuntur, Clem. *Pastoralis de re judic.* Et in idem recidit quod ait Rolan. a Valle *conf. 66. n. 4. lib. 2.* contractus esse de jure gentium, quod est immutabile, & non potest tolli per Principes.

33 Nec applicatur, quod in præjudicium successoris non valet concessio facta de Regalibus, Bald. *in tit. de pace Const. in ver. Amplius consueverunt*: quia præter id, quod non versamur in Regalibus, quæ in signum domini, & ratione jurisdictionis competunt, de quibus loquitur Bald. & alii, qui ipsum sequuntur; hæc conclusio non procedit in Regalibus, quæ solita sunt concedi per Principem, Claud. de Seisel. *in tit. qui feud. dare poss. col. 3.* præsertim ubi non inducitur notabilis diminutio Principatus, ut post alios tradit Gabr. *d. concl. 5. n. 8.*

34 Neque obstat, si dicatur: Saltem ex justa, & rationabili causa respiciente publicam utilitatem Princeps potest rescindere contractum, Aym. *conf. 5. n. 4.* Quia ex justa causa potest dominium rerum auferre uni, &

dare alteri, l. *Bene a Zenone*: & ibi Bald. *C. de quadrienn. præscript. l. Lucius, ff. de evict.* Innoc. *in d. cap. Quia plerique n. 5. de immunit. Eccles. & in cap. Debitores de jurejur.* Unde sicut potest ex causa tollere jus quæsitum; ita & contractum rescindere: quæ causa bene præsumitur in supremo Principe. Ita Alex. *conf. 1. n. 11. & 12. vers. Venio ad secundum lib. 2.*

Id, inquam, non obstat, quia intelligitur, quando 35 alias publica utilitas haberi non posset, nisi auferretur tertio jus quæsitum ex contractu, ut post Hostiensem, & alios declarat Gabriel. *d. concl. 2. n. 4. de jure quæsit. non tollen.* quod non verificatur hoc casu, ubi agitur de privato interesse Erarii ipsius Principis, & nulla adest causa, quæ Principem cogat ad redimenda loca Montium in præjudicium eorum, qui bona fide cum Principe contraxerunt. Unde aliud dicendum esset, si vere hujusmodi ratio vigeret, per supradicta. Quæ tamen correctioni ac judicio S. D. N. Papæ in omnibus, & per omnia submitto.

DE PROBATIONIBUS.

Alexander III.

CAPUT II.

Sicut consuetudo laudabilis: & infra. Sane quoniam apud vos consuetum esse didicimus, ut cum aliquis intentionem suam fundaverit instrumentis aut testibus, ei Sacramentum nihilominus deferatur, quod si subire noluerit, fides probationibus non habetur: Nos (cum tunc demum ad hujusmodi sit suffragium recurrendum, cum aliæ legitimæ probationes deesse noscuntur) talem consuetudinem reprobamus.

SUMMARIUM.

- 1 Consuetudo non valet ultra probationem plenam exigens juramentum, & n. 8.
- 2 Intentionem suam fundare quis dicitur, quando plene probat id quod intendit, vel quando habet pro se juris assistentiam.
- 3 Testes, & instrumenta eandem vim habent ad plenam probationem faciendam.
- 4 Probatio per scripturam in quibus casibus requiratur.
- 5 Juramentum suppletorium tunc demum est deferendum cum aliæ probationes deficiunt, dummodo tamen saltem semiplene sit probatum.
- 6 Et habito respectu ad legalitatem persone, & qualitatem cause, & n. seq.
- 7 Juramentum in supplementum ut deferri possit, quæ requisita debeant concurrere, & in quibus casibus non sit deferendum.
- 8 Consuetudo exigens juramentum ultra plenam probationem adversatur juri naturali, scripto, & Divino.
- 9 Consuetudo invalidans plenam probationem, aut eam restringens, non valet.
- 10 Pactum juratum de conficiendo inventario rerum restituendarum soluto matrimonio an impediat probationem per testes, & n. seq.
- 11 Pactum ut probatio rerum restituendarum soluto matrimonio aliter fieri non possit, quam per inventarium, an firmetur juramento, & n. 16. & seq. usque in fin.
- 12 Inventarii conficiendi obligatio non impedit, quin rei veritas aliunde probari possit.
- 13 Scriptura ex eo quod de illa conficienda partes paciscantur, non efficitur de substantia actus.
- 14 Probationum renunciatio non præsumitur, nisi probetur.
- 15 Pactum, ut rerum traditio alias quam per inventarium probari non possit, est nullum, & n. 18.
- 16 Et an firmetur juramento, & n. 18. & num. seqq. usque in fin.
- 17 Juramentum non debet esse vinculum iniquitatis.
- 18 Item contra bonos mores non est obligatorium.
- 19 Nec de re vetita ob publicam utilitatem.

22 Juramentum contra publicam utilitatem secundario, non autem principaliter valet.

23 Pactum, ut non liceat probare nisi per scripturam, est contra bonos mores.

24 Judex officio potest recipere testes non obstante partium juramento, quod veritas aliter probari non possit, quam per scripturam.

25 Juramentum de testibus non inducendis non obstat, quin produci possint exuberantis fidei, & auctoritatis.

26 Probatio per quinque testes aequipollet probationi instrumentali.

27 Verisimilitudo in probationibus præcipue spectanda est.

Sicut. Actor qui plene probavit, non debet compelli 1 jurare, Jo. Andr. Bald. & Anchar. Subaudi, etiam si hoc habeat consuetudo, ut in textu Bellam. Cardin. & Aretin. Vel sic, & formalius: Non valet consuetudo ultra probationem plenam exigens juramenta. Hoc dicit Butr. Abb. Aretin. & Decius. Addunt Abbas & Felin. sine causa rationabili. Sed hoc non colligitur ex textu. Dividitur in duas partes. Prima narrat consuetudinem, quam secundo improbat, ibi, *Nos cum.*

Nota primo ibi, *Intentionem suam fundaverit*, quod 2 aliquis dicitur intentionem suam fundare, cum plene probat id, quod intendit, secundum Abb. *hic in 1. not.* Alias dicitur quis fundare suam intentionem, quando habet pro se juris communis assistentiam, ut legitur, & notatur *in cap. Cum persone de privil. lib. 6.* & scripti plene *in cap. Nullus a n. 27. infra de Pærech.*

Secundo nota ibi, *Instrumentis, aut testibus*, ean- 3 dem vim ad fundandam intentionem, & plenam probationem faciendam, obtinere testes, & instrumenta, c. *Cum Joannes, §. Porro, infra de fid. instrum.* ibi: Eandem vim obtineant instrumentum, fides, & depositiones testium, c. *Tue de Cleric. Peregr. l. In exercendis, C. de fide Instrum.* Host. *hic nu. 1. in verb. Instrumentis, aut testibus.* Fallit in casibus, in quibus lex non confidit de testibus, & requirit scripturam, quos enumerat *glos. in c. 1. de censibus lib. 6. in verb. in scriptis*, ad quem quotidie recurritur, *Speculat. in tit. de Instrum. edition. §. Restat, vers. Sed si alii, Alex. conf. 107. Videretur a n. 3. lib. 7.* plene Guidopap. *decis. 582. Reperitur instru-*
men-

- mentum publicum, n. 3. Et his adde Conc. Trid. sess. 25. c. 9. ibi: *Authenticis scripturis probatur.*
- 5 Tertio, nota ibi: *Cum alie legitime probationes deesse noscuntur*, tunc demum esse recurrendum ad suffragium juramenti suppletorii, cum alie legitime probationes deficiunt, ut hic, & in l. *In bona fidei*, C. de rebus credit. & in l. *Admonendi*, ff. de jurejurand. cum concord. de quibus hic in glos. 1. dummodo tamen saltem semiplene sit probatum; alias enim non deferretur hoc juramentum in supplementum, cap. *Ex insinuatione*, & ibi glos. in ver. *Clerici de Procurator*. & hic notant Innoc. in fin. Hostien. n. 2. in fin. vers. *Tertio*, ubi semiplene probatum est, & n. 3. Joan. Andr. n. 3. eodem vers. Bellam. n. 8. & reliqui omnes, Bald. in d. l. *Admonendi*, nu. 57. & ibi etiam Jafon. in l. *lectura*, n. 75. & n. 118. & in repet. num. 259. Ubi enim actor nihil probat, absolvendus est reus, l. fin. C. de rei vendicat. etiam si nihil præstiterit, ut cap. *unic.* §. 1. in princ. infra, ut *Ecclesiast. benefic.* Si actor plene probat, reus condemnandus est, cap. *Ex literis*, vers. *Quibus etiam in fin.* & cap. *In presentia infra eodem*, c. *Gravis*, & c. *Accepta de restitut. spoliat.* Restat igitur, ut tunc solum sit recurrendum ad remedium subsidiarium juramenti, cum semiplene probatum est, ut hic, & in d. cap. *Ex insinuatione*, & cap. fin. supra quod metus causa, secundum Hostiensem, & reliquos post eum, habito tamen respectu ad qualitatem personarum, & quantitatem causæ, l. *Si quando*, C. *Unde vi*, cap. ult. de jurejur. l. *Legitimos*, ff. de legitim. tutor. glos. 1. hic in fin. Ad hoc enim, ut tale juramentum deferatur, debent concurrere legalitas personæ, parvitas causæ, seu præjudicii, & alie qualitates, quas late enumerant Cyn. in d. l. in bona fidei, C. de reb. credit. Joan. Andr. & Canonistæ in d. cap. ult. Socin. Sen. cons. 136. *Præstantissimi Doctor*, a n. 5.
- 7 lib. 1. & quinque requisita recenset Menoch. de arbitr. Judic. cas. 190. per tot. & viginti septem casus, in quibus non est locus delationi hujus juramenti suppletorii, cumulat Seraphin. de privil. juram. privil. 33. & Moderni Collect. hic a n. 17. usq. in fin.
- 8 Ultimo, nota ibi: *Talem consuetudinem reprobamus*, non valere consuetudinem, secundum quam actor, qui intentionem suam plene probavit, nihilominus compellitur præstare juramentum, eoque renuente illud subire, ejus probationibus fides non adhibetur, ut hic est casus ad literam secundum omnes. Ratio est multiplex secundum Doctores. Prima est, quia est contra naturalem rationem, quæ non admittit superflua.
- Secunda ratio, quia est contra ordinem judiciorum, & adversatur juri scripto, c. 1. de consuetud. l. 2. C. *Quæ sit longa consuetudo* cap. 1. & c. *Consuetudinis* 11. dist. cum concord. de quibus hic in glos. 2. ad hoc cap. 2. de Capell. Monach. lib. 6. Tertia ratio est, quia ex quo a principio semel juratum est de calumnia, seu veritate dicenda, saltem in causa civili, non fuit amplius curandum, ut in Authent. *hoc Sacramentum*, C. de juram. calumn. & §. 2. in Authent. *De his quis ingrediuntur ad appellat.* & hanc rationem ponit hic Bernard. in glos. 2. sed eam merito impugnat Bellam. nu. 2. in fin. vers. *Aliam rationem*, & fufius Dec. n. 2. & 3. Quarta ratio est, quia cum actor plene probaverit intentionem suam instrumentis, aut testibus, juramentum est superfluum, & temerarium; unde consuetudo, quæ cogit eum temere, & sine causa jurare, est peccati nutritiva, & contra jus Divinum, c. *Et si Christus de jurejurando*: & ideo valet cap. fin. de consuet. Ad hoc bonus textus in casu converso in cap. *Ad nostram infra eodem*, & has rationes excepta tertia adducunt hic Abb. Antiq. in verb. *Consuetudinem*, Host. n. 4. circa finem in ver. *Reprobamus*, Joan. Andr. eodem n. Collect. in princ. Bald. n. 2. Bellam. eodem num. & reliqui omnes. Et pondera, quia cum textus dicat, *Reprobamus*, ex hoc inferitur, ut talis consuetudo non valeat, etiam si sit super hominum memoriam, quia ubi Canon non simpliciter derogat consuetudini, sed eam damnat, & reprobat, tunc censetur sublata etiam immemorabilis, ut post Felin. in cap. *Cum ex officio*, n. 13. de præscript. Aretin. in l. *Cum stipulatus sim a Proculo* col. 3. ff. de verb. obligat. & alios plures declarat Covarr. var. resol. lib. 3. cap. 13. num. 5. vers. *Adnotandum tamen erit*. Quanquam enim immemorabilis habeat vim tituli, seu privilegii, ut l. *Hoc jure*, §. *Ductus Aquæ*, ff. de aqua quotidian. & æstiva; hoc tamen fallit quando est a jure reprobata, ut notat Philipp. Franc. in cap. 1. in 2. notab. ver. *Imo tradit*, Hostiens. de

consuet. lib. 6. Put. decis. 466. n. 4. lib. 2. & Felin. loc. cit. Item cum hæc consuetudo sit contra jus naturale, & Divinum, ut dictum est, nullo unquam tempore potest præscribi, c. *Flagitia*, 30. qu. 7. d. cap. fin. cum ibi notat. de consuetud. & adde quod in proposito scripsi latissime in c. *Cum esses*, a n. 113. infra de testam.

Quemadmodum autem non valet consuetudo, quæ in 9 validat plenam probationem, vel plenæ probationi aliquid detrahit, aut eam restringit, ut dicunt Doctores secundum Anton. de Buttr. hic in 1. notab. n. 2. & Aretin. n. 5. per text. in d. c. *Ad nostram infra eod.* ubi talis consuetudo appellatur pestis contraria omni juri: ita nec valet pactum, quo quis probationibus renunciat, vel eas restringat ad certam speciem, ut per eundem Buttr. n. 8. Tu vero an hujusmodi pactum sit validum, & an firmetur juramento, dic plenius, ut in quæstione sequenti.

QUÆRO, an pactum juratum, ut de auro, argen- 10 to, & margaritis a viro uxori donatis, ac soluto matrimonio restituendis, inventarium conficiatur, obstat, quominus res ejusmodi per testes probari possit.

Anve pactum, ut rerum restituendarum probatio ali- 11 ter, quam per inventarium, fieri non valeat, roboretur juramento. Matrimoniales pactioes initæ inter Serenissimum Ducem, & ejus uxorem, nullam continent renunciationem probationis testium, nec certam probandi formulam præscribunt; sed eis duntaxat cavetur, ut rerum soluto matrimonio restituendarum inventarium conficiatur. Frustra igitur in hac causa attinguntur quæstiones; an liceat probationibus renunciare, anve observanda sit obligatio, qua quis se ad certum probandi modum alligavit. Nam cum solam habeamus conventionem de inventario conficiendo, etsi partes compelli potuerint ad illius confectionem, non tamen ex eo quod conficere prætermiserint, perimitur substantia obligationis, aut impediuntur contrahentes aliunde, quam inventario, rei veritatem legitime probare, ex notat. per Salicet. in l. *Contractus*, col. 2. C. de fide Instrument. ubi vult, ut si res 13 nullo jure scripturam requirat, partes de ea conficienda paciscentes videantur prospexisse probationibus, non contractui, cujus substantia a scriptura non pender, Decius, qui Salicet. refert, & sequitur in rubrica de consuetud. n. 6. & 7. Paul. de Castro cons. 52. *Tria sunt* n. 1. & 2. in 2. vol. Aretin. cons. 159. in 1. dub. n. 8. cum seq. Dec. ex communi in cons. 140. n. 3. Decian. cons. 64. n. 26. vol. 3. Hæc igitur quæ ad probandam hujusmodi pacti validitatem congesta sunt, tunc aliquid ponderis habere possent, quando probationibus testium esset renunciatum, aut conventum, ut alio modo, quam per inventarium, rerum donandarum traditio probari non posset. Quæ renunciatio 14 cum in contractu matrimoniali non legatur, nostrum non est eam subintelligere, nisi probetur, Bald. in l. 1. n. 2. de edict. Div. Adrian. toll. Decius in l. 1. in ult. lectura, nu. 58. C. *Qui admitti*. Neque ad rem pertinet, quod partes de confectione inventarii agentes, usæ sint verbis inducentibus necessitatem, ibi: *Se n'habbiano da far inventarii*. Ea enim necessitas respicit solam confectionem inventarii, & non probandi modum, de quo partes nihil prorsus convenerunt, quemadmodum expressissent, si voluissent, ad l. *unicam*, §. *Sin autem ad deficientes*, C. de caduc. tol. Verum esto partes convenissent, ut solo in- 15 ventario, non autem testibus, rerum traditio probari posset, ex abundanti dicimus id pactum irritum, & nullum uno ore passim a Doctoribus pronunciari, Specul. in tit. de Probationib. §. *Videndum restat*, n. 4. post. Hugon. & Azzon. gl. in §. *Præterea in verb. Senatus*, Auth. ut fin. prohib. matrim. Host. in Summa de renunc. §. *Quæ possunt col. penult. vers. Quid de pacto*, Roman. in l. *Tale pactum in fine*, ff. de pactis, ubi Ang. & Castr. n. 5. Buttr. Imol. & Abbas in cap. *Si diligenti de foro compet.* Bart. in auth. *Jubemus*, ubi Angel. & Castr. n. 3. C. de Judic. Imol. & Aretin. hic, Jaf. d. Authen. *Jubemus*, n. 5. ubi Jacob. de Belviso, & Angel. in hanc sententiam adducit Roman. sing. 204. Cæpol. qui alios citat cons. 251. Marfil. in rubr. de probat. n. 33. Imol. ex communi in d. c. *Si diligenti, de foro compet.*

Neque obstat, quod hujusmodi pactum firmatum fuerit a juramento, quod partes præstiterunt, ex Fulgos. cons. 208. Alex. Imol. & Seraph.

Primo enim responderetur, hanc limitationem minus esse attendendam, cum adversetur receptissimæ Doctorum opinioni superius citatorum, quorum aut nullus, aut certe paucissimi hanc limitationem annectunt, Alex. cons. 102. vol.

- vol. 5. in meo Codice est prætermisum, eo quod repetitum esset *conf. 22. vol. 1.* quo loco de hujusmodi pacto nullum verbum. Seraphin. *autem de provil. jurament. privil. 140.* in hac opinione vacillat, & cogitandum relinquit.
- 17 Quin etiam Seraphinus agnoscit hujus limitationis difficultatem, quam satis diluere nunquam visus est, & ex qua desumere nobis licet aliam responsionem, nempe hujusmodi limitationem ex diametro pugnare cum communi opinione Doctorum, negantium id pactum esse validum. Multiplices enim rationes in idem tendentes reddunt, videlicet quod hujusmodi pactum sit a bonis moribus alienum, indicetque iniquitatem, ut quis cum aliena jactura debeat locupletari, *l. 4. de condict. indebit.* quod angustet probandi facultatem, *l. Quoniam, C. de heretic.* quod sit contra jus publicum, quo usus testium tanquam necessarius laudatur, *l. 1. ff. de testib.* id autem publicum jus privatorum pactionibus nequeat immutari, *l. Jus publicum, ff. de pactis.* Quibus causis non temere Host. asseruit in loco superius citato id pactum contra legem, & communem utilitatem, & mortale peccatum inducere.
- 18 Quæ plane rationes ubique in hac materia a Doctoribus inculcatæ hujus pacti vires usque adeo prosternunt, ut nec etiam juramento confirmetur, non solum si omnes simul, sed etiam quamlibet singillatim perpendamus; nam si id pactum est iniquum, illis vires non adjicit juramentum, quod non debet esse vinculum iniquitatis, *c. Quanto de jurejur.* & a veritate, judicio, & justitia disjungi non debet, *c. Animadverten. 22. q. 2.* Si autem, quod plerique asseruerunt, inter quos Specul. post alios *in tit. de probat. §. fin. n. 6. in fi.* non congruit cum bonis moribus, non est utique obligatorium contra bonos mores præstitum Juramentum, *c. Non est obligatorium de regul. jur. lib. 6.* Quod si lædit publicam utilitatem, quod omnes fatentur, ob id quoque non dubii juris est non valere juramentum præstitum de re verita ex causa publicæ utilitatis, *c. Si diligenti, de foro comp. cum simil.*
- 20 Neque obstat, quod in hac prohibitione censetur publica utilitas secundo, non autem principaliter, ideoque juramento contractus confirmetur, ut per Bart. *in l. Si quis pro eo n. 7. & 8. ff. de fidejuss.* Nam præterquam quod hæc sola ratio publicæ utilitatis non affertur a Doctoribus, sed aliæ etiam supra relatæ, quæ sufficiunt, ut contractus non possit juramento validari, jure etiam affirmari potest in usu testium versari publicam utilitatem principaliter, non secundo, cum Republicæ principaliter intersit rei veritatem patere, ne quis defectu probationum, quod sibi debetur, amittat, idque aliud apud se per dolum retineat, sed jus suum unusquisque consequatur, quod est præcipuum juris præceptum, *ad l. Juris præcepta, ff. de just. & jur. cum similib.*

Constat igitur opinionem Doctorum de hujus pacti nullitate ex vi rationum, quas adducunt, includere etiam casum interpositi juramenti, & ex consequenti limitationem prædictam nec veram esse, nec receptam.

Accedit, quod hujus limitationis auctor ab omnibus adducitur Specul. *in tit. de probat. §. fin. n. 6.* qui tamen si prius disertis verbis id affirmaverit, videtur tamen postea maturius ab ea sententia recedere, vel certe sibi non constare, dum rationem reddit præcedenti dicto contrariam. Subdit enim, pactum, quod non liceat probare nisi per publicum instrumentum, esse contra bonos mores. Quæ ratio admissa necessario efficit, ut non roboretur juramento, cujus nulla est vis ad validum actum bonis moribus adversum, *d. c. Non est obligatorium.*

Verum etsi id juramentum esset omnino servandum, nec juranti liceret uti alio probationis genere, adhuc tamen suggerente æquitate, quæ veritatem obrui non patitur, in promptu sunt efficacia remedia, quibus consulatur indemnitati repetentis res suas; nam quamvis obstante juramento non possit alios testes producere, non tamen præclusa est judici via, quominus ex officio suo testes recipiat: quod animadvertit Specul. *loc. suprac. n. 6.* Bero *conf. 100. n. 15. vol. 3.* quem cum aliis citatum sequitur, & comprobatur Roland. *conf. 88. num. 13. vol. 1.* Felin. *hic n. 20. post med. v. Consuluit tamen.*, post Joan. Andr. Lap. Imol. & Gemin.

Præterea si ob efficaciam juramenti prohibetur usus testium, nihil tamen obstarat prohibitio, quominus produceretur testes exuberantis fidei, & auctoritatis, ut per Felin. *hic n. 14. vers. Quarto intollige*, post Anton. de Butr. Quæ limitatio quamvis forte nonnihil dubitationis habere posset in foro seculari, est indubitata in foro Ecclesiastico, cujus est præcipue æquitatem, ac veritatem præ oculis habere, & peccato occurrere, ut tradit Felin. ubi supra.

Tandem ubi Serenissimus Dux velit quinque testibus rerum traditionem probare, ex pacto etiam valido, quod se ad solam probationem instrumentalem adstrinxit, nunquam excluditur, quominus quinque testibus veritatem probet; nam probatio per quinque testes æquipollens probationi instrumentali, ut per text. *in l. Testib. C. de testib.* tradiderunt Cyn. *in l. Optimum, Cod. de contrah. & committen. stipulat.* Abb. *hic prope fin. ubi & alii*, Martili. *in rubric. de probat. n. 53.*

Ad hanc autem probationem admittendam eo promptior debet esse judex, quo magis est verisimile uxori a viro, & a viri patre, consanguineis ac subditis ea donata esse, quæ utriusque summam nobilitatem, ac dignitatem dicebant, *reg. cap. Et si questiones*, cum gloss. *in verb. Dandis muneribus infra de simonia.* Verisimilitudo autem quantæ sit potentia in probationibus clamant passim DD. quos cumulat Menoch. *de arbitr. judic. lib. 2. centur. 1. casu 85.*

DE PROBATIONIBUS.

Innocentius III. Archidiacono Parisien.

CAPUT VII.

Post cessionem: & infra. Cum igitur per literas Judicis Ordinarii (quibus standum est, donec prohibetur contrarium) nobis constiterit, quod V. excommunicatus erat, cum procurationis officium assumpsit, ipsum tanquam procuratorem non duximus admittendum.

SUMMARIUM.

- 1 **L**itteræ Ordinarii probant quem excommunicatum, nisi contrarium doceatur.
- 2 Excommunicatus si quis probetur per literas Ordinarii, nisi postea absolutus ostendatur, a procuratore judiciali repellitur.
- 3 Ordinarii appellatione venit non solum Episcopus, qui est generalis, & major Ordinarius, sed etiam quilibet inferior, & specialis Ordinarius. Quod procedit, si materia etiam inferiori Ordinario sit adaptabilis, n. 6. Fagnan. in II. Lib. Decretal.

Item procedit in Ordinario constituto a jure, non autem in constituto ex accidenti a Capitulo, vel a Papa, n. 10.

- 4 Jurisdictio ordinaria ad sui essentiam non requirit territorium.
- 5 Ordinarius dicitur qui jure suo, vel Principis beneficio, universaliter jurisdictionem exercere potest, & n. 12.
- 6 Ordinarius accipitur secundum subjectam materiam.
- 7 Ordinarius respectu collationis intelligitur etiam is, qui tantum habet potestatem conferendi, licet alias non habeat ordinariam jurisdictionem.

- 8 *Littera non tantum Episcopi, sed etiam inferioris Ordinarii, probant sicut publicum instrumentum.*
 9 *Sigillum Episcopi ex consuetudine generali totius Orbis reputatur authenticum in spectantibus ad officium suum.*
 II *Ordinarius de quo in literis Clem. VIII. suppressionis Canoniarum Regularium in Principatu Cathalonie non intelligitur Archipresbyter, sed Episcopus.*

- 1 **P**ost cessionem. Per litteras Ordinarii probatur quis excommunicatus nisi contrarium doceatur. Hoc dicit, secundum Jo. Andr. & communiter Doctores. Vel aliter secundum Abb. Si per litteras Ordinarii probatur quis excommunicatus, a procuratore repellitur. Vel secundum intellectum, qui verior videtur, & de plano procedit: Si per litteras Ordinarii probatur, quod semel quis excommunicatus fuerit, nisi postmodum absolutus ostendatur, tanquam excommunicatus a procuratore judiciali repellitur. Hoc dicit Philip. Dec. Dividitur compendiose in duas partes. In prima ponit repulsionis causam; in secunda repulsionem, ibi, *Ipsum*: & continet proximam, & subtilem materiam, & fuit solemniter repetitum a Joan. Calder. tom. 3. *Repetent. fol. 184.*
- 2 In textu, ibi, *Judicis ordinarii*, nota appellatione Ordinarii non solum comprehendit Episcopum, qui generalis est, & major Ordinarius, c. 1. *de offic. Ordin. c. Cum Episcopus eod. tit. lib. 6.* sed etiam quemlibet alium inferiorem, & specialem Ordinarium, ut est textus in c. *Ordinarii*, juncta gloss. in ver. *Locorum de off. Ordin. lib. 6.* Quod Abb. Felin. & Decius hic in 1. not. dicunt esse notandum pro statutis. Ad idem est gloss. in c. *Quamquam in v. Loci Ordinarii de usur. lib. 6.* Item gl. in Clem. 1. in v. *Locorum Ordinarii de testam. de quo plene per Archid. in c. Licet Canon. n. 6. in vers. Ordinarius de elect. lib. 6.* Facit c. *Cum ab Ecclesiarum de offic. Ordin.* Et ratio est clara, secundum Aretin. hic num. 1. quia ad essentiam ordinariæ jurisdictionis non requiritur territorium, ut notatur in c. *Cum Contingat supra de fero compet. & subtiliter declarat Bald. in l. 1. §. in initio n. 7. ff. de off. Prefect. Urbis.* Item confirmatur hoc ex etymologia, & allusione vocabuli; nam Ordinarius dicitur qui habet ordinariam jurisdictionem. Unde hoc nomen convenit cuilibet eam jurisdictionem habenti, ut inquit Abbas in c. *Cum olim n. 1. in 4. not. de prescript.*
- 3 Procedit tamen conclusio ut supra firmata, quia materia, de qua agitur, etiam his inferioribus est adaptabilis, ut notat Gemin. in d. c. *Ordinarii col. 1. post med. v. Nota istam glossam de off. ordin. lib. 6.* & ita Ordinarius accipitur secundum subjectam materiam, ut hic per Decium n. 7. qui ex hoc deducit, ut si respectu collationis facta sit mentio de Ordinario, de illo quoque intelligatur, qui tantum habet potestatem conferendi, licet alias non habeat ordinariam jurisdictionem gloss. in Clem. 1. in ver. *Ordinarius, ut lite pendente*, & ibi Imol. n. 28.
- 4 & 29. & Card. in 14. q. post Antiquos, quos ipse refert, facit tex. in capitul. *Si soli Ordinario de concess. preb. lib. 6.* Hinc etiam deducitur, ut cum materia, de qua tractatur in hoc c. sit adaptabilis etiam Ordinariis inferioribus, non solum literæ generalis, & majoris Ordinarii, id est Episcopi fidem faciant sicut publicum instrumentum, c. *Curia II. q. 3. c. 1. supra de tregu. & c. cum multis concord. de quibus hic per Host. n. 1. & decidunt Domini de Rota dec. 1. de probat. in novis. ubi dicunt ex generali consuetudine totius Orbis, quam etiam servat Palatium, Sigillum Episcopi reputari authenticum in his, quæ spectant ad officium suum; sed etiam litteras cujuslibet Ordinarii inferioris: & ita hic sentiunt communiter Doctores, ut dicit Abb. n. 1.*
- 5 Rursus procedit prædicta conclusio in Ordinariis constitutis a jure, non autem in aliis, qui ex aliquo accidenti constituuntur a Capitulo, vel a Papa. Ita videtur limitare Lapsus Abb. S. Miniati inter consilia Friderici de Senis conf. 291. incipien. *Domine mi*, & Paulus de Castro in conf. 312. incip. *Quoniam*, quos sequitur Decius hic n. 7. v. *Et ad ista conferunt.*
- 6 Porro fel. record. Clem. VIII. suppressit olim Ordinem

Canonicorum Regularium S. Augustini in Principatu Cathalonie, illiusque Monasteria, & loca ad secularitatem reduxit, & Ordinariis locorum subiecit. Inter cetera autem Monasterium S. Joannis de Vas Abbatissimum Vicen. diocesis in Secularem, & Collegiatam Ecclesiam erexit, & in ea Arcidipresbyteratum, qui esset dignitas principalis, & nonnullos Canonicatus instituit, ipsamque Ecclesiam, Dignitates, & Canonicatus, aliaque beneficia, & ministros suo Ordinario subiectos esse voluit, & collationem prædictorum Canonicatum voluit pertinere ad Archipresbyterum pro tempore existentem. In vim cujus dispositionis tametsi Archipresbyter, Canonici, & Beneficiati dictæ Ecclesiæ subiectionem, & obedientiam juraverint Episcopo tunc existenti, ipseque omnimodam jurisdictionem in Ecclesia & illius Capitulum, & personas nemine contradicente dicatur exercuisse spatio septem, vel octo annorum; postea tamen Joannes Coli ex Beneficiato Ecclesiæ Archipresbyter factus ab obedientia descivit una cum aliquot Canonici, qui simul officialem Episcopi visitare volentem oppido prohibuerunt, mortemque ei minati sunt si visitationem exercere vellet: ipsum deinde Episcopum ingressu Ecclesiæ, in qua armati cum sicariis se incluserant, interdixerunt militaribus tormentis per rimas objectis, & plura indigna in Episcopi contumeliam perpetrarunt. Unde Episcopus Ecclesia interdicta iisque excommunicatis discessit. Episcopo vita functo successores propter periculum visitationem aggredi non sunt ausi. Præsens vero Episcopus volens munus suum adimplere, supplicavit Sanctissimo, ut declararet verbum illud, *Ordinario*, positum in literis Clementis, non debere intelligi de Archipresbytero, sed de ipso Episcopo; prout in simili fecit idem Clemens in literis secularizationis alterius Ecclesiæ Barchinonensis diocesis; declaravit enim, dum voluit Canonicos esse subiectos Ordinario, se non intellexisse de Priore ejusdem Ecclesiæ, sed de Episcopo tantum. Sanctissimus rejecit libellum ad Congregationem Concilii, & Archipresbyter, & Canonici jussu Congregationis in partibus citati, nihil unquam opposuerunt.

12 In causa hæc fuerunt ponderata. Archipresbyter iste non venit appellatione Ordinarii, cum jurisdictionem ordinariam non habeat, [textus juncta gloss. 2. in c. *Ordinarii de off. Ordin. lib. 6.* nam Ordinarius dicitur, qui jure suo, vel Principis beneficio universaliter jurisdictionem exercere potest, l. *More*, & ibi gloss. 2. & communiter scribentes, ff. *de jurisdict. omn. jud. Specul. in tit. de off. Ordin. in princ.* Card. post Paulum de Eleazariis in Clem. *Attendentes in 5. not. de stat. Monach.* & constat ex dictis supra n. 3. & 5. Præterea in literis Apostolicis pluribus in locis contradistinguitur Archipresbyter ab Ordinario; Ergo dum Pontifex locutus est discretive de Ordinario, non intellexit de Archipresbytero, ad text. in Clem. *Exivi col. 4. §. Cum autem natura termini de verb. signif.* Item in iisdem literis Dignitates, & Canonicatus dictæ Ecclesiæ subijciuntur suo Ordinario; cum autem in dicta Ecclesia nulla alia sit dignitas, quam Archipresbyteratus, si Archipresbyter esset Ordinarius, Papa subijciendo dignitates Ordinario subiecisset Archipresbyterum similiter Archipresbytero, quod est absurdum, arg. c. *Debitum de Baptism.* cum suis concordant. de quibus ibi in gl. 1. Ac demum mentem suam in simili casu Barchinon. satis aperte declaravit Clem. VIII. ut in literis exhibitis. Itaque videtur e re esse, ut S. D. N. per litteras in forma Brevis declararet, dum Clemens VIII. voluit prædictam Ecclesiam Sancti Joannis, ejusque Dignitates, Canonicatus, beneficia, ac Ministros suo Ordinario esse subiectos, illius intentionis non fuisse illos ullatenus subijcere Archipresbytero, sed tantum Episcopo Vicensi, ad instar alterius declarationis ab eodem Clem. editæ in simili casu Episcopi Barchinon. & ita fuit resolutum.

Sed nunquid appellatione Ordinarii, de quo loquitur Concilium Tridentinum c. 1. v. *Quod si aliquando sess. 24. de reformat. matrim.* quoad facultatem remittendi denunciations, veniat Prælati inferior? Dic, ut scripsi in cap. *Cum inhibito, n. 6. & 9. infra de Clandest. dispensat.* ubi de Scholastico Salamantino.

DE PROBATIONIBUS.

Idem Innocentius III. Abbati & Conventui Cassen.

CAPUT VIII.

IN præsentiā G. san. Hadriani diaconi Cardinalis G. & B. fratres, vestro syndico constituto coram ipso, fecere proponi, quod cum quondam A. frater ipsorum conderet testamentum, M. filium suum sibi hæredem instituit: & præcepit, ut si absque liberis decederet, ad eos bona devoluerentur ipsius: unde illa quæ de bonis ipsius vestrum Monasterium detinebat, sibi restituti postulabant: & petebant vos super hoc a sua molestatione compesci. Verum syndicus ipse proposuit ex adverso, quod prædictus M. Monasterio vestro obtulit se & sua: unde universa quæ habuerat, erant ad Monasterium devoluta; quare universa, quæ ipsi de bonis ejus invaserant, restitui Monasterio vestro petebat, & super ceteris silentium illis imponi. Ad hæc autem pars altera replicavit, quod dictus M. oblationis suæ tempore fuerat minor annis, & quod voti facti pœnitens, quod fervore infirmitatis fecerat, post convalescentiam revocavit: & infra. Unde cum sine liberis decessisset, ex testamento patris ad ipso erat ejus hæreditas devoluta. Verum syndicus respondere curavit, quod licet dictus M. de Monasterio fuisset egressus, eidem postmodum se (& sua) obtulit humiliter & devote: & quod nec contra oblationem suam veniret, juramento firmavit. Quare cum constet, quod idem M. bis Monasterio vestro contulit se & sua, nec ex adverso probetur, quod utriusque oblationis tempore fuerit minor annis, probationem vestram hujusmodi exceptionis probatio non elidit: cum & si primæ oblationis tempore fuerit minor annis; secundæ tamen potuit major extitisse. Præterea cum verbum illud, *Minor annis*, duobus potuerit modis intelligi, cum & qui minor est quatordecim annis, & qui viginquinque, dici soleat minor annis, intentioni vestræ verbum dubium non nocebat, cum infra viginquinque annos teneret donatio juramento firmata. Sed & si teneret quod factum fuerat a dicto A. quia tamen intelligendum non erat sine hærede decedere, qui monasterium sibi hæredem instituit, hoc Monasterio non nocebat: & infra. Dilectus filius H. sancti Eustachii Cardinalis attendens, quod syndicus vester intentionem suam plene fundasset, & quod nihil fuisset ex adverso sufficienter probatum: cum & si ostensum esset per testes, quod M. suæ oblationis tempore fuerit minor annis; veruntamen primæ vel secundæ oblationis tempore minor fuerit, & quotannis minor, non fuisset expressum; de mandato nostro sententiam protulit: & prædictis G. & B. silentium imponens super his, quæ a Monasterio postulabant, eos ad restitutionem illorum, quæ de bonis prædicti M. propria temeritate invaserant, condemnavit. Nos igitur sententiam ipsam auctoritate Apostolica confirmamus,

SUMMARIU M.

- 1 **P**robatio dubia, seu equivoca non relevat probantem, & n. 14.
- 2 Monasterium facit deficere conditionem, si hæres decesserit sine filiis.
- 3 Probatio equivoca quæ dicatur, & n. 14.
- 4 Testandi facultate potest quis se privare offerendo se, & bona sua loco Religioso.
- 5 Offerens simpliciter se, & sua Ecclesie Regulari, censetur obtulisse etiam futura.
- 6 Donatio omnium bonorum presentium, & futurorum facta Ecclesie valida est.
- 7 Offerens se, & sua Religioni sine ingressu non dicitur mortuus mundo, imo potest matrimonium contrahere.
- 8 Offerens se Religioni simpliciter non renunciat propriis, nisi professionem emittat.
- 9 Oblationem persone, & bonorum potest Monasterium recipere etiam juramento firmatam.
- 10 Novitius potest licite exhortari, ut bona sua donec Monasterio.
- 11 Et quid post Concilium Tridentinum.
- 12 Minor annis viginquinque proficundo Religionem, alienat bona sua etiam sine curatore, & decreto judicis.
- 13 Novitius in sua professione potest præcipere, ut aliquid ex bonis suis expendatur, maxime in pios usus, aut ne quid alienetur.
- 15 Probatio debet concludere per necesse, & non per possibile.
- 16 Probatio non concludens non valet.
- 17 Probatio per verisimilitudines non sufficit, ubi clara probatio requiritur.
- 18 Fallit in sex casibus, remissive.
- 19 Monasterium ingrediens, & professionem emittens, fingitur non solum decedere cum hærede, sed etiam cum liberis.

Fagnan. in 11. Lib. Decretal.

- 20 Monasterium habetur loco filii. Procedit in casibus in jure expressis; alias secus, n. 32.
- 21 Substitutio expirat, si filius gravatus restituere partem hereditatis Patruo, si sine liberis decedat, Monasterium ingrediatur.
- 22 Testamentum, in quo Monasterium non fuit institutum saltem in legitima, an rumpatur, si testator fiat Monachus.
- 23 Fictio locum non habet, nisi in casibus in jure expressis.
- 24 Substitutio facta filio sine liberis decedenti evanesceat, si filius professionem emittat Regularem, & hereditas applicatur Monasterio.
- 25 Secus, si decedat ante professionem, vel infratempus probationis exeat.
- 26 Et an hoc procedat, si substitutio sit fideicommissaria, siue directa.
- 27 Et quid, si substituti sint fratres testatoris.
- 28 Et quid, si testatoris filii sint.
- 29 Substitutio facta sub conditione, si decesserit sine filiis ex se, vel ex suo corpore natis, an evanesceat, si gravatus fiat Monachus.
- 30 Substitutio facta sub conditione, si sine liberis decesserit, an expiret, si gravatus fiat Clericus Ecclesie secularis.
- 31 Et quid, si substitutus sit locus Religiosus, vel Ecclesia secularis, aut alius locus pius.
- 32 Et quid, si conditio illa fuerit apposta in contractu gratuito, vel oneroso, aut in statuto.
- 33 Et quid, si relata fuerit in personam ipsius testatoris.
- 34 Et quid, si gravatus ingrediatur Monasterium in fraudem substituti.
- 35 Et quomodo hujusmodi fraus probetur.
- 36 Monasterium Mendicantium non facit deficere conditionem, si hæres sine filiis decesserit.
- Et quid post Concilium Tridentinum, n. 67. & 117.
- 38 Mendicantes an sine capaces acquisitionis bonorum immobilium in communi, & n. seqq. usque ad n. 69.

- 39 Fratres Minores sunt incapaces hereditaria successionis, etiam in communi.
- 40 Sunt fundati in arctissima paupertate supra omnes Mendicantes.
- 41 Frater Minor si heres instituatur, perinde est, ac si mortuus institutus fuisset.
- 42 Testamentum, in quo Fratres Minores sunt instituti, non valet, nisi adsit coheres, & hereditas deferatur venientibus ab intestato.
- 43 Fratres Minores non sunt capaces fideicommissi universalis.
- 44 Nec jure legati habere possunt hereditatem. Nec legata particularia jure institutionis, ibid.
- 45 Fratres Minores si heredes instituuntur ea lege, ut vendant, & pretium convertant in suas necessitates, institutio non valet.
- 46 Idem si instituuntur ea lege, ut pretium erogent in constructionem Ecclesie.
- 47 Fratres Minores non excludunt substitutum sub conditione, si decesserit sine liberis.
- 48 Et bona profientis Religionem Fratrum Minorum, si de illis antea non disposuerit, deferuntur venientibus ab intestato.
- 49 Novitius in Religione Fratrum Minorum potest de bonis suis libere disponere.
- 50 Servata tamen forma, a Concilio Tridentino prescripta, si disposuerit inter vivos; secus, si in ultima voluntate.
- 51 Institutus ab ingrediente Religionem Fratrum Minorum statim secuta illius professione, potest capere hereditatem, etiam non expectata morte naturali.
- 52 Fratres Minores sunt capaces legati rei immobilis, vel annui redditus, ad effectum vendendi, & convertendi pretium in eorum necessitates.
- 53 Dummodo pretium sit moderatum.
- 54 Et legatum fiat sub modo licito, vel simpliciter.
- 55 Infirmarie Fratrum Minorum an valide fieri possit legatum annui redditus, & n. seqq. usq. ad n. 65.
- 56 Fratribus Minoribus conceditur recursus pro pecunia ad amicos spirituales pro necessitatibus Infirmorum, & Fratribus induendis duntaxat.
- 57 Fratribus Minoribus legari non potest annuus redditus pro alimentis.
- 58 Alimentis legatis veniunt non solum cibaria, habitatio, & vestitus, sed etiam medicina, salarium Medici, stratum, & omnia ad victum necessaria.
- 59 Fratribus Minoribus annuos redditus habere non licet.
- 60 Nisi pro divino cultu.
- 61 Joannis de Anania responsum circa legatum ususfructus factum infirmarie Fratrum Minorum, refellitur, & n. seqq.
- 62 Fratrum Minorum Ecclesie relinquere idem est, quod relinquere ipsis Fratribus.
- 63 Legatum ususfructus factum infirmarie Fratrum Minorum est in fraudem paupertatis.
- 64 Fraus est prohibita de jure naturali.
- 65 Mendicantes, exceptis Minoribus, de jure possunt acquirere bona immobilia in communi etiam per viam institutionis, non ut retineant, sed ut vendant, & se alant.
Et quid ex Concilio Tridentino, n. 67. & n. 117.
- 66 Societas Jesu est capax possessionum etiam per viam institutionis, ut vendat, & pretium erogat in suas necessitates, & alios pios usus.
- 68 Mendicantes exceptis Capuccinis, & Minoribus de Observantia, ex Concilio Tridentino possunt in communi bona immobilia possidere.
Et excludunt substitutum ad instar non Mendicantium.
Monasterium an succedat in feudo, remissive, ibid.
- 69 Frater Minor transiens ad Tertium Ordinem S. Francisci an recuperet jus succedendi in bonis sibi ex testamento, vel ab intestato post translationem delatis, & n. seqq. usque ad n. 81.
- 70 Monachus factus Episcopus succedit in hereditate sibi post assumptionem delata, eamque acquirit Ecclesie sue.
- 71 Non desinit esse Monachus, nec absolvitur a substantialibus regule.
- 72 Regularis ad alium Ordinem translatus nihil habet commune cum primo.
- 73 Et desinit esse filius primi Monasterii.
- 74 Et regulatur secundum instituta Ordinis, ad quem transfertur.
- 75 Regularis sua culpa translatus a Religione incapax ad capacem, non recuperat jus succedendi.
- 76 Regularis translatus ad Religionem capacem non succedit in hereditate sibi delata ante translationem, atque adita pervenientes ab intestato.
- 77 Et quid, si nondum adita.
- 78 Fratres Minores S. Francisci de Observantia transientes ad Conventuales sunt incapaces successionis.
- 79 Fratres Conventuales qui sint.
- 80 Fratres Tertii Ordinis S. Francisci sunt capaces bonorum immobilium in communi ex instituto, Fratres Conventuales ex privilegio, ibid. & n. seqq.
- 81 Societas Jesu, ejusque domus, Collegia, & persone, an vere, & proprie sint Ordinis Mendicantium, & n. seqq. usque in fin.
- 82 Quid in professis quatuor votorum.
Et quid in Coadjutoribus formatis, n. 85.
Et quid in Scholasticis, n. 86. & seqq. usque in fin.
- 83 Societas Jesu fundata est in arctissima paupertate.
- 84 Cessit juri suo in domibus professis, & renunciavit concessioni Concilii Tridentini.
- 86 Societas Jesu ex primo instituto potest habere collegia habentia redditus studentium usibus applicandos.
- 87 Mendicantes qui sint, & n. 112.
- 88 Habent pro dote mendicitatem.
- 89 Habere proprie quis dicitur jure domini.
- 90 Societatis Jesu Scholastici post votum paupertatis retinere possunt dominium bonorum suorum consilio, & approbante Superiore.
Declaratur, n. 118.
- 91 Religio una non potest esse diversorum Ordinum; & n. seqq.
- 92 Societatis Jesu corpus constat ex Professis, Coadjutoribus, & Scholasticis.
- 93 Mendicantes Ordines a non Mendicantibus differunt specie.
- 94 Mendicantes ad vitam activam, Monachi vero ad contemplativam sunt instituti.
- 95 Universitas est illius nature, cujus est major illius pars.
- 96 Universitas, in qua sunt plures laici, quam Clerici, censetur laicalis, & e converso.
- 97 Universitas mixta assumit naturam a potentiori, seu digniori.
- 98 Membra sunt illius nature, cujus est caput.
- 99 Mendicantibus non licet ad non Mendicantes transferre, ut ibi officia, & administrationes assumant.
- 100 Religionum diversitas sumitur ex fine, ad quem ordinantur.
- 101 Novitii, quia tendunt ad professionem, dicuntur religiosi, licet non sint tales cum effectu.
- 102 Mendicantium Ordinum, Monasteriorum, vel Collegiorum nomine intelliguntur illorum persone, non autem edificia, vel Universitas prout est persona ficta.
- 103 Universitas nihil aliud est, nisi homines, qui ibi sunt.
- 104 Actus, & passionis, que in facto consistunt, sunt singulorum, non autem Collegii, vel Universitatis.
- 105 Collegium assumit naturam a personis, ex quibus componitur.
- 106 Bulla S. Pii V. declarans Societatem Jesu esse Mendicantem, expenditur, & n. seqq. usque ad numer. 112.
- 107 Constitutio trahitur ad preterita, si sit declaratoria, non autem si sit novi juris, seu privilegii inductiva.
- 108 Societas una non debet diverso jure censer.
- 109 Religiosis que adherent, Religiosa sunt.
- 110 Relatio fit ad precedentia cum suis qualitatibus.
- 111 Causa finalis in procemio expressa regulat totam dispositionem.
- 112 Intellectus cap. unic. de Relig. domib. lib. 6.
- 113 Regula non dicitur respectu alicujus membri, seu partii integralis, sed respectu totius corporis Religionis.
- 114 Religio potest esse Mendicans ex regula, licet aliud ejus membrum non mendicet.
- 115 Men-

- 115 Mendicantium statui, & essentia non repugnat bona immobilia in communi possidere.
- 116 Mendicantes sunt qui ex fundatione sua Regula non habent redditus, licet de facto, vel ex privilegio non mendicent.
- 118 Societatis Jesu Scholastici quamvis habeant dominium bonorum suorum, tamen sunt vere Religiosi, eorumque vota simplicia sunt substantialia, & in dubium hoc revocantes sunt ipso jure excommunicati.

1 **I**n presentia. Dubia probatio non relevet probantem. Hoc dicit, secundum Joan. Andr. Bald. Bellam. Butr. Card. Anch. & Imol. Vel plenius secundum Aretin. & Felin. Monasterium facit deficere conditionem, si hæres decesserit sine filiis: & qui debet probare de uno actu, vel tempore limitato, si prober tale quid, quod possit convenire illi actui, vel tempori, & etiam alteri, equivoce probat, & ideo succumbit. Dividitur in tres partes principales. In prima ponitur processus factus coram iudice delegato. In secunda ibi, *Dilectus*, sententia iudicis. In tertia ibi, *Nos igitur*, confirmatio Apostolica: & prima subdividitur in quatuor, ut hic per Jo. Andr. & alios.

4 Nota primo ibi, *Monasterio vestro obtulit se & sua*, casum singularem, in quo quis in vita potest se privare facultate testandi, videlicet offerendo se, & omnia bona sua loco Religioso, secundum Abb. hic n. 2. & Dec. n. 26. Offerens enim simpliciter se, & sua Ecclesiae Regulari, censetur obtulisse bona etiam futura, ut hic per Butr. in fin. alioquin; si offerret presentia tantum, vel aliquid sibi reservaret etiam quoad usumfructum, oblatio non esset plena, nec offerens potiretur privilegiis Monasterii, cui se obtulit, ut probavi latissime in c. *Ut privilegia*, infra de privileg. ubi plene videas pro huiusmodi oblatis. Unde ex oblatione simpliciter facta adimit sibi omnino facultatem testandi, & tamen valet oblatio, ut hic quod est valde notabile ad limitationem l. *Stipulatio hoc modo concepta*, ff. de ver. oblig.

6 Ex hoc infert singulariter Bart. in l. final. n. 13. c. de pact. ut valeat donatio facta Ecclesiae omnium bonorum presentium, & futurorum, & consequenter favore Ecclesiae possit quis se privare facultate testandi, quamvis Religionem non intret; quia quemadmodum potest favore Ecclesiae dare se, & omnia bona sua, ita & sua sine se. Sed Abb. hic in 5. not. mordet dictum Bartholi; quia cum quis offert etiam se per ingressum Monasterii fingitur mortuus, ut c. *Placuit*, 16. q. 1. & l. *Deo nobis*, c. de Episc. & Clem. unde nil mirum, si potest donare omnia bona sua presentia, & futura, quia etiam si expresse non donaret, tamen transirent in Monasterium, si aliter de illis non disponderet, c. *Quia ingrediens*, & c. *Si qua mulier*, & §. *Nunc autem* 19. q. ult. & Auth. *Ingressi*, c. de sacros. Eccles. Hæc autem ratio cessat quando offerens non intrat in Monasterium. Tu vero non recedas ab opinione Bartholi, quæ est valde pia, & Ecclesiae favorabilis, ut ipsemet Abbas fatetur, & eam sequuntur idem Abbas in c. fin. in 1. not. de success. ab intest. & in cons. 102. Circa personarum, n. 2. par. 2. Mar. Socin. in tr. oblat. in 10. libell. in 1. q. & est ex mente glossæ penult. in c. *Ut lex continentia* 27. q. 1. eamque communem esse attestantur Purpurat. in d. l. fin. n. 242. ubi etiam Cagnol. n. 203. Covarr. in rubr. de testament. in 2. part. n. 5. in fin. Duen. in leg. 219. in 1. limit. Clar. in §. *Donatio* q. 20. v. *Uterius quero*, Paris. hic n. 21. & Dec. n. 26. qui licet multa in utranque partem adducat disputationis gratia, præsertim circa intellectum l. *Jubemus nulli*, §. 1. c. de sacros. Eccles. tamen n. 29. vers. *Et ex prædictis* fatetur in practica a communi opinione recedendum non esse, præcipue cum agatur de favore Ecclesiae, ad text. in l. *Sunt persone*, ff. de Religios. & sumpt. funer. Et quamvis non respondeat ad motivum Abbatis, tamen responderi potest, validitatem donationis, per quam quis se privat facultate testandi offerendo se & sua Monasterio, nullatenus fundari in ea ratione, quod si mortuus mundo, quandoquidem potest quis donare se, & sua & loco Religioso absque eo, quod fiat Monachus, ut c. *Cum & plantare*, §. 1. & cap. *Ut privilegia de privileg.* & c. *Per exemptionem*, eod. tit. lib. 6. & idemmet Abb. fatetur hic in 4. not. & Decius n. 21. Quo casu oblatio non dicitur mortuus mundo, imo potest esse conjunctus, & matrimonium contrahere etiam post oblationem, Calder. cons. ult. de regul. Card. cons. 21. Bald. cons. 240. in 5. volum. Imol. in Clement. 1. n. 10. de decim. Nec verum est bona transire in Monasterium, quando quis simpliciter offert se absque ulla bonorum mentione: imo enim talis oblatio non renunciat propriis, nisi professionem emittat regularem, & ita intelligi debet gloss. in d. c. *Ut lex continentia*, 27. q. 1. ut ibi declarat Archid. & post eum Calder. d. cons. ult. n. 1. v. *Et quod dictum est per gloss.* Et ita eo casu bona non veniunt in consequentiam personæ, ut inquit Bald. loco cit. & adde quod scripti in d. c. *Ut privilegia*, n. 14. 29. de privil.

Secundo nota ibi, *Nec contra oblationem suam venire* 9 *juramento firmavit*, Monasterium posse recipere oblationem personæ, & bonorum etiam juramento firmatam, nec inde oriri sinistram aliquam suspicionem, quod ingredientem ad oblationem, & juramentum induxerit propter bona temporalia, ut hic per Abb. n. 2. ver. *Nota quem licite oblationem suam*, & Dec. in ost. not. non enim ex hoc ingrediens dicitur deceptus; quinimo ad hoc potest licite exhortari, ut c. *Perlatum* 19. q. 3. Nec obstat c. *Constituit* 20. q. 3. quoniam ille text. loquitur in puella ad mortem ægrotante, quæ per circumventionem seducta fuit ad professionem emittendam, ut infra attingam n. 36. Unde gl. in præalleg. c. *Perlatum*, dicit mulierem illam se, & suo Monasterio contulisse per exortationem Episcopi, non autem illeam.

Tu vero adverte, quia, si oblatio, seu donatio bonorum fiat ante ingressum Monasterii, id est ante suspensionem habitus Regularis, indistincte vendicat sibi locum decisio hujus textus. Sed si fiat post habitum susceptum, hodie distinguendum est; nam aut oblatio fit cum effectu, id est cum traditione rei oblatæ: & fieri non potest, quia S. Tridentina Synodus in c. 16. v. *Sed neque sess.* 25. de regular. prohibet sub pœna anathematis, ne aliquid ex bonis ingredientis infra annum probationis Monasterio tribuatur, excepto victu, & vestitu. Aut oblatio, seu donatio fit simpliciter sine ulla traditione: & tunc potest quidem fieri, sed cum licentia Ordinarii, & intra duos menses proximos ante professionem, alias non valet, etiam si sit jurejurando vallata, ut habetur in eod. c. 16. in princ. quod latius prosequor in c. *Statuimus* infr. de regul. ubi plene videas.

Tertio nota ibi, *Minor annis*, minorem annis viginti quinque ingrediendo Monasterium alienare bona sua etiam sine curatore, & decreto iudicis, ut hic habetur expresse, secundum Innoc. n. 5. Jo. Andr. n. 15. & Abb. n. 10. Secus autem esset, si in Monasterium non intraret, ut leg. *Siquidem*, & l. *Si prædium*, Cod. de præd. minor. sine decr. non alien. quasi per tot. etiam si veller alienare in alias pias causas, arg. l. *Voto*, ff. de pollicit. secundum Innoc. & alios præallegatos. Potest autem in sua obligatione, seu professione præcipere, ut aliquid ex bonis, quæ se cum defert, expendatur, maxime in pios usus; aut ne quid ex bonis huiusmodi alienetur, & implenda erit illius voluntas, secundum Innoc. hic n. 5. v. *Si autem in sua obligatione*, cum quo alii transeunt: dummodo tamen in his servetur forma a Concil. Tridentino præscripta in c. 16. sess. 25. de regular. ut tetigi supra n. 11.

Quarto nota ibi, *Secunda tamen potuit major extitisse*, probationem dubiam, seu æquivocam non relevare, ut est casus in hac Decretali, quæ ad hoc quotidie allegatur, Cardin. hic n. 1. Rota dec. 380. n. 10. par. 5. recen. hic enim fuit probatum æquivoce ob variam temporis, seu ætatis significationem, quia minor dupliciter dici potest, scilicet minor annis 14. & minor annis 25. ut in tex. & in l. fin. c. *Si minor se major dixer.* neque actor probavit præcisè de minore annis 14. tempore ingressus. Probatio autem debet concludere per necesse, & non per possibile, ut Bald. inquit in l. *Quod probationem*, la seconda n. 1. c. de probat. quia non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse, l. *Neque natales*, c. eod. tit. & l. *Non hoc*, c. unde legitim. Merito probatio non concludens non valet, ut hic per Decium n. 48. & n. 62. & seq. ubi hanc regulam pluribus exornat. Nec sufficit probare per quasdam verisimilitudines, ubi clara probatio requiritur, ut ait Bald. in l. *Interpositas*, in ult. not. c. de transact. & post eum Decius d. n. 62. Quæ tamen conclusio fallit in sex casibus, quos hic prosequitur Felin. a n. 15.

Quinto nota ibi, *Intelligendum non est sine hæredibus deedere eum qui ingressus est Monasterium, & factus est* 19 *Monasterium*, & factus est

- Monachus*, fingi non solum decedere cum hærede, sed etiam cum liberis, ut hic firmat Innoc. n. 8. Jo. Andr. n. 22. & Imol. n. 12. *vers. Nota quod monasterium*, dicens, hunc textum esse ad hoc valde singularem, qui non habetur alibi, & probat propositam conclusionem, quia verbum hæres hic accipitur pro liberis, alioquin per ingressum Monasterii non esset purificata illa conditio, si sine liberis decesserit. Unde patet verum non esse quod ait Bart. in Auth. *Ingressi*, & in Auth. *Si qua mulier*, C. de sacros. Eccles. & in Auth. *Nisi rogati*, Cod. ad Trebellian. videlicet, non probari aliquo jure, ut Monasterium habeatur loco filiorum vel liberorum: imo enim id probatur in hoc cap. ut bene per Imol. & idem expresse tenet Speculat. in tit. de locat. §. *Nunc aliqua vers. 153. & seqq.* Bald. in cap. 1. in princip. ff. de milit. vassal. qui bellic. arm. depof. & ipsemet Bart. in l. *Heredibus*, §. 1. n. 4. ff. ad Trebell. & hanc dicit esse veram opinionem Lap. al. leg. 129. alias 130. incip. *Factum super quo n. 19. & Et si dicatur quod statutum*; & communem, & in iudicis sequendam Cornens conf. 18. *Circa hanc consultationem*, n. 7. volum. 4. Quo fit, ut testator, si dixerit, Volo ut filius meus det partem hæreditatis patris, si decedat sine liberis, filio Monasterium ingrediente satisfactum sit conditioni, quare nil petent patris, cum Monasterium habeatur loco filiorum. Ita notabiliter Innoc. hic d. n. 8. cum quo Host. n. 20. in ver. *Instituit*. Joan. Andr. d. n. 27. Bald. n. 5. Butr. n. 60. & alii transeunt.
- Hinc etiam fit, ut quasi agnatione posthumi rumpatur testamentum, in quo testator, qui postea factus est Monachus, non instituit Monasterium, saltem in legitima, argumento hujus textus, & in Auth. de Sanctis. Episc. §. *Sed & hoc presenti*, & l. *Filio*, ff. in iust. rupt. & irrit. testam. secundum Innoc. hic n. 7. Frider. de Sen. conf. 165. *Glossa referant*, v. *Rogo excusatum*, Bald. conf. 9. *Mulier facit lib. 5.* & est communis opinio, ut testatur Jason. in d. Auth. *Si qua mulier* n. 17. C. de sacros. Eccles. In hoc tamen contrarium tenuit Bart. ibi n. 8. cujus opinionem communem dicit Ripa in leg. *Si unquam* q. 35. n. 94. Cod. de revocat. donat. & magis communem, veriorum, & æquiorum, cum saveat testamento, Clar. in §. *Testamentum*, q. 28. n. 5. v. *Aut vero in fin.*
- Ceterum adverte, quia hic speciale est favore Religionis, ut Monasterium habeatur loco filii, cum alias requirantur filii naturales, nec sufficiant legitimi tantum, l. *Si ita quis in fin.* ff. de legat. 2. secundum Jo. And. hic n. 27. *vers. Et est speciale*. Quare potius constituenta est regula in oppositum, videlicet Monasterium non haberi loco filii, nisi in casibus in jure expressis, ut declarat Bald. in Auth. *Si qua mulier in princ.* C. de sacros. Eccles. nam cum hæc sit quedam fictio, locum non habet, nisi in casibus expressis, ut in simili notat gloss. in c. *Placuit il secundo in vers. Mortuus* 16. q. 1. & in c. *Susceptum in ver. Non morte de rescr. lib. 6.* dicens mortem civilem æquiparari naturali in casibus expressis duntaxat, & sequitur hic Felin. n. 42. *vers. Sed istis*, & similibus, & Rot. dec. 92. num. 11. p. 2. *divers.* Alias vero, ut verbis Baldi utar, in l. *Filium*, n. 5. ff. de his qui sunt sui, vel alien. jur. fatuitas est dicere, quod Monasterium habeatur loco filii: & sane hic sequeretur, ut Monachus haberet Monasterium in sua potestate; ac proinde quidquid acquireret Monasterium, acquireret Monacho. Item, ut plures esse possent patres unius filii, & plures aliæ absurditates sequerentur, quas cumulat Felin. dict. n. 42.
- Ultimo nota ibi, *Qui Monasterium sibi hæredem instituit*, substitutionem factam filio, si sine liberis decesserit, evanescere, si filius Monasterium ingrediatur, & hæreditatem Monasterio applicari, ut hic est casus, & notat gloss. ult. Innoc. n. 8. Host. n. 20. in ver. *Instituit*, Joan. Andr. n. 27. Abb. num. 36. & idem Abb. Aretin. & Felin. in *summario textus*, & reliqui omnes, Bart. Bald. Angel. Salicet. & Legistæ in Auth. *Nisi rogati*, Cod. ad Trebell. in Authent. *Si qua mulier*, & Auth. *Ingressi*. C. de sacros. Eccles. quod intellige, dummodo institutus ingrediatur Monasterium, ita ut teneat Monachatus, ut hic in gloss. ultim. Nam ubi fit mentio de ingressu, intelligitur cum effectu, ut per Felin. n. 32. Unde si decederet ante professionem Regularem, substitutio non evanesceret, secundum Vincentium, & idem si intraret, & infra tempus probationis exiret c. *Statuimus de regul.* secundum Abb. Antiq. quos hic refert, & sequitur Jo.

Andr. n. 36. & consentiunt Bald. n. 15. Butr. n. 61. Card. col. 2. Henr. Boich. n. 20. Abb. n. 44. Felin. n. 32. & Dec. num. 200.

Ampliat primo, conclusio superius firmata, ut lo. 26 cum habeat, si substitutio fuerit fideicommissaria, siue directa, ut sentit gloss. ultim. hic illis verbis: *Ingressus Monasterium fingitur habere hæredem, cum rogatus est restituere privato* (ecce substitutio fideicommissaria) *vel cum ei privatus est substitutus* (ecce substitutio directa) & apertius hoc tenet Abb. in princ. qui dupliciter summat testum: primo scilicet intelligendo illum in substitutione fideicommissaria, deinde in substitutione directa; dicens utrumque intellectum esse in se verum, licet subdat veriorum esse intellectum, ut substitutio hic fuerit fideicommissaria, propter illud verb. *Devolverentur*, ut est text. apertus secundum eum in l. *Heredibus*, §. 1. ff. ad Trebell. Sed Butr. & alii dicunt substitutionem fuisse compendiosam; quia ver. *Devolverentur* est verb. commune, ut concludit Bart. in l. 2. in fin. ff. de alimen. & cibariis. legat. & in l. *Centurio*, col. ult. *vers. Septimo dabitur*, ff. de vulg. & pupill. Gemin. in c. *Si pater in prin.* gloss. in ver. *Filia de testam. lib. 6.* & alii, quos hic sequitur Dec. n. 1. & ad text. quem Abbas adducit, responde, ut hic per Bero. n. 3. Adverte tamen, quia quod Abbas dicit de substitutione directa, verificari non potest in pupillari, quia illa locum habet tantummodo, si hæres in pupillari ætate decesserit, l. *In pupillari*, ff. de vulg. & pupill. In pupillari autem ætate non potest filius Monasterium ingredi cum effectu, c. *Significatum de regul.* Ergo frustra queritur, an per ingressum Monasterii excludatur substitutus. Sed nec vulgaris videtur extingui per ingressum Religionis; quia cum præsupponat filium non esse hæredem, vel quia non possit, ad text. in l. *Cum proponas*, C. de hered. instituen. & not. per Bart. in l. 1. ff. de vulg. & pupill. nihil est quod possit acquiri Monasterio ad præjudicium substituti, cum per ingressum Religionis illa tantum Monasterio acquirantur, quæ tempore ingressus erant propria ipsius ingredientis, c. *Quia ingredientibus cum seq. 19. q. ult.* Auth. *Ingressi*, C. de sacros. Eccles. de quo tamen dic, ut per Bero. hic n. 1. v. *Sed rectius considerando*.

Ampliat secundo supradicta conclusio, ut locum habeat etiam si fuerint substituti fratres testatoris; nam nihilominus Monasterium eos excludit, secundum Innocen. & alios supracitados n. 21. Secus autem si substituti sint testatoris filii: quia succedunt excluso Monasterio; nam ut inquit Bald. n. 10. in fin. favor liberorum substitutorum est naturalis, favor autem Monasterii est civilis, & minor favor respectu majoris est odium, l. *Si apud minorem*, ff. de minor. Ergo pravalet filiorum substitutorum favor. Idem voluit Bart. in Authen. *Ingressi in 2. lectura* n. 55. Cod. de sacros. Eccles. & consulendo idem Bald. conf. 196. In hac questione per totum volum. 1. ubi in fine dicit ita fuisse judicatum, Raphael. Fulgos. consil. 53. *Quoniam superius in fine Alexan. conf. 121. Viso themate suprascripto num. 11. v. In hanc partem volum. 2.* Ripa in l. *Ex facto*, §. *Si quis rogatus in primo*, n. 41. ff. ad Trebell. & Bero n. 458. & 492.

Ampliat tertio eadem conclusio, ut vendicet sibi locum etiam si conditio substitutioni adjecta fuerit per verba naturalitatem importantia, puta, si decesserit sine filiis ex se, vel ex suo corpore natis; adhuc enim si rogatus restituere profiteatur Religionem: succedit Monasterium excluso substituto, ut ex facto per quinque fundamenta consuluit Barthol. in suo cons. 1. incip. *Parmentis*, per totum, & fuit opinio antiquissimorum Doctorum Pfaragor. & Ricardi Maluntæ, quos refert, & sequitur per Dyn. in leg. *Si ita quis*, §. *in fin.* ff. de legat. 2. Cyn. in Authen. *Nisi rogati* n. 2. & Fulgos. n. 3. & 4. & firmant hic Bald. num. 9. in fin. Butr. n. 25. Abb. num. 48. Aretin. a num. 68. usque ad num. 72. Felin. n. 36. Dec. n. 232. Paris. a n. 136. usque ad n. 144. Ferrer. n. 104. Bero. n. 486. Et hæc opinio forte servaretur in practica, quia in diversitate opinionum consuevit assumi illa quæ favet Religioni, Per leg. *Sunt persone*, ff. de Relig. & sumpt. fun. ut inquit Imol. hic n. 59.

Verum contra Monasterium in favorem substituti tenuerunt ex Canonistis, Host. in c. *Raynaldus*, n. 20. & 21. & ibi etiam Joan. Andr. n. 10. & Cardin. in fin. prin. infra de testam. & in hoc cap. Henrich. Boich. n. 24. Bellam. n. 41. Barbat. a num. 72. & Mant. num. 71. & ex Legistis

gists Jacob. de Belvis. in Authen. da Sanctiss. Episcop. §. Sed & hoc præsenti, Bald. in l. fin. in princ. n. 1. & 2. C. de Episcop. & Cler. & ibi etiam Fulgos. in princ. Salic. in Auth. Nisi rogati in fin. C. ad Trebel. & ibi etiam Bald. n. 10. dicens hanc opinionem esse multum æquam: quod etiam dixit Imola in l. Lucius, l. ultima, n. 5. ff. de hered. instituen.

Sane hæc consultatio est satis dubia, adeo ut Petr. de Anchar. hic n. 41. post prolixam disputationem concludat his verbis: *Inter opiniones tantorum Patrum, & Modernorum teneas quidquid placet.* Et authores plurimos usque ad satietatem pro utraque sententia cumulat novissime Thom. Sanch. super Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 16. n. 51. vers. Octavo: dicit tamen Joan. de Imol. in d. l. Si ita quis, §. Is cui in fin. ff. de legat. 2. hanc secundam opinionem esse veriore[m] attento jure canonico, & servandam in terris Ecclesiæ: oppositam vero attento jure civili, & servandam in terris Imperii.

30 Ampliatur quarto eadem conclusio, ut procedat etiam si rogatus restituere fiat Clericus Ecclesiæ secularis; nam substitutio evanescit, dummodo tamen duo copulative concurrant, nempe ut perpetuo ibi maneat, & relicta eroget in pios usus: sic probat textus in Auth. de Sanctiss. Episcop. §. Sed & hoc præsenti col. 9. unde desumpta est Authen. Nisi rogati, C. ad Trebel. & tenent hinc glos. ult. Innoc. n. 8. vers. Si autem fiat Clericus, Host. n. 19. Bellam. n. 31. Dec. n. 200. Paris. n. 117. & Bero. n. 498. Speculat. in tit. de stat. Monachor. §. ult. q. 15. n. 20.

31 Nunc limita primo propositam conclusionem, nisi filius rogatus sit restituere loco Religioso, vel Ecclesiæ seculari, aut alteri pio loco, vel relicta expendere in pios usus. His enim casibus per ingressum Monasterii non expirat substitutio facta in defectum liberorum; quia privilegiatus non utitur privilegio contra æque privilegiatum, ut in d. §. Sed & hoc præsenti, & hic firmant glos. ult. Innoc. n. 8. Host. n. 19. Bellam. num. 29. & num. ult. Butr. n. 60. Cardin. col. 4. vers. In glossa finali, Anch. n. 19. Imol. n. 17. Abb. n. 36. Felin. n. 29. & Dec. n. 192. Speculat. in tit. de stat. Monachor. §. 1. n. 19. & 20. q. 15. Barr. & communiter Legistæ in d. Auth. Nisi rogati, C. ad Trebel.

32 Limita secundo eandem conclusionem, ut procedat dummodo ea conditio apponatur in ultimis voluntatibus, vel in contractibus gratuitis, prout loquitur text. in d. §. Sed & hoc præsenti, ut advertit Bald. hic n. 18. in fin. Secus vero in contractibus onerosis, quia tunc conditio illa per professionem regularem non evanescit, ut hic per Anch. n. penul. Barb. n. 71. Afflict. dec. 83. n. 13. & idem si eadem conditio apponatur in statutis, ut decidunt Domini de Rota dec. 92. n. 11. & seq. p. 2. divers.

33 Limita tertio, nisi conditio relata sit in personam ipsius testatoris, puta quia dixit, Si sine liberis decessero, substituo Titium: tunc enim & si testator Religionem profiteatur, non tamen expirat substitutio, nec intrat dispositio hujus c. ut originaliter voluit Martin. de Selva Episcopus Pampilonen. quem hic refert, & sequitur Joan. Andr. n. 37. & consentiunt Butr. n. 62. Cardin. col. 4. Anchar. n. 29. Abb. n. 46. & Decius n. 214.

34 Limita quarto, nisi rogatus intret Monasterium in fraudem substituti, quia tunc conditio non evanescit, cum fraus, & dolus, &c. ut hic tenent Abb. Antiqu. n. ult. dicens ita tenere Petr. de Sampson. Magistrum suum, Jo. Andr. n. 36. Bald. n. 31. Henric. Boich. n. 21. Bellam. n. 32. & 40. Butr. n. 61. Abb. n. 46. Felin. n. 36. Dec. num. 204. & Bero. n. 500. Fraus autem probabitur, si gravatus comminatus fuerit substituto se ingressurum Religionem, ut eum excludat a fideicommisso, secundum Abb. Antiquum, & Joan. Andr. locis citatis. Et quamvis hanc conjecturam refellant Petr. de Bellaper. in Auth. Nisi rogati q. penul. C. ad Trebell. & Dec. hic n. 209. tamen eam admittunt Henric. Bellam. Butr. Abb. & Felin. supracitati, & alii plures, quos cumulat Sanchez super Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 16. n. 60.

36 Sed nunquid fraus præsumatur ex hoc solo, quod rogatus restituere, professionem emiserit in articulo mortis, gravis controversia est, quam Sac. Congregatio Concilii noluit decidere, sed ad judicem causæ rejecit. Tu dic, ut scripsi in c. Sicut nobis, a n. 30. usque in fin. de regular. & adde Felinum hic n. 34. & quæ in utraque partem congerit Sanchez d. c. 16. n. 58.

37 Limita quinto valde notabiliter superscriptam conclusionem, in II. Lib. Decretal.

sionem, omissis pluribus aliis limitationibus, quas prosequitur Sanch. d. c. 16. ut non procedat, si rogatus restituere ingrediatur Monasterium Ordinis Mendicantium; quia cum bona immobilia eis possidere non liceat c. Nimis prava infr. de excessib. Pralat. c. un. §. Confirmatos de Relig. domib. lib. 6. utique substitutum non excludunt, nec habet locum hoc cap. ut hic tenent Scribentes, Decis. Pedemont. 126. n. 27. & ita tenere Doctores communiter affirmat Bern. Land. in addit. ad Barr. dict. conf. 1.

Verum an hæc limitatio locum habeat post Concilium Tridentinum, plenius dicam infr. n. 67. & n. 117.

QUÆRO, an Fratres Mendicantes sint capaces acquisitionis bonorum immobilium in communi.

Tametsi in hac materia Doctores hic multa scribant; in hoc tamen videntur convenire, ut constituenda sit differentia inter Fratres Minores S. Francisci, & reliquos Mendicantes; & secundum hoc ponunt duas conclusiones communes, quas post Imol. & Abb. prosequitur Felin. a n. 50.

Prima conclusio est: Fratres Minores sunt prorsus incapaces hæreditariæ successionis etiam in communi, text. est in Clem. Exivi, §. Cupientes de verb. signific. Frideric. de Sen. consil. 26. Casus talis est; Quidam ingressus, in princ. Sunt enim fundati in arctissima paupertate supra omnes Mendicantes, ut fuse deducit Barr. in tr. Minorit. lib. 1. dist. 1. c. 1. per tot. Petr. de Anchar. in d. Clement. Exivi, n. 1. Cald. conf. 46. incipien. An bona ingressi Ordinem, post med. vers. Præterea de hoc de testam. Et successiones ex sui natura indifferenter ad pecuniam, & etiam ad alia mobilia, & immobilia se extendunt, quæ ex Regula sunt eis prohibita, ut in d. §. Cupientes. Unde, ut ait Bald. in leg. Eam n. 17. C. de fideicom. Frater Minor est incapax emolumenti, & tituli, & si instituitur, perinde est, ac si homo mortuus institutus fuisset: cujus dictum refert, & sequitur Felin. d. n. 50. Et ita nullum est testamentum, in quo Fratres Minores sunt hæredes instituti, nisi adsit cohæres; & hæreditas deferretur venientibus ab intestato, l. Si in metallum, ff. de his, quæ pro non scriptis habentur, l. 1. C. de hered. instituen. l. Neque enim, ff. de testam. militar. & firmat Barr. in d. tract. Minorit. lib. 1. dist. 1. cap. 2. Petr. de Anchar. in d. Clem. Exivi n. 2. v. Revertor ad primum.

Et quemadmodum jure institutionis capere non possunt, ita nec jure fideicommissi universalis, secundum Barr. in eod. tract. lib. 1. dist. 2. c. 2.

Sed neque jure legati habere possunt hæreditatem, ut per Barr. d. lib. 1. dist. 3. c. 1. imo nec legata particularia jure institutionis, ut idem tradit d. dist. 3. c. 2.

Quod adeo verum est, ut nec valeat institutio facta de Fratribus Minoribus ad effectum æstimationis, scilicet, ut vendant, & pretium convertant in suas necessitates. Et est magis communis opinio, ut pluribus relatis testatur Anton. Gabriel. comm. conclus. 1. n. 1.

Quinimo si testator dixerit, Instituto hæredes Fratres Minores cum hoc, ut bona hæreditaria per executores nominatos vendantur, & pretium erogetur in reparationem Ecclesiæ, constructionem Capellæ, & sacram suppellectilem; & quatenus hæredis institutio non valeat ex aliqua causa in corpore juris clausa, tunc jure legati lego: talis institutio non valet, ut latissime probavi in c. Nimis prava, a n. 20. usque ad n. 46. infra de excess. Pralator.

Quamobrem Fratres Minores non excludunt substitutum sub conditione, si gravatus decesserit sine liberis, nec in eis locum habet iste testus, ut scripsit Bald. in l. Cum accutissimi, n. 16. C. de fideicom. Abb. conf. 27. Pro clara col. 2. in princ. lib. 2. Felin. hic n. 50. & communiter DD. Vivius commun. opinion. conclus. 839. ubi plures refert, & de communi testatur.

Quo vero ad bona ingredientis Religionem Fratrum Minorum, quamvis sint tres opiniones, quas hic recenset Innocent. num. 6. tamen communis opinio est, hujusmodi bona deferri venientibus ab intestato, perinde ac si Professus esset mortuus, si de illis ante professionem non disposuerit. Et ita tenuerunt hic Imol. col. penultim. versicul. Quid autem, si quis ingrediatur, Abbas numer. 62. Felin. numer. 50. Frideric. dict. conf. 26. n. 1. dicens hanc opinionem esse veriore[m], & num. 3. Bar. eod. tr. Minor. lib. 4. dist. 3. c. 1. & Bald. in Auth. Ingressi, n. 46. C. de Sacros. Eccl. & de communi testatur

Abb. *conf. 27. Pro clara, & luculenta, n. 2. v. Quadam, & secunda religio, p. 2. Roman. conf. 296. Circa declarationem, n. 1. v. Secunda vero opinio est communis, & alii, quos citat Gabriel. d. conclus. 1. de hered. institu. n. 6.*

- 49 Sed si ante professionem de bonis suis dispositionem fecerit, huiusmodi dispositio rata, & firma esse debet, cum in Regula B. Francisci cautum sit, ut liceat ingredientibus, & sit liberum facere de bonis suis secundum quod Dominus spiraverit: quod etiam habetur in dict. Clem. *Exivi, §. Dubitaverunt, de ver. signific. & not. Bart. d. l. 4. dist. 2. c. 1. n. 4. Dummodo tamen servetur forma a Concilio Tridentino præscripta in c. 16. sess. 25. de Regular. Et hoc si dispositionem fecerit inter vivos; secus in ultima voluntate, quia decretum d. c. 16. locum non habet in testamentis, & aliis ultimis voluntatibus, ut declaravit S. Congregatio ejusdem Concilii interpres.*
- 41 Et hæredes instituti in testamento profitentis statim, capient illius hæreditatem, etiam non expectata morte naturali, ut Bart. concludit *d. dist. 2. c. 2.*
- 52 Porro conclusio superius firmata, & illius declarationes vendicant sibi locum in hæreditate, vel fideicommisso universali duntaxat, non autem in legatis, seu relictis particularibus; nam etsi Fratres Minores etiam in communi sint incapaces legati bonorum immobilium, & consequenter etiam annuis redditus, qui inter mobilia computantur, ut est textus in Clement. *Exivi, §. Cumque annuus redditus de verb. signific. quem dicit rotundum, & clarum Abbas conf. 63. Ut veritas, post princ. ver. Præterea par. 2. tamen sunt capaces ad effectum vendendi, & pretium convertendi in suas necessitates,*
- 53 aut in usum Fabricæ, vel Sacristiæ; dummodo tamen pretium non sit excessivum, ita ut potius sit thesaurizatum, quam pro necessitatibus imminentibus receptum, ut inquit Bart. in *ead. tract. Minoritar. lib. 1. dist. 2. c. 2. n. 16. & seq. Jas. in l. Abud Julianum, §. Constat, n. 41. ff. de l. 1. Et dummodo legatum fiat sub modo licito, aut etiam simpliciter, quia sub modo licito factum intelligitur, ut probatur expresse in c. *Exiit, §. Præterea de ver. signific. lib. 6. & tenet glos. in d. Clem. Exivi col. 5. in ver. Proinde vers. Si autem modus, eod. tit. & ibi etiam Anchar. numer. 13. vers. Quandoque Fratribus relinquitur, Bart. in Authen. Excipitur, C. de bon. que liber. & in d. tract. Minoritar. lib. 2. distinct. 2. cap. 1. n. 9. & dist. 4. c. 1. n. 19. Abb. d. conf. 63. num. 8. par. 2. Rot. coram Burat. decis. 245. n. 18. & alias censuit S. Congregatio Concilii, ut dixi in c. Nimis prava, n. 50. de excess. Prælator. ubi etiam plene videas, quorum legatorum sint capaces Fratres Minores tam de familia, quam ex reformatione, a n. 46. usque ad n. 61.**
- 55 Sed hic incidit pulchra dubitatio, an valeat legatum annui redditus factum valerudinario, seu infirmariæ Fratrum Minorum S. Francisci.
- 56 Videtur respondendum non valere, quia pro necessitatibus infirmorum Regula permittit tantum, ut Fratres recurrant ad amicos spirituales pro eleemosynis manualibus, ut patet in cap. *Exiit, §. Nec quidquam vers. In alio quoque Capitulo de ver. signific. lib. 6. ubi sic legitur: Ministri, & Custodes pro necessitatibus infirmorum, & aliis Fratribus induendis, per amicos spirituales sollicitam curam gerant secundum loca, & tempora, & frigiditas regiones. Et in Clem. Exivi, §. Porro cum dictus Sanctus eodem tit. ibi: Recursus ad amicos spirituales pro pecunia in duobus casibus tantum secundum Regulam conceditur, videlicet pro necessitatibus infirmorum, & Fratribus induendis. Hæc autem provisio fuisset inanis, & frustratoria, si pro usu infirmorum liceret Fratribus habere annuos redditus.*
- Præterea hæduæ necessitates, videlicet pro infirmis, & pro fratribus induendis, in Regula æquiparantur, ut in locis proxime citatis. Sed pro fratribus induendis certum est non licere illis obtinere annuos redditus, d. cap. *Exiit, §. Porro, & fatentur omnes; Ergo nec pro necessitatibus infirmorum, c. Translatio de Constitut. & c. 2. de translat. Episcop. cum simil.*
- 57 Ad hæc legatum annuum Fratribus Minoribus relictum pro alimentis non valet, secundum Bart. in l. *Servo alieno in princ. & ibi etiam Imol. ff. de legat. 1. Frideric. de Sen. conf. 12. Fratres, n. 7. vers. Quod non sit capax Duenn. regul. 381. in l. limit. n. 1. vers. Quod est verum nisi annum, Anton. Gabriel. lib. 4. tit. de legat. conclus. 1. n. 27. Ergo nec valet legatum annuum pro medicis,*

& medicinis, & sic pro usu infirmariæ; quia legatis alimentis veniunt non solum cibaria, habitatio, & vestitus, ut in l. *Legatis, ff. de alimen. legat. sed medicinæ, salarium medici, stratum, & omnia ad victum necessaria, l. Sic ut impendia, ff. de usufr. l. Verbo victus, ff. de ver. signific. Bart. in l. Si cum dotem, §. Sin autem, n. 9. ff. solue. matrim. Jas. post alios in leg. Cum ii, §. Qui transigit, ff. de transact. Riminald. Jun. conf. 132. n. 11. lib. 2.*

Et confirmatur; quia si Regula non permittit, ut Fratres Minores pro necessitate victus habeant redditus annuos, quia incerta mendicitas debet eis victum tribuere, ut dicit textus in c. *unic. §. 1. de Religios. domib. lib. 6. & tradit Frider. de Sen. ubi supra, & Abb. conf. 63. Ut veritas, n. 2. lib. 2. longe minus censetur permittere, ut habeant redditus annuos pro medicinis, & medicis, quorum non est adeo præcisa necessitas sicut victus, sine quo vivere non possumus, d. l. verbo evictus, & l. fin. ff. de alim. pupill. præstan. Et in proposito nota Bald. in Auth. *Ingressi, n. 42. C. de sacros. Eccles.**

Accedit quod in d. Clem. *Exivi, §. Cumque annuus redditus de verb. signif. pro generali regula firmatur, ut cum annuos redditus obtinere paupertati, & mendicitati repugnet, prædictis Fratribus redditus quoscunque, sicut & possessiones, vel earum etiam usum (cum eis non reperiatur concessus) recipere, vel habere, conditione considerata ipsorum, non liceat, quæ sunt formalia verba illius text. Qui ergo dicit eos posse habere annuos redditus pro usu infirmorum, probare debet, quia standum est regulæ, quandiu non probatur exceptio, l. Ab ea parte, ff. de probat. Glos. 1. in fin. c. Inter hæc 32. q. 1. Et cum edictum sit prohibitorium, omnes annui redditus censentur Fratribus prohibiti, nisi appareant concessi, ut probant illa verba textus. Cum eis non reperiatur concessus, & notat Abb. d. conf. 63. in princ. Quæ tamen exceptio, seu concessio, nec probatur, nec probari potest; quin potius constat de opposito tum ex superioribus deductis, tum quia a memorata prohibitione obtinendi redditus quoscunque excipitur tantummodo casus pro Divino cultu, ut si relinquatur annuatim Frumentum pro hostiis, vel vinum pro sacrificio, aut pecunia pro luminibus, & similibus, ut per Frider. de Sen. d. conf. 12. n. 4. Bald. in d. Auth. *Ingressi, n. 59. Abb. post Bart. & Joan. de Lignan. d. conf. 63. n. 4. v. Secundo principaliter, Rota decis. 365. n. 9. par. 5. divers. Ratio est secundum omnes, quia per huiusmodi legata Fratrum mendicitas non relevatur; Ergo hæc exceptio firmat regulam in contrarium in omnibus aliis casibus, in quibus relevatur eorum mendicitas, ut per Abb. loco citato, & consequenter relictum annuum pro usu infirmorum non tenet.**

Denique si liceret Minoritis pro usu infirmariæ obtinere annuos redditus, hinc esset aperta via excludendi prorsus eorum mendicitatem; nam cum redditus annui inter mobilia censeantur a jure, ut dicitur in dict. §. *Cumque annui redditus: prætextu infirmorum possent non solum census, & loca montium sed etiam possessiones, & eorum fructus, imo & pingues hæreditates acquirere, cum tamen ut legitur in d. Clem. Exivi, in §. Rursus, Vir Sanctus tam in exemplis, quam verbis Regulæ ostenderit se velle, ut Fratres sui, & filii Divinæ providentiæ innitentes, suos in Deum jacerent cogitatus, qui volucres cæli pascit, quæ non congregant in horrea, nec seminant, vel metunt. Unde videmus nec Fratres Capuccinos, qui Regulam Fratrum Minorum in sua puritate servant, nec Fratres strictionis observantiæ unquam habuisse redditus annuos etiam ad usum infirmariæ.*

Quamobrem non valere legatum annuum factum infirmariæ Fratrum Minorum tenet in puncto Joan. de Lignan. in d. Clem. *Exivi, relatus a Joan. de Anan. conf. 30. & ex Recent. Sanchez in Decalog. lib. 7. c. 26. n. 47. vers. Nec credo verum, licet superscriptas rationes non ponderet.*

Nec refert, quod idem Joan. de Anania d. conf. 30. incipien. *Visa petitione, n. 3. v. Circa tertium, relatus simpliciter Rodriq. quæst. Regular. tom. 2. quæst. 126. art. 4. consuluerit valere legatum ususfructus factum infirmariis Fratrum Minorum, quoniam movetur potissimum duobus fundamentis.*

Primum est, quia dictum legatum non fuit factum Fratribus, sed loco, juxt. tex. in l. *Annua, §. Attria, ff. de ann. legat. De jure autem cuilibet Religioso loco legari potest,*

potest, l. 1. *C. de sacros. Eccl. cum concordant.* de quibus per eum: neque hoc jus fuit sublatum per d. *Clem. Exivi*, quæ secundum eum si legatur, & perlegatur a capite usque ad finem, nullam facit mentionem quando relinquitur loco, sed solum quando Fratribus, allegat Bar. *intr. Minor. lib. 1. dist. 4.* ubi tenet posse relinqui Ecclesiæ Fratrum Minorum, licet non possit relinqui Fratribus, & legatum acquiri Ecclesiæ Romanæ, de cujus proprietate sunt Ecclesiæ Fratrum Minorum, ut d. *Clem. Exivi*, §. *Loca vero*.

62 Verum hoc primum fundamentum deridet, & dicit esse omnino falsum Bald. *in Authen. Ingressi* n. 55. *C. de sacros. Eccl.* nam aut sumitur Ecclesia materialiter pro ædificio; & hoc modo Ecclesia non est sufficiens medium ad acquirendum Ecclesiæ Romanæ civili acquisitione, quia est quid insensatum, quod nec capere, nec velle potest; sicut si dicerem, Lego fundo Titii, non propterea acquireretur Titio, nisi esset jus prædiale, quod inesset rei, l. *Pecoris*, ff. *de serv. rusticor. prædior. leg. Ut pomum*, ff. *de servit.* Aut ponitur Ecclesia formaliter, & significative, l. *Mortuo*; ff. *de fidejussor.* & tunc cum significet quid abstractum a genere, id est ipsam speciem, hoc est Collegium Fratrum Minorum, quia Ecclesia, & Collegium idem sunt, ut idem Baldus dixit *in Rubr. C. de sacros. Eccl.* sequitur, ut non possit acquirere mediante organo, & cum organum sit inhabile acquisitioni impeditur, l. 1. §. *Ceterum*, ff. *de acquir. possess. l. Quicunque gerimus*, ff. *de action. & obligat. l. Triaprædia*, ff. *de servit. rusticor. prædior.* & quod notatur *in Clem. Religiosus*, de *Procur.* & maxime quia impedimentum Regulæ videtur esse de jure naturali, & Divino. Itaque in his, quæ requirunt medium, cessante medio, cessat acquisitio, & inanimata, non quærunt, nisi sit acquisitio, quæ procedat immediate propter rem ipsam, ut servitus, leg. *Qui fundum*, ff. *quemadm. servit. amit.*

Præterea Bald. ad confundendum, ut ipse ait, Bartholierrorem, subjicit alias duas rationes. Prima ratio est ex parte voluntatis testantis; quia relinquere Ecclesiæ Romanæ, non est relinquere pauperibus, sicut testator intellexit, leg. *Non dubium*, *C. de testam.* Unde opinio Bartholi est contra mentem testantis. Secunda ratio est, quia Joann. XXII. *in Extravag. Ad conditorum*, §. *fin. de verbor. signifi.* renunciavit omni acquisitioni domini per dictos Fratres faciendæ Ecclesiæ Romanæ; Ergo eodem modo renunciavit acquisitioni faciendæ per Ecclesiam Fratrum, cum inter Fratres, & Ecclesiam sit quædam conjunctio inseparabilis. Et ita contra Bartholum dicit se in facto consuluisse: ejus consilium habetur *in 4. volum. consil. 416. Visa substitutione*, ubi in fine concludit his verbis: *Ridiculum est dicere, Non potest relinqui Fratribus, sed potest relinqui Ecclesiæ, ut dicit Bartholus: hoc enim quid aliud est, nisi verba sacra cavillari, & mentem juris lacerare? Unde potest sibi dici, litera sua occidit, spiritus autem vivificat.* Hæc Bald. cujus opinionem sequitur, & pluribus confirmat ejus discipulus, Petr. de Anch. *in d. Clem. Exivi* col. 3. n. 5. v. *Sed quæro, an idem sit*, Angel. *in Auth. de Eccl. tit. §. Si quis autem*, il *secundo*, & Barb. *in c. Nos quidem* col. fin. *de testam.*

Quid plura? Idemmet Barr. postea re accuratius perpensa se retractavit *in l. 1. n. 5. C. de conduct. & Procurat. Dom. August. lib. 11.* ubi ait: Si legatum relinquitur Ecclesiæ S. Francisci, illud legatum est nullum, sicut si relinqueretur Fratribus de San. Francisco, licet tenuerim contrarium in libello Minoritarum: & movetur per gl. ibi, quæ exponit domum, id est illos de domo.

Quæ rationes a fortiori procedunt in legato facto infirmariæ. In Ecclesia enim potest considerari ratio Divini cultus, ut pro solvenda opinione Bartholi observat Abbas d. *conf. 63. n. 4. v. Hoc etiam sentit Bartholus* lib. 2. quæ tamen ratio in legato facto infirmariæ considerari non potest. Unde idem est in effectu legare infirmariæ, ac legare Fratribus infirmis. Neque enim testator accepit infirmariam pro ædificio, sed pro Fratribus, eosque principaliter contemplatus est, ut in propriis terminis dicit Joann. de Lignan. *in d. Clem. Exivi*. Idque vel invitatus fatetur ipsemet Joann. de Anan. d. *conf. 3. n. 7.* ibi; Ergo in casu nostro assignabuntur fructus dictarum possessionum infirmariæ S. Francisci, & si ibi erunt infirmi, qui eis indigeant, subveniet eis juxta votum defuncti. Sed Fratres infirmi non sunt capaces, ut ostensum est supra; Ergo nec infirmaria: & quemadmodum servus, qui regitur a domino, non est capax eorum, quorum,

dominus non est capax, l. *Non minus*, ff. *de heredit. instit. l. Si mihi*, & libi, §. *fin. de leg. 1.* ita eadem ratione locus, qui regitur per Fratres, non debet esse capax eorum, quorum Fratres non sunt capaces, ut per Petrum de Anchar. *ubi supra*.

Secundum fundamentum Joan. de Anan. est, quia per 63 legatum ususfructus factum infirmariæ non sit fraus d. *Clem. Exivi*, quæ solum prohibet relinqui Fratribus Minoribus ad hoc, ut vivant sine proprio, & in paupertate, quod non tollitur, si relinquitur pro necessitatibus infirmorum. Sed hoc quoque fundamentum est falsum, quia Regula præcipit, ut Fratribus infirmis provideatur ex mendicitate, & quæstu quotidiano, ut probatum est supra: & per annuos redditus relevatur eorum mendicitas; unde melius Joann. de Lign. *ubi sup. dicit*, legatum factum infirmariæ Fratrum Minorum esse in fraudem paupertatis: & ut Bald. inquit *in d. Auth. Ingressi* n. 57. hinc esset aperta via fraudibus, & fieret fraus de nomine ad nomen, ut *in Auth. de nupt. §. Optime*, l. *Si per impressio-* nem, ff. *quod met. caus.* omnis autem fraus est prohibita de jure naturali; & quidquid ratione fraudis prohibetur, 64 tanquam jus naturale de similibus ad similia extenditur, leg. 1. & l. ult. ff. *si quid in fraud. patr. leg. Cum hi*, §. *Si cum lex*, de *transact.*

Secunda conclusio. Reliqui Mendicantes sunt capaces 65 acquisitionis bonorum immobilium in communi, non quidem ut possideant, aut sibi perpetuo retineant, sed ut vendant, & pretium convertant in suas necessitates: hoc enim non repugnant mendicitati, nec Religiosæ paupertati, ut tenet glossa ordinaria, & solemniter *in c. 1. in ver. Domum*, de *religios. domib. lib. 6.* quam sequuntur communiter Juristæ *in l. Julianus §. Constat. de legat. 2.* & Canonistæ hic, præsertim Felin. n. 51. & *inc. Filius*, de *testam.* prout de communi testantur Hieronym. Gabriel. *conf. 28. n. 3. lib. 1. Navarr. in Comment. 2. de regular. n. 50. v. Si autem aliorum*, & Menoch. *conf. 1014. num. 14.* quam etiam secuta est Rota apud Put. *decis. 279. lib. 1.* & Buratt. *decis. 245. n. 3.* ubi allegantur aliæ decisiones concordantes. Imo illam glossam de consuetudine observari affirmant Bald. *conf. 232. col. 2. v. Nec obstant verba lib. 2. Raph. Cuman. conf. 169. col. 2. v. His tamen non obstantibus*, Dec. *conf. 550. n. 5. vers. Et conclusio supradicta*, Put. & Buratt. *locis citatis.* Et quamvis illa glossa loquatur in legatis, tamen idem esse in institutione, ut scilicet valeat ad effectum vendendi, & pretium erogandi in eorum necessitates, tenet Guidopap. *decis. 327.* Nicol. de Ubald. *in tr. de success. ab intest. Clericor. n. 5.* ubi testatur de communi, prout etiam attestatur Decius *hic n. 70.* & alii apud Gabr. *de hered. instituen. conclus. 1. n. 11.* licet Raphael Cuman. *conf. 132. & d. conf. 169.* dicat hoc procedere potius de consuetudine, quam de jure.

Sed tu adverte, quia hæc conclusio hodie locum ha- 66 bet tantummodo in domibus professis Societatis Jesu, quæ licet sint Mendicantes ex Regula, & renunciaverint concessioni Concilii Trident. *in cap. 3. sess. 25. de regul.* ut dicam *in ult. q. n. 82. & n. 84.* tamen sunt capaces acquisitionis possessionum, & annuorum reddituum, non modo per viam legati, sed etiam per viam institutionis universalis, non quidem ad effectum retinendi, sed solum vendendi, & pretium erogandi in suas necessitates, & alios pios usus, ut in terminis resolvit Rota coram Buratt. *in prealleg. decis. 245. per tot.* ubi articulum plene, & accurate examinat, & respondet objectis.

Verum quoad alios Mendicantes, exceptis Capuccinis, & Minoribus de Observantia S. Francisci, prædicta conclusio hodie non procedit; quia S. Synodus concessit Monasteriis omnibus Mendicantium tam virorum, quam mulierum, quibus ex Constitutionibus erat prohibitum, aut ex privilegio non erat concessum bona immobilia possidere, ut deinceps bona hujusmodi possidere valeant, ut *in cap. 3. sess. 25. de regular.* Unde cum jam sint capaces bonorum immobilium in communi, etiam 68 ad effectum possidendi, & sibi perpetuo retinendi proculdubio excludunt substitutum, sicut alii non Mendicantes, ad præscriptum hujus Decretalis, prout firmant Navarr. *Comment. 2. de regular. n. 54.* & Sanchez *in Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 16. n. 13.* An autem ejusmodi Monasteria succedant in bonis feudalibus, examinavi latissime *in cap. Quæ in Ecclesiarum supra de constitut. in quest.* an Regularis ex Ordine Fratrum Prædicatorum ad Episcopatum assumptus succedat in feudo aperto, postquam

quam fuit consecratus Episcopus a num. 57. usque ad num. 108.

- 69 Ulterius QUÆRO, an Regularis ex indulto Apostolico a Religione Fratrum Minorum de Observantia ad tertium Ordinem S. Francisci ex legitima causa translatus recuperet jus succedendi in bonis sibi ex testamento, vel ab intestato post translationem delatis.

- 70 Videtur respondendum recuperare huiusmodi jus succedendi, ac secundo Monasterio acquirere ad instar Monachi ad Episcopatum assumpti, qui succedit in hereditate sibi post assumptionem delata, eamque acquirit Ecclesiae, ad quam fuit promotus, ut est textus in capit. Statutum 18. quest. 1. cuius hæc sunt verba: *Monachus, quem Canonica electio a iugo Regulae Monasticae Professionis absolvit, & sacra ordinatio de Monacho Episcopum facit, velut legitimus hæres paternam sibi hereditatem postea jure vendicandi potestatem habeat.* Hæc ibi. Nam quamvis Monachus factus Episcopus non desinat esse Monachus, nec absolvatur a substantialibus Regulae; ideoque nec proprium habere possit, capit. Cum ad Monasterium in fin. de stat. Monach. & cap. De Monachis 16. quest. 1. gloss. in capit. Quorundam in ver. Mendicantium, de elect. lib. 6. & in dict. cap. Statutum in ver. Legitimos, & docet S. Thom. in 2. 2. quest. 88. art. 11. ad 4. tamen ut alia Ecclesia acquirat ex persona illius, ad substantialia Religionis non pertinet. Ideoque gloss. Archid. Turrec. & alii DD. exponentes verba illa, *Paternam sibi hereditatem postea jure vendicandi potestatem habeat*, verbum illud, *Sibi* interpretantur, id est, Ecclesiae suae.

Et cum Archiepiscopus Goanus, cujus consultationes san. mem. Paulus V. ad Sac. Congregationem Concilii rejecit, inter alia quævisset, an spolia Episcopi Regularis morientis ab intestato pertinerent ad Cameram Apostolicam, an ad successorem beneficii: Et Cardinalis Serra testatus esset Cameram Apostolicam ibi quoad spolia nihil prætere: Sac. Congregatio respondit, bona post consecrationem acquisita ad propriam Ecclesiam pertinere, per dict. capit. Statutum, & doctrinam Navarr. de reddit. Eccles. quest. 1. in 9. admonitor. num. 1. & sequent.

- 71 Quamobrem sicut Regularis ad dignitatem secularem translatus, licet ex se sit incapax successionis, acquirit Ecclesiae suae hereditatem sibi delatam post translationem: eodem modo translatus ad Religionem, quæ bonorum sit capax in communi, acquirit secundæ Religioni: & per text. in d. cap. Statutum, Fratres Minores S. Francisci de Observantia translatis ad Religionem bonorum capacem fieri habiles ad successionem bonorum, quæ sibi post translationem deferuntur, itaut acquirant secundo Monasterio, tradit in puncto Bart. in tract. de Minorit. lib. 4. dist. 2. c. 3. ubi refert sic prius determinasse Franciscum de Assisio Decretorum Doctorem: sequuntur Nicol. de Ubald. in tract. de success. ab intest. Clericor. par. 1. n. 3. versic. Et idem si esset translatus ad Monasterium capax, Jas. in l. Ex facto, §. final. sub n. 10. vers. Adde etiam quoad Bart. ff. de vulg. Summa Angel. in ver. Religio n. 28. Redoan. de spol. Clericor. q. 8. n. 22. & DD. hic, maxime Felin. n. 50. vers. Et adde quod si Frater Minor. Ratio est, quia Regularis ad alium Ordinem translatus nihil habet commune cum prima Religione, ut statuitur Decreto Chalcedonen. Conc. cap. 10. in hæc verba: *Si quis jam translatus est ab alia Ecclesia in aliam, nihil habet commune cum priore Ecclesia,* refertur in c. Si quis jam 21. q. 2. ad idem text. in c. Ne pro cuiuslibet 16. q. 1. Ideoque desinit esse filius prioris Monasterii, ut dixit gl. Joan. Andr. in d. c. Statutum in ver. Restituat in fin. & regulatur in omnibus secundum instituta Religionis, ad quam transfertur, c. Reclentes, de statu Monachor. secundum Navarr. de regular. conf. 61. n. 5. & conf. 64. per tot.
- 75 Quæ tamen conclusio duas recipit declarationes. Prima est, dummodo Regularis ad laxiorem translatus fuerit ob causam infirmitatis, debilitatis, complexionis, vel aliam similem; ideoque in dubio apposta sunt verba illa, *Ex legitima causa*; alias enim si ob demerita fuerit translatus, jus succedendi non recuperat, secundum Bart. dict. tract. de minorit. dist. 3. cap. 3. in fine: Quia, inquit, illa absolutio magis est ad poenam, quam ad præmium, & consentiunt Jas. & Angel. locis cit.
- 76 Secunda declaratio est, dummodo hereditas eidem Regulari deferatur post transitum ad laxiorem, id est, post professionem in secunda Religione omittam, cum antea

non dicatur canonice translatus, cap. Cum singula, §. final. de prabend. lib. 6. Navarr. conf. 61. quidam Abbas num. 2. de regular. Hereditas enim ante huiusmodi transitum delata, siquidem fuerit adita per consanguineos, non acquiritur per regularem postea translatus, cum jam sit aliis acquisita, ut decidit Bart. ubi sup. cap. 2. Bald. in leg. Si alienum, §. In extraneis num. 7. vers. Secundo facit, ff. de heredib. instituend. Frideric. de Sen. consil. 26. Felin. hic num. 50. versic. Et adde quod quod si Frater Minor, & Paris. num. 185. Sin autem hereditas fuerit quidem delata ad eundem Regularem ante translationem, sed adita non fuerit per venientes ab intestato; tunc quamvis ex persona illius secundum Monasterium possit adire, ut per Frideric. dict. consil. 26. per tot. tamen hæc quæstio est magis dubitabilis, ut patet ex traditis ibi per Frider. Nicol. de Ubald. loco cit. & Bero hic n. 550. Ideoque in proposita quæstione consulto addita sunt verba illa, *In bonis sibi post translationem delatis*, &c.

Non obstant duæ Constitutiones Alexan. VI. quæ reddunt incapaces successionis Regulares transeuntes ad Religionem capacem bonorum in communi; nam ambæ sunt restrictæ ad Fratres Minores de Observantia transeuntes ad Ordinem Minorum Conventualium; atque in hunc sensum referuntur a Redoan. dict. quest. 8. num. 38. & a Roder. de regular. tom. 2. quest. 128. artic. 1. versic. Advertendum tamen, & ab his, qui privilegia Mendicantium in compendium redegerunt, in ver. Hereditas, versic. Alexander VI. Quod non est hoc casu, quia Fratres Terti Ordinis non sunt Conventuales Minorum de Observantia; ideoque huius casus solutio, tanquam non comprehensi in Bulla, petenda est ex dispositione juris communis, ut notat gloss. in capit. Constitutionem in ver. Prorogamus in fin. de regular. lib. 6. Oldrad. consil. 22. numer. 4.

Præsertim quia Constitutiones Alexandri specialem habent rationem in suo casu, id est, facilitatem, & frequentiam transitus Minorum de Observantia ad Conventuales ejusdem Ordinis, quam ut compesceret Alexander, interdixit transeuntibus successionem in bonis ad eos quomodocunque delatis, atque ita Constitutiones ad hunc casum non sunt extendendæ, sive verba, sive rationem illarum consideremus, ad gloss. magnam in fin. in Clem. 1. de sent. excomm.

Quibus tandem accedit, quod Conventuales dicuntur Fratres, qui ab antiqua sua perfectione, & Regulae Observantia declinantes, a Sede Apostolica impetrarunt facultatem bona immobilia in communi possidendi, ut patet ex prima parte Chronicarum Ordinis Minorum, & refert Frater Ludovicus Miran. in Manual. Pralat. tom. 2. q. 12. art. 1. Fratres autem Terti Ordinis sunt capaces bonorum immobilium in communi ex Regulae instituto. Unde etiam ex hoc capite potuit moveri Alexander Pontifex ad prohibendam successionem Regularibus translatis ad Conventuales tantum, qui ex vi Regulae non possent succedere; non autem translatis ad alias Religiones, quarum instituta non prohibent successionem. Et ita resolutum.

Ultimo QUÆRO, an Societas Jesu, ejusque domus, collegia, & personæ, sint vere, & proprie Ordinis Mendicantium?

Extra controversiam est, Societatem professam, & illius domus, ex sui natura, non autem ex indulto, seu privilegio, esse Mendicantes. Quandoquidem ex regula fundamentalis ad litteram inserta in Constitutione Pauli III. incipien Regimini, §. 10. & paulo ulterius repetita in Constitutione 9. Julii III. quæ, incipit, Exposcit, §. 1. cautum est, ut infra, videlicet: Sic voveant singuli, & universi perpetuam paupertatem, ut non solum privatim, sed neque etiam communiter possint Professi, vel ulla eorum domus, aut Ecclesia ad aliquos proventus, redditus, possessiones, sed nec ad ulla bona stabilia, præter ea, quæ opportuna erunt ad usum proprium, & habitationem, retinenda, jus aliquod civile acquirere, rebus sibi ex charitate donatis ad necessarium vitæ usum contenti: & in Constitutionibus Societatis par. 6. cap. 2. num. 2. amplius additur, ut in domibus, vel Ecclesiis redditus nulli, ne Sacrificiæ quidem, aut fabricæ applicati haberi possint, sed neque ulla alia ratione; sed in solo Deo fiducia constituatur. Quæ verba convincunt, Societatem ipsam in arctissima paupertate fundatam esse. Id quod affirmat Menoch. conf. 1014. n. 5. Hieronym. Gabr. conf. 28. num. 1. & 2. lib. 1. & complures alii ex recentioribus. Et quamvis Societas professam omni-

modam habeat administrationem reddituum Collegiorum tamen cum illos in proprios usus convertere nequeat, ut disponitur in formulis primævi instituti ut supra inserti in præcatis Constitutionibus Pauli III. & Julii III. utrobique in §. 12. adeo nec Præpositus Generalis possit super hoc dispensare, ut in *Constitut. Societatis par. 4. cap. 2. n. 5.* hujusmodi superintendencia, & administratio mendicantem non excludit, ut in hac specie observat Hieronymus Gabr. d. *consil. 29. num. 2. versic. Nec repugnat.* Quare cum Societas professa ex regula redditibus careat, eique victum præbere soleat incerta mendicitas: hæsitari non potest, quin vere & naturaliter illi conveniat diffinitio Mendicantium, quæ habetur in *cap. unic. §. Confirmatos, de relig. domib. lib. 6.* ut infra latius explicabitur; & consequenter hac in parte declaratoria S. Pii V. de qua infra in 6. *fundamento*, in alium sensum detorqueri non potest, ut ex pluribus deducit Rota coram Buratto *decis. 245. n. 1. & seqq.* cum præsertim eadem Societas adhuc in puritate Regulæ perseveret, quippe quæ in Domibus Professorum, vel eorum Ecclesiis cessit juri suo, & renunciavit concessioni Concilii Tridentini, de qua in *cap. 3. sess. 25. de regul.* ut ex Parribus Societatis referunt Molin. *de just. & jur. tract. 2. disput. 139. col. 2.* & Thom. Sanch. in *Decalog. tom. 2. lib. 6. cap. 18. n. 11.*

Idemque per omnia dicendum est de Coadjutoribus formatis; tum quia ut disponitur in *Constitutionibus Societatis par. 6. capit. 2. num. 4.* Coadjutores quandiu in Domibus erunt, quæ ex eleemosynis vivunt, & ipsi eodem modo vivent: unde & illis proprie convenit Mendicantium diffinitio, de qua in *dict. §. Confirmatos*; tum quia Declaratoria S. Pii V. hos quoque Coadjutores complectitur.

Itaque punctus concertationis restringitur ad Collegia, & Scholasticos in eis degentes. Ratio dubitandi est, quia ex primævo instituto, ut præfertur, inserto in præcatis Bullis Pauli §. 11. & Julii §. 10. Societas potest habere in Universitatibus Collegium, seu Collegia habentia redditus, census, seu possessiones usibus, & necessitatibus

Studentium applicandas; Ergo Collegium, & Studentes non sunt Mendicantes, quia ut diffinitur in *dict. cap. unic. §. Confirmatos, de relig. domib. lib. 6.* Mendicantes sunt, quibus ad congruam sustentationem redditus, aut possessiones habere Professio, sive Regula quælibet interdicit; sed per quæstum publicum tribuere victum solet incerta mendicitas, & notat gloss. 2. in *cap. unic. de excess. Prelat. lib. 6. & in cap. Quorundam in ver. Mendicantium, de elect. eodem libr. & Doctores passim.* Vel certe dicuntur Mendicantes, qui ex Regula, vel Constitutionibus non possunt habere proprium etiam in communi, secundum Calderin. *conf. 17. de regul.* & est expressum in Constitutione II. Bonifacii VIII. inferius adducenda. Habent enim pro dote mendicantem, ut inquit Gemin. *consil. 40. num. 7. versic. Hoc idem probat.* Cum igitur Collegiis, & eorum Scholasticis non competat diffinitio Mendicantium, utique nec diffinitum, §. 1. 27. qu. 2. Cald. d. *conf. 17.* ubi hoc argumento consulit Ordinem Servorum non esse ex Mendicantibus.

Nec tollit obicem, quod omnimoda gubernatio, & superintendencia super dicta Collegia sit penes Præpositum, vel Societatem. Quoniam hoc non impedit, quin dominium reddituum, & possessionum remaneat penes Collegia, cum totum, & integrum insumere debeant in Scholasticum necessitates, & nihil prorsus in usus proprios convertere valeant: ut in prædictis Constitutionibus, d. §. 10. & 11. Atque ita Præpositus Generalis est nudus, & simplex minister, non dominus, ad textus in *leg. Si quis Titio*, & ibi Bald. *num. 2. & 3.* & Doctores, ff. de leg. 2. Menoch. *conf. 66. n. 16. vers. Secundo.* Exemplo tutoris, qui bonorum pupillarium omnimodam habet administrationem, dominio tamen penes pupillum remanente, ut l. *Obligari, ff. de auth. tutor. cum multis similibus.* Ideoque in literis Pii IV. incipien. *Exponi nobis*, Domus Probationis, & Collegia Societatis dicuntur habere, vel posse habere bona stabilia juxta regularia illius instituta; habere enim proprie quis dicitur jure domini, *leg. Habere, ff. de verbor. signific. cap. Nolo, §. Nulli liceat in Societate nostra, & cap. Non dicatis 12. quest. 1. Buratt. dict. decis. 245. n. 7.*

Et augetur difficultas, quia Scholastici in Societate nedum sunt capaces bonorum in communi, sed etiam in particulari; nam ut habetur in Constitutionibus Societa-

tis *par. 6. cap. 2. n. 11. in declarat. lit. H.* post votum paupertatis possunt retinere dominium bonorum suorum consilio, & approbante Superiore; quod videtur repugnare non solum mendicanti, sed etiam paupertati religiosæ, ut in d. §. *Nulli liceat*, & expressius in c. *Cum ad Monasterium, §. Nec æstimet Abbas, de stat. Monach.*

Ceterum etsi præmissa primo intuitu valde urgere videantur, existimo tamen pro veritate omnino tenendum esse, Collegia, & Scholasticos esse vere, & proprie Ordinis Mendicantium, ex fundamentis infra scriptis. Et primo, una & eadem Religio non potest simul esse diversorum Ordinum, Clem. 1. & ibi Cardin. *num. 10. vers. Et pro hac ratio, de elect. c. Recolentes, §. Ceterum, de statu Monachor.* alioquin Religio non esset una, sed multiplex, c. *Loquitur Dominus 24. q. 1.* Sed Scholastici una cum Coadjutoribus formatis, & solemniter Professis sunt una, & eadem Religio, & Societas, ut patet in ejus Constitutionibus *par. 1. c. 1. num. 1.* ubi sic legitur, *Scholastici approbati etiam modo quodam interiore, quam admissi ad probationem, in corpus Societatis coaptantur:* & ibi in declarationibus *lit. A.* Societatis nomen dicitur continere cum Professis, & Coadjutoribus formatis etiam Scholasticos approbatos: & immediate subjungitur, *Ex his enim tribus partibus Societatis corpus constat;* Ergo Scholastici non possunt esse alterius Ordinis, quam sint Coadjutores formati, & Professi, de quibus non controversatur, quin sint Ordinis Mendicantium.

Et confirmatur, quia Ordines Mendicantes a non Mendicantibus differunt specie, Clement. *Ut professores, & ibi gloss. in ver. Quoslibet, de regul. cap. unic. in princip. ibi: Diversorum Ordinum, præcipue Mendicantium de relig. domib. lib. 6. gloss. in cap. Constitutionem, in ver. Religionibus, de regular. eodem libr.* & admittunt scribentes omnes hic; Mendicantes enim ad vitam activam, Monastici vero, & non Mendicantes ad vitam contemplativam, sunt instituti: & Religionum diversitas sumitur ex fine ad quem ordinantur, ut docet S. Thomas in 2. 2. *quest. 188. artic. 1. & 2.* Joann. Andr. in *cap. Sane num. 4. de regular.* Ergo fieri non potest, ut una, & eadem Religio, & Societas constet ex Ordinibus Mendicantium, & non Mendicantium: esset enim corpus ex diversis naturis, & monstruosum instar Chimæræ, & Hippocentauri, quæ licet sint similia entibus, tamen non sunt entia, ut ait Bald. *consil. 9. in fin. num. 8. vers. Et ad clariorem lib. 1.* Nec talis dici posset Societas, sed potius Dissocietas, cum rationi repugnet, ut homines disparis professionis, vel Ordinis simul socientur, ut legitur in dicta Clement. 1. *de elect.* Et quamvis in Societate quidam mendicent, ut Professi, & Coadjutores, quidam vero studiis vacantes actu non mendicent; hinc tamen difformitas Ordinis non inducitur; nam sicut in corpore humano est membrorum varietas per diversa officia, quia non omnia membra eundem actum habent, & tamen idem est corpus, ut c. *Singula 89. distinkt.* ita in corpore Societatis, quamvis diversa sint Scholasticorum, & Professorum ministeria, unum tamen est corpus, una Societas mendicans, & unus Ordo, ad quod facit optime d. *cap. Loquitur, 34. qu. 1. & Extravag. Unam sanctam de majorit. & obed. & probatur clarissime in Constitutione II. Bonifacii VIII. quam infra adducemus in responsione ad objecta.*

Secundo, ad dignoscendum, cujus naturæ sit Universitas, vel Societas, inspicere debet natura majoris partis; ideoque Collegium, in quo simul sunt Clerici, & laici, si major pars sit laicorum, censetur laicale, & e converso, quia major pars trahit ad se totum, l. *Quod major, ff. ad municip. & tenent Bart. in l. fin. n. 15. ff. de colleg. illicit. Abb. in c. Ex literis num. 3. de contest. Covarr. pract. qu. cap. 36. num. 5. vers. Tertio.* Similiter Universitas mixta assumit naturam a potentiori, seu digniori, c. *Quod in dubiis, de Consecr. Eccles. vel Altar. Abb. per illum textum in c. De jure in 1. notab. vers. Item ex hoc, de jurepatr.* Unde videmus Collegium, quod mixtum est Doctorum juris Canonici, & juris Civilis, judicari Collegium Canonistarum, ut per Abbat. loco proxime citato, & Lambert. in *tractat. de jurepatr. lib. 1. par. 2. in 4. qu. art. 3. n. 2.* Sed in Universitate Societatis Jesu duæ ex tribus partibus proculdubio sunt Mendicantes, nempe Professi, & Coadjutores formati, ut superius ostensum est. Item hæ duæ tertiæ partes sunt absque dubio potentiores, & digniores, quia Scholastici sunt tertiæ classis, Coadjutores secundæ, Professus primæ, ut patet in ejus Constitutionibus, *cap. 1. exam. n. 7. & Pro.*

- & Professi sunt in Societate præcipui, & ipsi tantum habent votum activum, & passivum in electione Præpositi Generalis, ut *par. 5. cap. 2. lit. A.* Ergo tota hæc Universitas, & Societas cum suis Professis, Coadjutoribus, & Scholasticis censetur Ordinis Mendicantium, cum præsertim hoc casu sit etiam favorabilius, ut major, & dignior pars trahatur, & non trahatur, *Put. dec. 157. lib. 3.*
- 98 Tertio, Caput Societatis, id est, Præpositus Generalis, est vere, & non fide Mendicans, ut explicite declaravit S. Pius V. in Constitutione, de qua infra in 6. *fundamento*, in illis verbis: *Illam scilicet Societatem, & illius Præpositum: &c. vere, & non fide Mendicantes fuisse, esse, & fore*; Ergo non solum Professi, & Coadjutores, sed etiam Capiti subjecti sunt naturaliter Mendicantes, quia membra sunt illius naturæ, cujus est caput, *leg. Cum in diversis, ff. de relig. & sumpt. funer. cap. Cum liceat, de præscript. Cagn. in proem. Digestorum num. 22.* & in terminis Gabr. *d. conf. 28. n. 7. & 8. lib. 1.* Alioquin Præpositus Generalis non esset caput Ordinis, sed caput Ordinum, & Scholastici & Professi cum Coadjutoribus essent duo corpora sub uno capite, quasi monstrum, *de Extravag. Unam sanctam, vers. igitur, de major. & obed. cap. Quoniam, de offic. ordin.*
- 99 Quarto, si Collegia Societatis essent Ordinis non Mendicantium, non liceret Professis, & Coadjutoribus ad illa transire, ut ibi officia, & administrationes assumerent: hoc enim esset contra Concilium Viennense in *Clem. 1. de regular.* cui in Constitutionibus Societatis non reperitur derogatum, prout requiritur, *cap. Ex parte, Capell. Monach. Oldrad. conf. 326. num. 1.* Sed consequens est falsum, quia ut habetur *par. 4. eorundem Constitutionum cap. 2. n. 1. declarat. lit. F.* & Coadjutores, & Professi possunt transire ad Collegia, ut ibi sint Administratores, Concionatores, Lectores, Confessarii, Visitatores, & similes; Ergo & antecedens.
- 100 Quinto, Religiosi non sortiuntur naturam, & denominationem ex medio, sed ex fine ad quem tendunt, ut per D. Thomam in 2. 2. *quest. 288. art. 1. in corpore*, Jo. Andr. in *d. cap. Sane num. 4. de regul.* Cardin. in *Clem. 1. num. 13. de elect.* Ideoque Novitii, licet non sint Monachi, aut Regulares cum effectu, cum adhuc seculo non renunciaverint; tamen quia tendunt ad professionem, appellantur Religiosi, *cap. Religioso, §. Quamvis autem, de sent. excomm. lib. 6.* Cardin. in *Clem. 1. n. 2. & 3.* Rebuff. in *Prax. tit. de dispensat. cum regul. n. 23.* & patet ex notatis per Host. in *cap. Statuimus n. 4. vers. Nec obstat, de regul.* & per glossam magnam in *cap. Beneficium post med. vers. Item talis, eodem tit. lib. 6.* ubi ait, Novitios esse Religiosos licet revocabiles. Scholastici autem Societatis non sunt in Collegiis, ut ibi perpetuo maneant, sed tanquam in via ad Societatem professa. Collegia enim instituta sunt, ut sint Seminarium Societatis, ut dicitur in præallegata Bulla Julii III. §. 10. Idcirco enim admittuntur, ut postquam docti evaserint, in Societatem ingredi, & Professi, vel Coadjutores esse valeant. Ideoque elapso tempore probationis emittunt tria vota simplicia, paupertatis, castitatis, & obedientiæ cum promissione ingrediendi Societatem, vel ut Coadjutores, vel ut Professi, quemadmodum expresse disponitur in Constitutionibus Societatis *cap. 1. exam. num. 10.* Igitur Scholastici, quamvis in Collegiis habeant redditus in communi, tamen cum sint ibi quasi in via, & in fieri, ut inquit Suarez *de relig. tom. 4. lib. 1. cap. 2. n. 17.* merito ab ipsa Societate Professæ, & Mendicantæ, ad quam tendunt, naturam & denominationem assumunt: facit text. in *leg. Si is, qui quadraginta, §. Quadam, ibi, Propriam formam, que ex consummatione contingit, ff. ad leg. Falcid. & in l. Stipulatio, §. Opus, ff. de oper. novi nunciat.*
- 102 Sed objicies: Argumenta superius proposita concludunt quidem Scholasticos esse Mendicantes, sed non Collegia, quæ redditibus abundant. At responderetur, hanc distinctionem ineptam esse, quia dum Canones, Concilia, & Constitutiones Apostolicæ loquuntur de Religionibus, Ordinibus, Societatibus, Ecclesiis, Monasteriis, Domibus, & Collegiis Mendicantium, non accipiunt hæc nomina materialiter pro ædificiis; hoc enim modo non sunt materia capax sumendi victum ex mendicitate, quia sunt quid insensatum, quod quidem nec capere, nec velle potest, ut formaliter ait Bald. in *Authen. Ingressi num. 35. C. de Sacrosanct. Eccles. & Anchar. in Clem. Exi vi n. 6. vers. Præterea, aut tu sumis Ecclesiam pro ædificio, de*

verb. signif. Rursus non accipiunt hæc nomina, prout sunt unum, non simpliciter, sed aggregative, quo sensu Collegium dicitur quasi unum collectum, & est Societas Collegiarum in uno honore positorum, quia hoc modo sunt persona ficta, seu representata, *leg. Mortuo, ff. de fidejussor.* non autem persona vera, quæ est creaturæ rationalis individua substantia, ut egregie declarant Jo. Monachi & Joan. Andr. in *cap. Romana num. 9. de sentent. excomm. lib. 6.* ac proinde Religiones, Societates, & Collegia sic accepta cum sint quid abstractum, & præscidens a singulis hominibus, proprie dici non possunt Mendicantia; quia illis non convenit Mendicantium diffinitio, de qua in *dist. cap. unic. §. Confirmatos, de relig. domib. lib. 6.* Impossibile enim est, ut ad necessariam sustentationem victum sumant ex incerta mendicitate tanquam res inanimata, ut notat Archid. in *d. cap. Romana num. 5. vers. In universitatem*, Oldrad. *conf. 65. in fin. vers. Punitur poenis*, Frideric. de Sen. *conf. 15. num. 6. vers. Eodem modo*, Turrecrem. in *cap. In criminalibus num. 1. §. quest. 3.* & si hoc modo acciperentur, nulla Religio esset Mendicans in Ecclesia Dei. Igitur Canones, & Concilia, & Bullæ necessario usurpant superscripta nomina pro personis ipsis, & quæ insimul Ordinem, vel Societatem, aut Collegium constituunt, gloss. in *leg. Sicut, §. fin. in ver. Non debetur, vers. Quia universitas nihil aliud est, nisi singuli homines, qui ibi sunt, ff. quod cujusque univers. nom.* Anchar. *conf. 158. Ex narratis n. 12. vers. Ita e converso.* Bart. in his terminis in *leg. 1. n. 4. & 6. C. de conduct. & procur. lib. 11.* nam ipsis tantum potest ad sustentationem præbere victum incerta mendicitas, ad præscriptum *d. §. Confirmatos*; cum actus, & passionis, quæ in facto consistunt, sint singulorum, non autem Collegii, vel Universitatis, ut in his terminis dixerunt Gemin. & Præpos. in *cap. Sicut vir 7. q. 1. relati a Philippo Probo in addit. ad Monach. in d. c. Romana n. 5. vers. Ut veniamus de sentent. excomm. lib. 6.* & Silvest. in *ver. Excommunicatio 1. n. 10.* Ideoque jura ut plurimum nec dicunt Ordinem Mendicantem. sed Ordinem Mendicantium, scilicet personarum Mendicantium, prout loquitur text. in *c. Constitutionem*, ibi, *Ad aliorum Mendicantium Ordines*, de *regul. lib. 6.* Concilium Viennense in *Clem. 1. ibi, Ad non Mendicantium Ordinem*, de *elect.* & Concilium Tridentinum in *c. ult. sess. 25. de regul.* ibi, *Cujusunque Ordinis Mendicantium, vel non Mendicantium.*

Præterea etiam si Collegii nomen sumatur ex universo, & aggregative, prout est collectio plurium; tamen assumit naturam a personis, ex quibus componitur; unde si Collegiales sunt Mendicantes, necesse est, ut Collegium sit Mendicans, ut optime per Innoc. in *c. Dilectan. 9. de excess. Prælat. & Dec. in c. Ex literis num. 20. & 21. de constitut.*

Ac demum cum Collegia Societatis sint Regularia, oportet, ut sint alicujus Regulæ, vel Ordinis; & cum sint pars integralis, & membra Societatis, utcumque divitiis affluant, necesse est ut sint illius Ordinis, cujus est Societas: alioquin daretur una Religio, & unus Ordo diversorum Ordinum, quod implicat contradictionem, & aliæ sequerentur absurditates, de quibus in præcedentibus fundamentis. Hinc cum quidam Episcopus, & Capitulum conquererentur apud S. Congregat. Concilii, quod Moniales Ordinis Mendicantium nollent vigore suorum privilegiorum solvere decimas, quas antea solvere solebant, & Capitulum pro se allegaret dictas Moniales esse divites, multaque bona possidere. In libris publicis S. Congregationis reperitur sic adnotatum: Santissimus non movetur istis divitiis. Satis est ut sint Ordinis Mendicantium.

Sexto, principaliter hanc controversiam, ni fallor, aperte diremit S. Pius V. in *Const. 131. incipien. Dum infesse.* Quod ut evidentius appareat, ante omnia observandum est eam Constitutionem esse declaratoriam. Quod patet, tum quia utitur verbo, *Declaramus*, quod æqualiter determinat omnia præcedentia, ex *reg. l. Jam hoc jure, §. Sed si, & ibi Bart. n. 1. ff. de vulgar.* Et quamvis adjiciat etiam verbum, *Sancimus*, nihilominus hoc ideo facit, quia licet sit declaratio, tamen est Constitutio; unde perinde est, ac si dixisset, declarando sancimus, ut plene per Gemin. *conf. 72. num. 1. vers. Contrarium.* Tum quia Constitutio dicit, Societatem, & illius personas vere, & non fide Mendicantes fuisse, esse, & fore: si enim ante Bullam fuerunt vere Mendicantes; Ergo Bulla non esset novijuris, seu privilegii inductiva, quia sic non respiceret præ-

107 præteritum, c. ult. de contest. leg. Leges, la seconda, C. de legib. sed est juris præexistentis declarativa, de cujus natura est, ut retrorahatur ad principium actus declarati, ut in Auth. de fil. ante dot. instrum. nat. §. 1. Dec. in d. cap. ult. de const. n. 44. Rot. decis. 17. n. 32. par. 4. recent. Declaratio enim novum jus non inducit, sed quod prius latebat, manifestat, l. Heredes palam, §. Quod vero, & §. Sed et si notam, ff. de testam. plene Philipp. Prob. ad Antonach. inc. Volentes n. 1. de privil. lib. 6. exemplo ejus, qui excutit spicas, qui novam speciem non facit, sed eam, quæ est, detegit, text. in l. Adeo, §. Cum quis, de acquir. rer. domin. Fulgol. conf. 157. in fin. vers. Ad secundam.

Hoc posito, Constitut. S. Pii V. tria facit. Primo asserit Societatem esse Mendicantem, quippe quæ ex ejus instituto, & Constitutione Apostolica auctoritate confirmatis, bona stabilia possidere nequit; sed incertis elemosynis, fideliumque largitionibus, & subventionibus vivit. Secundo dicit id posse aliquando in controversiam deduci ex eo, quod dicta Societas Collegia habeat secum adjuncta. Tertio, ad hujusmodi ambiguitatem amputandam, in §. 2. declarat per hæc formalia verba: *Illam*, id est, *Societatem*, & illius Præpositum, ac singulas personas Societatis hujusmodi vere, & non fide Mendicantes fuisse, & esse, & fore, &c. declaramus.

108 Quibus ita se habentibus ostenditur apertissime non tantum Professos, & Coadjutores, sed etiam Scholasticos ex Bulla fuisse declaratos vere, & naturaliter Mendicantes. Primum enim cum Pontifex hoc expresse declaraverit de Societate ipsa, utique hoc idem implicite declaravit etiam de Scholasticis; quia cum ipsi sint pars integralis ipsius, & una cum Professis, & Coadjutoribus unum corpus Societatis constituent, ut ostensum est supra in primo fundamento, una, & eadem Societas non debet diverso jure censi, cap. Cognovimus 12. quest. 2. cap. Cum in tua, de decim. Gabr. dict. consil. 28. num. 8. lib. 1. Separatis enim partibus, ex quibus Universitas Societatis constat, Universitas Societatis intelligi non potest, dixit textus in leg. *Eum qui*, ff. de usufructu.

109 Et eo magis, quia Collegia in Constitutione dicuntur adjuncta Societati; Ergo sortiuntur naturam, & instituta Societatis, cui adjuncta sunt, ut est textus clarus in c. Recolentes, §. Ceterum, ibi, *In Societatem Ordinis assumpta, de statu Monachorum*. & quæ Religiosis adherent religiosa sunt, leg. Religiosis, ff. de rei vendicat. per quem text. Host. supradictus in 5. fundamento, n. 101. firmavit etiam Novitios esse Religiosos.

Præterea Pontifex non modo Societatem, sed etiam singulas illius personas declaravit esse Mendicantes. Hæc autem verba includunt etiam Scholasticos, cum negari non possit, quin & ipsi sint personæ Societatis, ut similiter patet ex dictis supra in primo, & secundo fundamento. Præsertim ponderando illud universale distributivum, *Singulas*, quod ex sui natura ita includit omnes, ut ne unus quidem censeatur exclusus, cap. In causis, & ibi Jo. Andr. n. 5. de elect.

110 Ad hæc Constitut. in fin. §. 1. loquitur de societate, prout habet adjuncta secum Collegia. Ergo dum postea in §. 2. declarat illam esse Mendicantem, sub relativo, *Illam* intelligitur repetiisse nomen Societatis similiter, prout habet Collegia adjuncta, ad text. in l. 1. Pluribus in princ. ff. de verbor. obligat. Rota decis. 687. vers. Et hoc denotat relativum illud, par. 2. recent.

Et eodem modo sequentia verba, *Personas Societatis hujusmodi*, referri debent ad Societatem eo modo, quo de ipsa superius facta fuit mentio, cum dictio, *Hujusmodi*, sit relativa præcedentium cum suis qualitatibus, Bart. in leg. Si quis servum, §. fin. num. 1. ff. de leg. 2. Alexand. conf. 141. n. 1. vers. Ponderandum li 2. Sed superius facta fuit mentio Societatis habentis adjuncta Collegia; Ergo verba illa, *Personas Societatis hujusmodi*, intelligi debent de personis Societatis itidem habentis adjuncta Collegia, & sic etiam de Scholasticis, prout arguit Suar. de relig. lib. 4. c. 4. n. 11. vers. Imo quod.

111 Ac demum S. Pius V. præmisit suæ intentionis esse amputare ambiguitatem, quæ oriri potuisset ex eo, quod Societas Collegia habeat secum adjuncta. Hanc autem ambiguitatem plane non sustulisset, nisi declarasset Societatem universam, & sic etiam Collegia, & Studentes esse Mendicantes; Ergo censi debet sic declarasse, cum hæc fuerit illius mens, & causa finalis in procem. Constitutionis expressa, quæ regulat totam dispositionem, leg. 1. ff.

de orig. jur. & leg. fin. de hered. institut. Bart. in leg. Cum ii n. 3. ff. de transact.

Non obstat si dicatur, Constitutio S. Pii V. in §. 2. ubi declarat Societatem esse Mendicantem, de Collegiis nullam facit mentionem, sed de Præposito, & personis duntaxat. Postea vero in §. seq. ubi declaravit Societatem potiri exemptionibus, ac privilegiis Mendicantium, meminit etiam de Collegiis; unde ex hac distinctione argui potest, ut in prima parte noluerit Collegia comprehendere; nam si voluisset, expressisset sicut expressit in 2. arg. l. un. §. Sin autem ad deficientes, C. de caduc. tollen. cum simil.

Id, inquam, non obstat; nam præter alias ponderationes considero Pontificem in prima parte de domibus, & Collegiis non meminisse, quia ibi declaravit, quinam sint Mendicantes: hoc autem convenit personis tantum, quibus præbet victum incerta mendicitas, non autem domibus, & Collegiis, quia domus sunt quid materiale, & insensatum, & Collegia non sunt persona vera, sed ficta, seu repræsentata, ut fusc ostensum est supra in 5. fundamento, vers. Sed objices. At vero in 2. p. ubi declaravit Societatem comprehendere in dispositionibus, & privilegiis aliorum Mendicantium; ideo expressit etiam domus, & Collegia, quia dispositiones, & privilegia hujusmodi conveniunt etiam rebus, ut patet in privilegiis realibus, c. 1. 2. & per tot. 25. q. 2. Alex. conf. 85. n. 1. lib. 1. Unde ex hac distinctione non licet arguere, ut Collegia non sint Ordinis Mendicantium. Quod ex eo etiam convincitur manifeste, quia eadem distinctio fit in domibus, de quibus Constitutio meminit in secunda parte, & non in prima; tamen certum est domus hujusmodi esse Mendicantes, ut constat ex dictis supra in princ. Ergo sicut argumentum a separatis hoc casu non procedit in domibus, ita nec in Collegiis, cum æqualis debeat esse determinatio, d. l. Jam hoc jure, ff. de regular.

Quare etiam Collegia, & Scholasticos Societatis Jesu esse Mendicantes, jure optimo censuerunt non modo Authores, & Patres ipsius Societatis, ut Suarez loc. supradict. & Th. Sanch. super Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 7. n. 117. circa med. vers. Et non ad solos professos, dicens, ita S. Pium V. declarasse: sed etiam Authores extra Societatem, ut Hieronym. Gabr. in præcitato conf. 28. n. 8. & seqq. lib. 1. Menoch. d. conf. 1014. n. 14. Rodriq. in Summ. Hispan. p. 4. c. 113. n. 1. post. med. & plures alii recentiores.

Ex prædictis patet solutio ad objecta; nam et si Collegia habeant redditus, & possessiones pro necessitatibus studentium; hinc tamen non sequitur, ut non sint Ordinis Mendicantium, ut ex dictis constat, præcipue in primo, & secundo fundamento. Nec adversatur text. in cap. unic. §. Confirmatus, de relig. domib. lib. 6. in quo vis tanta constituitur, quin potius in oppositum retorquetur; nam textus diffinit, Mendicantes esse, quibus habere redditus, vel possessiones Regula interdicat. Regula autem non dicitur respectu alicujus membri, seu partis integralis, sed respectu totius corporis Religionis: non enim dicitur, Regula hujus, vel illius Conventus, sed dicitur, Regula Prædicatorum, & Regula Minorum, ut in c. Exiit, §. Regula, & vite Minorum, de verbor. signif. lib. 6. & consequenter licet aliquod membrum habeat redditus, non tamen propterea dicitur Ordinis non Mendicantis, si Ordo ipse ex Regula sit Mendicans, ut per Gabr. d. conf. 128. n. 4. & seqq. lib. 1. Qui intellectus desumitur evidenter ex Constitutione II. Bonifacii VIII. quæ incipit, *Ad consequendam gloriam*, in Bullar. tom. 1. pag. 140. ubi Bonifacius in §. 3. *Illos Ordines*, inquit, *intelligi volumus in paupertate fundatos, qui ex Regula, vel Constitutionibus suis extra septa Ecclesiarum, Monasteriorum suorum, vel officinarum eorum, & clausuram ipsorum nullas debent possessiones habere. Quod si aliquis de Ordinibus ipsis possessiones in aliquibus membris suis habere, in aliis vero non habere noscatur, eum quoad ordinationem, & inhibitionem hujusmodi prædictis Ordinibus in paupertate fundatis annumerari volumus.* Hæc ibi. Ecce igitur etiam membra, quæ habent possessiones, ad numerari inter Mendicantes, quando ex Regula, vel Constitutionibus Ordo ipse possessiones habere prohibetur.

Quod comprobatur etiam exemplo; nam infirmariæ, seu valetudinaria Fratrum Minorum S. Francisci possunt habere annuos redditus pro necessitatibus infirmorum, neque id repugnat Regula, si vera est opinio Joan. de Anan. conf. 20. n. 3. v. Circa tertium, relata a Rodriq. q. Regular. tom. 2. q. 127. art. 4. de quo plene scripsi supra a num. 55. usque ad n. 66. & tamen nemo dixerit hujusmodi infirmarias, & Fratres infirmos in eis degentes non esse Ordinis

nis Mendicantium; Ergo pariter hoc dici non potest de Collegiis Societatis habentibus redditus in communi pro necessitatibus studentium. Cum præsertim possidere bona immobilia in communi non repugnet naturæ, & essentiæ status Mendicantium, ut probat Lap. alleg. 4. n. 3. & seq. ubi firmat Mendicantes esse, qui ex fundatione suæ regulæ non habent redditus ad congruam sustentationem, licet de facto vel ex privilegio non mendicent; quia etiam si ex privilegio scripto sint habilitati ad possessiones, non tamen sunt habilitati ad alia, nec liberati ab aliis juribus, quæ de Mendicantibus loquuntur; & sequuntur Franc. in d. c. unic. §. Confirmatos post n. 2. & n. 4. in fin. Felin in hoc c. 117 In præsentia n. 53. vers. Et prædictis adde Lapam, & probatur irrefragabiliter ex Decreto Concilii Tridentini c. 3. sess. 25. de regular. ubi Mendicantes omnes, exceptis Capuccinis, & Minoribus de observantia S. Francisci, habilitantur ad possidendum bona immobilia in communi, si ve sint Mendicantes ex Constitutionibus, si ve ex Regula per privilegium non mitigata; & nihilominus Sancta Synodus eos appellat Mendicantes, & pro Mendicantibus

ibi agnoscit, & a non Mendicantibus ibi distinguit, cap. ult. ejusdem sess.

Postremo non obstat, quod Scholares possint jus, & dominium bonorum suorum retinere ad tempus Generalis Præpositi judicio præscribendum. Quoniam hoc objectum percutit solummodo proprium in particulari, quod concernit religiosam paupertatem, non autem proprium in communi, quod concernit statum mendicitatis, de quo nunc est quæstio: unde hujusmodi objectum si quid probaret, hoc tantum probaret, nempe Scholasticos Societatis non esse Religiosos. Sed absit, ut hoc in controversiam revocemus, quia Gregor. XIII. in Constitutione 99. incipien. *Ascendente Domino*, non modo in §. 16. declaravit ejusmodi dominium non obesse religiosæ paupertati, sed etiam in §. 20. & 21. tria vota Scholasticorum simplicia substantialia esse, eaque emittentes veros Religiosos esse decrevit: & amplius in §. 24. præcepit sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne quis hoc in controversiam, aut dubium revocare quocunque modo præsumat.

DE PROBATIONIBUS.

Idem Innocentius III.

CAPUT X.

PER tuas nobis literas intimasti, quod cum T. Tiburtinus civis quandam per septennium haberet concubinam, nec prolem suscepit interim ex eadem, ac ipsa postmodum divertens ab eo, ad ipsum non post multum tempus rediisset, filium quem reversa in domum ipsius peperit, ex eo se asseruit suscepisse: & infra. Quia vero mulier illa de dicto T. suscepisse R. de quo agitur, primitus constanter asseruit: & idem T. præfactæ mulieris præcipue devictus instantia, ipsum suum filium publice recognovit, & filius ejus nominatus communiter fuit, & habitus ab ambobus: ejusdem mulieris postmodum juramento in contrarium præstito non est standum, cum nimis indignum sit (juxta legitimas sanctiones) ut quod sua quisque voce dilucide protestatus est, in eundem casum proprio valeat testimonio infirmare. Unde apparet per consequens, quod prædictus R. Sophiam neptem memorati T. cujus prima facie præsumitur consobrinus, non potest habere aliquatenus in uxorem.

S U M M A R I U M.

- 1 **S**i qui nominant aliquem filium, & ita communiter reputatur, non creditur alteri eorum juranti contrarium.
- 2 Filiatio etiam ex damnato coitu probatur præsumptivè ex tractatu, & nominatione parentum. Et dissolvit matrimonium cum consanguineapatre, ibidem vers. Secunda conclusio.
- 3 Filius ex Presbytero, & conjugata genitus, ex quo genere spuriorum sit. Spurius ex damnato coitu patri non succedunt, nec dicuntur agnati, sed tantum lineam maternam agnoscunt, ibid. vers. Tales. Proles ex Presbytero est adeo Sacris Canonibus exosa, ut nec matri succedat.
- 4 Filius natus ex concubina an & quando præsumatur esse filius illius, qui eam domi retinebat, ibid. vers. Secundo idem, n. 22.
- 5 Vulgo concepti finguntur patrem non habere.
- 6 Vulgo conceptus non venit filiorum appellatione etiam in materia, in qua jus natura inspicitur. Declaratur, n. 19. & 22.
- 7 Impedimentum dirimens matrimonium oritur in gradibus prohibitis etiam inter illegitimos, & natos ex damnato coitu, & num. sequent. usq. in fin.
- 8 Consanguinitas, seu cognatio est quid naturale.
- 9 Cognati unde dicti.
- 10 Consanguinitas quid sit.
- 11 Consanguinitatis vinculum oritur etiam ex complexu infidelium.
- 12 Affinitas est quid naturale, & oritur etiam ex copula illicita, & inter infideles.
- 13 Consanguinitas est fortius vinculum, quam affinitas.
- 14 Dispositio contra filios legitimos, multo magis habet locum in spuris; secus si conferat filiis legitimis aliquod beneficium.
- 15 Filii spurii etiam nefarii, quoad effectum matrimonii dicuntur consanguinei, & affines.
- 16 Filii nati ex damnato coitu non reputantur cognati patris quoad effectus civiles tantum; secus quoad naturale vinculum, & jura sanguinis.
- 17 Spurius dicitur cognatus cognitione naturali.
- 18 Ecclesia in impedimentis matrimonii constituendis magis respexit ad jus naturale, quam civile.
- 19 Filiorum appellatione veniunt etiam naturales, quando verba dispositionis sonant in nomen patris naturale, quam civile.
- 20 Filia etiam nefaria admittitur ad vindicandam necem parentum.
- 21 Filiis ex incestis nuptiis non debentur alimenta de jure civili; secus de equitate Canonica.
- 22 Vulgo quæsitus quomodo intelligatur posse cum omnibus matrimonium contrahere.
- 23 Filiatio vulgo quæsi probatur per assertionem matris, & tractatum ejus, qui eam domi aluit.
- 24 Filius Sacerdotis probatur ex tractatu, & nominatione ipsius.
- 25 Filiatio per solam famam non probatur.
- 26 Fama non probatur per testes deponentes se audisse a multis.

27 Filiatio præsumpta ex tractatu, & nominatione parentum, impedit contrahendum, & dirimit contractum in gradibus prohibitis etiam inter illegitimos.

1 **P**er tuas. Si qui nominent aliquem filium, & ita communiter reputetur, non creditur alteri eorum juranti contrarium. Hoc dicit secundum Jo. Andr. cum quoceteri concordant.

2 Nota ex hac Decretali duas conclusiones. Prima est: Ex tractatu, & nominatione parentum probatur præsumptive filiatio etiam ex complexu illicito, prout hic erat: ad quod vide bonam glossam, quæ hoc dicit de filio ex Presbytero, & concubina, in capit. Michael, in ver. Constitutio, de filiis Presbyter. Nec mirum, quia hoc modo probatur etiam filiatio legitima, aut in capit. Per tuas infra, qui filii sint legitim. & scripsi latissime in capit. Lator eod. titul.

Secunda conclusio est: Præsumpta hæc probatio filiationis etiam ex damnato coitu surgens ex tractatu, & nominatione parentum, est tantæ efficacis, ut dirimat matrimonium contractum cum consanguinea patris, ut hic patet in vers. Unde apparet, & si consanguinitas etiam ex coitu damnato, & reprobato contrahitur, ut hic, & in l. Nihil interest, ff. de rit. nupt. & in pluribus cap. 35. q. 2. Dec. hic n. 9. & præsumptive probata dissolvit matrimonium, ut hic dicit gloss. fin. & Butr. n. 10. Utranque conclusionem latius prosequor in quæstione sequenti. Facti series sic se habet.

Joannes Dominicus habuit uxorem Antonellam jam pridem defunctam: nunc vult sibi matrimonio copulare Hispolytam neptem ex sorore Joannis Antonii Presbyteri; & cum juxta Decretum Concilii Tridentini præmitterentur denunciationes, quidam testes relevaverunt inter Joannem Dominicum, & Hispolytam esse impedimentum affinitatis in secundo gradu ratione Antonellæ prioris uxoris, quippe quæ fuit filia Joannis Antonii Patruis Hispolytæ, de cujus nuptiis nunc agitur; Antonellam vero esse filiam Joannis Antonii inde deducunt, quod Catharina tamen virum haberet, quo tempore concepit Antonellam, erat concubina dicti Joannis Antonii jam tunc in sacris constituti, & ab eo domi retinebatur. Secundo, quia Antonella publice dicebatur esse filia Joannis Antonii. Tertio, quia ipsa Catharina dixit se Antonellam filiam ex Joanne Antonio suscepisse; & Joannes Antonius eandem Antonellam simul, ac nata est, domum suam afferri curavit, uti filiam tractavit, atque matrimonio cum Joanne Dominico conjunxit. Contra vero ad hujusmodi probationes evitandas, seu enervandas, Joannes Dominicus coram loci Ordinario nonnullos testes examinari fecit ad perpetuam rei memoriam. Ex quorum dictis habetur dictam Catharinam, quo tempore Antonellam concepit, fuisse publicam meretricem, ad eamque omnibus accessum potuisse, quamvis in domo Joannis Antonii degeret, & cum eo frequentius rem haberet, a multisque tunc dictum fuisse eam esse filiam Corsini, & a multis aliis esse filiam Julii.

His ita in facto se habentibus dubitatur, an subsit aliquod impedimentum, quo minus Joann. Dominicus possit cum Hispolyta matrimonium contrahere? Opinioni negativæ, id est, nullum inter prædictos subesse impedimentum, & declaratoriam super hoc esse concedendam, videntur suffragari infra scripta.

3 Primo, quia etsi constaret Antonellam esse filiam Jo. Antonii, cum tamen is tempore illius conceptionis esset Sacerdos, & Catharina conjugata: non est dubium eam esse natam damnato coitu, & propterea esse ex illo genere spuriorum, qui patrem quidem habent, sed præ pudore illum demonstrare non possunt, ad leg. Vulgo concepti, ff. de stat. homin. Hostiens. in Summ. tit. qui filii sint legitim. §. Quæ sunt genera, versic. Dicunt autem, Ripa post alios in leg. Ex facto, §. Si quis rogatus num. 3. ff. ad Treb. tales autem spurii patri non succedunt, nec ejus consanguineorum agnati dicuntur, nec paternam lineam agnoscunt, sed tantum maternam, DD. in Auth. ex complexu, Cod. de incest. nupt. Abb. in capit. Tanta num. 13. qui filii sint legitim. Decian. in cap. In presentia num. 114. de probat. Boer. decis. 127. Paleot. in tractat. de Noth. & Spur. capit. 60. num. 4. Covarr. in 2. par. Epit. de Sponsal. cap. 8. §. 5. num. 13. inferens ex hoc duos fratres ex diversis concubinis, nec jura agnationis, nec cognationis habere,

nec sibi invicem succedere. Ex quo videtur sequi, ut vir cum spuria contrahens matrimonium non efficiatur affinis patri illius, nec aliis per lineam paternam attinentibus, cum non sint suæ uxoris agnati, vel cognati; & sic mortua uxore possit cum alia muliere nepte patris uxoris defunctæ matrimonium contrahere.

Quod fortius videtur procedere hoc casu, in quo agitur de muliere suscepta ex Presbytero; quæ proles adeo est Sacris Canonibus exosa, ut nec matri succedat, Covarr. in loco supracit. n. 17.

Secundo, idem deducitur ex eo, quod non obstant hanc Antonellam esse filiam Joannis Antonii; quamvis enim quis præsumatur filius illius, qui matrem domi pro concubina conceptionis tempore retinebat, gloss. in capit. Michael. in ver. Constitutio, de filiis Presbyter. tamen cum sit probatum eodem tempore concubinam cum aliis quoque se indifferenter commiscuisse, non dicitur constare Antonellam tunc ab ea susceptam esse filiam dicti concubinari matrem domi retinentis; ut in terminis declarat Alber. adjiciens se ita in facto obtinuisse, in leg. Filium definimus n. 13. ff. de his qui sunt sui, vel alien. jur. Cum enim talis filia sit vulgo concepta, patrem non habet, dict. leg. Vulgo concepti, & institut. de nupt. §. pen. ubi gloss. illos versus recenset:

Cui Pater est populus, Pater est sibi nullus, & omnis:
Cui Pater est populus, non habet ille patrem.

Paria autem sunt quem patrem non habere, vel propter incertitudinem non liquere quisnam ille sit; ad regul. leg. Duo sunt Titii, ff. de testament. tutel. & leg. In leg. ff. de contrahend. emptio. de qua per Bart. consil. 234. num. 1. lib. 1. Et ideo lex fingit hujusmodi vulgo conceptum non habere patrem, Bald. in leg. Prius num. 33. qui accusari non poss. itaut propterea non veniat filiorum appellatione etiam in materia, in qua jus naturæ inspicitur, ut ait Bald. dict. num. 33. versic. Quod ad secundum articulum, & num. 34. adjiciens judicem hoc casu debere sequi legis conscientiam, ut judicet eum patrem non habere, sicut lex judicat.

His tamen non obstantibus, nullo pacto videtur declarandum licere huic Joanni Dominico matrimonium contrahere cum Hispolyta amitina uxoris defunctæ, & sic sibi conjuncta secundo affinitatis gradu comprehenso in prohibitione, capit. Non debet, de consanguinit. & affinitat. nam etiam si proles sit illegitima; tamen in gradibus prohibitis oritur impedimentum dirimens matrimonium leg. Nuptiæ, la quarta, juncta leg. sequent. ff. de rit. nupt. nam in leg. Nupt. inquit Cajus: Nuptiæ consistere non possunt inter eas personas, quæ in numero parentum, liberorumve sunt, siue proximi, siue ulterioris gradus sint, usque ad infinitum. Et sic ibi agitur de impedimento dirimente. Deinde in leg. seqq. continuative inquit Scavo-la: Et nihil interest ex justis nuptiis cognatio descendat an vero non; nam & vulgo quæsitam sororem quis veratur uxorem ducere. Et de jure Canonico est textus clarus hic cum concordant.

Ratio est, quia consanguinitas, seu cognatio est quid naturale, l. Non facile, ff. de gradib. & affin. & est nomen naturæ, ut per Ruin. cons. 9. qu. 1. n. 3. lib. 4. nam seclusa etiam omni lege Ecclesiastica, natura ipsa dicat ex propagatione ejusdem sanguinis oriri quandam conjunctionem, & amicitiam naturalem, ut ex Aristotele 8. Et hic probat, D. Thomas in 4. dist. 41. qu. 1. art. 1. qu. 1. Et propterea in d. l. Non facile, cognati ab eo dici putantur, quod quasi una, communiterve nati, vel ab eodem orti, progenitive sint. Et consanguinitas diffinitur esse vinculum personarum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum in c. Series, vers. Deinde 35. q. 5. & a D. Thom. in 4. dist. 40. q. unic. art. 1. & communiter a Theologis, & Jurisperitis. Et dicitur consanguinitas, quasi sanguinis unitas, gloss. penult. in c. 1. de consang. & affinit. Hæc autem carnis propagatio, & sanguinis unitas, cum habeat fundamentum naturale, æque fit ex complexu damnato, atque ex legitimo; ac proinde etiam inter natos ex prohibito coitu oritur hoc vinculum consanguinitatis, si ab eodem stipite descendant.

Præterea consanguinitatis vinculum oritur etiam ex complexu infidelium ob eandem rationem propagationis sanguinis, c. Gaudeamus cum ibi not. de divort. Et conversi ad fidem separantur, si conjuncti fuerint in gradibus lege divina prohibitis, licet secus sit in prohibitis ex Constitutione Ecclesiæ, ut ibi deciditur. Nulla igitur est ratio, cur simi-

- similiter non oriatur ex complexu non conjugali inter fideles; itaut quoad eos, qui Constitutionibus Canonicis arctantur, impediatur matrimonium contrahendum, & dirimat contractum, ut per Joann. Andr. in *cod. cap. Gaudeamus num. 3. vers. Patet a contrario*. Ad hæc affinitas, cum & ipsa sit quid naturale secundum D. Thomam in 4. *distinct. 41. quest. 1. art. 1. quest. 1.* oritur etiam ex copula illicita, & dirimit matrimonium postea contractum, *cap. Quædam 32. quest. 7. & tototit. de eo qui cognov. consang. uxor. sue*, etiam de jure Civili *dict. leg. Et nihil, ff. de rit. nupt.* Et fuit opinio Azonis, ut not. in *leg. Non facile in cap. in gloss. in ver. Per nuptias, ff. de grad. & affin.* Et hodie restricta est ad primum, & secundum gradum ex Concilio Tridentino *capit. 4. sess. 24. de reformat. matrim.* Quinimo affinitas oritur etiam ex matrimonio consummato inter infideles, ut constat *ex capit. final. de divort.* ubi infidelibus ad fidem conversis præcipitur, ne ducant in uxorem relictam fratris sui: quod certe Ecclesia non præciperet, nisi vinculum aliquod naturale inter eos ex hujusmodi copula oriretur, quidquid contra scripserit Henricus *lib. 11. cap. 3 num. 5.* cui opponitur S. Thom. in 4. *distinct. 41. quest. unic. artic. 1. quest. 1.* Durand. *ibid. quest. 1. num. 7.* Palud. *quest. 1. artic. 1. num. 10. conclus. 2.* Sot. *quest. ultim. artic. 1.* & S. Antonin. in 3. *par. Summ. titul. 1. capit. 11. in fin.* Ergo multo magis ex propagatione carnis, ex illicita copula proveniente, oritur consanguinitas itidem dirimens matrimonium, quia, ut inquit Div. Thomas *ubi supra*, consanguinitas est fortius vinculum, quam affinitas.
- 12 Quibus demum accedit, quod ut spurii non habeantur pro filiis, & consanguineis, introductum est in detestationem criminis, cum non mereantur tales appellari, *Authen. Si qua illustis, Cod. ad Orfician. & capit. unic. 35. quest. 7.* Abb. *dict. consil. 50. in princip. lib. 2.* Quod si eis liceret matrimonio copulari cum descendantibus ab eodem stipite, essent melioris conditionis, quam nati ex legitimo matrimonio, cum tamen oppositum potius esse debeat, ut per Alexand. *consil. 60. Visa legitim. num. 7 lib. 1.*
- 14 ubi dicit dispositionem legis vel statuti disponentis aliquid contra filios legitimos, multo magis habere locum in spuris; secus autem si conferat aliquod beneficium filiis, quia intelligitur de legitimis tantum. Ex contrario autem parentes redderentur procliviores ad hujusmodi crimina perpetranda, & inducta ad unum finem operarentur contrarium, contra regul. *Legatam inutiliter, ff. de adimen. legat. cum vulgar.*
- 15 Unde filios spurios etiam natos ex Sacerdote, vel Monacho, qui dicuntur nefarii, & patrem demonstrare non possunt, quoad effectum matrimonii esse consanguineos, & affines, tradit notabiliter Barr. in *l. 1. n. 4. ff. de accus. per notata in l. Non facile, §. Affines, ff. de grad. & affinib. & sequuntur Ruin. d. consil. 9. n. 2. lib. 4. Gratian. consil. 145. n. 9. lib. 2. Capra consil. 108.*
- Atque ita non obstat, quod si Antonella est filia Joannis Antonii Presbyteri, & consequenter nata coitu damnato, non dicatur conjuncta patri, nec ejus lineæ paternæ.
- 16 Siquidem hæc obiectio diluitur, quia natus ex damnato coitu, sed ex patre certo illa certitudine, quæ potest haberi de patre, secundum ea, quæ notat Bald. in *l. Prius, Cod. qui accus. non poss. num. 24.* non reputatur cognatus patris quoad effectus civiles tantum; & ideo illi non succedit, nec ei a patre, vel patris consanguineis succeditur. Et in hunc sensum accipiendi sunt DD. in contrarium citati, & probatur in *cap. 1. 35. qu. 7. vers. Non deputentur filii*, id est nullo parentibus jure succedant. Et ibi notat Turrecrem. *num. 4.* At vero quoad naturale vinculum, & jura sanguinis, quæ deleri non possunt, ut in *reg. Digestorum, jura sanguinis*, Filii spurii non secus ac legitimi sunt vere consanguinei, & agnati patris, nempe quia æqualiter omnes ex illius carne, & sanguine propagantur, ut ostensum est supra. Et ita declarat Ruin. *consil. 9. numer. 4. versic. Nec obstat lib. 4.* ubi dicit non obstat leg. *Si spurius, ff. Unde Cognati*, quia quantum ad effectum succedendi, verum est quod spurius ex parte patris non habet cognationem, sed cognatio adest cum illo in substantia, & jus sanguinis durat, quod tolli non potest cum sit de jure naturali. Et infra *num. 6.* ait spurium dici cognatum cognatione naturali, quamvis ex parte patris talis cognatio non habeat effectum successionis. Et idem fufius explicat paulo post *num. 8. versic. Ad hæc re-*
- spondetur.* Cum autem matrimonium sit de jure naturæ, 18 Ecclesia in impedimentis constituendi magis respexit ad jus naturale, quam ad civile; & non solum ad id, quod licet secundum leges, sed etiam quod decet secundum honestatem, *leg. Semper, ff. de ritu nupt. & declarat Hostien. in dict. titul. de consanguinit. & affin. Facit quod notat Felin. in capit. In presentia numer. 23. de probat.* ubi ait appellatione filiorum venire etiam naturales, quando versamur in materia, in qua verba sonant in nomen potius, naturale, quam civile. Quod habere locum etiam in natis ex prohibito complexu, tradit Bald. in *dict. leg. Prius num. 22. Codic. Qui accusar. non poss. & Alexand. consil. 144. Visa statuto per tot. lib. 7. & Ruin. dict. consil. 9. n. 8. lib. 4.*
- Nec adversatur Bald. in contrarium citatus in *dict. leg. Prius num. 33.* quia loquitur in filiis illis vulgo conceptis, quorum pater ignoratur; hi enim solum ex accidenti non veniunt filiorum appellatione, ut mox dicemus *num. 22.*
- Hinc filia spuria etiam nefaria admittitur ad vindican- 20 dam necem parentum, ut concludit Barr. in *dict. leg. Prius num. 3. Codic. de accusat.* quia naturalis dolor eam impellit, ut inquit Bald. in *dict. leg. Prius num. 33. circa finem, Codic. qui accusar. non poss.* Hinc etiam, quamvis natis ex coitu reprobato jura civilia denegent alimenta, ut in 21 *Auth. ex complexu, Codic. de incest. nupt.* tamen secus est de æquitate Canonica, quæ vigorem sumit a jure naturali, *capit. Cum haberet in fine, & ibi gloss. final. ad fin. de eo qui duxit in matrim. Abb. consil. 50. in princ. lib. 2.*
- Ad secundum responderetur: Quamvis vulgo quæsitus 22 possit contrahere cum omnibus, id tamen ex accidenti contingit, non quia deficiat jus, sed probatio, ut per Hostien. in *Summ. in tit. qui filii sint legit. §. An inter utranque;* nam etiam ipse vulgo quæsitus potest probari esse filius aliqujus ex eis, qui tempore conceptionis cum matre rem habebant, ut fatetur Bald. in *dict. leg. Prius numer. 4. ita intelligens cap. Michael, de fil. Presbyt. & admittit etiam Hostien. in dict. §. An inter utranque, prope fin.* Hoc au- 23 tem casu satis probatum est, Antonellam esse filiam Joannis Antonii, primo per assertionem matris, *l. Matrem, Cod. de probat.* secundo per tractatum Joan. Antonii, qui eam domi aluit, & matrimonio copulavit, qui probat filiationem etiam non nati ab uxore, ut per Felin. *hic num. 3.* Imo solum tractatum sufficere sentit Felinus post 24 alios *num. 13.* & tradunt in terminis nostris Innocent. Hostien. & Henric. Boich. in *cap. Per tuas, qui fil. sint legit.* ubi volunt, ut si certum sit Sacerdotem peccasse cum muliere, & postea filium, qui ex ea natus est, & ab ea nutritus, vel filium nominasse, vel alias ut filium tractasse, vere præsumere debeamus esse filium illius. Quæ sane omnia in hoc casu concurrunt. Nec obstat quod possit probari contrarium, ut per gloss. in *d. capit. Michael, in ver. Constiterit, & DD. hic, & in dict. cap. Per tuas, qui filii sint legit.* & quod oppositum hic probatum videatur per famam vicinæ, in qua a multis hic filius aliis duobus viris adscribebatur; nam responderetur solam famam 25 non inducere probationem filiationis, ut hic per Felin. *num. 15.* Præterea non est probata hujusmodi fama cum 26 suis requisitis. Et in specie testes deponunt se audivisse a multis, non autem a majori parte populi, seu per verbum, *Communiter*, prout requiritur, Verall. *dec. 210. par. 2.* Regulare enim est, ut in teste indefinita non æquipolleat universali, ut per DD. in *c. Auditis, de rescript.* Et tradit Rota in his terminis in causa Parmen. Status 26 Martii 1618. coram Sacrato in *vers. Quoad tertium genus probationis.* Insuper a multis hæc dicebatur esse filia Joannis Antonii: atque ita hi rumores contrarii invicem conquassantur, ut patet in hoc capite, & per Rotam in prædict. decis. Quamobrem cum Hostien. in *dict. §. Ac inter utranque*, sentiant prohiberi matrimonium vulgo concepti, si sit fama quod maritus sit filius patris sponsæ, & conjuges id confiteantur, alioquin suæ conscientie esse relinquendos; videtur etiam hoc casu matrimonium prohiberi, in quo licet fama non bene probetur, tamen constat de nominatione, confessione parentum, & tractatu. Et 27 de hoc videtur casus in hoc cap. ubi quidam R. qui præsumebatur filius T. Tiburtini ex concubina susceptus propter illorum nominationem, & tractatum non potest habere in uxorem neptem ejusdem, *l. Unde*, ubi gloss. in *ver. Consobrinus*, notat ex consanguinitate præsumptive probata dissol-

dissolvi matrimonium; & sequuntur Hostiens. num. 3. Joann. Andr. in fin. & Card. in 1. notab. & alii communiter. Quod multo facilius procedit hoc casu, in quo agitur de matrimonio contrahendo; nam præsumptio consanguinitatis licet non semper dirimat contractum, tamen impedit contrahendum, c. Licet

in fin. de test. cap. Super eo; de eo qui cogn. consangu. Hostiens. & Joann. Andr. ubi supra. Ideoque nullo pacto videtur mandandum Episcopo, ut declaret hos posse matrimonialiter copulari, præsertim cum etiam aliis modis possit lux afferri veritati, si Episcopus rem diligenter indagaverit,

DE TESTIBUS ET ATTESTATIONIBUS.

Gregorius Joanni Defensori eunti in Hispaniam.

CAPUT II.

IN nomine Domini: & infra. Quod autem dicit Episcopus, quia se absente; etiam vilissimi sint testes exhibiti nullius momenti, lege noscendum est constitutionis novellæ, quæ de testibus loquitur in hæc verba: Ne postea objiciatur eis, quod per unam partem gesta (& confecta) sunt, oportet ut testimonia dentur, illo admonito a iudice, aut defensore venire & audire testes. Si vero noluerit venire; & non ex inevitabili quadam necessitate venire non possit; Sancimus hujusmodi testimonia ita valere, tanquam si non ex una parte consisterent, sed etiam ipso præsentem facta fuissent. Ecce admonendus est semper adversarius, ut ad audiendos testes veniat: quod quia hic commissum est, necesse est, ut quod contra legem actum est, non habeat firmitatem.

SUMMARIUM.

- 1 **T**estium receptio contra non citatum est nulla, n. 18.
 - 2 Invocatio nominis Domini præmittenda est in actionibus nostris.
 - 3 Item in arduis, perpetuisque instrumentis, nu. 7.
 - 4 Item in sententia.
 - 5 Invocatio nominis Domini qualiter sit facienda.
 - 6 Potest fieri a Notario Christiano etiam in contractibus Judeorum.
 - 7 An sit de substantia instrumenti.
 - 8 Pacta a Notario in principio Protocolli trahuntur ad omnia instrumenta in eo comprehensa.
 - 9 Invocatio nominis Mahometi in terris Christianorum fieri non debet publice etiam a Saracenis.
 - 10 Privatim an sit eis prohibita.
 - 11 Citari debet pars in receptione testium, ut audiat illos jurantes, non autem deponentes, & num. seqq.
 - 12 Testes secreto, & singillatim sunt examinandi.
 - 13 Citatio ad videndum committi Notario juramenta testium non suffragatur, nisi etiam citetur ad videndum jurare.
 - 14 Et hic defectus est insanabilis.
 - 15 Testium depositiones si pars audierit, non poterit postea super iisdem capitulis testes producere.
 - 16 Si citetur dominus, & non procurator, vel unus ex duobus procuratoribus insolidum, an valeant attestaciones.
 - 19 Testes examinati, parte non citata, an sufficiant pro mandato de manutenendo, & n. seqq. usque ad num. 48.
 - 20 Probatio plena non requiritur in summarissimo possessorio.
 - 21 Sed sufficit summaria, levis, & qualis qualis.
 - 22 Item sufficit fides extrajudicialis, si concurrant adminicula.
 - 23 Et admitti solent etiam presumptiones.
 - 24 In possessorio summarissimo agitur de modico, & reparabili præjudicio.
 - 25 Possessorium summarissimum est preparatorium possessorii pleni, ad quod se habet sicut plenum possessorium ad petitorium.
 - 26 Mantentio datur, ne partes veniant ad arma, & ut sciatur quis sit actor, & quis reus.
 - 27 Est remedium summarissimum, & momentaneum.
 - 28 Et interim appellatur.
 - 29 Testes recepti sine citatione partis presumptionem faciunt.
 - 30 Item faciunt indicium.
- Fagnan. in II. Lib. Decretal.

- Sed contra, n. 34.
- 31 Faciunt saltem adminiculum, n. 35.
 - Fallit, num. 45.
 - 32 Et sufficiunt pro mandato de manutenendo ex multorum sententia.
 - Sed alii contra, n. 36.
 - 33 Probatio saltem semiplena requiritur ex stylo Rota in judicio mantentionis.
 - 34 Verba, Nullius momenti, excludunt indicium quantumcunque leve.
 - 35 Adminicula sola non sufficiunt ad obtinendam mantentionem, cum non sint probationes, sed auxilia probationum, n. 37.
 - 38 Testes examinati ad perpetuam rei memoriam sine citatione partis non probant etiam in judicio mantentionis.
 - 39 Testes recepti ante litis contestationem regulariter non probant, nec faciunt indicium.
 - 40 Testes recepti, citato procuratore non habente mandatum, vel minus sufficiens, non probant etiam in summarissimo.
 - 41 Mandati defectus includit etiam defectum citationis quoad ipsum principalem.
 - 42 Et gesta cum falso procuratore sunt ipso jure nulla.
 - 43 Mandati defectus a signatura Papæ sanari non solet, neque ex stylo Rota, etiam relictis expensis.
 - 44 Testes examinati coram iudice incompetenti fidem non faciunt etiam in summarissimo possessorio.
 - 45 Nec ullum faciunt adminiculum, si cum defectu jurisdictionis concurrant defectu citationis, & juramenti.
 - 46 Testes non jurati, & recepti, parte non citata, equiparantur.
 - 47 Nullitates solas ex defectu citationis, jurisdictionis, & mandati, in Urbe, & in Statu Ecclesiastico iudices debent attendere, & aliis relictis ad causarum expeditionem procedere.
 - 48 Testium receptio an valeat, si citatus ob inevitabilem necessitatem comparere potuit, & n. seq. usque in finem.
 - 49 Impeditus ex iusta causa non potest dici contumax.
 - 50 Impedimentum citati notum iudici, reddit ipso jure nullam sententiam tam diffinitivam, quam interlocutoriam, qualis est receptio testium.
 - Secus si iudex impedimentum ignorabat, quia tenet processum ipso jure, sed debet retractari, n. 54.
 - 51 Citatus ad domum, qui non comparuit allegans se citationem ignorasse, audiri debet ad opponendam

- dum in personas testium, licet non servaverit formam c. Presentium, infra eodem, n. 53.*
- 32 *Testes recepti contra citatum legitime impeditum faciunt saltem indicium.*
- 34 *Impeditus citari debet, ut saltem compareat per procuratorem, nisi esset causa nimis gravis.*

- 1 **I**n Nomine Domini. Nulla est receptio testium facta contra non citatum. Hoc dicit, secundum Abb. Antiqui, & omnes post eum. Dividitur in tres partes. Nam primo ponit dictum. Secundo, probat per legem. Tercio, concludit. Secunda, ibi, *Ne postea*. Tertia, ibi, *Ecce*.
- 2 Nota primo ex principio literæ, in actionibus nostris præmittendam esse invocationem nominis Domini, ut hic, & in cap. *In nomine Domini* 23. dist. Nam ut legitur in cap. *Non liceat* 26. quæst. 5. & habetur originaliter ad Colossien. 3. *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo, & Patri per ipsum*, concordat 1. ad Corinth. 10. & Act. 17. ut cap. *Non observetis* 26. quæst. ult. Omnia enim recte, & competenter geruntur, si in principium sit decens, & amabile Deo, ut in *Auth. Quomodo oportet Episc. circa princ.* & ubi Christus non est fundamentum, nullius boni operis superest ædificium, c. *Cum Paulus* 1. quæst. 1. Hinc Imperator in sui initio invocatur nomen Domini, dicens, *Deo nobis auxilium præbente*, c. *leg. Deo nobis*, c. *de Episc. & Cler.* & instrumentum inchoetur auctore Deo, ut dicit text. in *Auth. Ut præpon. nom. Imper.* §. 1. Unde hæc invocatio semper præmittenda est in arduis, perpetuisque instrumentis. In minoribus autem, & intra tempus breve duraturis, & in publicationibus actorum judicialium, nisi sit sententia definitiva, non est jus eam omitti, inchoando sic instrumentum, Anno Domini, &c. ut inquit Speculat. in tit. *de instrum. edit.* §. *Breviter* n. 1. & quod in principio sententiæ imprimendum sit nomen Domini, est textus in c. *Veritatis supra de dol. & contum.* & notat Gemin. in c. *Præter hoc* n. 2. 32. dist. Nec est jus, an dicatur: In nomine Domini, ut hic; an in nomine Domini Nostri Jesu Christi, ut l. *In nomine Domini*, c. *de offic. Præfæct. Prætor. Afric.* vel in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ut cap. *In nomine Patris* 73. dist. secundum Specul. ubi supra: vel in nomine sanctæ, & individue Trinitatis, ut notat Petrus de Unzola in sua præf. *Artis Notariatus* in 3. part. n. 17. inter tract. *comm. tom. 11. pag. 179.* Et potest fieri hæc invocatio a Notario Christiano etiam in contractibus Judæorum, ut tenent Bart. & Alex. in 1. *Constitutione Digestorum*, & in prima *Constitutione Codicis*.
- 7 Communiter tamen tenetur eam non esse de substantia instrumenti, nec inter Judæos, ut notat Angel. in *Auth. Jusjurandum quod præst. ab his*, §. 1. col. 2. nec inter Christianos, Felin. post Abb. & alios in cap. 1. n. 2. *de fid. instrum.* & Jas. in rubr. *de nov. oper. nunciat.* n. 7. Et quamvis ex consuetudine hæc solemnitas effecta sit substantialis, secundum gloss. in d. *Auth. Ut præpon. nomen Imper.* §. *Unde sancimus* in ver. *Auctore*, Felin. loco citato, Alex. in addit. ad Bart. in l. 1. in ver. *Instrumentum*, Cod. *de novo Cod. facien.* tamen Bart. in l. *Si quis ex argentariis*, §. *Si initium* n. 7. *de eden.* sentit etiam stante hujusmodi consuetudine ex omissione invocationis contractum non vitari; subdit tamen ibi invocationem divini Nominis factam per Notarium in principio Protocolli trahi ad omnia instrumenta comprehensa in libro instrumentorum. Quod nota ad salvandum instrumentum, in quo hæc solemnitas fuit prætermissa. Invocatio autem nominis Mahometti fieri non debet etiam a Saracenis publice in terris Christianorum, Clem. 1. *de Judæis*: sed privatim non prohibetur, ut post Paul. de Eleazar. tenet ibi Card. in 5. q. plenius Vitalin. n. 18. & seqq. licet Zenzelin. contra, cum quo simpliciter transit Petr. de Anchar. n. 4. ver. *Sed an isti sint tolerandi*.
- 11 Secundo, nota ibi: *Venire, & audire testes*, & signa practicam citationis in receptione testium: debet enim pars citari, ut veniat, & audiat testes, ut est argumentum hic secundum Anton. de Butr. in 4. notab. Veruntamen hoc non ita intelligas, ut pars audire debeat testes, cum deponunt dictum suum. Hoc enim est falsum, cum secreto, & singillatim sint examinandi, ut cap. *Venerabili infra eodem*, & c. *Inquisitioni*, §. 1. *de accusat.* & l. *Nullum*, c. *de testibus*, exemplo Danielis qui secreto

examinavit senes accusantes Susannam, & de falsitate convicit, Daniel. 13. Sed ita intelligas hanc literam, ut pars venire debeat, & audire testes jurantes, non autem deponentes, licet publicatis attestationibus possit etiam videre, & audire illorum depositiones, ut hic firmant gloss. in ver. *Audire*, Goffred. & Innoc. num. 2. qui suppleant verbum, testes, scilicet jurantes, Hostien. num. 3. in ver. *Testes*, Joan. Andr. n. 9. Butr. n. 13. Aretin. in 4. notab. gloss. in l. *Sed & si quis in ver. Attestationes*, Cod. *de testib.* gloss. final. in §. *Ex hoc vero*, in *Auth. de testibus*, & in l. *Si quando in ver. Noluerint*, c. *eod. tit.* Specul. in tit. *de teste*, §. *Nunc tractandum in prin.* Et quamvis Joann. Theutonicus in cap. *In primis*, in gloss. in ver. *Si eo presente* 2. quæst. 1. dicat partem posse etiam examini interesse, si velit: idque ob eam rationem, quia pars, quæ novit causæ circumstantias, melius interrogabit; & Abb. Antiq. hic num. 1. affirmet in Montepessulano, & in multis aliis partibus, ad literam observari, quod hic dicitur, ut scilicet pars citetur, ut veniat ad audiendas testium depositiones; tamen primum intellectum sequuntur omnes hic, teste Felin. n. 17. in gloss. in ver. *Jurantes*, & sic servatur de facto ubique, & bene; ideoque sic est tenendum, ut formaliter inquit Specul. loco citato. Et de hac generali consuetudine attestatur etiam gloss. in d. l. *Si quando in ver. Solverunt*, c. *de testib.* Et ita etiam hunc textum semper intellexit Rota, quæ propterea sapissime resolvit, citationem ad videndum jurare testes esse necessariam per hoc capitulum, ad hoc ut examen sustineatur, Caputaq. *decis.* 274. n. 3. part. 3. Rota in *recent. dec.* 219. n. 2. part. 7. & alibi passim. Nec suffragatur citatio ad videndum committi Notario juramenta testium, nisi etiam dicatur, ad videndum jurare, ut censuit *decis.* 259. n. 4. part. 1. *recent.* & hunc defectum esse insanabilem dixit *decis.* 18 num. 12. in *recent. part.* 7. Nec obstat contraria ratio Joannis, quod interrogationes melius fiant per partes. Quoniam ad hoc habemus remedium, ut interrogatoria dentur in scriptis, ut in cap. 2. *hoc tit. lib. 6.* & sic iudex plene per seipsum inquirere poterit, ut notat Bartol. Brixien. in d. cap. *In primis* in gloss. in ver. *Si eo presente* in fin. 2. quæst. 1. Specul. in d. §. *Nunc tractandum* num. 1. vers. *Nec obstat*; & hoc modo testes liberius deponent, ut hic per Joan. Andr. num. 6. & Abb. n. 6. in gloss. in ver. *Audire*.

Veruntamen si casu accideret, ut pars dicta testium audiret, non posset postea super iisdem capitulis testes producere ob timorem subornationis, ut in *Auth. de testib.* §. *Qui vero*, & cap. *Ultra tertiam infra eodem*, secundum gloss. præallegat. in d. cap. *In primis*, Innoc. hic n. 3. Hostien. n. 3. in ver. *Testes*, Jo. Andr. n. 9. Felin. num. 17. vers. *Nec obstat*. Quod facit contra illos, qui stant ad audiendum post cortinam, secundum Bald. hic num. 2. & Felin. ubi supra.

Quid autem juris sit, si citetur dominus, & non procurator, qui contestatus est litem: & quid, si duo procuratores simul sint dati insolidum cum clausula, ut occupantis conditio non fieret melior, quorum alter contestatus est litem, & alter produxit testes, an valeant attestationes, plene hic disputat Joan. Andr. n. 2. & 3. & post eum Butr. n. 8. 9. & Imol. n. 7. & 8.

Tercio, nota ibi: *Si non ex inevitabili necessitate*, attestationes receptas absente citato non tenere, quando ex justa causa detentus comparere non potuit, ut hic probatur evidenter per argumentum a contrario sensu; nam cum textus dicat testimonia valere contra citatum non comparentem, si non ex inevitabili necessitate venire non potuit; ergo a contrario valent, si fuit impeditus comparere ob inevitabilem necessitatem, & ita hanc literam inducunt Abb. hic n. 11. vers. *Sed in alio eam*, & Felin. n. 19. Sed hoc plenius examinabitur infra in gloss. *Inevitabili a num. 48. usque in finem*.

Ultimo, nota regulam, de qua supra in Summario, videlicet attestationes parte non citata esse nullas utroque jure, & Casareo, & Pontificio, ut in *Auth. de testib.* §. *Et hac vero collat.* 7. cujus tenor refertur ad literam in hac Decretali, l. *Judices*, c. *de fid. instrum.* l. *Si quando*, c. *de testib.* cap. *In primis* 2. q. 1. & cap. *Charta* 3. q. 9. cap. 1. *de caus. possess. & propriet. c. Inter quatuor*, de major. & obed. & hoc pro regula constituent hic gloss. in ver. *Admonendi*, Innoc. n. 2. Hostien. n. 3. Abb. Antiq. Jo. Andr. & reliqui omnes in *Summ. textus*, & Felin. n. 3. ubi ex mente Doctorum ad eandem regulam ponit quinque declarationes, & qua-

& quatuordecim limitationes, quas per te videas usque ad num. 17.

19 QUÆRO, ultra alios an testes examinati parte non citata fidem faciant in summariissimo possessorio; adeo- ut vigore talis examinis iudex concedere possit, aut de- beat mandatum de manutenendo.

20 Ad partem affirmativam facit, quia in hoc iudicio sum- mariissimo non requiritur plena probatio, l. In lege Aquil- lia, la prima, ibi: *Resummatim exposita ad suspicionem iudicem adducant*, ff. ad leg. Aquil. leg. 3. §. Causæ, ff. de Carbon. edict. leg. 3. §. Sciendum, ff. de exhiben. & tradit Raph. Cuman. in l. 1. §. fin. de Prætor. stipulat. Natta conf. 121. In causa possessorii numer. 9. Rota apud Gregor. XV. decis. 258. n. 3. Nec requiritur probatio exacta, Plot. de in lit. jur. §. 3. n. 43. Mantie. decis. 172. n. 2. que est decis. 152. n. 2. part. 4. divers. Rota in recent. decis. 387. nu. 2.

21 part. 2. Sed sufficit summatia, d. l. In lege Aquilia, Paul. de Castr. conf. 2. In causa que vertitur n. 2. vol. 2. Item le- vis, Greg. d. decis. 258. n. 3. Menoch. de retin. posses. re- med. ult. n. 34. Imo levior solet admitti, Card. Seraphin. decis. 8. n. 1. & decis. 190. n. 2. Rota diversor. decis. 665. n. 4. part. 3. licet corrupte ibi legatur plenior, & in rec. decis. 214. nu. 3. part. 1. Item admittitur probatio qualis qualis, Menoch. d. remed. ult. n. 6. Rota apud Card. Ca-

22 valer. decis. 75. n. 4. Et propterea etiam fides extrajudicia- lis in loco iudicio fidem facit, si concurrant adminicula, ut censuit Rota decis. 323. n. 1. post 2. vol. conf. Farinac. & in recent. decis. 122. n. 7. part. 1. & in Salamantina si- pendorum 3. Decembris 1607. coram Card. Lancelloto, impressa apud in Modern. in tract. mand. de manutenend. dec.

23 97. n. 3. Imo admitti solent etiam præsumptiones, Boc- cac. in tract. de interdict. Ut possit cap. 14. num. 24. Rota divers. decis. 373. n. 1. part. 1. lib. 3. & d. decis. 323. n. 2.

24 Et est ratio, quia in manutentione agitur de modico, & reparabili præiudicio, Cæs. de Grass. decis. 22. alias 2. n. 4. de restitut. in integr. Seraph. decis. 292. in princ. Ro- ta divers. decis. 641. nu. 8. part. 1. Est enim hoc iudicium

25 præparatorium iudicii possessorii principalis, atque plena- rii, Bero. conf. 11. n. 1. lib. 1. & habet se ad iudicium prin- cipale possessorem retinendæ, sicut se habet iudicium proprietatis, quod petitorium appellamus, ut declarat Paul. de Castr. d. conf. 3. & post alios Menoch. de retinend. posses. remed. ult. nu. 7. & datur manutentio a iudice, ne

26 partes veniant ad arma, leg. Quæsitum, ff. de usufr. & ut sciatur quis sit actor, & quis reus in iudicio plenario, §. Retinenda institut. de interdict. l. Liberis, §. fin. ff. de li- ber. cau. Paul. de Castro loco cit. & habentur expresse hæc practica secundum eum in textu, & per Innocent. in cap.

27 Cum venissent infra de institut. & propterea hoc iudicium est summariissimum, Rota divers. d. decis. 641. num. 8. part. 1. & momentaneum, Cagnol. in l. In parinum. 6. ff. de regul. jur. Conrad. de momentan. posses. in rubr. nu. 35. Cæs. de Grass. d. decis. 22. alias 2. n. 5. de restitut. in

28 integr. & alicubi nuncupatur Interim, Rota in Tiraso- nen. Decimarum coram Cardinali Marquemontio im- pressa apud Marches. de Commiss. part. 1. fol. 1262. nu. 2. præcipue in Hispania: sic enim iudex interloquitur: *Entre tanto que este plyto se vee, y se determina diffinitiva- mentes in preiuzio del derecho de las partes en possession, y propiedad*, ut attestatur Covarr. pract. quæst. cap. 17. in rubr. & n. 2. Quibus itidem verbis utuntur Neapolita- ni, teste Capyc. decis. 55. col. ult. & decis. 189. n. 11. Ad quod bene facit dicit. cap. Cum venissent, ibi: *Possessione tuendam, donec &c. de instit.* Non igitur mirum si in iu- dicio manutentionis sufficiat qualis qualis, levior, & imperfecta probatio etiam ex præsumptionibus, ut di- ctum est.

29 Testes autem recepti sine citatione partis utique præ- sumptionem faciunt, ut notant Bart. post gloss. in leg. Res hereditarias in princip. ff. de crimin. expil. heredit. Dec.

30 conf. 559. in casu venerabilis num. 8. & ex multorum sen- tentia faciunt iudicium Alexand. conf. 147. in princ. lib. 6.

31 Aym. conf. 198. in fin. eandem pluribus tuetur Dec. hic n. 32. ubi Addentes litera C. citant multos concordantes; & saltem negari non potest, quin faciant adminiculum, ut per Bart. in l. Admonendi n. 41. ff. de iure iur. & multo- ties censuit Rota, Verall. decis. 206. nu. 6. lib. 2. Seraph. decis. 525. n. 1. & in recent. decis. 342. n. 7. part. 1. & de- cis. 560. n. 4. part. 2. & sæpe alias.

32 Et interminis in hoc iudicio summariissimo testes sine citatione examinatos sufficere ad obtinendam manuten- Fagnan. in II. Lib. Decretal.

tionem, consuluerunt Roland. conf. 86. n. 30. vol. 4. Cæ- phal. conf. 19. in fin. vol. 1. Neviz. conf. 86. n. 7. & contra- ria opinio potest procedere in iudicio plenario, non au- tem in hoc summariissimo, prout eam limitat, & decla- rat Mascard. de probat. conf. 1366. n. 9. vol. 3. & eviden- ter tenuisse Dominos de Rota in Bonon. Affictus 4. Julii 1629. coram Cardinali Virili, impressa apud Modernos, de manutentione, decis. 269. n. 5. in hæc verba: *Et licet testes sint examinati sine citatione partis; tamen in hoc ju- dicio summariissimo manutentionis, in quo leviores proba- tiones sufficiunt, & etiam unus testis, videbantur ad- mittendi.* Allegant Neviz. Cæphal. & Rolan. loc. cit.

Sed his non obstantibus contrariam opinionem puto 33 verio- rem, & in praxi amplectendam; nam etsi in iudi- cio manutentionis sufficiat probatio levior, imperfecta, & qualis qualis, secundum ea, quæ fusc dicta sunt supra a n. 20. necessario tamen requiritur aliquis gradus proba- tionis, vulg. §. Retinenda instit. de interdict. & quidem ex stylo Rotæ probatio debet esse saltem semiplena, ex notatis in l. 1. in glossa in ver. Petitor, & ibi Raph. Cu- man. C. quorum bonor. Rota divers. decis. 196. n. 6. part. 1. & decis. 375. n. 1. lib. 3. part. 3. & in recent. decis. 147. n. 1. & decis. 212. sub n. 1. part. 2. Seraph. decis. 624. in fin. decis. 1113. n. 1. & dec. 1326. n. 1. Cavalier. decis. 379. n. 3. & de hoc stylo Palatii attestatur Put. decis. 61. lib. 3. & Boccac. de interdict. uti possid. cap. 141. num. 22. Idem fir- mant Curtius Senior in l. Admonendi n. 323. vers. Secun- do moveor, ff. de iure iur. Alex. conf. 103. n. 3. lib. 7. Dec. conf. 56. col. 2. Neviz. conf. 80. n. 11. Plot. de in lit. jur. §. 3. num. 43. Menoch. de retinen. posses. remed. ult. num. 34.

Testes autem examinati sine citatione partis, tantum 34 abest, ut semiplenam probationem constituent, ut nec faciant indicium quantumcunque leve, ut evidenter pro- batur in hoc cap. in princ. ibi: *Nullius momenti.* Ponde- ra enim verbum, *Nullius*, quod est universale negati- vum, & verbum, *Momenti*, quod excludit indicium quantumvis modicum: & ita apertissime hic probari af- firmant Abb. n. 14. & sequuntur Aretin. in princ. Felin. n. 3. & communiter Doctores, Bart. in l. Maritus n. 3. in fin. ff. de quæst. Alex. conf. 179. in causa col. 3. lib. 2. Dec. sibi contrarius conf. 54. in causa n. 1. Paris. conf. 83. n. 13. lib. 1. Ruin. conf. 46. n. 2. lib. 4. Soccin. conf. 253. col. 2. in princ. lib. 2. Guidopap. decis. 131. late Rimin. Jun. consil. 213. nu. 94. cum seqq. Communem dicit Roland. a Valle conf. 12. n. 36. lib. 3. & magis communem Buratt. conf. 20. n. 65. & alios quam plurimos citat Honded. conf. 801. n. 11. & verio- rem dicit Crescent. dec. 264. alias 2. de testib. Eandem ex professo amplectitur, & communem dicit Ro- ta dec. 554. per tot. p. 4. divers. Et quamvis faciant admini- culum secundum unam opinionem, quam secutus est 35 Bart. post glossam in leg. Res hereditarias, ff. de crimin. expil. heredit. & alii supracitati n. 31. tamen adminicula sola non sufficiunt, quia non sunt probationes per se, sed auxilia probationum, ut inquit Bald. in cap. Cum causam n. 10. de probat. cujus dictum secuta est Rota decis. 18. nu. 3. part. 2. recent. Nec suffragantur, nisi præexistat aliquis gradus probationis cui conjungi possint, Rota, decis. 558. n. 3. & dec. 768. n. 1. part. 1. rec.

Consequens igitur est, ut ex attestationibus receptis 36 parte non citata nullatenus decerni possit a iudice manda- tum de manutenendo; & ita in terminis multoties resol- vit Rota, & in specie in Hebrien. Beneficii 4. Decembris 1602. coram Cardinali Lancellotto impressa apud Moder. in tract. mand. de manutenend. decis. 4. per totam, ubi Rota dedit manutentionem uni ex colligantibus, qui probaverat possessionem instrumentalem de certo tempo- re; illamque denegavit adversario, quia testes, quos produxerat ad probandam suam anteriorem possessionem, fuerant nulliter examinati, & propterea etiam in illo ju- dicio manutentionis non erant habendi in consideratio- ne. Idemque resolvit in Veron. Jurium Parochialium 23. Martii 1629. coram Cardinali Virili, impressa post di- ctum tractatum, decis. 260. num. 1. & in Hispalen. Pri- mitiarum 3. Maii 1622. coram Navarro post eundem tra- ctat. decis. 268. n. 2. & in Leodien. Beneficiorum coram Cardinali Lancellotto apud Marches. de Comm. part. 1. fol. 959. & coram Gregor. XV. decis. 268. num. 2. & decis. 167. n. 7. part. 4. divers. Idem in hac specie firmant Ruin. conf. 28. nu. 2. lib. 4. Boccac. de interdict. uti possid. d. cap. 14. n. 44. Scacc. de appellat. cap. 2. q. 17. limit. 6. membr. 2. n. 28. circa fin. Cujac. controuv. forens. contr. 244. n. 10.

Ex quibus puto ab hac opinione in iudicando recedendum non esse præcipue in Curia ob Rotæ auctoritatem, ad notata per Joan. Franc. Pavin, in *Prelud. Extravag. Joan. XXII. col. 3. §. Decisiones Rotæ.*

- 37 Non obstat præallegata decisio Rotæ in Bononien. Affictus coram Card. Virili. Quoniam dixit in hoc iudicio manutentionis videri admittendos testes examinatos sine citatione partis, non tanquam probationes per se, sed tanquam adminicula, & auxilia probationum; nam in casu illius decisionis præexistebat civilis possessio locatoris, quæ concurrentibus aliis adminiculis sufficiens erat ad dandam illi manutentionem pro recuperanda possessione naturali, juxta *decis. Seraph. 77. n. 6. cum aliis ibi alligatis.* Et propterea Rota posteaquam dixit huiusmodi testes in casu illo videri admittendos, immediate subiunxit rationem, quia testes etiam sine citatione faciunt adminiculum. Stat igitur conclusio, ut soli testes nulliter examinati ob defectum citationis, nisi præexistat aliquis gradus probatione, etiam ex sententia Rotæ in illa decisione, ad obtinendam manutentionem non sufficiant.
- 38 Ampliatur primo hæc conclusio, ut procedat etiam in testibus examinatis ad perpetuam rei memoriam, qui deficiente citatione, similiter fidem non faciunt etiam in iudicio manutentionis, ut fuit decisum in Rota *decis. 306. n. 20. & 21. part. 7. rec.* Ratio est evidens, quia etiam in examine, quod sit ad perpetuam rei memoriam, necessaria est citatio partis, ut est casus in *Authent. Sed & si quis;* & ibi Bald. Salyc. & omnes, *C. de testibus,* & in *cap. Significavit,* & gloss. ult. & Doctores *infra eod. Rota in rec. decis. 530. n. 2. part. 3. & decis. 439. n. 8. part. 4.* Unde si testes post litem contestatam examinati in manutentione non sufficiunt deficiente citatione, ut superius firmatum est, longe minus sufficere debent recepti sine citatione partis ante litem contestationem ad perpetuam rei memoriam, cum tales recipiantur ab eo, qui futurus erit iudex causæ principalis contra juris regulas, & ex quadam indulgentia ne pereant probationes, ubi timor est mortis, vel absentię, ut *c. Quoniam frequenter, ut lit. non contest.* Socin. Jun. *conf. 86. n. 14. lib. 2. Rimin. Jun. conf. 213. n. 6. lib. 2.* Regulariter enim testes recepti ante litem contestationem non probant, ut in *d. cap. Quoniam frequenter in prin.* imo nec faciunt indicium, & pari passu ambulant cum testibus examinatis parte non citata, ut notat Bart. in *l. Maritus n. 3. in fin. ff. de quest.* Non igitur mirum, si concurrente etiam citationis defectu nullam fidem faciant.
- 40 Ampliatur secundo, ut procedat etiam in testibus receptis citato procuratore non habente mandatum, vel minus sufficiens, quia defectus mandati includit etiam in se defectum citationis quoad ipsum principalem. Unde processus cum falso procuratore, principali aliter non vocato, etiam ex defectu citationis impugnari potest, ut probat Vantius *de nullitate ex defectu inhabil. vel mand. n. 61.* Idemque processus, & omnia inde secuta sunt ipso jure nulla, *l. Licet, C. de procurat. cap. In nostra, vers. Attendentes etiam eodem tit. cap. Licet de appell. lib. 6.* Joan. de Anan. *conf. 104. n. 2.* Rota coram Greg. XV. *decis. 264. n. 1.* Imo defectus huiusmodi, sicut citationis, & jurisdictionis, dicitur magnus, & a Signatura Papæ sanari non solet, neque ex stylo Rotæ etiam resectis expensis, ut attestatur Sarnen. in *compend. utriusque signat. n. 72.* Unde quemadmodum testes recepti in iudicio manutentionis non sufficiunt, si pars nullo modo citata fuerit; ita nec sufficiunt si fuerit citatus falsus procurator, per prædicta.
- 44 Ampliatur tertio, ut locum habeat etiam in testibus examinatis coram iudice incompetenti, quia nec ipsi in hoc iudicio manutentionis sufficiunt, ut resolvit Rota coram Card. Mant. *decis. 199. num. 1.* præsertim si cum defectu jurisdictionis alii quoque defectus concurrant, puta citationis, & juramenti. Quo casu nec ullum faciunt adminiculum, ut dixit Rota *decis. 129. n. 17. part. 7. recent.* allegando Abb. hic *nu. 14. Crescen. decis. 2. de testibus,* & Olasch. *decis. 69. n. 18.*
- 46 Ampliatur quarto, ut procedat in testibus ex quovis capite nulliter examinatis, veluti in testibus examinatis sine juramento, quia testes non jurati, & recepti sine citatione partis æquiparantur, ut notat Bald. in *Authent. Hodie in princ. C. de juram. calumn.* & post

cum Dec. hic *n. 32.* Et ita indefinite ex testibus nulliter receptis non esse concedendam manutentionem, firmavit Rota in præalleg. Hebrien. Beneficii coram Cardinali Lancellotto, de qua supra *n. 36.*

Sed caute, quia etsi hoc sit verum in terminis juris communis, & Rota id generaliter dixerit; tamen hodie restringi debet ad tres nullitates memoratas, videlicet citationis, jurisdictionis, & mandati: alias enim nullitates iudices attendere non debent, sed illis rejectis tenentur ad causarum expeditionem procedere; & ita in Tribunali Rotæ servari iussit Pius IV. in sua Constitutione incipien. *In throno, §. 13. in Bullar. tom. 2. pag. 59.* & hoc ipsum postea idem Pontifex sanxit quoad omnia Urbis tribunalia, ut in alia Constitutione, quæ incipit, *Cum ab ipso, §. 13. eod. tome pag. 80.* Quam quidem Constitutionem Clemens VIII. tandem extendit ad quoscunque Iudices Ordinarios, & Delegatos ditionis Ecclesiasticæ, ut in Constitutione incip. *Litium dispendiis, in Bullar. tom. 3. pag. 23.*

In gloss. *Inevitabili, QUÆRO,* an valeat receptio testium, si citatus ob inevitabilem necessitatem comparere non potuit. In hoc articulo tres sunt Doctorum opiniones. Prima opinio est glossæ nostræ in *ver. Inevitabili,* quæ absolute tenet receptionem non valere, quia ex iusta causa detentus, non potest dici contumax, & ideo attestations contra ipsum absentem non sistentur, necessitate postea probata, *l. Si Prætor, ff. de iudic. l. Si finita, §. Si forte, ff. de damn. infect.* notatur in *cap. Cum Bertoldus, §. Postmodum infra de re iudic.* & cum glossa consentiunt hic Abb. Antiq. in *fin. Host. n. 4. in ver. Necessitate, Butr. n. 14. Abb. n. 11. vers. Adverte, & n. seqq.* Sed & si antea constaret de legitimo impedimento, testes non essent recipiendi, *l. Si quando, C. de testib. secundum Host. loc. cit.*

Quinimo si Iudex noverit inevitabile impedimentum citati, examen est ipso jure nullum, ut hic firmant Bald. in *3. notabil. Butr. n. 14. Imola n. 6. in gloss. Inevitabili, Abb. n. 12. & Felin. n. 18.* per textum cum gloss. in *leg. Questum, ff. de re iudic.* qui non reperitur alibi secundum Jo. de Imola, ubi patet impedimentum infirmitatis non levis notum iudici reddere sententiam ipso jure nullam; & idem dicendum de aliis impedimentis, ut notat Bartol. in *l. 2. §. final. n. 3. ff. de custod. reor. & in Extravag. Ad reprimendum, in ver. Neglexerit, & in l. 2. n. 8. ff. de in ius vocan.* Butr. & Imola in *capit. Querelam supra de Procur.* Et hinc collige, scientiam iudicis de legitimo impedimento nullam reddere sententiam non tantum diffinitivam, ut in locis maxime citatis, sed etiam interlocutoriam, qualis est hæc, videlicet receptio testium, secundum Felin. *d. n. 18. vers. Et ex hoc dicto.*

Secunda opinio est Joan. Andr. hic *n. 10.* qui tenet, testium receptionem non esse funditus nullam, ex quo præcessit citatio; sed non valere quoad hoc, quin possit absens in personas testium objicere, sicut potuisset, si fuisset præsens; & sic audietur ad opponendum etiam ultra casus exceptos in *capit. Prasentium infra eod.* ubi remittit ad notata per eum in *cap. Prasumitur, de regul. jur. lib. 6. in Mercurial. in fin. quest.* ubi post multa concludit citatum personaliter, qui venire non potuit ad opponendum contra personas testium restituendum esse ad facultatem opponendi ea, quæ tunc opponere potuisset, etiam si non præcesserit protestatio juxta formam *dict. cap. Prasentium;* & idem concludit in citato ad domum, qui non comparuit allegans se citationem ignorasse; audietur enim ad opponendum in personas testium, licet non servaverit formam prædictæ Decretalis, *Prasentium,* sicut audietur fictus contumax appellans *l. Ab eo, Cod. quomodo, & quando iudex,* & notatur in *Clem. unic. de dolo, & contumacia,* & cum Joann. Andr. simpliciter transit Card. hic *num. 7.* Sed hanc opinionem in citato personaliter, & inevitabili necessitate detento, refellunt Doctores crebriori calculo, maxime Butr. *num. 14. & plenius Abb. n. 11. vers. Adverte.* Tum per hanc litteram a contrario sensu, ibi: *Si non ex inevitabili necessitate,* quæ verba apertissime ostendunt attestations non valere, quando adesse non potuit ex inevitabili necessitate, ut dixi supra in *3. notab.* Tum quia regula est, quod gesta contra absentem legitime impeditum sunt nulla, vel retractanda confito de impedimento, ut c.

Cum Bertoldus, de re judic. & l. 4. §. Si forte, ff. de damn. infect. c. Querelam, de Procur. Tum denique, quia per restitutionem ad opponendum in personas testium non est sufficienter consultum indemnitati absenti iusto impedimento petenti, cum potuerit ab initio illos repellere ex toto, ut non subicerentur examini, secundum ea, quæ notantur in c. Ex parte Ada, & in c. Cum causam inf. eod. & examen illud facit saltem indicium; cum præcesserit citatio, ut notat Bart. in l. Maritus n. 3. ff. de qu. & potuisset etiam dare interrogatoria, uti melius informatus, quam iudex; unde totale interesse meretur totalem restitutionem, secundum eos, cum quibus etiam transit Felin. hic num. 19.

53 Fagentur tamen prædicti veram esse opinionem Joann. Andr. in secundo casu, ut scilicet citatus ad domum in illis casibus, in quibus citatio huiusmodi fieri potuit, sit restituendus ad opponendum contra personas testium, si dicat se citationem ignorasse; quia etsi attestaciones ipso jure valeant, cum citatio legitima præcesserit, succurrendum est tamen illi ope restitutionis in integrum, cum non sit verus contumax, secundum prædicta.

54 Tertia opinio est Abb. hic num. 12. vers. Unde dicerem, qui distinguit sic: Aut iudex sciebat impedimentum citati, & receptio testium est ipso jure nulla, ut leg. Questum, ff. de re judic. cap. Si duobus de appell. & notatur in cap. Querelam, de Procur. & in hoc casu procedat prima

opinio glos. & sequacium: Aut iudex ignorabat impedimentum: & talis receptio mero jure sustinetur, sed est ratractanda saltem ope restitutionis, si hoc pars postulaverit, & de impedimento docuerit, ut notatur in d. cap. Querelam, & in d. l. Questum, maxime, ubi testes possunt ex integro examinari, argum. text. in cap. Presentium, & cap. Cum causam infra eod. & videtur satis æqua distinctio, & fuit originaliter Bart. in d. leg. 1. num. 8. ff. de in jus vocan. ubi tenet processum esse nullum ipso jure, si citatus erat constitutus in carcere, & iudex hoc sciebat, sed ignorabat, necessariam esse restitutionem, per id, quod legitur, & notatur in d. l. Questum, & consentit Bald. hic num. 12.

Adverte tamen, quia impeditus ex inevitabili necessitate citari debet, ut saltem compareat per procuratorem, nisi esset causa nimis gravis, ut capit. Querelam supr. de Procur. & notatur in l. Verum, ff. de minor. secundum Innoc. hic n. 2. in ver. Inevitabili, Host. & Jo. Andr. nu. 4. Bellam. in princ. in ver. Inevitabili, licet Aretin. contra in 5. not. Et est simile in Episcopo, qui tenetur per seipsum statis temporibus limina visitare, ut in cap. Ego N. infra de jurejur. Nam quandoque contingunt impedimenta, quæ eum excusant a personali visitatione tantum, non autem a visitatione per certum nuncium, ut innuunt Jo. de Fan. & Præpos. post eum, in cap. Juxta ad fin. 93. dist. & scripsi plenius in d. cap. Ego N. n. 2.

DE TESTIBUS ET ATTESTATIONIBUS.

Alexander III. Exonen. Episcopo.

CAPUT XVIII.

Intimavit R. Presbyter: quod G. Clericus Capellanum ejus & alios quamplures de testibus suis iuramento constrinxit, quod testimonium, consilium, & auxilium contra ipsum non præberent eidem: ideoque injungimus, ut si testimonium eorum publicatum non est, nec est abrenunciatum testibus, eos qui sunt iuramento adstricti, & alios (si necesse fuerit) idoneos, in testimonium recipere non postponas.

SUMMARIUM.

- 1 **T**estificari compellitur, qui juravit testimonium non dicere, si attestaciones publicatæ non sunt, nec est renunciatum testibus, n. 8.
- 2 Juramentum temerarium an & quando repellat a testimonio, & n. seqq. usque ad n. 8.
- 3 Testis in odium illius, qui eum iuramento adstrinxit ad non deponendum, testificari compellitur, etiamsi perseveret in crimine, & veritas per alium probari possit, & n. 7.
- 4 Sed contra alium non admittitur, nisi pœnituerit, n. 7.
- 5 Perjurus repellitur a testimonio etiam post peractam pœnitentiam.
- 6 Quod procedit in perjurio stricte sumpto, non autem in eo, qui temere juravit, qui large tantum perjurus dicitur.
- 7 Testes publicatis attestacionibus ulterius producendi non sunt.
- 9 Nisi per viam restitutionis in integrum.
- 10 Subtrahens adversario copiam probationum an habeatur pro convicto, & causam perdat.
- 11 Testis substractus ab adversario habetur pro producto, perinde ac si contra eum deposuisset, & n. seqq.
- 12 Instrumentum si alicui substractum fuerit, statur illius iuramento, vel ei arbitrio boni viri iuramentum defertur.

1 **I**ntimavit. Qui juravit testimonium non dicere, nec auxilium, nec consilium præbere, testificari compellitur, si attestaciones publicatæ non sunt, nec est renunciatum testibus producentis. Hoc dicit Bald. In prima ponitur partis querela. In secunda Papæ provisio, ibi: Ideoque.

2 Nota primo, ibi: Qui sunt iuramento adstricti, te- Fagnan. in II. Lib. Decretal.

stem, qui temerarium præstitit iuramentum, a testimonio non repelli, prout hic notat gl. post figuracionem calus, in ver. Juramento, & Bald. n. 2. Verum Innoc. in cap. Constitutis, il 1. in princ. infr. eod. tenet hoc procedere in odium accusati, qui iuramentum extorsit; creditur enim ad veritatem celandam hoc procurasse, vel saltem ab aliis procuratum esse de illius voluntate, secundum terminos d. c. Constitutis: alias vero temerarium perjurium non repellit a testimonio, cap. Quisquis 11. qu. 3. l. Eum, ff. de injur. Idem firman in d. c. Constitutis, Host. n. 1. & Butr. n. 6. quia licet in criminalibus testes non compellantur, cap. Dilectorum infra de testibus cogen. & ideo iuramentum non prohibendo videatur habere fomentum juris: tamen cum testi liberum sit testificari si voluerit, malum est, & contra bonos mores, & contra jus publicum, hanc sibi facultatem adimere, & se jurejurando constringere ad testimonium non ferendum, d. cap. Quisquis, & cap. 1. de crim. fal.

Sed Abbas in d. c. Constitutis n. 4. & Felin. hic n. 7. sic distinguunt, & bene, videlicet, aut testis producitur contra partem, quæ illum iuramento seduxit ad non testificandum, aut producitur contra alium. Primo casu in odium extorquentis illicitum iuramentum admittitur testis ad deponendum, etiamsi in crimine perseveret: & in hoc primo membro conveniunt Innoc. & omnes, quod si reus excipiat de crimine perjurii, seu temerarii iuramenti, competit producenti explicatio de paritate criminis contra eum, qui fuit in causa, & dolo, inducendo testem temere jurandum, ut c. pen. & c. fin. inf. de adult. Quinimo hoc casu non tantum admittitur testis, sed etiam compellitur, ut hic patet in fin. etiamsi veritas per alios probari possit, ut contra Butr. & nonnullos antiquos bene deducit Felin. hic n. 1. respondens ad verba hujus textus Si necesse fuerit.

In secundo autem casu subdistingue; nam aut testis ad huc perseverat in suo temerario iuramento, & non debet

contra alium admitti, quia perseverat in crimine, *cap. Testimonium infr. eod.* Aut est emendatus, & hoc casu post peractam pœnitentiam admitti potest ad testificandum etiam contra alium, quia hujusmodi crimen non est publicum, sed de gravioribus, ut colligitur ex textu, & gl. in *cap. Qui Sacramento 22. qu. 4.* & non omne crimen repellit a testimonio, ut in *d. cap. Testimonium.*

- 5 Et hinc collige notabilem limitationem ad regulam, quæ habet, perjurum indistincte etiam post pœnitentiam peractam repelli a testimonio, ut in prædicta Decretali *Testimonium*, & ibi gl. in *ver. Perjurii.* Procedit enim in perjuro stricte, & proprie sumpto, id est in eo, qui in perjuro juravit, ut in *c. Homines 22. q. 2.* Aut venit contra licitum juramentum, juxta *c. Querelam, de jurejur.* non autem in illo, qui juravit temere; quia licet talis etiam dicatur perjurus, ut *c. Sicut nostris, de elect. cap. Si aliquid in fin. & per tot. 22. qu. 4.* tamen non est perjurus stricte, & proprie, sed large, ut *d. c. Sicut*, & hic notat Felin. n. 8. Quæ limitatio est ex mente gl. in *cap. Venerabilem, in ver. Perjurium sup. de elect.* quæ notabiliter declarat regulam, quod perjurus repellatur a testimonio, ut non procedat in perjuro, qui temere juravit, juxta textum in *d. c. Sicut nostris*; & ibi similis gl. in *ver. In cautum*. Eandem distinctionem originaliter posuit Host. in *d. cap. Testimonium n. 9. infr. eod.* ubi concludit, temerarium juramentum nunquam repellere a testimonio contra eum, qui juramentum extorsit: sed contra alium ita demum repellere, si jurantem non pœnituit; alias vero juramentum temerarium a testimonio non repellit, sicut nec a dignitate: & subdit ita communiter DD. sentire; & eum sequitur Abb. ibid. n. 3. *post med. vers. Hanc opinionem*, & hoc teneas.

- 8 Secundo, nota ibi: *Si testimonium eorum publicatum non est*, a contrario sensu post publicatas attestaciones & didicita testificata testes non esse ulterius producendos, ut hic, & in *c. Constitutus, il 2. vers. Cum materia, & in cap. Per tuas sup. eod.* Gl. hic in *ver. Eorum*, & in Clem. 2. in *ver. Producere de testib.* Sed hoc limitant hic Innoc. Host. Jo. Andr. Bald. Butr. & communiter DD. nisi per

viam restitutionis in integrum, ex clausula generali, *Si quam mihi justa causa esse videbitur*, de qua in *l. i. ff. ex quibus causis majores*, quia per ipsam succurritur publicationi, ac renunciationi, præsertim præstito juramento, quod hoc malitiose non petatur, ut hic per eos: quod latius prosequitur Felin. n. 2.

Ultimo, nota ibi, *Testimonium recipere non postpo-* 10 *nas*, eum, qui subtrahit adversario copiam probationum, non haberi pro convicto, nec causam perdere, & ita ad hoc ponderat hunc text. Bald. nu. 2. nam si perderet causam, non esset opus iterum testes examinari, cujus contrarium hic statuitur; licet fateatur contra subtrahentem oriri præsumptionem, quia conatur veritatem celare, subdicens hoc esse bene notandum, & eum sequitur Felin. *hic circa finem, vers. Ultimo dicit.* Idem voluit gloss. ult. in *l. Providendum, C. de postulan.* & fuit opinio Vincentii, & Philippi in *c. Pervenit, il primo infra eodem*, quam dicit communem Felin. in *cap. Cum venerabilis nu. 21. de except.* & Boer. alios citans *dec. 292. n. 3.*

Sed oppositum e diametro tenuit hic Innocent. in *prin.* 11 per textum in *d. cap. Pervenit*, ubi idem tenet Hostiens. numer. 1. in *ver. Ostendit infra, de testib. cogen. & per §. Tria 3. quest. 7.* & hoc sequitur Barr. in *d. leg. Providendum in antiqua lectione in fin.* & Angel. in *l. i. §. Si reus, ff. de eo, per quem factum erit.* Et fuit opinio glossæ ultimæ in *d. cap. Pervenit*, dum dixit, testem ab adversario subtractum, haberi pro producto, perinde ac si contra eum deposuisset. Et eum sequitur ibi Cardin. num. 2. & 3. ea ratione, quia sicut credendum est juramento illius, qui volebat producere instrumentum ei subtractum, vel deferendum est illi juramentum arbitrio boni viri, *leg. Si quando, Cod. Unde vi: & l. Si de possessione*, & ibi Cyn. *C. de probat. cap. fin. quod met. caus.* eodem modo credendum est illi, cui testes subtracti sunt, vel deferendum est ei juramentum, quasi testis habeatur pro producto, secundum eum.

Tu vero pro concordia opinionum distingue, ut plene scripsi in questione facti in *d. cap. Pervenit a num. 10. usq. ad n. 23.* & præcipue n. 19. *infra eod.*

DE TESTIBUS ET ATTESTATIONIBUS.

Idem Alexander III.

C A P U T XXIII.

Licet universis: & infra. Quia non est licitum alicui Christiano, & multo minus Crucis Christi inimico, ut causæ suæ unius tantum quasi legitimo testimonio finem imponat: mandamus, quatenus si inter vos & quoscunque Judæos emerferit quæstio, in qualibet causa Christiani, & maxime Clerici non minus quam duorum, vel trium virorum, qui sint probatæ vi-
tæ, & fidelis conversationis, testimonium admittatis, juxta illud Dominicum: In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum: quia licet quædam sint causæ, quæ plures quam duos exigant testes, nulla est tamen causa, quæ unius testimonio (quamvis legitimo) terminetur.

S U M M A R I U M.

- 1 Judæus nil potest probare minus quam per duos testes fideles, & honestos, si agat contra Christianum, n. 13.
- 2 Testes in multis causis plures quam duo requiruntur, sed nunquam sufficit unus, n. 4. & 13. Declaratur, n. 7. & n. 12. usq. in fin.
- 3 Judei testimonium contra Christianum non admittitur.
- 4 Testes ultra duos in multis casibus sunt necessarii, sed nullo casu ultra tres, si habeant qualitates a jure requisitas, & explicatur lex Divina, In ore duorum, &c. n. 7.
- 5 Leges civiles requirentes majorem numerum, quam duorum, vel trium testium, valent, & censentur approbate a Canone. Contra, n. 7. & n. 9.
- 6 Princeps laicus ex magna causa potest statuere contra præcepta moralia affirmativa, vel saltem judicialia. Contrarium, n. 11.

- 8 Testes tres in multis casibus requiruntur.
- 10 Ecclesia potestas non extenditur ad peccatum.
- 12 Lex civilis, quæ in divortio requirit septem testes, non valet ex defectu potestatis.
- 13 Testis unicus, quamvis legitimus, non probat.
- 14 Quod locum habet in omnibus causis tam profanis, quam spiritualibus.
- 15 Testimonio unius creditur, ubi de nullius præjudicio agitur, puta an aliquis sit baptizatus, an Ecclesia sit consecrata. Idem si agatur de modico præjudicio, n. 17. Idem in pluribus aliis casibus, remissive, nu. 19.
- 16 Clericatus potest probari per unum testem.
- 18 Testis unicus sufficit ad probandam possessionem in judicio manutentionis.
- 20 Testis unicus in judicio præsumptionem inducit.

Licet Universis. Judæus nil potest probare minus quam per duos testes fideles, & honestos. Hoc dicit Joan. Andr. Bellam. Butr. Card. Anch. Imol. & Joan. de Anan. vel generalius secundum Bald. & Felin. Neque Judæus, neque Christianus fundat probationem ad decisionem

nem causæ per unum testem tantum, quia licet aliquando requirantur plures, nunquam sufficit unus.

3 Nota primo, Judæum, si agat contra Christianum, nihil probare posse per minorem numerum, quam duorum testium probatæ vitæ, & laudabilis conversationis, ut hic est casus secundum Aretin. & alios. Non ergo admittitur testimonium Judæi, vel criminosi, c. Si hereticus, c. Non potest, & c. Pagani 2. q. 7. cap. Judæi supra eod. & infra in cap. Proximo, & cap. Testimonium: & hic notant gloss. 2. Host. num. 1. vers. Fidelis conversationis, & plerique alii.

4 Secundo, nota multas esse causas, quæ plures quam duos exigunt testes; sed nullam esse causam, quæ unius testimonio, quamvis legitimo, terminari possit, ut dicitur in litera, & sic autoritas Divinæ Scripturæ legis: In ore duorum, vel trium stat omne verbum, Deuter. 17. & 19. Matthæi 18. Joan. 8. exponi debet, id est non pauciorum, secundum glossam hic in verbo Duorum, Host. n. 1. in verb. In ore duorum, Bald. n. 1. vers. Nam illa verba; & sic autoritas Divina non excludit,

5 quin possint esse plures: similis gloss. habetur in Summ. 2. q. 4. Quinimo ex hac litera colligunt idem Bald. n. 3. vers. In text. ibi, Aretin. n. 6. in 4. notab. & Felin. nu. 1. post med. vers. Nota secundum Bald. valere leges civiles requirentes majorem numerum, quam duorum, vel trium testium, & censi approbatas a Canone.

6 Et ex hoc inferunt Aret. & Felin. ut Princeps secularis ex magna causa possit statuere contra præcepta moralia affirmativa, vel saltem judicialia, condendo legem.

7 Sed salva reverentia tantorum Patrum, verius videtur auctoritatem illam, In ore duorum, vel trium, & c. esse referendam non modo ad minorem numerum, quam duorum, sed etiam ad majorem, quam trium, itaut æque repugnet juri Divino, ut unicus testis sufficiat, atque ut requirantur plures quam tres, ut probat irrefragabiliter text. in c. Cum esse infra de testam. ubi leges humanæ requirentes numerum septem, vel quinque testium in ultimis voluntatibus, dicuntur esse contra legem Divinam, qua scriptum est, In ore duorum, vel trium, & c. & sic autoritas illa aperte intelligitur etiam de excessu ultra numerum trium. Nec refragatur hæc Decretalis, quia non dicit dari causas, quæ plures, quam tres, exigant testes (hoc enim esset manifeste contra jus Divinum) sed dicit dari causas, quæ plures exigunt, quam duos; quod non repugnat legi Divinæ, quia Divina lex non dicit præcise: In ore

8 duorum, & c. sed alternative Duorum, vel trium; & sic relinquit legi humanæ determinandum, quando non sufficiant duo, sed requirantur tres; ideoque lex humana tam Ecclesiastica, quam secularis provide ordinavit in multis casibus duos testes non sufficere, sed necessario tres esse adhibendos, ut patet in d. c. Cum esses, de testam. ubi in testamento ad non pias causas non sufficiunt duo testes, sed ultra eos requiritur etiam præsentia Presbyteri Parochialis. Idem patet in deposito pecuniæ, vel alterius rei excedentis libram auri, in quo tres testes requiruntur, ut in Auth. de instrum. caut. & fid. §. Si quis agitur, & in Auth. Si quis vult, C. qui potior. in pignor. habeant. Specul. in tit. de teste, §. Restat n. 5. vers. Item in pecunie depositione. Idem in confessione inventarii, ubi similiter non sufficiunt duo testes, sed requiruntur tres, ut in Auth. de hered. & falcid. §. Si vero absunt, & §. Sancimus, l. Sancimus, §. Si vero dubius, C. de jure delib. Specul. ubi sup. num. 5. vers. Item in inventarii confessione, & in aliis casibus ibi per eum relatis, & per Farin. in prax. crim. qu. 63. c. 5. per tot. At nullus omnino datur casus, in quo tres testes non sufficiant, dummodo sint omni exceptione majores, vel habeant qualitates a jure requisitas; ideoque non obstat c. Presul 2. q. 4. ubi ad condemnandum Cardinalem Episcopum requiruntur viginti septem testes, quoniam ille textus intelligendus est ubi testes sunt suspecti, ut dicit ibi Grat. in §. seqq. Host. hic n. 3. & Jo. Andr. n. 4. vers. In glossa tertia, Roman singular. 207. in fin. Abb. in c. Per tuas in fin. de major. & obed. vel

9 certe dispositio d. c. Presul, procedit de juris rigore, qui non est servandus, secundum Host. & Jo. Andr. ubi sup. Item non obstat, quod secundum leges in testamentis de jure civili requirantur septem testes, & in codicillis, & donatione causa mortis requirantur quinque, ut hic in gloss. in verb. Quedam; quoniam hujusmodi leges tanquam adversantes juri Divino, & natura-

li, ac nutrientes peccatum, declarantur irrationabiles in d. c. Cum esses, de testam. ut ibi dixi in q. de ceco an. 4. usque ad n. 142. Unde patet verum non esse, quod dicunt Bald. Aret. & Felin. leges civiles de numero septem testium esse approbatas a Canone, id est in hoc cap. Imo enim sunt improbatæ in d. c. Cum esses, & cum foveant peccatum approbari non potuissent, quia potestas Ecclesiæ non extenditur ad peccatum, c. 1. 40. dist. c. Scripsit, ibi: Et ideo per nos fieri nullatenus potest, ne peccatum, & c. 7. q. 1. & in his terminis tradit Abb. in d. c. Cum esses n. 30. Nec eis suffragatur hoc c. quia loquitur de testibus ultra duos, sed non ultra tres, ut ostensum est supra n. 7. & sic non respondet tacitæ objectioni, quæ posset fieri de testamentis, & codicillis. Quemadmodum nec verum est, quod Aret. & Felin. affirmant de potestate Principis statuendi contra præcepta moralia affirmativa, aut saltem judicialia. Imo enim præcepta moralia cum sint juris naturalis, immutabilia sunt, §. His itaque, & ibi gl. 1. 6. dist. S. Th. in 4. sent. dist. 2. q. 1. art. 4. q. 1. ad 2. Præcepta vero judicialia non est opus, ut tollantur statuto Principis, quia sunt evacuata per Adventum Christi; & quamvis non sint mortifera, sunt tamen mortua, ut idem docet in 2. qu. 103. art. 4. & q. 104. art. 3. Minus obstat text. in l. Nullum, ff. de divort. ubi in divortio septem requiruntur testes: & notat Speculat. in d. tit. de teste, §. Restat n. 6. in fin. vers. Item in divortio, Nell. de testib. n. 84. vers. In divortio. Etenim cum divortii causa spiritualis sit, & ad Ecclesiam pertinens, c. Multorum 35. q. 6. c. 1. in fin. de consang. & affinit. c. Accedentibus de excessibus Pralat. c. Auditis de præscript. Concil. Trid. sess. 24. de Sacram. matrim. Can. ult. illa lex ponit falcem in messem alienam, nec valet ex defectu potestatis, secundum communes Theoricas Doctorum in c. 1. infra de novi oper. nunciat. & in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ supra de constit. Hæc de prima parte textus.

Quo vero ad secundam partem, ponitur regula universalis negativa, videlicet, nullam esse causam, quæ unius testimonio, quamvis legitimo, terminetur: & de hac præcipue loquitur Divinæ legis autoritas secundum illud Deuter. 19. Non stabit testis unus contra aliquem, quidquid illud peccati, & facinoris fuerit; sed in ore duorum, aut trium stabit omne verbum, concordat cap. Admonere, ibi: Quoniam nec ulla Divina, humanaque lex unius testimonio etiam idoneo quempiam condemnat, vel justificat, 33. q. 2. cap. In omni, & c. Veniens supra eodem. Imo vox unius vox nullius, ut dicitur in l. Jurisjurando, C. de testib. Specul. in tit. de teste, d. §. Restat n. 7. Roman. singul. 672. incip. Dictum unius, Marfil. singul. 47. incip. Trita, & vulgaris: & locum habet hæc regula in omnibus causis tam profanis, quam spiritualibus, ut notat Abbas in cap. Cum dilectus nu. 4. de success. ab intest. Anton. de Buttr. in d. c. In omni n. 7. & in d. c. Veniens n. 4. plene Tiraqu. de rebus exig. in princ. vers. Secunda ratio est.

Ceterum gl. 3. hic notabiliter declarat propositam regulam, ut locum sibi vendicat in alterius præjudicium, in quibus terminis loquitur lex Divina ubi supra, & Deuter. 17. ibi: Nemo occidatur contra eum uno testimonio dicente: & jura superius citata. Secus vero ubi de nullius præjudicio agitur, quia in his creditur testimonio unius, puta utrum aliquis sit baptizatus, c. Parvulos, & c. Cum itaque, de consecrat. dist. 4. an Ecclesia sit consecrata, c. Solemnitates, & ibi gloss. in verb. Nec certæ testes de consecr. dist. 1. Speculat. in tit. de teste, §. Restat n. 8. vers. Nono, gloss. fin. in c. Nuper, & ibi etiam Bald. n. 40. infra eod. & idem Baldus, hic n. 4. ubi ex hoc infert Clericatum posse probari per unum testem, quia talis actus de se, & sui natura nemini præjudicat. Sequitur Felin. n. 1. in fin. Covarr. pract. q. c. 33. n. 3. Et idem est si agatur de modico præjudicio, Aymon. conf. 182. Videtur n. 15. vers. Alibi scribit, Anton. Gabriel. commun. conclus. in tit. de testib. conclus. 2. n. 7. & hinc est, ut possessio in judicio manutentionis per unum testem sufficienter probetur, Grat. conf. 110. n. 8. lib. 2. Seraph. dec. 1326. n. 1. Rota in recent. decis. 511. n. 8. part. 1. & decis. 15. n. 15. part. 6. Et prædictis adde Speculat. in d. tit. de teste, §. Restat, an. 8. ubi ad propositam regulam, quod testis unicus non probet, ponit 30. limitat. & n. 12. concludit præmissos casus esse speciales, & sæpe uni fidem adhiberi extra judicium, puta ubi de nullius præjudicio agitur; in judicio vero præsumptionem inducere: ad hoc habes jura hic allegata in gloss. ult.

DE TESTIBUS ET ATTESTATIONIBUS.

Innocentius III.

CAPUT XLV.

Constitutis in præsentia nostra Archiepiscopo, & M. Canonico Surretin. dum ipse illum de simoniæ crimine deferret: & infra. Ceterum quoniam a principio protestatus est præfatus M. ipsius Archiepiscopi consanguineos multa impedimenta per suam potentiam præstitisse, quominus probationum copiam in nostra præsentia secum haberet, cum quosdam induxerint ad iurandum, ne adversus Archiepiscopum aliquid dicerent, & alios minis & terroribus a testimonio perhibendo arcere nitantur: Nos ex officio nostro super hoc providere volentes, mandamus, ut generalem feras excommunicationis sententiam in omnes, qui impedimentum aliquod ipsi M. præstare præsumpserint in testibus producendis. Illos autem quos (ut dictum est) iurasse constiterit, quod contra Archiepiscopum nihil dicerent, denuncies juramento huiusmodi non teneri. Si quis autem de consanguineis dicti Archiepiscopi aliquem de testibus præsumpserit impedire (quia verisimile non videtur, ut eo invito talia fierent, & ob hoc non caret scrupulo societatis occultæ, eo quod si voluerit, potuerit prohibere: cum secundum legitimas Sanctiones, iniquam ostendat se causam fovere; & expediri debeat iudicis auctoritatem elusam, qui defensionis copiam subtrahit adversario) eundem Archiepiscopum ab officio Pontificali suspendas, & facias manere suspensum, donec illum feceris a tali præsumptione cessare.

SUMMARIUM.

- 1 **I**n testibus producendis partem impediētes excommunicari possunt.
- 2 Consanguinei si impediānt testes actoris, punitur reus, de cuius voluntate hoc fieri præsumitur, num. 5.
- 3 Juramentum de non testificando contra aliquem, non est obligatorium, & cur, & num. seqq.
- 4 Veritatem in iudiciis occultare est mortale peccatum.
- 6 Delictum consanguinei, amici, vel famuli, præsumitur commissum de voluntate illius, in cuius commodum resultat.
- 7 Dummodo habeat causam continuam, seu successivam; secus si delictum sit momentaneum, n. 8.
- 7 Domestici præsumuntur non facere, nisi quod placeat majori suo.
- 9 Hæc tamen præsumptio admittit probationem in contrarium.

- 1 **C**onstitutis, il primo. Excommunicari possunt, qui partem impediunt in testibus producendis. Hoc primo: & denunciandi sunt testes non teneri juramento de veritate tacenda. Hoc secundo: & si consanguinei impediānt testes actoris, punitur reus, de cuius voluntate hoc fieri præsumitur. Hoc dicit tertio, secundum Joan. Andr. & alios post eum. Secunda pars ibi, *Illos*. Tertia ibi, *Si quis autem*.
- 3 Nota primo, ibi, *Juramento huiusmodi non teneri*, juramentum de testimonio contra aliquem non perhibendo non esse obligatorium, & denunciandum esse, testem huiusmodi juramento minime teneri, Butr. hic in 2. notab. Abbas n. 2. Jo. Andr. & omnes in *Summ. textus*: & ita hic est casus apertus contra opinionem Laurentii, qui dicebat testem jurejurando adstrictum a parte ad non testificandum contra ipsam, teneri juramentum suum servare, nec esse cogendum deponere super negotio principali, sed tantummodo super coactione, ut notatur in cap. *Pervenit*, il 1. in glos. in verb. *Commentum infra de testibus cogen*. Sed hoc expresse reprobatur hic, & concordat cap. *Intimavit supra eodem*, & cap. *Olim*, ubi de hoc, *infra de accusat*. Ratio est, quia licet in criminalibus testes non compellantur, c. *Dilectorum*, & ibi glossa magna, & DD. de test. cogn. tamen non possunt se juramento ad-

stringere ad testimonium non ferendum, secundum Abb. hic n. 2. huiusmodi enim juramentum est illicitum, ac temerarium, nec servari potest sine interitu salutis æternæ, quia in iudiciis veritatem occultare est culpa lethalis, c. *Quisquis* 11. q. 3. *infra de crimin. fals.* & Reipublicæ interest peccata nocentium esse nota, l. *Eum qui*, ff. de injur. c. *Ut fama*, de sent. excomm. quas rationes adducit glos. ult. in d. cap. *Intimavit supra eodem*, & in d. c. *Olim in ver. De tacenda veritate*. Item glos. hic in ver. *Non teneri* Hostien. n. 1. Abb. d. n. 2. & idem Abb. in d. c. *Pervenit in 1. notab. de test. cogn.* & Felin. in d. cap. *Intimavit in 1. notab. supra eod.*

Secundo, nota ibi, *Quia verisimile non videtur* præsumptionem esse contra accusatum, si ejus consanguinei accusatorem impediānt in testibus producendis, & ita hic est casus secundum Abb. Antiq. in princ. Jo. Andr. & omnes in *Summ. textus*. Propterea enim iste Archiepiscopus jubetur suspendi ab officio Pontificali, quia id factum præsumitur de illius voluntate, nec caret scrupulo societatis occultæ, ut in litera, & hinc generaliter collige delictum commissum a consanguineo, vel amico, aut famulo, in dubio præsumi perpetratum de voluntate ipsius consanguinei, amici, vel domini, in cuius commodum, seu utilitatem resultat: præsumitur enim contra ipsum, ex quo potuit prohibere, & non prohibuit; & ideo est puniendus, ut in textu, & notant glos. in ver. *Verisimile*, & Hostien. n. 4. Butr. in 3. notab. Anchar. n. 6. & Abb. in ult. notab. Nam ut inquit Baldus n. 2. præmitur, quod illi de domo non faciant nisi illud, quod placet majori ipso. Verum Abb. hic num. 2. hoc intelligit, & bene, dummodo impedimentum, & delictum habeat causam continuam, seu successivam, prout in casu hujus Decretalis; secus vero si delictum sit momentaneum, & ita intelligit c. *Quia præsulatus* 1. q. 4. & hanc declarationem Abbatis sequitur Barbosa in l. *Si mora* nu. 42. ff. solut. matrim.

Hæc tamen præsumptio, quæ resultat ex delicto domestici, non est juris, & de jure, sed juris tantum; ideo admittit probationem in contrarium, ut hic notat glos. in ver. *Verisimile*, & Bald. n. 1.

In textu, ibi, *Iniquam ostendant se causam fovere*, an subtrahens adversario copiam probationum perdat litem, & habeatur pro convicto, & qua pœna pro subtractione ipsa sit puniendus, scripsi latissime in quæstione facti in d. cap. *Pervenit*, in 3. qu. de testib. cogen. ubi plene videas.

DE TESTIBUS ET ATTESTATIONIBUS.

Honorius III. Præposito, & Magistro G. & R. Laudun. Canonicis.

C A P U T L.

Præsentata nobis Sueffionen. Archidiaconi petitio continebat, quod cum inter R. quondam prædecessorem suum ex una parte, & Capitulum sancti Petri Sueffion. ex altera, super jurisdictione, quam idem Archidiaconus se in dicta Ecclesia ratione Archidiaconatus proponebat habere, quæstio verteretur; tandem Cancellarium Parisien. & magistros R. Remen. & P. Briton. Canonicos super hoc arbitros elegerunt; qui cum suscepto arbitrio adeo in negotio processissent, quod productis testibus, & depositionibus publicatis, receptisque allegationibus utrorumque, & actis omnibus redactis in scriptis, sigillorum suorum impressione signatis, arbitrium proferre deberent, unus ipsorum viam fuit universæ carnis ingressus, & alius in Archiepiscopum Ebredunen. assumptus, qui distat per duodecim dietas, & amplius ab eisdem. Unde cum prædicto R. solo, minime arbitrari valente, videatur arbitrium expirasse. Discretionem vestram mandamus, quatenus causam juxta hujusmodi acta sine debito terminetis, optione Capitulo reservata, ut vel recipiant depositiones eorum, qui supersunt productorum testium, contra eos: vel eas respicientes consentiant, ut iidem testes admittantur iterum; salvo jure quod in utroque casu eidem Capitulo competit, tam in personas testium, quam in dicta.

S U M M A R I U M.

- 1 Jurisdictio expirat, si iudex recedat a loco, in quo debet judicare, & transferat se ad locum, in quo tenetur residere, & n. 6. & 11.
- 2 Collatio beneficii facta a Vicario Episcopali posteaquam a diœcesi, ubi erat Vicarius, abscessit, & ad locum sui Canoniciatus se contulit, an valeat, & n. seqq. usq. in fin.
- 3 Domicilium ut contrahatur, requiritur animus perpetuo habitandi.
- 4 Animus perpetuo habitandi quando presumatur.
- 5 Domicilii translatio ex quibus probetur.
- 7 Domicilium Clerici facile presumitur in loco beneficii residentiam requirentis.
- 8 Ad domicilium contrahendum an sufficiat sola animi declaratio sine alia probatione.
- 9 Procurator alium substituens non remanet amplius procurator.
- 10 Vicarius egrediendo locum Vicariatus animo non redeundi, censetur officio renunciare.
Si Legatus egrediatur Provinciam animo non redeundi, an expiret munus legationis, ibid.
- 11 Absentia loco cum obligatione alibi remanendi, morti equiparatur.
- 12 Vicarius Episcopi habens speciale mandatum ad conferendum beneficia, potest ea conferre etiam extra diœcesim.
- 13 Nisi per absentiam extra diœcesim Vicariatus expiraverit.
- 14 Collatio beneficiorum non potest demandari ab Episcopo nisi Vicario Generali.
- 15 Beneficia conferendi facultas Vicario attributa non transit in Successorem.

1 Præsentata. Summatum, & dividitur, ut per Joan. Andr.

In textu ibi, In Archiepiscopum Ebredunen. assumptus, nota, jurisdictionem expirare, si iudex recedat a loco, in quo debet judicare, & transferat se ad locum, in quo tenetur residere ratione beneficii sibi collati, prout hic recessit iste arbiter electus in Archiepiscopum, ut latius dicam infra n. 1.

2 Ex quo infero ad quæstionem, an collatio beneficii facta a Vicario Episcopali, posteaquam a diœcesi, ubi erat Vicarius, recessit, & ad locum sui Canoniciatus se contulit, sit valida, necne.

3 Contigit hic casus in Vicario Episcopi Placentini, qui beneficium contulit, posteaquam recessit e diœcesi Placentina, & migravit ad Ecclesiam alterius Episcopatus, in qua erat Canonicus. Et responsum est, collationem esse nullam, quia constabat eum transulisse domicilium ad locum Canoniciatus, cum haberet animum ibi perpetuo habitandi, ut requiritur ad contrahendum domicilium, l. Cives, C. de incol. lib. 10. Abb. in c. fin. n. 8. infra de Paroch. Felin. in c. Dilectus filius il secundo,

n. 12. in 2. limitat. vers. Et hoc supra de rescrip. Tamen enim talis animus ex sola habitatione non præsumatur, nisi fuerit decennalis, ut notat gloss. unic. in l. 1. C. de incol. lib. 10. Angel. conf. 27. Quidam Victor. n. 2. Doctores in d. c. final. de Paroch. Felin. in d. c. Dilectus filius, nu. 11. vers. Primus casus: tamen brevis temporis habitatio sufficit ad talem animum præsumendum, si cum habitatione concurrant conjecturæ significativæ domicilii, Abb. loc. cit. Marian. Socin. in c. fin. de foro n. 26. vers. Si vero habitatio, Felin. in d. c. Dilectus filius, n. 11. vers. Secundus casus: quæ sane conjecturæ in casu nostro abunde concurrunt.

Primo quidem, quia recessit de diœcesi cum rebus suis: quod demonstrat animum domicilium transferendi, ut notat Bart. in l. Domicilium, n. 1. ff. Ad municip. & in l. Assumptio, §. Jurisprudenter, n. 2. c. de m. tit. Abb. in loc. supracit. Marian. Socin. in d. cap. fin. in 5. principali quæstione n. 54.

Secundo, quia transulit se ad locum valde distantem a diœcesi Placentina; quod magnopere confert ad judicandum, quem non habere animum revertendi, arg. hujus cap.

Tertio, quia Vicarius obtinet in loco, ad quem profectus est, beneficium obligans ad residentiam; unde præsumitur ibi mansisse animo perpetuo habitandi; nam jura valde prona sunt ad præsumendum domicilium Clerici, in loco beneficii residentiam requirentis, secundum Innoc. & alios inc. Ex ore de privil. Felin. in d. c. Dilectus filius, n. 2. in 2. conclus. Socin. in d. cap. fin. in 4. principali q. in secundo membro principali, n. 22. Cum enim Clericus in tali beneficio ad residentiam teneatur, nisi præsumeretur ibi velle habitare, esset præsumere culpam, & delictum, contra leg. Merito, ff. pro soc. & quamvis hic Vicarius jam visus sit neglexisse residentiam, quo tempore Vicariatum exercuit, cum tamen postea resipiscens, de ea diœcesi recessit, & ad locum beneficii se contulerit: utique præsumendus est potius voluisse satisfacere obligationi residentie necessariæ, quam munerari Vicariatum dependenti a mera voluntate, arg. l. 3. 4. & l. Si quid ex famosa, ff. de solut. præsertim quia quanto diutius aberat residentia, tanto graviores pœnas incurrebat, ex Decreto Concilii Tridentini c. 12. sess. 24.

Quarto, cum hic Vicarius ad locum beneficii reversus declaraverit se nolle redire ad diœcesim Placentinam, cessat omnis difficultas; nam in hac materia, sola declaratio sufficit ad animi probationem absque alia exceptione temporis, Abb. in d. c. final. de Paroch. in fin. Felin. in d. c. Dilectus filius, n. 12. vers. Secundus casus. Quod sine dubio procedit, quoties cum declaratione concurrat etiam habitatio declarantis, ut in casu nostro, secundum Marian. Socin. quia ita conciliat opiniones, in d. c. final. de foro compet. in 6. principali quæst. num. 25.

Quinto, quia nunquam est reversus; unde præsumitur animum non revertendi ab initio habuisse, Craver. conf. 105. Pernoctatio arguit. n. 4.

Neque obstat, quod idem Vicarius fuerit protestatus se velle retinere officium Vicariatus. Quia talis protestatio non est attendenda, cum sit contraria tot factis, ex quibus resultat tam animus non recedendi a loco beneficii, quam etiam tacita renunciatio muneris Vicariatus, ut intra dicitur: & ideo renunciatio huiusmodi per talem protestationem non tollitur, nec impeditur, *cap. Cum M.* Et ibi dixi *n. 19.* post *glos. in ver. Præjudicio*, *Innoc. n. 1.* *Composit. n. 6.* & alios communiter, *supra de Constit.* & probatur aperte *inc. Sollicitudinem de appellat. prope fin.* ubi appellans, qui compareret coram iudice a quo, & propterea censetur tacite renunciare appellationi, quamvis compareat, & simul declaret se velle appellationem proseguire; nihilominus renunciatio inducitur non obstante prædicta declaratione.

9 Rursus non obstat, quod Vicarius alium sui loco substituerit: quia inde colligitur potius habuisse animum non revertendi, nec perseverandi in officio, in quo alium substituebat: sicut dicimus de procuratore, qui si de facultate sibi tradita alium substituat, quasi non habeat animum negotium proseguendi, non remanet amplius procurator, *c. Is, qui de procurator. lib. 6. l. Vero procuratoris, §. Quid ergo, & ibi Bart. n. 4. de solut. vant. de nullitat. in tit. de nullitat. ex defect. in habilitat. seu mandat. n. 104.*

Constat igitur de domicilio in eodem loco per hunc Vicarium contracto, & de animo ibi perpetuo manendi, & ex consequenti nunquam redeundi ad diocesim Placentinam, in qua Vicariatus officium ante discessum exercebat.

10 Quo posito sequitur, ut per talem discessum desierit esse Vicarius, ejusque officium, & jurisdictio expiraverit. Quod probatur optimo simili de Legato, qui est Ordinarius, quemadmodum & Vicarius, *c. 2. de offic. Deleg. lib. 6.* Si enim is provincia egrediatur animo non redeundi, expirat munus Legationis, *glos. in c. Presenti, in ver. Finitur eod. tit. & lib. Villadieg. de legat. q. 16. n. 7. Gambar. eod. tract. lib. 6. num. 5. & quamvis Hostien. inc. Novit, de offic. legat. videatur intelligere glos. de Legato non tantum egresso e provincia, sed etiam revocato, quem sequitur Archid. in d. c. Presenti in 2. col. in vers. Finitur, & ibid. Joan. Andr. in 2. col. in gloss. in ver. Hoc potest: tamen ea opinio, quod revocatio non requiratur, videtur esse verior: alias hic modus finiendæ Legationis per egressum de provincia animo non redeundi non esset diversus a præcedenti relato per glos. ut considerat ibid. Joan. de Fant. quem refert, & sequi videtur Gemin. in eodem c. Presenti. Verum et si opinio Hostiens. & Archid. vera esset in legato; tamen quatenus pertinet ad casum nostrum, probaret potius nostram sententiam; nam ipsi dicunt ideo per solum recessum de provincia animo non redeundi non expirare Legationem, quia cum Legatus possit compelli invitus ad munus Legationis obeundum, *l. Munerum, §. Judicandi, ff. de miner. & honor. sequitur, ut quemadmodum expresse renunciare non potest Legationi, ita nec possit**

renunciare tacite per huiusmodi egressum de provincia; unde Doctores aperte sentiunt eum, qui potest renunciare expresse suæ jurisdictioni, censi illi tacite renunciare egrediendo e loco, ubi eam exercet animo non redeundi. Et propterea cum Vicarius, de quo agitur, non solum non posset invitus compelli ad suscipiendum officium Vicariatus ab Episcopo, cui non erat subditus, sed potius cogi deberet ad residentiam in loco beneficii, consequens est, ut sicut expresse ipse renunciare poterat Vicariatui, ita egressus e diocesi animo extra eam perpetuo manendi, eidem Vicariatui tacite renunciare censeatur.

Confirmatur id per textum in hoc c. Presentata, quo 11 in terminis nostris probatur, eum, cui mandata est jurisdictio, si de loco recedat, ubi erat exercenda, & ad locum, in quo tenetur residere, proficiscatur, non habere amplius jurisdictionem; unde post Cardin. hic notat Felin. *n. 2.* absentiam a loco cum obligatione alibi residendi morti æquiparari. Et quamvis Felin. dicat id intelligendum esse quoad actus, qui non possunt explicari extra territorium; collatio autem beneficii fieri possit a Vicario habentis speciale mandatum etiam extra diocesim, ut resolvunt Domini de Rota *decis. 5. incipien. Nunquid Vicarius de offic. Vicar. in antiq.* tamen quoad causum nostrum satis est, ut inducatur revocatio officii 12 Vicariatus; inde enim sequitur etiam revocatio facultatis conferendi beneficia. Expiravit itaque Vicariatus officium & ita corrumpitur etiam facultas conferendi beneficia, quæ præsumitur ab Episcopo eidem tributa contemplatione officii Vicariatus; quia non potest Episcopus talem facultatem tribuere alteri, quam Vicario Generali, *glos. in c. fin. de offic. Vicar. lib. 6. in ver. Commissa & inc. Deliberationi in ver. Cuicunque de offic. Legat. eodem libro, Oldrad. conf. 77. Quod vero Episcopus n. 1. Archid. in c. Statutum, in 2. col. in ver. Generaliter de Præbend. lib. 6. Rota decis. 278. in antiquis.* Et ita cum talis facultas posset esse inutilis, si censeretur tributa contemplatione personæ, & non officii; præsumitur Episcopus contemplatus officium, ut valeat actus, Decius post alios *inc. Quoniam Abbas n. 49. de offic. Delegat. & per consequens non transit quidem in successorem, licet concessa sit contemplatione dignitatis, ut communiter tenent Doctores in d. c. Quoniam Abbas, ubi Decius n. 61. sed expirat per revocationem Vicarii, tanquam accessoria ad ejus dignitatem extinctam. Et ita communem opinionem declarat Abbas in d. c. Quoniam n. 11. in fin. & Felin. ibid. n. 7. vers. Sed primo, præsertim cum sine Vicariatu hæc facultas stare non possit, ut per Doctores supracitados.*

Caruit igitur Vicarius facultate conferendi beneficium, de quo agitur. Et propterea ejusdem collatio facta ab Episcopo, licet posterior, prævalere debet, *c. ult. supra de supplen. neglig. Prælator. c. Congregato, & ibi gl. ult. de elect. Innoc. in c. Consideravimus, n. 3. vers. De hac electione eod. tit. Bellam. conf. 10. Factum est tale, Joannes in 6. dubio, n. 44. & seq. facit c. Non præstat, de regul. jur. lib. 6.*

DE TESTIBUS ET ATTESTATIONIBUS.

Idem Honorius III. Corisopiten. & Tecoren. Episcopis.

C A P U T LII.

Venerabili fratri nostro Episcopo & Capitulo Corisopiten. ac universis Abbatibus apud Cisterc. in generali Capitulo congregatis: & infra. Discretionem vestram mandamus, quatenus testes, quos Abbas & Monachi sancti Martini Cistercien. Ordinis super vita & miraculis piæ memoriæ M. Abbatis Monasterii supradicti, duxerint producendos, examinare sigillatim curetis, cum ea diligentia, quæ solet, & debet in receptione testimoniorum adhiberi.

S U M M A R I U M.

1 Testes diligenter, & sigillatim sunt examinandi, præsertim si agatur de vita, & miraculis Canonizandi, & n. 15.

2 Canonizari ut quis possit pro Sancto, copulative requiruntur sanctimonia vite, & miracula.

3 Miraculum ad hoc ut sufficienter probetur ad effectum Canonizationis, quatuor requiruntur.

4 Miracula ex vi verborum, aut ex vi parentela, ad Canonizandum non sufficiunt.

5 Testes nisi seorsim examinentur, testimon. non valet, & cur.

- 6 Testes deponere non debent per eundem præmeditatum sermonem.
- 7 Testes omnes in publicatione testamenti coadunantur.
- 8 Examen testium super vita, & miraculis canonizandi potest committi in partibus.
- 9 Commissarii ad testes examinandos an subdelegare possint.
- 10 Ecclesia in Canonizatione Sanctorum an possit errare, & n. seqq. usque in fin.
- 11 Papa in particularibus actionibus potest errare, & n. 29. & 37.
- 12 Errare potest qui nititur medio fallibili. Declaratur, n. 40.
- 13 Opera, que sunt communia bonis, & malis, non possunt testimonium perhibere de sanctitate alicujus. Declaratur, n. 41.
- 14 Judicium Ecclesie aliquando sequitur opinionem, que sepe fallit, & fallitur.
- 15 Quod procedit etiam in Ecclesia universali in his, que ad fidem non pertinent. Declaratur, n. 40. & 42.
- 16 Ecclesia quantum potest, debet se conformare iudicio Dei.
- 17 Romana Ecclesia nunquam a tramite Apostolica traditionis errasse probatur.
- 19 Papa ante actum Canonizationis inducit populum ad orandum, ut Deus non permittat ipsum errare in hoc negotio, & n. 43.
- 20 Corpora multa Sanctorum veneramur in terris, quorum anime cruciantur in inferno. Declaratur, n. 44.
- 21 Judicium aliud est secundum præsens institutum, aliud secundum æternam sententiam.
- 22 Homo videt, que foris apparent, Deus autem intuetur cor.
- 23 Credens ut loquitur, etiamsi falsa loquatur, fideliter loquitur, & e converso.
- 24 Papa canonizando aliquem secundum informationem sibi factam, quantuncunque vera non approbet, tamen non errat. Contrarium, n. 27.
- 25 Errare nihil aliud est, quam unum pro alio putare, & n. 26.
- 26 Scire dicimur non solum que videmus, sed etiam que ab aliis audivimus, & que vehementer opinamur.
- 30 Papa in his, que spectant ad fidem, vel ad statum universalem totius Ecclesie, errare non potest, & n. 40. & 42.
- 31 Canonizatio Sanctorum est ex his, que spectant ad statum universalem totius Ecclesie, & n. 38.
- 32 Error damnable in Ecclesia esse non potest.
- 33 Mendacium aliquod si in Scriptura Canonica admittatur, mutabitur fides nostra, que ex illa dependet.
- 34 Hereticum est sentire contra determinationem Concilii.
- 35 Judicium eorum, qui præsent Ecclesie, potest errare in quibuslibet, si persone eorum tantum respiciantur. Secus si consideretur Divina Providentia.
- 36 Papæ iudicio in determinationibus fidei magis standum est, quam quorumlibet sapientum in Scripturis opinioni.
- 38 Canonizatio Sanctorum est medium inter diffinitiones fidei, & alias sententias, que ad particularia facta pertinent. Honor, quem Sanctis exhibemus, est quedam fidei professio, ibid.
- 39 Opinio media eligenda.
- 40 In Canonizatione Sanctorum Divina Providentia præservat Ecclesiam, ne medio fallibili attestationum fallatur.
- 43 Oratio sit ab Ecclesia etiam ut impleantur, que Deus promisit, & infallibilia sunt.
- 45 Error circa Reliquiarum approbationem non est præsumendum, maxime in Ecclesia Romana.

Venerabili. Diligenter, & sigillatim examinandi sunt testes, præsertim si agatur de vita, & miraculis canonizandi. Hoc dicit. In prima parte ponitur petitio. In secunda testium recipiendorum commissio, ibi, *Discretioni*.

Nota primo ibi, *Super vita, & miraculis*: ad hoc 2 ut quis canonizari possit ut Sanctus, duo copulative esse probanda per depositionem testium fide dignorum, nempe sanctimoniam vitæ, & miracula, ut hic per Butr. in 1. notabili, Abb. n. 1. vers. *Et ex hoc*, & Felin. num. 1. & est expressum in Constitutione Gregorii IX. *Cum dicat Dominus*, §. 3. in Bullar. to. 1. pag. 53. de quo dicatius, ut scripsi in c. 1. n. 3. infra de Reliq. & vener. Sanctor. Et adde hic quatuor requiri, ut miraculum sufficienter 3 probetur ad effectum Canonizationis. Primum est, ut ex Deo, non ex arte procedat, neque ex Diabolo; nam quandoque etiam per malos miracula fiunt, c. *Teneamus* 1. q. 1. & c. *Prophetavit*, & c. *Item Balaam* 2. q. 7. Secundum, ut sit contra, id est, supra naturam, sicut patet de virga Moysis conversa in colubrum, & de Asina loquente ad Balaam, c. *Cum ex in iuncto*, §. 1. & 2. infra de heretic. Tertium, ut non fiat ex virtute verborum, sicut accidit in Sacramento Eucharistiæ, c. *Panis*, & c. *Quia corpus*, & c. *In quibus de consecr. dist. 2. c. Cum Martha*, §. *Quæ sivistis*, infra de celebrat. Missar. Adde, neque ex viparentelæ, ut in Rege Franciæ, secundum Felin. hic n. 1. Sed ex merito hominis hoc contingat. Quartum, ut sit ad corroborationem fidei: herba enim transit in vitem ministerio hominis, sed propter hoc fides Catholica non corroboratur; & ideo ad Canonizationem faciendam nisi hæc quatuor simul concurrant, facta miracula non prodesse, secundum Host. hic n. 4. vers. *Ad hoc autem*, cujus verba ad literam translulit glossa in c. unic. ver. *Sedis Apostolicæ*, post med. vers. Et quantum ad hoc, de reliquiis, & venerat. Sanctor. lib. 6. & Troil. Malv. in tract. de Canonizat. Sanctorum, in 3. dubio principali, n. 38. & n. 46. ubi testatur prædicta quatuor communiter approbari per Canonistas.

Secundo, nota ibi, *Sigillatim*, testes præcipue in causa Canonizationis esse sigillatim examinandos, id est non duos simul, sed unum seorsum ab alio: alioquin testimonium non valeret, ut tenet glossa 2. & Abb. n. 5. in cap. *Cum causa supra eodem*, Specul. in tit. de teste, §. *Hanc tractatum*, in princ. & vers. *Sed pone*, & hic notant gl. in figurat. casus in fine, Joan. Andr. n. 2. in ver. *Sigillatim*, Butr. n. 3. Abb. n. 1. vers. *Nota quod testes*, & Felin. n. 3. Et hoc multiplici ratione. Primo, quia sic liberior proferunt veritatem, ut notatur in c. *Quia propter*, supra de elect. ubi habetur simile. Secundo quia melius possunt convinci de falsitate, exemplo Danielis, qui secreto, & separatim examinavit Senes accusantes Susannam; & de falsitate convicit, Daniel. 13. 51. arg. c. *Ex tenore*, supra eodem. Si enim essent simul, unus posset ab alio instrui, & ipsum sequi; & tamen testes deponere non debent per eundem præmeditatum sermonem, l. 3. ff. de testibus. Quæ ratio habetur in gloss. 2. hic, & communiter approbatur. Tertio, ne ipsis forsitan altercationibus vox contradictoria foris audiat, arg. c. *In causis*, supra de elect. & sic pars discere possent restituta: in quo casu non 7 esset amplius locus productioni testium, c. *Ultra tertiam infra eodem*, c. *Constitutus*, §. *fin. supra de constit.* Est tamen casus in quo omnes coadunantur, in publicatione scilicet testamenti, l. *Publicati*, C. de testam. Ita Hostiens. hic, & Joan. Andr. ambo n. 2. in ver. *Sigillatim*, Butr. n. 6. & Abb. n. 3. qui tamen refellit tertiam rationem, remittens ad notata in d. c. *Ultra tertiam. infra eod.*

Tertio, nota ibi, *Examinare curetis*, ad probandum 8 vitam, & miracula alicujus Canonizandi, non requiri, ut testes ex longinquo perducantur ad Curiam Romanam, sed licite posse examen committi in partibus, prout Papa hic fecit, secundum Abb. n. 2. & sic servatur, ut patet in Constitutione Gregorii IX. de qua supra nu. 2. & in aliis pluribus. An autem isti Commissarii examen huiusmodi possint alteri subdelegare, Franciscus Boattinus, alias Bonaguida, putabat non posse ob arduum negotium, & industriam electam, arg. c. *fin. supra de off. Deleg.* Sed Joan. Andr. hic n. 3. cum quo Abb. num. 2. & alii transeunt, dicit in hoc tenendum esse quod habetur, & notatur in Clem. *Judices de offic. Deleg.* ubi distinguitur, an sit Iudex super receptione testium, & tunc subdelegare possit alteri vices suas, ut ibi in litera; an vero nudus minister ad examen expediendum, & non possit, ut ibi plene notatur in gloss. 1.

Dubitari solet, an Ecclesia in Canonizatione Sancto- 10 rum possit errare.

Varie sunt opiniones. Prima opinio est Canonistarum, qui

- qui frequentius opinati sunt hunc casum posse contingere, ut Ecclesia erret in Canonizatione Sanctorum, licet non sit credendum. Idque non obscure supponit Innoc. in c. 1. n. 4. infra de reliquiis, & venerat. Sanctor. & expresse asserunt ibi Host. n. 10. circa fin. vers. Quid si Ecclesia erret, gloss. in c. unico, in ver. Sedis Apostolica ante med. vers. Et si Ecclesia eodem titulo lib. 6. plene Felin. hic nu. 2. & ex Theologis, licet obiter, Card. Cajet. in tract. de indulg. cap. 8. circa fin. vers. Presumit enim Ecclesia, ubi sic ait: Sicut potest intervenire error humanus in Canonizatione alicujus Sancti, ut S. Thomas dicit; ita potest intervenire error humanus in collatione indulgentiae. Si quis autem putet Romanum Pontificem non posse errare in suis particularibus actionibus, &c. putet quoque ipsum non esse hominem. Hæc ille.
- 12 Primum, & præcipuum hujus opinionis fundamentum est, quia qui innititur medio fallibili, potest errare, c. Lator. & c. Consanguinei, supra de re judic. sed Ecclesia in Canonizatione Sanctorum innititur judicio humano, cum inquirat per testes de vita, & miraculis Canonizandi, ut hic patet; & judicium humanum est fallibile, cum testes possint esse falsi, & corrupti, c. Sicut supra de testib. Ergo Ecclesia in Canonizatione Sanctorum potest errare.
- Secundo pro hac opinione arguitur, quia nullus potest esse ita certus de statu alicujus, sicut ipsemet de se, quia quæ sunt hominis, nemo novit nisi spiritus hominis, qui in ipso est, ut dicitur prima ad Corinth. 2. sed homo non potest per certitudinem scire de seipso, an sit in statu salutis: dicitur enim Eccles. 9. Nemo scit, utrum dignus sit odio, vel amore. Ergo longe minus id potest scire Papa, & consequenter potest in Canonizando errare.
- 13 Tertio pro eadem opinione arguitur, quia opera, quæ sunt communia bonis, & malis, non possunt testimonium infallibile perhibere de sanctitate alicujus, arg. l. Neque Natales, c. de probat. & l. Non hoc, c. Unde legit. Sed jejunia, orationes, & eleemosynæ, ac alia multa bona opera sunt communia bonis, & malis, c. Nihil enim de Consecr. distinct. 5. c. Odi 24. q. 1. Ergo per opera hujusmodi Papa non potest per certitudinem scire, an aliquis sit Canonizandus ut Sanctus, & per consequens in Canonizatione errare potest.
- 14 Quarto ad hanc partem inducitur textus in c. A nobis, il secundo, infra de sent. excomm. quem in proposito adducunt Hostien. Joan. Andr. & Felin. locis citatis, ubi sic legitur: Judicium Ecclesie nonnunquam opinionem sequitur, quam & fallere saepe contingit, & falli: propter quod contingit interdum, ut qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solutus; & qui liber est apud Deum, Ecclesiastica sit sententia inmodatus. Hæc ibi, quem textum Abb. ibidem n. 2. intelligit procedere non tantum in Ecclesia particulari, sed etiam in Ecclesia universali, in his, quæ ad fidem non pertinent, quia eadem est ratio; nam Ecclesia universalis sequitur aliquando opinionem, cum de occultis divinae non possit, cap. unic. infra ut Eccles. Benefic. Unde etiam Concilium, per quod universalis Ecclesia representatur, errare potest excommunicando forte Prelatum, qui non erat excommunicandus ex causa latente, & sequitur Felin. hic n. 2. vers. Sed facilius. Nec refragatur, quod Ecclesia debeat se conformare judicio Dei, ut dicitur in dict. c. unico. in princ. Dei autem judicium veritati, quæ nec fallit, nec fallitur, semper innititur, dict. c. A nobis. Quoniam debet se conformare quantum potest; sed interdum non potest, ut in occultis, d. c. un.
- 17 Abb. & Felin. ubi supra. Quod si urgeas: Ecclesia universalis errare non potest, c. A recta, ibi, Nunquam erras. se probatur 24. q. 1. Respondent Abb. & Felin. illud debere intelligi in fide, & articulis fidei; nam pro hoc tantum oravit Christus ad Patrem, Luc. 22. Ego pro te rogavi Petre, ut non deficiat fides tua. Sed in occultis errare potest, ut in iuribus supra citatis.
- 19 Quinto multum habet ponderis, quod antequam deveniatur ad ultimum actum Canonizationis, scilicet diffiniendo illum, de quo agitur, Sanctum esse, & Sanctorum Catalogo adscribendum, & tanquam Sanctum esse venerandum, Papa, fratres, & totus Clerus, & populus conveniunt statuta die ad aliquam certam Ecclesiam, & Summus Pontifex sermonem facit recitans processum, & inducit populum adorandum, ut Deus non permittat ipsum errare in hoc negotio, ut attestatur Host. in c. 1. n. 5. vers. Nono & Joan. Andr. nu. 4. eodem

vers. Ergo Papa agnoscit se posse errare in negotio Canonizationis; alioquin ad quid cum populo deprecaretur Dominum, ne hoc permetteret; nam frustra precibus impetratur, & c. l. 1. c. de Thesaur. lib. 10. gloss. 1. in c. 1. supra de rescript.

Ultimo pro hac parte adducitur illud Augustini: Mul- 20
ta corpora Sanctorum veneramur in terris, quorum anima cruciantur in inferno: ut hic per Felin. nu. 2. vers. Pro hac parte.

Secunda opinio est Augustini Triumphi de potest. Ec- 21
cles. c. 14. artic. 4. ubi ait, duplex judicium posse dari de homine, unum scilicet secundum præsentem justitiam, aliud secundum æternam sententiam. Differunt autem hæc duo judicia, quia per primum judicat homo habens pro teste exteriorem evidentiam: scribitur enim Joan. 7. Nunquid lex nostra judicat hominem, nisi ab ipso audiverit, & cognoverit prius quid faciat? Per secundum autem judicium judicat Deus habens pro teste interiorem conscientiam, quia homo judicat quæ foris apparent, Deus 22
autem intuetur cor, 1. Reg. 16. Præterea differunt hæc duo judicia, quia in primo quatenus non inveniatur quid reprehendat homo, seu quid culpabile sit per hominem judicantem; potest tamen inveniri quid reprehendat Deus, & quid culpabile sit in conspectu Dei. At in secundo nihil invenitur reprehensibile, nec culpabile, nec per Deum, nec per hominem. Papa ergo Canonizando aliquem San- 23
ctum, secundum præsentem justitiam non errat, quia sic credit eum esse Sanctum, prout informationem recipit secundum allegata, & probata sibi. Nam, ut inquit Augustinus in Epist. 35. ad Severum Abbatem: Qui sic creditur, ut loquitur, etiam si falsa loquatur, fideliter loquitur: qui autem non credit quæ loquitur, etiam si vera loquatur, infideliter loquitur, Ad hoc c. Homines, & c. seq. 22. q. 2. Quantumcunque igitur Summus Pontifex non 24
vera approbet, Canonizando, vel approbando aliquem Sanctum, ex quo fideliter, & vera approbat secundum informationem sibi factam, non errat. Eandem opinionem complectitur Troil. Malvet. in tract. de Canonizat. San-
ctor. in 3. dub. principali, n. 48. vers. Sed quidquid sit; nam errare nihil aliud est quam pro alio putare, c. In quibus 22. q. 2. & est gloss. 1. relata ad textum in c. Quamvis 38. dist. Sed præcedente probatione Sanctitatis vitæ, & 25
miraculorum, quis non potest putare unum pro alio, quia hoc esset crassum, & supinum putare, cum ipsa probatio miraculorum concludat violentam præsumptionem sanctitatis; & sic non solum excludat errorem, imò includat scientiam. Scire enim dicimus non solum quæ videmus, sed etiam quæ ab aliis audimus, c. Hoc videtur 2. qu. 5. Item ea, quæ non ambigimus, sed vehementer 26
opinamur, l. 2. §. Idem Labeo, ff. de aqua plu. arcen. Sequitur ergo, ut Ecclesia, cui facta fuerit talis probatio sanctitatis vitæ, & miraculorum, non possit putare unum pro alio; & per consequens errare non poterit, secundum eum; qui tamen remittit se ad Cardin. Turrecrem. de potest. Papæ qu. 41. alias 51.

Ceterum hæc sententia admittit posse contingere, ut 27
aliquis Sanctus ab Ecclesia Canonizatus sit in inferno; atque ita quoad rei substantiam non discrepat a prima opinione, licet dissentiat in hoc, quod putat eo casu Ecclesiam non errare: cujus contrarium asserunt Authores primæ opinionis. Quod & verius videtur; nam si Canonizatus esset in inferno, utique Ecclesia putaret aliud pro alio, licet fideliter; putaret enim Sanctum esse, qui Sanctus non est, & sic erraret, ut in d. c. In quibus 22. qu. 2. 28
Præterea hæc distinctio videtur destrui per textum in d. c. A nobis il secundo, de sent. excomm. nam quando Ecclesia absolvit non absolvendum, vel ligat non ligandum, quamvis rite, & recte procedat secundum allegata, & probata; tamen illius judicium dicitur falli, ut illic patet. Ad idem, §. His ita 35. q. 9. & c. Lator infra de re judic. ubi Ecclesia dicitur decepta. Facit text. in c. Cum olim, §. Nos igitur eodem tit. c. Tum ex literis, §. 1. vers. Præsertim supra de restit. in integr. & c. Cum olim, de dol. & contum.

Tertia opinio primæ opposita fuit Joannis de Neapoli in 29
quodl. 11. relati a S. Antonin. in 3. p. tit. 12. §. 2. qui dixit, ea, quæ facit Papa cum Cardinalibus, esse duplicis generis. Quædam enim sunt quæ pertinent ad particularia facta particularium hominum; hujusmodi sunt collationes beneficiorum Ecclesiasticorum, promotiones ad gradus, & dignitates, & sententiæ pro aliquibus, vel contra aliquos lata: & in talibus Papa potest errare; & ratio est, quia cum

- eum sit purus homo, & viator, & non confirmatus in gratia inordinate potest affici ad aliquos, & potest decipi per falsas probationes, & attestaciones, ex quibus procedit in huiusmodi actionibus; & sic potest errare: & ad hoc facit quod dicitur *in d. c. Anobis*, videlicet quod
- 30 iudicium Ecclesiæ & fallit, & fallitur. Quædam vero sunt, quæ faciunt Papam pertinentia ad statum universalem totius Ecclesiæ, vel quantum ad fidem, ut sunt determinationes, & declarationes, quæ spectant ad fidem, & articulos, & Ecclesiæ Sacramenta, & omnia alia contenta in sacra Scriptura; vel quantum ad bonos mores, ut sunt statuta, decreta, & decretales; & in talibus quamvis absolute pensatis solis personis Papæ, & Cardinalium, Papa cum ipsis possit errare; supposita tamen
- 31 Divina Providentia, & Spiritum Sanctum loqui per Ecclesiam, credendum est Papam non posse errare, quia Christus oravit pro Ecclesia, Luc. 22. *Ego pro te rogavi Petre, ut non deficiat fides tua*; & dicere, in huiusmodi Papam errare, esset hæreticum; & ad hoc facit quod dicitur *in c. A recta fide* 24. q. 1. & ad istud secundum genus dicit ipse pertinere Canonizationem Sanctorum, qui proponuntur per Canonizationem ut exemplar & fidei & sanctæ vitæ, & ab omnibus adorandi, & in necessitatibus invocandi.
- 32 Huic opinioni suffragatur etiam quod in Ecclesia non potest esse error damnabilis, *d. cap. A recta, c. Hæc est fides, c. In Sede, & c. Cum beatissimus*, 24 q. 1. Sed hic esset error damnabilis, si coleretur tanquam Sanctus, qui fuit peccator, quia aliqui scientes peccata ejus, crederent hoc esse falsum, & si ita contingeret, possent ad errorem perducere; Ergo Ecclesia Canonizando Sanctos non potest errare. Præterea, ut inquit Augustinus *in Epist. ad Hieronym.* Si in scriptura Canonica aliquod mendacium admittatur, nutabitur fides nostra, quæ ex scriptura Canonica dependet, ad hoc *c. Si ad Scripturas*, 9. dist. & *c. Quid ergo* 23. q. 5. Sed sicut tenemur credere illud, quod est in sacra Scriptura; ita illud, quod est communiter per Ecclesiam determinatum; unde hæreticus iudicatur qui sentit contra determinationem Conciliorum *c. Sicut* 15. dist. Ergo commune iudicium Ecclesiæ erroneum esse non potest. De hac tamen tertia opinione
- 33 vide quod dicam *infran. 39*. Quarta opinio est B. Thomæ *in quodl. 6. art. ult.* qui mediam viam secutus, docuit aliquid posse iudicari possibile, secundum se consideratum, quod relatum ad aliquid extrinsecum impossibile invenitur: *Judicium ergo eorum, qui præ sunt Ecclesiæ, potest errare in quibuslibet, si personæ earum tantum respiciantur. Si vero Divina consideratur Providentia, quæ Ecclesiam suam Spiritu sancto dirigit, ut non erret, sicut ipse promissit Jo. 14. quod Spiritus adveniens docebit omnem veritatem, de necessariis scilicet ad salutem: certum est, quod iudicium Ecclesiæ universalis errare in his,*
- 34 *quæ ad fidem pertinent, impossibile est. Unde magis standum est iudicio Papæ, ad quem pertinet determinare de fide, quam in iudicio profert, quam quorumlibet sapientum in scripturis opinioni; cum Caiphas, quamvis nequam, tamen quia Pontifex, legatur etiam in scius prophetaisse, Joann. 11. In aliis vero sententiis, quæ ad particularia facta pertinent, ut cum agitur de possessionibus, vel de criminibus, vel de huiusmodi, possibile est iudicium Ecclesiæ errare propter falsos testes.*
- 35 Canonizatio vero Sanctorum medium est inter hæc duo: quia tamen honor, quem Sanctis exhibemus, quædam professio fidei est, quæ Sanctorum gloriam credimus; pie credendum est, nec etiam in his iudicium Ecclesiæ errare posse. Hæc S. Thomas, cui consentiunt Cardin. Turrecrem. *in Summa de Eccles. seu de potest. Papæ* q. 51. & 73. & hoc præmittit *lib. 2. n. 110.* & S. Antonin. *in 3. p. tit. 12. c. 8. §. 2.* Melchior Can. *lib. 5. de locis Theolog. c. 5.* Silvest. *in ver. Canonizatio, n. 2. circa fin.* Tabiena *in eod. ver. n. 2.* Covarr. *var. resol. lib. 1. c. 10. n. 13.* & fusius omnibus Ambros. Catharin. *in peculiari libello huius questionis.*
- 36 Hæc opinio mihi valde probatur; tum quia est D. Thomæ, qui in huiusmodi secretis semper aut ratione, aut revelatione fuit edoctus, antequam scriberet, & cujus doctrina fuit per Ecclesiam approbata, ut apud Silvestr. *in ver. Omis a primo, n. 9. vers. Et ideo circa istam questionem, & in ver. Lex, §. 13. in 3. dicto.* Tum quia est media inter primam, & tertiam opinionem ad invicem oppositas, arg. l. *Antiqui, ff. Si pars heredit. petat.*

Deflectit enim a prima; quia S. Thomas negat Ecclesiam in Canonizatione Sanctorum errare posse, quod prima opinio affirmat absolute, & minus rationabiliter. Deflectit vero a tertia, quia S. Thomas docet, pie credendum esse Ecclesiam in hoc errare non posse sed tertia opinio asserit, ita credendum ex necessitate salutis; & sic damnat primam opinionem tanquam hæreticam, quod plane durum videtur, cum habeat sectatores primarios Canonistas, & doctissimum Cajetanum, & articulus nondum sit ab Ecclesia diffinitus; per id, quod habetur, & notatur *in c. Cum Christus, infra de Hæretic. & per Innoc. in c. Ne innitaris sup. de Constit. ubi ait, Si Sancti diversas opiniones inter se habeant in his, quæ ab Ecclesia non sunt diffinitæ, licitum esse cuique quod vult dicere.* Cujus dictum sequuntur ibi Host. n. 3. & Bart. *in l. final. C. de pæn. Jud. qui mal. judic.* Ad hoc *c. Neque* 9. dist.

Superest non respondere ad argumenta in contrarium adducta pro prima opinione.

Non obstat igitur primum. Quoniam, ut respondet S. Thomas *d. quodl. 2. art. ult. ad 2.* Divina Providentia præservat Ecclesiam, ne in talibus per fallibile testimonium hominum fallatur; & ut inquit Covarr. *l. c.* pie credendum est Summum Pontificem in perferendis ejus, qui in Sanctos est referendus, & miraculis, & gestis, ab ipso Spiritu Sancto instrui, ad hoc *c. Qui contempta, & c. Frustra*, 8. dist. c. *Loquitur* 24. q. 1. *Quis nesciat*, 11. dist.

Non obstat secundum, quia Pontifex, cujus est canonizare Sanctos, potest certificari de statu alicujus per inquisitionem vitæ, & attestatione miraculorum, & præcipue per instinctum Spiritus Sancti, qui omnia scrutatur etiam profunda Dei. Ita S. Thom. *loc. cit. in respons. ad primum.*

Non obstat tertium, quia ut respondet Aug. Triumph. *de potest. Eccles. q. 14. art. 4. ad 2.* *Quamvis per ista opera non possint discerni boni a malis, quia jejunia, & orationes, & elemosynæ possunt fieri bono animo, & malo: sunt tamen quedam opera, quæ habent circumvolutam malitiam, nec possunt bono animo fieri, ut opera prohibita a lege divina, per quæ boni discernitur a malis, juxta illud Matth. 7. A fructibus eorum cognoscetis eos. A talibus ergo si aliquis homo immunis fuerit inventus, & comprobatum fuerit in bonis operibus habuisse semper constantiam, & supra modum humanum excellentiam secundum præsentem justitiam, potest in Sanctum canonizari cum attestatione miraculorum.* Hæc ille. Sed esto bona opera per se non perhibeant testimonium infallibile Sanctitatis, tamen divina Providentia præservat iudicium Ecclesiæ ne fallatur, ut dictum est supra *in respons. ad primum.*

Non obstat quartum, nempe *c. A nobis il secundo, de sent. excomm.* Quoniam procedit in his tantum, quæ pertinent ad particularia facta, non autem in his, quæ concernunt statum universalem totius Ecclesiæ, qualis est Canonizatio Sanctorum, ut constat ex dictis supra *in 3. & 4. opinione* & est ex mente Host. *in d. c. Anobis, n. 3.* dum dicit illum textum non habere locum in Ecclesia generali simul congregata, quæ nunquam errare potest, *c. A recta*, 24. q. 1. consentit ibi Jo. Andr. n. 4.

Non obstat quintum, quia oratio sit ab Ecclesia, etiam ut impleantur, quæ Deus promissit, & infallibilia sunt, sicut Samuel in cinere, & sacco postulabat impleri quod promiserat Deus, non quod esset incredulus futurorum, sed ne securitas negligentiam, & negligentia pareret offensam, ut est text. singularis *in c. Prædixerat, de pæn. dist. 1.*

Non obstat ultimum, tum quia dictum illud licet passim tribuatur Augustino, tamen hoc negant Covar. & alii. Ac præterea esto illius author fuerit Augustinus, tamen secundum Covar. *ubi supr.* dum dixit: Multa corpora Sanctorum veneramur in terris, quorum animæ cruciantur in inferno; hoc tantum intellexit, videlicet nos venerari multa corpora, quæ putamus esse Sanctos. ab Ecclesia Canonizatorum, & tamen non sunt illorum, sed potius damnatorum hominum, & fortasse infidelium, Latronum, Sicatorum, & huiusmodi. Iudicium ergo Ecclesiæ in hoc non fallitur, quia diffinit aliquem esse Sanctum, puta D. Hieronymum. sed non diffinit tale corpus esse D. Hieronymi; & fieri potest, ut anima, quæ illud corpus informabat, fuerit alterius, & crucietur in inferno. Licet nec circa approbationem reliquiarum error sit præsumendus, ut ibi per eum, maxime in Ecclesia Romana. Ad hoc *c. 1. infr. re reliq. & vener. Sanct.* & notat per Jo. Andr. *in c. A nobis il secundo, n. 4. de sent. excomm.*

DE TESTIBUS ET ATTESTATIONIBUS.

Gregorius IX.

CAPUT LVI.

Non debet quis in criminibus (nisi forsan in exceptis) ad testificandum admitti, pendente accusatione de crimine contra ipsum: cum etiam accusati (nisi prius se probaverint innocentibus) ab accusatione ac susceptione Ordinum repellantur.

SUMMARIUM.

1 Accusatus criminaliter pendente accusatione non potest in testem produci, nisi in criminibus exceptis.

2 Et quæ sint huiusmodi crimina.

Item non potest alium accusare, nec Ordines suscipere, nec esse alterius procurator, n. 1. & 9.

3 Secus, si fuerit accusatus civiliter.

4 Quod verum est, si sit emendatus de crimine, nec cum committetur infamia.

5 Cum accusatur quis de crimine, statim gravatur ejus opinio.

6 Accusatio civilis infamiam non irrogat, nec repellit a promotione.

7 Testimonium, accusatio, & Ordo equiparantur in repellendo.

8 Accusationis pendentia præjudicat in quærendis, sed non in quæsitis.

1 Non debet. Ponit regulam, & casum exceptum, quam secundo probat per duo similia, ibi, Cum etiam, Joan. Andr. Quæsitum fuit, utrum accusatus criminaliter pendente accusatione possit in testem produci. Et respondet Papa non posse; quia nec alium accusare, nec Ordines suscipere potest, juxta primum dictum.

2 Fallit in criminibus exceptis. Hoc dicit Baldus. Et quæ sint crimina excepta, vide hic plene per Abbat. Antiqu. a n. 1. usque ad n. 6.

3 Notaprimo ibi, De crimine, accusatum ita demum repelli a testificando, & aliis, de quibus in litera, si fuerit accusatus criminaliter ad pœnam, seu vindictam; secus ergo, si civiliter ad interesse, ut hic notant gloss. 1. ante medium vers. Præterea ex eo, Innoc. Host. & Joan. Andr. omnes in princ. Bald. numer. 3. Abb. & Joan. de Anan. in summario textus, & reliqui omnes.

Quod verum est, secundum gloss. & Host. ubi supra si sit emendatus de crimine, & eum non comitetur infamia, ut in c. Testimonium supra eod. & arg. c. Per tuas infra de simon. Ratio differentie est, quia cum aliquis accusatur de crimine, statim gravata est ejus opinio, ut hic dicit gloss. 1. in princ. & est textus in c. Tantis Daniel 81. dist. ubi id notant Archid. Bellam. Turrecrem. Gemin. & Præpositus, omnes in princ. Unde nil mirum, si repellatur a testimonio, ut hic, & in c. Testimonium supra eod. At vero accusatio civiliter intentata infamiam non irrogat ut c. Tæ supra de Procurat. & c. Super his, infr. de accusat. Unde nec repellit a promotione, ut notat Innoc. in c. Qualiter il secundo in gloss. magna vers. Et nota quod tres eodem tit. & ex facto respondit Gemin. conf. 77. Quia super præmissis, n. 4. vers. Tertia ratione cause, & leg. & not. in d. c. Testimonium, sup. eod.

Secundo nota ex hac Decretali, testimonium, accusationem, & Ordinem æquiparari in repellendo, secundum gloss. hic ante medium vers. Ex hac enim Decretali.

In glossa magna pro intellectu textus fac regulam, quod pendentia accusationis præjudicat in quærendis, sed non in quæsitis, arg. l. Pluribus, §. Et si placeat, ff. de ver. obligat. l. prima, §. Quamvis autem, ff. de postul. §. ult. 15. q. 1. & ita hanc regulam constituunt in capit. Omnipotens de accusat. Petr. de Anchar. n. 2. Joan. de Anan. n. 3. Mar. Socin. eodem n. & Felin. in 2. not. Et propterea accusatus non potest esse testis, nec alium accusare, nec ad Ordines, vel dignitates promoveri, nec esse alterius procurator, ut in glossa, quia in his agitur de quærendis; sed bene potest bona sua administrare, testamentum condere, pecunias sibi debitas exigere, instrumenta conficere, si sit Tabellio, & alia id genus; quia in his agitur de quæsitis; ut scripsi in prædicta Decretali, Omnipotens, n. 7. 8. & 9. de accusat. ubi plene videas.

DE TESTIBUS COGENDIS.

Alexander III.

CAPUT IV.

Pervenit ad audientiam nostram, quod cum J. Prior sancti Laurentii, coram te fuisset de simonia & adulterii crimine accusatus, quendam, qui contra eum ducendus erat in testimonium, juramento adstrinxit, ut non deponeret contra ipsum: & infra. Nos igitur attendentes, quod nemo debet adversario instrumenta (quorum appellatione testes continentur) subtrahere: & quod tam ille qui subripit instrumenta, quam qui adversario parem advocacionis copiam subtrahit, iniquam ostendit a felitem foveri, & experiri debet in se iudicis auctoritatem elusam: Respondemus, ad detegendum tantæ fraudis & calliditatis commentum, ipsum testem merito compellendum.

SUMMARIUM.

1 Testis compellitur fraudem illius detegere, qui probationis copiam adversario subtrahit.

2 Testes compelluntur etiam in criminalibus, quos accusatus malitiose accusatori subtrahit.

3 Accusari quis potest eodem libello de duobus criminibus capitalibus.

4 Testis, qui juravit contra aliquem non testificari, juramento non obstante debet compelli.

5 Juramentum de testimonio contra aliquem non ferendo est illicitum, ac temerarium.

6 Reipublice interest, peccata nocentium esse nota.

7 Instrumentorum appellatione veniunt etiam testes.

8 Procedit in materia lata; secus in restringibili.

Testem occultans domi sue qua pœna puniatur, ibidem.

9 Testis in criminali compellitur testificari, an fuerit adstrictus a parte ac non deponendum.

10 Archiepiscopus, qui processum contra se fabricatum subtra-

traxit, an habeatur pro convicto de criminibus, de quibus fuit accusatus, anve, & qua pœna pro subtractione sit puniendus, & n. seqq. usque in fin.

11 Corpus delicti constare debet, etiam si reus vere, vel fide sit confessus, nec alias potest sequi condemnatio, & n. seq.

12 Confessio ficta vel præsumpta non potest magis operari, quam vera.

13 Corpus delicti constare debet, ut damnari possit contumax, qui in vim statuti, vel consuetudinis habetur pro confesso.

14 Probationes adversario subtrahens ostendit se iniquam litem fovere.

15 Seu pro convicto haberi debet.

Sed contra, n. 18.

Distinguitur, n. 19.

16 Judicem qui tentat corrumpere, litem perdit siue privata sit lis, siue publica, siue fiscalis.

17 Subtrahens instrumenta præsumitur habere malam causam, nec est opus aliud probare ad eum convincendum.

20 Stupri pœna de jure Canonico est depositio.

21 Adulterii pœna est depositio, & perpetua detrusio in Monasterium.

22 Fornicationis simplicis pœna quæ sit.

23 Subtrahens adversario probationes experiri debet in se Judicis auctoritatem elusam.

24 Pœna surripientis instrumenta, & scripturas publicas est legis Cornelia de falsis.

25 Nisi scriptura subrepta sint nulla, & informes.

26 Cause commissio contra Episcopos debet esse specialis, & manu Papæ signata.

27 Auditor Camere generalem habet facultatem procedendi contra Episcopos, eosque puniendi absque Signatura Papæ, & n. seqq.

Etiam pro delictis, pro quibus veniret imponenda pœna depositionis, vel privationis, n. 29.

28 Monitoria tamen, ut personaliter compareant, decernere non potest sine commissione manu Papæ signata.

29 Episcopici tamen, vel moneri non possunt ad personaliter comparendum, nisi pro criminibus, pro quibus pœna depositionis veniret imponenda.

30 Clausula sine præjudicio, vel dummodo non sit alteri jus quaesitum, & alia præservativa intelliguntur præterquam in expressis.

de accusat. & firmat gloss. i. hic; Hostiens. in princ. in ver. Juramento, & communiter Doctores.

Etenim cum ferre testimonium sit munus publicum, ad quod etiam invitatus quis compellitur, non potest huic juri publico etiam intercedente juramento derogari, cap. Si diligenti, supra de foro compet. & notat Abb. in d. c. Intimavit in principio. Item est contra bonos mores quæquam inducere ad occultandam veritatem, cum Reipublicæ intersit peccata nocentium esse nota, i. Eum qui nocentem, ff. de injuriis, c. Ut fama, de sent. excomm. unde licet testes in criminalibus non compellantur, tamen malum est eos ad testimonium non perhibendum jurejurando adstringere, ut hic in ver. Nemo debet, & clarius in d. c. Constitutis, supr. eod. secundum Abbat. hic in 1. not.

Tertio nota ibi, Quorum appellatione testes continentur, textum expressum, quod testes veniunt appellatione instrumentorum, nimirum, quia causam instruunt, unde merito appellari possunt instrumenta, l. i. ff. de fide Instr. & l. In exercend. C. eod. cap. Notionem, §. Instrumentorum, de verb. signif. secundum Goffred. hic, & not. Bart. in l. Admonendi in fin. de jurejur. Quod tamen procedit in lata significatione; secus in materia strictè intelligenda, cum aliud sit instrumenta, aliud testes, ut hic per Butr. in 2. notab. Abb. nu. 1. & Felin. n. 1. & 2. vers. Ubi autem essemus; ideoque licet subtrahens instrumenta teneatur crimine falsi, ut dicam infra num. 24. tamen occultans per vim testem domi suæ, ut veritas non appareat, non punitur pœna falsi, cum hoc non reperiatur jure cautum; sed alia arbitraria, secundum Bald. hic n. 2.

Quarto nota ibi, Experiri debet in se judicis auctoritatem elusam, eum qui probationes adversario subtrahit, esse puniendum, Butr. hic n. 3. & Abb. in ult. notab. Sed de hoc latius infra in prima questione.

Ultimo nota ibi, Ad detegendum tanta fraudis commentum, in criminali causa testem compelli ad testificandum super hoc, an fuerit adstrictus a parte ad testimonium non perhibendum, Butr. hic in 1. notab.

QUÆRO, de notabili questione facti. Quidam Archiepiscopus in Regno Neapolitano inquisitus de homicidio, adulterio, stupro, & aliis excessibus, subtraxit processum informativum contra eum per Commissarium Auditoris Camere desuper fabricatum. Quaesitum est, an propter hujusmodi subtractionem de talibus excessibus habeatur pro convicto; anve, & qua pœna pro eadem subtractione sit puniendus.

Circa primam partem quaestionis, quod spectat ad crimen homicidii, palam est, Archiepiscopum condemnari non posse, quia non constat de corpore delicti, & cum confessio resultans ex subtractione processus, sit ficta, vel præsumpta, secundum Hostiens. hic n. 1. in ver. Ostendit, non potest magis operari, quam confessio vera, ut per Bald. in l. 2. §. Quod si actor in fin. n. 4. vers. Notab. hic, & vers. Facit ad questionem, & c. C. de Jurament. propter calumn. dand. Sed si reus vere confiteretur se homicidium commisisse, non posset ex tali confessione damnari, nisi aliter de homine occiso constaret, Bart. in l. Divus, n. 2. ff. de test. milit. Angel. de malefic. in ver. Et vestem celestem, n. 25. vers. Quid si confitetur, Bos. tit. de delictis, n. 22. Clar. in pract. crimin. §. final. qu. 55. vers. Potest etiam, Farinacius alios cumulans, de inquisitione, quest. 2. nu. 7. Ergo longe minus damnari potest ex præsumpta confessione resultante ex subtractione processus; ideoque stante statuto, vel consuetudine, ut contumax habeatur pro confesso, si de corpore delicti non constet, non potest sequi condemnatio, quia, si confessus vere non potest condemnari, non constituto de corpore delicti, multo minus fide confessus. Ita Guilielm. de Benedict. in c. Raynuitius par. 2. ver. Mortuo itaque testatore, il primo n. 162. & seq. de testam. quem refert, & sequitur Farinac. d. num. 7. vers. Amplia quintam ampliationem.

Sed quod pertinet ad alia crimina, contra Archiepiscopum inducitur primo hæc Decretalis, ubi qui subtrahit adversario probationes, ostendit iniquam a se litem foveri, quæ verba desumpta sunt ex l. Providendum, C. de postulan. & locum habent etiam in criminali, ut innuit litera hujus textus, ibi, Et simonia, & adulterii crimine accusatus, & observant Hostiens. in princip. Joan. Andr. n. 2. Abb. & Felin. in Summario text.

Pervenit, il primo. Duos habet intellectus: quidam enim, ut Laurent. intelligunt hanc decisionem, ut sonat litera, ita ut testis sit cogendus tantummodo revelare fraudem accusati, qui eum adstrinxit juramento ad non deponendum contra ipsum; & sic tantum deponere super coactione, non autem super principali crimine; & secundum hanc lectionem communiter sic sumatur: Compellitur testis fraudem illius detegere, qui probationis copiam adversario subtrahit, ita Joan. Andr. Bald. Bellam. Butr. Card. Anchar. & Imol. Alii vero intelligunt hunc textum largius, adeo ut testis sit compellendus deponere etiam super principali; & quod hic dicitur, ad detegendum tantæ fraudis commentum, suppleant, & nihilominus ad deponendum super principali. Et secundum hunc intellectum, quem posuit gloss. ultima hic, & Abb. dicit esse verum, & communem, Decretalis hoc intendit: Compelluntur testes etiam in criminali, quos accusatus malitiose accusatori subtrahit. Primo ponitur facti narratio. Secundo Judicis institutio, ibi, Nos igitur, vel communis divisio, ut innuitur ibi, Respondemus.

3 Notaprimo, ibi, Simonia, & adulterii, posse quem eodem libello accusari de duobus capitalibus criminibus, prout ex hac litera notat Bald. post princ. vers. In text. ibi, Simonia, & Anchar. n. 1.

4 Secundo nota ibi, Juramento adstrinxit, ut non deponeret contra ipsum: testem, qui juravit contra aliquem non testificari, non obstante juramento, esse nihilominus compellendum ad testimonium ferendum: & est ratio, quia hujusmodi juramentum est temerarium, & illicitum, & ideo non servandum, ut c. Intimavit, & ibi Bald. nu. 2. & c. Constituit il primo supra de testib. & denunciari debet non teneri tali juramento, ut dicitur in prædicta Decretali Constitutis, ut in c. Olim, infra

text. Ponderandum est enim verbum, *Ostendit*, quod probat accusatum ex hoc solo, quod malitiose subtraxit probationes fisci, censerit malam causam fovere, & haberi pro convicto; videtur enim confiteri crimen, *arg. l. Quoniam, ff. de his qui not. infam.* Idque ad exemplum ejus, qui tentat judicem corrumpere, *ut l. 1. C. de pœna judic. qui mal. judic.* ubi qui diffidentia justæ sententiæ in pecuniæ corrupelam prorumpit, litem perdit, siue privata sit lis, siue publica, siue fiscalis, ut ibi per Bald. & Salic.

Secundo ad hanc partem inducitur text. *in c. Constitutus, il primo supra de testibus*, ubi cum Archiepiscopus esset de simoniæ crimine accusatus, & ejus consanguinei probationes accusatori subtraxissent, textus decidit in factum præsumi de voluntate ipsius Archiepiscopi; ideoque ab officio Pontificali eum suspendi jubet: si igitur Archiepiscopus ibi punitur ex sola præsumptione resultante ex subtractione probationum facta per consanguineos, eodem modo, & fortius puniri potest ex præsumptione resultante ex propria ipsius subtractione.

17 Tercio adducitur textus *in l. Si de possessione, C. de probat. ibi: Ad exemptionis probationem non est indicium aliis opus, sed instrumentorum furtum monstrare sufficit*: & ita subtractio probationum facit plenam fidem contra subtrahentem, ut ibi per Bart. *in princ. & n. 2. In secunda lectura*, & per Bald. *nu. 1. vers. Sed instat querens*, ubi ait subtrahentem instrumenta præsumi habere malam causam, nec esse opus aliud probare ad eum convincendum.

Quarto adducitur autoritas Hostien. *hic n. 1. in ver. Ostendit*, qui post Laurentium tenet aperte hunc Archiepiscopum Genuens. qui malitiose fisco, seu accusatori subtraxit probationes, ex hoc haberi pro convicto, & confesso de criminibus simoniæ, & adulterii, de quibus fuerat accusatus. Idem tenet Cardin. *hic num. 2. & seq. Bart. in d. l. Providendum, in antiqua lectura in fin. C. de postulat. Innocen. in c. Intimavit, in princ. supra de testibus*, dicens eum, qui subtrahere voluit adversario copiam probationis, causam perdere, per hanc Decretalem, & §. Tria 3. q. 7. Idem voluit Angel. *in l. 1. §. Si reus, ff. de eo per quem factum erit*, Guidopap. *sing. 99. Farinac. de testibus, qu. 78. n. 44. & seqq.*

18 Sed pro Archiepiscopo videtur glos. *ultima in dict. l. Providendum*, quæ exponens literam, ibi: *Ostendit iniquam a se litem foveri*, sic ait, *Præsumitur enim contra eum, sed ex tali præsumptione non damnatur*; idemque videntur sentire glos. *hic in ver. Ostendit*, & Innocent. *in princ.* dum dicunt subtrahentem adversario probationes fovere injustam causam præsumptive; & sic videntur innuere, ut pro convicto non habeatur: quod aperte voluit hic Vincentius, qui tenuit ex sola subtractione quem non haberi pro convicto, si alias foveat justam causam: & consentit Joan. Andr. post Philipp. *hic n. 5.* dicens talem non eo ipso litem amittere, si bonam habeat causam, Bald. *in dict. c. Intimavit, n. 2. & in dict. l. Providendum, n. 4. in fin. C. de postulat.* ubi exponendo illum textum in ver. *Ostendit*, dicit: Semiplena probatione, non autem efficaci præsumptione; & sequitur Felin. *in eod. c. Intimavit in fin.* & idem Felin. *in c. Cum venerabilis, nu. 21. de except.* ubi de communi, Boer. alios referens *decis. 292. n. 3.*

19 Pro concordia Henric. Boich. *in hoc c. n. 2.* distinguit sic: At reus non est convictus ad plenum de hujusmodi subtractione callida, vel malitiosa; tunc ex hoc solo non habetur pro convicto, nec præsumitur contra ipsum in negotio principali; nam etsi præsumptionem probare non oporteat, quia ius illam inducit, tamen factum ipsum, ex quo resultat, concludenter probari debet, *c. Cum inter N. seniore, supra de elect. c. Tertio loco de aprobat. & c. Illud, & c. Tertio loco de præsumption.* Aut de subtractione est plene convictus; & tunc aut quæris, utrum talis habeat contra se præsumptionem, quod malam causam foveat: & concludendum affirmative, ut hic patet; & ita intelligas opinionem gl. & Innocent. *hic*, dum exponunt verbum, *Ostendit*, id est præsumptive. Aut quæris, an pro convicto habeatur in negotio principali; & tunc subdistingue; nam aut talis non ostendit claris, & evidentibus documentis innocentiam suam, & tunc pro convicto habetur; & ita procedat opinio Hostien. *arg. dict. l. 1. C. de pœn. jud. qui mal. jud. & l. Si de possessione, C. de prob.* Aut ostendit claris, & evidentibus documentis justitiam causæ suæ; & hoc casu non habebitur pro convicto, sed in sua justitia

auditur: & sic intellige opinionem Vincentii, & sequacium; nam cum talis propter subtractionem pro motu judicis extraordinarie puniri debeat, ut mox dicetur in secunda parte quæstionis, iniquum esset ipsum alia pœna, scilicet amissionis causæ, & sic duplici pœna puniri, *ut c. At si Clerici, supra de judic. & arg. c. Ex parte, infra de Cleric. agrot. & leg. Divus, ff. de off. Præsid.* Quam distinctionem toridem fere verbis sequitur Bellam. *hic n. 1. & Boer. d. decis. 292. n. 9.*

Et cum sit satis æqua, & opiniones conciliet, videtur omnino amplectenda.

Applicando igitur distinctionem Henrici ad casum propositum, cum Archiepiscopus de subtractione processus violenta, & callida ad veritatem occultandam fuerit plene convictus ex compluribus testibus de visu contra ipsum formiter examinatis ac repetitis, nec aliunde probaverit innocentiam suam claris, & evidentibus documentis; quin potius constet saltem semiplene de opposito ex Summario processus ab eodem recognito, & habito pro originali; consequens est, ut conjungendo probationem saltem semiplenam, quæ resultat ex subreptione processus, cum alia semiplena resultante ex Summario testium, pro convicto haberi debeat de criminibus, de quibus fuit accusatus. Quare de rigore juris esset deponendus, & in Monasterium detrudendus, quia pœna ordinaria stupri de jure Canonico est depositio, secundum communem opinionem, de qua testantur Diaz. *in præf. Criminal. Canon. c. 77.* & Clar. post alios *in præf. Criminal. §. Stuprum vers. Sed quero*, & pœna adulterii similiter est depositio, & perpetua detrusio in Monasterium; & est communis opinio, ut dicunt Covar. *in 4. Decretal. 2. part. c. 7. n. 19.* Diaz. *ubi suprac. 79.* & alii apud Clarum *in §. Adulterium, vers. Sed quero*, & probatur *in c. Lator-juncta glos. 1. 2. quæst. 7.* ubi Episcopus Dyacina civitatis depositus fuit propter adulterium, vel incestum. Quinimo etiam pro simplici fornicatione deponitur, & in Monasterium detruditur non modo Clericus, *c. Si quis Clericus, & c. Presbyter 71. distinct.* sed etiam Episcopus, ut patet ex *Canone 25. Apostolorum*, cujus hæc sunt verba: *Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus post Diaconi gradum acceptum fuerit fornicatus, aut mœchatus, deponatur, & ab Ecclesia projectus, inter laicos agat pœnitentiam*, refertur *in cap. Si quis Episcopus 85. distinct.* Et quamvis rigor antiquorum Canonum hodie non sit usquequaque observandus, eo quod defectus nostrorum temporum, quibus non solum merita, sed corpora ipsa hominum defecerunt, distinctionis Canonice non patitur in omnibus manere censuram, ut legitur *in c. Fraternalitatis, 34. distinct.* ideoque pro simplici fornicatione hodie non fiat depositio, *ut c. A multis, de etat. & qualit.* tamen secus est, si sit notoria, vel scandalosa, aut diu continuata, *c. Quam sit infra de excess. Prælat. & c. Ex parte A, supra de testibus*, cum concord. ut per Butr. *in c. At si Clerici, n. 13. vers. Per hoc patet, simplex fornicatio*: & ibi etiam per Abb. *num. 35. de judic.* Quia tamen hoc casu Archiepiscopus de hujusmodi excessibus non fuit convictus, vel confessus per rei veritatem, sed per præsumptionem a jure inductam ex subtractione processus, ut hic; benignius agendo, mitiori pœna extra ordinem videtur puniendus.

Circa secundam quæstionis partem planum est Archiepiscopum esse puniendum etiam pro subtractione processus, text. Clarus est hic in illis verbis: *Et experiri debet in se judicis auctoritatem elusam, & in l. Providendum, C. de postulat. ibi: Auctoritatem judicariam a se delusam experiretur*, scilicet pœna docente, secundum Hostien. *hic n. 2. in ver. In se*, & Joan. Andr. *eodem n. in verb. Experiri debet*, & notant Butr. & Imol. *n. 3. & Abb. in ult. not.* nempe quia instrui non potuit super meritis causæ illo procurante, *l. Nec quidquam, §. fin. ff. de off. Procons. glos. hic in ver. Elusam*, Hostien. *n. 2. in eod. ver.* Subripiens autem instrumenta, seu scripturas publicas, tenetur crimine falsi, *ut l. Eum, C. ad l. Cornel. de fal. & l. Paulus, ff. eod. Bald. hic nu. 1. & pœna falsi est deportatio cum publicatione bonorum, l. 1. §. fin. ff. eod. tit.* Hæc tamen pœna hodie non est in usu, ut attestatur Clar. *in præf. crimin. §. Falsum, vers. Sed quero*. Ideoque reus pro subtractione hujusmodi extra ordinem pro motu judicis puniri debet, ut hic dicunt Henric. Boich. *n. 3. & Felin. eod. n. circa fin. vers. Et ad de Baldum.*

- 25 Non obstat, quod subripiens scripturas nullas, & informes nullatenus sit puniendus, ut *leg. Si quis aliquid, la secunda, §. Testamentum, ff. de pœn. ubi dicitur: Testamentum, quod nullo modo valet, impune supprimitur; & per illum text. not. Bart. in l. Qui testamentum num. 1. ff. ad leg. Cornel. de fal. Menoch. de arbitr. judic. lib. 2. cas. 306. n. 15. & cas. 311. n. 19.* hoc autem casu processus fabricatus a Commissario sit nullus ex defectu jurisdictionis, quia illius commissio non fuit signata manu Sanctissimi, prout requiritur ex Decreto Concil. Trident. cap. 5. sess. 24.
- 26 quoniam responsum est, Auditorem Camerae esse judicem Ordinarium quorumcunque Prælatorum, & habere facultatem procedendi etiam contra Episcopos tam per viam inquisitionis, quam accusationis, seu denunciationis, & instigationis, eosque culpabiles repertos puniendi, dummodo tamen monitoria contra Episcopos ad comparandum personaliter non nisi prævia commissione manu Papæ signata decernat, ut expresse cavetur in Bulla Greg. XIV. impressa post practicam Salustii Tiberii §. 12. & in alia Pauli V. incipien. *Eximia*, §. 12. & 13. in Bullar. to. 3. pag. 214. Atque ita Signatura Papæ non requiritur, nisi in casu illo speciali, cum monitoria decernuntur ad personaliter comparandum. Quod etiam statuit Pius IV. in constitution. 10. De salutis Gregis, §. 3. tom. 2. pag. 20. nam illa exceptio firmat regulam in contrarium in aliis casibus non exceptis, *leg. Nam quod liquida, §. final. ff. de pœn. legat.*
- 29 Rursus cum Episcopus nisi ex causa, ex qua deponendus veniret, nequaquam citari possit ad personaliter comparandum, ut statuitur ejusdem Concilii Decreto sess. 13. cap. 6. exceptio illa *Dummodo, &c.* declarat regulam de materia exceptionis, & sic etiam de gravioribus delictis esse intelligendam, juxta theoricam Bald. consil. 401. super facto num. 2. versic. *Secundo queritur lib. 5.* Quod etiam innuunt illa verba, *Constitutionum, dict. §. 12. Pro quibuscunque criminalibus*, cum dictio, *Quibuscunque*, sit effrænata, & universaliter omnia includat, cap. *Solite supr. de majorit. & obedient.* unde sensus Constitutionum est: Auditor Camerae ex generali commissione procedere possit contra Episcopos pro quibuscunque criminibus etiam depositione dignis absque signatura Sanctissimi, dummodo tamen pro iisdem criminibus eos non citer, ut

personaliter compareant, sine commissione manu Sanctissimi signata; & consequenter sublata est Concilii dispositio *dict. cap. 5. sess. 24.* quatenus requirit commissionem specialem, & manu Sanctissimi signatam in processu per A. C. pro gravioribus delictis contra Episcopos conficiendo. Nec refert, quod Concilio Tridentino non fuerit expresse derogatum. Quia hujusmodi derogatio non requiritur, sed satis est, ut Pontifex statuatur, prout statuit hoc casu, contrarium ejus, quod Conc. disponit, ut declaravit S. Pius V. & sæpius censuit Sac. Congregatio ejusdem Concilii Interpretes, ut scripsi plene in cap. *Nulla, num. 46. inf. de concess. præbend.* Quemadmodum nec refert, quod in præcitis Bullis Gregorii XIV. §. 36. & Pauli V. §. 38. adjecta sit clausula, *Per presentes tamen non intendimus Concilii Tridentini Decretis in aliquo derogare, vel alias præjudicare; sed illa salva esse, & in suo robore permanere, eaque omnia omnino, & inviolabiliter servari mandamus.* Quoniam cum facultas procedendi contra Episcopos ex generali commissione absque signatura Sanctissimi obviet expresse Concil. Tridentino, ut ostensum est supra, hujusmodi clausula præservativa Decretorum Concilii, ut evitetur contradictio, intelligi debet, præterquam in expressis, prout de clausula, *Sine alicujus præjudicio*, tradit Oldrad. cons. 330. *Ad idem videtur in fin. Card. Seraph. decis. 1445. n. 4. Rota decis. 155. n. 2. p. 7. recent. & clausula, Dummodo non sit alteri jus quasi-tum*, Crescen. dec. 7. in fin. de jur. patr.

Ex his cum Archiepiscopus memoratus per sententiam diffinitivam Auditoris Camerae condemnatus fuerit in pœnam extraordinariam relegationis in Monasterium Nursæ, suspensionisque a Divinis, & ab exercitio jurisdictionis per triennium, ac deinde ad beneplacitum Sanctissimi; in Congregatione super revisione prædictæ sententiæ de mandato Sanctissimi D. N. P. P. Innocentii X. habita in ædibus meis die 10. Julii 1647. cui interfuerunt DD. Auditor Camerae, Farnesius Episcopus Patracen. Vitricius Episcopus Alatrinus, Procurator Fiscalis, & Locumtenens criminalis Auditor Camerae re accurate discussa, & Archiepiscopo, ejusque Procuratoribus, & Advocatis sæpius auditis, unanimiter censuimus, bene fuisse per Audit. Cam. judicatum, & ita referendum Sanctitati Sux.

DE FIDE INSTRUMENTORUM.

Gregorius IX. Priori S. Bartholomæi, & Decano de Arcubus London.

C A P U T XII.

G Perpetus Vicarius Ecclesiæ de Rechan nobis exposuit, quod cum Prior & Conventus de G. Ledis, cum super decimis coram iudicibus auctoritate Apostolica convenissent, & dictus G. super similibus coram ipsis reconvenisset eisdem; quia dicti iudices copiam quorundam instrumentorum communium, quæ habebat pars altera, & per quæ intendebat intentionem suam super principali fundare, fieri non faciebant eidem, hoc cum instantia postulanti, nostram audientiam appellavit: ideoque mandamus, quatenus si est ita, revocato in statum debitum, & cetera.

S U M M A R I U M.

- 1 Appellari potest a iudice, qui parti hoc petenti non facit edi communia instrumenta.
- 2 Vicarii alii perpetui, alii temporales.
- 3 Vicarii perpetui qui sint.
- 4 Et an habeant Ecclesiam in titulum.
- 5 Vicarius temporalis non est censendus Vicarius, nec comprehenditur Vicarii appellatione.
- 6 Vicarius perpetuus pro spectantibus ad Vicariam suam potest agere, & conveniri.
- 7 Reconventio coram iudice Delegato fieri potest etiam in causa spirituali.
- 8 Instrumenta communia debent edi postulanti ad fundandam intentionem etiam in causa reconventionis.
- 9 Appellans si culpa iudicis, vel pactis acta primæ instantiæ ad Iudicem appellationis transferre ne-Fagnan. in 11. Lib. Decretal.

- quit, quo remedio sit ei succurrendum, n. 20. & seqq. usque ad n. 31.
- 10 Acta omnia prima instantia teneatur appellans expensis suis producere coram iudice appellationis, tam de jure communi, quam ex Concilio Tridentino.
- 11 Sive procedatur ex officio, sive ad querelam partis; & tenetur transferre etiam acta, quæ occasione ejusdem causæ coram alio iudice gesta fuerint.
- 13 Etiam si acta ad justitiam causæ non faciant.
- 14 Quod ex Concilio habet locum etiam in profanis spectantibus ad forum Ecclesiasticum. Non autem in profanis per appellationem ad iudicem Ecclesiasticum devolutis, n. 17. Item locum habet etiam in actis factis coram Delegato Apostolico.
- 16 Et iudex, & ejus Notarius cogi possunt exhibere acta originalia, si de fide exempli sit dubium.

- 18 Item habet locum etiam si causa fuerit revocata ad Curiam.
- 19 Sententia non visis actis etiam probatoriis est nulla.
- 21 Acta tradenda sunt appellanti per iudicem a quo intra triginta dies, alioquin sine illis causa prout iustitia suaserit terminanda est.
- 22 Et iudex, vel Notarius in hoc culpabiles puniuntur ut hic.
- 23 Acta si iudex a quo, vel appellatus negaverit se habere, vel noluerit exhibere, Iudex ad quem absolvet appellantem, & pronunciabit acta, si unquam reperiantur fore cassa, & vana, n. 29. Dummodo appellans velit expensas subministrare, n. 30.
- 34 Sententia lata sub conditione extrinseca non valet; secus si conditio dependeat a natura negotii in iudicium deducti.
- 35 Contumacia non est iusta causa, ut quis iure suo privari debeat.
- 36 Nec audientia propter contumaciam denegatur in perpetuum, sed ad tempus.
- 37 Nisi interveniat etiam contemptus.
- 38 Vel in precepto fuerit comminata poena.
- 31 Acta prima instantia iudex a quo quantum in se est tenetur appellanti gratis exhibere: Notarius vero congrua mercede accepta.
- 32 Nisi sit Cancellarius Episcopi, & non Notarius.
- 33 Appellatus tenetur ad expensas translationis actorum, si ipse, non autem appellans, prosequi causam voluerit.
- 1 **G** Perpetuus. Licite appellatur a iudice, qui parti hoc petenti non faciat edi communia instrumenta. Hoc dicit Joann. Andr. Bald. Bellam. Butr. Anchar. Imol. Abb. Jo. de Anan. Barbat. Guidopap. & Felin. Dividitur in duas partes. In prima appellantis narratio. In secunda appellationis commissio, ibi, Ideoque.
- 2 Nota primo, ibi, Perpetuus Vicarius, duas esse Vicariorum species, alii enim sunt perpetui, alii temporales.
- 3 Vicarii perpetui sunt qui canonice a persona Ecclesiastica, & auctoritate Episcopi sunt instituti, assignata sibi congrua fructuum portione, ut hic, & inc. Ad hac, & inc. Ex parte, de off. Vicar. & inc. Postulasti, de rescript. & notat gl. i. in c. final. eod. tit. & Host. hic n. 1. Et isti habent jus in re, id est in jus Vicariæ, sed non dicuntur habere Ecclesiam quoad titulum; nam solus Prælati eam habet intitulatam, ut ait gloss. in d. c. Ad hac, in verb. Remove-re. Nisi tamen tota cura esset in Vicarium perpetuum translata, quia tunc esset curatus actu, & habitu, verum habens titulum, & veniret Parochi appellatione, ut dixi in c. Ex parte n. 19. & seqq. supra de officio Ordinarii.
- 5 Vicarii temporales sunt qui constituuntur ad tempus, ut habetur in c. Peruen. de appell. & in c. Cum ex eo, de elect. lib. 6. & talis Vicarius ad tempus non est censendus Vicarius, ut hic dicit Vincent. & post eum Butr. n. 4. Anchar. in not. & Abb. n. 1. qui ex hoc inferit, ut Vicarii appellatione non comprehendatur Vicarius temporalis, qui pro tempore necessitatis constituitur ad servitium Ecclesiæ. De differentiis autem inter Vicarios perpetuos, & temporales, egilatiflime in prædicta Decretali, Ex parte, de officio Vicar. ubi plene videas.
- 6 Secundo, nota ibi, Eum super Decimis coram iudicibus auctoritate Apostolica convenissent, Vicarium Ecclesiæ perpetuum pro spectantibus ad Vicariam suam posse agere, & conveniri, Anchar. hic n. 2. & Abb. in 2. notab. facit rex. in l. Officium, vers. Denique ait, ff. de rei vendic. Generaliter autem an, & quando Vicarius perpetuus, vel temporalis possit esse in iudicio, & an præjudicet domino, distingue ut hic per Cardin. n. 1. & Abb. n. 2. circa med. vers. Ego distinguere latius.
- 7 Tertio, nota ibi, Coram ipsis reconvenisset, & eosdem, coram iudice Delegato posse fieri reconventionem etiam in causa spiritali, Butr. hic in 3. notab. Imol. n. 1. Ad hoc c. Dispendia, §. Reus quoque de rescript. lib. 6. & est simile in iudice laico, qui in causa civili reconventionis est iudex competens, etiam contra Clericum, ut c. 1. de mutuis petition. & scripsi in c. un. n. 57. supra de oblig. ad ratiocin.
- 8 Ultimo, nota ibi, Copiam quorundam instrumentorum communium, instrumenta communia esse edenda postulanti ad fundandam intentionem, non solum in causa principali, sed etiam in causa reconventionis, ut hic per Butr. &

Abb. in 3. notab. & Imol. n. 2. Generaliter autem circa editionem instrumentorum, vide gl. in ver. communium, magistraliter distinguentem, & Abb. Antiq. n. 1. & Host. in summa de fide instrum. & Legistas in l. 1. §. Editiones, ff. de eden.

QUÆRO, quid agendum sit, si appellans, vel dicens de nullitate sententiæ, culpa iudicis, vel partis, acta primæ instantiæ ad iudicem appellationis transferre nequit.

Ad evidentiam præmitte appellantem teneri acta omnia primæ instantiæ producere coram iudice appellationis, ut l. Ne causas, l. Aproconsulibus, & l. Præcipimus, C. de appell. l. 2. & ibi gl. Bart. & alii scribes, C. de eden. c. Cupientes, vers. Cum omnibus actis, iuribus, & munimentis suis, & vers. Electos, & vers. Si vero in discord. de elect. lib. 6. & pluribus confirmat Vantius de nullit. & in tit. A quo, & quibus modis, & c. n. 21. pag. 56. & censuit Rota coram Card. Cavalerio dec. 43. n. 1. & sæpe alibi, & hodie sancitum est a Conc. Trident. sess. 13. c. 3. ubi disertis verbis statuitur, ut reus in causa criminali appellans a sententia Episcopi, vel ejus Vicarii, coram iudice, ad quem acta primæ instantiæ omnino producat, & iudex nisi illis visis ad ejus absolutionem non procedat; & S. Congr. ejusdem Concilii Interpres censuit nihil hic esse distinguendum, an ex officio iudicis, an ad querelam partis procedatur in causa criminali; sed quia Decretum illud loquitur de reo appellante in causis criminalibus ideo pro causis civilibus fuit editum aliud Decretum sess. 24. c. 20. §. Præterea, quo cautum est, ut si quis in casibus a jure præmissis appellaverit, aut de aliquo gravamine conquestus fuerit, seu alias ob lapsum biennii ad alium iudicem recurrerit: teneatur acta omnia coram Episcopo gesta ad iudicem appellationis expensis suis transferre; & S. Congr. censuit teneri, tum quia appellavit, vel ob lapsum biennii causam ab Ordinario avocavit, ex Concilio sess. 24. c. 20. §. Præterea, transferre non solum acta gesta coram Ordinario, a quo appellavit, vel causam avocavit, sed & alia omnia si quæ occasione ejusdem causæ coram alio iudice gesta fuerint. Item censuit appellantem teneri transferre propriis expensis omnia acta ad iudicem appellationis, etiam ad iustitiam causæ non facientia: idque habere locum etiam in causis profanis spectantibus ad forum Ecclesiasticum.

Item proposito dubio, an Concilium c. 20. sess. 24. in partibus coram iudice Delegato Apostolico, ut appellans non possit audiri in Curia, nisi dicta acta producantur; S. Congregatio censuit habere locum.

Imo cum fuerit quæsitum, an Episcopus, & ejus Notarius cogi possunt per Delegatum Sanctissimi iudicem appellationis, ut retenta copia exhibeant appellanti acta omnia originalia coram eodem Episcopo gesta, an vero integram actorum copiam tantum tradere teneantur, ex c. 20. sess. 24. S. Congreg. censuit posse iudicem appellationis jubere sibi originalia exhiberi, quatenus de fide exempli sit dubius.

Non me laret Decreta illa non comprehendere causas profanas per appellationem devolutas ad iudicem Ecclesiasticum, ut in subiecta declaratione. Cum in c. 20. sess. 24. decernatur, ut in causis appellationum debeat appellans acta omnia coram iudice ad quem exhibere, quæsitum fuit, an comprehendantur causæ ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, de quibus in principio ejusdem Decreti, an vero etiam & causæ profanæ per appellationem ad iudicem Ecclesiasticum devolutæ: S. Congregatio censuit non comprehendi d. §. Præterea cap. 20. etsi iudici Ecclesiastico commissæ fuissent, sive in prima, sive in secunda instantia.

Verum etsi de omnibus causis id cautum non sit Decretis Concilii, tamen satis est cautum esse jure communi, quinimo id locum habet etiam si causa fuerit avocata ad Curiam; nam ille qui vult, ut in causa procedatur, tenetur acta transportare, ut resolvit Rota coram Cocc. dec. 424. n. 1. & in recent. decis. 184. n. 8. p. 7. ubi allegantur aliæ decisiones concordantes; & est ratio; quia secundum juris dispositionem sententia non visis actis etiam probationis est nulla, ut notat Bart. in l. 2. n. 5. C. de edend. Rimin. Sen. ibid. n. 12. circa med. vers. Tamen contraria opinio, Felin. in c. Ecclesia Sancta Maria, n. 17. de const.

Quibus præmissis, si iudex a quo, vel appellatus fuerit in causa, quominus acta tradantur appellanti, sed de nullitate dicenti, quæstionis est, quo remedio sit ei succurrendum.

Concil. Tridentinum in d. c. 3. sess. 13. decernit simpliciter, ut iudex a quo intra triginta dies acta ipsa postulanti gratis exhibeat; alioquin absque illis causa appellationis huiusmodi, prout iustitia suaserit, terminetur: sed non aperit Con-

22 Concilium quo pacto causa sine actis terminari possit, aut debeat; similiter in d. c. 20. sess. 24. statuit, ut si Notarius in differenda exhibitione actorum fraudem fecerit, ab officii administratione arbitrio Ordinarii suspendatur, & ad dupli poenam quanta ea lis fuerit, inter appellansem, & pauperes loci distribuendam compellatur, & iudex in hoc culpabilis ad eandem dupli poenam teneatur; sed nec exprimit sancta Synodus quo remedio succurrendum sit appellanti in diffinitione causæ.

23 Innocentius hic n. 1. format hanc quæstionem: Guilielmus petit sententiam latam contra se pro Petro super fundo Semproniano cassari, vel quia nulla est, vel quia injusta, & ab ea est appellatum. Petrus responderet: exhibe sententiam G. actor responderet: ego non habeo eam scriptam, quia iudex noluit de ipsa mihi copiam facere, vel quia amisi eam; sed tu exhibe, quia ipsam habes; an reus, scilicet Petrus cogendus sit eam exhibere: & respondet Innocentius esse cogendum, & hic, & in l. Is apud quem, C. de edend. Imo si reus non dicat sententiam latam, interrogabitur, an talis sententia pro eo lata sit, l. penult. ff. de interrogat. action. & si negaverit, cogetur edere, sive renunciare sententiæ, vel iudex pronunciabit, si qua sententia apparuit pro Petro lata, nullas vires habeat, arg. l. Non alienum est, ff. de interrogat. action. Ita Innocentius, quem totidem fere verbis referunt, & sequuntur hic Host. n. 3. in verb. Communium, Jo. Andr. n. 5. Bald. n. 3. & communiter Canonistæ. Et ex Legistis Bartol. in d. l. 2. n. 2. vers. Sed circa hoc, C. de eden. ubi primo notat ex lectura ibi posita iudicem appellationis jubere primo iudici, vel etiam parti, contra quam appellatur, ut faciat sibi copiam actorum primæ causæ: & mox subdit, Sed circa hoc quero, quod si iudex vel ille contra quem appellatur, hoc non faciat, neque producat sententiam, a qua est appellatum, quod erit officium iudicis, ad quem facta est appellatio? dicit Innoc. extra de fide instrum. c. G. Perpetuus, quod debet partem interrogare, utrum habeat illud instrumentum sententiæ, vel aliud, de quo agitur, ut si dixerit se non habere, vel noluerit exhibere, pronunciet, quod si aliquo tempore illud instrumentum reperiatur, ei non exhibetur fides, sed sit cassum, & vanum: quod satis placet. Hactenus verba Bart. qui eundem practicam repetit in l. Si appellationem, n. 2. C. de appellat. ibi si aliquis petit rescindi sententiam, vel aliquod instrumentum, quod adversarius habeat, & adversarius non vult exhibere sibi statuto termino a iudice, quod iudex potest pronunciare, quod si quo tempore illud instrumentum, vel alia appareat sententia, non possit illo uti. Et hanc theoricam Bart. ut præfertur ex Innocentio deductam, sequuntur Roman. in d. l. 2. n. 10. vers. Arbitror tamen verum esse, Alex. vers. Quod tamen dicit Bar. Curt. Junior. n. 25. & n. 31. in fin. dicens Doctores communiter cum Bartolo transire, Ripa n. 17. qui similiter dicit hanc conclusionem communiter teneri, & videri verissimam non solum propter contumaciam, sed propter contemptum, Dec. n. 30. vers. Tertius est casus, Cagnol. n. 42. vers. Secundus est casus, Lap. alleg. 10. in fin. Covarr. var. rel. lib. 1. c. 18. n. 1. Et quamvis Raphael. Fulg. Paul. de Castr. Alexand. Curt. Jun. & Crottus dicant Innoc. id non dicere, ad quod a Bartolo allegatur, sive ut dicit idem Curt. infideliter Innoc. a Bartolo allegetur: quia Innocentius loquitur quando appellatus negat fuisse prolatam sententiam; de contumace autem in exhibendo nihil dicit: contrarium tamen innuunt verba illa Innocentii, Cogetur reddere, sive renunciare sententiæ: corrupte enim in aliquibus Codicibus legitur Cedere. Et legendum videtur Edere, prout legunt Butr. hic n. 3. & Abb. eod. n. & Petr. de Anchar. in Clem. 1. §. Ceterum, n. 6. vers. Sexto, & ultimo quero de usuris; & sic Innocentius loquitur etiam de contumace in exhibendo, quemadmodum eum intelligunt idem Anchar. hic n. 4. qui relatis illius verbis dicit sic: Si autem exhibere nolit contumaciter, iudex pronunciabit, quod dicta sententia non adhibeatur fides imposterum: & Jo. de Imol. n. 3. circa med. ibi: Et si non exhibeat, poterit iudex pronunciare, quod si aliquo tempore appareat sententia pro illo lata, non valeat propter ejus contumaciam: & idem Anchar. in c. Cordi, n. 6. vers. Sed hic queritur de Fagnan. in II. Lib. Decretal.

appellat, lib. 6. ubi refert verba Innocentii ad eum modum, quo referuntur a Bartolo, concordant Felin. hic n. 13. Bal. in l. Nostram, n. 8. vers. Est modus, C. de testam. ubi dicit valere sententiam, in qua pronunciat, ut si unquam reperiatur, bannum, sit cassum, & nullum, Cagnol. in d. l. 2. n. 49. & 50. C. de edend. Nam, ut ipse ait, licet iudex appellationis non videatur iudex competens, nisi sibi prius constituto de sententia, de qua pars conqueritur; nihilominus quando appellans fecit quidquid potuit, & omnem diligentiam adhibuit, ut haberet copiam sententiæ, & actorum, & non potuit habere, nec appellatus vult edere, & exhibere, & sententia, de qua conqueritur, non est pro appellante; sed contra eum, ita ut non sit verisimile, ut id diceret, nisi verum esset: propterea permissum est, ut iudex appellationis eo modo possit procedere, & pronunciare, ne appellans indebite opprimatur, & ipse iudex appellationis tueatur jurisdictionem suam saltem modo prædicto sibi possibili.

Nec prædictis obstat, quod regulariter non valeat 24 sententia sub conditione lata ad l. 1. §. Biduum, ff. quando appellandum sit. Quoniam hoc vendicat sibi locum, quando sententia profertur sub conditione extrinseca, veluti, si navis ex Asia venerit, vel simili; secus vero si fertur sub conditione dependente a natura negotii in iudicium deducti, ut declarat gloss. fin. in l. Cum iudex, C. de sent. & interloq. omn. Judic. Riminald. & Ripa in d. l. 2. C. de edend.

Item non obstat, quod contumacia non videatur 25 juxta causam, ut quis jure suo privari debeat, gl. notabilis, quæ communiter approbatur, in l. 1. §. Hoc iudicium, in gl. magna, ff. Si quis ius dicere non obtemperat. Bald. in l. Et in multis circa finem, C. de appell. ubi alleg. tex. in auth. Ei qui, C. de bon. auct. Jud. poss. & ideo audientia, quæ denegatur propter contumaciam, non in perpetuum, sed ad tempus denegari debet, Bal. in d. §. Hoc iudicium, quem ibi refert, & sequitur Alex. col. 3. Nam responderetur objectum procedere, quando versamur in simplici contumacia; secus vero si interveniat etiam contemptus, Felin. in c. Ad petitionem col. penult. de accus. Ripa d. l. 2. n. 17. C. de eden. vel ubi in 26 præcepto facto iudici a quo de transmittendis actis esset comminata poena, Bart. in l. Austo, n. 2. ff. de jure deliberan. Ripa in d. l. 2. n. 17. & ibi etiam Decius, qui tribus modis solvit contrarium, n. 30. vers. Sed ad ista responderi potest. Tene igitur theoricam Innocentii a Canonistis, & Legistis frequentissime receptam, quam 27 etiam probavit S. Congregatio Concilii exponens verba illa c. 3. sess. 13. Alioquin absque illis (scilicet actis primæ instantiæ) causa appellationis huiusmodi, prout iustitia suaserit, terminetur. Censuit enim, constituto de contumacia iudicis a quo, recusantis exhibere acta, partes iudicis ad quem esse absolvere partem appellan- 28 tem a molestationibus, & pronunciare acta, & sententiam iudicis a quo, si unquam reperiuntur cassa fore, & vana, Dummodo tamen petens velit expen- 30 sas subministrare, ut adnotavit Cardinalis Carafa.

Ulterius QUÆRO, an acta appellanti edenda sint 31 gratis.

Breviter distingue, aut queritur de persona iudicis, qui sententiam tulit, & a quo appellatum fuit: & is quantum in se est, utique debet acta primæ instantiæ postulanti gratis exhibere, ita ut nullam mercedem eo nomine capiat, ut patet in Conc. Trid. sess. 13. d. c. 3. ibi: Is autem a quo appellatum fuerit, intra triginta dies acta ipsa postulanti gratis exhibeat. Aut queritur de persona Notarii, & is tenebitur ipsam actorum copiam exhibere appellanti congrua mercede accepta, ut 32 sess. 24. c. 20. ad finem, ibi, Porro ipsam actorum copiam teneatur Notarius congrua mercede recepta appellanti quanto citius, & ad minus intra mensem exhibere. Et ita hæc Decreta intellexit S. Congreg. quæ tamen hoc li- 33 mitavit, nisi sit Cancellarius Episcopi, & non Notarius, quia in tali casu nulla recipit mercedem.

Item S. Congregatio censuit appellatum teneri ad 33 expensas translationis actorum, si ipse, non autem appellans, prosequi causam voluerit. Quod si postea appellans illis actis voluerit uti, teneri eum expensas pro sua portione subire, nisi tamen aliter se habeat loci consuetudo.

C A P U T IV.

EGO N. Episcopus ab hac hora in antea fidelis ero sancto Petro, Sanctæque Romanæ Ecclesiæ, Dominoque meo Papæ C. ejusque successoribus canonice intrantibus.
 Non ero neque in consilio, neque in facto, ut vitam perdat, aut membrum, vel capiatur mala captione.

Concilium quod mihi aut per se, aut per literas, aut per Nuncium manifestabit, ad ejus damnum nulli pandam.

Papatum Romanæ Ecclesiæ, & regulas sanctorum Patrum, adjutor ero ad defendendum & retinendum (salvo ordine meo) contra omnes homines.

Vocatus ad Synodum veniam, nisi præpeditus fuero Canonica præpeditio:

Legatum Apostolicæ sedis, quem certum esse cognovero, in eundo & redeundo honorifice tractabo; & in suis necessitatibus adjuvabo.

Apostolorum Limina singulis annis, aut per me, aut per certum Nuncium visitabo: nisi eorum absolvar licentia: Sic Deus me adjuvet, & hæc sancta Evangelia.

S U M M A R I U M.

- 1 Juramenti forma septem capitula continens, secundum quam Papæ jurant Episcopi.
- 2 Limina Apostolorum visitare de jure tenentur Episcopi singulis annis per seipsos, vel per certum Nuncium, ad idque se juramento adstringunt.
- 3 Liminum visitatio quo tempore in Ecclesia primum instituta fuerit.
- 4 Quibus temporibus sit facienda, & an Episcopi omnes ad id jurejurando se obligare debeant de jure communi.
- 5 Et quid post Constitutionem Sixti V.
- 6 Impedimenta, ob quæ Episcopi admittuntur ad Limina per Nuncium visitanda, an probentur juramento, & n. 9. usque ad n. 19.
- 7 Et quæ sunt hujusmodi impedimenta, & num. 23. usque ad n. 33.
- 8 Liminum visitatio in quibus consistat, & quid facere oporteat Episcopum, vel ejus Nuncium pro illa integre absolvenda, & n. 61. usque in fin.
- 9 Impedimenta an testibus vel instrumentis probari debeant.
- 10 Anve, & quando probari possint juramento.
- 11 Et an hoc pendeat ex arbitrio judicis.
- 12 Juramento impediti standum est, & quando verisimilis præsumptio est pro jurante.
- 13 Limina non visitantium impedimenta ex Bulla Sixti V. probari debent ab Episcopis non juramento, sed legitimis probationibus transmittendis ad primum Cardinalem Diaconum, & hodie ad S. Congregationem Concilii.
- 14 Probatio per juramentum non sufficit, ubi Constitutio requirit legitimam probationem.
- 15 Nec quando fieri potest per Testes.
- 16 Probatio directa ubi fieri non potest, admittitur indirecta per circumstantias.
- 17 Impedimenta adesse non sufficit, nisi ob illud quis impediatur.
- 18 Nec satis est illud in genere allegare, nisi etiam exprimatur factum, & causa impedimenti.
- 19 Impeditus probare debet se non potuisse impedimentum removere.
- 20 Impedimenta legitima quæ sunt, relinquitur arbitrio judicis.
- 21 Liminum visitatio ad quem finem instituta fuerit.
- 22 Assimilatur hodie Synodo Episcopali.
- 23 Exempla regulam non restringunt.
- 24 Infirmitas quando excuset Episcopum a Liminibus per seipsum visitandis.
- 25 Impedimentum justum dicitur necessitas præcisa, seu impossibilitas.
- 26 Regia evocatio non excusat Episcopum a visitatione Liminum.
- 27 A Liminum visitatione sicut a residentia excusat munus, & Reipublicæ officium Episcopatibus adjunctum.
- 28 Item ætas gravis.
- 29 Item hostilitas, & timor hostium.
- 30 Item incursus latronum.
- 31 Item pestis, dummodo non sit levis.
- 32 Item itineris, seu viarum impedimentum, siue terra, siue maris.
- 33 Ex prædictis impedimentis quedam excusant a visitatione personali tantum, quedam vero etiam a transmissione procuratoris.
- 34 Et hoc casu tempus ad visitandum dormit, & subducitur tempus impedimenti, eoque cessante tantundem temporis instauratur.
- 35 Impedimentum quando absorbet omnem diligentiam prius adhibitam, tota dilatio debet instaurari.
- 36 Limina visitare quibus temporum intervallis Episcopi teneantur.
- 37 Et a quo tempore omnibus Episcopis incipiant currere triennia, quadriennia, quinquennia, & decennia, & n. seqq.
- 38 A, præposito designat principium temporis, & terminum a quo.
- 39 Liminum visitationis tempora quando incipiant currere Episcopis Italia.
- 40 Et quando Episcopis Germanis, Gallis, Hispanis, &c.
- 41 Et quando Episcopis Africanis.
- 42 Et quando Episcopis Asiaticis.
- 43 Et quomodo hæc annorum spatia sint computanda. Liminum visitationis tempus Episcopi præfixum durat usque ad ultimum momentum diei supremæ, & dies termini non computatur in termino, ibid. & n. seq.
- Imo excusantur Episcopi a Censuris, dummodo ad Urbem perveniant in ultima die termini, licet Basilicas non visitaverint, nec relationem status Ecclesiæ exhibuerint ante consummationem ejus diei, n. 45.
- 44 Dies cæpta habetur, vel non habetur pro completa, prout favor aut odium suadet, & habeatur, vel non habeatur.
- 46 Examen testium non potest dici extra terminum, quando testes intra terminum jurarunt.
- 47 Limina visitandi tempus effluxum Prædecessori quomodo intelligatur excuisse Episcopo Successori.
- 48 Et quid, si spatium sit minus breve ad visitationem perficiendam.
- 49 Ad Limina visitanda non admittuntur Episcopi nuper consecrati, prius quam se ad residentiam conferant.
- 50 Liminum visitatio fieri debet in ultimo anno triennii, vel quadriennii, &c.
- 51 Capitulum provinciale non sufficit celebrare in fine primi triennii, & statim in principio secundi celebrare aliud.
- 52 Visitatio facta ab Episcopo in ultima die anni non debet repeti, nec procuratio exigi in principio anni sequentis.
- 53 Limina visitandi impedimentum ut sit legitimum, quo tempore debeat contingere.
- 54 Et an obstacula parum duratura legitimum præstent impedimentum.

- 55 Et quid, si incidant in anno visitationis.
 56 Et quid, si Episcopus in fine ultimi anni de industria visitationem distulerit, & n. seqq.
 57 Impedimentum superveniens in ultimo momento non excusat, quando quis posuit se in necessitate ultimi momenti diei, cum potuerit antea esse diligens.
 58 Limina non visitantes, ab ingressu Ecclesie, & administratione tam spiritualium, quam temporalium, & perceptione fructuum, sunt ipso jure suspensi.
 59 Non tamen incidunt in has poenas nisi transacta ultima die ad visitandum prefixa.
 60 Et post lapsum remanent ligati, etiamsi antea eos poenituerit.
 61 Liminum visitatio tribus actibus perficitur.
 62 Primus actus est visitatio Basilicarum SS. Petri, & Pauli de Urbe.
 63 Quem actum Episcopi non tenentur probare juramenti aut testibus, vel fide Sacriste, sed statuer eorum assertioni.
 64 Ad Limina visitanda mandatum speciale requiritur.
 65 Et procuratores in Curia existentes nunquam admittuntur.
 Quod servatur etiam cum Episcopis Indiarum, n. 67.
 66 Sed impeditis potius dantur dilationes, vel prorogationes ad visitandum.
 68 Limina visitantium secundus actus est exhibitio debite obedientie, & subjectionis Romano Pontifici, & n. seqq.
 69 Limina Apostolorum ibi esse dicuntur, ubi est Papa.
 70 Nec est securus Episcopus visitans Legatum.
 71 Juramentum, quod Episcopi prestant Papae in actu consecrationis, est ligum.
 72 Limina visitantium tertius actus est relatio Ecclesie tam materialis, quam formalis.
 73 Status materialis Ecclesie in quibus consistat.
 74 Et an in qualibet Liminum visitatione de statu materiali sit referendum.
 75 Status formalis Ecclesie in quibus versetur.
 76 Limina visitantium relatio Congregationi Concilii exhibenda quid precipue continere debeat, & n. seqq. usq. in fin.
 77 Synodum provincialem, vel diocesanam Archiepiscopi, vel Episcopi non celebrantes, quas poenas incurrant.
 79 Visitatio Diocesis saltem biennio ab Episcopo perficienda est.
 80 Congregatio Concilii respondet ad dubia ab Episcopis Limina visitantibus proposita, etiamsi Conc. Tridentini interpretationem non concernant.
 81 Distributiones quotidiana jubentur dari Canonicis, qui Episcopum Limina visitantem comitati sunt, aut ejus nomine visitarunt.
 82 Limina visitare tenentur etiam Episcopi, Archiepiscopi, & Patriarche in partibus Infidelium, & n. seqq. usq. in fin.
 83 Episcopi Titulares, quamvis Clero, & populo Christiano careant, tamen sunt veri Episcopi.
 84 Loca ab hostibus capta non desinunt esse Religiosa, & sacra, & n. seqq.
 85 Sacramenta Ecclesie vera sunt apud hostes.

E Go N. Ponit formam juramenti septem capitula continentem, secundum quam jurant Papae Episcopi: & hoc sit pro summario & divisione.

Nota ex ultimo capitulo. Episcopos teneri singulis annis aut per seipsos, aut per certum Nuncium Apostolorum Limina visitare ad idque jurejurando se obstringere. Quamvis autem hanc juramenti formam primus forte omnium introduxerit D. Gregorius Author hujus Decretalis ad Petrum Subdiaconum: tamen institutio ipsa visitandi Apostolorum Limina, Spiritu sancto dictante, ortum habuit in primitiva Ecclesia post martyrium Beatorum Petri, & Pauli, ut clare conjici potest ex Decreto primo edito ab Anacleto, ac deinde a Zacharia renovato, quod refertur a Gratiano in c. Juxta 93. distinct. in hac verba: Juxta Sanctorum Patrum, & Canonum instituta omnes Episcopi, qui hujus Apostolicæ Sedis ordinationi subjacent, qui propinquius sunt annue circa idus Maji Sanctorum Principum Apostolorum Petri, & Pauli Liminibus presententur omni occasione seposita. Qui vero de longinquo, id est extra Italiam constituti, secundum primum intellectum glossæ ibi, & Turrecrem. princip. juxta chirographum suum impleant. Qui autem hujus Constitutionis contemptor extiterit, praterquam si agitudine fuerit detentus, sciat se Canonicis subiacere sententiis. Hæc ibi; nam si Anacleto, qui successit Clementi, & fuit quintus in ordine Romanus Pontifex, jubet Principum Apostolorum Limina visitari juxta Sanctorum Patrum, & Canonum instituta; Ergo necesse est fateri id sancitum fuisse illico post martyrium Apostolorum. Verba enim illa, Sanctorum Patrum, & Canonum, referri non possunt nisi ad Linum, Clerum, & Clementem, qui soli post Petrum præcesserunt Anacleto, vel ad reliquos Apostolos, quorum aliquos non est ambigendum, quin viderit Anacleto, quippe qui ab ipso Petro ordinatus Sacerdos, & instructus fuit, ut constat ex ejus Epistola secunda ad universos Episcopos in Italia constitutos, quæ habetur tom. I. Concil. par. I. pag. 46. col. I. ibi, Prout Dominus tribuit, & ut a Beato Petro Principe Apostolorum sumus instructi, a quo & Presbyter sum ordinatus. Quod quidem institutum cum forte in desuetudinem abiisset, postea renovavit Zacharias in Synodo Romæ habita Can. 48. Quod autem hic sancitur, ut Episcopi jurent se visitaturos singulis annis, recipit declarationem passivam ex d. cap. Juxta, ut procedat in Episcopis propinquius, seu in Italia existentibus duntaxat; nam in remotis, extra Italiam, non annue id præstare debent, sed juxta chirographum suum; id est scripturam, vel cautionem, quam fecerunt Domino Papæ in ordinatione, secundum Archidiaconum, & Præpos.

Neque obstat, quod Abbas hic n. 6. sentiat Episcopos in remotis teneri quidem visitare ad præscriptum d. c. Juxta, sed non adstringi juramento, de quo loquitur textus hic, quia juramento non extenditur, c. penult. infra eod. nam respondetur hic non agi de extensione ipsius juramenti, prout loquitur text. in d. cap. penult. sed de obligatione ad jurandum, quæ æque omnes adstringuntur; non enim est dare rationem diversitatis, cur Episcopi provinciarum Italiæ teneantur se juramento obligare ad Limina visitanda, & ad id non teneantur Episcopi in longinquis, cum omnes pariformiter arctentur ad ipsam visitationem, licet diversis temporibus peragendam, ut d. c. Juxta.

Sed hodie has omnes ambages sustulit nova Constitutio Sixti V. quæ incipit: Romanus Pontifex, publicata Romæ 14. Kalend. Januarii 1585. in Bullario tom. 2. pag. 509. in qua commemoratis gravissimis malis, & incommodis, quæ ex intermissa sacrorum Liminum visitatione antea-ctis temporibus obvenerunt Ecclesie Dei, provide statuitur, ut Episcopi, & alii majores Ecclesiarum Prælati per universum terrarum orbem constituti in manibus primi Diaconi Cardinalis, si præsentibus in Curia fuerint, si vero absentes, in manibus Antistitis, qui ad impendendum munus consecrationis, aut ad tradendum Pallium a Sede Apostolica delegabitur, jurent juxta formulam in Quinterno Cancellariæ Apostolicæ descriptam, se Beatissimorum Apostolorum Limina præscriptis in ea Constitutione temporibus personaliter visitaturos, aut si legitime impediti fuerint, per certum Nuncium ad id specialiter ablegandum.

Qua Constitutione posita, de pluribus dubitari contingit. Et primo, an impedimenta, ob quæ Episcopi ex prædicta Constitutione admittuntur ad Limina per Nuncium visitanda, juramento probari valeant.

Secundo, quæ in specie sint ejusmodi impedimenta, & quo tempore debeant contingere, ut pro legitimis habeantur, & quomodo annorum spatia ad visitandum sint computanda.

Tertio, in quibus consistat hæc Liminum visitatio, & quid facere oporteat Episcopum, vel ejus Nuncium pro illa integre absolvenda.

Quoad primum dubium, impedimenta testibus, vel instrumentis probari debere affirmant multi, quos suppresso nomine refert Joan. Andr. in c. I. n. I. vers. Quidam dicunt de dolo, & contumacia. lib. 6. & alii apud Menoch. de arbit. judic. cas. 118. n. I. quorum tamen opinio non procedit, nisi quando impedimenta sunt talia, ut verisimiliter probari possint per testes, vel instrumenta, ut declarat Jas. in l. 2. §. Quod diximus, n. 2. ff. Si, quis cautionibus. Alii vero, ut Innoc. in c. Ex literis in fin. de restit. in integr. & Specul. in titul. de appellat. §. Nunc breviter, vers. Quid ergo dixerunt

impedimenta juramento impediti posse probari, adjuncto maxime uno teste; quam sententiam tuctur Soccin. Jun. conf. 79. num. 14. vol. 1. quando impeditus est persona honesta,

- & fide digna, & qualitas negotii videtur convenire. Alii demum dixerunt, hoc totum pendere ex arbitrio iudicis, qui personæ, loci, & facti qualitate perspecta, interdum admittet loco probationis semiplenam probationem, & aliquando etiam juramentum, ut cap. ult. §. final. infr. eod. & in hoc resident. in dict. cap. 1. de dol. & contumac. lib. 6. Hostiens. num. 3. Joann. Monach. & Archid. ambo num. 1. versic. Sed qualiter, & Joann. Andr. eod. num. vers. Tenent predicti: & videtur de jure verius; nam, ut inquit Monach. dict. cas. 118. num. 3. evenit nonnunquam, ut impedimenta occurrant in remotis regionibus, quæ nec reftibus, nec instrumentis probari possunt; iudicis ergo erit prudentia de his statuere. Unde Præpos. in cap. Placuit in fin. post alios, quos citat 18. distinct. ait, Episcopum, qui vult excusare se, quare non venerit vocatus ad Synodum, si eidem impedimentum contigerit, quia fuit detentus invitatus, admittendum esse ad probandum impedimentum per solum juramentum; & num. 3. addit: quod si vellet probare se ob infirmitatem impeditum, posset illud probare juramento, accedentibus conjecturis, ut quia ejus facies esset extenuata tanquam surgentis ab infirmitate. Et est ex mente DD. de Rota decis. 302. incipien. Nota quod ubi alias 3. de jurejurand. in antiq. ubi post Archid. in d. cap. 1. concludunt credendum esse juramento impediti, quando verisimilis præsumptio est pro jurante dicente se impeditum.*

- 13 Veruntamen quod pertinet ad præsentem quæstionem videtur respondendum, impedimenta Episcoporum, qui admittuntur ad Limina per certum Nuncium visitanda, nequaquam juramento probari posse; nam etsi alias statutum esset in dict. cap. Juxta 93. distinct. ut omnes Episcopi juxta SS. Patrum, & Canonum instituta tenerentur temporibus ibi expressis, nisi ægritudine essent detenti, Liminibus Apostolorum se repræsentare; & postea in hac Decretali sancitum esset, ut Episcopi tenerentur præscriptis temporibus eadem Limina disjunctive per se, aut per certum Nuncium visitare; tamen cum ex vi Constitutionis Sixti V. jam ab omnibus Episcopis, Archiepiscopis, Primatibus, & Patriarchis exigatur, ut de hujusmodi impedimento doceant per legitimas probationes per eorum Nuncium transmittendas ad primum S. R. E. Cardinalem Diaconum, & hodie ad Sac. Congregationem Concil. quæ in ipsius Cardinalis locum subrogata est ab eodem Sixto V. in Constitutione edita super ipsius Congregationis erectione, clare constat, de hujusmodi impedimento aliter quam per juramentum esse docendum; Decian. in rubric. de probat. num. 130. ubi per gloss. in leg. Cum de in debito in ver. Legitimis, ff. eod. concludit non sufficere probationem per juramentum, quando Constitutio, ut in casu nostro requirit legitimam probationem: & colon. penultim. versic. Tertio est casus, num. 168. concludit idem multo magis procedere, cum Constitutio ipsa legitimam probationem requirit per se, & principaliter, ut in hac specie.*

Et confirmatur; nam cum Episcopi vinculo juramenti adstringantur ex eadem Constitutione Sixti V. ad eadem Limina in certis annorum curriculum per se ipsos visitanda, nisi essent legitime impediti, frustra eorundem juramento statetur de legitimo impedimento. Qui enim sciens sine legitimo impedimento Nuncium transmittendo in perjurium incidere non veretur, utique nec timebit pejerare se legitime impeditum. Quod si id faceret ignorans se legitime impeditum esse, utique & eadem facilitate jurabit se legitime impeditum. Unde ne dicamus hanc Constitutionis particulam, *Per se & principaliter*, serio appositam, otiosam esse, fateri cogimur, conditoris mentem fuisse, ut de impedimento aliter doceri oporteat, quam per juramentum.

- 15 Neque huic conclusioni adversantur opiniones initio relatæ; siquidem & illæ tunc admittunt probationem per juramentum, quando de impedimento attentis omnibus circumstantiis non potest commode aliter quam per juramentum doceri. Qui casus in materia nostra vix potest contingere, cum probationes non debeant recipi hic Romæ, ubi forte non possent reperiri testes de impedimento conscii; sed in partibus ipsis, in quibus sunt Episcopi impediti, qui super ipso impedimento facile poterunt recipere attestaciones, & in publicam formam redactas ad*

præscriptum Constitutionis per Nuncium Sac. Congregationis Concilii exhibere. Et quamvis quædam reperiantur impedimenta, quæ in partibus per testes plene probari non possunt; atque ita juramento impediti sit standum: tamen quia circumstantiæ saltem quæ simul debent concurrere cum assertione jurata, possunt per testes probari, ut in exemplo infirmitatis occultæ; tunc etsi de ea non possit directe fides fieri per testes, potest tamen, ut inquit Præposit. loco supracitato, per eosdem testes probari circumstantia; v.g. quod ex aspectu, & macilentia cognoscitur eundem morbo detineri. Accedere etiam potest iudicium Medicorum, qui ex iis, quæ videntur, vel tanguntur, suum possent proferre iudicium; & sic non videtur dari casus, in quo impedimentum solo possit juramento probari, & non per testes. Si igitur potest testibus saltem adminiculative impedimentum probari, utique non erit talis probatio omittenda.

Sed urgebis: Imo de præsentis non potest fieri fides, nisi juramento impediti, eo quod etsi testes possint cognoscere, & habere notitiam, ac deponere de facto; nullo tamen modo possunt judicare, an ex eo facto Episcopus sit censendus legitime impeditus, nec ne, cum hoc solus possit affirmare, qui se inde impeditum sentit. Præsertim quia, ut Menochius asserit d. cas. 118. in fin. non solum requiritur, ut adsit impedimentum, sed etiam ut ob illud quis impediatur; alioquin non excusaretur.

At respondetur, hoc argumentum non concludere, cum non sufficiat impedito in genere allegare se impeditum, sed requiratur, ut exprimat factum, & causam in specie, ob quam putet se legitime impeditum existere, ut in materia nostra notat Turrecremata in d. c. Juxta 93. dist. Et in simili de Episcopo excusante se cur non accesserit ad Synodum, notat idem Turrecrem. & Præpositus in c. Placuit, n. 2. post gloss. ibi, in ver. Ratione 18. dist.

Quibus accedit, quod, ut dicit glossa in cap. Si quis iusto, in verb. Detentus de elect. lib. 6. cum hæc clausula, *Iusto detentus impedimento*, contineat verba juris, pars ipsa non debet illis generaliter uti, sed tenetur exprimere verba facti, ex quibus postea jus, hoc est iudex, elicit, an illud factum iustum inducat impedimentum. Quod satis patet ex cap. Placuit in fine. Atque ita ut notat Turrecrem. & Præpos. tenetur factum ipsum, hoc est causam excusantem exprimere, & per testes probare, & factum ipsum sic probatum exhibere iudici, qui iudicabit, an illa causa sit sufficiens.

Ex quibus concluditur, hæc impedimenta aliter quam juramento impediti esse probanda. Adde, impeditum debere etiam probare se non potuisse impedimentum remove-re, alias non excusatur, c. fin. ubi text. supra de elect. & l. Sed & si per Prætozem, §. 1. ff. ex quib. caus. major. l. Quibus diebus, ubi Bald. ff. de condit. & demonstr. Dec. in cap. In nomine Domini in 4. notab. sup. de testib. & censuit Rota apud Seraph. dec. 1206. n. 2. & in recent. dec. 343. n. 1. par. 2. Et hæc quoad primum dubium.

Quoad secundum, cum idem factum uni possit asserre legitimum impedimentum, quod alteri non afferret, ratione diversitatis individuum; difficile admodum, quin & periculosum videtur, aliquid circa hæc generaliter affirmare; ideoque quæ sint iusta impedimenta, tanquam indeterminatum, relinquendum videtur arbitrio iudicis, leg. 1. ff. de jur. deliber. cap. De causis, §. Illis etiam, supr. de offic. deleg. & in simili materia notat gloss. in dict. capit. Si quis iusta de elect. lib. 6. in ver. Iusto, ubi ait hoc esse iudici relinquendum, quia nec numerari possunt. Unde satis esset ab hujusmodi determinatione, seu enumeratione abstinere, non tamen abs re erit nonnulla per modum exempli recensere, cum exempla regulam non restringant, ut dicam infra n. 21.

Itaque præmittendum est primo, etsi antiquitus hæc Liminum Apostolorum visitatio exigeretur in signum obedientiæ, reverentiæ, & subjectionis, ut conjici potest ex §. Episcopi vero, juncto c. Juxta immediate seqq. 93. dist. tamen ut patet ex præmio Extravagantis Sixti V. dicta visitatio requiritur etiam ad effectum, ut Romanus Pontifex de statu Ecclesiarum certior factus, possit quæ ad onus supremi Apostolatus spectant, quoad omnes Ecclesias adimplere, & omnes Episcopos in partem dictæ sollicitudinis assumptos, Ecclesiasticis monitis solidare, & instructiores remittere. Cui fini videntur etiam ad stipulanti posse quæ in simili materia ponuntur in c. Si quis in Metrop. 63. dist. Unde colligi potest, hanc visitationem Liminum nunc aliqua

ex parte assimilari Synodis Episcopalibus, quarum mentio habetur in *dist. cap. Si quis*, & in *cap. Non oportet cum seq. 15. dist.* in quibus quidem Synodis a Curatis exigebatur ratio curæ eisdem commissæ, ut per Bothæum de *Synod. Episcop. par. 2. num. 47.* Quod conjicitur etiam ex hac Decretali, ubi unusquisque Episcopus jurat per hæc verba: *Vocatus ad Synodum veniam, nisi præpeditus fuero Canonica præpeditio.* Et paulo infra: *Apostolorum limina singulis annis, aut per me, autem per certum Nuncium visitabo, nisi eorum absolvar licentia.* Unde inferitur, ut quæ in materia accedendi ad Synodum scripta reperiuntur, congrue applicari possint visitationi Liminum, arg. *leg. Non possunt*, ff. de *leg. & cap. Inter corporalia, de translat. Episcop.*

23 Præmittendum secundo, etsi text. in *dist. cap. Juxta 93. dist.* pro iusta excusationis causa non visitandi Apostolorum Limina videatur admittere solam infirmitatem, ibi: *Præterquam, si ægitudine fuerit detentus*: tamen, ut ibi not. Turrecrem. & Præpos. & potest colligi ex gloss. ibi, & in *dist. cap. Si quis Metropolitanus 95. dist.* hic casus infirmitatis ponitur pro exemplo, quod regulam non restringit, *leg. Damni infecti stipulatio*, ff. de *damn. infect. cap. jus naturale 1. distinct. cap. Inter ceteras*, supra de *re script. gloss. 1. in cap. 1. infra ne Clerici, vel Monachi.* Id eoque non prohibet, quin alia etiam iusta impedimenta admittantur. Et propterea Archidiacon. ibi post Joan. de Fan. exponit verbum illud, *ægitudine*, id est iusto impedimento.

24 Porro Canonica præpeditio, seu causæ, quibus Episcopi excusantur ab accessu ad Conventum Episcopalem, adeoque a personali sacrorum Liminum visitatione, infra scriptæ inter alias recensentur.

Infirmitas in primis pro sufficienti causa a sacris Canonibus in hoc ipso casu visitationis admittitur in *d. cap. Juxta dist. 93.* & habetur in simili materia in *cap. Non oportet*, 18. *dist.* tamen infirmitas debet esse gravis ad hoc, ut excuset, *cap. Si Episcopus*, 18. *dist.* ibi: *Excepta gravi infirmitate corporis*, gloss. in *dist. cap. Placuit*, in *ver. Ne qui ægitudine*: subdens ex *leg. 1. §. Sed sciendum*, ff. de *edilit. edict. levem febriculam*, aut veterem quarranam non excusare: & hoc dictum gloss. etiam approbat Bothæus de *Synod. in 2. parte num. 57. argum. leg. Quæsumus*, ff. de *re judicat.*

25 De impossibilitate præcisa dubium non est, quin excuset, ut si quis esset inclusus in carcere, vel circumdatus a custodibus; hæc enim excludit omnino, voluntarium, ideoque etiam a peccato, ac transgressione excusat, *cap. Sacris cum materia, de iis que videntur caus. cum impossibilitate nulla sit obligatio*, ut not. Turrecrem. in *dist. cap. Pervenit*, in *fin.* & statutum est Decreto Concilii Meldensis, *cap. 23. tom. 3. Concil. par. 1. sess. 2. pag. 550. col. 1.* in hæc verba: *Ut si quilibet Episcopus ad Synodum vocatus quacunque occasione venire distulerit, nisi evidens impossibilitas præpedit, salva censura ex hoc Patrum auctoritate decreta, cesset ab officio, donec satisfaciatur fratribus.* Facit text. in *cap. unic. vers. Sen iusta*, & *rationabilis corporis necessitas*, de *Cleric. non resid. lib. 6. & in cap. 1. versio.* Aut aliqua enim gravis necessitas detinuerit, 5. *qu. 3. & in cap. Placuit*, ibi: *Neque aliā graviore necessitate*, 18. *dist.* in *leg. Sed si quis*, §. *Illud*, ff. *Si quis cant. & in leg. Succurritur*, ff. *ex quib. caus. major.*

26 De regia evocatione est textus in *cap. Si Episcopus*, *dist. 18.* ibi: *Aut præceptione Regia.* Ad idem text. in *cap. Cum parati*, in illis verbis: *Quod in legatione Regis esses, & ideo non potuisses ad vocationem prædicti Cardinalis accedere*, de *appell. & tradit gl. in cap. 1. in ver. Aliena 5. qu. 3.* Verum gl. in *d. cap. Si Episcopus*, hanc causam restringit ad Episcopum tenentem feudum; quod etiam sentit gloss. in *d. cap. Cum parati in ver. In legatione Regis*, dum ait Episcopum teneri obtemperare mandato Regis, si ab ipso teneat Regalia, alias non teneri, c. *Quo ausu 23. q. ult.* cum aliis ibi per gloss. alleg. Deinde huiusmodi causa restringitur per utramque gl. in loco citato, ut non procedat, quando Episcopus est vocatus a Papa, ut contingit hoc casu, in quo Episcopi per hanc Constitutionem Sixti vocantur ad Limina visitanda; tunc enim vocatio Principis secularis non excusat: & sequitur Præposit. in *d. c. Si Episcopus*. De hoc artic. scripsi plenius in *c. Qualiter*, infra de *Cler. non resid.*

27 Munus item & Reipublicæ officium Episcopatibus adjunctum, veluti cum Episcopi electores occupantur in electione Imperatoris, juxta c. *Venerabilem de elect.* vel cum Fagnan. in *11. Lib. Decretal.*

Episcopi actu interfunt Conventibus, Dietis, vel Assensibilibus, quibus Ecclesiastici interesse solent, iustam præbet excusationem a visitatione Liminum, sicuti præbet a residentia ex Decreto Concil. Trid. c. 1. *vers. Nisi cum absentia*, sess. 23.

28 Ætas etiam affert legitimum impedimentum ab hac visitatione, sicut ab accessu ad Synodum, c. *Placuit 18. dist. gl. in d. c. 1. in ver. Aliena*, 5. *qu. 3.* ubi ait, illum Canonem tria excipere impedimenta, ætatem, ægitudinem, & graviolem necessitatem. Quod tamen videtur intelligendum, dummodo ætas sit admodum gravis, arg. c. *Nisi cum pridem*, §. *Alia vero causa*, supr. de *renunc.* In quo Sac. Congregationis arbitrium maxime versatur, perfecta Ecclesiarum distantia, personarum, ac temporum qualitate, atque aliis facti circumstantiis, arg. c. *Quoniam frequenter*, §. *Quod si forsan*, supr. ut *lit. non contest.* & ibi not. Jo. Andr. n. 6. in *ver. Senes*, & Felin. sub n. 4. col. 7. *vers. Ad tertiam questionem*, Bald. in *Margarita in ver. Senes*, & alii apud Menoch. de *arb. Judic. lib. 1. centur. 1. cas. 59. n. 3.*

Hostilitas item excusat, arg. c. *Ex transmissa de præscript.* 29 Bald. *conf. 274. Factum tale est*, lib. 1. seu timor hostium gl. *fin. in d. c. Pervenit*, in *fin.* 18. *dist. per text. in c. Ex parte il primo de appell.* Incurfus latronum, l. *Scire*, etiam oportet, §. *Sufficit in ver. Incurfus latronum*, ff. de *excusat. tut.* Pestis quoque affert legitimum impedimentum, dum tamen non sit levis, Præpos. in *d. c. Pervenit in fin.* 18. *dist.* quem, & sequitur Bothæus ubi supra n. 58.

Itineris, seu viæ impedimentum solet pro legitimo admitteri, arg. *d. cap. ex parte*, *leg. Si quis §. Quod diffinimus*, ff. *Si quis cautio*, l. *Scire etiam oportet*, §. *Sufficit*, ff. de *excusat. Tutor.* Et hoc siue sit impedimentum itineris terræ, siue maris, puta, si viæ essent obstructæ a grassatoribus, vel piratis, adeo ut accessus ad Urbem non pateret absque evidenti vitæ periculo, ut patet ex c. 2. *sess. 24. Concil. Trident. vers. Exceptis iis*, quibus cum imminenti periculo transfrandum esset. Huic enim legi naturali cedit lex positiva, Turrecrem. in *d. c. Pervenit*, n. 3.

Porro ex his impedimentis, ut innuit Joan. de Anan. & Præpos. post eum in *cap. Juxta ad fin. 93. distinct.* quædam excusant Antistites a visitatione personali tantum, non autem a visitatione per certum Nuncium, veluti ægrotudo, decrepitas, munus Episcopatus adjunctum, & alia id genus, quæ tangunt personam ipsius Episcopi. Quædam vero excusant etiam a transmissione procuratoris, ut pestis, viarum oblectio, hostilitas, & consimilia, dummodo tamen talia sint, quæ impediunt accessum Diocesanorum ad Urbem: si enim Episcopus non careat Clero, ceteri Sacerdotes non admittuntur ad Limina visitanda pro non suo Episcopo, quia in Constitutione hac Sixti V. sancitur, ut Episcopi legitime impediti visitare debeant per certum Nuncium ex gremio suorum Capitulorum, aut in dignitate Ecclesiastica constitutum, seu alias personatum habentem, & in eorum defectum, diocesanum Sacerdotem; at si Clero careant, omnino per aliquem alium Presbyterum secularem, vel regularem spectatæ probitatis, & Religionis, de Statu Ecclesiæ plene instructum.

Quotiescunque autem impedimentum est tale, ut excuset Episcopum etiam a transmissione procuratoris, tempus ad visitandum non currit, sed dormit, & subducitur tempus impedimenti, ita ut eo cessante testaretur tantundem temporis Episcopo ad visitandum, quantum absorbit impedimentum, juxta theoricam Baldi in l. *Quod tempore* n. 1. & 2. *c. de restit. milit.* Quando enim impedimentum absorbet omnem diligentiam adhibitam per prius, tota dilatio debet instaurari, ut idem Bald. ait in l. *Si ita stipulari*, n. 2. ff. de *verb. obligat.* & fit computatio temporum, cumulando tempus lapsum ante impedimentum, & post, Roman. *conf. 443. Quoad primum in principio.* Licet hoc casu si impedimentum absorberet notabilem anni partem, eo cessante, tutius sit petere prorogationem ad visitandum, antequam triennium, vel quadriennium labatur, si spatium videatur nimis angustum.

Ceterum quia in hac materia omnia fere certam interpretationem habuerunt ex observantia, & stylo Sacre Congregationis Concilii, cui universum hoc negotium excipiendi Præsules Limina visitantes, eorumque postulata audiendi, impositum est a Sixto V. in locum primi Cardinalis Diaconi, ut in Bulla institutionis ejusdem S. Congregationis.

Supponendum est primo ex præfata Sixti V. Constitutione de visitandis Liminibus, Episcopos, & alios majores

Antistites Italos, & in Italicis insulis, & provinciis adjacentibus, teneri hoc munus obire tertio quoque anno: Germanos vero, Gallos, & Hispanos, & ceteros, qui in Europa sunt Citra mare Germanicum, & Balticum, quarto anno: remotiores vero, qui intra fines Europæ sunt, & Africanos quinto anno: Asiaticos demum, & qui extra Asiam sunt ex omnibus mundi partibus, decimo quoque anno, ut fufius exprimitur in eadem Constitutione.

- 37 Hæc autem annorum spatia tam Episcopis Italiæ, quam ceteris omnibus Christiani ordinis incipiunt currere æqualiter a die publicationis ejusdem Constitutionis, hoc est a die vigesima Decembris anni 1585. Quod quidem quoad Episcopos & Archiepiscopos, qui tempore publicationis præfatæ jam consecrati erant, vel Pallium susceperant, aut ad aliam Ecclesiam jam erant translati, est manifestum, quia sic expresse caveretur in ipsa Constitutione, §. *Hi vero ex prædictis*. Quoad alios autem, quamvis Constitutio in §. *Hæc autem annorum spatia*, statuerit, ut spatia hujusmodi tempore suscepti muneris consecrationis, vel Pallii traditionis, aut translationis ad aliam Ecclesiam, incipiant: tamen hæc verba non ita sunt accipienda, ut initium comparationis triennii, vel quadriennii, &c. sumi debeat a die consecrationis, susceptionis, vel translationis hujusmodi; sed hunc habent sensum, ut eo ipso quo quis est consecratus, &c. incipiat sibi currere obligatio visitandi Limina, non autem, ut spatia supradicta ab eo tempore computari debeant. Et propterea in Bulla videtur studiose omissa præpositio, *A quo*, Clem. *Sicut*, & ibi Cardin. num. 3. *de appellat.* Felin. in hoc cap. *Ego N. in princip.* & fuit dictum simpliciter *Tempore*, &c. Er hanc interpretationem semper habuerunt ea verba in Sac. Congregatione Concilii.

Itaque Episcopis Italis cœpit currere primum triennium a die vigesima Decembris anni 1585. quia Constitutio Sixti V. fuit publicata, & expiravit anno 1588. Similiter die vigesima Decembris, a qua die itidem incœpit secundum triennium, & duravit usque ad diem vigesimam Decembris anni 1591. & ita exinde de triennio in triennium: unde hoc præfenti anno 1636. a vigesima die Decembris incipiet currere decimum octavum triennium æqualiter universis Episcopis Italiæ, & Insularum adjacentium, & expirabit anno 1639. eadem die vigesima Decembris, nimirum quia a die publicationis Bullæ usque ad finem prædicti anni 1639. effluxi erunt anni 54. qui constituunt prædicta triennia decem & octo, & successive anno 1642. pariter mense Decembris expirabit decimum nonum triennium, anno 1645. expirabit vigesimum, & ita in futurum perpetuis temporibus.

- 40 Similiter Episcopis Germanis, Gallis, Hispanis, &c. incœpit currere quadriennium primum ab ipsa die publicationis Bullæ, & duravit usque ad diem vigesimam Decembris anni 1589. & hac ipsa die incœpit quadriennium secundum, & finivit anno 1593. in ipsa die vigesima Decembris. Atque in anno 1637. proximo futuro incipiet illis currere decimum quartum quadriennium duraturum usque ad diem vigesimam Decembris anni 1641. quia ab anno 1585. quo Bulla fuit publicata, usque ad finem prædicti anni 1641. intercedunt anni 56. qui constituunt quatuordecim quadriennia. Quocirca Europæi, qui per totam diem vigesimam Decembris ejusdem anni 1641. Limina non visitarent pro decimoquarto quadriennio, inciderent utique in pœnas a Constitutione inflictas. Eodem modo pro Africanis primum quinquennium sumpsit initium a die 20. Decembris 1586. publicationis Bullæ, & exivit anno 1590. in ipsa die 20. Decembris, & inde incœpit quinquennium secundum, & exivit anno 1595. itidem mense Decembris adeo ut anno præterito 1635. incœperit illis undecimum quinquennium, quod desinit anno 1640. & sic deinceps de quinquennio in quinquennium.
- 42 Sed & Asiaticis a publicatione Constitutionis effluxit primum decennium anno 1595. die 20. Decembris; secundum anno 1605. eadem die. Unde cum præterito anno 1635. a die 20. Decembris incœperit illis currere sextum decennium, obstricti erunt omnes æqualiter Limina visitare pro tota die 20. Decembris anni 1645. & sic in perpetuum ab uno aliud decennium.
- 43 Hæc autem computatio fieri debet ab ipsa die publicationis Bullæ exclusive; & sic in fine cujusque triennii, vel quadriennii integra dies vigesima Decembris cedit com-

modo Episcoporum, adeo ut tempus ad visitandum præfixum duret usque ad ultimum momentum ejus diei. Ita enim statuitur pro regula, ut dies termini non computetur in termino, l. 1. ff. *Si quis cautionibus*, cap. 1. cum concordant. de quibus ibi per gloss. in ver. *Proponitur de reslit. spoliat.* num. 6. gloss. fin. in cat. *Super eo*, infra *de appellat.* Socin. regul. 16. late Tiraquell. *de retractat. lignag.* §. 1. in gloss. 2.

Neque obstat, quod annus ubi incipit, ibi desinat, & resolvatur, ut inquit Bald. conf. 458. n. 4. in fin. vol. 1. gl. & DD. in l. *Ita vulneratus*, §. *Æstimatio*, ff. ad l. *Aquiliam*. Et quod cum annus naturalis conficiatur diebus 365. & horis fere sex, gloss. in c. *Quadragesima in verb. Dies*, de consecr. dist. 45. gloss. in Clem. 1. *Licet igitur de reliq. & venerat. Sanctor.* idcirco triennia, vel quadriennia visitationi præfixa similiter desinere debeant eodem momento, quo incœperunt. Id, inquam, non obstat, quia cum spatia hujusmodi, ut diximus, incipiant a die publicationis exclusive; utique facta computatione a primo momento diei vigesimæ primæ Decembris, triennium &c. consummabitur inde ad tres annos in ultimo momento diei vigesimæ Decembris, in quo momento pertinet ad punctum sui principii, & sic desinet ubi incœpit.

Præterea quamvis maxima sit inter DD. altercatio, 44 an, & quando tempus currat de momento ad momentum, & ultima dies anni cœpta habeatur pro completa, ut apud Tiraquell. *dict. gloss.* 11. num. 17. & apud Juristas in leg. 1. ff. *de manumissis*, & Canonistas in cap. *Cum in cunctis*, de election. tamen frequentius recepta est opinio glossæ in leg. 3. §. *Minorum verb. Momentum*, ff. *de minor.* ut distinguendum sit, an in materia, de qua agitur, versetur favor, vel odium, ut dies cœpta, impleta vel non impleta habeatur, prout favor suadet haberi, vel non haberi. Quam glossæ opinionem sequuntur ibi Bart. & Alberic. qui testatur in hac quæstione semper solere ad eam glossam recurri, & explicat dilucide diem cœptam non haberi pro completa, ubi est favor, ut tempus duret, & haberi, ubi est favor, ut tempus finiatur. Idem tradit gloss. capit. *Cum in cunctis*, in verb. *Exegerit de elect.* & Abb. num. 6. testatur eam glossam communiter approbari: & de communi testatur etiam Tiraquell. ubi supra num. 44. At certum est hoc casu versari favorem, ut tempus visitationi præfixum duret usque ad ultimum momentum diei supremæ, ut sic Episcopi sint immunes a censuris, & pœnis Bullæ; Ergo ultima dies cœpta non debet haberi pro completa; nam, ut inquit Angel. consil. 404. col. final. *versic. Non obstat Decretalis*, ex benignitate, & ad excludendam contumaciam totus dies termini cadit in terminum, maxime quia Sedis Apostolicæ nihil interest, an Episcopi visitent Limina in ipsa die 20. Decembris an vero postridie; & de punctis horarum lex non curat, ut Bald. ait in *dict. cap. Cum in cunctis*, num. 3. *de elect.* Tam parva enim horarum momenta non satis digna videri possunt animadversione Legislatorum, Cujac. lib. 3. *Comment. Juris Civilis* cap. 12. col. 2. *Ad hoc leg. 1. ff. Si quis cautionibus*, ubi in numero dierum, intra quos absentes debent se judicio sistere, dies termini non computatur; & subnectitur ratio, quia talis dinumeratio neutri litigatorum onerosa est. Et ita usu receptum est. Quinimo S. Congregatio consuevit benigne excusare a censuris Antistites venientes ad Limina, dummodo ad Curiam perveniant per totam diem vigesimam Decembris ultimi anni, in qua cadit visitatio, licet Basilicas Beatorum Apostolorum actu non visitaverint, nec relationem status exhibuerint ante consummationem ejus diei, eo quod negotium visitationis videatur inchoatum per accessum ad Urbem, arg. c. *In causis de elect.* & eorum quæ in materia visitationis inchoatæ tradit Frideric. de Sen. conf. 141. Joannes Episcopus, n. 3. in fin. exemplo etiam examinis testium, quod non potest dici extra terminum, quando testes intra terminum jurarunt, Seraphin. *decis.* 857. n. 21. Cum præsertim hoc ipsum suadere videantur verba Constitutionis, quæ tantum exigunt, ut Antistites tertio, quarto, quinto, & decimo quoque anno iter suscipiant, & Deo concedente perficiant.

Supponendum est secundo ex præscripto hujus Constitutionis Sixti V. §. *Ad hoc autem, vers. Quæ ne longius differantur*, &c. tempus qualecunque excursum alicui ex Episcopis, qui sive morte præventus, sive alia quacunque de causa ob non finitum tempus ei præscriptum Limina non visitaverit, ita intelligi effluxisse, & excurrisse illius successoribus, ut ter-

termino ipso juxta Prædecessoris sui jusjurandum completo, debitam visitationem conficere teneatur. Quæ verba non eum habent sensum, ut Episcopus successor tenatur visitare pro omnibus trienniis, vel quadrienniis, &c. pro quibus ejus Prædecessor non visitavit; alioquin sequeretur, ut si Episcopus Prædecessor nunquam Limina visitasset, & diu Ecclesiam obtinisset, ejus successor teneretur octies, aut decies uno anno visitare, ac de Ecclesiæ staturationem reddere pro octo, aut decem trienniis, quibus antecessor prætermisit visitationem: quod non est dicendum; sed illa verba ita sunt accipienda, ut Episcopus nuper consecratus, si eo triennio, vel quadriennio, quod eo tempore currit, ejus Prædecessor non visitaverit, teneatur ipse visitationem perficere. Exempli gratia Episcopus Italiæ consecratus est die prima Maji hujus præsentis anni 1636. in quo currit tertius annus decimi septimi triennii secundum ea, quæ dicta sunt supra n. 39. v. *Itaque Episcopis Italis*: si ejus Prædecessor pro hoc triennio decimo septimo visitaverit, Episcopus ipse habebit spatium ad visitandum pro 18. triennio usque ad diem 20. Decembris anni 1639. atque ita differre poterit visitationem spatio annorum trium, atque octo fere mensium a die prima Maji suæ consecrationis. Sin autem idem Prædecessor non visitaverit pro eodem triennio decimo septimo nunc currente, tenebitur successor visitationem absolvere hoc ipso anno 1636. ante exatam diem 20. Decembris proxime futuri, & sic a die prima Maji consecrationis suæ non habebit spatium ad visitandum nisi septem mensium, ac viginti dierum: & in hunc sensum intelligi debet sibi excuisse tempus Prædecessori effluxum. Quod si hoc spatium nimis breve Episcopo videatur ad visitationem perficiendam, & conficiendam relationem Status Ecclesiæ, poterit impetrare a S. Congregatione prorogationem ad hoc munus obeundum: & in casibus in quibus Episcopi consecrantur in Curia paulo ante finem triennii, puta mense Octobris, vel Novembris, quia non subest tempus adeundi Ecclesiam, conficiendi status Ecclesiæ relationem, & redeundi ad Urbem ad Limina visitanda ante exatam diem 20. Decembris immediate sequentis, ex gratia admitti solent ad visitationem prius quam abscedant a Curia, exhibita aliquali Ecclesiæ relatione, puta illa, quæ facta fuit in Consistorio, eisque dantur literæ testimoniales peractæ visitationis, cum eo tamen, ut cum ad residentiā se contulerint, & diocesim visitaverint, infra sex menses, vel aliud tempus eisdem præscribendum uberiores relationem transmittant ad S. Congregationem.

Supponendum est tertio, Episcopos non debere infra tempora superius expressa quodcumque visitare, sed tantum in ultimo anno triennali, &c. Idque satis aperte indicant verba Constitutionis, quæ non præcipiunt simpliciter visitationem infra illa annorum curricula, sed jubent, ut Episcopi Italiæ tertio, Germaniæ quarto, Africæ quinto, Asiæ decimo quoque anno iter suscipiant, & perficiant; licet cum Episcopis ultra montes, ac præsertim Indiarum, ob ingentem locorum distantiam benignus agi consueverit; alioquin si liceret infra dicta temporum intervalla visitare quodcumque sequerentur duo inconvenientia. Primum, quia Episcopus Italiæ si exempli gratia visitaret initio anni 1637. proxime futuri, qui erit annus primus decimi octavi triennii a publicatione Bullæ, posset differe aliam sequentem visitationem usque ad diem 20. Decembris anni 1642. quo tempore absolveretur decimum nonum triennium. Atque ita ab una visitatione ad aliam intercederet spatium sex annorum; quod est contra mentem, & verba Constitutionis, quæ vult, ut tertio quoque anno fiat visitatio. Ita in simili, cum in c. *In singulis de stat. Monachor.* statutum sit, ut Capitula Provincialia Religiosorum fiant de triennio in triennium, Jo. Andr. ibi in princ. dicit: *Non sufficere in fine primi triennii facere unum Capitulum Provinciale, & statim in principio secundi triennii facere unum aliud, quia id potius esset facere Capitula de sexto in sextum annum, quam de triennio in triennium, & multo tempore posset sic tardari Ordinis reformatio; & sic etiam interpretata est consuetudo.* Hæc Jo. Andr. quem ibi totidem verbis sequuntur Anton. de Butt. n. 4. Cardin. n. 3. Anch. & Abb. & Jo. de Anan. n. 1. in l. notab. Similem quæstionem proponit Collectar in c. *Procuraciones n. 13. infra de cons. de Episcopo*, qui in ultima die anni visitavit Ecclesiam, & in sequenti, seu

tunc incipienti. Et resolvit, Episcopum non debere hoc facere, etiamsi per annum integrum esset abfuturus, quia hæc non est justa causa gravandi illam Ecclesiam; sed & tunc unica videretur visitatio, & continuata, ut c. *Cum venerabilis, de cens. & c. Visitandi* 18. q. 2. Alterum inconveniens est, quia si Episcopus Italiæ visitaret verbi gratia die prima Decembris hujus præsentis anni 1636. qui est annus ultimus decimi septimi triennii a Bullæ publicatione, si admitteretur ad visitationem primo anno sequentis triennii decimi octavi, posset visitare iterum hoc ipso anno die vigesima prima ejusdem mensis Decembris, in qua incipiet decimum octavum triennium; & sic infra dies unum, & viginti. Quod similiter esset tam contra verba, quam contra mentem prædictæ Constitutionis, quæ vult, ut Episcopi Italiæ tertio quoque anno reddant rationem Episcopalis administrationis, & contra præallegatam doctrinam Jo. Andr. & aliorum in d. c. *In singulis, de stat. Monac. & Collect. loc. cit.* Itaque Episcopi præsertim Italiæ non consueverunt in primo anno triennii ad visitationem admitti; in secundo autem anno non nisi raro, & ex aliqua rationabili causa: & ita censuit S. Congregatio super residentia Episcoporum, ut dixi in c. *Qualiter n. 42. & 47. infra de Cleric. non residen.*

His ita constitutis, cum de impedimentis fule superius actum fuerit, considerandum est ante omnia, quo tempore impedimentum cuique Episcopo contingat, & quandiu verisimiliter sit duraturum; nam si Episcopus inciderit in febrim primo anno currentis triennii, vel quadriennii, &c. hæc non esset justa causa mittendi Nuncium ad visitationem peragendam, quia eo anno non tenetur, nec debet visitare, & verisimile est, ut ante ultimum annum triennii, vel quadriennii, cesset impedimentum infirmitatis, atque ita Episcopus posset per se ipsum præscripto tempore Limina visitare. Quod si impedimentum inciderit in ultimo anno, quamvis tunc sit justa causa obligandi procuratorem; tamen si impedimentum incideret in initio illius anni, quo tenetur visitare, & esset ejusmodi, ut verisimiliter duraturum non esset ultra paucos aliquot dies: certe Episcopus non satisfaceret conscientiæ suæ, qui hujus impedimenti prætextu abstineret a personali visitatione: requiritur enim ad hoc, ut impedimentum sit diuturnum, ut ait gloss. in c. 1. in verb. *Legatum*, 5. q. 3. Joan. de Imol. conf. 86. n. 9. vers. *Circa quintum*: alias vix daretur casus, ut Antifites tenerentur per seipsos visitare, quia raro accidit, ut integri anni spatio quis non reperiatur aliquandiu impeditus. Unde impedimenta procellæ maris, impetus fluminum, transitus piratarum, levis podagræ, seu alterius morbi, vel obstaculi parum duraturi, pro legitimis habenda non essent, etiamsi inciderent in anno visitationis, dummodo tamen non inciderent circa finem anni; adeo ut cessante postea impedimento, probabiliter non superesset congruum spatium personaliter accedendi ad Urbem, & Episcopus de industria in illud tempus accessum non distulisset; nam hoc calu secundum Gemin. conf. 91. ia fin. in. 12. vers. *Secundo etiam*, si quis ponat se in necessitate, vel negligentia ultimi momenti diei, cum potuerit ante esse diligens, quamvis superveniat impedimentum in ultimo momento, non excusatur, quia imputandum est ei, qui se taliter arctavit, allegat Speculat. in tit. de dilat. §. *Dilationem*, vers. *Pone judex*, & gloss. in d. cap. *Cupientes in ver. Comparere: de elect. lib. 6.* In quibus tamen omnibus plurimum exuberat arbitrium, & æquitas Sacræ Congregationis.

Cessantibus ergo supradictis impedimentis, ac si quæ sunt his similia, Episcopi tenentur ipsi per se juxta intervalla temporum superius relata munus visitationis conficere: alioquin ab ingressu Ecclesiæ, ac etiam ab administratione tam spiritualium, quam temporalium, necnon a perceptione fructuum suarum Ecclesiarum, a Capitulis earum interim libere exigendorum, & in opus fabricæ, seu ornamentorum Ecclesiæ emptionem, prout major exegerit necessitas, infumendorum, ipso facto tandiu sunt suspensi, donec a contumacia resipiscences relaxationem suspensionis a Sede Apostolica meruerint obtinere, ut patet in Bulla in §. *Si vero quod absit*. Non tamen incidunt in has pœnas, nisi transacta ultima die termini ad visitandum præfixi, etiamsi tantum temporis effluxerit, ut certum sit, eos ante præfinitum tempus visitare non posse, ut optime probat textus in cap. *Commis. sa in princip. de elect. lib. 6.* & per illum textum in simili casu

- casu tradunt in *e. fin. de Clerici, vel Monachi*, Butr. n. 3. in 3. q. Cardin. n. 6. in 8. q. Anchar. n. 6. in *fin. Expectandus* est enim totius temporis lapsus, quasi in diem tota obligatio sit collata, *l. in illa, ff. de verb. oblig. l. ita stipulatus, & l. in solam, ff. si quis caution.* Lapsa tamen ultima die termini, remanebunt ligati Constitutione, etiam si ante lapsum eos poenituerit, quia imputandum est eis, quod se arctaverunt, argum. l. 2. §. *Si quis tamen, ff. Si quis caution. cap. Consuluit, §. 1. supra de offic. deleg. cum suis concordant.* & not. Host. in d. cap. fin. n. 1. in verb. *Redierint, ne Cler. vel Monach.* post Goffred. Vicent. & Abb. Antiq. ibi n. 3. Butr. Card. & Anchar. *supracit.*
- 61 Porro ejusmodi munus visitationis Liminum in tribus actibus potissimum consistit, videlicet in materiali sacrorum Liminum visitatione, in exhibitione debitæ obedientiæ, ac reverentiæ Romano Pontifici, & in relatione status Ecclesiæ. Quos tres actus complectitur Bulla in §. *Quocirca*: & eorundem meminit Sac. Congregatio Concilii in literis patentibus, quas tribuere solet Episcopis post peractam visitationem, hac, vel consimili formula, videlicet Nos, &c. S. R. E. Presbyter Cardinalis. &c. fidem facimus, & attestamus Reverendissimum in Christo Patrem Episcopum, &c. Constitutionis sel. record. Sixti V. &c. cumulate satisfecisse; nam & sacras Beatorum Petri & Pauli Basilicas humiliter, & devote præsens veneratus est; & Sanctissimi Domini Nostri pedibus provolutus, Sanctitati Suæ, & Sac. Congregationi, &c. ore, scriptoque retulit de statu Ecclesiæ suæ, &c.
- Itaque primus actus perficitur ab Episcopis adeundo Basilicas SS. Petri, & Pauli de Urbe, ibique humiliter venerando Beatorum Apostolorum corpora. Nam etsi obligatio quam habent Episcopi de visitandis Liminibus Apostolorum, ex forma juramenti posita in hac Decretali non intelligatur de Ecclesiis SS. Petri, & Pauli sita-
tis in Urbe, sed de Curia Romana, ut dicit hic Joan. de Anan. numer. 9. nec de Apostolis mortuis, sed de Papa, ut per Joann. Andr. in verb. *Apostolorum*, & dicimus infra n. 68. *vers. Secundus actus*: tamen obligatio hæc visitandi prædictas Basilicas deducitur ex aliis Canonum, & Sanctorum Patrum Decretis, & præcipue ex dicto cap. *Juxta* 93. dist. ex Leonis *Epistola* 4. ex Polycar. lib. 4. tit. 25. ex Aniceto lib. 6. c. 164. ex hac Sixti V. Constitutione, & ex diuturna observantia, ut propterea non bene Anastas. Germon. Archiepiscopus Tarantasia excludat a visitatione Liminum hunc actum venerationis Basilicarum in suo tract. *de Indult. Cardin. ad fin.*
- 63 Quem quidem actum Episcopi non tenentur probare juramento, aut testibus, ut supra de impedimentis dictum est; sed satis est, ut ipsimet referant Cardinali Præfecto, vel Secretario S. Congregationis Concilii se personaliter Basilicas visitasse; nam qui e sua Diocesi ad Urbem accessit ad Limina visitanda, dubitari non potest, quin Basilicas præsens veneratus sit; ideoque eorum assertioni in hoc plena fides habetur, adeout nec per fidem Sacristæ earundem Basilicarum de visitatione docere debeant. Quinimo attestaciones hujusmodi, quas aliquando Episcopi exhibuerunt, me Secretario, vel ante actis temporibus, non fuerunt receptæ, vel admixtæ. Et hic stylus servatus est tam quoad Episcopos, quam quoad eorum Nuncios, seu procuratores. A quibus tamen procuratoribus hoc amplius exigitur, ut priusquam hoc nomine adeant Beatorum Apostolorum Basilicas, exhibeant mandatum speciale authenticum sui Episcopi ad Limina visitanda. Etenim mandatum generale non consuevit admitti, tum quia jus commune exigit certum Nuncium, ut hic in textu, ubi Joann. Andr. n. 8. in *fin.* & post eum Abb. n. 6. supplent, id est cum literis patentibus Episcopi. Tum quia qualitas materiæ hoc deposcit, ne tam grave, ac necessarium negotium quasi obiter agatur, ac perfunctorie. Tum denique, quia Bulla disertis verbis præcipit, ut si Episcopi legitimo impedimento detenti fuerint, jurent se prædicta omnia adimpleturos per certum Nuncium ad id speciale mandatum habentem. Quinimo si aliqua suspicio subsit, ab ipsis Nunciis exquiratur etiam delato juramento, an venerint expensis Episcopis: licet quando Procuratores ad hoc munus principaliter fuerint ablegati, nihil obstat, quin postea etiam negotia propria expedire valeant. Existentes autem in Curia nunquam, & ex quavis causa admittuntur ad visitandum etiam cum speciali mandato ab Episcopis

transmisso, sed stantibus legitimis impedimentis viarum, pestis, & aliis id genus, consueverunt potius dari dilationes, ac prorogationes ad visitandum; adeout ne ab Episcopis Indiarum quidem admittantur procuratores, nisi specialiter ab eorum Diocesibus fuerint ad Urbem ablegati. Excipiuntur tamen Episcopi residentes in partibus Infidelium S. Congregationi de propaganda fide subordinati, qui de hoc habent speciale privilegium a sel. record. Urbano VIII. concensum 28. Julii 1626.

Secundus actus visitationis, id est exhibitio obedientiæ, & subjectionis Beatissimo Romano Pontifici, elicitur etiam ex hac Decretali, quæ dum loquitur de visitatione Liminum Apostolorum, intelligitur a Doctoribus de Papa, quia Apostolorum Limina ibi esse intelliguntur, ubi Papa est. Et ita hunc textum exponi debere patet ex verbis immediate subsequenribus, id est, *Nisi eorum absolvar licentia*, quæ de necessitate oportet exponi, id est, nisi absolvar per Papam qui illis Liminibus præest, & eorum vices gerit, & autoritate fungitur, ut formaliter dicit hic Innoc. in verb. *Apostolorum*, & post eum Host. & Joan. Andr. ambo n. 8. Abb. n. 6. Joan. de Anan. & Felin. ambo n. 9. Specul. in tit. *de legat. §. Nunc ostendendum* n. 88. Cardin. Turrec. in c. *Juxta in verb. Liminibus* 93. dist. Stephanus de Gaeta in repet. c. *Ad Limina* num. 130. q. 1. Idipsum constat ex d. c. *Ad limina*, cujus hæc sunt verba: *Ad Limina Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum Principum hic præsens homo nomine Stephanus orationis causa veniens, nostro Præsulatui suggerendo innotuit, &c.* ubi idem Stephanus de Gaeta, *Nota*, inquit, primo quod *Limina Apostolorum ibi esse intelliguntur, ubi est Papa*, ut patet dum dicit, *Ad Limina Apostolorum*, & subdit, *Nostro Præsulatui* quod ea ratione a Sanctissimis illis Patribus fuit constitutum, ut Episcopi omnes eam, quam decet, reverentiam exhiberent Romano Pontifici tanquam Summo Christianorum Capiti, & Pastori. Idque insinuat Gratianus, qui c. 3. 93. dist. relatis verbis Cypriani de unitate Ecclesiæ videlicet. *Qui Cathedram Petri, super qua fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia esse non confidat*, addit ipse, *Episcopi vero, qui Apostolica ordinationi subjacent, etiam hanc reverentiam debent, ut sese singulis annis Apostolorum Liminibus representent.* Et immediate subnectit d. c. *Juxta*. Hinc Specul. in d. §. *Nunc ostendendum in fin.* & Anton. de Butr. hic quærun, an Episcopus, qui singulis annis visitare Limina Apostolorum jurejurando se adstrinxit, sit securus si visitaverit Legatum; & respondent non esse, quia Limina Apostolorum ibi esse intelliguntur ubi est Papa, & aliud Sedes, aliud Legatus. Non tamen requiritur formale illud juramentum fidelitatis in hoc textu expressum, quod dicunt esse ligium, Bald. n. 11. *ver. Ibi contra*, & latius Alexan. de Nævo n. 24. v. *Ex quo refert*; hoc enim præstat ab Episcopis semel tantum in actu Consecrationis. Sed satis est, & perficitur ille actus, si Antistites sistant se ad pedes Summi Pontificis, eumque edoceant de omnibus, quæ in eorum Ecclesiis ad Dei gloriam augendam, ad Christianam Religionem propagandam, & ad animarum salutem procurandam judicaverint deducenda esse ad notitiam Sanctitatis suæ, & vicissim mandata Apostolica humiliter recipiant, ut in memorata Bulla Sixti V. in §. *Quocirca, vers. Ac nobis, & successoribus nostris.*

Tertius actus perficitur, cum Episcopi ore, scriptoque de universo statu Ecclesiæ suæ referunt S. Congregationi Concilii. Ad quam quidam relationem faciendam tenentur etiam ex juris communis præscripto, ut hic annotant Joann. Andr. num. 8. in verb. *Certum unicum*, & Abbas num. 6. Hic autem status, aut materialis est, aut formalis; materialis dicitur qui versatur circa loca urbana, suburbana, ruralia, silvestria. Item circa Cathedralē, Collegiatas, Parochiales, & alias Ecclesias, & Oratoria. Item circa Monasteria tam viro-
rum, quam mulierum, Hospitalia, Montem Pietatis, Collegia, Confraternitates, & alia pia loca tam civitatis, quam diocesis, & circa earundem Ecclesiarum, & locorum situm, fabricam, ornatum, bona, redditus, sacram suppellectilem, personarum, ac ministrorum numerum, & ordinem, & alias his similia. Et quoad hunc statum materiale praxis est, ut unusquisque Episcopus in prima ejus visitatione plenam exhibeat relationem: in sequentibus autem visitationibus super hoc statu materiali simpliciter se referat ad relationem

tionem primo exhibitam, & tantum adjiciat, si quid additum, imminutum, aut immutatum fuerit, quod S. Congregationem scire expediat.

- 75 Status vero formalis, in quo præcipue Episcopi eniti debent, versatur circa pastorale officium, atque omnia, quæ ad ipsarum, quibus præsunt, Ecclesiarum regimen, & animarum salutem quovis modo pertinent, de quibus S. Congregatio peculiariter doceri vult ad præscriptum Constitutionis ab eodem Sixto editæ super institutione ipsius Congregationis, in §. *Patriarcharum*, in *Bullar. tom. 2. pag. 614.* videlicet: Quæ in Ecclesiis eorum curæ, ac fidei commissis Cleri, propulique morum disciplina sit, quæ Concilii Tridentini decretorum cum in omnibus, tum præsertim in residentie munere executio; quæ item piæ consuetudines, & qui omnium denique in via Domini sint progressus. In specie autem, an quotannis celebraverint Diocesanam Synodum, ac si Archiepiscopi sint, an etiam eo triennio congregaverint Concilium Provinciale; nam alioquin si in iis negligentes forent, pœnas a Sacris Canonibus sancitas incurrerent, cum pœna suspensionis, de qua in *capit. Sicut de actus*, æque habeat locum in diocesana Synodo, atque in Provinciali, ut per Abbatem ibidem in Summa; & colligitur ex Concilio Tridentino c. 2. in fine, v. *Si Metropolitani, vel Episcopi negligentes fuerint*, &c. *sess. 24.* quæ verba censuit S. Congregatio referi tam ad Provinciale, quam ad diocesanam Synodum: de quo tamen dicendum, ut scripsi plenius in prædicta Decretali *Sicut in 10. q.*

- 78 Deinde Episcopi referunt S. Congregationi, an diocesim suam quotannis visitaverint, ac si ob ejus latitudinem eam quotannis visitare integre non potuerint, an saltem biennio visitationem absolverint. Neque enim permittitur, ut latitudinis prætextu visitatio integra longius protrahatur; unde cum in Concilio Provinciali ultimo Burdegalensi decretum esset, ut si Episcopi integram diocesim singulis annis pro latitudine visitare nequirent, saltem triennio id perficerent: S. Congregatio jussit expungi illud verbum, *Triennio*, & in ejus locum reponi verbum, *Biennio*, ad præscriptum Tridentini Concilii c. 3. *sess. 24.* Dum autem referunt de visitatione diocesis, indicant similiter si quid in ea visitatione repererint, quod notitia Sac. Congregationis dignum videtur; veluti an fides Orthodoxa ubique servetur inviolata; an pravæ consuetudines, & ritus superstitiosi alicubi irrepererint; an Parochi jugiter in suis Parochiis resideant, doctrinam Christianam doceant, & suo muneri satisfaciant; an verbum Dei civitate, ac diocesi consuetis temporibus prædicetur; an graves inimicitie, aut dissidia ullibi vigeant, quæ componere, aut sedare nequierint; an redditus Ecclesiarum, & piorum locorum fideliter administrantur, & erogentur in usus a fundatoribus, vel alias legitime prescriptos; an pœnæ, ac mulctæ pœcuniariæ piis usibus applicentur, & an habeant ejusmodi pœnarum depositarium; an Divinus Cultus ulla in parte imminutus, anve Cleri, populi que disciplina alicubi sit collapsa, & alia id genus.

Amplius referunt, an Sacramentum Chrismatis administraverint; an in civitate erectum fuerit Seminarium Clericorum; similiter an erecta sit præbenda Theologalis, ac Pœnitentiarii.

Ad hæc, an in Monasteriis Monialium inviolate clausuram custodiatur; an Moniales servant vitam communem; & an aliqui abusus in iisdem Monasteriis irrepererint, qui consilio, aut auxilio S. Congregationis indigeant.

Item, an in Cathedrali extent distributiones quoti-

dianæ, & Canonici, & Beneficiati divinis intersint ad præscriptum Concilii.

Ac demum, an habeant aliquod impedimentum a iudicibus, ac magistratibus secularibus, aut lis aliqua, vel controversia cum illis intercedat in iis, quæ ad Episcopale officium, & jurisdictionem, immunitatemque ac libertatem Ecclesiasticam pertinent, & quamplura alia his similia.

Relationi autem status Ecclesiæ multi Episcopi consueverunt adjicere dubia, si quæ illis occurrant circa Ecclesiarum suarum regimen, super quibus S. Congregationem consulunt: consuevit enim Congregatio omnibus respondere occasione visitationis Liminum, etiam si dubia ejusmodi non concernant Trid. Concilii interpretationem juxta facultatem, quam ei Sixtus V. attribuit in literis erectionis ejusdem Congregationis, §. 1. *vers. Patriarcharum*.

Demum relatio ab Episcopo, vel ejus Nuncio, ut proponitur, exhibita legitur in plena Congregatione, quæ singulis capitibus perpensis, pastorem Episcopi sollicitudinem aut laudat, aut excitat salutaribus adhortationibus, & in omnibus providet, prout in Domino judicat salubriter expedire.

Ac tandem cum literis testimonialibus peractæ visitationis admonitos, instructos, & roboratos ad suas Ecclesias remittit, ad præscriptum ejusdem Constitutionis d. §. 1. *vers. Ipsisque det literas*, mandatque assignari distributiones totius temporis accessus, mansionis, ac reversionis Canonicis, qui Episcopum ad Limina comitati sunt, quas jubet etiam assignari Præbendato, qui Episcopi nomine visitavit, ad præscriptum Decreti ab eodem Sixto V. hac de re editi.

Ultimo loco omittendum non est, ad hanc visitationem ex Sententia Sac. Congregationis teneri etiam Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos Titulares; nam quoad primum, & secundum visitationis actum, certum est Ecclesiæ captivitatem non esse illis impedimento, quominus possint per se ipsos Beatorum Apostolorum Basilicas venerari, & Summo Pontifici se præsentare.

Quo vero ad tertium actum relationis, tamen si Ecclesias habeant in partibus infidelium, & careant Clero, Populoque Christiano: non tamen propterea desinunt esse illarum Ecclesiarum Episcopi, c. *Pastoralis*, ubi id notant Archid. *sub n. 4.* & Præpositus in 1. *notab. 7. q. 1.* Et quamvis lex civilis dicat, cum loca capta sunt ab hostibus, omnia desinere religiosa, & sacra esse, ut in l. *Cum loca, ff. de religios. & sumpt. funer.* tamen non est ita, quia ipsa Sacramenta Ecclesiæ vera dicimus esse apud hostes, c. *Quod quidam 1. q. 1.* & quod dicit lex, locum desinere esse sacrum, intelligitur, quia viduatus est sacris ministeriis, ut declarat gloss. in d. c. *Pastoralis*, in v. *Revertatis*. Itaque tenentur prædicti de illis ovibus esse solliciti, si forte spes ulla divinæ miserationis affulgeat aliquam ex eis reducendi ad ovile, & super gregem illum, quantum eis datur, invigilare. Et propterea de statu Ecclesiarum suarum pro viribus inquirere debent, & Sanctitati suæ, ac Sacre Congregationi suggerere, si quid illarum animarum salutis prodesse judicaverint, ejusque Beatitudinis opem, & auxilium super hoc implorare: atque ita in specie Sacra Congregatio superioribus annis respondit consulta a Patriarcha Gesualdo, qui per Nuncium specialiter ablegatum ex sua diocesi Barensi visitavit etiam tanquam Patriarcha Constantinopolitanus, statusque ejusdem Patriarchatus relationem exhibuit. Quod ipsum & antea respondit Sac. Congregatio ad consultationem Thomæ de Avalos Patriarchæ Antiocheni.

D E J U R E J U R A N D O.

Innocentius III. H. & S. & M. Civibus Venetis.

C A P U T XVI.

Veniens ad præsentiam nostram A. nobis exposuit, quod olim cum M. Maurien. alternatim convicia inferendo certavit: propter quod cum graves inimicitias incurrisset, quidam qui partis utriusque amatores extiterant, suggererunt prædicto A. ut in satisfactionem injuriarum vestro juraret obedire mandato. Cumque idem non cederet se tale quid commississe, propter quod ei aliquod grave deberet imponi, juramentumque illud sub tali confidentia præstitisset, ipsi sub juramenti debito præcepistis, ut nunquam curiam Ducis intraret, nisi cum omnes per edictum ipsius generaliter ad curiam vocarentur: & infra. Uerum quia idem A. qui dicti Ducis est consiliarius, & in jure suo multis Ecclesiis, quarum est advocatus, ex promisso tenetur adesse, nequaquam taliter juravisset, si mandatum illud sibi contrarium præscivisset: noveritis nos Patriarchæ Granden. mandasse, ut si mandatum priori juramento licite facto repugnet, ipsum auctoritate nostra denunciet non servandum.

S U M M A R I U M.

- 1 Juramentum de parendo alicujus mandato non est servandum, si præcipiatur aliquid quod obviat juramento prius licite facto, n. 13.
Et quid, si obviat promissioni non jurata, n. 23.
- 2 Inimicitia capitales contrahuntur ex verbalibus injuriis.
- 3 Convicium quid, & unde dictum.
- 4 De injuriis illatis, & earum satisfactione potest compromitti.
- 5 Compromissum, ubi agitur de crimine criminaliter, non potest fieri in privatum.
- 6 Secus ubi de crimine agitur civiliter.
- 7 Compromissum super satisfactione injuriarum fieri potest non solum in extraneum, sed etiam in ipsum offensum tanquam amicabilem compositorem.
- 8 Secus tanquam in arbitrum.
- 9 De injuriis utrinque illatis fieri debet mutua compensatio, si civiliter agatur ad pœnam parti applicandam; secus si criminaliter, & n. seqq.
- 10 Compensatio delictorum non fit, ubi pœna venit si seculo applicanda, siue sit spiritualis, siue temporalis, siue pecuniaria.
- 11 Juramentum non extenditur ad ea, de quibus non fuit verisimiliter cogitatum, n. 24.
- 13 Juramentum licitum transgrediens est perjurus, & mortaliter peccat.
- 14 Juramentum non est obligatorium, quando servari non potest sine interitu salutis aeternæ.
- 15 Jurans parere mandato alicujus, si præcipiatur aliquid, quod non adversetur priori juramento, sed tamen sit ita grave, ut de eo verisimiliter non cogitaverit, anteneatur illud servare, & n. seqq.
- 16 Consensus est de ratione intrinseca juramenti.
- 17 Casuum fortuitorum renunciatio non validatur juramento ob defectum consensus.
- 18 Juramentum non extenditur, nisi ad rationabilia, possibilia, & honesta.
- 19 Jurans stare mandato Episcopi, & non appellare, si Episcopus præcipiat, ut renunciet beneficio, appellare potest, nec est opus petere relaxationem a juramento.
- 20 Jurans non petere reductionem ad arbitrium boni viri, si enormiter ledatur, potest illam petere juramento non obstante.
- 21 Etiam si dictum fuerit, ut compromissarius possit enormiter ledere.
- 22 Compromissi verba quantuncunque lata relata ad arbitrium tertii proferuntur sub quadam confidentia legalitatis, & bonitatis ejus, in quem compromittitur.
- 24 Juramentum generaliter præstitum de parendo mandatis alicujus, non extenditur, nisi ad ea, de quibus cogitatum est, vel debuit merito cogitari.
- 25 Paria sunt scire, & scire debere.

26 Juramentum specificè præstitum in foro animæ juxta intentionem jurantis recipit interpretationem.

Procedit quando jurans dolum non adhibet; alioquin interpretatur secundum sanum intellectum susipientis, n. 28.

27 Juramentum in foro judiciali recipit interpretationem secundum jus.

Veniens. Si is, cujus mandato stare juravi, aliquid mihi præcipit contra juramentum per me prius licite factum illud servare non teneor. Hoc dicit, Joan. Andr. Bald. Bellamer. Butr. Cardin. Anchar. Imol. Abb. Joan. de Anan. & Alexan. de Nævo. Dividitur in duas partes, in prima ponitur impetrantis querela, in secunda provisio, ibi, Verum.

Nota primo, ibi, Alternatim convicia inferendo, inimicitias graves, seu capitales contrahi ex conviciis, id est ex verbalibus injuriis, l. 1. §. Contumelia, & l. Item apud Labeom. §. Ait Pretor, ff. de injur. Dicitur enim convicium, id est conventus vocum, quasi convocium, secundum Joan. Andr. hic n. 2. & Alex. de Nævo, concordat textus in l. Licet, ff. de arbit. & hic notant Bald. n. 5. Butr. n. 2. Anchar. in 1. notab. Imol. in princ. & Joann. de Anan. n. 3. quod nota pro modo articulandi.

Secundo, nota ibi, Obedire mandato, de injuriis illatis posse compromitti, ut hic per Bald. n. 5. & Abb. n. 1. Quod glossa prima intelligit, tanquam in arbitrato-rem, seu amicabilem compositorem; propterea enim cum isti hic male fuerint arbitrati, & injuste composuerint, potuit peti reductio ad arbitrium boni viri, juxta textum in l. Si societatem, ff. pro socio. Et sic quamvis ubi agitur de crimine criminaliter, non possit fieri compromissum in privatum, secundum ea, quæ notantur in c. penult. §. 1. de in integr. restit. & in l. Non distinguemus, §. Julianus, ff. de arbit. tamen secus est ubi agitur de crimine civiliter, ut hic, & in cap. Quintavallis infra eod. in cap. Literas, de presumpt. & in leg. Quid ergo, §. Et compromisso, ff. de his qui not. infam secundum Abbatem hic in 2. not. & ita, ut idem ait num. 1. super satisfactio- nem injuriæ irrogatæ possunt partes componendo jurate de stando mandato non solum tertii, sed etiam ipsius offensi, de quo est casus in d. cap. Quintavallis. Vel dic istos fuisse arbitros in re sua, cum essent consanguinei partis offensæ, ut in text. quod non licuit tanquam in arbitros, ut l. penult. ff. de arbit. & hic notatur in gloss. Addit. in verb. Mandato;

Ex his habes unam differentiam, an pro injuria illata criminaliter agatur, an vero civiliter.

Alia notabilis differentia est, quia si duo ibi mutuo dicant verba injuriosa, & criminaliter agatur, uterque est puniendus: & in hoc casu intelligendus est Speculat. in tit. de Accusat. §. in fin. 2. col. v. Quid si te latrone vocavi. Si vero civiliter agatur, ut quia uterque agit, ut fiat condemnatio ad pœnam parti applicandam; tunc fieri debet mutua compensatio, & neuter est puniendus: & in hoc casu debet intelligi Abb. hic n. 3. ad fin. prout eos

- distingueno conciliat Alex. de Nævo n. 17. & adde Innoc. 10 in c. *Sicut*, il *secondo* n. 7. *infra eod.* ubi dicit nullam fieri compensationem, quando agitur de pœna fisco applicanda, siue sit spiritualis, siue temporalis, siue pecuniaria; secus si pœna veniat applicanda parti, & eum sequitur Soccin. in *regula* 46. Delicta paria, mutua compensatione tolluntur, in secunda fallent.
- 11 Tertio, nota ibi, *Sub tali confidentia præstitisset*, juramentum non extendi ad ea, de quibus non fuit verisimiliter cogitatum: ad quod quotidie consuevit allegari hoc capitulum, & hic notat gl. in v. *Præcivisset*, Innoc. n. 1. Host. n. 2. Butr. in 2. *notab.* Imol. n. 1. Joan. de Anan. n. 7. & reliqui omnes, gl. in c. *Ad nostram*, l. ult. in v. *Mente per illum textum infra eod.* Bart. in l. *Si quis pro eo* in 8. casu n. 15. ff. de *fidejuss.* Bald. in leg. 2. in 9. q. C. de *re-scind. vend.* Frider. de Sen. conf. 199. *Queritur an Dominanum*. 2. & conf. 62. *Verius videtur* n. 2. Angel. conf. 172. Ludovic. n. 1. Cardin. conf. 92. *Favendo pupillis col. penul. vers. Que ad juramentum*, Signorol. de Homod. conf. 61. *Quæstionalis est potestas col. 2. v. Nunc veniamus*, & conf. 250. *super dubiis col. 5. v. Item non videtur*, & alibi passim DD. & latius dicitur infra cum gloss. *penult.*
- 12 Ultimo, nota, ibi, *Si juramento prius licite facto repugnat*, juramentum de parendo mandato alicujus non esse observandum, si præcipiatur aliquid, quod obviet alteri juramento prius licite præstito, prout hic est casus secundum Joan. Andr. & omnes supracitados in summa- 13 rio textus. Ratio est, quia transgrediens primum juramentum licitum, pejerat, & mortaliter peccat, c. *In novo*, & c. *Prædicandum* 22. q. 1. c. *Qui pejerare* q. 2. & c. *Si vero*, supra eodem cum multi similibus; & consequenter 14 secundum juramentum, quod repugnat primo, est illicitum, cum inducat ad peccandum; ideoque non est obligatorium, quia servari non potest sine interitu salutis æternæ, c. 1. 2. & 3. & per totam 22. q. 4. d. c. *Si vero*, & c. *Non est obligatorium*, de *regul. jur. lib. 6.* & quoniam non est præsumendum, ut generaliter jurando, quis cogitaverit, ut sibi aliquid mandaretur contrarium suo priori licito juramento, c. *Ad nostram*, l. ult. *infra eod.* & c. *Si compromissarii*, de *elect. lib. 6.* Ideo juramentum hoc intelligitur sub tali confidentia præstitum, itaut ad honesta restringatur, & ad aliquod contrarium priori licito juramento non extendatur, ut hic in litera, & in c. 1. *infra eod. lib. 6.*
- 15 Et ex hoc a contrario sensu infert glossa ultima hic, ut qui juravit stare mandato alicujus, si mandatum non ad- 16 versetur priori juramento, teneatur illud servare, quamvis imponat aliquid grave, & de quo jurans non cogitavit, nec debuit verisimiliter cogitare, cum hoc casu servari possit sine periculo animæ, d. c. *Si vero supra eod.* Verum si jurans enormem læsionem hinc pateretur, hæc esset justa causa petendi relaxationem a juramento, c. *Abbas sup. quod met. caus.* & c. *Innocens* §. *Illicitum ultra medium*, v. *Quisquis ergo*, & cetera 22. q. 4. & in hoc residet glossa.
- 16 Sed eam reprobant hic Doctores præsertim Abbas n. 5. existimantes hoc juramentum mero jure non obligare, nec esse opus relaxatione: & merito, quia in hoc casu destituit voluntas se obligandi, quæ est de ratione intrinseca juramenti, S. Bonavent. in 3. *sent. dist.* 39. q. 1. *resp.* 46. adeout lex humana nil contrarium consensui jurantis adhuc statuerit, c. *Quintavallis infra eod. l. Ultima*, C. de non n. pecun. l. ult. ff. qui *satisfdar. cogan.* Nec vere quoad Deum juramentum dici potest asque jurantis consensu, & mente, c. *Humane* 22. q. 5. Covarr. in c. *Quamvis de* 17 *part. part.* 1. §. 5. n. 1. v. *Huic vero auctoritati*, facit quod notat Jo. Andr. in c. *unic. n. 26. de commodat.* ubi dicit renunciationem casuum fortuitorum non validari jura- 18 mento ex defectu consensus: & eum sequitur Abbas *loc. cit.* Unde ex hujusmodi defectu juramentum de parendo alicujus mandato non extenditur nisi ad rationabilia, & honesta, ut c. *fin.* §. 1. in 1. *resp. supra de offic. Archid.* & argum. c. *Causam que supra de elect. l. Libertus*, ff. de *oper. libertor. cap. 2. supra de arbitr. c. Quintavallis infra eod.* & post gloss. 1. hic notant Host. n. 1. in *verb. Mandato* Joan. Andr. n. 11. Anch. n. 5. & plerique alii: non enim intelligitur fieri quod lædit verecundiam, & æstimationem, l. *Pecunia*, & ibi not. ff. de *alim. & cibar. legat. l. si filius*, ff. de *condit. instit.* & plene per Dyn. in *regul. Scienti de* 19 *regul. jur. lib. 6.*
- Hinc deciditur quæstio Dominicalis 36. Bart. Brixien.

inter tract. comm. tom. 17. fol. 39. de Clerico, qui juravit stare omni mandato Episcopi, qui tandem præcipit Clerico, ut Beneficium, de quo controversia erat, perpetuo renunciaret, neque super hoc appellaret: in qua quæstione Jo. Andr. hic n. 12. concludit, Clericum posse appellare non obstante tali præcepto, prout etiam concludit Brixien. quia beneficium juris non potuit ei Episcopus denegare, & iniquum fuit præceptum; ideoque juramentum ad illud non extendebatur, cum de illo jurans verisimiliter non cogitasset: & sequuntur hic Butr. n. 18. Anch. n. 5. v. *Facit etiam ad quæstionem*, & Abb. eodem n.

Hinc etiam solvitur alia quæstio, ut jurans non pete- 20 re reductionem ad arbitrium boni viri, si enormiter lædatur, non obstante juramento, possit illam petere, de quo per Dyn. in d. *regul. Scienti col. 2. v. Item videtur facere regula ad quæstionem*, de *regul. jur. lib. 6.* & per Bart. in l. *Quidam* n. 4. ff. de *verbor. oblig.* Quod adeo verum 21 est, ut si compromisero in aliquem, ut possit etiam enormiter lædere, & compromissarius omnino irrationabiliter me enormiter lædat, possim petere reductionem ad arbitrium boni viri; quia verba quantumcunque lata re- 22 lata ad arbitrium tertii proferuntur sub quadam confidentia legalitatis, & bonitatis ejus, in quem compromittitur; unde si oppositum postea comperiatur, & fallatur confidentia, ad boni viri arbitrium sunt reducenda. Ita notabiliter firmat Butr. hic n. 4. & post eum Imol. n. 1.

Hinc demum solvitur aliud dubium, ut quamvis jura- 23 mentum non obviet priori juramento, tamen si adversetur solemnī promissioni antea factæ, non sit servandum; quia de hoc jurans non cogitavit, nec debuit verisimiliter cogitare, prout contra Innocentium irrefragabilibus fundamentis firmat hic Host. n. 3. v. *Quid si fiat præceptum*, cum quo transeunt DD. præsertim Abb. n. 6. reprobata distinctione Anton. de Butr. inter obligationes dandi, quæ obligant præcise, & obligationes facti, quæ præcise non obligant, sed ad interesse.

In glossa penultima QUÆRO, qualiter juramentum 24 sit interpretandum.

Glossa arguit primo, ut sit interpretandum secundum intentionem jurantis, per c. *Humane aures* 22. q. 5. deinde arguit contra, ut sit interpretandum secundum intentionem suscipientis, per c. *Quacunque arte*, ead. *caus.* & q. & non solvit, sed remittit ad ea, quæ notantur in c. *Ex literis infr. de sponsal.*

Sed Innoc. hic n. 1. & n. 2. *ver. Et hæc vera sunt* sic distinguit, videlicet, aut juramentum præstatur generaliter de parendo mandatis alicujus: & non extenditur nisi ad ea, de quibus cogitatum est, vel debuit merito cogitari, ut c. *Quintavallis infra eodem*, & c. *Ex multiplici de decimis*, c. *Audita*, de *rest. spoliat. c. Ne quis arbitretur* 22. q. 2. nam ista sunt paria, scire, & scire debere, ut Bald. inquit hic post casum, v. *Dicit Innocentius*, per 25 text. in l. *Quod te*, ff. si *certum pet.* Aut juramentum fuit 26 præstitum specificè, & determinate: & tunc in consilio animæ secundum intentionem jurantis recipit interpretationem, c. *Quanto*, & cap. *Ad nostram*, il *secondo infra eod.* sed in judicio recipit interpretationem secundum jus, c. *Veniens infra eodem*. Quam distinctionem 27 sequitur hic Host. n. 4. & Abb. eod. n. *ver. Ex dictis Innocentii*, Barthol. Capoll. Veronen. in *rub. Digestorum*, de *verb. significat.* in 7. q. 6. q. *principalis*, Joann. de Selva in *tract. de jurejur.* 2. par. q. 2.

Sed tu adverte, quia secundum membrum distinctionis Innocentii, quod juramentum in foro animæ sit interpretandum juxta intentionem jurantis, non procedit ita generaliter, & indistincte. Obstat enim textus in d. c. *Quacunque arte* 22. q. 5. ubi patet juramentum in foro conscientie intelligendum esse secundum intentionem ejus cui juratur. Declara igitur dictum Innocentii, ut locum habeat in eo tantum casu, in quo jurans dolum non adhibet: & in his terminis intelligendus est textus in dict. cap. *Humane aures*. Secus vero si juret artificiose, & cum dolo, ut audientem fallat; quia tunc juramentum in foro animæ interpretandum est juxta sanam intelligentiam suscipientis: & de hoc dolofo juramento loquitur Isidorus in d. c. *Quacunque arte*. Ita in effectu distinguit Gratianus post c. *Qui pejerare*, §. *Ex his omnibus* 22. q. 6. & clare S. Thom. in 2. 2. q. 89. art. 7. ad 4. Turrecr. post c. *Hoc videtur*, §. *Queritur ead. caus.* & quæst. & alii quos retuli in cap. *Falsidicus num. 76.* & seqq. *infra de crimin. fals.* ubi etiam latissime examinavi, an sit

an sit mortale peccatum jurare falsum subaudiendo aliquid in mente, quod reddat sensum verum, *an. 20. usque ad 145. maxime a num. 80. & n. 156. usque in fin. &*

an in juramento uti liceat verbis amphibologicis, seu æquivocis tam in juramento, quam extra illud, *a n. 145. usque ad n. 156. illuc recurre.*

DE PRÆSCRIPTIONIBUS.

Innocentius Helien. & Roffen. Episcopis.

C A P U T XV.

A Uditis & intellectis meritis causæ, quæ vertitur inter Vigoren. Episcopum & Abbatem de Hevescam, super Ecclesiis in valle de Hevescam, quas Episcopus asserit ad se diocesana lege spectare; Abbas autem eas esse ab ejus jurisdictione prorsus exemptas: & infra. Verum tanto tempore probantur per testes ab Abbatibus de Hevescam pleno jure possessæ, ut videantur in eis Episcopale jus legitime præscripsisse: & infra. Quocirca mandamus, quatenus inspectis privilegiis The. & Of. regum, quæ Abbas super præmissa libertate asserit se habere, si per illa constiterit, quod vallis de Hevescam sit ille locus, quem Cælestinus prædecessor noster libertati donavit, absolvatis Abbatem ab impetitione Episcopi super Ecclesiis memoratis, & adjudicantes illas Abbati pleno jure subjectas, Episcopo supe illis silentium imponatis. Quod si Abbas in hac probatione defecerit, re audiat probationem super tempore, quo infra quadraginta annos sedes Episcopalis vacavit: & si per tantum temporis vacasse constiterit, ut illo subducto non sit quadragenaria completa præscriptio, vos in illis Ecclesiis jus Episcopale adjudicetis Episcopo, & super illo perpetuum silentium imponatis Abbati. Si autem exceptionem hujusmodi Episcopus non probaverit: quia tamen interruptionem probavit, circa processum Pentecostalem, in villa & Ecclesia de Mortona, & receptionem ac procurationem Archidiaconi, necnon solutionem denariorum Sancti Petri in valle de Hevescam: circa cognitionem quoque causarum matrimonialium, & Capellani suspensionem in prædicta villa de Mortona, & interdictum Capellarum in præfata villa de Hevescam, vos super his jus Episcopale adjudicetis eidem: si tamen circa suspensionem & interdictum hujusmodi, infra quadraginta annos interruptio facta fuit: in ceteris ei silentium imponentes, quæ Abbas præscripsisse probatur.

S U M M A R I U M.

- 1 **P**relatus inferior potest præscribere in certis Ecclesiis totum jus Episcopale. Subducitur tamen de præscriptione tempus, quo vacavit Ecclesia Cathedralis.
Præscriptione eximi potest Ecclesia a potestate Episcopi, si alius præscribat subjectionem; alias secus, ibidem vers. Nota secundum.
- 2 **P**ræscriptio juris instituendi inferioris Prælati an sit cumulativa cum Episcopo, an vero actus Episcopi interrumpant præscriptionem inferioris, & n. seqq. usque in fin.
Jus instituendi in beneficiis jurispatronatus de jure non spectat ad inferiorem, sed ad Episcopum; potest tamen præscribi ab inferiore, ibid.
- 3 **P**ræscriptio, vel consuetudo completa non tollitur, si semel, aut bis fiat contrarium; sed requiritur contraria præscriptio, vel consuetudo.
- 4 **A**bbas si incipiat præscribere jura Episcopalia contra Episcopum, fit interruptio, si Episcopus saltem una vice iisdem juribus utatur ante completam præscriptionem.
Declaratur, n. 6. & seqq.
Possessio titulata in concursu ubi probationes sunt pares, an & quando prevaleat, ibid. v. Quorum sententiam.
- 5 **I**ntellectus hujus capituli.
- 6 **P**relatus inferior si solus instituerit spatio annorum quadraginta, præscribit excluso Episcopo.
- 7 **A**ctus jurisdictionis Episcopi etiam unicus an & quando interrumpat præscriptionem jurisdictionis inferioris.
- 8 **P**repositus Buxeti habet jurisdictionem cumulativam cum Episcopo Burgi S. Domnini.
- 9 **E**xecutor literarum Apostolicarum tribuens jus instituendi præter fines rescripti, præbet justam causam præscribendi.

- 10 **J**urisdictionis Episcopi exercitium ita demum interrumpit actus inferioris, si inferior præscribat per modum exclusionis Episcopi.
- 11 **P**ræscriptio qualificatur ab animo præscribentis.
- 12 **P**lebanus si præscripserit institutionem in suo Plebanatu, Episcopus non debet se intromittere, si Plebanus habuit possessionem per exclusionem Episcopi, alias est cumulativa potestas.
- 13 **J**urisdictionis potest esse penes plures insolidum, ut penes Episcopum, Archidiaconum, & Archipresbyterum.
- 14 **P**ossessio unius non interrumpit possessionem alterius in his, quæ possunt esse penes plures insolidum.
- 15 **N**ec in diverso jure possidentibus.
- 16 **I**nterruptio non fit sine animo.
- 17 **S**ententia acquiescit qui non appellat.
- 18 **S**cientia, & patientia Episcopi elicitur ex illius visitationibus.
- 19 **P**ossessio unius est exclusiva possessionis alterius in corporalibus, vel in actionibus oppositis; secus in incorporalibus, vel non oppositis.

A Uditis. Prælati inferior potest præscribere in certis Ecclesiis diocesis totum jus Episcopale. Subducitur tamen de præscriptione tempus, quo vacavit Ecclesia Cathedralis. Hoc dicit secundum Abbatem Siculum, qui redarguit Joannem Andreæ quod perperam summaverit. Vel plenius secundum Cardinalem Inferior præscribit jura Episcopalia: & si contra præscribentem plura jura Episcopalia fit interruptio in aliquibus, in aliis fit plene præscriptio: & de præscriptione subducitur tempus vacantis Ecclesiæ, contra quam præscribitur. Baldus comprehendendo singula dicta Decretalis sic notabiliter summat: De præscriptione detrahatur temporis intervallum, quo Ecclesia vacasse probatur; privilegium obscurum non valet; interruptio prodest in capitulis interruptis, non in aliis; & ita demum si præscriptio prius completa non sit, potest quis secundum qualitatem probationis in uno Capitulo suc-

succumbere, in alio obtinere: nec utile Capitulum per inutile vitiatur: qui in uno Capitulo calumniatur, non perdit jus in alio: in quo calumnia non probatur. Dividitur in tres partes. Primo, ponit processum, & conclusionem negotii. Secundo, indecise narrat restitutionem ab utraque parte petitam, & concessam, ut patet in c. Auditis supradereſtit. in integr. Tertio, committit probationes recipiendas super restitutione, & causam diffiniendam. Secunda ibi, Verum. Tertia ibi, Quo circa.

Nota secundum Anton. de Butr. num. 3. & Joan. de Imol. n. 2. Ecclesiam eximi posse per præscriptionem a potestate Episcopi, dummodo alius subjectionem præscribat; secus, si Rector Ecclesiæ vellet simpliciter præscribere libertatem, quia hoc non licet, c. Cum non liceat supra eodem.

3 QUÆRO, an jus instituendi, cum tam Episcopus, quam inferior instituerunt spatio 40. annorum, censeatur cumulative præscriptum; an vero institutiones ejus, qui jus instituendi habet, interruperint præscriptionem alterius.

Cum ab aliquot mensibus in S. Congregatione Concilii actum esset, an Præposito Buxerij diocesis Burgi S. Dominici competeret jus instituendi ad Canonicatus, & Ecclesias sibi subjectas in vim privilegii Eugenii IV. S. Congregatio, re diligenter examinata, censuit eidem competere jus hujusmodi ad Canonicatus, & Ecclesias in literis Eugenii designatas: quia etsi ex dispositione juris communis in beneficiis juris patronatus, qualia sunt hæc, de quibus agitur, jus instituendi ad Prælatus Ecclesiæ inferioris non spectet, sed ad Episcopum, ut apud Cassad. dec. 22. n. 3. ver. Et in patronale presentatione tit. de præben. & per literas Eugenii non esset Præposito attributa hujusmodi facultas; favebat tamen ipsi antiquissima quasi possessio instituendi; constabat enim eum instituisse ab anno 1506. usque ad annum 1601. Atque ita Sac. Congregatio existimavit jus instituendi fuisse illi acquisitum præscriptione, juxta Doctrinam Cardinalis in Clemen. 1. sub num. 11. col. 9. in fin. de supplen. neglig. Prælat. Gemin. in c. 1. n. 6. 21. dist. Abb. post alios hic sub n. 6. v. Ex quo not. & Cassad. loco citato. Verum cum Præpositus ab anno 1507. usque ad annum 1558. per lapsum annorum quadraginta complevisset præscriptionem, nec Episcopus intra illud tempus ullam, quod constaret, institutionem fecisset; quo casu gravissimi Authores existimant jus instituendi inferiori competere in privationem, & exclusionem Episcopi: valde anceps fuit S. Congregatio, utra opinio in hac Decretali esset verior, an Abbatis consentis in jus cumulative præscribi, quando uterque utitur jure instituendi; an Parisii probantis contra Prælatus, qui instituendi jus habet, non posse alium cumulative præscribere, eo quod si idem Prælatus aliquando instituat, ex his actibus institutionum interrumpitur alterius præscriptio nondum completa; ideoque de hujusmodi articulo maturius censuit deliberandum. Itaque tum temporis S. Congregatio habuit pro constanti, Præposito competere facultatem instituendi quæsitam per præscriptionem, & dubitavit tantum, an competeret cumulative cum Episcopo, qui post præscriptionem Præpositi completam instituerat una cum Præposito per spatium quadraginta annorum; an vero privative quoad ipsum: atque ita tunc certum erat Præposito competere jus instituendi, incertum an competeret Episcopo. Sed in præsentia per contrarium res erit diffinienda; quia certum est Episcopo competere jus instituendi, incertum an competat Præposito; nam Episcopus exhibet institutiones quadraginta ab anno 1496. priusquam Præpositus complevisset præscriptionem instituendi, usque ad annum 1613. Unde Episcopo competit instituendi 3 facultas ob assistentiam juris communis, & continuatam quasi possessionem instituendi, cui Præpositus non potuit præjudicium inferre, tum quia nondum fuerat illi acquisitum jus per præscriptionem; tum quia actus illius nequam potuerunt interrompere, aut imminuere jus Episcopi certum, & radicatum, ut probat textus hic in v. Si autem, & in l. Nemo alieno. §. Temporalia, juncta gloss. de regul. jur. ubi patet, præscriptionem vel consuetudinem non completam non interrompi, nec tolli ex eo quod semel, aut bis fiat contrarium, sed requiri contrariam præscriptionem, vel consuetudinem. Quod tenet hic Abb. in ult. not. n. 10. post Speculat. hoc tit. §. 1. vers. Quid si post completum, & Joan. Andr. in c. fin. de con-

ſuet. Et quamvis Præpositus exhibeat institutiones supra centum annos; tamen quia hoc spatio Episcopus quoque instituit, est dubium, an institutiones Episcopi interruperint præscriptionem Præpositi.

Quæstio igitur est, utrum cum tam Episcopus, quam inferior Prælatus iustituerint spatio quadraginta annorum, inferior censeatur præscripsisse cumulative cum Episcopo, quæ est opinio Abbatis hic; an vero nullo modo præscripserit, eo quod illius præscriptio interrupta fuerit per institutiones Episcopi, quæ est opinio Parisii.

Reperio antiquos, & graviores Canonistas hic probare hanc secundam opinionem; nam Innoc. sub n. 4. vers. Potest etiam, & n. 5. vers. Item fit interruptio, Si Abbas, inquit, incipit præscribere contra Episcopum jura Episcopalia, fit interruptio, si Episcopus saltem una vice eisdem juribus utatur ante completam præscriptionem Abbatis. Atque hoc idem sentit Host. col. penul. n. 2. in fin. ver. Potes etiam dicere, & n. 3. vers. Fit etiam, Joan. Andr. col. 2. n. 5. vers. Et fit etiam in his specialis interruptio, Butr. n. 10. vers. Oppano quod dato, & sub n. 11. vers. Erit etiam, Anchar. sub n. 8. in 5. opposit. Joan. de Anan. num. 9. & Cravett. cons. 134. Scripsi alias numer. 19.

Quorum sententia videtur etiam infrascriptis rationibus probari; nam cum duo sunt in quasi possessione aliqujus actus, & uterque illam probat æqualis temporis, sed unus probat verum titulum, & alter non; tunc verum titulum ostendens, obtinet, Bart. in l. Si duo in prin. n. 4. v. Sed si uterque, ff. uti possid. Bald. in l. Accusare circa fin. C. de eden. & alijs omnes, ut latius apud Menoc. de retinend. remed. 3. num. 733. v. Decimus est casus: sed tam Episcopus, quam Præpositus est in quasi possessione instituendi, & uterque illam probat æqualis temporis, sed Episcopus habet verum titulum a jure communi in Ecclesiis omnibus suæ diocesis, ex c. Cum ex injuncto, de heret. Præpositus vero titulum infectum ab executore Apostolico, qui id jus instituendi reservavit præter fines delegationis; Ergo Episcopus obtinere debet.

Deinde hanc opinionem videtur probare efficaciter hæc Decretalis in ver. Si autem exceptionem, ubi Episcopus interrumpit præscriptionem exemptionis Abbatis per solum exercitium quorundam actuum jurisdictionalium, nempe suspensionis, interdicti, & aliorum similium; hi enim actus censentur facti ab Episcopo, ut probat litera in vers. Vos super his jus Episcopale adjudicetis eidem. Quod autem præter exercitium Episcopi etiam actus prohibitorius intercesserit, ut Abb. interpretatur, vel est divinare, vel redarguere Pontificem, quod diminute locutus fuerit, ut hic perpendit Paris. v. Pro opinione tamen.

Neque obstat, quod per exercitium Episcopi interrumpatur quasi possessio Præpositi ad effectum, ne ipsi quæratursus instituendi privative, non autem ad effectum ne quæratursus cumulative. Quia, ut responder Paris. in hoc text. circa interruptionem non potest considerari acquisitio cumulativa, sed privativa tantum, quia in articulis interruptis totum jus fuit adjudicatum Episcopo, atque ita impositum silentium inferiori Prælato.

Verum his non obstantibus videtur respondendum, 6 Præpositum præscripsisse jus instituendi cumulative cum Episcopo. Quod ut evidentiùs appareat, recensenda sunt verba Alex. de Nævo hic, qui clarius, quam ceteri, exposuit glossam Innoc. ac sensum hujus textus, & sub n. 25. in hac materia constituit tres conclusiones. Prima, inquit, sit conclusio: Si solus præscribens fuit usus jurisdictione, Episcopus autem infra tempus præscriptionis nullum actum jurisdictionis exercuit, videtur præscripta jurisdictio excluso Episcopo, ut sentit Innoc. in cap. Cum olim, de restit. spoliat. Et hic non est casus noster, 7 quia Episcopus in hac specie sæpius instituit ante completam præscriptionem Præpositi. Secunda conclusio, inquit, sit: Si appareat ex titulo præscribentis, quod præscribebat jurisdictionem excluso Episcopo, per solum exercitium jurisdictionis factum ab Episcopo interrumpitur præscriptio, etiamsi non prohibeat præscribentem uti jurisdictione. Casum dicit esse in hac Decretali, & sufficere unicum actum secundum Innocent. cum quo alij transeunt. Et hic similiter non est casus noster, quia Præpositus noluit unquam præscribere excluso Episcopo, sed simul cum eo tanquam jurisdictionem habens cumulativam ex privilegio Eugenii IV. ut inf-

inferius dicitur. Tertia conclusio, subdit ibi Alex. de Nævo: Si ex titulo, vel alio modo non appareat præscribentem præscribere excluso Episcopo, jurisdictionis usus Episcopi non interruptit præscriptionem, quia intelligit præscribere cumulative, & non exclusive. Et hic proprie est casus, de quo agitur, quia Præpositus ex privilegio Apostolico habet cum Episcopo jurisdictionem cumulativam, ut jam censuit Sac. Congregatio re diligenter examinata; ac propterea non instituit, ut Episcopum excluderet, sed ut jure suo uteretur, credens id sibi licere ob facultatem sibi attributam ab executore literarum Apostolicarum, quæ sibi juxta causam præbuit cumulative præscribendi, *cap. Cum dilectus*, & ibi Butr. de consuet. qua ratione interdum etiam instituit tanquam Vicarius Episcopi, existimans hanc potestatem ad utrumque simul pertinere.

Itaque nec text. hic, nec doctrina Innocent. & aliorum quicquam obstat Præposito, quominus cumulative præscripserit, quia procedunt, quando inferior intendebat præscribere in privatione Episcopi. Hunc eundem intellectum ad hanc Decretalem posuerunt, licet subtilius, Ant. de Butr. col. 3. vers. *Dic ergo, quod in dubio*, & Joan. de Imol. prope fin. ubi probant, ideo hic per exercitium Episcopi interrupti præscriptionem Abbatis, quia Abbas noluit creare novum jus, id est cumulare jurisdictionem jurisdictioni, sed tantum uti jurisdictione eo respectu, quo Episcopus utebatur, ut sic Ecclesia eximeretur ab Episcopo, & sibi subiceretur; idque patere, quia dicebat Ecclesiam sibi pleno jure subjectam, & prorsus exempta a jurisdictione Episcopi. Idem apertius docuit hic Ægid. Bellam. numer. 8. ubi ait, ita demum per solum exercitium Episcopi interrupti præscriptionem inferioris, si inferior præscribat per modum exclusionis Episcopi: alias secus. Et infra sub num. 30. vers. *Quod dixi*, hunc ait esse intellectum glossæ Innocent. quia ibi agebat Abbas per modum exclusionis Episcopi, cum diceret Ecclesias a jurisdictione Episcopi prorsus exemptas; ac propterea illo excluso præscribere non potuit; quia cum Episcopus per unicum actum jus, ac possessionem suam conservaverit, necessario etiam impedivit, quominus inferior privative præscriberet. Non enim poterat procedere præscriptio exclusiva illius, qui priusquam inferior præscriptionem complevisset, eisdem actus aliquando exercuerat. Præscriptioni autem cumulativæ non potuit esse locus, quia defuit animus præscribendi, a quo præscriptio qualificatur, l. fin. ff. *Quemadmodum serv. amitt. l. ult. ff. de itin. actuque privat.* & notat hic Bellam. n. 30. vers. *Ad secundam questionem*. Quod tacite etiam fenserunt hic Anch. n. 6. & Jo. de Anan. num. 9. volentes interrupti præscriptionem Abbatis per solum exercitium Episcopi, si Abbas plene probaverit se jus Episcopale exercuisse, id est voluisse præscribere plenam jurisdictionem, excluso Episcopo.

Consuluit pro eadem opinione Bald. conf. 493. n. 11. vers. *De quinta questione princ. vol. 3.* ubi sic distinguit: Aut quis præscribit tanquam sub alio, aut tanquam super, aut tanquam secus ab alio: & primo casu, in quo proprie versatur Præpositus, dicit præscriptionem esse cumulativam: & n. 12. *Si Plebanus*, inquit, *in suo Plebanatu præscripsit institutionem, Episcopus nullo modo se intromittere debet: quod est verum, si habuit possessionem per exclusionem Episcopi*. Et infra, *Licet Plebanus habeat pro se consuetudinem, non tamen Episcopus est factus ex utroque a jure communi*; & sic ille, cui præsentabunt Patroni, instituet, quia est cumulativa potestas, & non abortiva. Hæc Baldus, qui amplius testatur sic practicari Florentiæ inter Archiepiscopum, & Plebanos, præter auctores supra relatos allegatur etiam pro Præposito, Abbas hic, Bald. de præscr. 3. p. 6. princ. in 4. q. vers. *Et primo quero*, & Covarr. in cap. *Alma mater* in 1. p. rel. §. 12. sub n. 3. qui simpliciter censet præscriptionem esse cumulativam, quando Episcopus quoque exercuit.

Quamobrem ex his patet hanc magis communiter approbari, quando inferior intendit solum cumulative præscribere, ut hoc casu; & ut est communior, validioribus etiam rationibus fulcitur; nam hic modus interruptionis per solum exercitium Episcopi absque prohibitione non numeratur inter alios modos interruptendi præscriptionem, nec Batt. in l. *Naturaliter*, ff. de usuc. de eo mentionem fecit, dum recensuit dicta Innocent. hic;

ut animadvertit Abbas. Hæc habenda est ratio Parisii dicentis ex hoc textu induci hunc modum interruptionis: quia supra ostendimus hunc textum non habere locum in eo, qui intendit tantum cumulative præscribere.

Præterim vero, quia, si esset vera opinio Parisii, nunquam daretur præscriptio cumulativa, ut Abb. perpendit, cujus tamen contrarium voluerunt gl. & Doct. in c. *Pastoralis*, de offic. Ordin. Nec tollit obicem responsio Parisii, quod dari poterit hujusmodi præscriptio in duobus Prælatiis, quorum neuter habeat verum titulum, juxta terminos l. *Si duo*, ff. *uti possid.* Quinimo Doctores admittunt præscriptionem cumulativam etiam in Prælato inferiore contra Episcopum, qui verum habeat titulum a jure communi, ut ibi per gloss. & Felin. in 8. limit.

Quibus accedit, quod in his, quæ possunt esse penes plures in solidum, ut est jurisdictio, quæ potest esse penes Episcopum; Archidiaconum, & Archipresbyterum, cap. 1. & 2. & cap. final. de offic. Archid. & cap. in fin. de offic. Archipresbyteri, possessio unius non interruptit possessionem alterius, quia unusquisque actus facit, ut suo jure utatur; non ut possessionem alterius interruptat. Ita Ægid. hic numer. 31. & probat totus fere tit. de offic. Archid. nam illa majori parte spectant ad Archidiaconum ex consuetudine, ut in cap. fin. eod. tit. secundum Abb. loco citato. Et Bellam. in c. *De quarta*, num. 52. vers. *Si vero sum in possessione supra eodem*, ait, in diverso jure possidentibus, actus unius possessionem alterius non interrompere: puta, si unus possideat jure ordinario, alter ex privilegio, vel consuetudine, ut hoc casu. Ratio est, quia unusquisque intendit jus suum exercere, non jus alterius præripere, & interruptio non fit sine animo, Bald. conf. 267. in causa Petri, in princ. lib. 3. Quod cum generaliter sit verum, specialius tamen apparet in casu præsentis, quia Episcopus potius voluit approbare, quam interrompere præscriptionem cumulativam Præpositi.

Primo, quia citatus ab executore Apostolico in reformatione instituendi, acquievit sententiæ postea latæ ad favorem Præpositi, cum ab ea non appellaverit, l. final. C. de sent. que pro cer. quan.

Deinde ob annuas visitationes Episcoporum, ex quibus elicitur eorum scientia, & patientia, Rota divers. par. 2. decis. 106. n. 8.

Tertio, ob institutiones Præpositi multiplicatas, & effectum sortitas spatio supra centum annorum, Salyc. in l. *Auctoritatem*, v. *Quero de questione facti*, C. unde vi, Rot. divers. decis. 28. n. 7. p. 1.

Quarto, quia Examinatores Synodales Episcopi diversis temporibus sæpius approbarunt Presbyteros coram Præposito præsentatos, ac postea ab ipso institutos, ut patet ex publicis instrumentis, ac exhibitis in fasciculo fol. 45. a tergo, & in fol. 150. & seqq.

Ac postremo, quia cum Promotor fiscalis Episcopi anno 1601. præcepisset Præposito, ne se ingereret in quadam præsentatione facta prius coram eo, & postea coram Vicario Episcopi; idem Vicarius cognita præventionem Præpositi, remisit causam ad eum tanquam jurisdictionem cumulative habentem cum Episcopo ex Bulla Eugeniana; & aliis privilegiis, ut ex authentica scriptura signata litera E. Atque ita elicitur ex parte Episcopi animus approbandi potius, quam interruptendi præscriptionem Præpositi, non solum ex juris præscriptione, sed etiam ex actibus positivis, ut dictum est.

Ex quibus sublata sunt etiam argumenta, quæ supra in contrarium rerulimus; nam quod in controversia possessionis præferri debeat possessio Episcopi tanquam titulata, procedit, quando possessio unius non est compatibilis cum possessione alterius, juxta leg. *Si duo*, ff. *uti possid.* tunc enim cum una, & eadem res non possit a pluribus in solidum possideri, leg. *Si ut certo*, §. *Duobus vehiculum*, ff. *comm.* si probationes utrinque sint pares, possessio titulata præfertur, cap. *Licet causam*, de probat. At secus est in his, quæ possunt esse apud plures in solidum, ut hoc casu, quia tunc unusquisque in sua possessione conservatur, & est locus cumulativæ, ut jam probavimus.

Et eodem modo responderetur ad id, quod dicitur suam præscriptionem Præpositum interrupisse, quia aliquando instituit tanquam Vicarius, per doctrinam gl. in l. *Cum notissimi*, §. *Imo*, & §. *Illud v. Innovata circa fin. v. Etiam que.*

quædam, C. de præscript. 30. annor. & Put. decis. 188. n. 6. lib. 2. Nam d. gloss. habet locum in rebus corporalibus tantum, quæ non possunt a pluribus in solidum possideri, vel in actibus de directo contrariis; tunc enim actus gestus nomine alterius propriam possessionem interrumpit, quia nimirum possessio unius est exclusiva possessionis alterius, juxta terminos d. l. Si duo. At vero in corporalibus, & aliis non oppositis non est ita, quia cum possint esse in solidum apud plures, propria quasi possessio non excluditur per actum alieno nomine gestum, sicut non interrumpitur

per solum exercitium alterius, ut abunde diximus, atque ita declarat Put. d. decis. 188.

Cetera vero, quod jus instituendi non possit acquiri præscriptione, quod Præpositus non habeat titulum, nec bonam fidem, quod ejus institutiones plures patiantur defectus, & quod illas cassaverit sententia arbitralis Ormanetti, jam plene sustulit S. Congregatio in priori decisione hujus causæ: & ita resolutum, ut dixi in cap. Cum Ecclesia Sutrina, num. 24. supra de caus. possess. & propriet.

DE PRÆSCRIPTIONIBUS.

Idem Innocentius Episcopo Lucano.

CAPUT XVIII.

Cum olim, frater Episcopo, cum Abbate & Monachis sancti Salvatoris de Ficheto, super plebe Salamazanæ, & adjacentibus capellis ipsius, in nostra præsentia litigando, institutionem in eis, & alia ad jus Episcopale pertinentia vendicares: ad fundandam intentionem tuam jus commune principaliter allegabas, cujus auctoritate dicebas, universa spiritualia in prædictis locis, quæ sunt in diocesi tua constituta, ad te tanquam ad Dioecesanum Episcopum pertinere: arbitrium præterea super hoc promulgata a Pistorien. Episcopo, Archipresbytero, ac Primicerio Lucanis allegans. Ad elidendam autem intentionem tuam, Abbas Gregorii VII. Papæ (prædecessoris nostri) privilegium exhibuit, quod prædictum arbitrium multo videbatur tempore præcessisse: per quod tam Monasterium, quam plebs & capellæ prædictæ, videbantur libertati donatæ: & infra. Aliorum quoque Romanorum Pontificum dictus Abbas privilegiis utebatur, post arbitrium promulgatum obtentis, qui libertatis privilegia sibi concedere videbantur: & infra. Quia prædictus Abbas sufficienter ostendit, Monasterium suum super institutionibus, destitutionibus, & ordinationibus Plebani, & Clericorum, Baptismo, poenitentia in levioribus culpis, sepultura, decimarum perceptione, ac Divinis officiis celebrandis, tam in plebe, quam in capellis prædictis, in excommunicando, atque interdicens, & etiam absolvendo, legitima præscriptione munitum, Abbatem ipsum ab impetitione tua, super jam dictis articulis, duximus absolvendum, super illis tibi perpetuum silentium imponendo: super aliis omnibus quæ ad jus Episcopale spectare noscuntur, juxta tenorem arbitrii, eundem Abbatem, quoad plebem & capellas prædictas, sententialiter condemnantes.

SUMMARIUM.

- 1 **A**bbas in Capellis præscribere potest jura Episcopalia, sed obtinet in his solis, quæ præscripsit, & num. 10.
- 2 Loca adjacentia præsumuntur de jurisdictione illius civitatis, cujus territorio magis adjacent.
- 3 Compromitti potest de juribus Ecclesiæ in Clericos ipsius.
- 4 Prelatus in juribus Ecclesiæ suæ potest esse arbiter, & Judex.
- 5 Episcopus fundat intentionem de jure communi super jurisdictione universalis in omnibus Ecclesiis suæ Diocesis.
- 6 Si jurisdictio spiritualis sit; secus, si temporalis.
- 7 Dioecanus solus dicitur Episcopus.
- 8 Ordinarius dicitur quilibet habens in loco ordinariam jurisdictionem.
- 9 Diocesani appellatione an & quando veniat inferior Prelatus.
- 10 Prelatus inferior potest præscribere jura Episcopalia contra Episcopum, licet non sit exemptus ex privilegio.
- 11 Præscribere potest inferior Prelatus contra Episcopum jus instituendi, & destituendi.
- 12 Et quid in institutione autorizabili.
- 13 Præscribere an possit inferior jus ordinandi Clericos, tam per se ipsum, quam per alium.
- 14 Et quid post Concilium Tridentinum, & num. seqq.
- 15 Regulares non possunt suos subditos ordinandos dimittere, nisi ad Episcopum dioecesanum.
- 16 Et quid, si sint nullius diocesis.
- 17 Baptismus, id est jus tenendi in Ecclesia fontem baptismalem, potest præscribi.
- 18 Prelatus inferior an possit præscribere jus absolvendi a casibus Episcopo reservatis. Fagnan. in II. Lib. Decretal.

- Et quid post Concilium Tridentinum, num. 21. usq. ad num. 25.
- 19 Jurisdictio bassa facilius præscribitur, quam merum imperium.
- 20 Præscribi possunt per inferiorem Episcopo omnia, quæ sunt jurisdictionis, & dignitatis Episcopalis.
- 21 Casuum reservatio facta ab Episcopo diocesano non afficit personas nullius diocesis.
- 22 Præscriptio jurisdictionis Episcopalis in certa parte diocesis excluso Episcopo, includit etiam facultatem sibi casus reservandi.
- 23 Casus sibi reservare an & quando possit inferior Prelatus, num. seqq.
- 24 Præscriptio non procedit in his, quæ sunt contra disciplinam Ecclesiasticam.
- 25 Sepultura, seu jus libere recipiendi aliquem ad sepulturam potest præscribi.
- 26 Quarta Decimarum Episcopo debita præscriptibilis est.
- 27 Monachus, qui præest Ecclesiæ seculari, non debet ibi divina officia celebrare juxta ritum Monasticum, nisi hoc jus præscripserit.
- 28 Præscribi potest ab inferiori Prelato potestas excommunicandi, interdicens, & absolvendi.
- 29 Præscribens contra universaliter possidentem in certis articulis etiam animo acquirendi jurisdictionem universalem, illam universaliter non acquirit, sed tantum præscribit, quantum exercuit.
- 30 Secus, si nemo universaliter possidebat, quia totum præscribit, si ea intentione hoc faciat.
- 31 Possessio fundi ut acquiratur, non oportet omnes glebas circumambulare.
- 32 Jurisdictionem exercens in actu, retinet in omnibus, si habeat concessionem ab eo, qui jus concedendi habet.
- 33 Præscribens unum actum universalem acquirit universalem

- sam jurisdictionem, si habeat causam universalem, seu intentionem fundatam de jure communi.*
- 34 *Præscribens potestatem excommunicandi an censeatur etiam præscribere potestatem interdicens, suspendendi, & absolvendi, remissive.*
- 35 *Prelatus inferior, qui nititur sola præscriptione, non obtinet contra Episcopum, nisi illam sufficienter probet.*
- 36 *Archiepiscopus Theatinus an sit manutenendus in possessione visitandi loca subjecta Abbatiæ S. Joannis in Venere, donec Commendatarius probaverit per rem judicatam se in illa utranque jurisdictionem exercere, & n. seqq. usque in fin.*
- 37 *Abbatia S. Joannis in Venere ex sententia Rotæ est intra fines Theatina diocesis.*
- 38 *Episcopus potest causas matrimoniales, & criminales cognoscere, prædicandi licentias concedere, & Confessores approbare in locis intra suæ diocesis fines existentibus, donec probetur status nullius diocesis.*
- 39 *Visitationi Episcopi non subsunt loca, in quibus inferior exercet utranque jurisdictionem, nisi idem Episcopus majorem in illis auctoritatem exercent.*
- 40 *Congregatio Concilii quæstiones facti rejicit ad Judices competentes.*
- 41 *Prelatus inferior ad excludendum Episcopum a visitatione an docere debeat per rem judicatam de exercitio utriusque jurisdictionis in Parochos, & Parochianos.*
- 42 *Episcopus habet assistentiam juris, & Concilii Tridentini super jurisdictione spirituali in omnibus Ecclesiis etiam Regularibus intra fines suæ diocesis, quandiu non probentur exemptæ.*
- 43 *Concilium Tridentinum c. 11. sess. 25. de Regul. expenditur, num. 52.*
Monasteria in his, quæ pertinent ad animarum curam personarum secularium, subsunt jurisdictioni Episcopi diocesani, ibidem.
Nisi Abbas in loco Episcopalem, & temporalem jurisdictionem exercent.
- 45 *Non sufficit tamen nudum exercitium, sed requiritur justus titulus.*
- 46 *Prelato inferiori an & quando danda sit manutentio contra Episcopum in exercitio jurisdictionis Episcopalis.*
- 47 *Monasterii S. Joannis in Venere privilegia quæ?*
- 48 *Jurisdictio Episcopalis quibus constet.*
- 49 *Exemptio non inducitur ex sola receptione sub protectione Sedis Apostolicæ.*
- 50 *Prelatus inferior non potest juvari sola possessione contra Episcopum in interdicto retinenda.*
- 51 *Possessio titulata, & quæ fomentum habet a jure, præfertur in concursu.*
- 52 *Abbatibus allegantes utranque jurisdictionem onerantur duriori probatione, quam allegantes statum nullius diocesis.*

Cum olim. Abbas in Capellis præscribere potest jura Episcopalia, obtinet tamen in his solis, quæ præscriptit. Hoc dicit. Dividitur in tres partes. In prima ponit petitionem Actoris, & ipsius jura. In secunda ponit jura Abbatis, ibi, *Ad elidendam.* In tertia diffinit, ibi, *Quia prædictus.* Et partim pro Abbate usque ad *vers. Super aliis.* Et abinde pro Episcopo.

2 Nota primo ibi, *Adjacentibus*, loca adjacentia præsumi de jurisdictione illius civitatis, cujus territorio magis adjacent, arg. §. *Insula instit. de rer. divis.* & hic notat Bald. n. 1. Hinc est, ut quamvis visitare loca nullius diocesis, & illarum personas ordinare, eisque dimissorias ad Ordines suscipiendos concedere, non spectet ad Episcopum viciniorum, sed ad Episcopum intra cujus diocesis fines eadem loca sita sunt, ad præscriptum c. 10. sess. 23. Concilii Tridentini: tamen secus sit, si loca ipsa sint omnino extra fines cujusque diocesis; quia tunc prædicta facultas pertinet ad Episcopum, cujus Cathedralis Ecclesia proximior est, ex Decreto c. 9. sess. 24. Præsumuntur enim dismembrata a territorio illius civitatis, cui magis adjacent, ut ex sententia S. Congr. Cardinalium ipsius Concilii Interpretum scripti plenius in cap. Nullis infra de Paroch.

3 Secundo nota ibi, *Archipresbytero, ac Primicerio Lucanis*, juncta superscriptione; in personas Ecclesiæ posse de juribus ipsius Ecclesiæ compromitti. Nam Pontifex hic ar-

bitrium approbat, ut patet in fine capituli, & notat Joan. Andr. n. 4. in *ver. Lucanis*, dicens cordi tenendum, & remittit ad notara per se in c. *Cum inter in ver. Subscribimus, de re judic.* & in Specul. in tit. de arbitrio, §. *Sequitur, vers. Sed nunquid Abbas*, idem notant Butr. n. 6. in 9. notab. Cardin. num. 1. Anchar. & Abb. ambo in 5. not. Quod intellige, dummodo compromissum fiat in Clericos, ut hic; alias secus, ut in c. *Contingit supra de arbitr.* secundum Cardin. Non obstat textus in l. penul. ff. de arbitr. quam Joan. Andr. allegat in contrarium. Siquidem illa lex secundum Abbatem nihil facit: tantum enim decidit neminem posse in re propria esse arbitrum; hic vero Archipresbyter, & Primicerius non erant arbitri in re propria, sed in juribus Ecclesiæ, super quibus nedum Ecclesiæ Clerici, sed ipse quoque Prelatus potest esse arbiter, ut hic per eum. Et idem voluit Anton. de Butr. in c. *Cum inter*, §. 1. in 1. col. infra tit. prox. & Florian. in l. *Si societatem*, §. *Arbitrorum in princ. ff. pro soc.* quos refert Felin. hic n. 2. *vers. Dum dicit Abbas.* Nec mirum, quia in causa Ecclesiæ suæ Prelatus potest etiam esse Judex, c. *Si quis ergo* 3. q. 7. q. Sicut 7. q. 1. & cap. *Guilifarius* 23. qu. 4. & tenet gloss. unica in cap. *Cum venissent, vers. Sic Episcopus Judex est in causa Ecclesiæ suæ*, & ibi Abb. & DD. supra de judic. & notat in cap. 1. de penit. lib. 6. & hic per Butr. num. 12. *vers. Inducitur ad quæstionem.*

Tertio nota ibi, *Ad fundandam intentionem tuam jure commune, &c.* Episcopum de jure communi fundare intentionem super jurisdictione universali in omnibus Ecclesiis suæ diocesis, ut hic, & in cap. *Omnes Basilica* 16. qu. 7. cum aliis hic allegatis in gloss. 1. & per Host. ante n. 1. in *ver. In tua diocesi.* Idem notant Cardin. in 1. notab. Butr. Anchar. & Abb. omnes in 3. notab. & latius dicam infra n. 42. Intellige in specialibus, in quibus Episcopus obtinet eo ipso, quod probat Ecclesiam intra suæ diocesis fines existere, quandiu non probetur exempta. Secus vero in temporalibus, in quibus succumbit, nisi aliter doceat de jure suo. Textus est, in quo utrumque membrum probatur, in c. *Cum venerabilis*, ubi omnes notant, infra de relig. domib.

Quarto nota ibi, *Tanquam Diocesani Episcopum*, 7. appellatione Diocesani venire Episcopum tantum, non autem Prelatum inferiorem, liceat habeat in loco ordinariam jurisdictionem. Quod tenet gloss. 1. in Clem. 1. *vers. Item nota verbum Diocesani, de vita, & honest. Cleric. & in Clem. 1. in ver. Diocesani, de jurepatr. & Abb. hic n. 1. in 4. not. qui hinc colligit differentiam inter Diocesani, & Ordinarii; nam Diocesani dicitur solus Episcopus; Ordinarius vero etiam quilibet alius habens ordinariam potestatem in loco, ut in c. *Ordinarii*, juncta gloss. in *ver. Locorum, de offic. Ordin. lib. 6. gloss. in Clem. 1. in ver. Locorum Ordinarii, de testam.* de quo plene per Archid. in c. *Licet Canon n. 6. in ver. Ordinarius, de elect. lib. 6.* Idque confirmatur etiam ex ethymologia, & allusione vocabuli; nam Ordinarius dicitur qui habet ordinariam jurisdictionem; unde hoc nomen convenit cuilibet eam jurisdictionem habenti: Diocesani vero dicitur, qui præest diocesi; quod convenit soli Episcopo, ut in c. *Cum Episcopus, de off. Ordin. lib. 6.* Fatetur tamen Abbas Diocesani appellatione comprehendi quemlibet habentem in loco ordinariam jurisdictionem, ubi subjecta materia pariter est apta concernere, tam Episcopum, quam alium Ordinarium. Et ita salvat quod scripsit Joan. Andr. in cap. *Joannes super ver. Diocesani, de testam.* Tu vero adde glossam in Clem. 1. §. *Volumus in ver. Diocesani, de foro compet.* quæ notabiliter dicit pro Diocesani intelligi eos, qui habent in loco Episcopalem jurisdictionem, vel quasi; dummodo tamen illam habeant privative ad Episcopum. Quam glossam sequitur ibi Card. n. 2. in 4. q. Imola num. 38. Abb. num. 15. & Vitelin. n. 4. Similis gloss. est in Clem. 1. in *ver. Proprii, de reb. Eccles. non alien.* quam hic sequitur Felin. n. 1. *ver. Secundo limita*; per hoc enim inferior constituitur in proprio territorio, ut notat Gemin. post Joan. de S. Georgio in c. 2. col. 4. *vers. Quæro, an inferiores Prelati ab Episcopis habeant territorium, de constit. lib. 6. & dixi plenissime in c. Significasti, de offic. Archid. & in c. Cum contingat, de foro compet.**

Quinto nota, Abbatem, & sic inferiorem Prelatum posse præscribere jura Episcopalia contra Episcopum, ut hic est casus secundum Jo. Andr. & omnes in Summa: concordat text. in c. *Auditis supra eodem.* Et quamvis Host. hic in princip. in *verb. Abbate*, dicat hoc procedere, si Abbas sit exemptus ex privilegio, quia alias non posset præscribere

- bere jura Episcopalia; tamen oppositum determinat Innocent. num. 2. cui consentiunt Butr. num. 10. in ult. notab. & Anchar. nu. 2. in 2. not. & Innocentii opinionem putat veriore Abb. nu. 4. in 7. not. & in d. c. Auditis, & ibi dixi.
- 11 Sexto, nota in vers. Quia prædictus Abbas, octo jura, quæ contra Episcopum præscribi possunt ab inferiori Prælato, de quibus hic per Host. num. 2. vers. Sed hoc nota, Jo. Andr. sub nu. 4. in ver. Ostendit, Butr. num. 10. in 10. notab. & Abb. in 8. notab.
- 12 Primo enim præscribi potest jus instituendi in Ecclesiis, & Capellis, necnon jus destituendi. Et quod dictum est de jure instituendi, Abbas intelligit contra Hostiensem etiam de institutione autorizabili, dicens hoc probari aperte in hac Decretali, ubi simpliciter institutio reservatur Abbati in plebe, & Capellis: & fufius hoc prosequitur in d. c. Auditis supra eod. Tu vero hoc intellige, ut dixi in c. Eam te nu. 3. supra de etat. & qual. & in cap. Cum contingat n. 31. 37. & sequitur de foro compet.
- 13 Secundo, præscribi potest ordinatio Clericorum; quod duobus modis potest intelligi. Uno modo, ut ipse Prælati præscribat jus ordinandi Clericos per seipsum. Et hoc casu, jure communi inspecto, præscriptio procedit tantum quoad illos Ordines quos inferior potest conferre, ut in cap. Quoniam 69. dist. & in cap. Abbates, de privil. lib. 6.
- 14 Dixi jure communi inspecto, quia ex Concil. Trident. cap. 10. sess. 23. Abbatibus, & aliis inferioribus non licet primam Tonsuram, vel minores Ordines conferre cuiquam, qui Regularis subditus sibi non sit, non obstantibus privilegiis, præscriptionibus, vel consuetudinibus etiam immemorabilibus. Unde aut Abbas vult ordinare suos subditos Regulares, & non eget præscriptione, cum habeat potestatem eos ordinandi, ut in d. cap. Quoniam. Aut vult ordinare sibi non subditos, & ei obstat Concilium; de quo dic latius, ut scripsi in cap. Cum contingat, de etat. & qual. in cap. 1. de suppl. negl. Prælat. & in cap. Aqua, de consecr. Eccles. Quo vero ad alios Ordines, quos inferior non potest conferre, absolutum est etiam jure communi inspecto, non procedere præscriptionem; quia quæ sunt Ordinis Episcopalis, nullo unquam tempore præscribi possunt, cap. Quanto, & ibi dixi supra de consecr. & d. cap. Aqua.
- 15 Alio modo ordinatio Clericorum potest intelligi, ut Prælati jus ordinandi præscribat non per seipsum, sed per aliud, id est, ut possit suos subditos ordinandos dimittere ad quem maluerit Catholicum Antistitem. Et de jure communi procedit præscriptio, ut hic, & in c. Veniens infra eod. secundum Hostien. & alios præallegatos. Verum post Concilium Tridentinum secus dicendum est, quia Abbates, & alii inferiores Prælati Clericis secularibus litteras dimissorias nullatenus concedere possunt, ut ab aliis ordinentur; & quamvis possint illas concedere suis subditis Regularibus, non possunt tamen eas dirigere, nisi ad Episcopum Diocesenum, ut in c. 8. sess. 23. aut si sint nullius diocesis, ad Episcopum intra cujus diocesis fines existunt, ut præcipitur in d. c. 10. ubi derogatur præscriptionibus, & consuetudinibus etiam immemorabilibus. Quod si omnino sint extra fines cujusque diocesis, ex sententia Sac. Congregationis Concilii, dimissoriæ dirigendæ sunt ad viciniorem Episcopum, qui tanquam Sedis Apostolicæ Delegatus potest eos visitare, ex Decreto cap. 9. sess. 4. ut dixi supra in 1. notab. de quo vide quod scripsi latissime in cap. Significasti supra de offic. Archid.
- 17 Tertio, præscribi potest baptismus, id est, ut inferior Episcopo jus habeat in Ecclesia tenendi fontem baptismalem. Simile in c. 2. de Cappell. Monach.
- 18 Quarto, præscriptibilis est poenitentia in levioribus culpis. Et hinc arguit Anton. de Butr. n. 8. in 11. not. ut Prælati inferior non possit præscribere jus poenitentiae injungendæ quoad graviores culpas, & casus Episcopo reservatos, de quibus in c. 2. de poenit. & remiss. lib. 6. Et videtur ex mente Baldi num. 3. in ver. In levioribus culpis, qui hinc colligitur bassam jurisdictionem facilius præscribi, quam merum imperium, de quo in l. More majorum, ff. de jurisdic. omni. judic. & in l. Viros, C. de divers. offic. lib. 12. Sed oppositum tenet Abbas, motus ea ratione, quia omnia, quæ sunt jurisdictionis, & dignitatis Episcopalis, possunt per inferiorem Episcopo nomine suæ Ecclesiæ præscribi, ut in c. Auditis supra eodem. Et ad hunc textum respondet propterea hic dictum de levioribus, quia in illis duntaxat fuerat præscriptum; non tamen negat Abbatem potuisse præscribere in gravioribus.
- Fagnan. in 11. Lib. Decretal.

Verum hanc controversiam sustulit Concilium Tridentinum de Sacram. Poenit. sess. 14. cap. 7. de cas. reserv. Unde in hoc articulo hodie sic distingue: Aut Abbas, vel alius inferior Prælati ex privilegio Apostolico, vel legitima præscriptione habet omnimodam jurisdictionem quasi Episcopalem in certa parte diocesis, excluso Episcopo, itaut sit in statu nullius diocesis, secundum ea, quæ scripsi latissime in cap. Nullus infra de Paroch. & tunc non eget præscriptione ad absolvendum a casibus Episcopo reservatis, quia reservatio Episcopi non afficit subditos ipsius Abbatis, cum non sint de sua diocesi, ut plene probavi in cap. Omnis, infra de Poenit. & remiss. & Abbas ipse quoad subditos potest sibi casus reservare, ut mox patebit. Neque hoc casu est locus Decreto Concilii in d. cap. 7. de cas. reserv. quia loquitur de reservatione, quam faciunt Episcopi in diocesis, ut patet ibi, Episcopis omnibus in sua cuicunque diocesi. At locus nullius neque est in diocesi Episcopi, ut dixit Rota decis. 207. num. 2. part. 2. divers. & fufius notavi in cap. Cum contingat num. 32. 35. & 37. supra de foro compet.

Et in hoc primo casu salvari potest opinio Abbatis. Tunc enim inferiori suffragari potest præscriptio quoad absolutionem a casibus Episcopo reservatis, quando præscripsit totalem jurisdictionem Episcopalem, vel quasi, privative ad Episcopum in certa parte diocesis, juxta terminos cap. Auditis supra eod. & notata per glossam in Clem. 1. §. Volumus in ver. Diocesani, de foro compet. Nam in dicta præscriptione jurisdictionis universalis includitur etiam jus sibi reservandi casus, ut paulo infra patebit.

Aut inferior ex privilegio, vel præscriptione non est in statu nullius diocesis, sed est simpliciter exemptus, vel præscripsit jura Episcopalia in aliquibus tantum capitibus, ut fecerat iste Abbas in octo capitibus, de quibus in textu. Et tunc non valet præscriptio absolvendi a gravioribus casibus Episcopo reservatis: quia cum inferior hoc casu adhuc remaneat subditus Episcopo Diocesano, nec ipse inferior possit quoad subditos casus sibi reservare, obstat illi reservatio Episcopi Diocesani. Unde ab ipso tantum absolutio petenda est, ad præscriptum Concilii Trident. in d. cap. 7. Quod multo clarius procedit post Decretum Sac. Congregationis super negotiis, & consultationibus Episcoporum, & Regularium præpositæ, editum jussu felicis recordationis Clementis VIII. super absolutione a casibus reservatis. Quod refertur a Stephano Quaranta in Summa Bullarii in ver. Casus reservati pag. 162. Et in hoc casu tenenda est opinio Antonii de Butrio; magnopere enim pertinet ad disciplinam populi Christiani, ut in qualibet diocesi adsit Superior, qui possit graviora crimina reservare. Is autem in sua Diocesi non est nisi Episcopus. Neque enim in hoc suffragatur inferiori aliqua præscriptio; tum quia obstat Concilium; tum quia in his, quæ sunt contra disciplinam Ecclesiasticam, præscriptio non procedit, cap. Cum inter, de consuet. Felin. in cap. Accedentes num. 6. supra eodem, Bald. in tract. de præscript. in 1. part. sextæ partis principalis num. 7. Unde partes Sacerdotis sunt, cum extra mortis articulum nihil possit in casibus reservatis, id unum poenitentibus persuadere, ut ad Superiores, & legitimos Judices pro beneficio absolutionis accedant, ut legitur in d. cap. 7. Et hanc distinctionem non obscure probavit S. Congregatio ejusdem Concilii interpret; nam consulta, an inferior aliquis ab Ordinario in ea parte diocesis, quæ jurisdictioni suæ subiecta est, possit sibi reservare aliquos casus, quemadmodum Ordinariis licet in suis diocesis: Die 5. Julii 1582. respondit posse; si tamen habeat jurisdictionem quasi Episcopalem in eo loco, & nulli Diocesano subdit, nec ejus subditi.

Quinto, præscribi potest sepultura, id est jus recipiendi aliquem ad sepulturam libere, ut in c. Nimis iniqua, §. 1. vers. Et fratres infra de excess. Prælat.

Sexto, decimarum perceptio. Quod intelligi potest, primo ut Abbas præscriperet quartam decimarum Episcopo debitam, ut in c. De quarta supra eodem, secundum Hostien. & Joan. Andr. Nam in perceptione decimarum Abbas non egebat præscriptione, cum de jure communi spectent ad plebem, c. Cum contingat, de decim. Deinde potest intelligi, ut Abbas præscriperet decimas, ut caperet ad utilitatem sui Monasterii, secundum Abbatem.

Septimo, potest præscribi jus celebrandi Divina in Ec-

eleiis Episcopo subjectis. Quod similiter potest intelligi duobus modis. Primo, ut Abbas præscripserit facultatem libere celebrandi in prædictis Capellis, secundum Innocen. *in fin. in verb. Celebrandis*. Et secundum hunc intellectum Prælatus Regularis de jure communi non potest libere celebrare in Ecclesiis secularibus sibi subjectis. Secundo modo intelligi potest, ut Abbas præscripserit jus celebrandi in Ecclesia sibi subjecta, juxta officium Monachale; nam de jure Monachus, qui præest Ecclesiæ seculari, non debet ibi officiare juxta ritum Monasticum, arg. *cap. Illa 12. dist. & notat glossa unica in fine in cap. de Monachis 16. quest. 1*. Et hic intellectus magis placet Hostien. *n. 5. in verb. Ac divinis officiis, & in ver. seqq.* Abb. *num. 5. vers. Octavo jus celebrandi*, ubi ait esse mente tenendum hoc jus esse præscriptibile, & Joan. de Anan. *num. 3*.

38 Octavo, & ultimo præscriptibilis est potestas excommunicandi, interdicendi, & absolvendi. Quod intelligunt Doctores respectu Clericorum, & Ecclesiarum secularium; nam subditos suos potest Abbas de jure communi excommunicare sine alia præscriptione, ut *in c. Sicut de Simon. & in cap. Cum in Ecclesiis, de major. & obe d.* secundum Abb. *num. 5. in fine*.

39 Septimo, nota ibi, *Super jam dictis articulis*, necnon ibi: *Super aliis omnibus*, ad præscriptionem unius articuli juris Episcopalis non inferri ad præscriptionem alterius sub eodem genere, prout sentit gloss. *fin. hic*, & notat Burr. *num. 5. in 6. notab. Calder. conf. 192. circa med. vers. In omnibus autem, alias 2. de præscript. Roman. conf. 368. num. 8. vers. Unde videmus*, Abb. *conf. 71. Videtur n. 1. lib. 2*. Atque ita alio exercente, & possidente universalem jurisdictionem in loco, si alius exerceat jurisdictionem in certis articulis, etiam animo acquirendi universalem jurisdictionem; per hoc tamen illam non acquirit universaliter, sed tantum præscribit quantum possedit, & exercuit. Et ita est hic casus pro his, quæ notat Innocent. *in cap. Dilectus, de Capell. Monach.* secundum

30 Abb. *hic num. 6*. Secus autem est, si nemo universaliter possidebat; quia tunc ex uno actu inferitur ad præscriptionem aliorum ejusdem generis, ut ibi Innocent. notat, quando ea intentione hoc facit, ut universalem jurisdictionem acquirat, ut declarat Alexan. *conf. 68. num. 19. vers. Ad prædicta bene facit lib. 2.* & probatur optime *in cap. 1. de relig. dom.* ubi si dubitatur in cujus diocesi sit Basilica consecranda, ille Episcopus consecrabit, qui prius in illo loco Episcopalia exercebat. Ad idem textus *in l. Possideri in princ. ff. de acquir. possess.* ubi habetur ad acquirendam fundi possessionem non esse opus, ut quis omnes glebas circumambulet, sed sufficere quamlibet partem fundi introire, dummodo mente, & cogitatione hoc fiat, ut totum fundum usque ad

32 terminum velit possidere. Et hæc sit prima limitatio ad conclusionem superius propositam. Aliam limitationem ponit Bart. *in l. 1. §. Si quis hoc interdicto num. 1. ff. de itiner. actuque privato*, ubi, In præscribenda, inquit, jurisdictione, probata quasi possessione certi actus, in illo tantum actu præscribet, non in aliis; secus si haberet concessionem ab alio, qui habet jus concedendi; tunc enim si uteretur jurisdictione in actu uno, retineret in omnibus. Itaque ex præscriptione unius actus inferitur ad præscriptionem alterius sub eodem genere, quando præscribens habet causam universalem, seu fundat intentionem de jure communi, quia tunc ex præscriptione unius actus universalis acquiritur universa jurisdictione, secundum theoricam Innocentii communiter approbatam *in d. cap. Dilectus in princip. Oldrad. conf. 354. num. 17. vers. Quinto opponitur*, Frider. de Sen. *conf. 130. factum est vale num. 2. vers. Sed contra*, Bald. *conf. 433. num. 7. lib. 3.* plene Alexan. alios cumulans *in conf. 68.*

33 Et viso *num. 18. lib. 2*. An autem præscribens potestatem excommunicandi videatur etiam præscribere potestatem interdicendi, suspendendi, & absolvendi, dic ut plene per Abb. *hic num. 7.* & Felin. *in cap. Auditis in princ. num. 11. supra eodem*, ubi declarat doctrinam Abbatis hic. Et an, & quando qui potest excommunicare, possit absolvere, vide per eundem Felin. *in cap. Pastoralis, §. 1. de offic. Ordin.*

35 Ultimo, nota ibi, *Sufficienter ostendit*, non sufficere, ut inferior Prælatus alleget se legitime præscripsisse jura Episcopalia ad hoc, ut obtineat contra Episcopum, nisi de præscriptione hujusmodi plenam fecerit fidem, ut

hic, & *in cap. Cum persona, de privileg. lib. 6*. Quod tamen declara, ut latius dicam infra a *num. 46*.

Ex facto quæsitum est, an Archiepiscopus Theatinus sit manutenendus in quasi possessione visitandi loca subjecta Abbatia S. Joannis in Venere, donec Commendatarius per rem judicatam probaverit se in illa utranque jurisdictionem Episcopalem, & temporalem in Parochos, & Parochianos exercere.

Cum die 4. Maji 1612. in Rota decisum fuisset, Abbatiam S. Joannis in Venere, circumscripto effectu, intra fines Theatinæ diocesis existere; ac deinde Archiepiscopus obtinisset mandatum de manutenendo in quasi possessione visitandi ipsam Abbatiam, ac loca ab ea dependentia, atque in illis ea, quæ a Concilio præscribuntur, exercendi: postea Sac. Congregatio Concilii ab eodem Archiepiscopo consulta declaravit, donec per tres sententias conformes, vel unicam, quæ in rem judicatam transferret, dictam Abbatiam, ac loca illi subjecta nullius diocesis esse constiterit, spectare ad Archiepiscopum Theatinum duntaxat causas ibi matrimoniales, & criminales cognoscere, licentias concionandi concedere, ac Sacerdotes approbare ad confessiones audiendas. Sed cum Archiepiscopus vellet visitare in vim dicti mandati de manutenendo; oppositum fuit, inter alia loca Abbatia subjecta extare Castrum de Fossacæca, Castrum de Rocca, & Villam S. Eufanii, in quibus Commendatarii dictæ Abbatia exercebant utranque jurisdictionem Episcopalem, & temporalem in Parochos, & Parochianos; ac proinde exempta esse ab Archiepiscopi jurisdictione, & visitatione in vim *cap. 11. sess. 25. de regul.* Unde super his Sac. Congregatio consulta respondit, si Commendatarius dictæ Abbatia in prædictis Castris Episcopalem, & temporalem jurisdictionem exerceat, loca hujusmodi minime subesse jurisdictioni, & visitationi Archiepiscopi, & Decretum ab ipsa Congregatione jampridem editum, ad hunc casum non pertinere, nisi Archiepiscopus majorem in prædicta loca jurisdictione exerceat. Ceterum an vere Abbas in supradicta loca utranque jurisdictionem, aut Archiepiscopus majorem exerceat auctoritatem, non spectare ad judicium S. Congregationis, sed in Rota, ubi causa pendet, else discutiendum.

Nunc itaque cum ad excludendam Archiepiscopi visitationem Commendatarius teneatur probare se in dicta loca exercere utranque jurisdictionem: Queritur a S. Congregatione, an de hujusmodi jurisdictione constare debeat per tres sententias conformes, vel unicam, quæ in rem judicatam transferret, quemadmodum de statu nullius diocesis jam censuit S. Congregatio, itaut interea Archiepiscopus non sit impediendus uti suo mandato de manutenendo in quasi possessione visitandi: An verò ad impediendam Archiepiscopi manutentionem satis sit incontinenti docere de exercitio utriusque jurisdictionis per testes, scripturas, & alia ejusmodi genera probationum.

Pro solutione supponendum est primo, Episcopum habere assistentiam juris, & Concilii Tridentini super jurisdictione spirituali in omnibus Ecclesiis intra suæ diocesis fines consistentibus, siue illæ seculares, siue Regulares existant, quandiu non probentur exemptæ, ut de secularibus patet hic, & *in cap. Omnes Basilice 16. qu. 7. in cap. Cum venerabilis, de relig. domib.* & dictum est supra *num. 5. in 3. not.* & de Monasteriis est text. *in cap. Abbatibus, ubi notat gloss. in ver. Episcoporum, & in cap. Monasteria 18. qu. 2. in cap. Tua nobis*, ubi id notat Dec. *num. 16. de confirm. util. vel inutil. in cap. Cum dilectus, & in cap. De Xenodochiis, de relig. domib.* ubi Hostien. *sub num. 6. in ver. Per sollicitudinem*. Hic patet, inquit, manifeste quod Monasteria, & alia loca religiosa, & pia ad diocesanum pertinent de jure communi, de quo ipse diocesanus petens, vel agens fundat intentionem suam, ut hic patet, & *16. qu. 5. cap. Si quis Episcoporum, & quest. 3. cap. 2. & 18. qu. 2. cap. Quidam Monachorum*. Unde semper dabitur sententia pro eo, nisi privilegium, & aliud Canonikum quod obstat, *18. qu. 2. cap. Abbatibus, de præscr. cap. Non liceat, de institut. cap. 3. & cap. Cum venissent, cum aliis per eum allegatis; & decidit Rota decis. 78. num. 1. part. 1. divers.* & statuitur Decreto Concilii, *cap. 11. sess. 25. de regul.* Nam ibi primo constituitur regula, ut Monasteria curata in his, quæ pertinent ad animarum curam personarum secularium, subsint jurisdictioni, & visitationi Episcopi, in cujus diocesi sita sunt. Et quamvis deinde excipiantur loca, in quibus Abbates utranque

jurisdictionem exercent; tamen cum regula sit pro Episcopo, exceptio pro Regularibus, Episcopus dicitur habere juris assistentiam, quandiu exceptio a Regularibus concludenter probata non fuerit, ut est text. *in c. Cum Episcopus*, & ibi gloss. *in verb. Habere, de off. Ordin. lib. 6.* & tradit Bald. *in cap. 1. col. 2. de alien. judic. mutan. cau. facta*, & alii apud Dec. *in l. 1. n. 8. ff. de reg. jur.*

45 Deinde supponendum est, Concilium ubi eximit a jurisdictione Episcopi Abbates utranque jurisdictionem exercentes, non esse intelligendum de his, qui nudum habent exercitium jurisdictionis absque ullo titulo; sed de his, qui iuste, & legitime dictam jurisdictionem exercent: absurdum enim esset, ut Concilium voluisset in sua possessione manuteneri intrusos, & jurisdictionis Ecclesiae usurpatores, quos anathemati subjecit *in c. 11. sess. 22. exclusis Episcopis*, qui fundatam habent intentionem de jure communi, ut in præallegatis juribus, & fuit sæpius decifum in Rota, ut in causa Valentina jurisdictionis 9. Aprilis 1590. coram Bubalo, Caputaq. *decif. 201. part. 2. Seraph. decif. 1104.* ubi refert ita etiam censuisse Sac. Congregationem Concilii.

46 Quibus suppositis, videtur respondendum, Archiepiscopum Theatinum esse manutenendum in sua quasi possessione visitandi ejusmodi loca, quandiu Commendatarius non probaverit per tres sententias conformes, vel unicam, quæ in rem judicatam transierit, se in dictis Castris jurisdictionem Episcopalem, & temporalem exercere; nam cum Decretum *d. cap. 11.* non tollat, imo potius præservet juris assistentiam, quam habent Episcopi in Monasteriis suæ diocesis, ut dictum est; inferior Prælatus non est conservandus in sua possessione, nisi in duobus casibus. Primus est, si exhibeat privilegium, quod per se sit sufficiens ad dictam jurisdictionem exercendam. Secundus est, si dicat se munitum privilegio, & præscriptione, & privilegium exhibeat, quod licet per se non sit sufficiens, tamen justam causam præbeat præscribendi, & de possessione fidem faciat. His enim duobus casibus duntaxat datur manutentio inferiori contra Episcopum, text. est ad litteram *in cap. Cum persona, de privil. in 6.*

47 At vero hoc casu nullum quidem exhibetur privilegium per se sufficiens ad utranque jurisdictionem legitime exercendam: si enim de tali privilegio appareret, lis esset finita, tam in possessorio, quam in petitorio judicio, *cap. 1. de privileg. lib. 6. & d. cap. Cum persona, c. Quanto infra eod. tit. cap. Institutionis 25. qu. 2. cap. Cum dilectus*, & ibi Jo. Andr. *num. 3. de relig. domib. cum multis similibus*. Similiter nec exhibetur privilegium, quod præbeat justam causam exercendi Episcopalem, & temporalem jurisdictionem; nam in privilegiis exhibitis Alexandri III. & aliorum Pontificum, solum conceditur Monachis dicti Monasterii S. Joannis in Venere, ut ea, quæ sunt Ordinis, possint accipere a quo maluerint Catholico Episcopo; atque ut intra fines Abbatiae nullus Episcopus, nisi vocatus ab Abbate, Synodum celebret, aut Clericos constringat, cum hanc curam ad Abbatis solitudinem Sedes Apostolica voluerit pertinere; & Monasterium sub protectione dictæ Sedis suscipitur. Quæ verba ita restricta, & limitata tantum abest, ut potuerint præbere justam causam præscribendi Episcopalem, & temporalem jurisdictionem, ut potius ostendant hanc jurisdictionem a Commendatariis usurpatam fuisse: jurisdictionis enim Episcopalis constat cognitione causarum criminalium, matrimonialium, & aliarum civilium, institutione, ac destitutione, aliisque pluribus, de quibus

in cap. Conquerente, & cap. Dilectus, ubi gloss. *in verb. De lege jurisdictionis, de offic. Ordin.* & tamen in dictis privilegiis conceditur ad summum Abbati sola Clericorum constrictio, ac Synodi celebratio. Et quamvis Monasterium recipiatur sub Sedis Apostolicæ protectione; hæc tamen receptio nullam exemptionem importat, ut est casus *in cap. Ex parte, il secundo de privileg.*

Unde sequitur, ut cum Abbas sit sola præscriptione munitus, Archiepiscopus, qui fundat intentionem de jure communi, non sit prohibendus visitare, donec Abbas de præscriptione Canonica plenam fecerit fidem, juxta verba *d. cap. Cum persona*: inferior enim non potest juvari sola possessione, nec obtinere contra Superiorem in interdicto retinendæ, ut tradit Bart. *in l. 1. §. Hujus auctoritate interdicti sub num. 3. vers. Nam interdictum hoc, ff. uti possid. & Verall. decif. 306. n. 4. part. 1.*

Idque eo magis, quia Archiepiscopi Theatini bis visitarunt dictam Abbatiam, ac loca eidem subjecta, ita ut propterea res videatur sine difficultate, cum Archiepiscopus præter juris assistentiam, habeat etiam actus possessorios, Rota *decif. 382. num. 4. & 5. part. 2. in recent.* Præfertur enim in concursu possessio titulata, & quæ fomentum habet a jure, *cap. Licet causam de probat. Bart. in l. Si duo col. 2. ff. uti possid. Bald. in l. Qui accusare col. fin. in ult. notab. C. de eden. Menoch. de retention. remed. 3. num. 733.*

Præterea considerandum est, Concilium non resistere, imo potius assistere, ut Prælati nullius diocesis possint causas matrimoniales, & criminales cognoscere, ut sæpius fuit resolutum, & scripsi plene *in cap. Accedentibus infra de excess. Prælator.* & tamen in hac causa, quia Abbas nititur sola præscriptione, Sac. Congregatio declaravit ejusmodi causas esse ab Archiepiscopo Theatino cognoscendas, donec per rem judicatam constiterit dictam Abbatiam nullius diocesis existere; Ergo similiter etiam si Concilium non resistat, imo potius assistat Regularibus utranque jurisdictionem exercentibus, ita ut ab Episcopis visitari nequeant; tamen donec per rem judicatam de exercitio ejus jurisdictionis constiterit, non erit Archiepiscopus prohibendus ejusmodi loca visitare; cum Abbas nullum privilegium exhibeat, quod saltem præbeat justam causam præscribendi.

Rursum considerandum est, duriori probatione onerari Abbates utranque jurisdictionem exercentes, quam Prælatos nullius diocesis: his enim sufficit probare omnimodam jurisdictionem Episcopalem in certa parte diocesis excluso Episcopo, ut *in cap. Audis supra eodem*: hoc enim includit separationem territorii, & statum nullius diocesis, juxta gloss. communiter receptam in Clem. 1. §. Volumus *in verb. Diocesanis, de foro compet. Dixi in cap. Nullus infra de Paroch. & in cap. Cum contingat supra de foro compet.* At vere exercentibus utranque jurisdictionem non sufficit probare Episcopalem, sed requiritur etiam probatio temporalis jurisdictionis, ita ut teneantur probare statum nullius diocesis, qui includitur in probatione Episcopalis jurisdictionis, ac præterea etiam exercitium jurisdictionis temporalis. Unde si data est Episcopo manutentio, quando Abbas non tenebatur probare, nisi statum nullius diocesis, in terminis *cap. 9. sess. 24. longe magis debet illi dari in casu cap. 11. sess. 25. de regul.* quando Abbas tenetur probare non solum statum nullius diocesis, sed etiam temporalis jurisdictionis exercitium.

DE SENTENTIA ET RE JUDICATA.

Gregorius.

C A P U T III.

Non potest quenkum a Sacerdotali gradu (nisi justis ex causis) concors Sacerdotum sententia submovere.

Fagnan. in II. Lib. Decretal.

M 3

SUM-

S U M M A R I U M.

- 1 **S**acerdos sine iusta causa non est ab Episcopis etiam in unam sententiam concordantibus deponendus.
- 2 **D**epositio & degradatio Episcoporum, Presbyterorum, & aliorum Clericorum quem numerum Episcoporum requirat.
- 3 **E**t quid post Concilium Tridentinum.
- 4 **C**ause criminales graviores contra Episcopos a solo Romano Pontifice cognoscuntur, minores vero a Concilio Provinciali.
- 5 **C**haracter Ordinis durat etiam post mortem, & Clericus resuscitatus non esset iterum ordinandus.
- 6 **S**ententia requirit iustitiam causæ, & potestatem iudicantis.
- 7 **R**egulares excommunicari ob notorium delictum, an possint ab Episcopo denunciari, & num. seqq. usque in fin.
- 8 **M**iles Hierosolymitanus, qui Parochum publice percussit, non potest ab Episcopo declarari excommunicatus, & num. 12.
- 9 **D**eclaratoria excommunicationis an requirat citationem partis, & num. 17.
- 10 **C**itatio non potest decerni ab Episcopo contra exemptum.
- 11 **C**itatio est Decretum interlocutorium.
- 12 **R**egulares Sacramenta administrantes sine Parochorum licentia possunt ab Episcopo denunciari excommunicati.
- 13 **D**enunciatio, seu declaratio circumscripta citatione non est actus jurisdictionis, & num. 15.
- 14 **S**ententia lata post appellationem est nulla. Declaratio post appellationem est valida, ibid.
- 15 **E**xemptus notorie excommunicatus potest declarari ab Episcopo.
- 16 **E**xcommunicationis sententia, & declaratoria in quo differant.
- 17 **C**itatio requiritur in discussione causæ etiam publice, ob quam fertur declaratoria.
- 18 **S**ecus si causa sit notoria.
- 19 **C**itandus non est, cui notorium est defensionem non competere.
- 20 **P**ublicum, & notorium in quo differant.
- 21 **C**itatio pro declaratoria ob notoriam excommunicationem contra exemptum non est arctatoria.
- 22 **C**itatio quatenus sua putet interesse, potest fieri etiam non subdito.
- 23 **D**e notorio satis est, ut constet etiam extrajudicialiter.

1 **N**on potest. Joan. Andr. non summat, quia breve est. Sed per alia verba secundum Abb. sic summari potest. Sacerdos sine iusta causa non est ab Episcopis etiam in una sententiam concordantibus deponendus. Hoc dicit: & verbum, Sacerdos, intelligas large pro Episcopo, Presbytero, Diacono, & Subdiacono, juxta text. in cap. 2. de cohab. Cler. & mul. secundum Host. hic in princ. in ver. A sacerdotali, & num. 3. & Jo. Andr. num. 1. Quot autem Episcopi requirantur in depositione Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, vel Clerici in minoribus Constituti plene examinat Abb. hic num. 4. in fin. vers. Expediendo materiam, ad quem recurre.

3 Verum etsi de jure in causa depositionis, & actualis degradationis certus Episcoporum numerus requiratur, ut c. Si quis cum seqq. 14. qu. 7. cap. Degradatio, de pœn. lib. 6. tamen quia si omnes adhibere difficile esset, debita juris executio differretur; si quando autem intervenire possent, eorum residentia intermitteretur: provide a Trident. Synod. sess. 13. cap. 4. sancitum est, ut Episcopo per se, vel per ejus generalem Vicarium ad condemnationem, & verbalem depositionem, & per se ipsum tantum ad actuale degradationem procedere liceat contra Clericos etiam in Presbyteratus Ordine Constitutos, adhibitis tamen totidem Abbatibus, si ibi reperiantur, alioquin tot aliis personis in dignitate Ecclesiastica constitutis. Causæ vero criminales graviores contra Episcopos, quæ depositione, aut privatione dignæ sunt, ab ipso tantum Romano Pontifice sunt cogno-

scendæ, & observandæ, & cap. 8. sess. 13. & c. 5. sess. 24. Nec Concilium Provinciale cognoscere potest, nisi causas minores Episcoporum, ut in d. c. 5. in fin.

Nota primo ibi, A sacerdotali gradu, Clericum per 5 depositionem dejici a gradu suo: non tamen per hoc amittit characterem semel impressum in anima; quia indelebilis est, adeo ut duret etiam post mortem; unde Clericus si millies resuscitaretur, non esset iterum ordinandus, ut notat gloss. in cap. 1. in verb. Nunquam 32. qu. 7. & Abb. hic n. 1. & adde quod in proposito scripsi in cap. 1. n. 52. de supplen. negl. Pralat. post Innoc. & omnes in cap. ult. de Sacr. non iteran.

Secundo nota ex textu, duo copulative requiri ad validitatem sententiæ, scilicet iustitiam causæ, & potestatem judicantis, ut hic per Butr. in 1. notab. Quid autem in denunciatione, nunquid requiratur potestas, seu jurisdictio in personam, contra quam sit denunciatio, dic ut in qu. seqq.

QUÆRO, an Regulares exempti, qui ob notorium 7 delictum in excommunicationem inciderunt, possint ab Episcopo publice denunciari excommunicari, ut ab aliis evitentur.

Cum olim quidam Eques Hierosolymitanus suum Pa- 8 rochum publice alapa percussisset, & citatus ab Ordinario sua privilegia opposuisset; & quamvis ipso jure excommunicatus esset, cum omnibus tamen conversaretur: re ad Congregationem Concilii delata, S. Congregatio censuit non posse Ordinatum exercere in eum ullam jurisdictionem, neque excommunicando, neque declarando excommunicatum, quia ex privilegio exemptus est, ut in c. 11. sess. 24. Concilii Tridentini. Tamen ex quo ipse ob talem percussorem incidit in excommunicationem, cap. Si quis suadente, posse Episcopum præcipere omnibus Parochis, & Canonicis, & aliis Sacerdotibus, ne eum admittant intra Ecclesias eidem Episcopo subjectas. Atque idem postea respondit S. Congregatio annis præteritis ab Archiepiscopo Salernitano consulta. Quæ quidem declara- 9 tio in ea parte, in qua dicit Episcopum non posse exercere ullam jurisdictionem in exemptum, etiam declarando eum excommunicatum, eam habet rationem, quia hujusmodi declaratio requirit partis citationem, gloss. in Clem. presenti in ver. Constituit de cens. & in Clem. 2. eod. ver. de pœn. Felin. in cap. Rodolphus n. 41. de rescr. & Cardin. cons. 132. n. 4. aut certe requiritur citatio partis in discussione causæ, & verificatione facti, propter quod fertur declaratoria, licet in declaratoria ipsa non requiratur, ut inferrius dicitur. Citatio autem cum sit actus jurisdictionis, 10 non potest decerni ab Episcopo contra exemptum, cujus non est Judex competens, c. De illicita 24. qu. 3. c. Ex parte, in verb. Auctoritate Judicis citatus de rescr. & tradit Vant. de nullit. tit. de nullit. ex defectu citationis nu. 27. & 35. Est enim citatio Decretum interlocutorium, ut probatur in l. Cum Clericis, ibi, Sententiarum tuarum auctoritate pulsantur, atque ibi tradit gl. & Bald. C. de Episcop. & Cler.

Ac præterea speciale est, ut Religiosi Sacramenta admi- 12 nistrantes sine Parochorum licentia possint a locorum Ordinariis denunciari excommunicati, Clem. Religiosi, de privil. Ergo in contrarium est jus commune, l. Jus singulare, & l. Quod vero contra, ff. de legib. Quod satis innuit in d. Clem. Joan. de Imol. sub n. 3. his verbis: Nota bene taliter excommunicatos posse per Ordinarios denunciari non obstante privilegio exemptionis: ex quo nota argumentum a contrario, quod alias extra casum istum Religiosus exemptus excommunicatus non potest denunciari excommunicatus per Ordinarium.

Verum hæc possunt procedere, si delictum sit simpliciter publicum, ut in casu illius Equitis, qui proprio Parochi publice alapam impexit; nam cum eo casu requiratur partis citatio, quæ non potest committi in non subditum, verissimum est Episcopum non posse ullam jurisdictionem exercere in exemptum, etiam declarando eum excommunicatum. Et hoc modo intelligitur declaratio S. Congregat. superius relata. At vero si delictum sit notorium, ut supponitur in dubio, tunc verius videtur Episcopum posse denunciare exemptos excommunicatos, ut ab aliis vitentur. Ratio est, quia denunciatio ex 13 se circumscripta citatione non est actus jurisdictionis, ideoque qui non potest judicare, potest tamen declarare, secundum Cardinalem in Clem. fin. in 6. qu. de pœnit. & remiss. Felin. hic nu. 3. Et similiter quamvis sententia excommunicationis lata post appellationem sit nulla, c. Cum contingat, de off. deleg. & c. Per tuas, de sent. excomm. tamen de-

- denunciatio, siue declaratio est valida, c. *Pastoralis in fin.*
- 15 de appell. Roman. conf. 482. prope finem, vers. 2. Et denunciatio fieri potest ab Ordinario etiam in causa, in qua iurisdictionem non habet, ut tradit Imol. in Clem. 1. nu. 19. de sequest. poss. & fruct. Ad idem est gloss. notabilis in cap. Si Papa in ver. Nemine 40. dist. quæ in ultima solutione
- 16 vult, ut qui dicit alium posse actus facere, non censeatur alium judicare. Atque ex illa gloss. in propriis terminis huius questionis post Gemin. colligit Præpos. n. 12. Episcopum posse declarare excommunicatos exemptos, qui ex facto suo notorio excommunicationem incurrunt, nec per hoc censeantur eos judicare. Et idem tradit Guil. in Clem. fin. in fin. de pœnit. & remiss. & Gemin. in c. Episcoporum, de privil. lib. 6. vers. Sed posset salvari, ubi, si delictum, inquit, exemptorum esset notorium, & ex tali delicto, ipso facto incurrerent excommunicationem ex juris dispositione, tunc Ordinarii locorum possent illos denunciare excommunicatos ad finem, ut per suos subditos evitentur; nec potest dici, quod tunc imponant eis pœnam, quia illa est a jure inducta, nec denunciatio aliquid addit. Ad hoc bonus text. in l. Heredem palam, §. Quod vero, ibi, Nihil enim nunc dat, sed datum significat, ff. de testam. dum similibus, ut scripsi in c. Quoniam a n. 15. supr. de constit. & seq. in d. c. Episcoporum, Franc. ver. Si tamen ex delicto, Marian. Socin. in c. Accepimus 11. col. ver. Secundum Lupum de privil. & Felin. hic num. 3. qui dicit de hoc esse textum valde apertum in d. Clem. 1. post princ. de privil. ibi, Locorum Ordinarii excommunicatos faciant publice denunciari.
- 17 Nec obstat hoc casu, quod dictum est supra de citatione, quæ non potest decerni in non subditum; nam respondetur in declaratione excommunicationis a jure infligæ non requiri citationem, secundum opinionem, quæ verissima est, & pro qua consuluit Roman. conf. 484. a n. 5. usque in finem.
- 18 Prima ratio est secundum eum, quia qui excommunicatus est, per declarationem amplius non ligatur, cum a principio ligatus fuerit; sed solum declaratur, ut ab aliis eviteatur. Unde ex declaratione non infertur pœna gravissima, quæ infertur ex sententia excommunicationis; ideoque tanta solemnitas non exigitur, per text. in d. c. Pastoralis, §. Verum ad fin. de appell.
- Secunda ratio est, quia jura in favorem animæ personæ excommunicati, majorem, ut Romanus ait, accelerationem, & minorem solemnitatem exigunt in declaratio-

ne excommunicationis, quam in ipsa excommunicatione inferenda, ad hoc ut declaratus excommunicatus, postquam ex notitia excommunicationis ex declaratione insurgente videt se vitari, dum cupit hominum habere commercium, festinet citius reconciliari ei, qui est, & per hoc redeat ad salutem: quæ sunt verba textus in c. Si inimicus 93. dist. & in c. 1. de except. lib. 6.

Ac demum, quia etsi in discussione causæ, propter quam quis dicitur, in excommunicationem incidisse, citatio requiratur, secundum gloss. initio citatas, quas quidem non intelligentes aliter allegant, ut dicit in eod. conf. Roman. n. 6. tamen in declaratione, quod quis inciderit in excommunicationem propter aliquid illicitum commissum, citatio, aut monitio non requiritur, secundum Romanum ibidem, qui de hoc dicit esse textum singularem in cap. Irreprehensibilis, ubi Abb. not. de appellat. Quamvis autem, ut dictum est, in discussione facti, propter quod quis pœnam incurrat, requiratur citatio, ut in casu dicti Equitis, in quo delictum erat simpliciter publicum: hoc tamen non habet locum, si factum ipsum sit notorium, ut in dubio supponimus. Ita tradit Gemin. & Franc. in d. cap. Episcoporum, de privileg. lib. 6. Neque enim est citandus, cui notorium est defensionem non competere, Alex. conf. 6. col. fin. lib. 3. ubi testatur de communi opinione, & alii relati a Vant. de nullit. tit. de nullit. ex defect. cit. num. 20. Et hanc distinctionem inter publicum, & notorium in hac materia denunciationis ponit expresse Vital. in d. Clem. 1. num. 51. de privil.

Posset etiam responderi secundum Felin. post Abb. hic d. num. 3. vers. Ima vult ibi Abb. Ordinarium posse hoc casu decernere citationem etiam contra exemptum; nam cum jura velint, ut ad ejusmodi denunciationem pars citetur, concessio consequenti, videtur etiam concessum antecedens, cap. Præterea de off. Deleg. Neque hoc modo secundum Felin. dicitur violari exemptio, quia talis citatio non est arctatoria, sed similis illi, quæ habet clausulam, Si tu putas interesse, quæ non arctat nolentem comparere, & potest fieri etiam non subdito, Bart. in l. Testamenta col. 2. c. de testam. Felin. in c. Ecclesia S. Maria ad fin. 1. qu. de constit.

Ac denique satis erit, ut de facto notorio constet Episcopopo per extrajudicalem informationem, de qua in c. Cum contingat, de rescript. ut post Abb. tradit Felin. hic eod. n. 3. vers. Vel poterit sibi constare.

DE SENTENTIA ET RE JUDICATA.

Innocentius III. Archidiacono, & Sacristæ Magalonen.

C A P U T XII.

Cum olim Magalon. Episcopus P. de Castro novo ad vacantem Archidiaconatum ejusdem Ecclesiæ nominasset, J. Præposito, ut nullus ibi (nisi prius duplici sibi voce concessa) institueretur per appellationem interpositam inhibentem, Episcopus dictum P. de Archidiaconatu per anulum investivit. Præpositus vero alium ad eundem Archidiaconatum nominare præsumpsit. Tandem C. prædecessor noster, quod factum fuerat ab utraque parte cassavit: pronuncians, quod aliquibus scriberet, ut tam Episcopum, quam personas ad ordinandum concorditer Archidiaconatum monerent; & eorum forte monitis non admissis, hoc ipsi exequi non differrent: post hæc vero dictus prædecessor noster G. qui nondum ad Diaconatus erat promotus officium, præter conscientiam procuratoris Episcopi, apud Sedem Apostolicam tunc morantis, ipsum Archidiaconatum contra pronuntiationem suam contulit, sicut credimus, circumventus: Nos igitur inhærentes vestigiis prædecessorum nostrorum dicentium, sententiam Romanæ Sedis, cum aliquid fuerit subreptum, posse in melius commutari: quod de prædicto G. factum est, non obstante donatione, quam ab eodem Episcopo in elusionem donationis Apostolicæ nuper dicitur recepisse, in irritum revocamus, & ei licet absenti, cum de subreptione liquido constet, super dicto Archidiaconatu perpetuum silentium imponentes, præcipiendo mandamus, quatenus sæpeditum Archidiaconatum (plena omnium vestrum qui præsentibus fuerint in Ecclesia interveniente concordia) ordinare curetis.

S U M M A R I U M.

- 1 Subreptitia dicitur collatio, & non tenet, si Papa contra pronuntiationem suam confert beneficium hoc tacito.
- Fagnan. in II. Lib. Decretal.

- 2 Papa si veniat contra factum proprium concedendo alicui officium, vel beneficium a se prius alteri concessum, præsumitur circumventus, & secunda concessio non valet, num. 11.

Et hæc est præsumptio juris, & de jure, quæ non admittit.

- mittit probationem in contrarium, num. 17.
 Etiam si Papa disponat motu proprio, num. 21.
 Et per viam declarationis, num. 15.
 3 Judicia sua non presumitur quis velle impugnare.
 4 Variatio & inconstantia reprobat maxime in personis Ecclesiasticis.
 Et precipue in Papa, num. 6.
 5 Episcopus si mandet uni beneficium conferri, non potest variare etiam re integra.
 7 In Principe tanquam iustitia fonte debet esse constans, & perpetua voluntas.
 8 Celestinus Papa de mane conferebat gratiam, & de sero auferebat, & alteri conferebat.
 9 Mutationes, quæ sine rationabili causa fiunt in officiis, & beneficiis Ecclesiasticis, sunt contra dignitatem Apostolicam.
 10 Gratia secunda nunquam presumitur præjudicare primæ alteri concessæ.
 11 Et potius presumitur circumventio, quam variatio.
 Et probatio in contrarium non admittitur, num. 17.
 Etiam in gratia motu proprio, num. 21.
 12 Principis actus debent esse stabiles, & perpetuo mansuri.
 13 Gratia secunda etiam si videatur revocatoria primæ, tamen si de mente Papa non appareat clare, nunquam presumitur revocatio.
 14 In dominio potior habetur, cui res primo tradita est, licet alius in titulo prævenierit.
 Sed hoc non procedit in Clericis, ibid.
 15 Declaratio Apostolica alicujus concessionis si non conveniat actui declarato, habendus est Pontifex pro circumvento.
 16 Declaratio Papæ iniqua, est ipso jure nulla, & tribuenda circumventioni, vel importunitati, aut errori.
 18 Credimus, verbum exponitur, id est, scimus.
 19 Princeps quando revocat suam concessionem, presumitur circumventus, & contrarium probari non potest.
 20 Et an hoc procedat in actibus de proximo gestis.
 22 Motus proprius non firmat gratiam contra præsumptam mentem concedentis.
 23 Maxime in præjudicium tertii, num. 40.
 24 Citatio in impetratione gratiæ tertio præjudicialis non requiritur.
 Dummodo Princeps procedat de plenitudine potestatis, num. 31.
 Et adversarius non sit præsens in Curia, num. 32.
 Declaratur, num. 33.
 25 Ubi privilegium conceditur, non est de more, nec de jure, ut aliquis citetur.
 26 Princeps sicut solus legem condit, ita solus privilegium concedit nullo citato.
 27 Dispensationes, & privilegia conceduntur nemine citato.
 28 Citatio generalis in literis præjudicialibus non sufficit, quando adversarius est præsens in Curia, sed procurator citandus est ad hospitium.
 29 Procedit in literis iustitiæ, non autem in literis gratiæ.
 30 Citatio quamvis non requiratur in impetratione gratiæ tertio præjudicialis, tamen jus illi quesitum non aufertur.
 34 Stylus Curie, quoad citationem in impetrationibus literarum, est servandus.
 35 Citatio quamvis non requiratur in impetratione gratiæ præjudicialis, requiritur tamen in processu ad ulteriora; etiam si citatio per Principem fuerit remissa, num. 36.
 36 Spoliatus auctoritate propria, & in sim. clausula motu proprio, potest agere remedio restitutorio contra talem spoliatorem.
 37 Motus proprius Principis facere non potest, ut quis minus legitime excludatur a possessione.
 38 Citatio est de jure Divino, & naturali, ideo per Principem tolli non potest, num. 47.
 39 Si Papa det alicui facultatem capiendi possessionem propria auctoritate, hoc intelligitur, nisi possessio sit plena.
 41 Clausula, amoto quolibet detentore, intelligitur juris ordine servato.

- 42 Citatio requiritur etiam in notoriis, nisi constet reo nullam defensionem competere.
 43 Notorium licet non constet Judici, tamen si vere sit tale, sententia irrevocabiliter tenet, sed Judex peccat.
 44 Sententia non est revocanda, si ex post facto constet Judici factum esse notorium, & absenti nullam defensionem competere.
 45 Citatio requiritur quantumcunque factum sit notorium, ubi pœna corporalis debet infligi.
 46 Notorii dicuntur multi qui non sunt, & ideo tutius est nullum quantumcunque notorium fore damnum sine citatione.
 47 Super notorio potest procedi in absentia partis cognoscendo, sed non exequendo.

Cum olim. Si Papa contra pronuntiationem suam confert beneficium, hoc tacito, subreptitia dicitur collatio, & non tenet. Hoc dicit Abb. Antiq. Jo. Andr. Bald. Collect. Bellam. Butr. Card. Anchar. Abb. Sicul. Jo. de Anan. Guidop. & Alex. de Nævo.

In textu, ibi: Contra pronuntiationem suam sicut creditur circumventus. Nota singulariter hanc literam, & nunquam obliviscaris, quod si Papa veniat contra factum proprium, concedendo alicui officium, vel beneficium, super quo prius ordinationem fecerat in favorem alterius, presumitur circumventus, & secunda concessio non tenet, & ita hic esse casum expressissimum dicit Ludovicus Rom. conf. 298. Circa præmissam num. 1. vers. Secundo eadem conclusio, quem secuti sunt Ruin. conf. 88. Quia per privilegium n. 22. vol. 4. Dec. conf. 588. Viso puncto num. 18. Ferret. conf. 6. Factum tale est alias num. 4.

Rationem reddit Gemin. in conf. 36. incipien. Quo collatio num. 5. quia non presumitur quis velle sua iudicia impugnare; notaretur enim de variatione, inconstantia, & illusione, quæ reprobat a jure, maxime in omnibus Ecclesiasticis, Clem. Cum illusio, de renunc. Cardin. conf. 136. Factum sic se habet vacantibus num. 16. Ideoque Episcopus, qui mandavit uni beneficium conferri, non potest variare etiam re integra, ut dixit Rot. decis. 1. num. 1. de præben. & decis. 27. de concess. præben. in antiq. Felin. hic n. 5. col. 4. circa med. vers. Et dixit Rota. Præcipue autem variatio, & inconstantia reprobat in Papa, ut per Gemin. ubi supra. Nam ut eleganter inquit Bald. conf. 327. incip. In die enim in 1. vol. n. 4. [In Principe tanquam iustitiæ fonte debet esse constans, & perpetua voluntas, & convenit ei illud verbum, Semeel locutus est Deus: & iterum, Quod scripsi, scripsi. Unde Princeps debet unum calamum, & unam linguam, & non plures linguas habere, quia scriptum est: Quæ procedunt de labiis meis, non faciunt irrita: & ideo debet esse immobilis sicut lapis angularis, & sicut polus in cælo.] Hæc Bald. & loquitur de Papa Celestino, ut patet n. 3. ver. Item Celestinus, sicut de alio Celestino loquitur hæc Decretalis. Et in eundem invehit ipsemet Bald. in cap. 1. n. 1. de natur. feud. quod de mane conferrebat gratiam, & de sero auferebat, & alteri conferebat. Cujus dictum refert Andreas Barbatia conf. 1. num. 1. vol. 1. Porro, ut inquit Cardin. conf. 142. Pun. 2. S. D. N. n. 5. summa est vilificatio dignitatis Apostolicæ, & status Ecclesiastici, ut ex nulla rationabili causa fiant mutationes in officiis, & beneficiis Ecclesiasticis, cap. Querimoniam de jurepatr. Et ideo gratia secunda nunquam presumitur præjudicare primæ alteri concessæ. Et potius presumitur circumventio, quam variatio, per istum text. Sed & Gemin. d. conf. 36. num. 2. Non presumitur, inquit, quod D. Papa ita de facili revocet ea, quæ fecit: imo dispositio facta per eum contra ea quæ fecit, censetur subreptitia, & non valet, quia presumitur circumventus, contra ea quæ leguntur, & norantur in cap. Ex parte, il primo de off. Deleg. & in hoc cap. Similiter Rota decis. 33. col. penult. n. 18. de præben. in antiq. dicit, actus Principis debere esse stabiles, & perpetuo mansuros, ut in c. Decet, de reg. jur. in 6. adeo etiam si secunda gratia videretur revocatoria primæ, tamen si de mente Papæ non apparet clare, nunquam presumatur revocatio. Quinimo Hostien. in cap. Continebatur n. 1. in verb. Robur firmum de iis, quæ fiunt a Prælat. sine consens. capituli, in tantum dixit varietatem esse exercendam in personis Ecclesiasticis, ut putaverit dispositionem, l. Quoties, C. de rei vendic. qua cautum est, ut in dominio is potior habeatur, cui res primo tradita est, licet alius in titulo prævenierit, non vendicet sibi

- locum, quando diversæ concessionis sunt ab Ecclesia, seu Ecclesiastica persona, ut consentiunt Rom. d. conf. 298. *Circumpræmissam*, n. 2. *ver. Ultimo videtur, & conf. 70. Visti themate col. 3. n. 3. ver. Vel secundo*, in Clem. 1. n. 1. *de renun. &*
- 15 Felin. hic d. n. 5. *ver. Et in tantum*, qui in hanc rem de more plura congerit, & *ver. Et adduci potest*, notabiliter ad hoc ponderat hunc text. quod si Papa declaret in aliqua concessione qualis fuerit sua intentio, prout quotidie facit, si talis declaratio non consonet verbis actus declarati, habendus est Pontifex pro circumvento, cum tollat jus alteri quæsitum. Allegat Bellam. *decis. 724. etiam extra Romanam col. 6. ver. Sextaratio*, qui dicit declarationem Papæ iniquam, esse ipso jure nullam, & tribuendam circumventioni, vel importunitati, aut errori.
- 16 Amplia conclusionem superius firmatam dupliciter. Primo scilicet, ut hujusmodi præsumptio circumventionis potius, quem variationis, in Summo Pontifice sit præsumptio juris, & de jure, non admittens probationem in contrarium, ita singulariter voluit hic Innocent. *in princ. in verb. Circumventus*, dicens: *Hoc ita violenter præsumimus, quod in contrarium probationem non admittimus*. Quem totidem verbis sequuntur Host. num. 5. Joan. Andr. hic n. 4. Bellam. n. 2. Alex. de Nævo n. 22. & Cardin. n. 9. *ver. Et dicit Innocent.* subdens non ob stare, quod Papa hic dicat, *Sicut credimus*; nam verbum *Credimus*, exponitur, id est, *Scimus*, prout etiam exponunt Host. num. 5. Bellam. n. 2. & plerique alii. Idem voluit Bald. *in præalleg. conf. 327. num. 4. vol. 1.* ubi dicit Principem fingi circumventum, quando revocat suam concessionem, adeo ut contrarium probari non possit; quasi hæc sit præsumptio juris, & de jure, quæ probationem in contrarium non admittit: & ita secundum eum ampliatur hæc Decretalis, quod secunda concessio contraria primæ non valeat, allegat bonum text. *in l. Prædia, C. de locut. civil. lib. 11.* & illud consilium, fere ad literam transcribunt, & sequuntur Dec. *conf. 193. Pro tenui facultate*, n. 9. & *conf. 580. Queritur, an petitio*, n. 4. *in fin. ver. Et hoc idem comprobatur, & d. conf. 588. Viso puncto*, num. 19. & *in l. Nemo potest mutare*, n. 3. *ff. de reg. jur. Ferrer. d. conf. 6. Factum tale est alias*, num. 4. Gozad. *conf. 63. n. 19. Ruin. conf. 98. Quia per privilegium*, n. 22. dicens ita tenere Innoc. & omnes hic. Quod etiam
- 20 asserit Felin. hic num. 5. col. 5. *ver. Ampla est*. Et quamvis eos intelligat in actibus ex intervallo gestis, non autem de proximo, & putet eos ita sentire; tamen hæc limitatio non colligitur ex Innocent. vel aliis proxime citatis, quia tantum dicunt in hoc puncto præcisa verba, quæ supra retuli, & nihil præterea.
- 21 Amplia secundo, etiam si Princeps disponat motu proprio, quia nihilominus præsumitur circumventus, & contrarium probari non potest. Et in concessione motus proprii loquuntur Bald. Dec. Ruin. & Ferrer. *loc. cit.* prout etiam loquitur Cardin. *d. conf. 136.* ut patet in themate, & hic tenent Abb. n. 5. *ver. Amplia secundo*, & Alex. de Nævo n. 23. reddentes rationem, quia motus proprius non firmat gratiam contra præsumptam mentem concedentis, ut notat Joan. Andr. *in c. Si motu proprio, de præben. lib. 6.* & Joan. Cald. *in c. Cum dilectus, de jurepatr. & pluries firmavit Rota, ut dixi in cap. Causam que*, num. 18. & *seqq. supra de rescript.* Quod maxime procedit, ubi secunda dispositio tendit in præjudicium alterius. Princeps enim non præsumitur velle tertio præjudicare, *l. 2. §. Si quis a Principe, ff. Ne quid in loc. pub. & in cap. Super eo, de off. deleg.* cum pluribus concordantiis, quas dedi *in d. cap. Causam que*, num. 11. & *seqq.* post Bolognett. *conf. 2. n. 37. 38. & 39.* Multo autem fortius hæc locum habent stante Regula Cancellariæ de non tollendo jus quæsitum, ut ibi dixi num. 35. & fusius *in cap. Ceterum, a num. 18. de rescript.*
- 24 In gloss. *Circumventus*: non secundum Bald. hic num. 3. in impetratione gratiæ nullum esse citandum, quia est quædam donatio: item non est actus, qui debeat expediri in contradictorio judicio, argum. illius notab. gloss. quæ est *in l. 3. §. pen. in verb. Pro tribunali, ff. de bon. possess.* unde quando proceditur ad collationem, nemo est citandus, *cap. Licet Episcopus de præben. lib. 6.* & cum Bald. consentiunt hic Abb. num. 16. Joan. de Anan. *circa fin. ver. Nota secundum Host. Alex. de Nævo n. 5. & Felin. n. 6.* Et idem Bald. *in l. Nam ita Divus col. 1. n. 2. ff. de adoption.* ubi ait: Quando privilegium conceditur, non esse de more, nec de jure, quod aliquis citeretur, quia est donum Superioris, allegat *l. Libertus, ff. de in jus vocand. & in c. Eum qui de præb. lib. 6.*

Sicut enim solus Princeps legem condit, ita solus privilegia concedit nullo citato, ut idem dixit *in l. fin. C. quib. res jud. non obst.* Item actus privilegiandi est supremæ potestatis, quam alterius præsentis contradictio non impediret, ut per eundem Bald. *in l. fin. ad fin. ver. Extra oppo. C. de fruct. & lit. expens.* Ideoque in dispensationes, & privilegia conceduntur nemine vocato, ut dicit Innocent. *in cap. Albericus, prope fin. de testib. & post eum Archid. in cap. Contra morem post princ. 100. distin. Butr. in cap. Debitores, col. penult. num. 7. ver. Secus, si juramentum, de jurejur.* Imol. *in cap. Cum dilecta, num. 28. ver. Sed quia de confir. util. vel inutil. Milis in repert. verb. Citatio non requiritur*, quos refert, & sequitur hic Felin. alios cumulans num. 6. & quamvis Hostien. hic num. 4. dicat literas præjudiciales non deberet transire sine audientia, & quando adversarius est præsens in Curia, citationem generalem non sufficere, sed procuratorem citandum esse ad hospitium, & ita Curiam servare: tamen hic stylus Curia procedit in literis justitiæ duntaxat, non autem in literis gratiæ, ut declarat Gaspar. de Cald. hic, & post eum Abb. num. 16. *ver. Sed de jure puto*, Joan. de Anan. *circa fin. ver. Nota secundum Host. Guidopap. num. 2. ver. Ibi debuit requiri*, & Alex. de Nævo n. 24. *ver. Gaspar. Calder. dicit, & num. 25.*

Declara hæc primo, ut quamvis in impetratione gratiæ tertio præjudicialis non oporteat aliquem citari, non tamen propterea jus illi quæsitum ullatenus aufertur, ut post Joan. de Lignan. & Butr. declarat Abb. *in cap. At si Clerici, §. de adulteriis, col. 11. n. 18. ver. Et per hoc dicit Joan. de Lignan. de judic. & Felin. hic num. 7.*

Declara secundo, dummodo in concessione gratiæ in præjudicium alterius non vocari appareat Principem uti velle plenitudine potestatis, gloss. & Bart. *in l. Nam ita divus, ff. de adopt. & Felin. hic n. 8.* Sed hodie an hoc procedat stante regula Cancellariæ de non tollen. jure quæsitum, dixi *in c. Ceterum in 4. ampliatur. n. 23. de rescriptis.*

Declara tertio nisi is, cujus interest, sit præsens in Curia, quia tunc citari debet, ut notat gloss. præallegata *in l. Nam, ita divus, ff. de adoption.* quam dicit ibi Bart. bene notandam, & ita observat Curia Romana, ut dicit gloss. *in auth. Offeratur, in verb. Petierit, C. de Litis contest.* Item gloss. 1. *in fin. in l. Observandum, ff. de judiciis, & sequuntur ibi Bart. Ang. & Bald. qui addit gloss. in verb. Nolle, in Clem. Constitutionem de elect. & Innoc. in c. Significante, in verb. Inhibitio de appell.* Alios refert Felin. hic num. 9. qui ab hac declaratione, num. 10. excipit tres casus, quos per te videas. Sed certe præcitata gloss. & DD. quos allegat Felin. loquuntur in literis justitiæ, & rescriptis ad lites, non autem in literis beneficialibus, & gratiosis. Et in Curia quotidie a piscatoribus fiunt impetrationes certo modo, & supplicationes signantur indistincte nemine vocato, nulla habita distinctione, an is, qui læditur, sit præsens in Curia, an non. Et ego ipse plurimas signavi in officio meo Signaturæ per Concessum. Si tamen stylus Curia aliter se haberet, servandus esset, *c. Et literis de Constit. & c. Quam gravi, de crimin. fals. & hic notant Abb. n. 16. ver. Ego relinquo hoc stylo Curia, & Alex. de Nævo num. 25.*

Declara quarto, ut quamvis citatio partis non sit de essentia, nec requiratur in ipso actu impetrationis gratiæ tertio præjudicialis: bene tamen requiritur postea in processu ad ulteriora, Bald. *in l. 2. n. 2. ver. Item nota, C. de temp. appell.* Felin. hic num. 6. Quod locum habet, etiam si citatio per Principem fuerit remissa, ut decidunt DD. de Rota apud Mohedan. *decis. 7. de restitut. spoliat.* ubi Papa primo concesserat uni officium Custodiæ pontis, & portæ Salarie Urbis, ac deinde idem officium alteri concesserat motu proprio, ac de plenitudine potestatis, non obstante concessione alteri facta, & cum clausula, ut propria auctoritate posset capere possessionem remoto exinde quocunque alio custode, & detentore; & Rota resolvit primum officialem spoliatum debere restitui, quia sine ordine juris per secundum fuit capta possessio, & spoliatio facta, ad not. *in l. 3. ff. Quod vi, aut clam, & in l. Extat, ff. Quod metus caus. & in c. Ex transmissa de restit. spoliat.* nec motus proprius Principis potuit præjudicare, ut legitime excluderetur a possessione, *ad l. Meminerint, Cod. Unde vi.* Nec etiam Principis possessionem vacantem sine maxima causa potuit mandare capi, *ad l. 2. cum gloss. ff. Ex quib. caus. servit. amitt.* nec id potuit facere sine citatione. Nec eam potuit tollere, cum sit de jure Divino, & naturali, ad notata *in c. 1. de caus. poss. & propriet.* Felin. *in cap.*

- 39 *Que in Ecclesiis, num. 43. de Constitut.* ubi quod si privatur aliquem sua possessione, tenetur dare cambium. Nec visum fuit obstare, quod secundo officiali in literis fuerit data potestas capiendi possessionem propria auctoritate, quia intelligitur, nisi possessio esset plena, quia non potest tolli. Allegat Alex. *conf. 83. col. 2. vol. 2. Dec. conf. 95. & 96. p. 1. col. 7.* Nec etiam virtute clausulæ motus proprii, & de plenitudine potestatis potuit primus officialis privari jure suo, Innocent. *in c. Innotuit de elect.* & ibi Abb. Bald.
- 41 *in l. fin. col. 2. C. de quadrien. prescript.* Et infra dicit non suffragari clausulam, *Amoto quolibet detentore*, quia intelligitur juris ordine servato, Bald. *in rubr. de off. deleg. Felin. in c. de cetero, col. 3. supra eodem.* Idem dicit obstare regulam de jure quæsito non tollendo, & sic fuit conclusum. Et hic junge quæ in proposito scripsi *in c. Ceterum a n. 35. usque in fin. de rescript.*
- 42 In *glos. in verb. Licet absenti*, ex ipsa nota, in notoriis non requiri citationem. Nam *glos. in fine* dicit hic potuisse ferri sententiam in absentem etiam non citatum, quia constabat de subreptione. Unde ex hac *glos.* limitari possunt aliæ *glos.*, quæ dicunt in notoriis requiri citationem, & sententiam, *ut in cap. Ad nostram, il. 3. in glos. in verb. Observandus de jurejur. & in cap. Porro in verb. notoria, de divorciis.* Nam debent intelligi, ubi non constat absenti nullam defensionem competere; sicut etiam intelligi debet, *c. fin. §. Vices de off. deleg. lib. 6.* ubi textus videtur innuere, ut Conservatores teneantur citare, & tamen non possunt cognoscere nisi de causis notoriis, *ut in cap. 1. eod. tit. & lib.* Nam illud intelligitur, quando non constat absenti nullam defensionem competere. Et eodem modo intelligi debet Innocent. *in c. Tua, num. 3. in fin. de cohabit. cler. & mulier.* dum dicit, citationem semper esse in quolibet notorio necessariam, alioquin sententiam esse nullam: cujus oppositum dixit *in c. Quanto, num. 1. de transl. Prelat. & inc. Ex Insinuatione in fin. de appell.* ubi ait in notoriis sententiam ferri non citata parte. Et idem sentit Archid. *in cap. Que Lotharius, num. 2. qu. 1. & Bart. in l. 2. §. Quod si de frumentaria, n. 1. ff. De administ. rer. ad civit. pertinen.* Et probatur *in cap. Venerabilem vers. Sunt*

enim notoria, juncta glos. in verb. Publica, & in c. 60. me. Moguntina, ibi: Excessus notorius examinatione non indiget, supra de elect. hoc enim debet intelligi, ubi certum est absenti nullam competere defensionem; & hoc modo dicta *glosarum*, & Innocent. conciliant hic Doctores, maxime Alex. de Nævo *num. 29. & 30. Abb. dicens hanc esse veritatem, in conf. 68. Quanquam super vacatione, num. 4. vers. Quinimo plus voluit, lib. 2. Soccin. Sen. conf. 4. super questione, n. 24. vers. Nec habet obstare, & conf. 87. Visia investitura, nu. 22. vers. Sexto quatenus lib. 3. Paris. conf. 1. visa facti serie, num. 39. lib. 1. Decian. conf. 19. n. 355. lib. 1. & latius Curt. sen. conf. 20. Sapenumero, num. 12. & 17. Quinimo, ut formaliter inquit Innocent. *in d. cap. Tua in fin. de cohabit. cler. & mulier.* etiam si Judici non constet factum esse notorium, dummodo vere sit notorium, licet Judex peccet, si fert sententiam, antequam probetur factum sibi notorium: tamen ejus sententia irrevocabiler tenet. Quare indistincte teneas, sententiam non esse revocandam, si saltem ex post facto constet factum esse notorium, & reo nullam defensionem competere, ut hic per Butr. *n. 14. & Alex. de Nævo n. 36. in fine.**

Hæc tamen notabiliter limitat Collectarius hic *num. 1. ut locum non habeant, si pœna corporalis deberet infligi, quia tunc reus esset vocandus, quantumcunque factum esset notorium. Allegat Guil. de Monte Lauduno in Clem. Pastoralis de re judic. & Archid. in c. 1. in glos. in ver. Præterquam de offic. deleg. lib. 6. Dicunt etiam Host. & Joan. Andr. in c. Cum sit Romana, in fin. de appellat. justius, & tutius esse, nullum quantumcunque notorium fore damnandum sine citatione, vel admonitione, quia multi dicuntur notorii, qui non sunt, c. Consuluit, de appellat. unde dicebat Petrus de Sampson super notorio posse pro- cedi in absentia partis cognoscendo, sed non exequendo: sequitur Collect. hic post medium vers. Licet idem Hostien. & ad prædicta adde Julium Clarum in pract. crimin. §. fin. qu. 9. n. 4. vers. Quæro nunquid in notoriis, & Ant. Gomes tom. 3. var. resol. cap. 1.*

An autem, & quando citatio possit tolli per Principem, vide plenissime per Curt. Senior. *d. conf. 20. per tot.*

DE SENTENTIA ET RE JUDICATA.

Idem Innocentius III. Abbati, & Conventui S. Zenonis Veronen.

C A P U T XIII.

Cum inter vos pro Ecclesia vestra, & Archipresbyterum, & Clericos sancti Proculi, super subjectione ejusdem Ecclesiæ, quæstio verteretur: ex parte vestra fuit propositum, quod dicta Ecclesia monasterio vestro, pleno jure debet esse subiecta: videlicet in institutione, destitutione, investitura Archipresbyteri, & ejusdem fidelitate, ipsius & fratrum obedientia, correctione, repræsentatione ad Ordines, tonsuratione, susceptione Chrismatis, litanis, & aliis similibus, per quæ plena subiectio declaratur: ad quod probandum, instrumentum publicum concessionis B. quondam Veronen. Episcopi, pars vestra in medium producebat: quam concessionem successor ejus T. ratam habuit, & etiam confirmavit. Super his quoque, tam Romanorum Pontificum, quam Patriarcharum Aquilejen. privilegia & confirmationes induxit: quorum unus de subjectione plenaria, in privilegio suo evidenter expressit, quod sub testimonio R. quondam Veronen. Episcopi, qui ejusdem Ecclesiæ Archipresbyter extitit, factum fuerat & completum, & in eo a Priore sancti Zenonis mandavit sua vice subscribi. Adjecit etiam pars vestra, quod inter B. quondam Abbatem ejusdem monasterii, & sancti Proculi Archipresbyterum, & fratres ipsius, procedente tempore, de fidelitate & obedientia manuali, controversia fuit exorta, ad quæ duo illi se duntaxat teneri negabant, & super his testes producti fuerunt: tandem præfatus T. Veronen. Episcopus quendam Cardinalem sequens, a quo idem fuerat judicatum, quod vel Archipresbyter dimitteret Ecclesiam, aut Abbati obedientiam repromitteret, sententialiter diffinivit: cujus sententia (cum nulla fuerit appellatione suspensa) in rem transit judicatam: & infra. Quamvis forte dicto instrumento donationis non sit plurimum innitendum, nec confirmationibus, vel privilegiis, quæ de ipso causam & originem acceperunt: attendentes tamen, quod quantum ad litigantes ipsos, jus ex sententia factum fuit, postquam in rem transit judicatam, etiam si contra jus litigatoris lata fuisset: cum contra jus Constitutionis expresse lata non fuerit, veritate gestorum sermonibus prævalente, quæ præsumitur rite per omnia celebrata: diffinimus, ut Archipresbyter sancti Proculi, qui pro tempore fuerit, fidelitatem & obedientiam præstet Abbati sancti Zenonis.

S U M M A R I U M.

- 1 **S**ententia contra jus litigatoris valet, si ab ea infra decem dies non fuerit appellatum.
- 2 Ecclesia per sententiam, a qua non fuit appellatum, potest subijci inferiori Prelato.
- 3 Abbas in Ecclesiis sibi pleno jure subjectis potest primam Tonsuram conferre suis subditis etiam secularibus, & n.5.
- Secus post Concilium Tridentinum, n.6.
- 4 Ecclesia dicitur pleno jure subjecta inferiori, cum Episcopus nullum jus Episcopale ibi exercet, sed tota jurisdictio ad inferiorem pertinet.
- 7 Abbas an possit Novitio sui Monasterii primam Tonsuram conferre, & num. seqq. usque in fin.
- 8 Novitius contrahit domicilium in loco, ubi agit annum probationis.
- 9 Canonica portio Novitii decedentis non debetur Ecclesie, cujus erat Parochianus ante ingressum Religionis.
- 10 Potestas recte ordinandi pendet a jurisdictione.
- 11 Novitius est sub jurisdictione Ecclesie, & conveniri debet coram Judice Ecclesiastico.
- 12 Novitius percussus est excommunicatus.
- 13 Tonsura Monachalis, de qua in cap. Monasterium 19. q.3. incaute accipitur a Summistis pro Tonsura Clericali, & n. seqq.
- 14 Tonsura magna in Novitio inducit tacitam professionem.
- 15 Professio tacita non inducitur per suspensionem primae Tonsurae, vel minorum Ordinum.
- 16 Novitii mores pro collatione primae Tonsurae, & minorum Ordinum, qualiter praecogniti esse debeant, & n. seqq.
- 17 Episcopus potest ordinare eum, qui momento temporis declaratione sua acquisivit domicilium in diocesi.
- 18 Abbas potest absolvere Novitium ab excommunicatione Canonis, si quis suadente, nisi Clericum percusserit ante ingressum Religionis.
- 19 Novitius an, & quo respectu Religiosus sit iudicandus, & n.21.
- 20 Actus perfecte gesti a Novitio non resolvuntur per egressum e Religione.

1 **C**um inter. Valet sententia contra jus litigatoris lata, si ab ea infra decem dies non fuerit appellatum, Joan. Andr. Bald. Bellam. Butr. Card. Anch. Joan. de Anan. Guidop. & Alex. de Nævo. Vel aliter secundum Abb. Per sententiam, a qua non fuit appellatum, potest Ecclesia subijci Prelato inferiori Episcopo, seu ad aliam Ecclesiam pertinere. Hoc dicit.

- 3 In textu ibi, *Tonsuratione*. Nota Abbatem in Ecclesiis sibi pleno jure subjectis posse primam Clericalem conferre Tonsuram, prout hunc text. ad hoc ponderat Host. in Sum. de tempor. ordin. §. Et a quo n.5. & sic tonsurare potest non tantum Monachos sui Monasterii, dummodo sit Presbyter, & benedictus, c. Quoniam, 69. dist. & c. Cum contingat, sup. de etat. & qualit. sed etiam seculares, in quos habet ordinariam, & quasi Episcopalem jurisdictionem: tales enim dicuntur Ecclesiae sibi subjectae pleno jure, de quibus loquitur ista littera, id est cum Episcopus nullum jus Episcopale ibi exercet, sed tota jurisdictio ad Abbatem pertinet, ut notat Abb. in c. Lateranensi, n.4. de praben. & in cap. Auditis in 4. not. & ibi etiam Felin. n.4. de praescript. glos. in c. Quoniam, in verb. Utroque jure, ubi etiam Host. ante n.1. in eod. verb. de privil. & est expressum in c. Abbates, eod. tit. lib.6. ibi: Nec eis (scilicet Abbatibus) licitum sit aliis, quam Monasteriorum suorum Conversis, & qui ad illa convolaverint, & in quos Ecclesiasticam, & quasi Episcopalem jurisdictionem obtinent, primam Clericalem conferre Tonsuram. Licet hodie hæc facultas restricta sit a Concilio Tridentino ad subditos Regulares duntaxat, ut in c. 10. sess. 23. de quo dic, ut scripsi in c. Nonnulli, n.24. & seqq. de rescr. & latius in d. c. Cum contingat, an 1. & in c. Statuimus, de supplen. neglig. Pralat.
- 7 Sed nunquid Abbas possit Novitio sui Monasterii primam Tonsuram conferre?

Contigit hic casus in quodam Antonio, qui ingressus Religionem Ordinis sancti Benedicti in Monasterio, quod per Abbatem benedictum regebatur, habitum suscepit,

atque intra annum probationis ab eo ad primam Tonsuram promotus, anno deinde probationis non expleto, atque ita professione non emissa, ad seculum reversus est.

Quæsitum est, an dictus Abbas intra annum probationis potuerit ei primam Tonsuram conferre, adeo ut ordinatus non sit suspensus?

Hæc quæstio nullam habet dubitationem quoad impressionem characteris; nam etiam si Abbas benedictus contulisset primam Tonsuram seculari, qui habitum Religionis non assumpsisset, quamvis id facere non debuisset, tamen contulisset Ordinem, & characterem impressisset, licet ordinatus careret executione, ut notat Arch. in c. Quoniam, 69. dist. Lap. alleg. 138. n.5. & alias censuit S. Congregatio Concilii. Quod tamen intelligendum est de Abbate solemniter benedicto, juxta textum in d. c. Quoniam, & in c. Cum contingat, de etat. & qualit. & declarat ibid. Lap. & scripsi plenius in d. cap. Nonnulli, n.24. & seqq. de rescript.

Sed dubium eo respicit, an sic ordinatus recte ordinatus fuerit, adeo ut in suspensionem non inciderit.

Hoc dubium, si Summistis sit deferendum, negative decidendum fuerit; ita enim senserunt Raym. Goffred. in summ. confess. quos refert, & sequitur Silvest. in ver. Religio, 5. n. 10. Angel. in ver. Novitius, n.19. Tabien. in eod. verb. n.14.

Hi omnes nullam aliam rationem adducentes, nituntur text. cap. Monasterium, 19. q.3. ubi habetur, ad conversionem susceptos ante biennium non esse tonsurandos, quod biennii tempus ad annum postea fuit coarctatum, ut notat Vervec. relatus per Silvest. ubi supra. Ratio hujus opinionis Summistarum colligitur ex d. cap. Monasterium, quia ante hujus temporis lapsum, vita, moresque Novitii non satis possunt esse perspecti.

Verum neque tanta est Summistarum autoritas, neque textus, ac ratio, quibus moventur, usque adeo hanc sententiam comprobant, ut contraria non videatur potius sequenda, quæ gravissimos auctores Canonistas habet, & gravioribus est rationibus munita.

Quod enim Novitius possit a suo Abbate suscipere primam Tonsuram, ac minores Ordines, aperte scripserunt glos. in c. Abbates, in ver. Convolverint, de priv. lib.6. dum exponit verb. Convolverint, id est, ut convertantur, & fiant Monachi. Idem ibi clare tradit Jo. Andr. tametsi consulat, ut Abbas abstineat a tali ordinatione intra annum, quia posset postea exire, & ita fraus fieret suo diocesano. Jo. Andr. sequuntur ibidem Lap. Abb. ejus discipulus, Anchar. Gemin. & Franch. Idem sentit Archid. in cap. Nullus, de tempor. ordin. lib.6. in ver. Infanti, ibi: Et tunc posset etiam Abbas conferre Clericalem Tonsuram infanti ingresso Religionem.

Hæc opinio probatur primo per text. in d. c. Abbas, in ver. Convolverint, juncta expositione glossæ ibi probata a Doctoribus; deinde per text. in c. fin. de temp. ord. lib.6. dum ibi disponitur, infanti posse conferri Clericalem Tonsuram, si ingrediatur Religionem, quia Ordinarius ad effectum ordinationis dicitur ratione originis, beneficii, vel domicilii, c. Cum nullus, ubi omnes, eod. tit. & lib. At Novitius contrahit domicilium in loco, in quo agit annum probationis, ex notatis per Doct. in d. c. Cum nullus, §. fin. Quo textu cum decernatur, ut Religiosi in non exemptis Monasteriis manentes possint ordinari a diocesano loci Monasterii, quamvis aliunde originem ducant, Doctores hoc jus ordinandi tribuentes domicilio, inferunt idem procedere in Novitio, ut & ipse a diocesano loci, in quo est in probatione positus, debeat ordinari: quod ibi notat Lopus, Petr. de Anch. & Franch. Quorum opinio casui nostro optime congruit; nam sicut ibi contrahitur domicilium respectu Episcopi, quia Prioratus, in quo Novitius morabatur, non erat exemptus, sed subiectus diocesano; ita in casu nostro, in quo agimus de Novitio manente in Monasterio exempto, cui præest Abbas habens ordinandi facultatem, is contrahit domicilium quoad Abbatem; & ita illius ratione illi subditus efficitur ad effectum ordinationis; & quod Novitius videatur voluisse mutare domicilium, tradit etiam post Goffred. Host. Arch. & Guil. de Monte Laud. Henr. Boich. in c. De his, in 2. col. in fin. de sepult. Quod etiam probant omnes, qui existimant Canonica portionem Novitii ante professionem decedentis non deberi Priori Ecclesie, cujus erat ante ingressum Parochianus, quia scilicet esse desiit per talem ingressum, Jo. Andr. Barbatia, & alii congesti per Tiraq. de retract. lignag. §.1. gloss 8. num.23. Et quamvis Novitius exire possit, tamen satis est, ut possit etiam in Monasterio manere, & quidem perpetuo ad effectum ordinationis ju-

judicetur, ut notat Lap. Anchar. & Franch. *in d. cap. Cum nullus*, §. *fin. in fin.*

10 Tertio, potestas recte ordinandi pendet a jurisdictione, ut habetur *in d. cap. Cum nullus*, & *in cap. 1. & per tot. 9. quest. 2. & in cap. 3. de Paroch.* Novitius autem etiam du-

11 rante anno probationis, quamvis non sit Religiosus cum effectu, negati tamen non potest, quin interim sit sub jurisdictione Ecclesiastica, adeo ut perpetuo sit conveniendus coram Judice Ecclesiastico, Hostien. Arch. & Jo. Andr. *in cap. Religioso*, §. *fin. de sentent. excomm.*

12 *lib. 6.* quo textu ait Archid. corrigi sententiam Innocentii, qui negabat personam hujusmodi esse Religiosam, *in cap. Statuimus, de regul.* Hinc, & recte annotavit Lopus, quem Gemin. & Franc. sequuntur *in d. c. Abbatem*, et si Joann. Andr. postquam expressit Novitium posse ordinari ab Abbate, subjiciat eum facere contra *cap. Religioso*, tamen revera *d. cap.* facit pro; nam quamvis eo textu dicatur non esse Religiosus cum effectu, idque videatur adversari sententiæ nostræ; tamen revera potius facit pro, dum disponit, ut si quis in eum manus violentas injiciat, incidat in excommunicationem latæ sententiæ.

Huic opinioni ad stipulatur etiam cons. Frider. de Sen. 32. incip. *Questio talis est: Quidam de populo*, ubi respondit eum, qui cum esset de populo interdicto, ingressus erat Religionem, posse in anno probationis ordinari ab Episcopo, quamvis in statu laicali non posset absque absolutione a sententia interdicti: & sic Frider. sentit ad effectum ordinationis Novitium censeri uti Religiosum, & judicari talem qualem præsens tempus demonstrat: tamen si postea consultius esse censeat a tali ordinatione abstinere, quam tamen de jure licitam putat.

Hinc patet posteriorem hanc sententiam graviores habere auctores; nam habet Canonistas *in d. cap. Abbatem*, atque eos, qui *in cap. Cum nullus*, sentiunt Novitium esse ordinandum a diocesano loci Monasterii; nam & hi ut supra ponderati pro hac sententia numerari possunt. Patet etiam firmiores habere rationes.

13 Nec obstat text. *in d. cap. Monasterium*, 19. qu. 3. quia illud verbum, *Tonsurari*, incaute acceptum est a Summis pro primâ Tonsura, cum tamen ibi significet Tonsuram Monachalem, ex qua professio inducebatur, ut ibi notavit Turrecrem. & videre est ex his, quæ tradunt Doctores *in cap. Non solum, de regul. lib. 6.* dum caventes Novitio, monent illi esse periculosum facere sibi magnam

14 Tonsuram, quia ex illa inducitur tacita professio: quod in specie tradit ibi Franch. *in 2. col. vers. Quarto quando*; & hanc interpretationem valide comprobatur text. *in c. 2. de regul.* ubi cum disponitur, ut quis tonsurari non debeat ante ætatem legitimam, Doctores ita accipiunt, ut non debeat tonderi, ut fiat Monachus per professionem, ut notat ibi Abb. n. 2. *in fin.* Quod etiam indicat *d. c. Monasterium*, dum subdit: Ne quis eorum non sit contentus,

15 eo quod nolit, aut ratum non habeat, quod elegit. Quæ ratio congruit professioni inducendæ per Tonsuram Monachalem, non autem susceptioni primæ Tonsuræ, quia nec per illius, nec per minorum Ordinum susceptionem inducitur in Religionem tacita professio, ut per DD. *in d. cap. Abbatem*, quæ tamen inducitur per Tonsuram Monachalem, DD. *in d. cap. Non solum*, & *in d. cap. 2.*

16 Non obstat, quod Abbas nosse eo tempore non potuerit mores Novitii; nam responderetur, quamvis non satis eos noverit ad effectum professionis, ad quam major, & diuturnior probatio requiritur ob mutuat, & indissolubilem obligationem ex parte Religionis, & Novitii insurgentem, juxta *c. Ad Apostolicam, de regular.* potuit tamen sufficienter nosse ad effectum conferendi primam Tonsuram, cum indole illius non cognita non sit verisimile, ut illum admitteret ad Religionem, *cap. Priscis*, 55. *distin.* Ac præterea, dummodo Abbas in eum jurisdictionem habeat, quamvis undequaque sibi non sit notus, eum potest ordinare, cum notitia non sit necessaria ex commoratione, sed aliunde

desumi possit. Quod satis liquet ex eo, quod Episcopus 17 potest ordinare eum, qui declaratione sua momento temporis acquirit domicilium in diocesi, Franch. *in d. c. Cum nullus*, ubi etiam alii super gloss. *in ver. Domicilium, de tempor. ordin. lib. 6.*

Item ex eo, quod Episcopus potest statim ordinare eum, cui beneficium contulerit, ut ibidem per DD. & tamen utroque casu ordinandus incognitus esse potest ordinatori: sic etiam Episcopus ordinat eum, cujus pater in diocesi originem habet, quamvis ipse alibi natus sit, ut tradunt ibi DD. & hic tamen incognitus esse potest. Innumera alia exempla colligi possunt, quibus abunde liqueat ordinantem, dum in ordinatum habeat jurisdictionem, non excludi a facultate illum ordinandi ob notitiæ defectum, dum tamen illam debitis modis assumat; licet congruentius fortassis esset, si talem ordinationem ad Episcopum, in cujus diocesi ordinandus vixit, & notior est, rejiceret, sicut Episcopo loci beneficii, & huic nostro Abbati pruden- ter consuluerunt DD.

Minus obstat, quod si quis injiciat manus violentas 18 in Clericum, & deinde Religionem ingrediatur, non possit absolvi ab Abbate, quasi ei non subiectus durante anno probationis, Innocent. *in cap. Cum illorum, de sentent. excomm.* Joan. Andr. Lap. Anchar. & alii cum- lati a Tiraq. *d. loco num. 31.* Nam præterquam quod huic opinioni contradicunt nedum Archid. *in d. cap. Religioso*, quem solum ab ea dissentire falso ait Tiraq. sed etiam Raym. & Hostien. *ibid.* ab Archid. citati: quatenus tamen eadem opinio vera esset, intelligeretur cum quis incidisset in Canonem ante ingressum; quod si incidisset durante anno probationis, ab Abbate posset absolvi. Ita conciliando Innocent. qui *in c. Monachi, de sentent. excomm.* scribit contrarium ejus, quod tradiderat *in d. cap. Cum illorum*, docuit Joan. Andr. *ibid.* Franch. *in d. cap. Religioso*, dicens, ita ibi sentire DD. Ex quo sequitur, ut Abbas habeat jurisdictionem absolvendi, dum tamen in Canonem non inciderit ante ingressum.

Tandem non adversatur huic opinioni, quod hic No- 19 vitius, vel sit Religiosus sub conditione, adeo ut ante conditionis implementum Religiosus non sit, vel saltem sit pure Religiosus sub conditione resolutive, adeo ut eo postea ad seculum remeante, & sic non impleta conditio- ne, nunquam videatur fuisse Religiosus: quod traditum est ab Anchar. *in cons. 69. num. 8. & 9.* Nam utcumque se res habeat, tam quoad veritatem hujusmodi opinionis, quam aliarum multarum traditionum, quæ habentur in hac materia apud Tiraq. *ubi sup.* & DD. *in c. Beneficium, de regul. lib. 6. & d. c. De his, de sepultur.* & Frider. de Sen. *d. cons. 32.* an scilicet ex quo Novitius est in statu dubio, de eo sit judicandum, ac si sit Religiosus, vel secularis: certe quantum ad nostram quæstionem pertinet, omissis aliis effectibus, satis est, ut subsit jurisdictioni Abbatis, & in ejus Monasterio domicilium contraxerit, cum ex 20 horum altero proveniat jus illum interim ordinandi: & quamvis hic status postea resolvatur per egressum Novitii, non tamen resolvuntur actus perfecti medio tempore gesti, ut patet ex plene notat. per Tiraquell. *de retract. convent. §. 2. gloss. unic. num. 74.*

Hæc cum ita se habeant, aperte sequitur, ut hoc jus du- ret etiam post Concilium: cum Decretum *cap. 10. sess. 23.* adimens Abbatibus jus ordinandi alios, quam Regulares sibi subditos, Novitium non excludat, de quo tanquam de Regulari ad hunc effectum judicatur, ut sentit Frider. *d. cons. 32. in fin.* Præsertim cum Novitius etiam absolute Regularis, & Religiosus dici possit saltem largo modo, Joan. Andr. Franc. & alii *in d. c. Beneficium*, ex communi Navar. *cons. 5. & 6. de foro compet.* Rebuff. *in prax. de dispensat. cum Regularibus facta num. 23.* & sufficit, ut sint tales largo modo, ut non excludantur a Concilio, & mi- nus quam fieri possit corrigatur jus antiquum, *cap. Cum expediat, de elect. lib. 6.* cum concordantibus.

DE APPELLATIONIBUS.

Alexander III. Abbati sancti Petri.

CAPUT III.

AD nostram : & infra . Quia vero remedium appellationis non ideo est inventum ; ut alicui a Religionis & Ordinis observantia exorbitanti , debeat in sua nequitia patrociniū exhibere : Mandamus , quatenus , si quando quilibet subditorum tuorum ad remedium appellationis convolverit , non ideo minus eum juxta tenorem mandati , quod in prædicta regula continetur , & institutionem Ordinis corrigas , & castiges .

SUMMARIUM.

- 1 **R**egularibus a correctione Prælatorum suorum appellare non licet .
- 2 Appellationis remedium ad quid institutum , & n. 4.
- 3 Prælatus Regularis corrigens subditorum excessus recusari non potest .
- 4 Appellatio a correctione legitima non admittitur .
- 5 Appellatio in his , quæ ad visitationem , & morum correctionem spectant , admittitur ad effectum devolutivum tantum , non suspensivum , & n. seqq.
- 6 Appellare non licet in causis visitationis , & correctionis ante diffinitivam sententiam a quocunque gravamine .
- 7 Nisi a diffinitiva appellari non possit , aut gravamen sit irreparabile .
- 8 Appellari potest post diffinitivam in causis visitationis , & correctionis , sed appellatio non suspendit executionem .
- 9 Concilium Tridentinum a Decretis visitationis , & correctionis sustulit appellationem suspensivam , non devolutivam .
- 10 Metropolitanus potest cognoscere de excessu , si Episcopus carceret subditos in materia correctionis , dummodo non impediat executionem .
- 11 Appellari potest ad utrumque effectum , si Prælatus excedat modum in corrigendo , & procedat tela judiciaria , & n. seq. usque in finem .
- 12 Monachus , sicut & Clericus , appellare potest a correctione , si fiat in forma iudicii .
- 13 Correctio fit ad poenitentiam .
- 14 Blasphemie , seu adulterii punitio non comprehenditur correctionis morum appellatione , quando Episcopus judicialiter processit .
- 15 Corrigere quid sit .

AD nostram . A correctione non appellatur , nisi modus excedatur . Hoc dicit . Dividitur in duas partes . Primo ponit causam mandati . Secundo ipsum mandatum ibi , Mandamus .

- 1 Nota ex textu , a correctione Prælati Regularis non dari appellationem . Et pondera rationem in litera expressam , quia remedium appellationis non ideo est inventum , ut alicui a Religionis , & Ordinis observantia exorbitanti , id est quasi per cæcitatem mentis devianti , secundum Host. n. 5. debeat in sua nequitia patrociniū exhibere ; concordat cap. Reprehensibilis , ibi : Ne Religiosi cum pro aliquo excessu fuerint corrigendi , contra Regularem Prælati sui , & Capituli disciplinam appellare præsumant . Et ob eandem rationem non admittitur recusatio , cap. Cum speciali , ubi id notant Innoc. Host. Joan. Andr. & alii infra eod. glos. fin. hic , & Guidopap. num. 2. vers. Qua de causa .
- 2 Ceterum etsi hæc Constitutio loquatur in Regularibus , tamen inspecta mente , vendicat sibi locum etiam in aliis subditis prout illam Doctores communiter intelligunt , præsertim Innoc. post princ. Et quod dicimus , inquit , in corrigendis excessibus Regularium , idem intelligimus etiam de excessibus aliorum subditorum , & Host. n. 3. in vers. A Religionis , Bald. n. 2. Abb. n. 7. & 8. Alex. de Nævo n. 13. & 14. Et propterea in prædicta Decretali , Reprehensibilis , dicitur hoc præcipue in Religiosis esse observandum : quia scilicet in eis viget peculiaris ratio propter obedientiam , & Regularia instituta . Sed tamen superius ponitur generalis pro-

hibitio , Nec subjecti contra disciplinam Ecclesiasticam in vocem appellationis erumpant . Concordat c. Licet , & c. Irrefragabili in princ. supra de offic. Ordin. & c. Pervenit , il. 1. infra eod. Remedium nanque appellationis non ad defensionem iniquitatis , sed ad præsidium innocentie est institutum , ut legitur in d. c. Cum speciali , §. Porro , & unaquaque re utendum est ad eum usum , in quem fuit instituta , c. Is autem 22. qu. 2. c. Licet , il. 2. 45. dist. cum aliis allegatis per glossam primam , & Host. in princ. Præterea appellatio inducta est , ut sententie in melius reformatur , licet aliquando in deterius fiat , per iudicem ad quem , ut dicit text. in l. 1. in princ. ff. de appell. & ideo cum per appellationem debeant sententie in melius reformari , & iniquitas primi iudicis corrigi , non debet ejus contrarium operari , arg. l. Legata inutiliter , ff. de adimen. legat. in l. Cum tale , §. Falsam legati , ff. de condit. & demon. & observat hic Guidopap. n. 2. Unde hanc regulam , videlicet a correctione legitima non appellari , generaliter ponunt hic glossa fin. & Host. ubi supra , Joan. Andr. Butr. Card. Bald. & Abb. & alii omnes in princ. .

Declaratur hæc regula , ut procedat quoad effectum suspensivum tantum , ut satis innuunt verba d. c. Irrefragabili de off. Ordin. ibi , Executionem ipsorum nulla consuetudo , vel appellatio valeat impedire , & apertius hodie sancitum est a Tridentina Synodo in c. 1. vers. Nec appellatio , sess. 22. & fufius in c. 10. sess. 24. ubi , [Ut Episcopi aptius quem regunt populum , possint in officio , atque obedientia continere , statuitur , ut omnibus iis , quæ ad visitationem , ac morum correctionem subditorum suorum spectant , jus habeant etiam tanquam Sedis Apostolicæ Delegati ea ordinandi , & exequendi , quæ illis pro subditorum emendatione , & Diocesis suæ utilitate necessaria videbuntur . Nec in his , ubi de visitatione , & morum correctione agitur , exemptio , aut ulla inhibitio , appellatio seu querela etiam ad Sedem Apostolicam interposita , executionem quoquomodo impediat , aut suspendat .]

Sed ad effectum devolutivum bene admittitur appellatio etiam a correctione , ut patet ex alio ejusdem Concilii Decreto , nempe ex c. 1. sess. 13. ubi statuitur , ut in causis visitationis , & correctionis ab Episcopo , seu illius Vicario ante diffinitivam sententiam ab interlocutoria , vel alio quocunque gravamine non appelletur . Nec Episcopus seu Vicarius appellationi hujusmodi tanquam frivola deferre teneatur , nisi gravamen hujusmodi per diffinitivam sententiam reparari , vel ab ipsa diffinitiva appellari non possit . Quibus verbis aperte admittitur in causis correctionis licere appellare post diffinitivam sententiam , vel antea , si gravamen sit irreparabile . Hoc autem intelligi debet quoad effectum devolutivum , non autem suspensivum : & ita S. Congregatio Concilii hoc Decretum intellexit , & conciliavit cum præallegatis Decretis c. 1. sess. 22. c. 10. sess. 24. Nam confulta , an in causis visitationis , & correctionis appellari possit post diffinitivam : respondit posse : ita tamen , ut appellatio non suspendat executionem , ut sancitum est , c. 10. sess. 24. & c. 1. sess. 22. Item confulta , an Decretum c. 10. sess. 24. sustulerit appellationem devolutivam : censuit non sustulisse devolutivam , sed suspensivam tantum ; & quamvis Episcopus id faciat tanquam Sedis Apostolicæ Delegatus , prout habetur in d. c. 10. tamen cum jurisdictio jure suo ordinatio ei etiam ante Concilium competere , non impedire appellationis devolutivam ad Metropolitanum .

Et iterum suborta dubitatione , an in materia correctionis , ubi Episcopus etiam sine processu , & sine scriptis carcerat

rat subditos, & tenet diu carceratos, possit Metropolitana-
nus cognoscere de excessu in corrigendo, si carcerati ap-
pellaverint ad eum: censuit posse, dummodo interim non
impediat, aut suspendat executionem eorum quæ ab Or-
dinario decreta fuerint.

- 11 Ceterum si Prælati Regularis excederet modum in
corrigendo, tunc liceret subdito appellare ad utrumque
effectum; & ita procedit text. in c. De priore, infra eod. in
c. Super questionem, §. nos autem, supr. de off. Deleg. sicut
appellatur ab executore, cum modum excedit, c. Quod ad
consultationem in fine, supra de re judic. a quo alias appel-
lari non potest, c. novit. infra eod. c. Ei qui, §. Sunt quorum
vers. Ab executore 2. qu. 6. & notat hic glossa fin. Innoc. in
princ. ubi dicit hodie non esse differentiam inter Regula-
res, & alios, & inter correctionem, & alium processum,
cum semper liceat appellare, si excedat, seu gravet, per
c. Licet, de off. ordin. & c. Inquisitionis, de accusat. sequitur
Host. n. 3. in ver. A Religionis, & n. 6. in vers. Corrigan, &
Bald. n. 2. Unde infertur, ut si Prælati in causa visitatio-
nis, seu correctionis procedat servata tela judiciaria, liceat
appellare etiam ad effectum suspensivum, ut colligitur ex
c. Irrefragabili, in princ. ibi, Nisi formam in talibus exce-
serint observandam, de off. Ordin. & tenent hic Tancred.
- 12 & Vincen. & post eos Jo. Andr. n. 6. in glos. ult. ibi, Judi-
cii, ubi dicit posse Monachum, sicut & Clericum, appel-
lare, si correctio fiat in forma iudicii, & est mens gloss.
- 13 ult. hic, & Host. n. 8. dum dicunt idcirco a correctione non
posse appellari, quia sit ad pœnitentiam, & extra formam
iudicii; innuentes per hoc secus dicendum esse, si proce-
datur servato ordine judiciario.

- 14 Et hanc sententiam alias probavit S. Congregatio Con-
cilii. Consuluit enim Auditor Cameræ, an cum Episcopi
servata tela judiciaria ferunt sententiam diffinitivam con-
tra delinquentes, habeant locum Decreta Concilii de visi-
tatione loquentia, & præcipue c. 10. sess. 24. adeo ut appel-

latio ad effectum suspensivum nullatenus debeat admitti;
etiam si sententia lata fuerit ad puniendum delictum blas-
phemæ, vel adulterii. S. Congregatio censuit appellatione
correctionis morum non comprehendi blasphemæ, &
adulterii correctionem, seu pœnitentiam, quando Episcopus
judicialiter processit, cognovit, & pronunciavit. Ita omnes
excepto Cardinali Carafa, quia correctio ultra quod vide- 15
tur respicere tantum ea, quæ concernunt regulam, & insti-
tutum Ordinis, c. Ad nostram, de appell. ubi Abb. videtur
etiam sentire Concilium c. 1. sess. 22. ubi exprimendo, Qui-
buscunque criminibus Ecclesiasticis, tamen requiri etiam
aliud, ut fiat extra formam iudicii, & ad pœnitentiam,
glossa etiam d. c. Ad nostram, Anchar. Butr. Imola, Ge-
min. & Abb. in c. Si quis contra Clericum, in repet. n. 50. &
c. Cum contingat, n. 39. de foro comp. ubi constituit differen-
tiam; an Episcopus processerit correctionaliter, vel judi-
cialiter, & corrigere est id quod aliquando tenuit transmu-
tare, Card. in Clem. Si Romanus, in princ. de præben. Ar-
chiepiscopus Florentinus in Summa 2. p. de correctione. Et
condonare blasphemum, vel adulterum, est punire deli-
ctum, non corrigere mores. Et quamvis d. c. 10. Utatur
ver. Punienti, & sic extra pœnitentiam, & utatur etiam
verb. Judicata, & sic etiam in forma iudicii; tamen quia
loquitur de visitatione, & correctione, ad visitationem, &
correctionem debet referri. Ideoque, si Episcopus in dictis
duobus criminibus judicialiter processit, admittendam esse
appellationem etiam ad effectum suspensivum; tamen Car-
dinalis Moronus dixit agendum cum Sanctissimo.

Sanctitas sua Congregationis sententiam approbavit,
ut si Episcopus judicialiter processit ad diffinitivam, non
comprehendatur hic casus appellatione correctionis mo-
rum, & detur appellatio etiam suspensiva nedum in præ-
dictis duobus casibus blasphemæ, & adulterii, sed etiam
in omnibus aliis similibus, ubicunque Episcopus judicia-
liter processit.

DE APPELLATIONIBUS.

Alexander III.

CAPUT XII.

Super eo: & infra. Sacri Canones, ante & post litis contestationem, & in prolatione senten-
tiæ & post, singulis facultatem tribuunt appellandi: leges autem seculares appellationem (nisi
in casibus) ante sententiam non admittunt. In causis quoque Ecclesiasticis, ubi appellationis reme-
dium tollitur, sicut appellationi, ita recusationi, non est aliquatenus deferendum. Si autem in-
fra certum tempus lis decidenda committitur, ex tunc terminus incipit currere, cum Iudices con-
tigerit literas recepisse.

S U M M A R I U M.

- 1 Appellari potest secundum Canones tam ante, quam
post litis contestationem, in actu prolationis sen-
tentia, & post; secundum leges vero post sententiam
duntaxat, & n. 16. & seq.
- 2 Et ratio differentia triplex assignatur.
- 3 Instantia causarum de jure civili perit triennio, sed
de jure Canonico cause instantiam non habent, &
cur.
- Et quid post Concilium Tridentinum, num. 29. in
fin.
- 4 Appellans temere, punitur de jure civili, non autem
de jure Canonico.
- 5 Appellari potest secundum Canones etiam extra ju-
dicium, non secundum leges.
- 6 Sententia appellatione venit diffinitiva.
- 7 Appellatione remota an, & qualiter intelligatur remo-
ta recusatio, & n. 14. & seq.
- 8 Recusatio jurisdictionem suspendit, sicut appellatio.
- 9 Terminus iudici assignatus in rescripto ad causam diffi-
niendam currit a tempore representationis literarum,
& non ante.
- 10 Quod procedit quoad exercitium jurisdictionis, non an-
tem quoad viros rescripei.
- 11 Item procedit, si tempus fuerit limitatum per numerum
dierum, hebdomadarum, mensum, vel annorum
secus, si ad certum diem.

- 12 Et facta assignatione per numerum mensum, quot dies
sint computandi.
- 13 Et an dies assignationis computetur in termino, remis-
sive.
- 14 Executor potest recusari, & tamen ab eo appellari non
potest, nisi excedat fines mandati.
- 15 Clausula, Appellatione remota, quid operetur.
- 16 Appellari potest post sententiam diffinitivam, etiam
nulla causa expressa, & sufficit dicere, Appello.
- 17 Quod procedit etiam in causis electionum, licet in his
tutius sit causam exprimere.
- 18 Item procedit etiam in appellatione, qua fit a Iudice ex-
tra iudicium.
- Et quid in appellatione extrajudiciali, qua fit a
parte contra partem, remissive, n. 22.
- 19 Appellatio diffinitiva cum expressione causæ manifeste
frivola non tenet.
- 20 Appellari non potest a diffinitiva, nisi gravet.
- 21 Sufficit tamen quaecunque gravamen etiam modicum.
- 22 In appellationibus recipiendis a diffinitiva, & inhibi-
tionibus decernendis servari debet forma c. Romana,
de appell. lib. 6. & Decretum S. Congregationis E-
piscoporum.
- 23 Appellatio admittitur secundum Canones ab interlocu-
toria, vel gravamine aliquo, dummodo concurrant
decem, quæ hic exprimuntur.
- 24 Appellatio sub conditione, quatenus proposita petitio
non admittatur, non valet.

Appel-

- 26 Appellari potest ab interlocutoria de jure civili, quando non expectatur alia sententia diffinitiva.
Item a gravamine, quod per diffinitivam, vel per appellationem a diffinitiva reparari non potest, n. 28.
- 27 A sententia, qua quis pronunciat se Judicem incompetentem, appellari potest etiam secundum leges.
- 29 Appellatio ab interlocutoria, vel alio gravamine ante diffinitivam in quibus casibus admittatur ex Concilio Tridentino. & n. seqq. usque § 1.
- 30 Appellari potest post sententiam diffinitivam etiam in causis visitationis, & correctionis, sed ad effectum devolutivum tantum, non suspensivum, nisi gravamen sit irreparabile.
- 31 Sententia diffinitiva.
- 32 Et quæ sententia quasi diffinitiva, num. 34.
- 33 Sententia lata super possessorio dicitur quasi diffinitiva.
- 35 Appellatio a diffinitiva in multis casibus non admittitur.
- 36 Metropolitanus non potest cognoscere de gravamine ante diffinitivam, nec simpliciter mandare, ut sibi transmittatur copia processus expensis appellantis.
- 37 Appellari potest a gravamine etiam irreparabili, quando Judex extrajudicialiter procedendo gravat partes.
- 38 Sententia interlocutoria quæ dicatur.
- 39 Tortura infert gravamen irreparabile, & ideo ab illius comminatione datur appellatio.
- 40 Carcer infert onus, & gravamen continuum, & nunquam transit tempus appellandi a gravamine carcerationis.
- 41 Carcer regulariter institutus est ad custodiam, & locus sanctus est.
- 42 Carceratus etiam custodie causa dicitur luere poenam in corpore.
- 43 Carcer infamiam irrogat, & damnum irreparabile, & num. seqq.
- 44 Appellationi ab indebita carceratione Ordinarius tenetur deferre, & processum transmittere ad Metropolitanum; reo tamen interim manente in carceribus.
- 45 Judex appellationis justificato gravamine ante diffinitivam an debeat principalem causam remittere ad Ordinarium.
- 46 Censura Ecclesiastica trahit secum executionem, & ab ipsa appellatur ad effectum devolutivum tantum, non suspensivum.
- 47 Sed a cominata censura datur appellatio ad utrumque effectum.
Sententia excommunicationis est potius interlocutoria, quam diffinitiva, ibid.
- 48 Appellatio in judicio non admittitur a futuro gravamine, nisi illud sit irreparabile.
- 49 Citatus ad dicendam causam, quare non debeat excommunicari, potest appellare.
- 50 Secus scietur ad dicendam causam, quare non debeat declarari excommunicatus.
- 51 Appellari an possit viva voce, dum sententia excommunicationis profertur, & num. seqq.
- 52 Actus spiritualis est penetrabilior, quam actus humanus.

Super eo. Ipsum se summat, sed per alia verba sic summari potest: Secundum Canones appellatur etiam ante sententiam; secundum leges non, nisi in quibusdam casibus. Hoc dicit primo. Appellatio & recusatio parificantur in hoc, quod sicut in appellatione requiritur causa probabilis, ita & in recusatione. Hoc secundo juxta verum, & communem intellectum. Terminus Judici assignatus ad causam decidendam non incipit currere nisi a tempore presentationis rescripti. Hoc tertio. Dividitur in tres partes, prout sunt tria dicta. Secunda, ibi, *In causis*. Tertia, ibi, *Si autem*.

- 1 Nota primo, ex prima parte textus, insignem differentiam inter jus Canonicum, & jus civile in materia appellationis; nam de jure Canonico appellari potest quatuor temporibus. Primo, scilicet, ante litem contestationem. Secundo, post litem contestatam. Tertio, in ipso actu prolationis sententiæ, id est dum sententia legitur, de quo est casus hic, qui non reperitur alibi, secundum Bald. num. 4. Quarto, post sententiæ promulgationem, concordat, §. *Paret ergo, ver. Tempus*, vero, qui habetur post c. *Qui scit*, 3. q. 6. & c. *Cum sit Romana*, sup. eod. De jure civili autem exceptis quibusdam casibus ante sententiam non appellatur, ut hic, l. *Apertissime*, C. de jud. l. *fin.* C. de sent. inter l. *omn. jud.* & l. *Ante sententia tempus*, C. *Quorum appell. non recip.*

Prima ratio differentię est, quia de jure civili per appellationem a diffinitiva reparantur omnia gravamina in processu illata. Unde cum leges civiles inspiciant solum gravamen, & pars in effectu non remaneat gravata; quia aut obtinebit in diffinitiva, & parum remanebit læsa ex interlocutoria; aut succumbet, & per appellationem a diffinitiva gravamina illa remanebunt emendata: ideo nil mirum, si secundum leges talis appellatio non permittatur: quæ ratio colligitur ex textu juncta glos. 1. in l. 2. & ibi per Bald. C. de Episcopali audien. At jus Pontificium non tantum respexit gravamen, sed etiam injustitiam, cum potissimum invigilet super correctione peccatorum, ut c. *Novit*, sup. de jud. Unde quamvis gravamen sit modicum, eo quod reparetur, vel per diffinitivam, vel appellationem ab ipsa; tamen per hoc non tollitur, quin a Judice sit facta injustitia, & sic peccatum. Merito sacri Canones admittunt appellationem a quocunque gravamine. Et hanc rationem differentię assignat Præpos. hic num. 6.

Secunda ratio est, quia jus civile magis studet fini instantiæ litium, quam jus Canonicum, ex notatis in c. pen. sup. de jud. quam rationem differentię constituit Bald. in d. l. 2. & in l. *Ante sententia*, C. quor. appell. non recip. Et hæc est ratio, quare de jure Canonico causæ non habeant instantiam, nimirum propter amplam facultatem appellandi concessam, ut d. c. pen. nam cum tot appellationes a quovis gravamine admittantur, instantia si esset conclusa triennio, plerumque periret ante diffinitivam. At de jure civili cessat hujusmodi inconveniens propter restrictam facultatem appellandi, & ideo instantia finitur triennio, l. *Properandum in fin. princ.* C. de judic. prout innuunt hic Host. n. 3. in ver. *Leges autem*, & Jo. Andr. n. 2. & apertius Abb. n. 5. & Præpos. n. 6. in fin.

Tertia differentię ratio est, quia sacri Canones mitius procedunt, quam leges seculi: & propterea secundum Canones indistincte appellari potest, non secundum leges, ut ait gl. not. in l. 1. in ver. *Ab eo revocare*, C. a quib. appell. non liceat, & Abb. hic n. 3. vers. *Item dic.* Quo fit, ut jure civili puniatur temere appellans, non jure Canonico, ut l. ab executione, §. *fin.* C. quor. appell. non recipien. & not. glos. præall. Sed an hoc sit verum, vide per Abb. in d. c. *Ut debitus*, infr. eod. Inde etiam fit, ut secundum Canones liceat appellare etiam extra judicium, quamvis non liceat secundum leges, ut not. in c. *Cum sit Romana*, sup. eod. & in prædicta Decr. *Ut debitus*, & per Host. hic n. 3. vers. *Sed & extr. jud.* Jo. Andr. n. 1. & Abb. n. 2. vers. *Adde & quintum tempus*.

Secundo nota ibi, *In probatione sententiæ*, junctis verbis præcedentibus: sententiæ appellatione intelligi de diffinitiva, ad idem c. *Cum olim*, & ibi gl. ult. sup. de test. & hic notat Abb. n. 6. Franc. in 2. notab. & Præp. n. 4. facit Rubrica C. de sent. & interloc. omnium judicium, ponderando copulam, Et, quæ ponitur inter diversa, l. *si duo*, C. per quas personas nobis acquiritur, & notat Barr. in l. 1. n. 1. ff. de pactis.

Tertio nota ex secunda parte textus, appellationem, & reculationem æquiparari; quia sublato appellationis remedio censetur etiam sublato remedium reculationis, ut hic videtur casus, si verba inspiciantur, & not. But. in 2. not. & Abb. n. 6. in §. *In causis*. Quod procedit, si ve appellatio tollatur per jus comm. ut c. 3. & c. *Cum sit in fin.* sup. eod. si ve per speciale rescriptum Principis, ut c. 1. de rescr. & c. *super questionum de off. Deleg.* utroque enim casu & recusatio intelligitur sublata, secundum Host. n. 3. in ver. *Tollitur*, Joan. Andr. n. 2. in eod. ver. & Butr. n. 4. ver. *Quero an procedat*. Sed an hoc sit verum, latius dicam infr. in gl. pen. num. 14. Equiparantur etiam in hoc appellatio, & recusatio, quia sicut per appellationem suspenditur jurisdictio, c. *Venientes* sup. de jurejur. ita & per reculationem, ut voluit glos. not. in c. *Quoties Episcopi*, in ver. *Appellent*, 2. q. 6. quæ dicit, quidquid sit post reculationem, æque cassari, ac si fieret post appellationem, per text. in c. *Cum sicut*, in fin. sup. de eo qui mit. in possessionem, & sequitur Philip. Franc. in 3. not. & in c. *Cum speciali*, inf. eod. Adde Bald. cons. 26. incip. *Dum lis*, & questio, n. 1. & 5. ver. *Non repetendo*, l. 1.

Ultimo nota ex tertia parte text. terminum assignatum Judici in rescripto ad causam diffiniendam, currere a tempore præsentationis literarum, & non antea, ut hic est casus. Ratio est, quia ante receptas literas jurisditionem non habet, ac proinde illam exercere non potest, ut c. *Pastoralis*, ad fin. sup. de rescr. Unde limita primo hunc textum, ut procedat quoad exercitium jurisditionis, in quo attenditur tempus præsentationis literarum, ut hic dicitur. Secus vero quoad vires rescripti impetrati, quia inspicitur tempus impetrationis, seu data, ut per Collect. hic n. 3. Super

- 11 per quo remittit ad Arch. in c. *Is qui, de Proc. l. 6.* Limita secundo, ut locum habeat, si tempus huiusmodi diffinitum fuerit per numerum dierum, hebdomadarum, mensium, vel annorum. Secus si fuerit limitatum ad certum diem, puta intra festum Assumptionis, vel intra tales Calendas: tunc enim certum est tempus post datam currere, & semper labi, secundum Jo. And. hic n. 2. in ver. *Certum tempus, & But. n. 5.*
- 12 Sed hic incidit dubitatio, si tempus fuerit diffinitum per numerum mensium indeterminate, quo modo sit facienda computatio dierum. Dic breviter tot dies fore computandos, quot habet ille mensis, in quo assignatur ipsa dilatio; quod si quid lapsum fuerit de illo mense, supplebitur in mense sequenti: & ideo si dilatio unius mensis assignetur in mense Augusti, computabuntur dies unus & triginta: si in mense Septemb. dies triginta: si in mense Febr. dies 28. ut post Guiliel. declarat gl. not. in c. *Quam sit, in ver. Mensis, de elect. l. 6.* dicens hoc probari apertissime in c. *Licet sup. de supplen. negl. Prel.* inducendo illud, ut ibi per gl. & sequuntur Præp. hic n. 28. Bart. plene in l. *Cum Bissexus, n. 1. ff. de ver. sign. & Mar. Soc. conf. 99. Serenis. Rex, col. 1. vol. 3.* Non obstat text. in l. *Ubi lex, ff. de reg. jur.* ubi pro duobus mensibus computantur dies unus & sexaginta; quoniam, ut inquit Bart. intelligi debet secundum distinctionem suam, & de intellectu illius legis vide Signor. de Homodeis conf. 38. *Si queratur in prin.*
- 13 & Alex. conf. 114. *Visa scriptura, n. 10. & seq. ver. Et si diceretur l. 5.* An autem dies assignationis termini computetur in termino, vide hic pro, & contra in gl. ul. per Host. n. 6. in ver. *Cum Judices, Jo. And. n. 10. Collect. n. 3. Bal. n. 1. Butr. n. 12. & Præp. n. 27. dixi in c. ad nostram, n. 9. 21. 22. & 23. infr. de reg.*
- 14 In glos. penultima QUÆRO, cum text. dicat: Sublato appellationis remedio, sicut non est deferendum appellationi, ita nec recusationi; an hoc sit verum simpliciter, & absolute, ut appellatione remota intelligatur remota & recusatio. Dicunt Doctores, & præsertim Host. n. 3. in ver. *Sicut appellationi*, verba textus esse sane intelligenda: non enim sequitur, non potest appellari a sententia Judicis; ergo Judex non potest recusari; nam ab Auditore, sive ab Executore appellari non potest, nisi excedat fines mandati, & tamen potest recusari, ut leg. & not. & in c. *Super questionum, §. Verum, sup. de off. Deleg.* Similiter a Judice non appellatur, nisi gravet, ut dicam infr. n. 21. at bene potest recusari, etsi non gravet. Rursus appellare possum a Judice in quem consensu, & nihilominus eum recusare non possum, nisi nova causa superveniat, ut c. *Insinuante, de off. Deleg.* Sed & notorie delinquens prohibetur appellare, qui tamen forte non prohibetur recusare, ut leg. & notatur in c. *Cum speciali, §. 1. inf. eod.* Quid ergo sibi volunt verba textus? Dic secundum gl. pen. & Host. hanc esse mentem, ut quemadmodum secundum Canones non admittitur appellatio sine rationabili causa, c. *Cum in Ecclesia, & c. Ut debitus, infr. eod.* ita nec recusatio, ut c. *Secundo requiris, §. fin. & c. Cum speciali, §. 1. inf. eod.* Quapropter illa verba respiciunt tantummodo formalitatem, & modum, quasi dicat, sicut appellatio frivola non admittitur, ita nec frivola recusatio; & sicut deferendum est rationabili appellationi, ita & rationabili recusationi; sed in reliquis hæc non æquiparantur, nec remota appellatione censetur recusatio remota. Et hic intellectus glossæ, & Host. placet etiam Jo. And. n. 9. gl. pen. Butr. n. 11. Præp. n. 12. & communiter Doctoribus, ut dicit Abb. n. 9. Verum communis intellectus videtur literam corrumpere; quia text. decidit aperte, ut ubi tollitur remedium appellationis, ibi & recusationis; nec ullam facit mentionem de causa: quare non discefferim ab alio intellectu Abbatis, ut hæc Decretalis procedat secundum antiqua tempora, quando licebat appellare indistincte; tunc enim omnis appellatio, nisi esset manifeste frivola, deferrebat causam ad Superiorem, ut in c. *Ad Romanam, 2. qu. 6. & notatur in c. Ut debitus, infr. eod.* Et ideo tunc remota appellatione sicut non intelligebatur remota appellatio cum ista causa, ita nec recusatio. Et hoc sensit etiam Bald. qui in 2. par. sic summat hanc Decretalem, videlicet, remota appellatione, intelligendum est de frivola, etiā Judicis recusatio frivola videtur esse remota. Sed hodie secus; quia remotio appellationis tollit omnem appellationem, quæ in iure non reperitur specificè permessa, ut est text. in c. *Pastoralis, & ibi omnes notant inf. eod.* Unde remota appellatione non censetur remota recusatio, ita ut non liceat Judicem recusare, nisi ex causa in iure expressa; imo enim licebit etiam ex alia simili, ut probatur in c. *Postremo, ibi, Vel alia iusta causa, inf. eod.* Nimis enim durum esset, ut Princeps removendo appellationem cogeret quem litigare coram Judice suspecto, arg. c. *Cum inter, supra*

de except. Hæc igitur sit conclusio, ut per clausulam, *Appellatione remota*, non intelligatur exclusa recusatio, quod tenet glos. in l. 1. §. *Interdum, in ver. Ab eo provocare, ff. A quibus appell. non lic.* & videtur text. in l. *fin. C. de sent. & interl. omn. jud. contr. gl. ibi*, quæ a Doctoribus communiter reprobat, teste Præp. hic n. 12. Fallit hæc conclusio, si in rescripto remota sit appellatio respectu causæ; quia tunc sicut intelligitur remota frivola appellatio, ita & frivola recusatio, ut declarant Abb. & Præpos. *supra cit.* An autem hæc procedant de jure civili, vide per Abb. negative resolventem n. 10. *vers. Puto tamen, quod de jure civili.* Item super prædictis vide Ant. de Butr. plenius distinguentem in c. *Pastoralis, num. 7. ver. Si est dubium an remota appellatione, infr. eod.*

Secundo QUÆRO, cum hic dicatur secundum Canones posse appellari, tam ante, quam post sententiam diffinitivam, secundum leges vero post sententiam duntaxat, an utraque regula sit vera generaliter, & indistincte.

Et quidem post sententiam diffinitivam manifestum est utroque jure posse appellari indistincte, etiam nulla causa expressa: sufficit enim dicere, *Ab iniqua sententia appello*, aut etiam simpliciter, *Appello, ut l. Scio, ff. de appell. c. Cordi, §. His quæ*, ubi hoc notant Archid. & Jo. Andr. *inf. eod. lib. 6. c. Post appellationem, §. Si vero post datam, 2. qu. 6.* ubi ponitur forma appellationis interponendæ a sententia diffinitiva, & hic notant gl. 1. Host. n. 3. in ver. *Et post.* Butr. n. 10. & alii communiter, Henric. Boich. in c. *Constitutis, col. 2. vers. Si queras de appell. judic. infr. eod.* Et est ratio secundum eum, quia in causa appellationis a tali diffinitiva interpositæ appellans potest quibuscunque modis sententiam impugnare, ut in d. l. *Scio, in fin.* ideoque quando appellatur a diffinitiva, Judex tenetur omnino appellationi deferre, arg. c. *Non solum, infr. de appell. lib. 6. & notat gl. in d. c. Cordi, in ver. Statuit, lib. 6.* notat Zenz. in Clem. un. de dolo, & contum. Quod procedit etiam in causis Electionum, licet tutius sit in talibus causam exprimere, ut notat Jo. Monach. in c. *Quamvis, il secundo, de elect. lib. 6. in gl. Dicunt quidam, & Jo. Andr. ibid.* In gl. dicit Garz. & Henr. Boich. ubi *sup.* de quo tamen vide Rot. *decis. 2. n. 2. de elect. in novis.* Rursus hoc procedit etiam in appellatione quæ fit a Judice extra judicium, in qua idem per omnia quod in judiciali, ut in d. c. *Cordi in princ. secundum Henr. Boich. in d. c. Constitutis, col. 2. vers. Aut queris.* Adverte tamen, quia si appellans a diffinitiva, exprimeret causam manifeste frivola, ut si diceret: *Appello, quia digito cæculum non tangis*, non teneret appellatio, ut sic impossibilis causæ adjectio vitiet appellationem, sicut regulariter vitiat contractum, ut c. *ult. inf. de condit. appos. cum concord. ibi alleg.* Nec refragatur, quod non teneretur causam exprimere, quoniam talia expressa nocent, non expressa non nocent, ut l. *Expressa, ff. de reg. jur.* Dixi, talia, quia si exprimeret causam non manifeste frivola, tunc posset aliam proseguere, ut in d. l. *Scio, & notat gl. in c. Cum causam inf. eod. Jo. Andr. in d. c. Cordi, §. His quæ, & Henr. Boich. in d. c. Constitutis, col. 2. vers. Tamen si appellans, inf. eod.* Quid autem juris sit in appellatione extrajudiciali, seu potius provocatione, quæ fit a parte contra partem, & non a Judice, an scilicet in tali necesse sit causam exprimere, vide plene per Henr. *ibid. col. 1. ver. Et tunc aut queris.* Ceterum in hujusmodi appellatione, quæ a diffinitiva interponitur, licet non oporteat causam exprimere in specie, requiritur tamen gravamen; alioquin non licet appellare, secundum Innoc. & Host. hic n. 3. in ver. *Appellandi, & Butr. in 1. not.* Licet sufficiat quaecunque gravamen, etiam modicum, ut c. *prox. sup. eod.* & hic notat Franc. in 1. *not.* Præterea in appellationibus recipiendis a diffinitiva, & inhibitionibus decernendis, servari debet forma, c. *Romana de appell. l. 6.* quacunque consuetudine, aut stylo, vel privilegio in contrarium non obstantibus; alioquin inhibitiones, & processus, & inde secuta quæcunque sunt ipso jure nulla, ut statuitur a Concil. Trid. *sess. 22. c. 7.* Item servari debet Decretum a S. Congr. Episcoporum san. mem. Clem. VIII. jussu editum die 16. Octobr. 1600. quod hic non transcribo, quia haberi potest a Steph. Quaranta in *Summa Bullar. in ver. Archiepiscopi auctoritas, ver. Sciendum est denique pag. 68.* At vero ante sententiam diffinitivam secundum Canones potest quidem appellari ab interlocutoria, vel gravamine aliquo, ut hic & in d. c. *Cordi, infr. eod. lib. 6.* sed tamen in hujusmodi appellatione facta in judicio decem requiruntur, quorum si vel unum defuerit, non valebit appellatio. Primum est causa gravaminis illati, vel comminati, ut c. *Cum cessante, infr. eod.* Secundum, ut causa hujusmodi sit probabilis, id

- id est talis, ut si foret probata, deberet legitima reputari, ut in d.c. Ut debitus, & c. Cum specialis, §. Excessu, infr. eod. & c. Romana, §. Cum autem eod. tit. lib. 6. Tertium, ut sit vera, c. Interposita, infr. eod. Quartum, ut sit expressa, c. Cum causam, infr. eod. ut d.c. Ut debitus. Quintum, ut appellantis petitio non sit admittenda, ut in d.c. Interposita. Sextum, ut propterea quod petitio non admittebatur, extiterit appellatum, c. Dilecto, §. ult. infr. eod. quod est contra quosdam Juris imperitos, qui proposita exceptione dicunt, Et appellamus, si eam non admittatis; nam talis appellatio non impedit, quin valeat quidquid sit postea. Septimum, ut appellatio fiat in scriptis. Octavum, ut petantur Apostoli, quia non petens Apostolos dicitur non appellasse, Rota dec. 50. n. 2. & 3. de appell. novis. Nonum, ut si appellatus hoc petierit, veniat instructus appellans: & hæc tria probantur in d. c. Cordi, infr. eod. lib. 6. Decimum, ut appellatio fiat intra decem dies, c. Romana & c. Concertationi, infr. eod. lib. 6. c. Bona, de confirm. nil. vel inut. c. Cum inter, & c. Quod ad consultationem, de re jud. ita Host. in summ. eod. tit. §. Qualiter, sub §. Ego Martinus, & in c. Dilecto, infr. eod. & in d. c. Cordi, Archid. ibid. in ver. Permissis, & in c. Non ita, in glos. 3. 2. q. 6. & Henrich. Boich. in d. c. Ut debitus, col. 4. vers. Super eod. c. Si queris utrum in appell. infr. eodem.
- 25 Sed de jure civili, etiam si prædicta decem concurrant, appellari non potest ante diffinitivam ab interlocutoria, vel gravamine aliquo, nisi in quibusdam casibus, ut hic dicitur & hoc pro regula constituunt Abb. & Franc. ambo in 1. not. Ad dignoscendum vero, qui sint hujusmodi casus, in quibus de jure civili licitum est appellare, & ad quos respexit hæc litera in prædicta exceptione, communiter traduntur a Doctoribus duæ regulæ.
- 26 Prima regula est, ubi post interlocutoriam non expectatur alia diffinitiva, tunc licet ab hujusmodi interlocutoria appellare, etiam secundum leges: ita colligitur ex glos. fin. in Auth. Habita, c. Ne filius pro patr. dum ait, a sententia qua quis pronunciat se non esse judicem competentem, licitum esse appellare, quia non expectatur alia diffinitiva, & hanc regulam tradunt hic Abb. nu. 3. vers. Et qui sint isti casus, Franc. in 2. not. vers. Et communis conclusio est, Præpos. num. 7. vers. Est & alia regula.
- 27 Secunda regula est, quotiescunque gravamen ante diffinitivum illatum, per ipsam diffinitivam vel per appellationem a diffinitiva reparari non potest, tunc ab hujusmodi gravamine etiam de jure civili licitum est appellare: hanc theoreticam ponit glos. in Clem. 1. in ver. Ipso jure de heret. & probatur in l. 2. ff. de appell. recip. & hoc similiter pro regula tradunt Abb. Franc. & Præpos. loc. supra cit.
- 28 Tu vero adverte, quia hodie ex Decretis Conc. Trid. jus Canonicum in his exequatum est juri civili; nam S. Synodus animadvertens reos criminum plerumque ad evitandas pœnas, & subterfugienda judicia Episcoporum, gravamina simulare, & appellationis diffugio judicis processum impedire: ne remedio ad innocentiae præsidium instituto, ad iniquitatis defensionem abutantur, statuit, ut in causis visitationis, & correctionis, sive habilitatis, & inhabilitatis, nec non criminalibus, ab Episcopo, seu illius Vicario ante diffinitivam sententiam ab interlocutoria, vel alio quocunque gravamine non appelletur: nec Episcopus, seu Vicarius appellationi hujusmodi tanquam frivolæ deferre teneatur, nisi gravamen hujusmodi per diffinitivam sententiam reparari, vel ab ipsa diffinitiva appellari non possit, ut latius habetur in c. 1. sess. 3. Ac deinde hoc Decretum extendendo ad causas omnes ad forum Ecclesiasticum pertinentes, in c. 20. sess. 24. decrevit, ut appellationes per Superiores quoscunque non recipiantur, nisi a diffinitiva, vel diffinitivæ vim habente, & cujus gravamen per appellationem a diffinitiva reparari nequeat: & quia sic restrinxit facultatem appellandi, propterea causis Ecclesiasticis instantiam biennii præfixit in eo d. c. 20. in princ. ad quod vide quæ dixi supra nu. 3.
- 29 Ex quibus Decretis collige, in judicio posse in universum appellari in quatuor casibus duntaxat. Primo scilicet a sententia diffinitiva, ut in d. c. 20. quod procedit etiam in causis visitationis, & correctionis, ut in d. c. 1. sess. 13. licet in his appellatio executionem non suspendat, ut statuitur in c. 1. in fin. sess. 22. & in c. 10. sess. 24. & ita in causis prædictis post diffinitivam sententiam admittitur appellatio devolutiva, sed non suspensiva, nisi gravamen esset irreparabile, quia tunc liceret appellare ad utrumque effectum, ut declaravit S. Cong. ejusdem Concilii interpret. Dicitur autem sententia diffinitiva, quæ principali quæstioni finem imponit, ut diffinit glos. in Clem. un. in ver. Diffinitiva, de seq. vestr. poss. & fruct. post Specul. in tit. de sent. prol. col. 1. vel quæ Fañan. in 11. Lib. Decretal.

finem imponit toti causæ in judicium deductæ, secundum Abb. in Rub. de sent. & re jud. n. 4. in fin. Sed magis placet diffinitio glossæ, quia quando pronunciat super aliquo articulo, super quo facta fuit principalis petitio, sententia dicitur diffinitiva, licet finem toti causæ non imponat, ut ex Bart. accurate deducit Imola in l. 1. §. fin. col. ult. ff. de præst. stip. & sequitur Felin. in Rub. de sent. de re jud. n. 2. ver. Et adde. Idem tenet Bald. conf. 378. Pro parte cujusdam in princ. l. 1. & Romanus conf. 357. Dicitur, in princip.

Secundo appellari potest ex Concilio a sententia habente vim diffinitivæ, quæ ab aliis appellatur quasi diffinitiva, ut colligitur ex gloss. magna in c. Consultationibus, post medium, vers. Quasi diffinitive procederet, sup. de off. deleg. & notat Abb. l. c. n. 6. ver. Reperitur quedam quasi diffinitiva: qualis est sententia lata super possessorio; nam habito respectu quod potest deinde intentari petitorium, non dicitur ex toto diffinitiva. Unde sententia quasi diffinitiva generaliter illa dici potest, quæ expectat aliam diffinitivam post se, ut notat gl. in Clem. ult. in ver. Repulsione, post medium. ver. Item si sententia super peremptorio, de appell. & ita in hoc secundo casu a pari procedunt Concilium, & jus civile.

Tertio appellatur ex Concilio ab interlocutoria, vel alio quocunque gravamine, quando gravamen hujusmodi per diffinitivam sententiam reparari non potest, ut in d. c. in fin. ver. Nisi gravamen, sess. 13. & d. c. 20. post princ. sess. 24. quod etiam licet secundum leges, ut dictum est supra in 2. reg. n. 28. Exempla gravaminum hujus generis habebis infr. n. 39. & seq.

Quarto ex Concilio appellari potest ab interlocutoria quotiescunque a sententia diffinitiva appellari non potest, ut expresse habetur in d. c. 1. in fin. puta a sententia super manifesto, & notorio crimine, vel de quo quis in judicio confessus extitit, juxta textum in c. Romana, §. Si autem inf. eod. l. 6. & in quampluribus aliis casibus, quos ad n. 45. post Specul. in tit. de appell. recenset Marant. in ult. p. Speculi: & hic quartus casus coincidit cum illo, qui ponitur in d. c. 20. sess. 24. videlicet quando gravamen per appellationem a diffinitiva reparari non potest; nam ubi ab ipsa diffinitiva non potest appellari, utique non potest reparari gravamen per appellationem ab ipsa diffinitiva, ut ex se patet. Unde hoc casu admittitur appellatio ex utroque Decreto Concilii Trid. sicut admittitur de jure civili, ut firmatum est sup. ead. 2. reg. Extra hos casus ab interlocutoria, vel quovis alio gravamine ante diffinitivam sententiam hodie in judicio appellare non licet, quemadmodum licebat de jure veteri; atque ita hæc Decretalis, & c. Cordi, infr. eod. l. 6. cum concord. suprac. in 1. not. quatenus permittunt appellationem ante diffinitivam a quocunque gravamine, hodie modificata, & restricta sunt a Concilio, & redacta ad terminos juris civilis ex rationabilibus causis in præallegato capit. 1. exaratis. Unde Metropolitanus ex S. Congregationis sententia non potest cognoscere de gravamine ante diffinitivam, nec potest ad effectum prædictum absque ulla inhibitione mandare simpliciter, ut sibi transmittatur copia processus expensis appellantis.

Hæc vendicant sibi locum, ut prædixi, in appellationibus, quæ interponuntur in judicio, alias secus, ut ead. S. Congr. declaravit; nam proposito dubio, an Decretum Concil. sess. 24. c. 20. in princ. locum habeat, quando Ordinarius extrajudicialiter procedendo gravat partes, adeo ut nō liceat partibus a tali actu extrajudiciali ad alios Superiores judices appellare, seu reclamare, quatenus id jus permittat, sed omnino causa gravaminis in prima instantia coram eod. Ordinario cognosci debeat. Responsum est, hoc casu non habere locum Decretum Concilii. Unde jura, quæ permittunt appellationem extra judicium a quocunque gravamine etiam reparabili per diffinitivam sententiam, ut in d. c. Cordi, in hoc non sunt correctæ a Concilio, sed in ea tantum parte, in qua concedunt posse appellari ab interlocutoria, vel alio gravamine judicialiter illato; est autem sententia interlocutoria, quæ inter principium, & finem causæ fertur super his, quæ incidunt, vel emergunt, ut diffinit gl. in Clem. 1. in ver. Diffinitiva, de seq. poss. & fruct. & dicitur interlocutoria, vel quia judex causam nō diffinit, sed interloquitur inter principium, & finem; vel quia inter partes loquendo sine solemnitate scripturæ pronunciat, ut post Goffred. inquit Host. in summ. hoc tit. §. 2. in princ. plene Ant. de Butr. conf. 6. per totum, & Abb. in Rub. de sent. & re jud. n. 6. vers. Interlocutoria est: sed de hac, & aliis diffinitionibus interlocutorie, & de ratione dignoscendi, an sententia sit interlocutoria, vel diffinitiva, vide plene per Felin. in d. Rub. de sent. & re jud. n. 2. Alex. Jas. & Doctor. in Rub. & in l. Quod jussit, de re jud.

- 39 Ex conclusionibus ut supra firmatis inferitur primo, ut a Decreto torturæ, vel illius comminatione ex Concilio Tridentino detur appellatio ad utrumque effectum, sicut datur de jure civili, ut text. notab. in l. 2. ff. de appell. recip. ubi si judex interloquitur aliquem esse torquendum, admittitur appellatio; nempe quia gravamen hujusmodi postea reparari non posset per appellationem a sententia diffinitiva, & ita ibi notant Bart. & omnes, Franc. hic in 2. not. & alii communiter, Navar. cons. 2. n. 2. de appellat. ubi tenet jus civile in hoc concordare cum dispositione Conciliari.
- 40 Inferitur secundo, ut ob eandem rationem detur appellatio ab indebita carceratione; quia scilicet cum gravamen illatum cohereat personæ, postea reparari non posset: carcer enim dicitur mala mansio, ut est textus cum gl. in l. Si hominem, ff. de depositi, & in l. Apud Labeonem, §. Questionis, ff. de injur. & gravior poena est in carcere detineri, quam laborare in agro seu in opere publico, ut probat text. in l. In servorum, ff. de de penis, & ibi notat glos. 2. Imo carcer dicitur species servitutis in l. 1. & 2. ff. de liber. hom. exhibendo, & species tormentorum, ut notatur in Clem. 1. de heret. & per Bald. in l. Si Clericus, n. 3. C. de Episc. audien. Non igitur mirum, ut sicut a Decreto torturæ, ita & a captura personæ detur appellatio, prout concludit ibi Bald. & seq. hic Abb. n. 3. Franc. in 2. not. & Præpos. n. 7. Guidop. dec. 236. ubi dicit, onus, & gravamen continuum inferri ex carceratione; ideoque nunquam transire tempus appellandi a gravamine carcerationis, & semper posse appellari.
- 41 Non obstat, quod carcer sit regulariter ordinatus ad custodiam, non autem ad poenam, ut l. Aut damnum, §. Solent, ff. de pæn. ideoque locus sanctus sit, sicut muri Civitatis, l. Sacra, §. Proprie, & l. fin. ff. de rer. divis. Raph. Cuman. cons. 106. Casus talis est in fin. quoniam id verum est inspecta principali intentione; sed nihilominus poenam infert secundario, quia detentus in carcere etiam custodiæ causa dicitur luere poenam in corpore, ut notat Angel. in leg. Si quis, id quod, ff. de jurisd. omn. jud. & quamvis relaxari possit, tamen incurrit aliquam infamiae notam, & damnum ex toto irreparabile, ut tradit Alex. cons. 17. Requisitus, col. 3. n. 7. lib. 1.
- 42 Demum hanc sententiam alias probavit Curia; nam cum Episc. Brundus. inter cetera consulisset S. Cong. Concilii, an quod Decreto Conc. Trid. sess. 13. c. 1. & alio sess. 24. c. 20. de ref. dicitur de gravamine, quod per appellationem a diffinitiva reparari non potest, intelligi possit, & debeat de gravamine indebitæ carcerationis: S. Congr. respondit, ita esse intelligendum; & ideo ab hujusmodi gravamine appellari posse, & Ordinarium teneri huic appellationi deferre, & teneri processum transferre ad judicem appellationis; interim tamen reo manente in carceribus, donec judex appellationis causa cognita aliud jusserit: carceratio enim irrogat infamiam, & damnum irreparabile, Bald. Castrenf. & Alex. in l. 4. §. Condemnatum, ff. de re jud. Præpos. in c. Super eo, il 2. col. 3. de appell. & Franc. ibi in 2. col. Quod si judex appellationis pronunciaverit carceratum esse gravatum, debet relaxari a carcere, sed non ideo tota causa avocanda: puta carceratus propter concubinatum si appellat, cognoscat Metropolitanus, si legitima indicia erant ad carcerandum; si non erant, jubebit excarcerari; si erant debet pronunciare, ut maneat in carcere, sed neutro casu, debet prosecui causam in meritis concubinatus, sed relinquere Episcopo. Quam sententiam Congr. Sanctiss. probavit: ita reperi adnotatum in libris publicis S. Cong. qui olim penes me asservabantur: sed Decretum fuit postea editum nomine Sanctiss. usque ad verf. Carceratio enim; ommissa etiam posteriori clausula, quæ loquitur de remissione causæ ad Episcopum super negotio principali: forte quia de jure, quando appellatur a gravamine ante sententiam diffinitivam, judex appellationis datur quasi sub conditione quoad principalem causam; unde primo cognoscat de gravamine; & tunc si invenerit appellationem minus legitimam, pronunciabit male fuisse appellatum, & remittet partes ad priores judices, appellantem in expensis condemnando: sed si invenerit appellationem legitimam esse, pronunciabit bene appellatum fuisse, & hoc casu non remittet partes ad judicem gravantem, sed ipse procedet super principali. Hic est casus in c. Ut debitus, ver. Cum autem, infr. eod. ubi sic declarat gl. pen. communiter approbata. Unde Abb. ibi n. 8. ex textu colligit justificata appellatione ab interlocutoria judicem ad quem succedere loco judicis a quo: & Præpos. n. 12. similiter ex eo textu colligit regulam, quod appellatione legitima pronunciata devolvitur ad judicem ad quem negotium principale: & propterea procedit in illo. Idem probat text. a contrario sensu in c. Romana, §. fin. infr. eod. lib. 6. licet S. Cong.

alias noluerit hoc dubium declarare; etenim consulta, an si pendente causa in prima instantia coram Ordinario, ante diffinitivam a gravamine per eum illato appelletur ad Metropolitanum, debeat justificato gravamine ad Ordinarium causa remitti, vel potius apud eundem Metropolitanum in eadem instantia terminari, non obstante Decreto Concilii c. 20. sess. 24. Respondit, quoad causas ex juris communis dispositione ad Ordinarium necne remittendas, nihil innovasse Tridentinum Concilium.

Inferitur tertio, ut cum a censura Ecclesiastica, qualis est excommunicatio, suspensio, & interdictum, c. Quarenti, de ver. signif. non appelletur ad effectum devolutivum, quia trahit secum executionem, c. Pastoralis, §. Verum, infr. eod. c. Ad reprimendam, sup. de off. Ord. & c. Is cui, de sent. excom. Innoc. in c. Per tuas, nu. 3. in verb. Absolvere, eod. tit. licitum sit appellare a comminata censura; quia etiam si illius sententia sit potius interlocutoria, quam diffinitiva, ut notat Innoc. in d. c. Per tuas, gl. in sum. 2. q. 1. Jo. Andr. in c. Venerabilibus, de sent. excom. lib. 6. & Doct. in Rub. de re jud. tamen semper infert gravamen, quod per appellationem reparari non potest; & ideo ante sententiam admittitur appellatio ab hoc futuro gravamine, ex his, quæ dicta sunt sup. nu. 29. ita ut si a comminata excommunicatione appellatum fuerit, excommunicatio postea lata sit ipso jure nulla, ut c. 1. & ibi gloss. 2. sup. eod. & d. c. Per tuas. Quamvis enim regulariter in judicio non detur appellatio a futuro gravamine, ut hic, & in c. Ut debitus, infr. eod. & notat Felin. in c. Significaverunt, n. 9. de test. tamen hoc fallit, si comminatum gravamen sit irreparabile, qualis est censura Ecclesiastica, ut per Felin. in c. Cum non ab homine, n. 12. sup. de jud. & Duenn. in reg. 42. n. 8. Quamobrem citatus ad dicendam causam, quare non debeat excommunicari, potest appellare, & Ordinarius debet huic appellationi deferre, ut ex dictis constat; secus est, si quis citetur ad dicendam causam, quare non debeat declarari incidisse in excommunicationem, quia cum a declaratoria detur appellatio etiam suspensiva præterquam in judicialibus, c. Solet in fin. de sent. excom. lib. 6. Rot. dec. 2. n. 5. de dol. & cont. in novis, Rom. cons. 481. In casu præmisso, n. 9. verf. Præterea videmus, Felin. in c. Rodolphus, n. 43. de rescr. illius comminatio non infert gravamen quod reparari non possit per appellationem a diffinitiva; & ideo a Concilio prohibita est appellatio. Quam differentiam inter comminationem excommunicationis ferendam, & comminationem declaratoriam excommunicationis jam latæ, ponunt Felin. & Duenn. ubi supra, & sæpius probavit S. Congreg. ejusdem Concilii Interpres.

QUÆRO, an viva voce possit appellari, dum sententia excommunicationis profertur.

Format hanc quæstionem Host. in sum. de sent. & re jud. §. Qualis, sub §. Pura, ver. Quid si excommunico te, & disputat egregie Jo. Andr. in c. Cum sunt partium, n. 2. de reg. jur. lib. 6. in Mercur. Quoad effectum devolutivum non cadit dubitatio; quoniam appellatio devolvit, etiam si fuerit interposita post latam excommunicationem, ut dictum est sup. n. 46. sed quæstio est quoad effectum suspensivum.

Pro solutione sic distingue: aut constat verbum, Appello, fuisse pronunciatum ante prolationem verbi, Excommunico; & excommunicatio non tenet tanquam lata post interpositam appellationem, c. Per tuas, infr. de sent. excom. aut constat verbum, Appello, fuisse pronunciatum post verbum, Excommunico; & non valet appellatio tanquam interposita post excommunicationem, cum censura trahat secum executionem, d. c. Pastoralis, §. Verum, infr. eod. cum aliis sup. alleg. n. 46. Probatur hæc distinctio in c. Si duo, de procur. lib. 6. ubi non ponderatis præambulis litis, ille ex pluribus procuratoribus censetur occupasse, vel prævenire, qui prius litem est contestatus; sic in proposito non considerantur præambula, vel exordia sententiæ, vel appellationis, sed solum quis in substantialibus illorum actuum prævenit: quod probant jura ibi allegata in gl. in ver. Litis contestationem; & in his conveniunt Doctores. Aut est dubium quis prævenit, an scilicet reus in prolatione verbi, Appello, an Episcopus in prolatione verbi, Excommunico; & sunt opiniones. Jo. Andr. in d. reg. Cum sunt partium, nu. 11. in fin. verf. Secundo vero casu, quo cum transit hic Jo. de Imol. n. 2. concludit reum esse ligatum, & præsumi excommunicationem præcessisse. Ratio est, quia de jurisdictione Episcopi, & de excommunicatione constat; de præcedente vero appellatione non constat, alleg. cap. Venerabilibus, ad fin. & quod ibi not. de sentent. excomm. lib. 6. præsertim quia excommunicatio est medicinalis, cap. 1. cod. tit. & libr.

& actus spiritualis est penetrabilior, quam actus humanus, secundum quod notat Innoc. in c. *Præterea*, il 2. in fr. hoc tit. & pro hac opinione optime facit gloss. ult. ut in d. cap. *Venerabilibus*, in ver. *Postquam*.

Contrarium tenet Bald. hic numer. 7. quia videtur in dubio præsumi appellationem præcessisse per l. *Siquis id quod*, ver. *Quod si dum proponitur*, ff. de iurisd. omn. jud. & per leg. *Arcthusa*, ibi, *Incipiente nasci*, ff. de statut. hominum; nam reus per appellationem incipit liber esse.

Placet mihi distinctio Præpos. hic. n. 3. vers. *Et forte*, quæ colligitur ex dictis Innoc. in c. *Cum tu*, supr. de test.

videlicet, ut prima opinio Jo. Andr. procedat in foro conscientie, in quo debet quis in dubio sequi partem tutiorem, & æstimare se censura innodatum. Ad quod allego textum optimum in c. *Illud*, in fr. de Cleric. excomm. ministr. Host. & Joan. Andr. in c. *fin.* n. 3. sup. de bigam. facit c. *Ad audientiam*, c. *Significasti*, il 2. & cap. *Petitio*, de homicid. Secunda autem opinio Baldi obtineat in foro contentioso, in quo iudex in dubio non debet judicare quem excommunicatum, arg. c. *Siquid* 86. dist. & c. *Innocens* 22. q. 4. Pro qua distinctione vide bonam gl. in c. *Unum*, in ver. *Æstimare*, sup. de scrut. S. Tho. 2. 2. q. 60. art. 4. & quod scripsi in c. *Ne iunitaris*, n. 140. & 164. de const.

DE APPELLATIONIBUS.

Idem Alexander III.

CAPUT XXXI.

DE Priore: & infra. Ceterum si præfatus Canonicus Priorem propter suas enormitates manifestas, quæ ipsum notabilem reddunt, ad Sedem Apostolicam appellavit: & ipse tali appellationi deferre contempsit: eum cum literis tuis veritatem continentibus, de tanto excessu satisfacturum, ad Sedem Apostolicam venire compellas.

SUMMARIUM.

- 1 Appellationi interpositæ ad Papam non deferens mittitur cum literis Ordinarii ad Curiam puniendus.
- 2 Subditus potest Prælatus suum propter ejus excessus manifestos appellare ad Superiorem.
- 3 Appellari potest a correctione Prælati, & Regularis, si sit manifeste criminofus.
- Contrarium, n. 5.
- 4 Prælatus notorie criminofus non potest subditum corrigere.
- Contrarium, n. 5.
- 5 Prælatus quantumcunque notorie criminofus, & irregularis, ante depositionem potest jurisdictionem in subditos exercere.
- 6 Notabilis, idest infamis redditur quis propter delicta, & malos mores, & n. seq.
- 7 Fama potest se habere ad bonum, & ad malum.
- 8 Appellationi etiam extrajudiciali non deferens puniendus est.
- 9 Si appellatio sit justa, & rationabilis; alias secus.
- 10 Iudex peccat deferendo appellationi manifeste frivola.
- 11 Et quid in appellatione ab interlocutoria.
- 12 Appellatio in dubio præsumitur justa, eique est deferendum.
- 13 Appellatio a correctione morum non admittitur, & n. 28. 29. & 34.
- 14 Nisi Prælatus etiam Regularis modum excedat in corrigendo.
- 15 Auditor Camera an in causis Regularium possit concedere monitoria, & inhibitiones, & cum quibus clausulis, distinguitur, & n. seqq. usque in fin.
- 16 Quid in causis Regularium Episcopis subditorum.
- Et quid in causis ordinariis, quæ vertuntur inter diversas Religiones, n. 20.
- Et quid in causis inter Regulares, & Seculares, sive Clericos, sive laicos, n. 21.
- Et quid in causis Prælatorum Regularium Sedi Apostolicæ immediate subditorum, n. 22.
- Et quid, si agatur de debito, salario, vel contractu in Curia inito, n. 23.
- Et quid, si agatur de executione literarum Apostolicarum, vel Decretorum sacrarum Congregationum, n. 24.
- Et quid, si rei sponte se constituent in carceribus, n. 26.
- Et quid in criminibus atrocioribus, n. 27.
- Et quid, si agatur de Regularium disciplina, & morum correctione, n. 28.
- 17 Appellari potest vel ad Metropolitanum, vel ad Papam omisso medio a sententiis per Ordinarios latis in causis Regularium sibi subditorum, & n. 37.
- 18 Appellari non potest de jure civili ad Imperatorem omisso medio, sed gradatim est procedendum.
- Fagnan. in II. Lib. Decretal.

- 19 Auditor Camera est iudex appellationum, quæ a sententiis quorumcunque Ordinariorum ad Sedem Apostolicam devolvuntur, & n. 36.
- 20 Congregatio Episcoporum, & Regularium cognoscit causas vertentes inter diversas Religiones, dummodo formam judicariam non requirant.
- 21 Causæ inter Regulares, & Seculares, sive Clericos, sive laicos, a quibus sint cognoscende.
- 22 Causas Prælatorum Regularium Sedi Apostolicæ immediate subditorum cognoscere possunt tam Legati & Nuncii Apostolici, quam Auditor Camera, & inter eos est locus præventioni.
- 23 Curiales etiam Regulares pro debitis, & contractibus in Curia initis, & pro salario conveniri possunt coram Auditore Camera.
- 24 Auditor Camera pro executione literarum Apostolicarum, & Decretorum, seu Declarationum Congregationum, dat monitoria etiam in causis, & negotiis Regularium.
- Et quid in hoc fuerit provisum per Congregationem a Sanctissimo deputatam, n. 25.
- 25 Monitoria pro executione literarum Apostolicarum, &c. in negotiis Regularium qualiter ab Auditore Camera sint concedenda.
- 26 Monachorum etiam Episcopo subditorum correctio spectat ad Abbatem.
- 27 Appellatio non admittitur, ubi de Regulari disciplina, & morum correctione agitur, nisi adsit excessus.
- 28 Auditor Camera an possit procedere in prima instantia in causis Ordinariis tam civilibus, quam criminalibus inter Religiosos ejusdem Ordinis.
- Et quid in gradu appellationis, n. 36. & seqq. usque in fine.
- 29 Auditor Camera potest cognoscere de excessibus exemptorum privative quoad omnes.
- 30 Declaratur, si exempti sint Sedi Apostolicæ immediate subditi, & alium Judicem non habeant.
- 31 Causæ inter Religiosos ab illorum Superioribus sunt terminande juxta quarumcunque Religionum instituta.
- 32 Auditor Camera prohibetur quidquam decernere, quod locorum Ordinarios impedire possit, ne ad executionem Decretorum Concilii Tridentini, & correctionem morum libere procedant.
- 33 Et ejus facultates limitantur, ut non obviant Concilii Decretis.
- 34 Provinciales sunt Ordinarii in Provincia, & comparantur Prælatis habentibus quasi Episcopalem jurisdictionem.

DE Priore. Legitur quatuor modis, ut hic per Abbatem n. 2. in fin. vers. in glos. 1. Sed communiter sic summat. Qui non detulit appellationi interpositæ ad Papam, mittitur cum literis Ordinarii ad Curiam puniendus. Hoc dicit.

- 2 Nota primo ibi, *Priorem propter has enormitates manifestas*, secundum intellectum Innocentii, quod subditus potest Prælatum suum propter ejus excessus manifestos appellare ad Superiorem: & hujusmodi appellatio est quædam provocatio ad causam, ut in c. *Cum sit Romana*, supra eod. Dicunt Abb. & Alex. de Nævo hic in 1. not. de hoc mirandum non esse, quia subditus potest accusare Prælatum suum, & ejus crimen denunciare Superiori, ut cap. *Licet Heli*, de *simonia*, c. *Ex parte*, & c. *Veniens*, de *accus.* Unde eodem modo potest eum provocare ad causam. Interest enim cujuslibet subditi habere bonum Prælatum, c. *Andaster*, & c. *Qualis*, 8. q. 1.
- 3 Secundo nota in eisdem verbis, *Propter suas enormitates manifestas*, secundum intellectum Jo. And. in c. 1. n. 9. ad fin. vers. *Dicit autem de censib. lib. 6.* Host. & Jo. Andr. in c. *Licet in corrigendis*, supra de off. *Ordin.* quod ubi Prælatus etiam Regularis est notorie, & manifeste criminolus, si corrigat subditos, potest ab ejus correctione appellari, dicendo, *Amice ejice trabem de oculo tuo*; nam ex quo notorie est criminolus, vel famosus, non potest alium corrigere, c. *Judicet*, 3. q. 7. secundum eos. Sed in contrarium est veritas, quia Prælatus quantumcunque notorie criminolus ante depositionem potest jurisdictionem in subditos exercere, etiam si sit irregularis ex homicidio, ut est textus notabilis in c. *Veritatis*, supra de dolo, & contum. & tenet gloss. in c. *Cum non liceat*, in ver. *Recedere*, supra de præscript. Innoc. in c. *Cum nostris*, n. 2. infra de concess. præb. Abb. in c. *Sciscitatus*, n. 9. supra de rescript. & ibi DD. & in c. *Nonne* 8. q. 2. Unde merito prædictam lectionem reprobant hic Abb. n. 5. Franc. col. 2. in fin. vers. *Sed adverte*, Præpos. n. 2. ver. *Sed in contrarium*, Alex. de Nævo, n. 20. & Dec. n. 10. vers. *Sed iste intellectus reprobatur communiter*. Nec obstat dictum c. *Judicet*, 3. q. 7. quia non loquitur de potestate judiciali exercenda, sed quoad meritum vitæ, & damnationem Prælati, qui magis delinquit corrigendo alium, & non se, sed nihilominus potest corrigere, secundum Abbatem, & alios præallegatos.
- 6 Tertio nota ibi, *Quæ ipsum notabilem reddunt*, delicta, & malos mores reddere quem notabilem, idest infamem. Unde expone textum, ibi, *Notabilem*, idest infamia notatum: sicut enim fama potest se habere ad bonum, & ad malum, ut in l. *Capitulum*, §. *Famosos*, ff. de pæn. & per Bart. in l. *De minore*, §. *Plurium*, n. 5. ff. de qu. Ita & hoc ver. *Notabilis*, quia potest referri ad virum moribus, & origine generosum, & ad virum criminibus infectum; quia ille reddit se notum ex bonis operibus, hic vero ex pravis, ut in text. & in c. *Ex parte A*, ibi, *Infames*, & *notabiles ad testimonium dicitur produxisse*; supra de testib. & ita exponunt hanc literam, Host. ante nu. 1. in ver. *Notabilem*, Jo. Andr. n. 1. Abb. Alex. de Nævo, in 2. not.
- 8 Quarto nota ex textu, non deferentem appellationi etiam extrajudiciali esse puniendum, ut hic patet, & notant Abbas n. 2. Franc. in 1. not. Præpos. n. 2. in fin. vers. *Et ideo intelligit*, Dec. n. 6. Alex. de Nævo in ult. not. Quod verum est, si appellatio sit justa, & ex rationabili causa interposita; secus vero si injusta sit, aut frivola, ut hic probatur ibi, *Ipse tali*, a contrario sensu; nam ex quo punitur hic non deferens appellationi justæ, ergo si injusta est appellatio, non deferens non punitur, ut distinguit Bald. in l. *Judicibus*, n. 1. c. de appell. Abbas, & alii proxime citati. Quinimo peccat deferendo, quia declaratio hujusmodi est interlocutoria, quæ debet esse justa. Si ergo appellatio est manifeste frivola, peccat iudex eam admittendo: facit text. in c. 1. de re judic. lib. 6. Et quemadmodum peccat non deferendo appellationi justæ, ita peccat deferendo injustæ, cum contrariorum eadem sit disciplina, c. *Hospitolum*, 32. dist. c. *Intellectum*, de jurejur. & hic firmant Card. num. 2. ubi quod mortaliter peccat, Abb. Franc. & Alex. de Nævo loc. cit. & Præpos. n. 3. qui tamen
- 11 limitat hoc procedere in appellatione a diffinitiva; secus vero in appellatione ab interlocutoria, quia non peccat iudex illi non deferendo, nisi a die inhibitionis factæ per iudicem ad quem c. *Non solum*, & c. *Romana*, §. *Quod si obijciatur*, eodem tit. l. 6. & notat Angel. in l. *Quoniam iudices*, n. 4. c. de appell. In dubio tamen appellationi potius est deferendum, quia præsumitur justa, gloss. notabilis in l. 1. in ver. *Locupletionem*, c. si advers. credit. Specul. eod. tit. §. *Nunc dicamus*, post medium, vers. *Vincentius dixit*, Archid. in c. *Si a iudice*, n. 1. vers. *Nota tamen quod ubi dubium est*, eod. tit. lib. 6. Franc. hic col. 1. in fin. vers. *Et ideo a quo*, Alex. de Nævo n. 14. Præpositus n. 3. in fin. vers. *In dubio tamen*, & adde quod scripsi in c. *Pastoralis*, n. 25. infra eodem.
- In glossa prima nota bene intellectum glossæ; nam iste

Prior fecerat spoliari Canonicum Regularem sibi subiectum usque ad interulam, & sic excesserat modum in corrigendo; unde Canonicus a tali excessu appellavit ad Papam; & quia Prior non obstante appellatione processit enormiter contra eum, Papa mandat Priorem ad Curiam vocari de tanto excessu satisfacturum. Et ita casum hic formant Bernardus, Baldus, & alii: & colligitur hic intellectus ex antiqua; nam, ut dicit Abb. Antiq. n. 1. in antiqua continebatur, quod usque ad effusionem sanguinis iste Canonicus fuit verberatus, & castigatus, & ob hoc appellaverat: & verba antiquæ sunt infra scripta, videlicet, *De Priore, qui non deferens protectioni nostræ, & appellationi ad Sedem Apostolicam facta, quendam Canonicum suum vestibus fecit omnibus usque ad camisam spoliari, & accusationi, & appellationi renunciare coegit, quia de suis, & quorundam fratrum enormitatibus murmuravit*: refertur integra ab Antonio Augustino in 2. Collect. Decretal. lib. 2. tit. 19. c. 3. Et ex hac lectione, & ex textu collige notabiliter, quod etsi a correctione non appelletur, c. *Ad nostram*, & c. *Reprehensibilis*, in ult. respons. supra eodem, & c. *Cum speciali*, in fin. infr. eodem, & patet ex antiqua, ut præfertur, relata ab Antonio Augustino, ubi dicitur: Sacrosanctam Romanam Ecclesiam non consuevisse hujusmodi appellationem admittere, ne Monachis, vel Canonicis Regularibus præbeatur audacia delinquendi: & ex Concilio Tridentino sess. 13. c. 1. vers. *In causis visitationis, & correctionis*, sess. 22. c. 1. in fin. tamen si Prælatus etiam Regularis modum excesserit in corrigendo, bene admittitur appellatio, & tenetur Prælatus hujusmodi appellationi deferre, alias punitur, ut hic est textus, qui ad hoc quotidie a Doctoribus allegatur: & notant gloss. 1. Abb. Antiquus n. 1. Host. eod. n. Jo. Andr. n. 4. Butr. n. 6. & plerique alii, Calder. conf. 209. in princ. alias 3. de appell. vers. *Sed prædicta sunt vera*, concordat textus in c. *Licet in corrigendis*, & ibi notat gloss. ult. supra de offic. *Ordin.* & in cap. *sequenti circa princ.* ibi: *Nisi formam in talibus excesserit, & in c. Universitatis infr. de sent. excomm.* & hoc casu Religiosus Episcopo subiectus potest ab illius sententia appellare, vel ad Metropolitanum, ut est casus in d. c. *Licet in corrigendis*, vel ad Papam, ut hic est expressum.

Ex facto quæsitum est, an in causis Regularium concedenda sint monitoria, & inhibitiones a Tribunali Auditoris Camera, vel Commissiones a Signatura Justitiæ: & quatenus concedenda, quomodo, & cum quibus clausulis.

Die 5. Aprilis 1650. in Congregatione Cardinalium, & Prælatorum super appellationibus, & inhibitionibus Tribunalis Auditoris Camera, & aliorum Tribunalium Curie Romanæ a san. mem. Urbano VIII. deputata, & a Sanctiss. D. N. Innocentio X. nunc renovata, conceptum fuit dubium ut supra propositum, per manus transmissum, & in sequenti Congregatione discutiendum. Pro cuius faciliiori solutione videntur excludendi aliquot casus non dubii, in quibus Auditor Camera potest concedere monitoria, & inhibitiones in causis, & negotiis Regularium.

Primus casus non dubius est in Regularibus Monasteriorum Episcopis subiectorum, prout sunt plures Abbatiæ, & Monasteria in Germania, Belgio, & Polonia, in Congregationem non redacta, quæ nulla potiuntur prærogativa exemptionis, sed Episcopis Diocesanis sunt subiecta, quemadmodum erant Monasteria omnia de jure veteri, c. *Si quis Abbas*, & c. *Abbatibus* 18. q. 2. c. *Qui vere*, in fin. 16. q. 1. c. *Cum dilectus*, & ibi dixi n. 1. & 12. infra de Relig. domib. Nam si in eorum causis ordinariis Episcopus pronunciaverit, a tali sententia potest appellari, vel ad Metropolitanum, c. *Licet in corrigendis de offic. Ordin.* vel ad Papam omisso medio, c. *Ad Metropolitanum*, 1. q. 7. c. *Ad Romanum* 1. c. 2. & c. *Si quis*, 2. q. 6. gl. 1. in c. *Si duobus supra eodem*. Licet de jure civili non possit immediate appellari ad Imperatorem, sed gradatim sit procedendum, l. *Imperatores*, ff. de appell. Gemin. conf. 73. *Quia subtiliter*, n. 2. Ita si appellatur ad Papam, poterit procedere, & inhibitionem concedere Auditor Camera, qui est iudex Ordinarius appellationum, quæ a sententiis per quoscunque Ordinarios latis etiam extra statum Ecclesiasticum ad Sedem Apostolicam interponuntur, ut in Bulla 28. Pauli V. *Ad eximiam fidelitatis*, §. 10. in Bullar. tom. 3. pag. 212.

Secundus casus itidem non dubius est in causis ordinariis, & telam judiciariam requirentibus, quæ vertuntur inter diversas Religiones; nam S. Congregatio Episcoporum, & Regularium in hujusmodi causis se non ingerit, cum in Bulla Sixti V. super institutione Congregationis Regularium, §. 1. Ita.

statutum sit per hæc formalia verba: *Audiant itidem, ac decident prædicti Cardinales causas, & controversias inter prædictos Ordines vertentes in universum, sive ratione particularium locorum, dummodo formam judicariam non requirant, in Bullar. to. 2. pag. 615.* Quare in causis prædictis una Religio convenienda erit coram suo Conservatore, si illum habeat; alioquin coram loci Ordinario, ad præscriptum Constitutionis Gregorii XV. de exemptorum privilegiis; & Auditor Camerae erit iudex competens in causa appellationis ad Sedem Apostolicam interpositæ a sententia per Conservatorem, vel Ordinarium lata, ut in d. §. 10. Bullæ Pauli V.

21 Tercius casus non dubius est, cum lis, & causa vertitur inter Regulares, & Seculares, sive Clericos, sive laicos; nam si Regulares sint, conveniendi sunt coram suo Conservatore, vel Ordinario, ut dictum est in casu præcedenti: si vero sint actores, & agant contra laicum, tenentur sequi forum rei, c. *Si Clericus laicum, de foro compet.* & tunc extra statum Ecclesiasticum a sententia iudicis laici appellatur ad superiores iudices laicos gradatim, ut in d. l. *Imperatores, ff. de appellat.* non autem ad Curiam, seu ad Auditorem Camerae; sed in statu Ecclesiastico potest appellari ad Sedem, ex dicta Bulla 28. Pauli V. §. 10. Si vero reus sit Clericus, conveniendus erit coram suo Ordinario in prima instantia, ut in Concilio Tridentino sess. 24. c. 20. & in secunda instantia appellari poterit omisso medio ad Papam, ut dictum est supra n. 17. & in utroque casu in gradu appellationis ad Sedem interpositæ Auditor Camerae est iudex competens, ex d. §. 10.

22 Quartus casus similiter non dubius est in causis Prælatorum Regularium, qui generalibus Capitulis, aut Episcopis non subsumunt, nec suos habent Ordinarios Regulares visitatores, sed sub immediata Sedis Apostolicæ protectione existunt, de quibus in Concilio Tridentino sess. 25. de Regul. Has enim causas in prima instantia cognoscere possunt tam Legati, & Nuncii Apostolici, quam ipse Auditor Camerae, tanquam iudex Ordinarius exemptorum, ut in d. Bulla 28. Pauli V. §. 12. Et quamvis in hoc casu facultatem habeat privative quoad omnes, ut ibi disponitur; tamen in his procedunt etiam Legati, & Nuncii ex speciali facultate, quam habent a Sede Apostolica; ideoque inter eos, & Auditorem Camerae, cum iurisdic-tio sit cumulativa, est locus præventioni, arg. c. *Proposuit, de iur. compet. cum concord.* de quibus ibi in glos. 1. c. *Cum sit generale*, cum ibi notatis per Abbatem, & DD. eod. tit. & notat Paul. de Castro in l. *Si quis in hoc genus, n. 4. vers. Item nota, C. de Episc. & Cleric.* & in Monitoriis apponenda esset clausula, *Quatenus lis non pendeat, alioquin præsentis litera minime suffragentur.* Quod si Legati, vel Nuncii in causa prævenerint, ab eorum sententiis appellabitur ad Sedem Apostolicam, & in secunda instantia Auditor Camerae erit iudex competens juxta suas facultates.

23 Quintus casus pariter non dubius est, cum agitur de debitis in Curia contractis, aut de salario seu contractu in ipsa inito; nam Auditor Camerae potest citare, & monere ad satisfaciendum Curiales, Ecclesiasticos seculares, vel Regulares etiam ab ipsa Curia absentes pro quibuscumque rebus, & pecuniarum summis ad instantiam quorumvis etiam absentium, ut disertis verbis cavetur in eadem Bulla §. 16.

24 Sextus casus adhuc non dubius est, ubi agitur de executione literarum Apostolicarum, vel Decretorum seu declarationum Congregationum, quia Auditor Camerae pro huiusmodi executione dat monitoria etiam in causis, & negotiis Regularium, ex ead. Bulla 28. Pauli V. §. 14. & expedit, ut hæc facultas ei conservetur, quia favorabilis est Religionibus, quæ hoc præsidio se tuerentur adversus eos, qui eorum privilegia convellere, aut lædere moliantur. Hinc tamen in dies oriuntur multa inconvenientia, quia cum Religiones fere omnes habeant Constitutiones a Sede Apostolica confirmatas, & innumera quasi privilegia, & monitoria concedantur in genere contra quoscunque; nulla-que expressa causa, inde fit, ut nullum sit negotium, in quo prætextu executionis alicujus statuti, vel privilegii, aut declarationis extorqueri non possit monitorium. Unde multoties contigit, ut in actu celebrationis Capituli, vel electionis etiam in partibus ultramontanis præsentata fuerint monitoria non sine gravi turbatione, & scandalo. Et sæpe etiam Ordinariis, & Nunciis manus ligatæ fuerunt in causis in eorum Tribunali pendentibus, & in calculo ferendæ sententiæ. Quare visum est expedire, ut de cetero pro executione huiusmodi non dentur monitoria nisi expressis

personis, contra quas, & ex qua causa, & cum clausula, *Quatenus lis non pendeat*: lite autem pendente, dari quidem possint sine prædicta clausula, sed non nisi parte citata, & audita. His additi fuerunt duo alii casus, in quibus Auditor Camerae procedit in causis Regularium, videlicet cum rei sponte se constituunt in illius carceribus, & in criminibus atrocibus, in quibus procedere potest ex particulari oraculo Sanctissimi eidem notificato per Secretarium S. Congregationis. Hic tamen ultimus casus non est ex vi suarum facultatum, sed ex speciali commissione.

Rursus excludendus est alius casus non dubius, in quo viceversa Auditor Camerae non procedit in causis Regularium, nempe ubi de Regulari disciplina, & morum correctione agitur; hæc enim spectant ad Abbatem, etiam si Monasterium esset Episcopo subiectum, c. *Corripiantur, 24. q. c. Reprehensibilis, in fin. supr. eodem, glos. in cap. Quanto, in ver. si Prælati, de offic. Ordin.* unde Auditor Camerae in his non potest se ingerere in prima instantia; sed neque in gradu appellationis, quia in prædictis, nisi adfit excessus, ut in hoc c. non datur appellatio, ut in d. c. *de Reprehensibilis*, ibi: *Nec subiecti contra disciplinam Ecclesiasticam in vocem appellationis erumpant*, & infra ibi: *Præcipue vero hoc in Religiosis volumus observari, ne Religiosi cum pro aliquo excessu fuerint corrigendi, contra Regularem Prælati sui, & Capituli disciplinam appellare presumant; sed humiliter, ac devote suscipiant quod pro salute sua fuerit eisdem injunctum.* Concordat c. *Ad nostram, supra eodem*, cum aliis supracitatis in glos. 1. n. 14.

Itaque exclusis casibus, in quibus nulla est dubitatio, propositum dubium restringitur ad causas ordinarias tam civiles, quam criminales, quæ vertuntur inter Religiosos ejusdem Ordinis, vel inter subditos, vel inter subditum, & Prælatum, vel inter subditos, & Capitulum, vel inter Monasterium, & Monasterium, vel inter Provinciam, & Provinciam, vel alias quomodolibet.

Pro solutione examinandum est, an Auditor Camerae possit in his causis se immiscere vigore suarum facultatum sive in prima instantia, sive in gradu appellationis.

Et quidem pro iurisdictione Auditoris Camerae respectu primæ instantiæ facit Bulla 28. Pauli V. §. 12. ubi datur ei facultas cognoscendi tam per se, quam per Notarios suos, eorumque substitutos, de excessibus commissis per quoscunque exemptos a iurisdictione Ordinarii, & Sedi Apostolicæ immediate subiectos, & culpabiles repertos puniendi. Tales enim videntur esse etiam Regulares, cum Religionibus fere omnes ex amplissimis privilegiis ab omnimoda Ordinarii iurisdictione sint exemptæ, ac Sedi Apostolicæ immediate subiectæ, ut plene scripsi in c. *Tuarum, inf. de privil.* & cum supradicta Bulla Pauli V. loquatur de exemptis per verba universalialia, & geminata, videlicet, cujuscunque status, gradus, Ordinis, vel conditionis fuerint, videntur includere etiam Regulares, licet de illis expressam mentionem non faciat, ad gl. in c. *Pastoralis, in ver. Temporaliter, inf. de donation. cum similibus*, ut dixi in c. *Ex parte, n. 31. & 44. de privil.* præsertim ponderando verba *Cujuscunque Ordinis*, quæ proprie conveniunt Regularibus, ut c. *Unico de Religios. domib. l. 6. & Clem. 1. de Regular. cum similibus.*

Sed nihilominus in Congregatione habita die 5. Julii 1650. contrarium fuit resolutum, videlicet, in causis Regularium ejusdem Religionis, sive sint inter subditos, sive inter subditum, & Prælatum, sive inter Monasterium, & Monasterium, sive alias quomodolibet, Auditorem Camerae se immiscere non posse in prima instantia. Nam præcitata Bulla Pauli V. in d. §. 12. debet intelligi de illis exemptis, qui sunt immediate subiecti Sedi Apostolicæ, & alium Judicem non habent, quales sunt plures Abbates in Germania in Congregationem non redacti, qui nec Episcopi, nec Capitulis subsumunt, nec suos habent Ordinarios visitatores, de quibus loquitur Concilium Tridentinum sess. 25. Regular. quales etiam sunt multi Prælati inferiores, & Commendatarii nullius diocesis, de quorum criminibus, & excessibus Auditor Camerae potest inquirere, & in culpabiles animadvertere. Sed Bulla non procedit in exemptis Regularibus in Congregationem redactis, qui subsumunt Prælati suis, c. *In singulis, de stat. Monachor. c. Reprehensibilis, supra eodem cum multis similibus.* Quod ex eo convincitur manifeste, quia in d. §. 12. datur facultas Auditori Camerae cognoscendi de criminibus exemptorum privative quoad omnes; Ergo non potest hoc verificari in Regularibus, qui suis Prælati, Visitatoribus, & Capitulis subsumunt; alias sequeretur, ut Superiores Regulares non pos-

33 sent punire excessus suorum subditorum, quod esset intolerabile, & contra Sacros Canones, Generalia Concilia, & Decreta Apostolica, Statuta Ordinum, & communem observantiam, & signanter contra Bullam Sixti V. erectionis S. Congregationis Regularium, in Bullar. tom. 2. pag. 613, ubi in §. 1. sic legitur: *Causas vero, quas inter ipsos Religiosos oriri contigerit, juxta quarumcunque Religionum instituta, eorumque dispositionem, Superiores illorum definiant, atque terminent.*

Præterea Concilium Tridentinum sess. 24. c. 20. statuit, ut causæ omnes ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, in prima instantia coram Ordinariis locorum cognoscantur, & terminentur; & in Bulla 113. Pii V. super reformatione Tribunalis Auditoris Camerae, §. 16. in Bullar. tom. 2. pag. 319. disponitur, ut nihil sine speciali commissione Pontificis Auditor Camerae decernat, aut mander, quod Episcopos, & alios locorum Ordinarios impedire possit, ne ad executionem Decretorum Sac. Concilii Tridentini, correctionemque morum libere procedant; & in dicta Bulla 28. Pauli V. post facultates Auditori Camerae attributas, in §. 38. legitur clausula infrascripta, videlicet: *Per presentes autem non intendimus Decretis Concilii Tridentini in aliquo derogare, vel alias præjudicare; sed illa salva esse, & in suo robore permanere.*

36 Quo vero ad causas Regularium in gradu appellationis ex eadem Bulla 28. Pauli V. §. 10. Auditor Camerae potest cognoscere causas appellationum, quæ a sententiis quoruncunque Ordinariorum etiam extra statum Ecclesiasticum ad Sedem Apostolicam devolvuntur. Provinciales autem sunt Ordinarii in Provincia, & comparantur Prælati habentibus quasi Episcopalem jurisdictionem: & ita observatur teste Cardinale conf. 89. *Casus super quo, n. 2. vers. Nam tales ministri*: & ab eorum sententiis de jure communi appellari potest ad Papam omisso medio, ut hic, & in concordantiis, de quibus supra in primo casu non dubio n. 17. & ita si appelletur ad Papam, Auditor Camerae videtur posse appellationes recipere, & inhibitiones decernere in vim suarum facultatum.

38 Ceterum Sac. Congregatio Episcoporum, & Regularium anno 1587. decrevit, ut infra, videlicet:

Quoniam nonnulli Regulares vagandi studio, sibi que imminentem admissorum criminum poenam ex suis Constitutionibus, aut alias debitam, sibi metuentes, falsa, & commentitia gravamina causati, non ad immediatos sui Ordinis Superiores, scilicet a gravamine Prioris ad Provinciale, a Provinciali ad Generalem, a Generali ad Protectorem, prout per cujuscunque Religionis Constitutiones disponitur, sed ad hanc Romanam Curiam

sæpius fugiunt, potius quam recurrant: ex quo Ordinum disciplina relaxatur, Prælati contemnuntur, & ipsi in dies audaciores evadunt: Placuit Sac. Congregationi Regularium ex Ordine Sanctissimi statuere, ut si quis Regularium impofterum temere, levique ex causa hanc aliam Urbem, seu Curiam absque sui Superioris licentia, & supradicta forma prætermissa adire præsumpserit, ad suos eosdem Superiores severiori poena plectendus remittatur.

Et sane expedire non videtur, ut Religiosi in suis causis litigent extra Ordinem; quia sic datur eis materia vagandi extra claustra, & discurrendi per Curias contra Canones, ut c. *Sicupis*, & c. *Placuit communi*, 16. q. 1. c. *Quando, de off. Ordin. c. Monachi, de stat. Monachor. Clem. Ne in agro, §. Quia vero, eodem tit.* cum multis concordantibus; tum quia propter ingentes sumptus, qui fiunt in litibus prosequendis, coguntur pecunias quandoque etiam illicitis mediis sibi comparare, & proprietatem habere, contra c. *Cum ad Monasterium, de stat. Monachor.* tum quia eorum delicta sic publicantur in seculo cum ignominia Religionum, & scandalo secularium, contra c. *In scripturis*, 96. dist. ubi refertur Constantinum dixisse: Vere si propriis oculis vidissem Sacerdotem Dei, aut aliquem eorum, qui Monastico habitu circumamicti sunt, peccantem, chlamydem meam expoliarem, & cooperirem eum, ne ab aliquo videretur; tum denique quia ex hoc enervatur Monastica disciplina, & Prælati Regularibus debita subtrahitur obedientia, contra textum in c. *Reprehensibilis, supra eodem.* Quam ob causam multæ Religiones obtinuerunt a Sede Apostolica, ut ab ordinationibus Superiorum non liceat subditis appellare, & in specie Sixtus IV. dicitur concessisse Generali Ordinis S. Augustini, & Carmelitarum, ut possint sua officia exercere rejecta quacunque appellatione. Et Julius II. dicitur prohibuisse Fratribus Prædicatoribus sub poena excommunicationis appellare a mandatis, & ordinationibus Prælatorum dicti Ordinis, ut refertur in *Compendio Privilegiorum Mendicantium in ver. Appellare.*

Et ex his resultat etiam resolutio ad tertium dubium superius propositum de Commissionibus Signaturæ Justitiæ, quia videtur non expedire, ut causæ Religiosorum extra Ordines committantur.

Veruntamen in Sac. Congregatione desuper habita die 19. Julii 1650. tantummodo fuit provisum, ut in casibus, in quibus Auditor Camerae potest appellationes recipere a sententiis, & gravaminibus Prælatorum Regularium, inhibitiones minime decernat; nec Præfectus Signaturæ Justitiæ dat Commissiones, nisi citato Procuratore Ordinis.

DE APPELLATIONIBUS.

Innocentius III. Cancellario Meten.

C A P U T XLVI.

Constitutis in præsentia nostra Decano Sancti Salvatoris, & Cantore Meten. & infra, Meten. Episcopus intimavit, quod Sancti Salvatoris Præpositura vacante, die electioni præfixo, per Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, in virtute obedientiæ, ac sub animæ periculo Canonicos adjuravit, ut secundum Deum & juxta conscientiam suam, unum eligerent de duobus, in quos partes videbantur oculos extendisse, quem Ecclesiæ magis utilem & idoneum reputarent. Decanus autem cum duobus Diaconibus & Subdiaconibus tribus, dictum Cantorem in Præpositum nominavit: Cantor vero ipse, qui Presbyterali officio fungitur, & Custos cum Scholastico & Magistro B. Sacerdotibus, Levitis duobus, & Subdiaconibus quinque te concorditer elegerunt; cujus electionem tanquam a majori, & saniori parte Capituli factam (cum de personæ tuæ honestate constaret) prædictus Episcopus confirmavit: & cum tibi veller domum, & investituram porrigere, (ut est moris) Decanus ad sedem Apostolicam appellavit, contra te impotentiam duntaxat allegans; proponendo te in partibus illis, quasi penitus impotentem, in quibus Præposituræ possessiones existunt; addens, quod alia tibi objiceret in præsentia nostra, quæ tunc in præsentia judicis suspecti noluit explicare. Nos ergo, quia constitit evidenter illam appellationis causam, quæ fuit expressa, rationabilem non fuisse; aliam autem tunc non expressit: & si dixerit idem Decanus, quod aliam veller objicere coram nobis: decernimus tuæ confirmationis effectum non debere per ea, quæ sunt proposita, impediri. Si quid tamen contra te non in modum exceptionis ad impediendum electionis & confirmationis effectum, sed in modum denunciationis vel accusationis duxerit proponendum, postquam pacificam ipsius Præposituræ possessionem fueris assecutus, proponendi licentiam non negamus.

- 1 **A**ppellatio contra electum, & confirmatum non admittitur ad impediendum electionis, vel confirmationis effectum, & n. 17.
- Fallit primo in appellatione judiciali, n. 18. & 19.
- Fallit secundo in confirmatione clandestine facta, n. 20.
- Fallit tertio, si in loco vigeat consuetudo confirmandi, non positus edictis, n. 21.
- Fallit quarto in collatione, seu provissione, ibid. n. 22.
- 2 Electio an, & quando possit restringi ad duos.
- 3 Electio honestius est ut fiat de idoneo de eodem Collegio, quam ut fiat transitus ad magis idoneum alterius Collegii.
- 4 Electoribus deferri potest iuramentum a Superiore, ut magis idoneum eligant.
- 5 Patronis potest Episcopus deferre iuramentum de presentando magis idoneum, si subsit suspicio, ne moveantur aliquo inordinato affectu.
- 6 Fallit, si contra Patronos esset presumptio perjurii.
- 7 Iuramentum nunquam est deferendum illi, contra quem vehementer presumitur de transgressione.
- 8 Electio in foro conscientie debet fieri de magis idoneo.
- 9 Eligens dignum post habito digniare mortaliter peccat: Et magis idoneus dicitur non tantum respectu sui, sed etiam in ordine ad utilitatem Ecclesie, n. 14.
- 10 Electio de digno, amisso digniore, in foro externo valida est, nec debet retractari.
- 11 Quod procedit non obstante iuramento de eligendo magis idoneum.
- 12 Et quid, si a contraria electione fuerit appellatum.
- 13 Et quid in concursu Parochialium Ecclesiarum.
- 14 Prælatus eligendus est melior non simpliciter, sed in ordine ad Ecclesiam regendam, & n. seq.
- Et an dives, & potens pauperi, & literato sit preferendus, vel e converso, n. 16.
- 15 Episcopi non debent esse tantummodo revolutores chartarum, sed etiam factores operum.
- 19 Confirmatio facta judiciali ordine observato habet vim diffinitivam.
- 20 Confirmatio electionis clandestine facta quando dicatur.
- 21 Consuetudo confirmandi electum non positus edictis valida est.

Constitutis, il secundo. Appellatio frustratoria possessionem confirmandi non impedit. Hoc dicit, Jo. Andr. Bald. Bellam. Butr. Card. Anch. & Imol. Vel aliter secundum Abb. Franch. Præpos. & Alex. de Nævo: Contra electum, & confirmatum nullum aliud jus expectantem non admittitur regulariter exceptio, vel appellatio, maxime frustratoria ad impediendum electionis, & confirmationis effectum, sed possessione habita poterit accusari, vel denunciari. Hoc dicit: & est casus notabilis. Dividitur in tres partes. In prima narrat factum. In secunda diffinit, ibi, Nos ergo. In tertia protestatur, ibi, Si quid tamen.

Nota primo ibi, Unum eligerent de duobus, electionem posse restringi ad duos: quod verum est in duobus casibus, secundum Imol. hic n. 2. & Joan. de Anan. n. 3. & Præpos. n. 11. Primus est, quando ipsimet eligentes in tractatu ad hoc se restrinxerunt: hoc enim non est contra formam Concilii generalis in c. Quia propter de elect. cum nusquam inveniatur prohibitum, quin de duobus tantum possit fieri scrutinium, vel compromissum, arg. c. 2. §. Sed neque de translat. Episc. Secundus est, quando non essent nisi duo idonei de Collegio; nam de suo potius, quam de extraneo debet fieri electio, c. Nullus invitis, 61. dist. & interdum ex gremio certæ Ecclesie, c. Cum dilectus, de consuet. c. Abbate de verb. signific. Honestius enim est, ut idoneus eligatur de eodem Collegio, quam ut fiat transitus ad magis idoneum alterius Collegii, secundum Abb. hic num. 8. vers. Et intellige prædicta, & Præpos. n. 18. vers. Si tamen in Ecclesia illa, & in hoc residet Innoc. in princ. Abb. Antiqu. n. 1. Host. n. 2. in ver. Unum, Jo. Andr. n. 5. Bellam. n. 2. in ver. de Duobus, Butr. n. 3. Anchar. num. 4. Imol. & Joan. de Anan. Præpos. loc. cit. Alias vero electio per Superiorem restringi non potest, cum debeat esse libera, secundum ea, quæ leguntur, & notantur in c. Cum terra, de lect. Unde Sacra Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini inter Fagnan. in II. Lib. Decretal.

pretum consulta a Generali Ordinis sancti Augustini, an ei liceat in electione Provincialium, Priorum, aliorumque Officialium facienda aliquos nominatim proponere, ex quibus unus Canonice per secreta suffragia ad officium eligatur? Respondit non licere.

Secundo nota ibi, Magis idoneum, & utilem reputarent, Superiorem, ad quem spectat jus confirmandi, posse deferre Sacramentum electoribus, & sic eos iurejurando adstringere, ut secundum Deum, & conscientiam suam eligant magis idoneum; nam obtestatio, seu adjuratio, de qua in textu, loco iuramenti habetur, gl. 2. hic, Host. n. 2. Abb. Præpos. & Alex. de Nævo omnes in 1. notab.

Et ex hoc textu deducitur primo notabilis theoricasecundum Abb. ubi supra, videlicet quod ubi Episcopus timeret, ne patroni moverentur aliquo inordinato affectu, posset eis deferre iuramentum de presentando magis idoneum, & sequuntur Præpos. n. 2. Alex. de Nævo n. 3. & Dec. in 1. notab. Qui tamen intelligit hoc verum esse, nisi contra patronos esset presumptio perjurii, quia tunc non deberet adjuratio fieri, seu iuramentum deferri. Quod satis placet per text. in cap. Clericos, de cohabit. Clericor. & mulier. ubi non debet Prælatus deferre iuramentum Clericis concubinariis de non redeundo ad concubinas, ne in perjurii reatum incurrant. Ex quo textu Abb. n. 2. generaliter infert, ut nunquam iuramentum sit deferendum illi, contra quem vehementer presumitur de transgressione: imo deferens peccat, ut est text. optimus in cap. Ille 22. qu. 5. ubi Augustinus ait: Ille, qui hominem provocat ad iurationem, & scit eum falsum iuraturum, vincit homicidam, quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imo duas animas, & ejus, quem jurare procuravit, & suam.

Secundo, ex textu deducitur manifeste, electores in foro conscientie teneri digniorem eligere, nec suæ obligationi satisfacere dignum eligendo; nam si ad hoc non tenerentur, nullatenus posset eis iuramentum deferri, ut in text. concordat c. Licet ergo, 8. q. 1. ubi qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, & qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad Sacerdotium, c. Illud, ead. caus. qu. c. Unum omnium, §. Nunc autem, ibi, Sed talis eligatur, cujus comparatione ceteri grex dicantur, 25. dist. c. Vilissimus, 1. q. 1. c. Metropolitano, 63. dist. in fin. ibi, Ex Presbyteris ejusdem Ecclesie, vel Diaconis optimus ordinetur, c. Quoniam de jurepatr. ibi, Ille præficiatur Ecclesie, qui majoribus juvatur meritis, c. final. de offic. custod. ibi, Ut ad hoc opus tales ordinentur, quales & meliores, & sanctiores esse videntur. Et quamvis gloss. in d. cap. Licet ergo, in ver. Qui præstantior, 8. qu. 1. relatis aliorum opinionibus concludat cum Hugone, eligentes non peccare, si eligant dignum, licet potuerint eligere digniorem, & cum gloss. consentiunt hic Joan. de Imol. & Philippus Franchus: tamen opinio gloss. procedit in voluntariis tantum; sed in necessariis, ut in electione, oportet meliorem eligere, ut ibidem declarat Archidiaconus. n. 3. Et hæc opinio communiter tenetur, & videtur etiam de jure verior, ut attestatur hic Decius n. 6. & 12. Itaque eligentes dignum vulnerant conscientiam, si potuerint eligere meliorem, ut ait Fridericus de Senis conf. 95. Super dubitationem articuli, n. 1. & Abbas hic n. 7. Imo peccant mortaliter, & est orandum pro eis, quia multi incidunt in hunc laqueum, ut formaliter inquit Butr. in c. Inter cetera, n. 5. de off. Ord. Idem pluribus relatis tenet Covar. in reg. Peccatum, part. 2. §. 7. n. 4. vers. Is vero, qui dignum, subdens ita communi omnium consensu receptum esse in hoc Cap. Et est sententia D. Th. in 2. 2. q. 63. art. 1. & q. 185. art. 3. & quodlib. 8. art. 6. & quodlib. 6. art. 9. quam etiam probavit Rota dec. 65. n. 8. part. 1. recent. & in Toletana Canonizatus 18. Maji 1584. coram san. mem. Clem. VIII. impress. apud Marches. de Commiss. part. 1. cap. 7. fol. 287. Hodie hæc opinio in iis, qui majoribus Ecclesiis præficiuntur, est indubitata, quia Concilium Tridentinum in c. 1. sess. 24. Omnes, & singulos, qui ad promotionem præficiendorum quodcumque jus a Sede Apostolica habent, aut alioquin operam suam præstant, hortatur, & monet, ut in primis meminerint nihil se ad Dei gloriam, & populorum salutem utilius posse facere, quam si bonos pastores, & Ecclesia gubernanda idoneos promoveri studeant, eosque alienis peccatis communicantes, mortaliter peccare, nisi quas

- digniores, & Ecclesia magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel humano favore, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis præfci diligenter curaverint. Hæc ibi. Ceterum in foro externo, & post factum electio de digno posthabito digniore valida est, nec debet retractari, c. *Monasterium*, 16. q. 7. c. *Cum terra*, c. *Cum nobis olim*, & c. *Cum in cunctis*, juncto c. *Quia propter*, de elect. c. *Nisi cum pridem*, §. *Pro defectu*, de renunc. c. *fin. de presump.* & hic firmat glos. in ver. *Magis utilem*, Butr. n. 15. Cardin. sub n. 3. Abb. n. 6. & 7. Præpos. n. 2. & 18. Dec. n. 12. & reliqui omnes, Rota in d. *Toletana Canonicatus*, n. 3. & d. dec. 65. n. 8. p. 1. rec. S. Th. in 2. 2. q. 63. art. 2. ad 3. dicens, quantum ad hoc, ut electio impugnari non possit in foro judiciali, satis esse eligere bonum, nec oportere eligere meliorem, quia sic omnis electio posset habere calumniam. Et idem repetit quodl. 8. art. 6. ad 5. vers. *Vel dicendum*, & quodl. 6. art. 9. vers. *Sed contra*, Silvest. in ver. *Electio*, in 1. q. n. 26. & alii plures tam Theologi, quam Canonistæ, quos cumulat Covar. in d. reg. *Peccatum*, 1. p. 2. §. 7. n. 3.
- II Quod procedit etiam stante juramento de eligendo magis idoneo, quia nihilominus electio de digno non retractatur, ut probatur hic, & tenet Cardin. d. n. 2. & Præpos. eod. n. Covar. ubi supra, vers. *Secundo probatur*, & Rota in dicta *Toletana Canonicatus*, d. n. 3.
- 12 Fallit hæc conclusio, si ab initio Electoribus denunciatum fuisset, ut digniorem eligerent, & a contraria electione fuisset appellatum, quia tunc electio de digno prætermisso digniori non valeret, ut hic Abb. n. 7. vers. *In hac materia*, id est irritanda esset per viam attentati, quasi contra appellationem facta, non quia nulla esset ipso jure, secundum Præpos. n. 18. Et quamvis Franchus. col. 2. circa med. vers. *Sed adverte*, post Imol. oppositum sentiat, putans etiam hoc casu electionem de digno validam esse, nec retractari posse, ejusque opinionem in practica admittendam putet Covar. in d. reg. *Peccatum*, num. 3. vers. *Contra Imol.* ob eam rationem, quia alioquin quælibet electio revocari posset in discrimen, & omnia liti- bus involverentur: tamen primam opinionem Abb. complectitur, & bene ab objectis ruetur Dec. hic n. 12. quæ etiam mihi magis placet. Nec videtur argere consideratio Covarruvæ, quia hic casus denunciationis, & appellationis a futura electione de digno omisso digniori est admodum rarus, & raro etiam contingit in Parochialibus Ecclesiis, non obstante, quod ex Constitutione S. Pii V. sint conferendæ magis idoneo in concursu, & rejecto licitum sit appellare a præelectione facta de digno; & confitto de irrationabili judicio, præelectio sit retractanda, ut plene dixi in c. *Eam te*, supra de etat. & qualit.
- 13 Et hinc collige secundam fallentiam ad regulam superius propositam, quod electio de digno omisso digniori valida sit in foro judiciali: fallit enim in Ecclesiis Parochialibus, quæ conferuntur prævia forma examinis per concursum ad præscriptum Concilii Tridentini c. 18. sess. 24. Nam in his Episcopus inter probatos ab Examinatoribus Synodalibus debet omnino eligere magis idoneum; alioquin licebit postposito appellare, & provocare præelectum ad novum examen, & electio per judicem appellationis erit retractanda, confitto de irrationabili judicio Episcopi, & Parochialis magis idoneo erit conferenda, ut in præcitata Constitutione S. Pii V.
- 14 Tertio nota in eisdem verbis, *Magis idoneum, & utilem reputarent*, eligendum in Prælatum debere esse magis idoneum, non tantum respectu sui, sed etiam in ordine ad utilitatem Ecclesiæ, ut hic per Abb. in 3. not. concordat Concilium Trident. in d. c. 1. sess. 24. ibi: *Nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles judicaverint*; neque enim Episcopi debent esse tantummodo revolutores chartarum, ut in c. *In Canonibus* 16. q. 1. & alibi simpliciter repellit a promotione, ut cap. *Petrus* 39. dist. Itaque non oportet, ut ad prælationem semper eligatur, qui est melior simpliciter; possibile est enim, ut illi, qui est in charitate perfectior, deficiant multa, quæ requiruntur ad hoc, ut aliquis sit Prælatum idoneus, quæ in alio, qui est minoris charitatis, inveniuntur, ut sunt scientia, industria, potentia, & alia hujusmodi. Unde non oportet semper eligere meliorem simpliciter, sed eum, qui sit melior ad Ecclesiam regendam, ita S. Th. d. quolib. 8. art. 6. & quolib. 6. art. 9. Considerandum est igitur, an persona sit sufficiens etiam respectu ipsius beneficii, an vero non, ut hic per Imol. n. 8. & Præpos. n. 6. puta, si beneficium

habeat possessiones inter inimicos, eligetur potius Primas in civitate, & dux factionum, vel homo potens, & robustus, quam literatus, c. *Offici supra de elect.* & innuit text. noster in illis verbis: *In quibus Præpositura possessiones*. Similiter, si beneficium esset ære alieno gravatum, potius eligeretur dives, & potens, quam pauper, & doctus, arg. c. *Hos jus porrectum* 10. q. 2. Quod si beneficium esset vel inter hæreticos, vel inter abhorrentes a cultu, præferendus esset Theologus, vel Canonista diviti, & potenti, ad notata in c. *infra de consangu. & affin.* Quod latius discurrendo per singulas qualitates prosequitur hic Host. n. 7. Jo. Andr. n. 21. Licet glos. notabilis in c. *Quoniam vetus*, in ver. *Invidia* 24. q. 1. referat, cum duo certarent de electione, & unus allegaret ignobilitatem, & paupertatem alterius, alium ex adverso respondisse: *Piscatori Petro fabri filio successorem quærimus, non Augusto*; unde glos. additionalis ibi:

Nobilitas factum, fastus litem parit, & amat, Lis odium, capiunt hæc tria mortis iter.

Facit c. *Venerabilis*, & c. *de multa in fin.* cum utrobique notatis per DD. *infr. de præben.* qua de re plura cumulat hic Jo. Andr. n. 21. & adde quod de qualitatibus concurrentium scripsi in d. c. *Eam te*, in ult. q. de etat. & qualit.

Ultimo nota, ibi, *Confirmationis effectum*, appellationem interpositam post confirmationem electionis non impedire quominus confirmatus possessionem consequi debeat, ut hic est casus secundum Abb. & alios supracitados in Summ. text. Ratio est, quia possessio illa est quid facti, & effectus consecutivus juris præcedentis; ac proinde ob interpositam appellationem differri non debet, ut hic in gl. ult. ad fin. & notat Imol. n. 6. & 13. Abb. n. 6. & Præpos. n. 12.

Declara primo text. nostrum, ut procedat in appellatione extrajudiciali, prout intelligunt communiter DD. nam confirmatio, de qua text. loquitur, facta fuit absque solemnibus causæ cognitione; & ideo causa etiam rationabilis appellationis emissæ extra judicium non cassat, quod factum est ante appellationem, nec impedit illius executionem, vel effectum, ut in text. At secus est in appellatione emissæ in judicio, quando scilicet confirmatio sit oblata libello, lite contestata, & alio judiciali ordine observato, quia tunc confirmatio habet vim diffinitivæ; & idcirco appellatio judicialis suspendit sententiam, & effectum ejus, secundum Innoc. hic n. 2. cum quo transeunt Abb. n. 14. & communiter DD.

Declara secundo text. nostrum, ut locum habeat in confirmatione, in qua fuerit servata forma c. *fin. de elect. lib. 6.* secus autem in confirmatione clandestine facta, veluti quia edictum inspicere non potuit, vel quia fuit appositum tempore incongruo, vel in loco, unde potuit de facili auferri, vel quia fuit a pluviis corruptum; hoc enim casu appellatio etiam extrajudicialis bene impedit confirmationis effectum, quia cessat ratio, de qua infra in quarta declaratione. Ita determinat Innoc. in c. *penult. nu. 3. supra de caus. poss. & propriet.* & sequitur Præpos. hic n. 14.

Declara tertio, ut non procedat, si in loco vigeat consuetudo de non ponendo edictum juxta formam dicti cap. *fin. de elect. lib. 6.* talis enim consuetudo valida est, ut ibi notatur per DD. nihilominus appellatio extra judicium suspendit effectum confirmationis, ut per Præpositum ubi supra vers. *Vel pone quod consuetudo*; nam & hoc casu cessat ratio, de qua infra proxime.

Declara quarto hunc textum, ut locum non habeat in collatione seu provisione; nam appellatione extrajudicialis bene impedit, ne provisus possessionem assequatur, ut c. *Accedens, infra de Accusat.* & post Innoc. firmat Butr. & alii in d. c. *penult. de caus. poss. & propriet.* & Præpos. hic n. 13. Ratio differentie inter confirmationem, & collationem est, quia in confirmatione citatur pars, vel saltem per edictum fit citatio generalis, ut in d. c. *final. de elect. lib. 6.* Unde verisimile est, ut si quid esset discutiendum illud fuisset discussum in ipsa confirmatione, ideoque exceptio, seu appellatio videtur postea calumniose interponi ad impediendum, ne confirmatus possessionem adipiscatur. At secus est in collatione, quia licet habeat vim confirmationis, ut notat glos. in cap. 1. de elect. lib. 6. tamen in ea non requiritur citatio illa, seu propositio edicti, quæ requiruntur in confirmatione, ut est glos. communiter approbata in d. cap. *fin. ver. Electione circa fin.* Unde nil mirum, si volens opponere sit admittendus, antequam tradatur

datur possessio, cum non potuerit contradicere in collatione, ut bene hic per Præpos. d. n. 13. Eandem differentiam inter confirmationem electionis, seu institutionem, & liberam collationem, seu provisionem, ponit Lambert. de jurepatr. lib. 2. part. 2. q. 11. art. 5. n. 5. Quamobrem non videntur audiendi Gonzalez de regulam de mensibus gloss. 9. §. 1. in annot. n. 27. & Lancelot. de attent. 2. part.

cap. 12. limit. 5. n. 4. & 5. & limit. 40. n. 5. citati a modernis Collectoribus hic, dum dixerunt, quando proceditur extrajudicialiter, nullam appellationem ex adverso interpositam suspendere collationem, nec possessionis traditionem: etenim text. noster, & DD. ab eis citati non loquuntur in collatione, sed in confirmatione, in qua diversa militat ratio, ut dictum est.

DE APPELLATIONIBUS.

Idem Innocentius III. Episcopo Helin.

CAPUT LIII.

Pastoralis officii diligentia: & infra. Quævisisti utrum, quando inhibetur appellatio in rescripto frustratoria tantum inhibita videatur? Nos igitur attendentes, quod per appellationem frustratoriam, etiam si non fuisset inhibita, negotium non debet impediri; respondemus, quod quælibet provocatio intelligitur removeri, quæ jure non indulgetur expresse: sed si appellans fuerit gravatus injuste, gravamen hujusmodi per superiorem poterit emendari. Verum quia multoties quis ad tempus per appellationem legitimam, a judicis sui, quoad aliquem certum articulum, eximitur potestate: consuluisti nos, utrum si quis excommunicationis sententia innodatus, ante denunciationem ipsius ab ea tanquam minus rationabiliter promulgata, in eo casu, in quo ante sententiam appellatio vires obtinuisset, curaverit provocare, eo quod per appellationem interpositam excommunicantis videtur jurisdictio dormitasse, ipse denunciare possit eundem, & ad tempus Ecclesiasticis beneficiis Clericum spoliare? Nos itaque respondemus, quod cum executionem excommunicatio secum trahat, & excommunicatus per denunciationem amplius non ligetur, ipsum excommunicatum denunciare potes, ut ab aliis evitetur. Et illi provenus Ecclesiastici merito subtrahuntur, cui Ecclesiæ communio denegatur.

SUMMARIUM.

- 1 **C**lausula, Appellatione remota, tollit omnem appellationem, quæ a jure non est expresse permessa.
- 2 Et datur a Summo Pontifice tantum in terris Ecclesiæ indistincte, sed in terris Imperii in causis spiritualibus, vel mixti fori, aut inter personas Ecclesiasticas, n. 4.
- 3 Clausula, Appellatione remota, non datur a Congregationibus Cardinalium, nec a Signatura justitiæ.
- 4 Datur ab Imperatore in locis Imperio subiectis in causis temporalibus, & inter laicos.
- 5 Item a Regibus, & Principibus non cognoscentibus Superiorem in temporalibus.
- 6 Appellatio cum sit species defensionis, quæ est de jure naturali, qualiter tolli possit a Principe.
- 7 Clausulam, Appellatione remota, a sententia interlocutoria, an Judices inferiores dare possint in subdelegatione causarum.
- 8 Clausula utcumque odiosa in rescripto appposita debet intelligi, ut aliquid operetur ultra jus commune, & n. seqq.
- 9 Appellationis remedium nulli denegandum.
- 10 Privilegio frustra impetratur, quod de jure communi competit.
- 11 Expressio ejus, quod tacite inest, debet aliquid augere.
- 12 Statutum debet interpretari, ut non sit de casu indubitabili, & a jure communi deciso.
- 13 Verba statuti debent impropriari, ut aliquid operentur.
- 14 Appellationi frivola deferendum non est, licet appellatio in rescripto non sit inhibita, n. 20.
- 15 Clausula, Appellatione remota, tollit appellationem, quæ a jure non indulgetur expresse, ad effectum suspensivum tantum, non autem devolutivum.
- 16 Ex stylo Curie quoad partes nihil operatur, sed tantum quoad judicem, ne teneatur deferre.
- 17 Et gravamina a judice illata post appellationem non revocantur per viam attentati, sed per viam querelæ, n. 30.
- 18 Clausula, Appellatione remota, an hodie aliquid operetur, & quid, & n. seqq. usque in fin.
- 19 Appellationis quatuor sunt species.

- 20 Appellatio manifeste frivola semper inhibetur a judice, & a jure.
- 21 Clausula, Appellatione remota, nihil operatur respectu appellationis, quæ a jure indulgetur expresse, n. 23.
- 22 Et quando appellatio dicatur a jure expresse indulgeri.
- 24 Clausula, Appellatione remota, non impedit appellationem, ubi manifeste quis gravatur.
- 25 Appellatio latens frivola inhibetur a jure, sed non a Judice, quandiu falsitas lateat.
- 26 Index datus cum clausula, Appellatione remota, an hodie teneatur deferre appellationi ex causa probabili, quæ a jure non indulgetur expresse, & an hoc cap. sit correctum per cap. Ut debitus infra eodem.
- 27 Intellectus cap. Edoceri de rescript.
- 28 Appellatione ex causa probabili non expressa in jure non suspendit jurisdictionem judicis procedentis, appellatione remota, quin possit sententiam exequi.
- 29 Fallit in tribus casibus hic expressis.
- 31 Clausula, Appellatione remota, effectus octodecim, remissive.
- 32 Clausula, Appellatione remota, nihil operatur de consuetudine, si apponatur in literis executorialibus, quæ expediuntur per contradictas, secus si in literis commissionis.

Pastoralis. Per clausulam, Appellatione remota, omnis appellatio prohibetur, quæ a jure non est expresse permessa. Hoc dicit usque ad §. Verum. Communis divisio. Consultatio, & responsio. Secunda, ibi, Respondemus. Nota primo, ibi, Inhibetur appellatio in rescripto, appellationem tolli non posse, nisi per rescriptum Apostolicum, sive bullatum, ut c. Si supra de rescript. sive in corpore juris clausum, ut in c. Ad nostra supra eod. & in c. Licet de offic. Ordin. & in c. Pastoralis, §. final. de off. deleg. cum similib. de tali enim rescripto intelligitur hæc litera, ut notant Host. & Jo. Andr. ambo in princ. Inferior autem a Papa non rescribit appellatione remota, quia non potest tollere jus alterius, c. Super questionum, §. 1. cum ibi notat. de off. deleg. & ita transeunt communiter Doctores hic, ut testatur Abb. n. 4. Unde non semel audiavi S. D. N. Urbanum VIII. dicentem, Congregationes Cardinalium non posse dare clausulam, Appellatione remota, quam nec Signatura justitiæ dare potest, ut affirmat Marches. de Commiss. part. 1. c. 10. in tit. de

- rit. de Commiss. cum clausula, Appellatione remota, in prin. & dixit Rota apud Card. Seraph. decis. 857. n. 2. Hanc conclusionem declarat Abb. hic eod. n. 4. ut habeat locum in causis ad jurisdictionem Ecclesiasticam pertinentibus, in quibus solus Papa remouet appellationem, in aliis vero solus Imperator. Tu dic, in locis, quæ sunt de temporali jurisdictione Ecclesiæ, solum Romanum Pontificem appellationem tollere etiam in causis prophanis, & inter laicos; in terris autem Imperii in causis Ecclesiasticis tantum, vel mixti fori, aut inter personas Ecclesiasticas, ex his, quæ notat gl. in c. 2. in ver. *Lex civilis, vers. Sed quid dices de arbitrio. lib. 6.* & Bart. in l. *Privilegia n. 2. C. de Sacros. Eccles.*
- 3 Sed in causis temporalibus inter Laicos, & in terris Imperio subiectis solus Imperator dat iudices appellatione remota, ut est rex, in l. 1. §. *final. a quibus appellat. non lic.* Per hoc tamen non excluditur, quin idem possint alii Reges, & Principes non recognoscentes Superiorem in temporalibus, quia est eadem ratio, ut firmat Bart. in d. §. *fin. n. 3.* Anton. de Butr. in c. *Venientes n. 8. supra de iurejur.* Felin. in hac rubr. n. 2. & in c. 1. in prin. de rescript. plene Roland. a Valle conf. 29. *Queritur an a sententia nu. 13. & 15. vol. 1.*
- 6 Prædictis non adversatur, quod appellatio sit defensio, cap. *Cum speciali, §. Porro infra eod.* & defensio sit de jure naturali, l. *Ut vim, ff. de iust. & iur. Clem. Pastoralis de re jud.* ius autem naturale a Principe tolli non possit, ut in *Summa 8. dist. & §. Sed naturalia instit. de iur. natur. gent. & civil.* & notant Inn. & alii in c. *Quæ in Ecclesiarum supra de constit.* Nam, ut respondet hic Præp. n. 7. quamvis defensio ipsa tolli non possit; tamen modalitas, seu forma se defendendi bene potest tolli, cum fuerit inducta de jure positivo, ut in simili notat Bart. in *Extrav. Ad reprimendum in ver. Sine figura, & tenet hic Butr. n. 4. & in c. 1. col. 1. supra de rescript.*
- 7 Limitat conclusionem superius firmatam gl. 1. in l. *fin. C. de sent. & interloc. omn. iudic.* ut procedat tantummodo in appellatione a sententia diffinitiva; secus in appellatione ab interlocutoria, quam remove re possunt etiam inferiores iudices in subdelegatione causarum, & illam glossam sequitur, & extollit ibi Bart. n. 4. dicens neminem posse nisi solum Principem committere causam appellatione remota a diffinitiva, sed bene ab interlocutoria: & subdit de hoc esse ibi casum notabilem. Hanc etiam limitationem dicit esse mirabilem Abb. hic d. n. 4. *vers. Vide ad prædicta.*
- Contrarium tenet idem Bart. in *præalleg. §. fin. n. 2.* ubi concludit, iudices nec a diffinitiva, nec ab interlocutoria posse appellationem remove re. Idem tenet Alber. in d. l. *fin. in princ. Cod. de sent.* Præpos. hic n. 13. *vers. Secundus casus, & Dec. n. 11.* Probat hanc opinionem duplici fundamento. Primum est, quod adducit Bart. nempe quia hoc esset tollere ius Superioris, ad quem appellatur, quod non potest inferior, arg. l. *penult. ff. de aqua plu. arcen.* & est textus optimus in c. *Venientes de iurejur.* Alterum fundamentum est, quia cum iudex non possit non deferre appellationi legitimæ, ut notat Abb. in c. *De priore supra eod.* consequenter nec potest hanc facultatem alteri subdelegare, c. *Nemo potest plus juris, de regul. iur. lib. 6.* Et ita teneas. Non obstat text. in d. l. *fin. C. de sent.* quoniam intelligi debet de appellatione frivola, quam iudex potest remove re in subdelegatione causæ, secundum Bart. in d. §. *fin.* & ad objectum Abbatis, quod secundum hunc intellectum illa lex esset supervacua, quæ tamen videtur edita cum magna solemnitate, responde ut hic per Dec. n. 11. post Alber. in d. l. *fin. in princ.*
- 8 Secundo, nota in *vers. Nos igitur attendentes*, clausulam utcumque odiosam, & restringibilem appositam in rescripto, ita esse intelligendam, ut aliquid operetur ultra ius commune. Clausula enim, *Appellatione remota*, est valde odiosa, quia appellationis remedium nec Diabolo denegandum foret, si esset in iudicio, ut dixit Rota decis. 16. n. 3. de dol. & contumac. in nov. per textum in cap. *Cum inter supra de except. & c. Cum speciali infra eodem:* & tamen quia si intelligeretur de appellatione frivola, nullius esset effectus, cum talis appellatio jam remota esset de jure antiquo, ut notatur in c. *Ad Romanam, & c. seqq. 2. q. 6.* idcirco intelligitur, ut locum habeat etiam in appellatione legitima, ut sic aliquid operetur ultra terminos iuris communis, ut hic patet. Frustra enim precibus impetratur, quod de jure communi competit, ut l. 1. *C. de thesaur. lib. 10. & l. 1. §. Quod beneficium, ff. ad municipal.* & notat gl. 1. in c. 1. supra de rescript. & ita ex hac litera deducit Abb. Antiq. n. 5. quem sequuntur communiter Doctores. Unde Bald. n. 2. similiter colligit ex textu, expressionem ejus, quod tacite inest, habere aliquid augere; allegat concordantem l. 3. *C. si pend.*

appellat. mors interven. & Butr. n. 3. notat clausulam privilegiatam sonantem contra ius in dubio debere intelligi, ut in aliquo detrahat juri, vel addat: ad hoc cap. *Si Papa, de privil. lib. 6. l. Si quando, C. de inoffic. testam. & in d. leg. 1. in fin. ff. ad municipal.* sequitur Abbas Siculus in 2. notab. Quod nota in perpetuo statutis, ut hic per Bald. n. 3. Facit 12 quod notat Dynus conf. 32. *Questio talis est, Ordinarius, in princ. & per totum*, ubi pluribus firmat statutum debere interpretari, ut non sit de casu indubitabili, & a jure communi deciso. Idem voluit Frider. de Sen. conf. 109. *Questio n. 2. ver. Nec est verisimile:* Cum enim, inquit, lex debeat esse utilis, & necessaria, c. *Erit autem lex 4. dist.* quam utilitatem sequimur, si solum ius commune contineat? ut quid membranas occupet? Eandem theoricam posuit Bart. in l. 4. §. *Prætor ait n. 15. ff. de damn. infect.* ubi dicit statutum debere intelligi, ut aliquid addat juri communi, quia alias nihil operaretur, & sequuntur Roman. conf. 83. *Licet jure communi n. 2. vers. Nec præmissa sententia, Alex. conf. 196. Per spectis n. 2. lib. 6.* & alibi passim Doctores. Quinimo secundum Abb. hic n. 2. *vers. Et adde ad prædicta, & Præpos. n. 3. vers. Et ideo infert*, quando dispositio statuti esset prorsus inutilis, intelligendo verba ut jacent, debent verba impropriari, ut aliquid operentur, licet dispositio sit odiosa, & pœnalis, ut singulariter probat textus in cap. *Si sententiam in fine, de sentent. excomm. lib. 6.* Et idem voluit hic Baldus, dicens de hoc esse text. meliorem de jure, in l. *Heredibus, §. fin. ff. ad Trebell.*

Tertio, nota ibi, *Et si non fuisset inhibita*, appellationi frivola deferendum non esse, licet appellatio in rescripto non sit remota: & est ratio, quia cessat causa finalis appellationis, quæ fuit ad removendum gravamen, ut c. *Suggestum supra eod.* Frustratorie autem appellans non censetur gravatus, ut hic per Præpos. in 1. notab. de quo latius dicam infra n. 20.

Quarto, nota ex textu, per clausulam, *Appellatione remota*, prohiberi appellationem probabilem, & ex justa causa interpositam, dummodo tamen causa hujusmodi non sit in jure expressa, ut hic est casus secundum omnes, qui non reperitur alibi. Sed an hodie hoc sit correctum per Decretalem, *Ut debitus infra eod.* plene dicam infra in gloss. 1.

Ultimo, nota ibi, *Gravamen hujusmodi per Superiorem poterit emendari*, quod etiam si clausula, *Appellatione remota*, tollat appellationem legitimam, quæ a jure non indulgetur expresse; tamen si justa sit causa gravaminis, poterit gravatus adire Superiorem etiam per modum appellationis; nam etsi aliqui, præsertim Host. n. 1. in fine, *vers. Aut ex causa non expressa in jure*, & Jo. Andr. n. 4. in ver. *Emendari*, magis probaverint intellectum, ut hoc casu gravatus adire possit Superiorem per viam supplicationis, seu querelæ, arg. l. 1. *ff. de offic. Præfec. Prætor. juncta Authen. Quæ supplicatio, C. de precib. Imperat. offeren. & cap. Tum ex literis, cum ibi notatis supra de in integr. restitut.* verior tamen intellectus habet, ut id liceat etiam per viam appellationis, ut clare innuit hæc litera, dum dicit: Sed si appellans fuerit gravatus, poterit gravamen hujusmodi per Superiorem emendari; & sic aperte supponit eum fore audiendum per viam appellationis, non enim diceretur appellans, nisi appellaret, ut inquit Abb. Antiq. n. 3. in eodem *vers. Sed appellans*, & hanc opinionem dicit magis communem Abb. n. 15. *vers. Sed opinio.* Hunc etiam intellectum communem esse attestatur Præpos. n. 6.

Quod si objicies: Quid ergo operabitur clausula, *Appellatione remota*, si etiam in casibus non expressis in jure gravatus potest appellare? Respondeo, hæc appellatio non operabitur respectu iudicis a quo, sed respectu iudicis ad quem, ut sic devolvat negotium ad eum, sed non suspendat jurisdictionem primi iudicis, ut hic declarant Butr. n. 2. & n. 5. *vers. Alius est effectus*, & Abb. n. 9. & hoc intendunt Abb. Antiq. n. 5. Hostien. num. 2. *vers. Tu dicas expresse, & n. 4. in ver. Injuste*, Joan. Andr. eodem n. *vers. Ex hoc secundo*, dum dicunt, iudicem a quo non teneri hoc casu appellationi deferre, docentes practicam, videlicet ut iudex tradat libellos, seu apostolos refutatorios, in quibus exprimat; Et ideo non detuli, quia causa non erat expressa in jure, & appellatio remota fuerat in rescripto, ut c. *Coradi, §. 1. infra eodem lib. 6.* Qui intellectus potest etiam confirmari ex eo, quod etiam Concilium Tridentinum in multis casibus remouet appellationem, puta in causa visitationis, & correctionis, & ante diffinitivam, ut in c. 1. *sess. 13. & c. 20. sess. 24.* & tamen Sac. Congregatio ejusdem Concilii interpres declaravit in illis casibus esse inhibitam appellationem ad effectum suspensivum tantum, sed non de-

- volutivum, ut scripsi plenius in *cap. Super eo, il secundo*,
 16 *nn. 29. & 30. supra eodem*: & ita se habet stylus Curiae, ut hic attestatur Collectar. *n. 1.* ubi ait, Curiam tenere, ut clausula, *Appellatione remota*, quoad partes nihil operetur, quominus semper ex causa iusta possit appellari, sed bene quo ad iudicem ne teneatur deferre; & ita remonet appellationem suspensivam, sed non devolutivam.
- 17 Hinc autem resultat notabilis effectus; nam etsi appellatio admissibilis ad utrumque effectum suspendat iurisdictionem iudicis a quo, itaut quidquid sit per ipsum post interjectam appellationem revocari debeat tanquam attentatum, ut *cap. Non solum infra eod. lib. 6.* tamen secus est, quando iudex a quo non tenetur appellationi deferre, & sic inhibita est appellatio suspensiva, sed non devolutiva; nam tunc gravamina per ipsum illata post appellationem non revocabuntur per viam attentati, sed per viam querelæ, cum illius iurisdictione non sit suspensa, ut hic bene per Abb. *d. n. 15. vers. Et intellige*, & latius dicam infra *n. 30.*
- 18 In glossa prima QUÆRO, an clausula, *Appellatione remota*, hodie aliquid operetur, & quid.
- 19 Adevidentiam præmitto (quod spectat ad rem præsentem) quatuor esse species appellationis, secundum Petr. de Sampson. & Abb. Antiq. hic *n. 2.* & Jo. Andr. *n. 5.* Prima est manifeste frustratoria, seu frivola, veluti cum quis appellat a sententia super notorio crimine, vel de quo in iudicio confessus est, ut *cap. Romana, §. si autem post sententiam infra eod. lib. 6.* Secunda est latens frustratoria, ut cum appellatur ex causa legitima, sed non vera, puta si quis appellet, quia trahitur ultra duas dietas extra diocesim, quod tamen non est verum, ut *capit. Olim supr. de except.* Tertia est latens probabilis, veluti cum appellatur ex causa probabili, & vera, non tamen expressa in iure, ut in *d. cap. Romana, §. Quod si objiciatur.* Quarta est manifeste probabilis, veluti cum appellatur ex causa expressa in iure, cujus veritas est notoria, ut patet in *capit. Accedens, il secundo supra, ut lite non contest.* & in *cap. Cum R. de offic. deleg. cum concord. de quibus infra num. 23.*
- 20 His præmissis, ad aperiendam quæstionis veritatem ante omnia excludam casus non dubios, & erit bonus modus solvendi, ne sit prolixa distinctio, ut docuit Joann. Andr. in *cap. Cum sunt partium n. 8. vers. Ad aperiendam, de regul. jur. lib. 6. in Mercurial.*
- Primum igitur extra dubium est clausulam, *Appellatione remota*, nihil operari respectu primæ speciei appellationis, scilicet manifeste frustratoriae, quia tali appellationi nec iustitia defert, nec est a iudice deferendum, etiam si appellatio in rescripto non sit inhibita, ut hic patet aperte in *vers. Nos igitur attendentes, & in cap. Cum appellationibus infra eod. lib. 6.* & notatur in *cap. Ad Romanam, il 1. 2. q. 6.* Atque ita hæc species appellationis semper inhibetur a iudice, & a iure, ut inquit Abb. Antiq. *d. n. 2.*
- 21 Similiter extra dubium est hanc clausulam, *Appellatione remota*, nihil operari respectu appellationis quartæ speciei, quæ scilicet a iure indulgetur expresse, ut hic est casus secundum Jo. Andr. & omnes in *summa.* Unde talis appellatio secundum Abb. Antiq. semper admittitur a iudice, & a iure. Ad hoc autem, ut appellatio dicatur expresse a iure indulgeri, non requiritur, ut ius permittat appellationem in eo casu, in quo remota est appellatio in rescripto, juxta terminos *cap. Ex parte, & cap. Postremo supra eod. & cap. Ex conquestione supra de restit. spoliat.* ut putavit gloss. 1. hic, quæ nimis restringit dispositionem hujus Decretalis; sed satis est, ut appellatio sit expresse in iure approbata, licet iura non loquantur in casu appellationis in rescripto inhibita, secundum Host. *n. 3. in vers. Tu dicas expresse*, cum quo transeunt communiter Doctores, ut testatur Abb. *n. 14.* Exempla patent in *cap. Significante, in cap. Rodolphus, & cap. Significavit supra de rescr. in cap. Exhibita, de iudic. in cap. Dilecti, cap. Dilecte, & cap. Significaverunt, de except. & in cap. Significavit supra eod.* In his ergo, & consimilibus casibus in quibus iura expresse indulgent appellationem, nihil operabitur clausula, *Appellatione remota.* Et est ratio secundum Abb. *n. 14.* quia ex quo iura permittunt expresse appellare, gravamen censetur notorium, ac proinde nihil debet operari remotio appellationis, arg. *cap. Secundo requiris supra eod. & est textus singularis in d. cap. Ex conquestione de restit. spoliat.* ubi gloss. *penult.* ex eo textu colligit remotionem appellationis in literis non impedire appellationem, ubi manifeste quis gravatur, quam gloss. secuta est Rota apud Putcum *decis. 414. lib. 3.*

Rursus extra dubium est appellationem secundæ speciei, scilicet latentis frustratoriae, etiam si in rescripto non sit remota appellatio, non esse admittendam, ubi constat de falsitate causæ. Ratio est, quia tunc definit esse latens frustratoria, & transit in primam speciem manifeste frustratoriae, quæ semper rejicitur, ut dictum est supra in prima specie *nn. 20.* Oportet enim causam in appellatione exprimendam nedum esse probabilem, sed etiam veram, ut *cap. Interposita supra eod. & dixi in cap. Super eo, il 2. n. 24. supra eod.* Sed antequam constet de falsitate causæ, quamvis huiusmodi appellatio non admittatur a iure, a quo nulla falsitas approbatur; tamen admittitur a iudice, secundum Abb. Antiq. Atque ita hæc appellatio latens frustratoria, quandiu non apparet falsitas respectu iudicis, regulatur perinde, ac si esset latens probabilis. Unde in solutione quæstionis, omissa appellatione latenter frivola, agemus tantum de tertia specie latenter probabili, sub qua respectu iudicis includitur latenter frivola. Qua ratione & Innoc. hic *n. 1.* posuit tres tantum species appellationis, videlicet frivola, cui nunquam est deferendum; & expresse concessam a iure, cui semper est deferendum; & mediam, ut cum quis gravatur in casu, in quo appellatio non est a iure expresse concessa, veluti si non dentur dilationes, vel nimis breves, vel non tot, quot sufficiant.

Demum extra dubium est, non obstante clausula, *Appellatione remota*, appellationem probabilem, quæ a iure non indulgetur expresse, admittendam esse ad effectum devolutivum, quia talis clausula appellationem devolutivam non tollit, ut dixi supra in *ult. notab. n. 15.*

Quibus ita constitutis, dubium ad hoc restringitur, 26 videlicet, an iudex datus cum clausula, *Appellatione remota*, teneatur deferre appellationi probabili, & ex iusta causa interpositæ, quæ tamen a iure non indulgetur expresse.

Glossatores hic, & in *cap. Ut debitus infra eod. & alibi* ubique attingunt hunc articulum, communiter in ea sunt opinione, ut hodie clausula, *Appellatione remota*, nullius sit effectus. Et quidem respectu appellationis manifeste frivolæ, & respectu appellationis, quæ expresse indulgetur a iure, hoc est clarum. Quo vero ad appellationem probabilem moventur, quia prædicta clausula non tollit appellationes in iure expressas, ut hic deciditur. Sed hodie in iure expressum est, ut liceat appellare ex quacunque causa probabili, ut in *d. cap. Ut debitus infra eod.* Ergo huiusmodi clausula non tollit appellationem ex quacunque causa probabili interpositam. Atque ita in effectu glossæ sentiunt hanc Decretalem esse correctam per illud *cap. Ut debitus, & consensit Innoc. hic n. 1. vers. Sed hodie remota est hæc Decretalis, & in d. cap. Ut debitus, dicens hoc esse tenendum, licet alii aliter somniaverint.* Et pro hac opinione videtur textus in *cap. Edoceri supra de rescript.* ubi quamvis inhibita sit appellatio, tamen potest ex rationabili causa appellari.

Sed his non obstantibus in oppositum est magis communis opinio, quam tenent hic Abb. Antiq. *n. 3. & 4.* Host. *n. 8. vers. Sed si bene advertas, Jo. Andr. n. 13.* Collect. in *princ. Bellam. n. 3. in 2. & 3. q. Butr. n. 5. & 7.* & communiter Doctores sequentes, ut testatur Abb. Sicul. *n. 8.* & sequitur Philipp. Franch. *col. 3. vers. Sit ergo conclusio, dicens ita residere communiter omnes Doctores hic, ut in d. cap. Ut debitus.* Hæc igitur sit conclusio, ut iudex procedens cum clausula, *Appellatione remota*, non teneatur deferre appellationi ex causa probabili interpositæ, quæ in iure expresse non approbatur, cum hoc cap. non sit correctum per Decret. *Ut debitus*: quod evidenter probatur triplici consideratione. Prima consideratio est, quia text. in *cap. Inquisitioni infra eod.* qui emanavit post Decretalem, *Ut debitus*, decidit clausulam, *Appellatione remota*, in medio literarum appositam referri ad præcedentia, quibus annectitur, non autem ad sequentia. Quod utique ille textus non fecisset, si huiusmodi clausula post *cap. Ut debitus*, nihil operaretur. Secunda consideratio est, quod illud *cap. Ut debitus*, non loquitur de appellatione interponenda a sententia diffinitiva, sed ab interlocutoria tantum. Hoc autem cap. loquitur indefinite; & sic de appellatione tam a diffinitiva, quam ab interlocutoria; Ergo non est verisimile, ut illa Decretalis voluerit hanc corrigere indistincte. Tertia, & validior consideratio est, quia prædictum *capit. Ut debitus*, non loquitur in iudice dato cum clausula, *Appellatione remota*: hic vero deciditur casus, in quo specialiter remota

mota est appellatio in rescripto; Ergo (ut verbis Hostien. utar) quæ necessitas, quæ æqualitas, quæ utilitas, quæ justitia, quæ ratio, imo potius, quæ insania est, ut quæstionem specialem tam seriose, tam rationabiliter cum distinctione hic solutam per illam generalem Constitutionem cogat dicere abrogatam? Nec est hæc sana doctrina, secundum quam speciei per genus detrahatur; imo potius edocemur in omni parte juris generi per speciem derogari, *l. In toto, ff. de reg. jur.* & notatur in *cap. I. ad fin. supra de rescript.* & in *cap. Studiisti, §. 2. in princ. de offic. legat.* Ita Host. cujus verba transcripserunt Jo. Andr. n. 13. Bellam. in 3. qu. & alii præcitati.

- 27 Non obstat textus in *d. cap. Edoceri, de rescript.* quia dum decidit a sententia judicis procedentis appellatione remota posse appellari ex rationabili causa, intelligi debet, id est in jure expressa, ut sic illa Decretalis declaretur per istam, ut *l. Non est novum, cum l. seqq. ff. de legib.* secundum Hostien. hic n. 2. in ver. *Expresse*, & Jo. Andr. *cod. num. & ver.*

Ex his habes primum effectum hujus clausulæ, *Appellatione remota*, quia tollit omnem appellationem, quæ expresse non reperitur a jure concessa, ut fusc ostensum est supra.

- 28 Secundus effectus est, quia judex a quo non tenetur hujusmodi appellationi deferre, ut similiter patet ex dictis; unde & poterit sententiam suam executioni demandare, ut colligitur ex *cap. Pastoralis, §. Præterea de offic. deleg.* & hic notat Abb. n. 9. Cum enim appellatio alias suspendat jurisdictionem judicis a quo, hunc effectum tollit clausula, quia jurisdictio non suspenditur, nisi judex a quo deferat appellationi, vel nisi fuerit inhibitus a iudice ad quem, ut *cap. Roman. de appell. lib. 6.* vel nisi Superior deliberet de appellatione admitrenda; tunc enim primi judicis jurisdictio suspenditur ab eo tempore, quo ex certa scientia appellationem admittit, ut *d. §. Præterea*, & notat Butr. hic n. 5. *vers. Primo enim appellatio.*

Tertius effectus, qui ex præcedenti consequitur, est, quia judex non deferens appellationi quantumcunque probabiliter non incidit in pœnam *cap. Decreto, 2. q. 6.* ex quo appellatio a jure non indulgetur expresse: hoc enim facit juris autoritate, unde Principis majestatem non contemnit, nec peccat, *cap. Qui peccat 23. q. 4. & leg. Grac.*

chus, C. ad l. Jul. de adulter. secundum Hostien. hic n. 9. Butr. n. 5. vers. Ex secundo, & Abb. n. 10.

Quartus effectus est, quia cum innovata post appellationem interpositam ante omnia revocari debeant per judicem appellationis tanquam attentata, ut *cap. Non solum infra eod. lib. 6.* hoc operabitur clausula, *Appellatione remota*, ut non revocentur per viam attentati, vel nullitatis, & ita tenent omnes, teste Franch. hic col. 3. & Put. *decis. 328. in princ. lib. 2.* Quoniam cum jurisdictio judicis a quo non sit suspensa, processus non est irritus, nisi in casibus, quos posui supra proxime in secundo effectu. Per Superiorem tamen poterit revocari per viam querelæ, ut concludunt Host. *nu. 9. vers. Quarto quod si pendente*, Jo. Andr. n. 4. in ver. *Emendari*, Butr. n. 5. *vers. Tertius effectus*, Abb. n. 11. & plerique alii.

Hi sunt præcipui effectus clausulæ, *Appellatione remota*. Sed in universum Philipp. Franc. hic col. 3. *circa med. vers. Operatur ergo primo*, prosequitur septemdecim effectus, quos prædicta clausula operatur, & octodecim, Præpos. n. 32. *vers. Succedit tertia questio principalis.*

Adverte tamen ad id, quod idem Præpos. dixit *nu. 22.* videlicet de consuetudine clausulam, *Appellatione remota*, nihil operari, allegando Host. in *Summa de offic. deleg. §. Quod sit ejus officium, vers. Quod autem hæc clausula*, Specul. *eod. tit. §. In quibus, vers. Ego dico*, Lap. *alleg. 128.* Angel. in *l. fin. C. de sent. & interloc. omn. jud.* & Butr. hic *circa fin.* Adverte, inquam, ne decipiaris, quia hoc intelligi debet, quando hujusmodi clausula apponitur in literis executorialibus, quæ expediuntur per contradicatas, ex quo dantur sine aliqua cognitione causæ, & passim in omnibus clausula apponitur, & hoc casu tenenda est opinio Host. *ubi supra*, nam, ut ait Bald. hic in 1. *oppos. cum hodie dicta clausula apponatur potius de stylo generali* (intellige in literis executorialibus) *quam de ministerio speciali, sonat potius in quadam monitionem, videlicet, ut non deferatur appellationi frustratoria, quam quod in aliquo deroget juri communi.* Hæc Bald. Secus vero si dicta clausula apponatur in rescripto commissionis, quia cum Princeps, vel Signatura talem clausulam non apponat, nisi cum causæ cognitione; tunc bene operatur effectus suos. Ita singulariter declarat Rota apud Put. *dec. 328. incip. In una Hispanen. lib. 2.* De quo dicatius, ut scripsi in *c. Studiisti in 1. q. n. 40. supra de off. leg.*

DE APPELLATIONIBUS.

Honorius III. Decano Cancellario, & Cantori Linconien.

C A P U T LXII.

Cum causam, quæ inter Abbatem & fratres de Valle Sancti Joannis ex parte una, & Priorem & Canonicos de Novo loco ex altera, super Ecclesia de Holifeth vertitur, R. Sancti Angeli Diacono Cardinali commiserimus audiendam: & infra. Procurator prædictorum Prioris & Canonicorum proposuit, quod cum coram Subdelegatis judicum Delegatorum inducias ad proponendum exceptiones dilatorias petiisset: quia advocatus ipsius ductus errore respondit, quod Ecclesia de Novo loco, Ecclesiam, de qua erat quæstio, per quadraginta annos & amplius pacifice possederat, licet ipse eadem die advocati errorem corrigens, ipsius responsionem, quæ suæ petitioni contradicere videbatur (ne per eam aliquod sibi posset præjudicium generare, pro eo quod ante litis contestationem sunt exceptiones dilatoriæ proponendæ) coram eisdem iudicibus revocavit. Judices tamen per hujusmodi responsionem erroneam advocati, litem contestatam fore credentes, ad receptionem testium partis alterius processerunt: & infra. Mandavimus, quatenus si dicti Prior & Canonici legitime probaverint, quod per Procuratorem ipsorum eadem die advocati responsio extiterit revocata, quia sic per consequens lis contestata non fuit; vel quod Legati testes receptos a Subdelegatis Subdelegatorum suorum approbaverint: cum non nisi Delegatus a Principe causam alii valeat delegare, quidquid ab ipsis post appellationem eorum factum est (dummodo hæc in appellatione ipsa expressa fuerint) nuncietis irritum & inane.

S U M M A R I U M.

- 1 **A**dvocati confessionem eadem die revocatam si judex velit habere pro lite contestata, vel processum subdelegati ratificet, ab eo licite appellatur.
- 2 Delegatus ab aliquo, quam a Principe, non potest causam alteri delegare.
- 3 Delegatus ab inferiore a Principe ad universita-

- tem causarum potest unam causam subdelegare.
- 4 Delegatus ad universitatem causarum Ordinario equiparatur, n. 15.
- 5 Et idem potest quod Ordinarius. Et ab ejus sententia non appellatur ad Delegantem, sed ad Superiorem ipsius Delegantis, n. 7.
- 6 Ordinarius dicitur cui causarum universitas est commissa.

- 8 Auditor Nuncii an possit cognoscere causas ad Nuncii forum pertinentes, quamvis non habeat requisita cap. Statutum, de rescriptis lib. 6. & Concil. Trid. cap. 10. sess. 24. & n. seqq. usque in fin.
- 9 Auditores Nunciorum non possunt cognoscere causas appellationum a sententia Episcopi, vel ejus Vicarii, in criminalibus lata.
- 10 Et sententia ab eis lata in causis appellationum hujusmodi non sustinentur ex communi errore.
- 11 Auditores Legatorum an habeant jurisdictionem ordinariam, vel delegatam, & n. seqq.
- 12 Legati equiparantur Proconsulibus Provinciarum. Legati Proconsulis delegatam habent non ordinariam jurisdictionem, ibid.
- 13 Auditores Legatorum an censeantur Ordinarii, licet causas cognoscant ex delegatione speciali.
- 14 Ordinarius ex speciali commissione non efficitur Delegatus.
- 1 **C**um causam. Si iudex confessionem Advocati eadem die revocatam pro lite contestata velit habere, vel processum a Subdelegato factum ratificet, ab eo licite appellatur. Hoc dicit secundum Joann. Andr. & omnes.
- 2 In glossa in verb. Delegatus circa finem, vers. Et quod dicitur, nota bene hanc glossam, quia etsi Delegatus ab alio, quam a Principe, non possit causam alteri delegare, ut dicitur hic in textu circa finem;
- 3 tamen ut dicit gl. hoc intelligitur de eo, qui est Delegatus ab inferiori a Principe ad unam causam tantum; secus vero si ei esset delegata universitas causarum, quia tunc bene posset unam causam alteri subdelegare, l. Cum Prator, §. 1. ff. de judic. l. Legatus, secundum unam lectionem, de qua ibi in gloss. unic. ff. de off. Proconsul. & Legat. & voluit Barr. in l. More n. 11. ff. de jurisd. omn. judic. dicens id communiter teneri; & pondera rationem in gloss. nostra expressam, quia talis Delegatus ad universitatem causarum quasi Ordinarius videtur, & cum gloss. concordant hic Host. n. 3. Jo. Andr. n. 6. Buttr. nu. 11. vers. Hac vera dicit, & reliqui omnes; & sic non est vere, & proprie Ordinarius, sed Ordinatio similis, ut per Jason. in d. l. More n. 19. circa medium, vers. Et ideo respondendo, & tenet umbram Ordinarii, ut inquit Buttr. ubi supra: & Ordinarium, & Delegatum ad universitatem causarum æquiparat gloss. 1. in l. fin. C. de judic. Barr. in d. l. More n. 5. vers. Venio ad fin. ff. de jurisd. omn. judic. & ibi etiam Jason. d. n. 19. Alex. conf. 12. Viso processu n. 4. lib. 6. Felin. alios cumulans in cap. Qualiter, & quando, il. 1. n. 40. de accusat. Bald. in l. Si ut proponit, la. 1. n. 10. C. quomod. & quand. jud. ubi ait Delegatum ad universitatem causarum, cum remaneat in essentia jurisdictionis universalis, idem posse quod Ordinarius. Quinimo gloss. appellat eum Ordinarium in cap. Statutum, §. Insuper in verb. Moderatas, de rescriptis lib. 6. prout illam gl. ad hoc ponderat Jas. loc. cit. Item Specul. in tit. de offic. Ordinari. n. 2. ait Ordinarium dici, cui universitas causarum est commissa, & idem dixit Petr. de Anchar. in cap. Licet undique col. 2. ad finem, vers. Nec mirum, de offic. Delegat. Quo fit, ut a sententia Delegati ad universitatem causarum non appelletur ad Delegantem, quasi idem sit tribunal, sed ad Superiorem ipsius Delegantis, ut l. 1. in finem, ff. quis & a quib. appellat. & argum. cap. 2. de consuetud. lib. 6. & l. final. C. de offic. Vicar. & notat Jason. in d. l. More n. 19. circa med. vers. Et ideo respondendo, ff. de jurisd. omn. judic.
- 8 Hinc sumpta occasione QUÆRO, an Auditor Nuncii Sedis Apostolicæ possit cognoscere causas ad Nuncii forum pertinentes, quamvis non habeat qualitates requisitas in cap. Statutum, de rescriptis lib. 6. nec sit deputatus in Synodo diocesana, juxta Decretum Concilii Tridentini cap. 10. sess. 25.
- 9 Si queritur de causis appellationum a sententia Episcopi, vel ejus Vicarii in criminalibus lata, jam Sacra Congregatio declaravit Auditorem Nuncii non posse eas cognoscere, obistere cap. 2. sess. 13. ac postea adiecit sententias Auditoris in causis hujusmodi appellationum latas ex communi errore non sustineri: & hæc declarationes auditis partibus editæ, missæ fuerunt ad Nuncium Florentiæ.
- 10 Quoad alias causas appellationum non comprehen-

fas in d. c. 2. remanet dubium, an Auditor Nuncii eas possit cognoscere, quamvis nec sit in dignitate Ecclesiastica constitutus, nec in Synodo Diocesana deputatus, juxta dictum cap. Statutum, & Decretum Concilii d. c. 10. In qua difficultate Corneus in conf. 48. Repetito Divino Numine, latissime discussa in 2. dubio n. 3. 11 volum. 1. aperte sentit Auditores Legatorum etiam de Latere non habere ordinariam jurisdictionem, sed tantum delegatam; redditque optimas rationes, inter quas ea est præcipua, quod Legati æquiparantur Proconsulibus Provinciarum, cap. 2. de offic. Legat. lib. 6. Legati autem Proconsulis delegatam habent, non ordinariam jurisdictionem, l. Legati Proconsulis, ff. de offic. Proconsul. Quæ opinio si vera sit, inde sequitur, ut ipsi Auditori causæ committi non possint, nisi concurrant in eo qualitates d. cap. Statutum, & Decreti d. cap. 10. 13

Verum quia hæc opinio totum fere orbem commoveret ob innumeras propemodum sententias latas, & quæ passim feruntur ab Auditoribus Nunciorum non habentibus has qualitates, videtur potius adhærendum sententiæ, ut Auditores Nunciorum sint Ordinarii, & sic neque comprehendantur in cap. Statutum, neque in Decreto Concilii. Ad quod probandum adducitur Bald. in l. final. nu. 4. C. ubi Senat. vel claris, qui tamen id magis præsupponit, quam discutit; non enim ibi querit, an sint Ordinarii, sed præsupponens duos Auditores Cardinalis Sabinensis esse Ordinarios, querit, an ex eo, quod non cognoscebant causas nisi ex delegatione speciali, conferentur Delegati, & putat non censeari Delegatos, sed Ordinarios, quia illa est, potius distractio causarum, ac partitio curæ, quam vera Delegatio. Quæ doctrina vera quidem est posito quod sint Ordinarii; nam ex illa speciali commissione non efficiuntur Delegati. Quod scripserunt Pavin. in tract. de offic. & potest. cap. Sede vacante in 2. qu. prime partis princ. n. 4. Vant. in tract. de nullit. tit. Coram quo n. 14. Verum Bald. ut dictum est, ubi non disputat, an sint Ordinarii, vel Delegati, sed tantum supponit esse Ordinarios, sentiens ex speciali commissione non effici ex Ordinariis Delegatos, sed remanere Ordinarios, ut prius erant. Quod potuit contingere, quia forte a Principe essent constituti Ordinarii, & deputati Auditores Nuncii: sed quia hoc est divinare; ideo Bald. pro hac sententia simpliciter referunt Jason. in leg. Ex hoc jure, ff. de just. & jur. numer. 8. in 4. limit. Felin. in capit. Sunt & alii, vel in capit. Nonnulli, §. Sunt & alii num. 49. vers. Pro ista opinione de rescript. Joan. Bapt. Ferrett. conf. 204. n. 10. 20. & seqq. & Pavin. d. loc. n. 3. in fin. Hæc itaque opinio videtur esse communior, & certe tutior est, quam usus, & praxis quotidiana comprobavit; licet opinio Cornei in puncto juris forte videri possit verior, & solidioribus nixa rationibus. Ex qua opinione communi sequitur resolutio ad dubium; nam cum Auditores Nunciorum ex prædicta opinione sint Ordinarii, in eis non potest habere locum cap. Statutum, nec text. Concilii loquens de iis, quibus delegandæ sunt causæ; quamvis enim Nuncius eis specialiter causas committat, ex Ordinariis non effici propterea Delegatos, sentiunt Doctores citati a Vant. & Jo. Franc. Fav. in locis supra alleg. 14

Præterea etiam si hujusmodi Auditores essent Delegati, non tamen videntur in eis habere locum cap. Statutum, & Decretum Concilii loquentis de causis delegandis; nam Delegatus ad universitatem causarum æquiparatur Ordinario, & tenet gloss. penult. hic, & fuisse ostensum est supra n. 4. Concilium vero jure voluit, ut tam Sedis Apostolicæ Nuncii, quam Legati causas in partibus committendas personis designatis in Synodo committerent, ne ex ignorantia personarum rudes, & ignari ad causas cognoscendas delegarentur. Quæ ratio non procedit in Auditore Nuncii, qui ad causarum universitatem deligitur.

Ad hæc ita Concilium videtur esse intelligendum ex consuetudine ita observata, quæ est optima Concilii interpres, l. Si de interpretatione, ff. de legib. cap. Cum dilectus de consuetud. Nam semper Auditores etiam non designati in Synodo, & non præditi qualitatibus requisitis in cap. Statutum, causas cognoverunt, & deciderunt. Quæ omnia in dubium revocarentur, si exceptio nullitatis ex hoc capite esset admittenda. Valida igitur, nisi aliud obstat, esse videntur hujusmodi senten-

rentiæ ab Auditoribus Nunciorum latæ; sed ad tollendam omnem difficultatem expedire videtur, ut Sanctitas sua, si ita ei visum fuerit, per Breve eidem Nuncio directum declaret licuisse Auditori prædicto a Nuncio electo, & deputato hujusmodi causas cognoscere, quam-

vis non haberet qualitates requisitas in *cap. Statutum*; nec esset in Synodo Diocesana deputatus: atque ex hoc capite sententias ab eo latas, ac ab eo, aliisve Auditoribus de cetero ferendas, minime impugnari, aut nullas dici posse, vel debere.

DE CONFIRMATIONE UTILI VEL INUTILI.

Alexander III. Exonen. Episcopo.

C A P U T I.

SI quis rei litigiosæ confirmationem impetravit ab Apostolica Sede, non minus potest iudex de causa cognoscere, & eam fine debito terminare. Sed si rem tunc pacifice possidebat, cum inde confirmationem obtinuit, non est licitum iudici de questione postea exorta decernere, aut eam diffinire, absque Sedis Apostolicæ mandato.

S U M M A R I U M.

- 1 **D**E re scienter confirmata per Papam iudex inferior non cognoscit, nisi tempore confirmationis res esset litigiosa, vel confirmatio alias subreptitia.
- 2 Confirmatio rei litigiosæ etiam ex certa scientia, non facta mentione litis, est ipso jure nulla, nec impedit iudicem in causa procedere.
- Declaratur, n. 17.
- 3 Impetratio subreptitiæ privilegii, vel beneficii non valet.
- 4 Iudex potest in causa procedere, non obstante privilegio post motam litem impetrato, si in eo litis mentio facta non fuerit; alias secus, n. 17.
- 5 Possidere quis non dicitur rem pacifice, si super ea questio sibi moveatur.
- 6 Litigiosa res est, de cujus dominio causa movetur inter petitem, & possessorem judiciaria conventionione.
- 7 Idem si causa moveatur de quasi dominio directo, vel utili.
- 8 Litigiosi vitium non nascitur super bonis, si actio personalis fuerit intentata.
- 9 Litigiosi vitium non inducitur super proprietate, si lis moveatur super possessione.
- 10 Possessio tamen efficitur litigiosa.
- 11 Confirmatio ex certa scientia quando dicatur, n. 28. & 29.
- 12 Confirmatio, in qua inseritur tenor rei confirmata, dicitur in forma specifica.
- 13 Confirmatio, in qua exprimitur substantia rei; probat absque eo, quod doceatur de confirmato.
- 14 Confirmatio ex certa scientia ligat manus iudicis, quominus possit cognoscere de questione exorta super re confirmata.
- 15 Nisi constet notorie confirmationem esse subreptitiam, n. 17.
- 16 Iudex inferior non cognoscit de questione, an confirmatio Apostolica sit valida, necne.
- Et quid post Conc. Trid. n. 26.
- 18 Confirmatio in forma communi quæ sit.
- 19 Parum, aut nihil operatur.
- 20 Non impedit iudicem cognoscere de re confirmata.
- Ad quid impetretur, n. 22.
- Dat causam, & titulum legitimum præscribendi, n. 23.
- 21 Confirmatio sine causa cognitione an sit vera, vel falsa, solus Papa cognoscit, n. 26.
- 24 Concordiæ a Sede Apostolica confirmata non sunt sublata a Concil. Trid. cap. 6. sess. 25. n. 34.
- 25 An hoc procedat tantum in confirmationibus ex certa scientia, an vero etiam in confirmationibus in forma communi, & n. seqq. usque in fin.
- 26 Confirmationum Apostolicarum Concilium Trident. non meminit, nisi in cap. 14. sess. 24.
- 27 Confirmatio in forma communi, & ex certa scientia in quibus differant.
- 28 Confirmatio an sit ex certa scientia, si fiat cum clausula, Sicut iuste possidet.
- 29 Et quid, si cum clausula, Ex certa scientia.

- 30 Confirmatio ut suos producat effectus, duo requiruntur, id est ut fiat ex certa scientia, & cum causæ cognitione vocatis partibus.
- 31 Juramentum est fortius vinculum, quam confirmatio in forma communi, & firmat actum invalidum.
- 32 Concordiæ, ut sint reales, & obligent successores, debent esse confirmata ex certa scientia; alias sunt personales.
- 33 Per confirmationem in forma communi Papa non censetur præjudicare Ordinariis.
- 35 Confirmationis appellatione in dubio venit illa, quæ fit ex certa scientia.
- 37 Concordiæ a Sede Apostolica confirmata in forma communi intelligitur derogatum a Concilio Tridentino, etiam si cum ea concurrat immemoralis consuetudo.
- 38 Consuetudines a Sede Apostolica confirmatas an Concilium Tridentinum sustulerit.

SI quis. De re scienter confirmata per Papam iudex inferior non cognoscit, nisi tempore confirmationis res esset litigiosa, vel confirmatio alias subreptitia. Hoc dicit cum c. seqq. & sunt duo dicta. Secundum ibi, *Sed si*.

Nota primo ex prima parte textus, confirmationem a Sede Apostolica impetratam lite pendente, nullam esse ipso jure, adeo ut ea non obstante possit iudex causam cognoscere, ac diffinire perinde, ac si confirmatio non emanasset, ut hic notant Abb. & Decius ambo in 1. *notab.* Quod verum est etiam si confirmatio emanaverit a Papa ex certa scientia, & cum causæ cognitione; de hac enim intelligunt hunc textum Abb. Antiq. Jo. Andr. Bald. Belam. Card. Anchar. Abb. & Jo. de Anan. omnes in *princ.* & bene, quicquid dicat Decius hic in 3. *not.* nam cum textus dicat iudicem posse cognoscere, si confirmatio sit rei litigiosæ, & non posse cognoscere, si sit rei pacifice possessæ: utique necessario supponit utroque casu confirmationem emanasse ex certa scientia: alias enim si sub communi forma, siue res esset litigiosa, siue non, indistincte posset iudex in causa procedere, ut tangitur in gl. ult. n. 14. & hoc est ex mente Innoc. dicentis hunc intellectum esse planiorem, nu. 1. *vers. Planior est intellectus.* Prædicta tamen procedunt, dummodo in literis confirmationis non sit facta mentio litis pendentiæ; tunc enim confirmatio respectu illius rei, super qua lis vertitur, est subreptitia, & ipso jure nulla, *cap. Ad nostram*, ibi, *Denuncietis irritas, & inanes, & cap. Porrecta*, ibi, *Denuncietis non valere, infra eodem.* Et est communis regula non solum in confirmationibus, sed etiam in privilegiis, beneficiis, ut impetratio subreptitia non valeat, ut notat Calderin. in *cons. 1. de feud.* Dec. hic n. 3. & scripsi plene in *cap. Ad audientiam*, il 2. post Abb. & Felin. *supra de rescript.* Et tenet hic Innoc. n. 1. *vers. Imo quod plus est*, dicens, iudicem posse procedere non obstante privilegio post motam litem impetrato, in quo litis mentio facta non fuerit, per *cap. Causam*, il 2. *supra de testam.* Secus vero si in confirmatione, vel privilegio diceretur, *Non obstante quod res sit litigiosa*; quia tunc illa causa eriperetur a jurisdictione iudicis inferioris, ut *cap. fin.* ibi, *De dicta questione facta mentio non fuisset supra, ut lite pendente, secundum.*

- cundum Innoc. hic n. 1. cui subscribunt Hostien. eod. num. vers. Sed secundum Dominum nostrum, Jo. Andr. num. 5. Butr. Imol. Abb. & Dec. omnes in 1. notab.
- 5 Secundo, nota ibi: *Sed si rem tunc pacifice possidebat*, quem non dici pacifice rem possidere, si super ea quaestio sibi moveatur, ut hic notant Butr. & Imol. ambo in ult. notab. Abb. n. 3. & Decius n. 19. Cardin. in Clem. Gratie in 3. quest. de rescript. Archid. Joan. Andr. & Gemin. in cap. Commissa, de elect. lib. 6.
- 6 Adverte tamen, quia per hoc res ipsa non efficitur litigiosa, nisi quaestio, seu lis moveatur inter petentem, & possessorem judiciaria conventionem, dicit text. in Auth. Litigiosa, C. de litigios. & ibi notant Jacob. Butricar. Bald. & Salycet. omnes in Summario, Oldrad. Cyn. uterque n. 1. Petr. de Bellapert. vers. Dicit enim, Host. in cap. Ecclesia Sanctae Mariae n. 2. supra ut lit. pend.
- 7 Et idem dicendum, si lis moveatur super quasi dominio directo, vel utili, puta per Publicianam in rem actionem, vel aliquam utilem rei vendicationem, ut notat gloss. in d. Auth. Litigiosa in vers. Dominio, Odofred. Bellapert. & Hostien. loc. cit. Secus vero si actio personalis fuerit intentata, quia ex hoc super bonis vitium litigiosi non nascitur, ut est textus in l. Quamquam, §. Julianus, ff. de aqua plu. arc. & voluit Rota
- 9 decis. 173. n. 6. part. 7. rec. Item secus si quaestio moveatur super possessione, quia per hoc vitium litigiosi non inducitur super proprietate; & ita intelligas glossam primam hic secundum Abb. n. 5. Alberic. in d. Auth. Litigiosa n. 1. Cassodor. decis. 6. n. 2. de rescript. Sarnen. in regul. de Triennial. qu. 53. n. 8. Sed tamen possessio ipsa, super qua movetur controversia, efficitur litigiosa, & ita procedit hoc cap. ut declarat Abb. d. n. 5. vers. Secundo potest, Cravett. in cons. 279. Scripsi alias nu. 3. vers. Praesupposito, & fuit resolutum in Rota, ut refert Lancellott. de attent. part. 2. cap. 4. in prefat. n. 493.
- 11 In glossa ultima nota confirmationem esse in duplici differentia. Alia est, quae conceditur ex certa scientia, & cum causae cognitione, veluti, cum totum negotium fuit Papae reservatum, & ipse nulla conditione adiecta simpliciter confirmat; tunc enim intelligitur confirmare ex certa scientia, ut hic firmat gloss. nostra post medium, vers. Et hoc intelligitur, Abb. Antiq. n. 3. & Abb. Sicul. n. 6. vers. Et dicitur ex certa scientia. Et idem est, si in literis inseratur tenor rei confirmatae, cap. Venerabilis infra eodem, Rot. in recent. decis. 157. n. 8. part. 6. quo casu dicitur confirmatio in forma specifica, ut per Rotam decis. 222. n. 12. & 13. part. 7. recent. & ubi fuit expressa substantia rei, confirmatio probat absque eo, quod doceatur de confirmato, ut decidit Rota decis. 36. n. 1. & seqq. part. 2. divers. & decis. 226. n. 22. part. 7. recent. Et talis confirmatio habet tres effectus, quos notat gl. in cap. Cum accessissent in ver. Confirmatum supra de constitut. & fusius prosequitur Abb. hic n. 6. & 7. Sed quod pertinet ad textum nostrum, haec confirmatio ligat manus iudicis, quominus possit cognoscere de quaestione exorta super re confirmata, sine mandato Papae, ut hic est casus in fine: & ita intelligi debet Vincentius hic allegatus in glossa ultima: nisi tamen confirmatio esset subreptitia, puta, quia fuit obtenta super re litigiosa non facta mentione de lite, vel alio modo peccat in subreptione; tunc enim quamvis iudex inferior non possit cognoscere de quaestione orta, an ipsa confirmatio valeat, necne, secundum opinionem Laurentii, quam dicit veram Bernardus hic in ultima gloss. ante medium, vers. Laurentius dicit, & tacite approbavit Tridentina Synodus in cap. 14. sess. 24. ut dicam infra num. 26. tamen non impeditur cognoscere de re confirmata, quia si certum esset confirmationem fuisse obtentam per falsi suggestionem, impetratio non valeret, ut c. Proxim. infra eodem, & probatur hic in prima parte textus, & fuit opinio Tancredi, quam hic sequitur gloss. ult. in fine, & Rota decis. 351. n. 14. par. 6. rec. Ad hoc tamen requiritur, ut notorie constet de vitio subreptionis, puta ex partis confessione, vel ex tenore ipsius Bullae, secundum Innoc. in cap. seq. in fine, & Abb. n. 8. vers. Et hoc intellige, & vide quod legitur, & notatur in c. Cum venissent supra de iudic.
- 18 Alia est confirmatio, quae conceditur in forma communi, videlicet adiecta conditione, si iuste, canonice, aut provide factum sit, vel alia consimili, ut per
- Abb. hic n. 6. vers. Et dicitur, quae hodie in confirmationibus statutorum, & privilegiorum ex stylo consuevit exprimi per illam clausulam, *Dummodo sacris Canonibus, Tridentini Concilii Decretis, & Constitutionibus Apostolicis non adversentur*: & talis confirmatio, seu innovatio nihil novi juris tribuit, ex iuribus hic allegatis in gloss. 2. eamque parum, aut nihil valere asserunt hic gloss. ult. Abb. Antiq. n. 2. vers. Aut non opponitur, Bald. n. 2. Abb. Sicul. n. 6. & passim alii, Cassador. decis. unic. hoc tit. Rota decis. 84. n. 8. part. 7. rec. Unde per huiusmodi confirmationem non praeccluditur via iudici ordinario cognoscendi de validitate iuris confirmati, cap. Bone infra eod. & cap. Quia diversitatem, de concess. preben. & in hoc conveniunt omnes: & est ratio secundum gloss. 2. quia Summus Pontifex censetur haec facere sine alicujus praepudio, ut patet in iuribus praerallegatis, & in cap. final. ubi gloss. unic. infra eod. Bald. hic n. 10. Rota decis. 356. n. 19. part. 6. rec. Ceterum etsi iudex, ut praedixi, non impediatur cognoscere de validitate iuris confirmati; tamen si quaestio sit, an confirmatio ipsa obtenta sine causae cognitione sit vera, vel falsa, solus Papa cognoscit, ut post Innoc. firmat Bald. hic n. 5.
- Sed dices, Ad quid ergo prodest talis impetratio? Respondeo cum gloss. 2. & Abb. n. 6. parum prodesse, & impetrationem fieri ad cautelam, ne videatur sine scientia Papae processisse, & ad hoc ut ob illius reverentiam magis teneatur, arg. c. Quamquam 23. dist. Ad de tu alium effectum valde notabilem huius confirmationis, vel privilegii sub communi forma, quem tangit Abb. Antiq. hic n. 2. vers. Sed dic, & in cap. Dudum n. 2. vers. Et est nota dignum infra de decim. quia scilicet dat causam, & titulum legitimum praescribendi: ad hoc cap. Cum persona, §. Quod si tales, de privil. lib. 6.
- QUAERO, posita decisione S. Congregationis Concilii, qua declaratum fuit, concordias a Sede Apostolica confirmatas, non esse sublatas Decreto Conc. Trident. cap. 6. sess. 25. an huiusmodi decisio vendicat sibi locum in confirmationibus tantum, quae emanarunt ex certa scientia, & cum causae cognitione; an vero etiam in confirmationibus in forma communi.
- Confirmationes Apostolicae ex certa scientia emanatae nullo casu per Concil. Trid. videntur sublatae: observandum est enim, de confirmationibus Apostolicis expressam mentionem haberi duntaxat in cap. 4. sess. 24. ubi solum tribuitur facultas Ordinariis tanquam Sedis Apostolicae Delegatis cognoscendi de earum subreptione, & obreptione, & intentionis defectu; quae facultas aliis Episcopis non competebat, in cap. Proxim. infra eod. & dictum est supra n. 15. & 21. Quippe Patres Concilii pro debita reverentia de Provisionibus Apostolicis iudicari noluerunt, nisi mature, & Apostolica auctoritate; quae reverentia in plurimis ejusdem Concilii Decretis elucet.
- Pro solutione dubii praemittendum videtur, hanc distinctionem confirmationum esse legalem, ut patet in cap. Quia diversitatem, de concess. preben. & in cap. Illa, ne Sede vacante, quibus in locis sit expressa mentio de confirmationibus in forma communi ad differentiam aliarum, quae emanant ex certa scientia, & cum causae cognitione. Item esse realem, & diversos inter se effectus producere, ut per gloss. in dictis iuribus, & in cap. Pastoralis, §. Praeterea de off. deleg. Host. in summa de confirm. util. vel inutil. Cassador. decis. unic. eod. tit. & patet ex dictis supra n. 11. & 18.
- Praemittendum secundo, ad discernendas invicem has confirmationes, tradi a Doctoribus, & glossis regulas, nec esse tutum dicere illas esse in forma communi, in quibus appositae sunt clausulae, *Sicut sine pravitate, vel sicut iuste possides*, ut dicebat Abb. Antiq. hic n. 2. quia haec verba possunt sumi conditionaliter, & causaliter, ut notat alter Abb. in cap. Venerabilis, & in cap. Examinata in fin. infra eodem. Quemadmodum neque omnes, in quibus ponitur clausula, *Ex certa scientia*, negant esse in forma communi, ut per eundem Abb. & apertius Paris. cons. 19. num. 12. vol. 2. post Aretin. cons. 15. Nam duo copulative requiruntur, ut confirmatio Apostolica suos producat effectus, nempe ut fiat ex certa scientia, & cum causae cognitione vocatis partibus, ut plene per Rot. decis. 166. n. 4. 5. 8. & 14.

14. part. 5. rec. Denique præmittendum, quantum attinet ad propositam quæstionem, confirmationes in forma communi illas intelligi, quæ novum jus tribuunt, nec confirmant ea, quæ alias sunt ex se invalida, juxta communes traditiones, & constat ex dictis supra n. 19.

His præmissis, ad propositam quæstionem responderetur, has confirmationes in forma communi censeretur sublatas, siue afficiant concordias, siue statuta, seu alia, quæ per Conc. Trid. expresse tolluntur tam in c. 4. sess. 9. quam alibi.

31 Probatur primo, juramentum est fortius vinculum, quam confirmatio in forma communi; siquidem illud firmat actum invalidum, *Auth. Sacramenta puber. C. si advers. vendit. Paril. cons. 33. n. 24. lib. 1. post glos. & Doctores hic, & in cap. Dilecta infra eodem.* At Concilium tollit vinculum juramenti, non obstante, quod præsupponat aliud vinculum præcedens, siue sit statutum, siue concordia, super qua interponitur; Ergo etiam confirmationem in forma communi.

32 Secundo, Concilium secundum declarationem S. Congregationis præservat illas concordias, quæ alioqui reales sunt, & aptæ ligare successores; alias præservatio nulla esset earum concordiarum, quæ personales sunt, & obligant tantum auctores, secundum ea, quæ leguntur, & norantur in *cap. Veniens supra de transact.* At solæ confirmationes emanatæ ex certa scientia reddunt concordias reales, ut obligent Successores, d. *cap. Veniens*, ubi expresse Innocent. Rota decis. 1. de confirm. util. vel inutil. in addit. in novis; Ergo &c.

33 Tertio, illa interpretatio facienda est, quæ proximior est menti statuentis, & per quam omnia conciliantur, & vitantur absurda. Talis autem est hæc, quæ non solum sequitur intentionem confirmantis Papæ, qui per confirmationes in forma communi non intendit præjudicare Ordinariis, *cap. final. infra eodem, cap. Ex parte de constitut. cap. Dudum, S. final. de decim.* & dictum est supra n. 20. sed deservit etiam menti Patrum in Concilio, qui voluerunt tolli funditus omnia obstacula impediencia Capitulum visitationes, scientes rara esse Capitula, quæ non possunt juvari hujusmodi confirmationibus in forma communi, ut ex inspectione actorum ejusdem Concilii plane colligitur.

34 Nec discrepat a sententia S. Congregationis, quæ difficile descendit in hanc partem, per quam confirmationes Apostolicæ præservantur, ex rationibus, & effectibus militantibus duntaxat in confirmationibus ex certa scientia.

Accedit, quod gloss. antepenult. in *Clem. Dudum de sepult.* propter quam primum Rota, deinde Sac. Congregatio mota fuit, loquitur in pacto ex sententia confirmata ex certa scientia, ut ex lectura, & iis, quæ Doctores ibidem dicunt, facile deducitur, Bellam. decis. 534. Quare in eisdem terminis tum decisio Rotæ, tum Sac. Congregationis declaratio erit intelligenda, ad text. in l. 1. & ibi Batt. in *princ. ff. de conjug. cum emancip. liber. cum similib.* ut dixi in *cap. Quoniam n. 23. supra constitut.* nam si sola ratio duplicis vinculi talem declarationem persuasisset, eadem ratione intelligi deberent præservatæ illæ concordie, quæ juramento valatæ, & insuper sententiis essent confirmatæ; quia triplex funiculus difficiliter rumpitur, *cap. 1. de tregu. & pac.* Quod tamen alienum est a sententia tum Rotæ, tum S. Congregationis.

35 Ad hæc, verba declarationis debent accipi in potentiori significato, leg. 1. ff. *Si ager vet. vel emphyt. pet.*

Ideoque in dubio appellatione confirmationis intelligitur illa, quæ fit ex certa scientia, Joan. Andr. in *cap. penult. in fin. Abb. in cap. Examinata n. 3. vers. Conclude infra eod.* per text. in *cap. Inter dilectos de fid. instr. & in cap. Constitutus*, juncta gloss. in *vers. Confirmavit, de religios. domib.* Ergo declaratio Sacre Congregationis non est intelligenda de ea, quæ fit in forma communi.

Quod vero dicitur, Concilium tollere concordias, 36 quæ suos tantum ligent auctores, *cap. 4. sess. 6. & cap. 5. sess. 25.* directe adversatur dispositioni Concilii, quod imo præservat concordias quoad hunc effectum, ut suos obligent auctores. Procederet propositio, quando Concilium loqueretur modo indicativo: Quæ suos tantum ligant auctores. Ceterum cum loquatur modo imperativo: Quæ suos tantum ligent auctores; ostendit verba hæc accipienda esse non demonstrative, sed potius limitative, quasi Concilium derogando omnibus concordias etiam illis, quæ aptæ erant ligare Successores, restringat obligationem ad earum auctores duntaxat: & secundum hunc intellectum textus inducitur ad probandum sublatas esse, vel saltem modificatas concordias confirmatas etiam ex certa scientia; alias enim superflua videri posset derogatio Concilii: siquidem omnes aliæ concordie, præter has confirmatas ex certa scientia, sunt personales, *cap. Veniens de transact.* Postremo Concilium intelligendum est de vinculo confirmationis valido, quod sit simile aliis expressis in Concilio, quæ sunt cum matura consideratione. Unde sequitur, ut sit intelligendum potius de vinculo confirmationis ex certa scientia, quod est validius, & fit cum majori deliberatione: confirmatio enim in forma communi ex se debile vinculum est, imo nec vinculum, quia non vincit, nec fit ad vinciendum, sed ut magis timeatur ob reverentiam Sedis Apostolicæ, ut fusiuse dictum est supra n. 19. & 22.

Et hanc sententiam in fortioribus terminis olim 37 probavit S. Congregatio Concilii; nam proposito dubio, an decreto *cap. 6. sess. 25.* intelligatur derogatum concordie confirmatæ a Papa in forma communi, si simul cum ea concurrat immemorabilis consuetudo, S. Congregatio censuit intelligi derogatum.

Porro cum Rota decidisset in una Salamantina jurisdictionis, *cap. 9. sess. 24. & cap. 10. sess. 23.* loquentia de visitatione, & concessione dimissoriarum, non sustulisse consuetudines a Sede Apostolica confirmatas: Sac. Congregatio die 12. Januarii 1581. censuit decisionem Rotæ revocandam per ipsammet Rotam, tanquam Decretis Concilii non congruentem, & permanendum in Decretis alias ab hac Sac. Congregatione in hujusmodi materia editis, rationibus adductis in duobus votis; & id significandum Rotæ Auditori, coram quo causa pendet in tertia instantia. Sed prius omnia referenda S. D. N. si Sanctitas sua id fieri probaverit.

Die 16. Januarii 1581. in Consistorio Sanctissimus respondit audiendum Episcopum: & institit propter duplex vinculum.

Hanc decisionem videtur secuta Rota coram Finetto in una Palentina, in qua quærebatur, an Archidiaconus in Cavore posset visitare in territorio sui Archidiaconatus, non servata forma Decreti Concilii, & Episcopum visitantem impedire; & Rota sensit non posse nisi servata forma, non obstante vinculo simplici, scilicet consuetudinis, sententiarum Rotalium, & confirmationis Apostolicæ.

Fagnani, Prospero,

Prosperi Fagnani Commentaria in ... librum Decretalium

Bd.: 2

Venetiis (1742)

Bamberg, Staatsbibliothek -- J.e.f.67(2#1
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11704654-6